ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI

Halil HADİMLİ

AKSEKİ İLÇESİ'NİN COĞRAFYASI

DOKTORA TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ

Prof. Dr. İhsan BULUT

ERZURUM-2008

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu Çalışma, Coğrafya Anabilim Dalının Beşeri ve İktisadi Coğrafya Dalında jürimiz tarafından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. İhsan BULUT
Danışman/Jüri Üyesi

Prof. Dr. Saliha KODAY
Jüri Üyesi

Yrd. Doç. Dr. Ünal ÖZDEMİR
Jüri Üyesi

Prof. Dr. Ali ÖZÇAĞLAR
Jüri Üyesi

Doç. Dr. Mehmet ZAMAN
Jüri Üyesi

Yukarıdaki imzalar, adı geçen öğretim üyelerine aittir. 15/02/2008

Prof. Dr. Vahdettin BAŞÇI
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

S.No.

ÖZET VIII
ABSTRACT VIIII
ÖNSÖZ X
TABLOLAR LİSTESİ X
ŞEKİLLER LİSTESİ XIIIII
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ XVV
HARİTALAR LİSTESİ XXX

GİRİŞ 1
1. Araştırma Sahasın Yeri, Sınırları ve Genel Özellikleri 1
2. Amaç ve Metot 7

BİRİNCİ BÖLÜM 10
1.FİZİKİ COĞRAFYASI 10
1.1.Yeryüzü Şekilleri 10
1.1.1. Jeolojik yapı ve paleocoğrafik evrim 10
1.1.2.Dağlık-Tepelik Alanlar 25
1.1.3.Paleovadiler (Paleokarstik vadiler) 30
1.1.4.Aşınım Yüzeyleri 35
1.1.5. Karstik Şekiller 37
1.1.5.1. Mikro Karstik Şekiller 39
1.1.5.2.Makro Karstik Şekiller 42
1.1.6. Glasyal ve Periglasyal Şekiller 68
1.2.İklim 75
1.2.1.İklim Elemanları 79
1.2.1.1.Sıcaklık 79
1.2.1.2. Basınç ve rüzgârlar 86
1.2.1.3.Nem ve bulutluluk 94
1.2.1.4.Yağışlar 98
1.2.2. İklim tipi, yağış etkinliği ve kuraklık sorunu 107
1.3.Bitki Örtüsü 115
1.3.1.Bitki örtüsünün dağılışını etkileyen faktörler 116
1.3.2.Ormanlar 117
1.3.3.Alpin ve subalpin formasyonlar (çayır bozkır katı) 137
1.4. Hidroğrafya 141
1.4.1. Akarsular 145
1.4.1.1. Manavgat Çayı 145
1.4.1.2.Karpuz Çayı 156
1.4.2.Yeraltı suyu ve kaynaklar 158
1.5.Toprak Örtüsü 160
1.5.1.Kırmızı Akdeniz toprakları 163
1.5.2.Kireçsiz kahverengi orman toprakları 165
1.5.3.Alüvyal ve kolüvyal topraklar 166
1.5.4. Çıplak kaya ve molozlar 168

İKİNCİ BÖLÜM 169
2.BEŞERİ COĞRAFYASI 169
2.1.Yerleşme Coğrafyası 169
2.1.1.Giriş 169
2.1.2.Yerleşme faaliyetlerinin tarihsel gelişimi 170
2.1.3. Devamlı Yerleşmeler 193
2.1.3.1.Köyler 193
2.1.3.2.Kasaba Yerleşmeleri 232
2.1.4. Dönemlik Yerleşmeler 265
2.1.4.1.Yaylalar 267
2.1.4.2.Yörük obaları 279
2.1.5.Meskenler 293
2.1.5.1. Eski Tip Meskenler 308
2.1.5.2.Yeni Tip Meskenler 316
2.1.5.3. Dönemlik yerleşmelerdeki meskenler 319
2.2.Nüfus Coğrafyası 327
2.2.1. Giriş 327
2.2.2.Akseki'de nüfusun gelişimi 328
2.2.2.1.Kırsal Nüfus 333
2.2.2.2. Akseki Kasabası Nüfusu 345
2.2.3.Göçler 350
2.2.4.Nüfusun sosyal ve ekonomik nitelikleri 361
2.2.4.1.Yaş ve cinsiyet yapısı 361
2.2.4.2.Nüfusun eğitim ve kültür durumu 380
2.2.4.3.Aile büyüklükleri 388
2.2.4.4.Nüfusun sağlık durumu 392
2.2.5. Nüfus dağılışı ve yoğunlukları 395

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 408
3.EKONOMİK COĞRAFYASI 408
3.1.Genel Arazi Bölünüşü ve Kullanımı 408
3.1.1.Orman alanları 411
3.1.2.Tarım alanları 412
3.1.3.Çayır-mera alanları 413
3.1.4.Kullanım dışı alanlar 414
3.1.5.Yerleşim yerleri 415
3.2.Tarımsal Faaliyetler 415
3.2.1.Ekili alanlar 416
3.2.2.Dikili alanlar 423
3.3.Hayvancılık 430
3.3.1.Küçükbaş hayvancılık 432
3.3.2.Büyükbaş hayvancılık 435
3.3.3.Arıcılık 438
3.3.4.Kümes hayvancılığı 443
3.4. Avcılık-Toplayıcılık ve Balıkçılık 444
3.4.1.Kültür Balıkçılığı 451
3.5.Ormancılık 452

3.6.Ticaret 4526
3.7.Ulaşım ve Haberleşme 461
3.8.Turizm. 45264
3.8.1.Doğal turistik kaynaklar 466
3.8.2.Beşeri turistik kaynaklar 471
3.9.Sanayi. 485
3.10.Madencilik 485

SONUÇ ve ÖNERİLER 490
KAYNAKÇA 498
ÖZGEÇMİŞ 524

ÖZET

DOKTORA TEZİ
AKSEKİ İLÇESİNİN COĞRAFYASI
Halil HADİMLİ
Tez Danışmanı: Prof.Dr. İhsan BULUT
2008, Sayfa: 544
Jüri: Prof.Dr. İhsan BULUT
Prof.Dr. Saliha KODAY
Yrd.Doç.Dr. Ünal ÖZDEMİR
Prof.Dr. Ali ÖZÇAĞLAR
Doç.Dr. Mehmet ZAMAN

Akseki ilçesi, Antalya ilinin kuzeydoğusunda, Toros Dağlarının yüksek ve engebeli bir kesiminde yer alır. Bu yüzden sahanın coğrafi özellikleri, topoğrafya ve yükselti koşullarının kontrolü altındadır. Saha 300-2800 m arasındaki yükselti kuşağına yayılmıştır.

Akseki ilçesi, Akdeniz Bölgesi içerisinde ekstrem sayılabilecek iklim değerlerine sahiptir. İlçenin iklimi, güneyindeki Akdeniz ile kuzeyindeki karasal iklim yayılış sahaları arasında bir geçiş özelliği gösterir.

Araştırma sahası sahip olduğu bitki türleri ile yurdumuzun dikkat çeken sahaları arasındadır. Sedir ve Toros göknarı gibi türlerin yanı sıra, bazılarının endemik olduğu otsu ve soğansı türlerin çeşitliliği de oldukça önemlidir.

Akseki ilçesinin 2000 yılı nüfus sayımına göre toplam nüfusu, yaklaşık 42467'dir. Ancak bu değerin gerçeği yansıttığını söylemek güçtür. Sahanın gerçek nüfusu resmi rakamlardan oldukça düşük değerler gösterir.

Araştırma sahasında 48 idari yönetim alanı bulunmaktadır. Bunların ikisi kasaba, 46'sı da köy karakterindedir. Geçici yerleşmelerin yaylalar ve Yörük obaları olarak ayırt edilebildiği sahada, yaylacılık ve dağ göçebeliği önemli yaşam şekilleri olarak karşımıza çıkmıştır. Akseki'de ekonomik kaynaklar oldukça kısıtlıdır. Tarım ve hayvancılık gelişmemiştir. Buna karşılık insanların ticarete yatkınlığı bilinmektedir.

ABSTRACT

Ph, D. THESIS

GEOGRAPHY OF AKSEKI TOWN

Halil HADİMLİ

Supervisor: Prof.Dr. İhsan BULUT

2008, Page:544

Jury: Prof.Dr. İhsan BULUT

Prof.Dr. Saliha KODAY

Assist.Prof.Dr. Ünal ÖZDEMİR

Prof.Dr. Ali ÖZÇAĞLAR

Assoc.Prof.Dr. Mehmet ZAMAN

The town Akseki is located in the high and steep-uneven piece of region on the Toros Mountains, northeastern of Antalya. Therefore, the geographical peculiarities of the area are under control of the topography and the altitude conditions. The area spreads through the altitude zone between 300 and 2800 m

The town Akseki has the climatic rates that can be assumed extreme inside the Mediterranean Region. The climate in the town displays the characteristic of transition between the spreading areas of the Mediterannean climate in the south and the territorial climate in the north.

The survey area is among the most spectacular ones due to the various types of plants it has. The variety of the herbaceous and the bulbous types, some of which are endemic such as the sedar and the fir, are also rather important.

The total number of inhabitants is about 42467 according to the population census in 2000. However, it is hard to tell for this rate to reflect the trurt. The real population in the area shows considerably lower rates than numbers in the offical registration.

48 separated administrative management centers and permanent settlements are situated. We encounter the transhumance and migration on the mountains as the significant life styles in the areas where the temporary settlements can be differentiated as the plateau and the nomad tent. The economical resources are reasonably limited in Akseki. The agriculture and stock-breeding have not developed. On the other hand, the people in Akseki are known to be capable of trade

ÖNSÖZ

Doktora tezi olarak hazırlanan bu çalışma, yurdumuzun az kullanılan ve nüfus bakımından oldukça tenha yerlerinden Akseki İlçesini konu almıştır Akseki İlçesi, dağlık ve engebeli yapısı yanında, geniş alanlarda nüfus bakımından yoksun olmasıyla da dikkat çekicidir. Uzun süre dışarıya göç veren ilçe, özellikle yaz mevsiminde yoğun bir nüfus hareketliliğine sahne olmaya başlamıştır.

Son yıllarda sedece Türkiye'deki değil, dünyanın pek çok ülkesindeki insanlar, yaz mevsimini geçirmek için büyük bir yer değiştirme hareketi içerisine girmektedir. İnsanların bu hareketi, yaz mevsimini, bütün yıl kaldıkları asıl yaşam alanlarından iklim ve ortam olarak ayrılan ve şehir kalabalığından etkilenmemiş yerlerde geçirme istekleri ile alakalıdır. Bu çerçevede bugüne kadar nüfuslanmamış ve doğal yapısı bozulmamış Akseki İlçesi gibi dağlık sahalar, değerlendirilecek ilk yerler olarak akla gelmiştir. Geçmişte insanların yaşamak ve çalışmak için çok az tercih ettikleri yüksek ve dağlık araziler artık, alternatif faaliyetlerin yürütüldüğü, yeni kaynakların bulunduğu sahalar olarak ortaya çıkmışlardır. Bu yüzden 2002 yılı UNESCO tarafından *uluslar arası dağ yılı* olarak kabul edilip, bazı dağlık alanların potansiyelleri iyi şekilde araştırılmıştır.

Bazen kırsal alanlarla eş anlamlı olarak tarif edilen dağlık sahalar, kendilerine özgü ekosistemleriyle çevrelerinden kolaylıkla ayrılırlar. Aslında uzun yıllar doğal güzelliklerini korumuş olan bu sahaların kullanıma açılması, kısa zamanda tahrip olmalarına neden olacaktır. Ancak insanların tüketmeye olan arzuları, buraların tamamen kullanılmasının önüne geçemeyecektir.

Coğrafya çalışmaların amacı her zaman, sahadaki mevcut potansiyelin belirlenmesi ve planlaması olmalıdır. Bu yüzden dağlık sahalara yönelik coğrafi araştırmalar, bölge kaynaklarının analiz ve sentez edilmesi açısından oldukça önemlidir. Yurdumuzdaki dağlık sahalardan biri olan Akseki İlçesi; doğal ve beşeri çevreden kaynaklanan potansiyeli yanında, kırsal yapısı ve doğal güzellileriyle oldukça önemlidir.

Oldukça uzun soluklu bir çalışma olan eldeki eserin hazırlanmasında pek çok kişinin katkısı vardır. Bu çerçevede gerek doktora öğretimim, gerekse de tez eserinin yazım aşamasında rahat çalışma ortamı sunup, güven duygusu veren danışman hocam Prof.Dr. İhsan BULUT'a şükranlarımı sunarım. Eseri titizlikle okuyup yapıcı

önerileriler getiren sayın hocalarım Prof. Dr. Saliha KODAY, Doç.Dr. Mehmet ZAMAN ve Yrd. Doç. Dr. Ünal ÖZDEMİR'e de minnettarlığımı belirtmek isterim. Her zaman görüşleri ile bizlere yol çizen Prof.Dr. Ali ÖZÇAĞLAR'a da, ayırmış oldukları değerli vakitleri ve önerilerinden dolayı teşekkür ederim.

Ayrıca, bugüne kadar yardımlarını gördüğüm Coğrafya Bölümünün değerli öğretim üyeleri Prof.Dr. Kenan ARINÇ ile Yrd. Doç. Dr. Zeki KODAY'da teşekkür etmeliyim. Yaklaşık 9 yıldır çalışmaktan mutluluk duyduğum Coğrafya Bölümünün öğretim üyeleri ile öğretim elemanı Arş.Gör. Salih BİRİNCİ'ye ve eserin bilgisayardaki çizimlerini yapan öğrencimiz Fatih BAYRAKTAR'a da emeklerinden dolayı teşekkür ederim.

Çalışmalarım sırasında desteklerini gördüğüm Akseki Belediye Başkanı Osman Salih ÇELİKEL ile Cevizli Belediye Başkanı Mustafa ASLAN ve Akseki Belediyesi Yazı İşleri Müdürü Mehmet İPÇİ ile Akseki Kaymakamlığı Yazı İşleri Müdürü Mehmet SOYLU'ya yardımlarından dolayı teşükkür ediyorum.

Akseki'deki arazi çalışmalarım sırasında bana eşlik eden Antalya Toptancı Hal Müdürü Hüseyin KARA ile Ramazan VAROL, Mehmet VAROL ve Ali KOÇ'a da teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Çalışmanın Akseki İlçesi yöneticileri ile Akseki'ye ilgi duyanlara faydalı olması ümidiyle…

Erzurum, Ocak-2008 Halil HADİMLİ

TABLOLAR LİSTESİ

S.No.

Tablo 1.1. Antalya İli Yüzölçümünün İlçelere Göre Dağılımı (Büyükten Küçüğe)..... 2
Tablo 1.2. Manavgat ve Seydişehir'de Günlük Ortalama Güneşlenme Süreleri (saat, dakika)..... 78
Tablo 1.3. Akseki, Manavgat ve Seydişehir'de Belirli Tarihlerde Göre Güneş Işınlarının Geliş Açıları (derece) 79
Tablo 1.4. Akseki, Manavgat Ve Seydişehir Meteoroloji İstasyonuna Ait Sıcaklıkla İlgili Değerlerin Yılık Durumu 80
Tablo 1.5. Akseki, Manavgat ve Seydişehir'de Don Olaylı günlerin Aylara Göre Dağılımı 85
Tablo 1.6. Manavgat ve Seydişehir'de Ortalama Yerel Basınç Değerleri..... 87
Tablo 1.7. Seydişehir'de Rüzgârların Mevsimlere Göre Dağılımı (1973-2002). 88
Tablo 1.8. Seydişehir'de Ortalama Rüzgâr Hızı, En Hızlı Rüzgâr ve Yönü (1973-2002)..... 88
Tablo 1.9. Akseki'de Ortalama Rüzgâr Hızı, En Hızlı Rüzgâr ve Yönü (1971-2001). 90
Tablo 1.10. Akseki'de Rüzgâr Esme Sayıları ve Frekanslarının Mevsimlere Göre Dağılımı (1971-2001). 91
Tablo 1.11. Manavgat'ta Rüzgâr Esme Sayıları ve Frekanslarının Mevsimlere Göre Dağılımı (1973-2002). 92
Tablo 1.12. Manavgat'ta Ortalama Rüzgâr Hızı, En Hızlı Rüzgâr ve Yönü (1973-2002). 92
Tablo 1.13. Akseki, Manavgat, Seydişehir ve Cevizli'de Ortalama Nispî Nem Değerleri (%). 94
Tablo 1.14. Akseki, Manavgat, Seydişehir ve Cevizli'de Ortalama Aylık ve Yıllık Bulutluluk Değerleri. 97
Tablo 1.15. Akseki, Manavgat, Seydişehir ve Cevizli'de Aylara Göre Ortalama Açık, Bulutlu ve Kapalı Gün Sayıları. 98
Tablo 1.16. Akseki, Manavgat, Seydişehir ve Cevizli'de Aylık ve Yıllık Ortalama Yağış Değerleri (mm). 99
Tablo 1.17. Akseki, Manavgat, Seydişehir ve Cevizli'de Ortalama Yağışın Mevsimlere Göre Dağılışı (mm)..... 102
Tablo 1.18. Akseki, Manavgat, Seydişehir ve Cevizli'de Ortalama Yağışlı Gün Sayılarının Aylara Göre Dağılımı 104
Tablo 1.19. Akseki, Manavgat, Seydişehir ve Cevizli'de Ortalama Kar Yağışlı, Karla Örtülü Gün Sayısı ve En Yüksek Kar Örtüsünün Aylara Göre Dağılımı (1960-1990). 105
Tablo 1.20. Manavgat'ın THORNTHWAITE Formülüne Göre Su Bilançosu 108
Tablo 1.21. Manavgat'ta ERİNÇ (1965) Yağış Tesirlilik İndisinin Aylara Göre Durumu 109
Tablo 1.22. Manavgat'ta De MARTONNE (1923) Formülüne Göre aylık Kuraklık İndisleri. 109
Tablo 1.23. Akseki'nin THORNTHWAITE Formülüne Göre Su Bilançosu..... 110
Tablo 1.24. Akseki'de ERİNÇ (1965) Yağış Tesirlilik İndisinin Aylara Göre Durumu 111
Tablo 1.25. Akseki'de De MARTONNE (1923) Formülüne Göre Aylık Kuraklık İndisleri. 111
Tablo 1.26. Cevizli'nin THORNTHWAITE Formülüne Göre Su Bilançosu..... 111
Tablo 1.27. Cevizli'nin ERİNÇ (1965) Yağış Tesirlilik İndisinin Aylara Göre Durumu..... 112
Tablo 1.28. Cevizli'de De MARTONNE (1923) Formülüne Göre aylık Kuraklık İndisleri. 112
Tablo 1.29. Seydişehir'in THORNTHWAITE Formülüne Göre Su Bilançosu 113
Tablo 1.30. Seydişehir'in ERİNÇ (1965) Yağış Tesirlilik İndisinin Aylara Göre Durumu 113
Tablo 1.31. Seydişehir'de De MARTONNE (1923) Formülüne Göre aylık Kuraklık İndisleri..... 114
Tablo 1.32. Manavgat Çayı üzerinde çeşitli akım gözlem istasyonlarının ölçüm değerleri ile Akseki ve Manavgat meteoroloji istasyonlarının ortalama yağış değerlerinin Karşılaştırılması..... 152
Tablo 2.1. 1520 Yavuz Devri Kayıtlarına Göre Çöngere Nahiyesine Bağlı Köyler (990 Numaralı Defter) 186
Tablo 2.2. 1530 - Kanuni Devri Kayıtlarına Göre Çöngere Nahiyesine Bağlı Köyler (166 Numaralı Defter) 187
Tablo 2.3. Mahsûlat-ı Bazar-ı Akseki (Akseki Pazarının Mahsul Vergisi) UÇAR, 1990'dan. 188
Tablo 2.4. 1572 - Sarı Selim Devri Kayıtlarına Göre Akseki Bölgesinin Köyleri (166 numaralı defter) 189

Tablo 2.5. Akseki'deki Köylerin Kuruldukları Jeomorfolojik Birimler. 196
Tablo 2.6. Akseki'deki Köylerin Kuruldukları Jeomorfolojik Ünitelere Göre Dağılışı 198
Tablo 2.7. Akseki'deki Köylerin Deniz Seviyesinden Yaklaşık Yükseklikleri. 208
Tablo 2.8. Akseki'deki Köylerin Biçimsel Özelliklerine Göre Dağılımı 210
Tablo 2.9. Akseki'deki Köylerin Ormana Göre Konumları. 213
Tablo 2.10. Akseki'deki Köylerin Gerçek Alan Büyüklükleri. 215
Tablo 2.11. Akseki'deki Köylerin Yüzölçüm Büyüklük Gruplarına Göre Dağılımı 216
Tablo 2.12. Akseki'deki Bazı Köylerin Eski ve Yeni Adları 218
Tablo 2.13. Akseki'de Güncel Köy Adlarının Toponimik Analizi 220
Tablo 2.14. Cevizli'deki Ticari İşyerlerinin Türleri ve Sayıları 236
Tablo 2.15. Akseki Kasabası'nda Genel Arazi Kullanılışı 241
Tablo 2.16. Akseki Kasabası'nda Yerleşim Sahasının Kullanılış Alanlarına Göre Dağılımı(2006). 243
Tablo 2.17. Akseki Kasabasındaki İşyeri Sayıları ve Türleri 248
Tablo 2.18. Akseki'de Yönetim Alanında İstihdam Edilen Nüfusun Kamu Kuruluşlarına Göre Dağılımı (2006) 258
Tablo 2.19. Akseki'deki Yaylası Bulunan Köyler ve Yaylaları 272
Tablo 2.20. Sayım Devrelerine Göre Akseki İlçesinin Toplam Nüfusu ve Yıllık Artış-Azalış Oranları 329
Tablo 2.21 Akseki İlçesi Kırsal Nüfusunda Sayım Yıllarına Göre Nüfusun Gelişimi 333
Tablo 2.22. 1940 yılında Akseki İlçesi İçersinde Sayılan Göçebelerin Dağılışı 335
Tablo 2.23 Akseki'deki İlçesindeki Köylerin Sayım Yıllarına Göre Nüfus Miktarları. 336
Tablo 2.24. Akseki İlçesinde Nüfusu Artan Yerleşmeler Ve Artış Oranları. 342
Tablo 2.25. Akseki İlçesinde Nüfusu Azalan Yerleşmeler Ve Azalış Oranları. 343
Tablo 2.26. Akseki İlçe Merkezinde Sayım Devrelerine Göre Nüfus Miktarları (1927-2000) 346
Tablo 2.27. Akseki İlçesinden Dışarıya Gerçekleşen Göçlerin Gidilen Merkezlere Göre Dağılımı (1925-2005) 352
Tablo 2.28. Akseki İlçesinden Yurtdışına Gerçekleşen Göçlerin Gidilen Merkezlere Göre Dağılımı (1925-2005). 358
Tablo 2.29. Akseki İlçesinde Sayım Dönemlerine Göre Toplam Kadın-Erkek Sayıları ve Nüfusun Cinsiyet Oranları (1927-2000). 363
Tablo 2.30. Akseki Kasabasının Sayım Devrelerine Göre Cinsiyet Oranları 364
Tablo 2.31. Akseki İlçesi Kırsal Nüfusunun Sayım Devrelerine Göre Cinsiyet Oranları 366
Tablo 2.32. Akseki'de İlçe Merkezi Nüfusunun Dar Aralıklı Gruplandırılması (2006) 369
Tablo 2.33. Akseki İlçesi Kırsal Nüfusunun Dar Aralıklı Gruplandırılması (2006) 372
Tablo 2.34. Akseki İlçesindeki Toplam Nüfusun Dar Aralıklı Gruplandırılması (2006) 375
Tablo 2.35. Akseki İlçesindeki Toplam Nüfusun Geniş Aralıklı Gruplandırılması (2006) 378
Tablo 2.36. Akseki'de İlçe Merkezi Nüfusun Geniş Aralıklı Gruplandırılması (2006) 379
Tablo 2.37. Akseki İlçe Merkezinde 6 Yaş Ve Üzeri Nüfusun Okuryazar Oranları. 381
Tablo 2.38. Akseki İlçesindeki Birleştirilmiş Sınıf İlköğretim Okullarının Öğrenci Öğretmen Sayıları (2006-2007 Öğretim Yılı) 382
Tablo 2.39. Akseki İlçesindeki Taşıma Merkezi İlköğretim Okullarının Öğrenci Öğretmen Sayıları (2006-2007 Öğretim Yılı) 382
Tablo 2.40. Akseki İçesindeki Taşıma Merkezli Okullar ve Öğrencilerin Getirildiği Köyler (2006) 383
Tablo 2.41. Akseki İlçesindeki Liselerde Öğrenci Öğretmen Sayıları (2006-2007 Öğretim Yılı) 384
Tablo 2.42. Akseki İlçe Merkezinde Okuma Yazma Bilen Nüfusun Mezuniyet Durumları 385
Tablo 2.43. Akseki ve köylerinde Düzenlenen Festivaller ve Yaklaşık Tarihleri 387
Tablo 2.44. Akseki İlçesindeki Yerleşmelerin Hane Sayıları, Nüfusları ve Aile Büyüklükleri. 390
Tablo 2.45. Akseki İlçe Merkezi'nde Mahallelerin Hane Sayıları, Nüfusları ve Aile Büyüklükleri. 391
Tablo 2.46. Akseki İlçesindeki Yerleşmelerin Aile Büyüklüğü Gruplarına Göre Dağılışları (2006) 392
Tablo 2.47. Akseki İlçesinde Yerleşmelerin, Arazinin Ve Nüfusun Yükselti Basamaklarına Göre Dağılımı (2000). 396

Tablo 2.48. Akseki'deki Köy Yerleşmelerinin Nüfus Büyüklüklerine Göre Gruplandırılması 398
Tablo 2.49. Akseki İlçesindeki Yerleşmelerin Aritmetik, Fizyolojik ve Tarımsal nüfus Yoğunlukları 402
Tablo 3.1. Akseki İlçesinin Genel Arazi Bölünüşü 408
Tablo 3.2. Köy ve Belediye Yönetim Alanlarının Arazi Kullanımına Göre Göre Bölünüşü. 410
Tablo 3.3. Akseki İlçesinde Yetiştirilen Tarla Ürünlerinin Türleri ve Miktarları 421
Tablo 3.4. Akseki İlçesinde Yetiştirilen Sebzelerin Türleri ve Miktarları 422
Tablo 3.5. Akseki İlçesinde Yetiştirilen Meyve Türleri ve Miktarları 429
Tablo 3.6. Akseki İlçesindeki Yerleşmelerin Hayvan Sayıları 431
Tablo 3.7. Akseki İlçesinde Yıllara ve Türlere Göre Küçükbaş Hayvan Sayıları 433
Tablo 3.8. Akseki İlçesinde Yıllara ve Türlere Göre Büyükbaş Hayvan Sayıları 435
Tablo 3.9. Akseki İlçesinde Büyükbaş Hayvan Türlerinin Irk ve Cinslerine Göre Dağılışı (2006) 437
Tablo 3.10. Akseki İlçesinde Yıllara Göre Kovan Sayıları 439
Tablo 3.11. Akseki İlçesindeki Yerleşmelerin Sahip Oldukları Arı Kovanı Sayıları (2006). 442
Tablo 3.12. Akseki İlçesinde Yıllara Göre Bal ve Balmumu Üretimleri 442
Tablo 3.13. Aslandede Alabalık Çiftliğindeki Havuz Sayısı ve Ebatları 452
Tablo 3.14. Akseki İlçesinin Orman Varlığı 454
Tablo 3.15. Murtiçi'ndeki Ticari İşyeri Sayıları ve Türleri (2006) 457

ŞEKİLLER LİSTESİ

S.No.

Şekil 1.1 Manavgat'ta Sıcaklık Değerlerinin Yıllık Gidişi (1973-2002). 81
Şekil 1.2. Akseki'de Bazı Sıcaklık Değerlerinin Yıllık Gidişi (1971-2001). 82
Şekil 1.3 Seydişehir'de Sıcaklık Değerlerinin Yıllık Gidişi (1973-2002). 83
Şekil 1.4. Cevizli'de Bazı Sıcaklık Değerlerinin Yıllık Gidişi (1975-1991). 83
Şekil 1.5 Akseki, Manavgat ve Seydişehir'de Ortalama Don Olaylı Günler Sayısının Aylara Göre Dağılımı (1973-2002). 86
Şekil 1.6. RUBİNSTEİN Formülüne Göre Seydişehir'in Mevsimlik ve Yıllık Rüzgar Gülleri 89
Şekil .1.7. RUBİNSTEİN Formülüne Göre Akseki Kasabasının Mevsimlik ve Yıllık Rüzgar Gülleri 91
Şekil .1.8.RUBİNSTEİN Formülüne Göre Manavgat'ın Mevsimlik ve Yıllık Rüzgar Gülleri 93
Şekil 1.9. Akseki'de Ortalama Nisbî Nem Değerleri ile Ortalama Sıcaklık Değerleri Arasındaki İlişki. 95
Şekil 1.10. Manavgat'ta Ortalama Nisbî Nem Değerleri ile Ortalama Sıcaklık Değerleri 95
Şekil 1.11. Seydişehir'de Ortalama Nispî Nem Değerleri ile Ortalama Sıcaklık Değerleri Arasındaki İlişki. 96
Şekil 1.12. Cevizli'de Ortalama Nisbî Nem Değerleri ile Ortalama Sıcaklık Değerleri Arasındaki İlişki. 97
Şekil 1.13. Akseki, Manavgat, Seydişehir ve Cevizli'de Yıllık Yağış Miktarının Aylara Göre Dağılımı. 101
Şekil 1.14. Cevizli'de Ortalama Yağışın Mevsimlere Göre Dağılışı (1971-1990). 102
Şekil 1.15. Akseki'de Ortalama Yağışın Mevsimlere Göre Dağılışı (1971-2001). 102
Şekil 1.16. Manavgat'ta Ortalama Yağışın Mevsimlere Göre Dağılışı (1973-2002). 103
Şekil 1.17. Seydişehir'de Ortalama Yağışın Mevsimlere Göre Dağılışı (1973-2002). 103
Şekil 1.18. Akseki, Manavgat, Seydişehir ve Cevizli'de Ortalama Yağışlı Gün Sayılarının Aylara Göre Dağılımı. 104
Şekil 1.19. Akseki'de Ortalama Kar Yağışlı ve Karla Örtülü Günler Sayısının Aylara Göre Dağılımı 106
Şekil 1.20. Seydişehir'de Ortalama Kar Yağışlı ve Karla Örtülü Günler Sayısının Aylara Göre Dağılımı. 106
Şekil 1.21. Seydişehir ve Cevizli'de En Yüksek Kar Örtüsünün (cm) Yıl İçindeki Gidişi. 107
Şekil 1.22. THORNTHWAITE Formülüne Göre Manavgat'ın Su Diyagramları. 109
Şekil 1.23. THORNTHWAITE Formülüne Göre Akseki'nin Su Diyagramları 110
Şekil 1.24. THORNTHWAITE Formülüne Göre Seydişehir'in Su Diyagramları 113
Şekil 1.25. Sinanhoca Akım Gözlem İstasyonu ile Manavgat ve Akseki'nin Meteoroloji İstasyonlarının Yağış Değerlerinin Yıl İçindeki Seyri. 153
Şekil 1.26. Oymapınar Akım Gözlem İstasyonu ile Manavgat ve Akseki'nin Meteoroloji İstasyonlarının Yağış Değerlerinin Yıl İçindeki Seyri. 153
Şekil 2.1. Akseki'deki Köylerin Kuruldukları Jeomorfolojik Ünitelere Göre Dağılışı 198
Şekil 2.2. Akseki'de Köylerin Dokularına Göre Dağılışı. 206
Şekil 2.3. Akseki'de Köylerin Biçimsel Özelliklerine Göre Dağılımı 210
Şekil 2.4. Akseki'deki Köylerin Yüzölçüm Büyüklük Gruplarına Göre Dağılımı 216
Şekil 2.5. Tarihi Akseki Evlerinin Planlarından Bir Örnek (AKKAYA 2005'den Değiştirlerek) 312
Şekil 2.6. Akseki İlçesi'nde Toplam Nüfusun Sayım Yıllarına Göre Değişimi 330
Şekil 2.7. Akseki İlçesindeki Kırsal Nüfusun Sayım Yıllarına Göre Değişimi 334
Şekil 2.8. Akseki İlçe Merkezinde, Nüfusun Sayım Yıllarına Göre Değişimi. 346
Şekil 2.9. Akseki İlçesindeki Çeşitli Nüfus Gruplarında Cinsiyet Oranının Yıllara Göre Değişimi (100 kadına düşen erkek sayısı) 367
Şekil 2.10. Akseki'de İlçe Merkezinde Nüfusun Dar Aralıklı Nüfus Pramidi 370
Şekil 2.11. Akseki İlçesi Kırsal Nüfusunun Dar Aralıklı Nüfus Pramidi. 373
Şekil 2.12. Akseki İlçesindeki Toplam Nüfusun Dar Aralıklı Nüfus Pramidi. 375
Şekil 2.13. Akseki İlçesindeki Toplam Nüfusun Geniş Aralıklı Piramidi. 378
Şekil 2.14. Akseki'de ilçe merkezi nüfusun geniş aralıklı piramidi 380

Şekil 2.15. Akseki İlçesindeki Yerleşmelerin Aile Büyüklüğü Gruplarına Göre Dağılışları (2006) 392
Şekil 2.16. Akseki'deki Köy Yerleşmelerinin Nüfus Büyüklüklerine Göre Gruplandırılması 399
Şekil 3.1. Akseki İlçesinin Genel Arazi Bölünüşünün Oransal Dağılımı 410
Şekil 3.2. Akseki İlçesindeki Hayvanların Türlerine Göre Dağılımı 432
Şekil 3.3. Akseki İlçesindeki Küçükbaş Hayvanların Türlere Göre Dağılımı (2006) 433
Şekil 3.4. Akseki İlçesindeki Büyükbaş Hayvanların Türlerine Göre Dağılımı (2006) 436
Şekil 3.5. Akseki İlçesindeki Sığırların Irklara Göre Dağılımı 437
Şekil 3.6. Akseki İlçesinde Yük Ve Çeki Hayvanlarının Türlere Göre Dağılışı (2006) 438
Şekil 3.7. Akseki İlçesinde Arı Kovanlarını Tiplerine Göre Dağılımı (2006) 439
Şekil 3.8. Akseki İlçesinde Yıllara Göre Bal ve Balmumu Üretimleri 443

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

S.No.

Fotoğraf 1.1. Dar ve Derin Şekilde Yarılmış Manavgat Çayı Vadisi..... 13
Fotoğraf 1.2. Gidengelmez Dağlarından Bir Görünüm..... 16
Fotoğraf 1.3. Beyşehir Hoyran Napı İçerisinde Yan Yana İzlenebilen Volkanik Kısımlar ile Kretase Kireçtaşlarından Bir Görünüm. (Fotoğrafın Sağı Volkanik Üye (Peridotit), Solu Kretase Kireçtaşı)..... 17
Fotoğraf 1.4. Düdencik Mağarası giriş kısmı ve Paleozoik kalkerler 18
Fotoğraf 1.5. Daha Genç Birimler Üzerine Bindirmiş Paleozoik Hadim Napı 19
Fotoğraf 1.6. Cevizli Batısında Eosen Üzerine Bindirmiş Olan Beyşehir-Hoyran Napından Bir Görünüm..... 19
Fotoğraf 1.7. Antalya Naplarının Varlığını Kanıtlayan Şaryaj Hattı..... 20
Fotoğraf 1.8. Bindirme Sınırlarında Küçük Kıvrımlar Meydana Gelmiştir. 21
Fotoğraf 1.9. Bindirme Sınırlarında Küçük Faylarda Görülebilmektedir. 22
Fotoğraf 1.10.Güzelsu Çukurluğunda Bulunan Tersiyer Ve Mesozoik Seriler Diğer Oluşukların Altına Dalarlar (Fotoğraf Kuzeyden Güneye Yol Yarmasından Çekilmiştir)..... 24
Fotoğraf 1.11. Tepedağ'dan Bir Görünüm..... 27
Fotoğraf 1.12. Gûlen Dağı Kuzeyinde İzlenebilen Fay Aynası. 28
Fotoğraf 1.13. Susuzşahap Paleokarstik Vadisi İçerisinde Oluşturulan Cevizli Göleti (Fotoğraf kuzeydoğudan güneybatıya doğru çekilmiştir)..... 32
Fotoğraf 1.14. İçerisinden Seydişehir-Akseki Arasındaki Eski Karayolunun da Geçtiği Yayla Boğazı. 34
Fotoğraf 1.15. Dağların Yüksek Kesimlerindeki Karstik Şekiller, Dış Güçlerin Etkisi İle Tahribe Uğradıklarından Dolayı Tam Olarak İzlenemez..... 38
Fotoğraf 1.16. Gidengelmez Dağları Üzerindeki Lapyalardan Bir Görünüm. 40
Fotoğraf 1.17. Çeşitli Tipdeki Lapyalardan Görünümler. 41
Fotoğraf 1.18. Huni Şekilli Erime Dolini..... 44
Fotoğraf 1.19. Huni Şekli Bozulmuş, Tabanındaki Terra-Rossanın Kalınlığı Artmış, Kenarları Yatıklaşmış, Başka Bir Dolinle Birleşmeye Başlamış Erime Dolini. 44
Fotoğraf 1.20. Tava Biçimli Sarıhaliller Dolini. 45
Fotoğraf 1.21. Araştırma Sahasındaki Dolinlere Başka Bir Örnek. 46
Fotoğraf 1.22. İlvat Gölü Kenarında Yer Alan Örtü Çökme Dolini..... 47
Fotoğraf 1.23. Alüvyal Malzeme İçerisinde Oluşan Alüvyal Dolinler. 48
Fotoğraf 1.24. Yarpuz Uvalası (Fotoğraf kuzeydoğudan, güneybatıya doğru çekilmiştir). 49
Fotoğraf 1.25. Akseki Polyesi (Fotoğraf KW'dan GD'ya doğru çekişmiştir)..... 52
Fotoğraf 1.26. Akseki Polyesinden Bir Görünüm (Fotoğraf Doğudan Batıya Çekilmiştir)..... 53
Fotoğraf 1.27. Cevizli Polyesi (Fotoğraf Doğudan Batıya Doğru Çekilmiştir)..... 54
Fotoğraf 1.28. Bağırcıkini Mağarasının Girişi. 58
Fotoğraf 1.29. Bağırçıkini Mağarası İçerisindeki Sarkıtlardan Bir Görünüm..... 59
Fotoğraf 1.30. Bağırcıkini Mağarası İçerisindeki Dar Geçitlerdin Biri..... 59
Fotoğraf 1.31. Mağara Tavanından Damlayan Sularla Oluşan Traverten Oluşuklar. 60
Fotoğraf 1.32 Subaşı Mağarası Tabanındaki Traverten Havuzları..... 61
Fotoğraf 1.33. Subaşı Mağarası Yakınındaki Karstik Kaynak..... 62
Fotoğraf 1.34. Subaşı Mağarası İçerisindeki Sarkıtlardan Bir Görünüm. 63
Fotoğraf 1.35. Subaşı Mağarasının Girişi. 63
Fotoğraf 1.36. Çatdere Düdeni Mağarasının Taşınmış Kaba Unsurlarla Kapatılmış Oldukça Dar Olan Girişinden Bir Görünüm. 64
Fotoğraf 1.37. Çatdere Düdeni Mağarasının İç Kesiminde Bir Görünüm. 65
Fotoğraf 1.38. Kenarları Aşınmış Tekelik Buzul Vadisi..... 69
Fotoğraf 1.39. Batı Tarafından Deforme Olmuş Çırlavık Buz Yalağı. 70
Fotoğraf 1.40. Moren Setti (Fotoğraf kuzeyden güneye doğru çekilmiştir)..... 71
Fotoğraf 1.41. Buz Yalağından Daha Alt Seviyelere Doğru Yayılan Yay Şekilli Sırt Gibi Uzanan Yan Morenler (Fotoğraf doğudan batıya doğru çekilmiştir)..... 71
Fotoğraf 1.42. Sahada İzlenebilen Kaya Buzulu Şekillerinden Bir Görünüm. 73

Fotoğraf 1.43. Manavgat Vadisi Yukarı Kesiminde Bulunan Çınardibi Köyünde Maki Ve Kızılçamlar Bir Arada Görülebilmektedir. 118
Fotoğraf 1.44. Sahada Meşeler İle Ardıçlar Yan Yana Bulunabilmektedir..... 120
Fotoğraf 1.45. Manavgat Çayı Vadisi Yukarı Kesimlerinde İzlenebilen Kızılçam Ormanı. 121
Fotoğraf 1.46. Cevizli-Salihler Arasında Görülen Kızılçam-Karaçam Karışık Ormanı 122
Fotoğraf 1.47. Araştırma Sahasında 1000-1100 m Yükseltilerinde Ardıç-Meşe Karmaşığı Sık Sık İzlenebilmektedir..... 123
Fotoğraf 1.48. Sahada Meşeler İle Ardıçlar Karışık Ormanlar Oluşturur. 123
Fotoğraf 1.49. Sahada Çeşitli Ardıç Türleri Bir Arada Görülebilmektedir. 124
Fotoğraf 1.50. Araştırma Sahasının Güney Yarısında Ardıçlar Ormanın Üst Sınırına Kadar Çıkabilmektedir. 125
Fotoğraf 1.51. Ardıçlar Yer Yer Saf Topluluklar Oluşturur..... 125
Fotoğraf 1.52. Juniperus Drupacea'dan (andız ardıcı) Bir Görünüm. 126
Fotoğraf 1.53. Saf Topluluklar Oluşturan Meşeler Ve Daha Üstte Yer Alan Karaçam. 127
Fotoğraf 1.54. Sadece Çukurköy'de Tespit Edilebilen İran Palamut Meşesi. 128
Fotoğraf 1.55. Kurak-Öksin Vejatasyon Meşe Ve Karaçam Türleri İle Temsil Edilir..... 129
Fotoğraf 1.56. Karaçam Ormanlarından Bir Görünüm. 130
Fotoğraf 1.57. Göknar, Karaçam, Yer Yer De Kızılçam Karışık Ormanı. 131
Fotoğraf 1.58. Yer Yer Saf Topluluklar Oluşturan Toros Göknarı. 132
Fotoğraf 1.59. Göknarlar Kızılçam, Ardıç Ve Sedirler Arasında Dolgu Yapar. Fotoğrafta En Alttaki Kısa Boylu Ardıçlar Onların Üzerinde Topluluk Halinde Göknarlar En Üstte De Sedirler Görünmektedir. 133
Fotoğraf 1.60. Araştırma Sahasındaki Sedirlerden Bir Görünüm 134
Fotoğraf 1.61. Güzelsu Kuzeyinde Katranlık Mevkiindeki Sedirlerden Bir Görünüm. 136
Fotoğraf 1.62. Güzelsu'daki Sedir Ormanlarından Bir Görünüm 137
Fotoğraf 1.63. Araştırma Sahasının Yüksek Kesimlerinde Bozkır Katına Ait Gevenler 138
Fotoğraf 1.64. Çayır Katına Ait Subalpin Türler. 139
Fotoğraf 1.65. Mera Alanı Olarak Kullanılan Yüksek Kesimlerdeki Alpin Ve Subalpin Türler. 139
Fotoğraf 1.66. Kış ve İlkbahar Aylarında Çok Sayıda Küçük Kaynak Ortaya Çıkar..... 143
Fotoğraf 1.67 a,b. Alihoca Suyundan Çeşitli Görünümler. 147
Fotoğraf 1.68. Sivri Su Karstik Kaynağı Ağustos Ayının İlk Günlerindeki Durumu. 148
Fotoğraf 1.69. Sivri Su Karstik Kaynağının Mart Ayı Sonu Nisan Başındaki Durumu..... 148
Fotoğraf 1.70. Araştırma Sahasında Beşik Dağı Eteklerine Kadar Sokulan Oymapınar Baraj Gölünden Bir Görünüm..... 150
Fotoğraf 1.71. Manavgat Çayı Yaz Aylarında Dar Ve Derin Şekilde Yarılmış Vadisindeki Kaba Unsurlar Arasında Yer Yer İzlenemeyecek Şekilde Kaybolur. 151
Fotoğraf 1.72. Manavgat Çayı Orta Mecrasından Nisan Ayına Ait Bir Görünüm..... 152
Fotoğraf 1.73. Bitki Örtüsü Altında Gelişen Killi-Kızıl Topraklardan Bir Görünüm. 161
Fotoğraf 1.74. 1000 m.den Yüksek Kesimlerde Rengi ve Karakteri Değişmeye Başlayan Terra-Rrossa Topraklardan Bir Görünüm. 164
Fotoğraf 1.75. Karstik Çukurlukların Tabanlarında Biriken Terra-Rossa Topraklar. 165
Fotoğraf 1.76. Kireçsiz Kahverengi Orman Topraklarından Bir Görünüm. 166
Fotoğraf 1.77. Manavgat Çayı Kenarındaki alüvyal topraklarda sebze tarımı yapılabilmektedir. 167
Fotoğraf 1.78. Araştırma Sahasının Yüksek Kesimleri Topraktan Yoksun Kaya ve Molozlarla Kaplıdır. 168
Fotoğraf 2.1. Tarihi Kotenna'nın Yerinde Günümüzde Menteşbey Köyü Bulunmaktadır. 175
Fotoğraf 2.1. Cevizli'deki Tarihi Kalıntılardan Bir Görünüm 178
Fotoğraf 2.2. Bağırcıkini Mağarası Önünde Konutlarda Kullanıldığı Anlaşılan İşlenmiş Taşlar ve Yerleşmeye Ait Kalıntılar Bulunmaktadır. 179
Fotoğraf 2.3. Dağ Yamacında Kurulmuş olan Güneykaya Köyü..... 197
Fotoğraf 2.4. Gümüşdamla Köyü Arazinin Manavgat Çayı Tarafından Dar ve Derin Şekilde Yarıldığı Yamacın Üst Kesiminde Kurulmuştur..... 197
Fotoğraf 2.5. Bir Karstik Depresyonun Kuzeydoğusuna Yerleşen Cemerler Köyü..... 199
Fotoğraf 2.6. Emiraşıklar Köyü Aşınım Yüzeyi Üzerinden Kurulmuştur..... 200
Fotoğraf 2.7. Yerleşmelerin Uygun Yerlerinde Sarnıçlar Bulunmaktadır. 200

Fotoğraf 2.8. Akşahap Köyü Dağ Eteğinde Kurulmuştur. 201
Fotoğraf 2.9. Cendeve, Etekte Kurulmuş Başka Bir Köydür 201
Fotoğraf 2.10. Murtiçi (Yeni Mahalle) Depresyon İçerisine Kurulmuştur..... 203
Fotoğraf 2.11. Çaltılıçukur Köyünden Bir Görünüm. 204
Fotoğraf 2.12. Kepez Köyünün Yamaçta Kurulmuş Eski Yerleşim Alanları 207
Fotoğraf 2.13. Kepez Köyünün Vadi İçerisinde Sonradan Kurulmuş Karaahmetler Mahallesi 207
Fotoğraf 2.14. Kuyucak'tan Bir Görünüm. 224
Fotoğraf 2.15. Bademli'den Bir Görünüm. 226
Fotoğraf 2.16. Süleymaniye Ahşap Camiinin Restore Edilmiş İç Mekânı (kaynak ÇEKUL Vakfı)..... 229
Fotoğraf 2.17 Güçlüköy'ün Yol Kenarında Bulunan Fersinalanı Mahallesinden Bir Görünüm. 231
Fotoğraf 2.18. Güçlüköy Belediyesi Hizmet Binasından Bir Görünüm..... 231
Fotoğraf 2.19. Cevizli Kasabasından Genel Bir Görünüm..... 233
Fotoğraf 2.20. Cevizli'de Restore Edilmiş Eski Atatürk Evlerinden Bir Örnek. 235
Fotoğraf 2.21. Cevizli'de Yaz Aylarında Gelenler Tarafından Kullanılan Modern Meskenler. 235
Fotoğraf 2.22. Cevizli'deki Ticari İşyerleri Genellikle Belli Noktalarda Toplanmıştır. 237
Fotoğraf 2.23. Akseki Kasabasından Genel Bir Görünüm..... 240
Fotoğraf 2.24. Akseki Kasabasının Kış Mevsimindeki Durumundan Genel Bir Görünüm (kaynak http://www.akseki.pol.tr/) 240
Fotoğraf 2.25. Arka Planda Akseki Kasabasındaki Konutların Bitiminden İtibaren Başlayan Polye Tabanındaki Tarım Arazileri Görülebilmektedir..... 242
Fotoğraf 2.26. Arka Planda Henüz Daha Yeni Tip Yapıların İnşa Edilmediği Yerleşmenin Yamaçtaki Eski Merkezinden Bir Görünüm (kaynak http://www.akseki.pol.tr). 244
Fotoğraf 2.27. Akseki Kasabasında Polye Tabanında Kurulmuş Yeni Oturma Alanları 245
Fotoğraf 2.28. Bugün Çok Katlı Yapıların Bulunduğu Polye Tabanının Yapılaşmadan Önceki Durumu (kaynak. http://www.akseki.pol.tr)..... 245
Fotoğraf 2.29. Akseki Kasabasının Yamaçta Kurulmuş Olan Eski Merkezinde Artık Eski ve Yeni Tip Yapılar Bir Arada Görülebilmektedir. 246
Fotoğraf 2.30. Akseki'nin İlk Yerleşim Alanlarındaki Konutların Arasındaki Mesafeler Fazladır. 247
Fotoğraf 2.31. Rasih Kaplan Caddesinden Eski Bir Görüntü **(**kaynak. http://www. akseki.pol.tr). 249
Fotoğraf 2.32. Rasih Kaplan Caddesinden Bir Görünüm..... 249
Fotoğraf 2.33. İşyerlerinin Yoğunlaştığı Aşağı Çarşı Caddesinden Bir Görünüm..... 250
Fotoğraf 2.34. Akseki Belediyesi Hizmet Binasından Bir Görünüm. 251
Fotoğraf 2.35. İnönü Caddesinin Eski Durumundan Bir Görünüm 252
Fotoğraf 2.36. İnönü Caddesinden Bir Görünüm..... 252
Fotoğraf 2.37. Akseki Kasabasındaki Okullar Bölgesi Ve Güneyinde Polye Tabanına Doğru İlerleyen Yeni Tip Konutlar..... 255
Fotoğraf 2.38. Akseki M.Y.O.'dan Bir Görünüm. 255
Fotoğraf 2.39. Yamaçlarda Kurulan Yaylalara Bir Örnek Salamut Yaylası. 271
Fotoğraf 2.40. Karstlaşma Sonucu Oluşmuş Düz Alanların Kenarında Kurulan Kalecik Yaylası..... 271
Fotoğraf 2.41. Sahada Kara (Kıl) Çadırların Sayıları Oldukça Azalmıştır. 274
Fotoğraf 2.42. Ormanın Tahrip Edildiği Konumda Kurulmuş Karakışla Yaylasından Bir Görünüm..... 275
Fotoğraf 2.43. Karakışla Yaylasında Modern Malzemeler Kullanılarak İnşa Edilmiş Meskenlere de Rastlanabilir..... 276
Fotoğraf 2.44. Ağaçtepe Yaylasına Dinlenmek Amaçlı Olarak Gelenler Çadırlarda Kalırlar 277
Fotoğraf 2.45. Aldürbe Yaylasından Bir Görünüm..... 279
Fotoğraf 2.46. Akseki'deki Yörük Obalarından Bir Görünüm 280
Fotoğraf 2.47. Yellice Yaylasındaki Mehmet Koç Obası. 283

Fotoğraf 2.48. a,b,c,d. a) Düdenlerdeki Kar Balta İle Kesilir b) Kesilen Kar Düdenin Dik Kenarlarından İnsanların Sırtında Çıkarılarak Meskenlere Taşınır c) Kar Güneşte Bekletilerek Erimesi Sağlanır d) Bazı Yıllarda Düdenlerden Başka Dağların Kuzeye Bakan Korunaklı Yamaçlarında Da Kar Bulunabilmektedir (Fotoğraf, 3-7 Ağustos 2004'de Çekişmiştir) 287
Fotoğraf 2.49. Yaklaşık 2500 m'de Bulunan Bozloğan Yaylasındaki Yörük Obası..... 288
Fotoğraf 2.50. Düdenlerden Çıkarılan Karlar, Küçükbaş Hayvanların Su İhtiyacı İçin Arazinin Uygun Yerlerine Leğenler İçerisinde Bırakılır. 289
Fotoğraf 2.51. Alacabel Yaylasındaki Kürtler Aşiretine Ait Oba Yerleşmesi. 290
Fotoğraf 2.52. Akseki'de Eski Tip Evlerin Modern Malzemeler İle Tamir Edilmesi İlginç Görüntüler Ortaya Çıkarır..... 296
Fotoğraf 2.53. Geleneksel Tarzdaki Yayla Meskeninin Arka Duvarını Dik Bir Yamaç Oluşturmaktadır. 298
Fotoğraf 2.54. Özellikle Yaylalardaki Bazı Meskenlerin Yan Duvarları Zeminden Fazla Yükselmez. 299
Fotoğraf 2.55. Çatısında Toprak Örtünün Kullanıldığı Eski Tip Bir Yayla Evi. 300
Fotoğraf 2.56. Eski Tip Meskenlerin Dış Cephesinde Ahşabın Kullanıldığı Bölümler Oldukça Fazladır..... 300
Fotoğraf 2.57. Menteşbey Köyünde Restore Edilmiş Göktepe Konağı. 303
Fotoğraf 2.58. Akseki'deki Eski Tip Meskenlerde Çoğunlukla Beşik, Yeni Tip Meskenlerde İse Kırma Çatı Kullanılmıştır. 304
Fotoğraf 2.59. Eski Tip Meskenlerde Rastlanabilen Çardaklardan Bir Görünüm..... 306
Fotoğraf 2.60. Bademli Köyündeki Bir Kaşıklıktan Görünüm 307
Fotoğraf 2.61. Akseki İlçesindeki Eski Tip Meskenlerden Bir Örnek 308
Fotoğraf 2.62. İlçe Merkezinde Eski Evlerle Çok Katlı Yapılar Yan Yana Görülebilmektedir. 310
Fotoğraf 2.63 İlçe Merkezinde Yan Yana Görülebilen Eski Ve Yeni Yapılara Başka Bir Örnek. 310
Fotoğraf 2.64. Belenalan Köyünde Restore Edilmiş Düğmeli Evden Bir Görünüm..... 311
Fotoğraf 2.65. Evlerin ortasında bulunan "selamlık" bölümünden bir görünüm 313
Fotoğraf 2.66. Tarihi Akseki Evlerindeki Çıkmalardan Örnekler..... 314
Fotoğraf 2.67. Tarihi Evlerin İç Mekân Ve Tavan Süslemelerinden Örnekler 315
Fotoğraf 2.68. Menteşbey Köyündeki Yeni Tip Meskenlerden Bir Örnek 317
Fotoğraf 2.69. Akseki'nin Köylerindeki Yeni Tip Meskenlerden Örnekler..... 317
Fotoğraf 2.70. İlçe Merkezinde Eski Yapı Tarzından İzler Taşıyan Yeni Tip Bir Mesken 318
Fotoğraf 2.71. a) Çatısında Ahşabın Tutucu Olarak Kullanıldığı Bir Taş Mesken B) Çatı Örtü Malzemesi Olarak Sac Ve Çadır Bezinin Kullanıldığı Taş Mesken C) Çatı Örtüsü Olarak Naylonun Kullanıldığı Taş Mesken D)Çatı Örtüsü Olarak Çadır Bezinin Kullanıldığı Taş Barınak 321
Fotoğraf 2.72. Göçebelerin Göç Zamanında Çadır Bezi Kullanarak Mesken Oluşturdukları Ahşap İskeletler Genellikle Bütün Yıl Ayakta Kalır. 322
Fotoğraf 2.73. Küçükbaş Hayvanlardan Süt Sağma Taş Duvarla Çevrili Sütlükte Yapılır..... 323
Fotoğraf 2.74. Yayla Yerleşmelerinde Taştan İnşa Edilmiş Eski Tip Konutlar..... 325
Fotoğraf 2.75. Yaylalarda Sacdan Yapılmış Meskenlere Bir Örnek..... 326
Fotoğraf 3.1. Akseki'de En Fazla Ekimi Yapılan Tarım Ürünü Tahıllardır..... 417
Fotoğraf 3.2. Manavgat Çayı Vadisinde Yoğun Şekilde Fasulye Tarımı Yapılmaktadır..... 419
Fotoğraf 3.3. Dolinlerin Tabanlarında Susam Tarımı da Yapılmaktadır..... 420
Fotoğraf 3.4. Cevizli Polyesinde Ayçiçeği Tarımı Yapılmaktadır. 420
Fotoğraf 3.5 a) Hasat Zamanından Sonra Arazide Kalmış Kardelen Çiçeği b) Mevsiminde Yüzeye Çıkmış Kardelen (Kaynak.www.batem.gov.tr) 423
Fotoğraf 3.6. Murtiçi'ndeki Bağlardan Bir Görünüm 424
Fotoğraf 3.7. Kış Aylarında Budaması Yapılmış Bir Bağ..... 424
Fotoğraf 3.7. Akseki'de Ender Olarak Topluluk Oluşturan Badem ve Erik Ağaçları..... 426
Fotoğraf 3.8. Bir Evin Cıbasında (Bahçesinde) Elma, Zeytin, Ceviz ve Üzüm Asmaları Yan Yana Görülebilmektedir. 428
Fotoğraf 3.9. Gidengelmez Dağlarındaki Arıcılar Orman Üst Sınırına Yakın Yüksek Konumlara Yerleşirler 441

Fotoğraf 3.10 Alipaşa Konağı Treking Merkezinin Bahçesinde Tutulan Yaban Keçileri 448
Fotoğraf 3.11 İlkbahar Aylarında Toplayıcılığı Yapılan Kuzugöbeği Mantarı..... 450
Fotoğraf 3.12. Kardelen Soğanları (Kaynak: Zerrin Karakuzulu Tarafından Yayıma Verilen *"Sarıvelilerde Kardelen Üretimi"* Adlı Makaleden Alınmıştır)..... 451
Fotoğraf 3.13. Sinanhoca Köyündeki Aslandede Alabalık Çiftliğinden Bir Görünüm..... 451
Fotoğraf 3.14. Murtiçi Orman İşletmesi ve Kesimi Yapılan Orman Ürünleri 453
Fotoğraf 3.15. Akseki'de Yol Kenarındaki Tezgâhlarla da Ticaret Yapılmaktadır. 458
Fotoğraf 3.16. Akseki İlçesinde Konya-Antalya Karayolu Üzerinde Bulunan Lokantalar Yola Oldukça Yaklaşmışlardır..... 460
Fotoğraf 3.17. Konya-Antalya Karayolu Üzerindeki Ömer Duruk Dinlenme Tesisleri..... 460
Fotoğraf 3.18. Manavgat Çayından Çeşitli Görünümler..... 468
Fotoğraf 3.19. Bağırcıkini Mağarası İçerisindeki Birikim Şekillerinden Görünümler..... 469
Fotoğraf 3.20 a) Ceceler Güneyindeki Kule B) Süleymaniye Güneybatısındaki Kule (Söyler Kalesi)..... 472
Fotoğraf 3.21. Cendeve Köyü Yakınında Görülebilen Tarihi Kervan Yolundan Görünüm 472
Fotoğraf 3.22. Bucakalan Köyünde Restore Edilip Turizme Açılmış Tarihi Bir Konak. 473
Fotoğraf 3.23. Emiraşıklar Köyündeki Ali Paşa Konağı Lama-Alpaga Çifliği ve Treking Merkezine Ait Görüntüler..... 475
Fotoğraf 3.24. Akseki'deki En Eski Şenlik Olan Cevizli Ayran Festivalinden Çeşitli Görünümler..... 476
Fotoğraf 3.25. Gidengelmez Dağları Üzerinde Avcı Turistlere Hizmet Veren Akdağ Oteli 478
Fotoğraf 3.27. Günümüzdeki Tek Çan Zanaatkârı Mehmet KÜÇÜKÇANCI ve Atölyesi..... 481
Fotoğraf 3.28. Bademli'de Sayıları Oldukça Azalan Kaşık Ustası ve Atölyesi..... 482
Fotoğraf 3.29. Andız Olarak Adlandırılan Ardıcın (*Juniperus drupacea*) Meyvesinden Bir Görünüm..... 484
Fotoğraf 3.30. Akseki-Seydişehir Sınırında Boksit Çıkarımı Yapılan Açık Arazi 487

HARİTALAR LİSTESİ

S.No.

Harita 1.1. Araştırma Sahasının Lokasyon Haritası 1
Harita 1.2. Akseki İlçesinin Fiziki Haritası 3
Harita 1.3. Akseki İlçesinin Topoğrafya Haritası 12
Harita 1.4. Akseki İlçesinin Jeoloji Haritası 14
Harita 1.5. Akseki İlçesinin Jeomorfoloji Haritası 26
Harita 1.6. Akseki İlçesinin Bitki Örtüsü Dağılış Haritası 119
Harita 1.7. Araştırma Sahası ve Çevresini Drene Eden Akarsu Havzaları 144
Harita 1.8. Akseki İlçesinin Toprak Örtüsü Haritası 162
Harita 2.1.Akseki İlçesinin İdari Haritası 195
Harita 2.2. a,b. Dokusal Özelliklerine Göre Ayırt Edilebilen Köylerden Örnekler 206
Harita 2.3. Akseki'nin Halihazır İmar Planı 253
Harita 2.4. Akseki İlçesinde Ticari Hizmetler Fonksiyonun Etki Bölgesi Haritası 261
Harita 2.5. Akseki İlçesindeki Yaylaların Dağılışı 270
Harita 2.6. Akseki İlçesi İçerisindeki Yörük Göçlerinin Güzergâhları ve Konaklama Yerleri 291
Harita 2.7. Akseki İlçesinden Yurtiçine Yapılan Göçlerin Yoğunluklarına Göre Dağılımı 359
Harita 2.8. Akseki İlçesinden Yurt Dışına Yapılan Göçlerin Dağılımı 359
Harita 2.9. Akseki İlçesinin Nüfus Dağılış Haritası 400
Harita 2.10. Akseki İlçesinin İdari Alanlara Göre Aritmetik Nüfus Yoğunluğu Haritası 403
Harita 2.11. Akseki İlçesinde Yükselti Basamaklarına Göre Nüfus Yoğunluğu Değerleri 404
Harita 3.1. Akseki İlçesinin Arazi Kullanım Haritası 409
Harita 3.2. Akseki'deki Koruma Alanları (Baytekin 2006'dan Yararlanarak) 445

GİRİŞ

1. Araştırma Sahasın Yeri, Sınırları ve Genel Özellikleri

Araştırma sahası, Akseki ilçesinin idari sınırları içerisinde kalan alanı kapsamaktadır. Akseki ilçesi, Akdeniz Bölgesinin Antalya Bölümünde yer alır. Antalya Körfezini tümüyle çevreleyen Antalya ilimizin doğu kesiminde batıdan İbradı, kuzeyden Derebucak, kuzeydoğudan Seydişehir, doğudan Ahırlı ve Bozkır, güneydoğudan Gündoğmuş ve güneyden Manavgat ilçeleri ile çevrili Akseki İlçenin idari sınırı, çoğu yerde doğal sınırlarla da çakışmaktadır. Bu çerçevede araştırma sahasının doğal sınırları kabaca, kuzeyde Ulubelsivrisi Tepe, kuzeydoğuda Gidengelmez Dağ silsilesi içerisindeki Akdağ, İçeri Dağ ve Esereyrek Dağı (2244), doğuda Yıldızlıdağ (2560 m) ve Tekelik Dağı (2726 m), güneydoğuda Osman Dağı (1187 m), güneybatıda Gûlen Dağı (1601 m), batıda Manavgat Çayı ve kuzeybatıda ise Kuyucak Dağı olarak çizilebilir (Harita 1.2).



Harita 1.1. Araştırma Sahasının Lokasyon Haritası

Akseki, 1989 yılına kadar Antalya ilinin Korkuteli'nden sonraki en büyük ikinci ilçesi iken, bu tarihte İbradı nahiyesinin yeni bir ilçe olarak ayrılmasıyla yarı yarıya küçülmüştür. Günümüzde 1285 km^2 izdüşüm alana sahip ilçenin gerçek alanı ise yaklaşık 1762 km^2 kadardır.

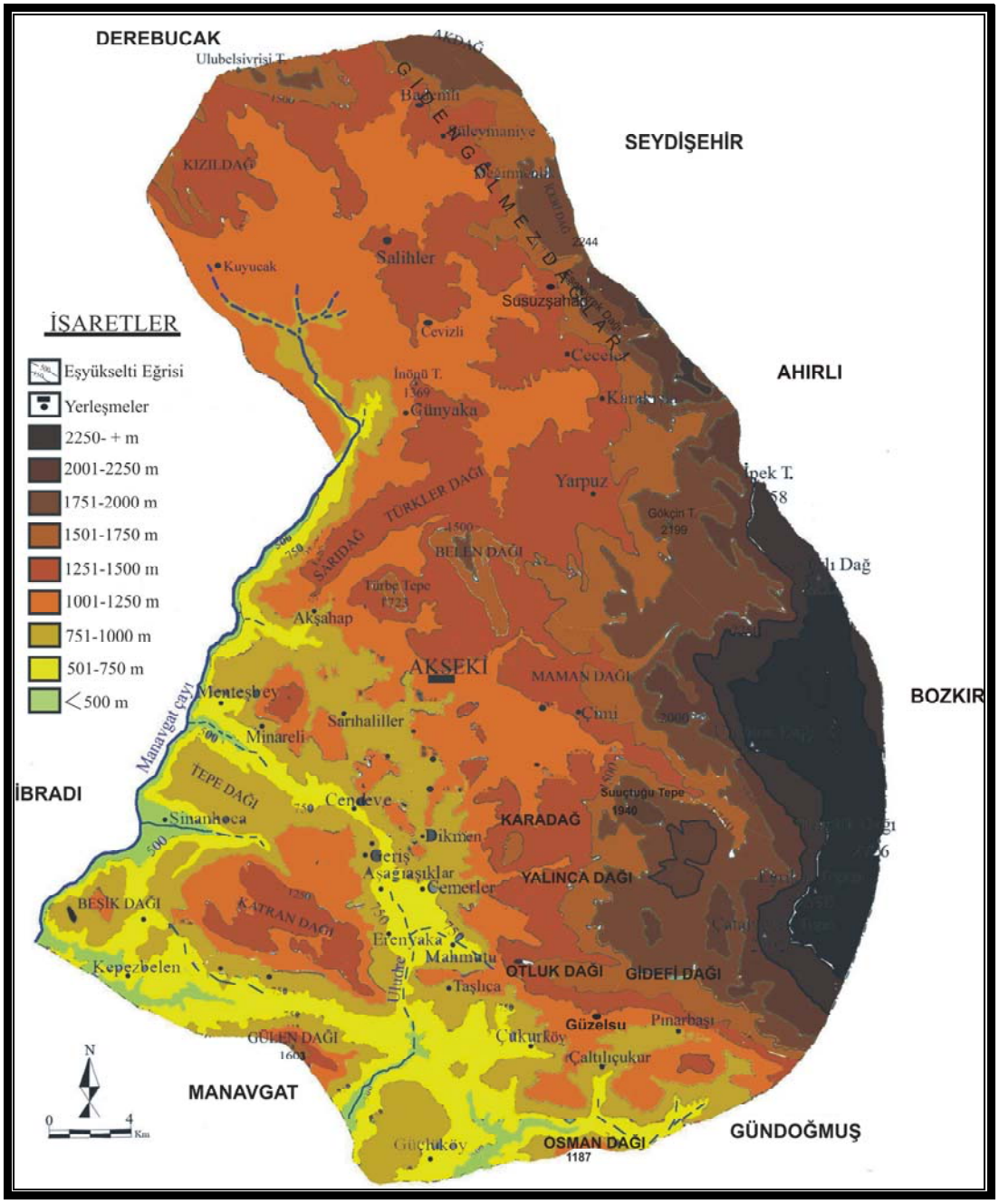
Tablo 1.1. Antalya İli Yüzölçümünün İlçelere Göre Dağılımı (Büyükten Küçüğe)

İlçe	Yüzölçümü (km^2)	İlçe	Yüzölçümü (km^2)
Korkuteli	2531	**Akseki**	1285
Manavgat	2237	İbradı	1242
Merkez İlçe	2020	Kumluca	1220
Kaş	1867	Gazipaşa	921
Elmalı	1630	Finike	653
Alanya	1598	Kemer	468
Gündoğmuş	1343	Kale	374
Serik	1334	Toplam	20723

Kaynak. 2000 genel Nüfus Sayımı Antalya İli Nüfusunun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri

Akseki İlçesi, Orta Torosların batısında, Toros Dağlarının yüksek ve engebeli bir kesiminde yer alır. Toros Dağları, jeolojik ve jeomorfolojik özellikler bakımından karmaşık bir yapı sergiler. Genel olarak Mesozoik kalkerlerinden meydana gelen kütle, jeolojik-morfolojik açıdan ve kıvrım eksenlerinin değişen yönlerine göre Batı, Orta ve Doğu Toroslar olmak üzere üç kesime ayrılır. Araştırma sahasını günümüzdeki şeklini almasında neotektonik hareketler oldukça etkili olmuştur. Çeşitli bulgular Orta Toroslar ile Orta Anadolu'nun güneyinde neotektonik dönemin Üst Miyosende başladığını göstermektedir. Neotektonik hareketlerin Toros Dağlarını etkilediğinin en önemli kanıtı ise Antalya traverten taraçalarıdır.

Araştırma sahasında genel tektonizmaya uygun olarak birçok fay, kıvrım, antiklinal, senklinal ve bindirme gelişmiştir. Saha içerisindeki en önemli yapısal unsurları bindirmeler meydana getirir. Faylar ve antiklinaller, bindirmelere paralel olarak gelişmişlerdir. Genel bir değerlendirme olarak sıkışma yönleri KD-GB iken; kıvrım, fay, sürüklenim ve yapı elemanlarının yönleri KB-GD'dir.



Harita 1.2. Akseki İlçesinin Fiziki Haritası

Toroslar üzerinde değişik havza koşullarını yansıtan *"birlikler"* yer alır. Bolkar Dağı Birliği, Aladağ Birliği, Geyikdağı Birliği, Alanya Birliği, Bozkır Birliği ve Antalya Birliği olarak adlandırılmış olan bu birlikler; stratigrafi ve metamorfizma özellikleri, kapsadıkları kaya birimleri ve günümüzdeki yapısal konumları ile birbirlerinden ayrılırlar. Araştırma sahasında bu birliklerin tamamını görmek mümkündür.

Akseki İlçesinde, karstlaşma sonucu oluşan yeryüzü şekillerine sıklıkla rastlanır. Miyosenden beri belirli kesintilerle gelişimini sürdüren kastlaşma olayında, paleo ve neo karst iç içe geçmiş (polisiklik-çok dönemli) durumdadır. Bu yüzden Paleozoik, Mesozoik ve Tersiyer kireçtaşlarının erimesi sonucu oluşmuş karstik şekiller, yörenin yeryüzü şekillerine büyük çeşitlilik kazandırmıştır. Araştırma sahasındaki yer şekillerinin ana hatlarını; dağlık alanlar, aşınım yüzeyleri, makro ve mikro karstik şekiller ile glasyal ve perigalasyal şekiller meydana getirmektedir.

Araştırma sahası Akdeniz Bölgesi içerisinde kalmasına rağmen, bazı iklim elemanları, Akdeniz Bölgesinin iklim elemanlarından farklı değerler gösterir. Bunun nedeni ise yörenin fiziki coğrafya şartlarıdır. Akseki İlçesinin iklimi, güneydeki Akdeniz ve kuzeydeki karasal iklim yayılış alanları arasında bir geçiş iklimi karakteri gösterir.

Sahanın iklim elemanları üzerinde en belirleyici olan faktörler yükselti koşulları ve coğrafi konumdur. Bu yüzden iklim elemanlarının ortalama değerleri genellikle, güneyden kuzeye doğru gidildikçe düşüş gösterir. Araştırmada kullanılan tüm istasyonlar dikkate alındığında aylık ortalama sıcaklıkların en yüksek değeri 18,6 ^{o}C ile Manavgat'a, en düşük değeri ise 11,7 ^{o}C ile Seydişehir'e aittir. Deniz seviyesinden yaklaşık 1030 m yüksekte yer alan, Akseki Meteoroloji İstasyonun aylık ortalama sıcaklık değeri ise 13,1 ^{o}C olarak gerçekleşirken, sıcaklık rejimi de *karasal geçiş tipi* olarak karşımıza çıkmaktadır.

Araştırma sahasındaki yağış miktarlarını cephe sistemleri ve topoğrafik şartlar belirler. Sahasının pek çok yerinde yağış miktarı 1000 mm'nin üzerine çıkmaktadır. Gerçektende Akdeniz kıyıları, Türkiye'nin en fazla yağış alan yöreleri arasında bulunmaktadır. Buna karşılık, yağışların yıl geneline dağılışları orantılı değildir. Bu yüzden sahada genel olarak, *Akdeniz Yağış Rejiminin* görüldüğü söylenebilir.

Akseki İlçesinde iyi şekilde gelişmiş bir orman örtüsü vardır. Dünya Doğal Hayatı Koruma Vakfı tarafından, Avrupa kıtasında acil olarak korunması gereken 100 sıcak bölge arasında anılan Akseki-İbradı ormanları, yurdumuzun ender orman alanlarından birini oluşturmaktadır. Bölgenin bitki örtüsü özelliklerinin ortaya çıkmasında da Toros Dağları, belirleyici olmuştur. Akseki İlçesinin büyük bölümü bitki örtüsü katı olarak, Toros Dağlarının 1000-2000 m yükseltileri arasındaki

Akdeniz Dağ Kuşağında yer alır. Ayrıca sahanın güneyinde Akdeniz Alt Kuşağı, kuzey-kuzeydoğu-doğu ve güneydoğusunda ise Akdeniz Dağ-Çayır alanlarında kalan bölümleri de vardır. Akseki İlçesi bitki çeşitliliği bakımından oldukça zengindir. Saha kendine has endemikler yanında 4. zamanın iklim değişikliklerinin eseri olan relikt türler barındırması bakımından da önem taşır. Toros göknarı ve sedir yörede iyi gelişmiş ağaç türlerini meydana getirirken, özellikle Galanthus (Kardelen) ile temsil edilen soğansı ve otsu türlerin varlığından da bahsetmek gerekir.

Araştırma sahasındaki en eski drenajın izleri Orta Miyosene aittir. Bu drenaj sistemi neotektonik hareketlerle deforme olmuş ve yerine bugünkü sistemin temellerinin atıldığı Üst Miyosen drenaj ağı kurulmuştur. Bu nedenle sahanın drenaj sistemini *bozulmuş drenaj* olarak tarif etmek doğru olacaktır. Özellikle ilkbahar aylarında çok sayıda kaynağın görülebildiği araştırma sahasının devamlı akarsularını; Manavgat Çayı ve Karpuz Çayı meydana getirir. Akarsu rejimleri ise birden çok faktörün kontrolü altındadır. Özellikle karstik kaynaklar yöreye has akarsu rejimlerinin ortaya çıkmasına sebep olmuşlardır. Gerçektende Manavgat Çayının rejimi üzerinde büyük etkisi bulunan Dumanlı yeraltı akarsuyunun meydana getirdiği karstik kaynak, Oymapınar barajının rezervuar sahasında kalmadan önce, dünyanın tek noktadan çıkan en büyük debili karstik kaynağını meydana getirmekteydi.

Akseki, toprak örtüsü bakımından oldukça fakirdir. Sahada görülebilen en önemli toprak tipleri Kırmızı Akdeniz Toprağı ve Kireçsiz Kahverengi Orman Toprağıdır. Yörede zaten zayıf olan toprak örtüsü, yoğun şekilde bir erozyona maruz kalmaktadır.

Akseki ilçesi, antik dönemde Pisidya ve Pamfilya olarak bilinen bölgelerin sınırında bulunmakla beraber, büyük bölümüyle Pisidya'nın içinde yer almaktadır. İlçenin antik dönem tarihi üzerinde kıyıdaki yerleşmeler, daha yakın tarihinde ise İç Anadolu ile Akdeniz arasında uzanan ticaret yolları etkili olmuştur. Akseki, tarihin hiçbir döneminde güneyinde bulunan Side ve Alanya'dan ayrı düşünülmemiştir. Araştırma sahası 1471 yılında Osmanlıların egemenliğine girmiştir. Bu tarihten sonra idari statüsü genellikle Konya ile Alanya arasında değişen Akseki, 1872 yılında ilçe merkezi haline getirilmiştir.

Akseki'de ilçe merkezinden başka, 47 idari alan bulunmaktadır. Bunların 6'sında belediye teşkilatı kurulmuştur. Ancak ilçe merkezinden başka belediye

teşkilatına sahip olan yerleşmelerden sadece Cevizli kasaba karakteri taşırken, diğerleri halen daha köy karakteri göstermektedir. İlçedeki köyler genellikle toplu dokulu ve az nüfuslu yerleşmelerdir. Bunların çoğunluğu kış aylarında neredeyse tamamen boşalır. Mevcut devamlı yerleşmelerin genel karakterleri ve fonksiyonel özellikleri incelendiğinde sahada, şehir karakterinde bir yerleşmenin olmadığı anlaşılır. Akseki İlçesinde, birini ilçe merkezinin oluşturduğu iki kasaba bulunmaktadır.

Araştırma sahasında geçici yerleşme olarak, yaylalar ve Yörük obalarından bahsetmek mümkündür. Akseki ilçesi arazisindeki yaylacılık faaliyetleri daha çok Manavgat'a bağlı köylerden gelen Yörükler tarafından yürütülmektedir. Bunun yanı sıra Akseki İlçesinin özellikle güney ve güneybatı kesiminde kalan bazı köylerde de yoğun şekilde bir yaylacılık faaliyeti söz konusudur. Akseki İlçesindeki yaylalara çıkan sürü sahipleri kışlaklarının durumları, yürüttükleri ekonomik faaliyetler ve yaz ayarlındaki hareket tarzları göz önüne alınarak yaylacı veya dağ göçebesi olarak ayırt edilebilirler.

Akseki İlçesi kendine has mimarisi bulunan tarihi evleri ile oldukça ilgi çekmektedir. Yurdumuzda sadece Akseki İlçesinde görülebilen *düğmeli evler*, yörenin kültürel ve mimari zenginlikleri açısından oldukça önemlidir. Düğmeli evler, genellikle iki katlı olarak inşa edilir ve yakın yerlerden temin edilen taş ile ahşap yapı malzemelerinin kullanıldığı geleneksel tip yapıları meydana getirirler.

Akseki, geçmişteki önemini kaybeden yerleşmeler arasındadır. Çünkü Cumhuriyetin ilk yıllarında, bölgenin yoğun şekilde nüfuslanmış yerlerinin başında yer alırken, 2000 yılı sayımı sonuçlarına göre bağlı olduğu il merkezinin en kalabalık dokuzuncu ilçesini meydana getirmektedir. Toros Dağlarının oldukça yüksek kesiminde yer alan Akseki İlçesi, geçim kaynakları bakımından çoğu yerinde sınırlı potansiyele sahiptir. Bu yüzden ilçe, uzun yıllar boyunca yüksek miktarda göç vermesi ile adını duyurmuştur. Akseki İlçesinden ayrılıp, yurdun çeşitli yerlerine yerleşen insanların sayısı, resmi olmayan rakamlarla yüzbinden fazladır. Araştırma sahasından özellikle Ege ve Marmara Bölgelerine, devamlı yaşam alanlarını değiştirmek için, yapılan göçler oldukça önemlidir. Kıyı Ege'deki Aydın, İzmir, Manisa; Marmara Bölgesinde de İstanbul, gidilen yerler arasında en fazla dikkat çekenlerdir.

Akseki İlçesindeki diğer bir göç olayı da, yaylacılık için yapılan mevsimlik hareketlerdir. Akseki İlçesi, yaz aylarında özellikle kıyıya yakın olan yerleşmelere, hem sayfiye hem de hayvancılık amaçlı yaylacılık faaliyetleri için uygun ortamlar sunmaktadır.

Araştırma sahasının nüfus yapısı üzerinde de göç hareketlerinin etkisi hissedilmektedir. Özellikle ortalama aile büyüklüğünün 2,8 gibi oldukça düşük bir değer göstermesi, sahadaki nüfus hareketlerini bir sonucudur.

Akseki İlçesi ekonomik kaynaklar bakımından fazla bir çeşitlilik sunmaz. Geniş tarım alanlarından yoksun olan ilçe arazisi, genellikle geçim tipine yönelik bir ekip biçme faaliyetine sahne olmaktadır. Bu yüzden tarımsal faaliyetler içerisinde dikili alanlar daha önemlidir. Özellikle son yıllarda gelişim gösteren bağ alanları, tarımla uğraşanların en önemli gelir kaynağını oluşturmaya başlamıştır.

Akseki İlçesinde hayvancılık faaliyetleri de istenilen düzeyde gelişme gösterememiştir. Gerek göç olayından kaynaklı nüfus azlığı, gerekse de ekonomik getirisinin düşük olması, hayvancılığın gelişmesinin önündeki en önemli engellerdir. İlçedeki toplam hayvan sayısının yaklaşık %90'ı küçükbaş hayvanlardan oluşmaktadır. Bunlarında büyük çoğunluğunun kıl keçisinden meydana gelmesi, otlak ihtiyacını arttırmakta ve bu da orman alanlarının büyük zararlar görmesine neden olmaktadır. Bu yüzden son yıllarda kıl keçisi sayısı giderek azaltılmıştır.

Akseki İlçesi, insanının ticarete yatkınlığı ile bilinmektedir. Gerçekten de gerek Akseki İlçesinde, gerekse de Akseki İlçesiden göç eden Aksekililerde en önemli ekonomik faaliyet kolu ticarettir. Konya-Antalya arasındaki bağlantıyı sağlayan D-695 karayolunun Akseki Kasabasını 3 km batısından geçmesi, özellikle karayolu güzergahı üzerinde önemli bir ticari faaliyet ortaya çıkarmıştır. Bu çerçevede Ömer Duruk Dinlenme Tesisleri, Murtiçi ve Güçlüköy önemli ticari merkezler olarak ortaya çıkmışlardır.

2. Amaç ve Metot

Eldeki çalışmada araştırma sahası olarak Akseki İlçesi seçilmiştir. Akseki İlçesinin yer aldığı bölge içinde, ekstrem özelliklere sahip olması, araştırma sahası olarak seçilmesinde etkili olmuştur. Gerçekten de Akseki İlçesi, gerek doğal çevre,

gerekse de beşeri çevre özellikleri bakımından bağlı bulunduğu Antalya İlinin genel karakterinden oldukça farklıdır.

Çalışmanın monoğrafya metoduna bağlı kalınarak yapılması birden çok amaç ortaya çıkarmıştır. Bu yüzden çalışmanın amaçlarını doğal ve beşeri çevrenin analiz edilmesindeki amaçlar olarak ayırt etmek, amaçlarımızın daha net şekilde anlaşılması için doğru olacaktır.

Sahasının doğal çevre koşulları incelenirken; jeoloji, bitki örtüsü ve hidroğrafya konularındaki ekstrem özelliklerin irdelenmesi amaçlanmıştır. Yörenin Antalya kenet kuşağının doğusunda; Antalya, Alanya, Hadim, Beyşehir-Hoyran gibi napların birbirlerine en çok yaklaştıkları bir konumda yer alması, bu yaklaşmanın etkilerinin ortaya çıkarılmasını bir amaç olarak doğurmuştur. Bunun yanında Akseki'nin bitki örtüsü özelliklerindeki kendine has türleri ve bunların dağılışlarının ortaya çıkarılması da çalışmanın doğal çevreden kaynaklanan bir başka amacıdır.

Araştırma sahası, fiziki coğrafyanın her konusunda oldukça orijinal örneklerle karşımıza çıkar. Sahada karstik şekillerin hemen tamamının görülebilmesi, doğal çevre özelliklerini araştırmada ki isteğimizi arttırmıştır. Öte yandan, sahadaki akarsuların rejimleri üzerinde büyük etkiye sahip karstik kaynaklar ile dünyanın en büyük karstik kaynağı iken bugün Oymapınar Barajını rezervuar sahasında kalan Dumanlı Karstik Kaynağının varlığı ve özelliklerinin ortaya konulması da çalışmanın amaçları arasında yer almaktadır.

Akseki İlçesinin araştırma sahası olarak seçilmesinde, beşeri çevre özelliklerinin de büyük etkisi vardır. Akseki, yurdumuzdaki ismi büyük, kendi küçük yerleşmeler arasında sayılabilir. Çünkü Akseki, nüfusunun büyük bölümünü göç olaylarıyla kaybetmiş, tahmin edilenden çok daha az nüfus barındıran, köyleri boşalmış ve nüfusu ihtiyarlamış bir yerleşmedir. Akseki İlçesi, Akdeniz Bölgesinin dışarıya en fazla göç veren yerlerinden biridir. Saha, Toros Dağları ile Ege ve Marmara bölgeleri arasında, varlığı uzun zamandır bilinen ama üzerinde çok fazla çalışma yapılmamış nüfus hareketlerinin, kaynağını aldığı noktalardan birini oluşturmaktadır. Bu nüfus hareketlerini ayrıntılarıyla ortaya çıkarma isteğinin, çalışmanın en önemli beşeri çevre amacı olduğu söylenebilir. Akseki İlçesi, güneyindeki sahil kesimine yakın konumda bulunan Yörüklerin yaz aylarındaki faaliyet alanını meydana getirir. Kıyı ile Toros Dağları arasında 700 yılı aşkın

süredir, Türkmen Yörük aşiretleri tarafından devam ettirilen hayvancılık amaçlı bu hareketlerin irdelenmesi de çalışmanın amaçları arasında bulunmaktadır. Ayrıca kendine has mimarisi ile halen daha varlıklarının devam ettiren geleneksel meskenlerin çokluğu, çalışmanın amaçlarından bir diğeridir.

Araştırmanın her aşamasında coğrafya ilminin nedensellik ve dağılış ilkeleri göz önüne alınmıştır. Bu nedenle yazılan hemen her konunun sebep sonuç ilişkisi kurulmaya çalışılmıştır. Araştırmada monoğrafik metodun kullanılması, tez eserinin uzun soluklu bir çalışma olarak ortaya çıkmasında etkili olmuştur. 2003 yılında belirlenen araştırma konusunun arazi çalışmaları, 2004-2007 yılları arasındaki 4 yaz mevsimine yayılmış, 2004 ve 2005 yılları kış mevsimlerine de sarkmıştır. Çalışmada kullanılan materyalin tamamı tarafımızdan toplanmıştır. Öncelikle sahanın 1/100000 ölçekli topoğrafya haritası hazırlanmış ve referans eser taraması yapılmıştır. Çalışma konusunun belirlendiği 2003 yılından 2007 yılına kadar devam eden referans eserlerin elde edilmesi işlemi, esas kaynaklara ulaşılıncaya kadar sürmüştür.

Eserin yazım aşamasında ifadeleri güçlendirmek ve anlatımı kolaylaştırmak için dağılış haritaları, görsel şekiller ve fotoğraflar kullanılmıştır.

1.FİZİKİ COĞRAFYASI

1.1.Yeryüzü Şekilleri

1.1.1. Jeolojik yapı ve paleocoğrafik evrim

Akseki İlçesi, Orta Torosların batısında, Toros Dağlarının yüksek ve engebeli bir kesiminde yer alır. Toros Dağları, jeolojik ve jeomorfolojik özellikler bakımından karmaşık bir yapı sergiler. Bu dağlar, neotetisin güney kanadını kapsar ve otokton birimlerle, kuzeyden gelip yerleşen örtü birimlerinden oluşur[1]. Genel olarak Mesozoik kalkerlerinden meydana gelen kütlenin, yerel çalışmalarla Kambriyen-Kuvaterner aralığında çökelmiş kaya birimlerini kapsadığı görülmüştür[2]. Toroslar, jeolojik-morfolojik açıdan ve kıvrım eksenlerinin değişen yönlerine göre Batı, Orta ve Doğu Toroslar olmak üzere üç kesime ayrılır. Bu dağların Eğirdir Gölü-Antalya çizgisi (Kırkkavak Fayı) ile Ecemiş Koridoru arasında, araştırma sahasını da içine alan bölümü Orta Toroslar olarak tarif edilir[3].

Toros yüksek kuşağı, değişik orojenez safhalarında defalarca ortam ve fasiyes değişiklikleri geçirmiş, Türkiye'nin ana tektonik birimlerinden en önemlisidir. Bu dağları etkileyen ilk orojenik hareketler, Kimmeriyende meydana gelmiştir. Toros Dağlarının tamamını etkileyen geniş alanlı orojenik hareketler ise, Üst Kretase sonunda gerçekleşmiş ve bu hareketlerle Toroslar, şiddetli deformasyona uğramıştır. Kretase-Paleosen sonunda ojeosenklinal durumunda olan bölge, geniş bir dalma batma zonuna tekabül etmektedir[4].

Toroslardaki orojenik hareketlerin esas paroksizma safhası, Oligosen sonunda cereyan eder. Bu hareketler ile Torosların büyük bir bölümü su yüzeyine çıkmıştır. Miyosenden itibaren ise orojenik hareketlerin yerini epirojenik-kratojenik yükselmeler almış ve Toroslar, Miyosen sonunda bütün olarak deniz seviyesi üzerine yükselmiştir. Yükselme hareketleri, Miyosenden sonra neotektonik dönemde de devam etmiş ve saha asıl gelişimini bu devrede tamamlamıştır.

---

[1] EROL, O., 1983, Türkiye'nin Genç Tektonik ve Jeomorfolojik Gelişimi. Türkiye Jeomorfologlar Derneği Jeomorfoloji Derg. S.11, s.13, ANKARA
[2] EROL, O., a.g.e, s.13, ANKARA
[3] ÖZGÜL, N.,1976, Torosların Bazı Temel Jeolojik Özellikleri. Türkiye Jeo. Kur. Bül. C. 19, s.65-78, ANKARA
[4] KETİN, İ.,1959, Türkiye'nin Orojenik Gelişimi. M.T.A. Enstitüsü Dergisi S.53, s.78-86, ANKARA

Anadolu'nun günümüzdeki şeklini almasında, neotektonik hareketler oldukça etkili olmuştur. Anadolu'yu etkileyen neotektonik hareketlerin yaşları araştırmacılara göre değişmektedir. Bazı araştırmacılar Alpin hareketlerin tamamını bu döneme atfederken, bazı araştırmacılar ise Kuvaterner başlarında Anadolu'da etkili olan toptan yükselme olaylarına atfen ve yeni anlamına gelen neo tabiriyle, bu hareketlerin Alpin hareketlerin tamamını kapsamadığını savunup, Pliyosen-Pleistosen aralığı olarak yaşlandırırlar. Çeşitli yeni bulgular ise Orta Toroslar ile Orta Anadolu'nun güneyinde neotektonik dönemin Üst Miyosende başladığını göstermektedir. Örneğin, Orta Toroslardaki Orta Miyosen çökelleri denizel fasiyeste ve yaklaşık 2000 m yükseklikte görülmektedir. Buna karşılık Orta Anadolu'daki Orta Miyosen çökelleri karasal ve gölsel fasiyeste yaklaşık 1000 m yüksekliktedirler[5]. İleri sürülen tarihlerde farklılıklar olmakla birlikte, Türkiye'de neotektonik hareketler olmuş ve bu hareketler Türkiye jeomorfolojisinin bugünkü durumunu kazanmasını sağlamıştır. Neotektonik hareketlerin kanıtları yurdumuzun çeşitli yerlerinde oldukça kesin delillerle izlenir. Neotektonik hareketlerin Toros Dağlarını etkilediğinin en önemli kanıtı, Antalya traverten taraçalarıdır. Antalya traverten taraçaları dolaylı veya dolaysız olarak Türkiye'nin bu kıyı kesiminde yer şekillerini etkileyen yeni tektonik hareketlerin bir sonucu ve delilidir[6].

Jeomorfolojik birimlerin ortaya çıkmasında tektonik yapı önemli rol oynar. Sadece jeomorfolojinin ana hatlarında değil, daha dar alanlı morfolojik ayrıntı da bile tektonik etkiler belli olur[7]. Toroslar, farklı jeolojik zamanlarda meydana gelmiş tektonik aktiviteler nedeni ile kıvrımlı ve faylı bir görünüm kazanmıştır. Bu görünümü kazanmalarında tektonik aktivitelerden başka, karstlaşma ve flüvyal süreçlerde etkili olmuştur[8]. Pliyosen sonu Kuvaterner başlarında meydana gelen yükselme hareketleri, akarsuların derine ve geriye doğru yaptıkları aşındırma faaliyetlerine hız kazandırmıştır. Akarsular derine doğru olan aşındırmalarında,

---

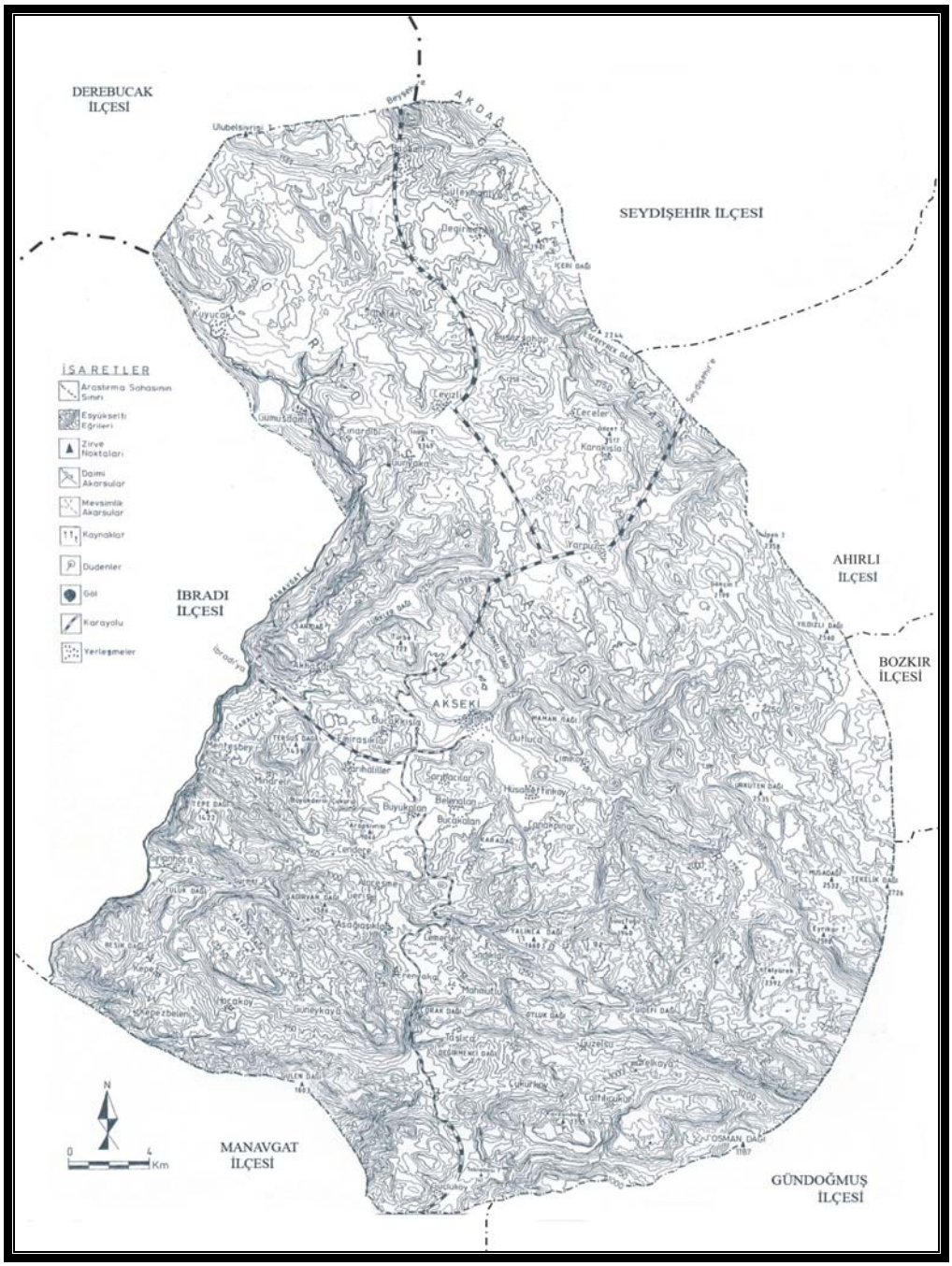
[5] ŞAROĞLU, F., BORAY, A., ÖZER, S., KUŞCU, İ., 1983, Orta Toroslar Orta Anadolu'nun Güneyinin Neotektoniği İle İlgili Görüşler. Türkiye Jeomorfologlar Derneği Jeomorfoloji Derg. S.11, s.35 ANKARA

[6] ERİNÇ, S., 1973, Türkiye'nin Şekillenmesinde Neotektoniğin Rolü ve Jeomorfoloji-Jeodinamik İlişkileri. Türkiye Jeomorfologlar Derneği Jeomorfoloji Derg. S.5, s. 20, ANKARA

[7] İLHAN, E., 1969, Türkiye Tektoniğinin, Jeomorfolojisi ile İlişkisi. Türkiye Jeomorfologlar Derneği Jeomorfoloji Derg., Yıl.1, S.1, s:13, ANKARA

[8] ATALAY,İ., 1987 Türkiye Jeomorfolojisine Giriş. Ege Üniversitesi Edebiyat Fak. Yay. No: 9, (Genişletilmiş 2. baskı) s.107, İZMİR

içlerinde aktıkları vadilere hızla gömülerek boğazlar şeklinde beliren, sürempoze-antesedant yarma vadileri oluşturmuşlar, geriye doğru olan aşındırma faaliyetlerinde ise, bazı Neojen havzalarını yarıp boşaltmışlardır. Uzun süre devam eden bu aşınma olayları sonucunda yüksek alanlar, akarsuların açtıkları dar ve derin vadilerle parçalanıp son derece arızalı bir görünüm almıştır[9] (Fotoğraf 1.1).



Harita 1.3. Akseki İlçesinin Topoğrafya Haritası

[9] ATALAY,İ.,1987, a.g.e. s:107, İZMİR

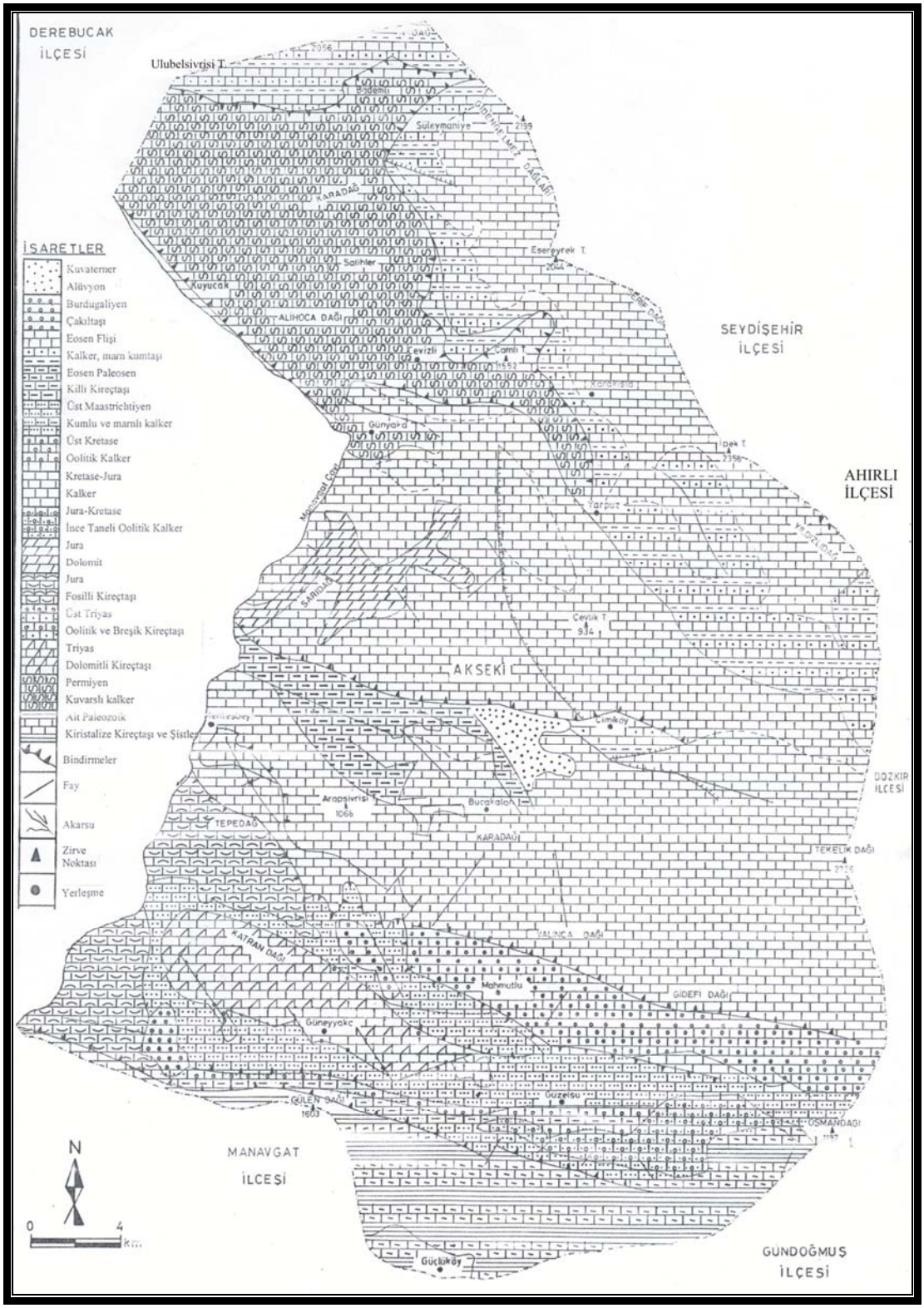


Fotoğraf 1.1. Dar ve Derin Şekilde Yarılmış Manavgat Çayı Vadisi

Araştırma sahasında genel tektonizmaya uygun olarak birçok fay, kıvrım, antiklinal, senklinal ve bindirmeler gelişmiştir. Saha içerisindeki en önemli yapısal unsurları bindirmeler meydana getirir. Faylar ve antiklinaller, bindirmelere paralel olarak gelişmişlerdir. Hâkim tabaka doğrultularının da kuzeybatı-güneydoğu yönünde geliştiği görülmüştür. Genel bir değerlendirme olarak sıkışma yönleri KD-GB iken; kıvrım, fay, sürüklenim ve yapı elemanlarının yönleri KB-GD'dir.

Toroslar üzerinde değişik havza koşullarını yansıtan *"birlikler"* yer alır. Bolkar Dağı Birliği, Aladağ Birliği, Geyikdağı Birliği, Alanya Birliği, Bozkır Birliği ve Antalya Birliği olarak adlandırılmış olan bu birlikler; stratigrafi ve metamorfizma özellikleri, kapsadıkları kaya birimleri ve günümüzdeki yapısal konumları ile birbirlerinden ayrılırlar. Birlikler, birbirleri ile anormal dokunaklı olarak yüzlerce km yanal devamlılık gösterirler ve çoğunlukla birbirleri üzerine allokton örtüler oluştururlar[10]. Örneğin Orta Toroslarda Beyşehir'den Taşkent-Mut'a kadar uzanan Beyşehir Fayı-Üst Eosen-Alt Oligosen sıkışma döneminin önemli bir unsurudur. Fay bu kesimlerde allokton birimlerle otokton birimleri yan yana getirmiştir[11].

[10] ÖZGÜL, N.,1976,a.g.m, s.67
[11] AKAY,E., UYSAL,Ş., 1998, Orta Torosların Post Eosen Tektoniği. M.T.A. Derg. S.108, s. 57-68, ANKARA



Harita 1.4. Akseki İlçesinin Jeoloji Haritası

Araştırma sahasında bu birliklerin tamamını görmek mümkündür. Ancak bu çalışmada birlik terimi yerine nap ifadesi kullanılmıştır. Akseki çevresinde allokton konumlu olarak; Beyşehir-Hoyran-Hadim Napları (Bolkardağı Birliği, Bozkır Birliği, Aladağ Birliği), Antalya Napları (Antalya Birliği-Üst Kambriyen-Üst Kretase), Alanya Napı (Alanya Birliği-Alt Kambriyen-Kretase) ile Tersiyer ve Kuvaterner örtü kayaları, otokton konumlu olarak da; Anamas-Akseki otoktonu (Geyikdağı Birliği-Üst Kretase-Eosen) ayırt edilir[12].

Araştırma sahasındaki en eski arazi parçası Cevizli'den kuzeye, Bademli civarına doğru yayılan Beyşehir-Hoyran Napının içerisindeki Paleozoik kalkerleridir. Bu kalkerler etrafında, bir duvar gibi yükselen Kretase kalkeri (Gidengelmez Dağları) ile çevrilidir (Fotoğraf 1.2). Buradaki Kretase kalkeri genellikle açık renktedir ve Süleymaniye civarında marnlı, şistli fliş şeridi ile tavanı teşkil eder. Bademli ile Süleymaniye arasında yer yer arızalı olmak üzere mavimtrak siyah kalkerler vardır ki, bunlar Permiyen kalker katını işaret eden fosiller içerir[13]. Bu Paleozoik kompleksin altında sırf kalkerlerden müteşekkil bir *"ayrılmayan seri*" mevcut olup, Liastan Alt Lütesiyene kadar uzanmaktadır[14]. İki Kretase kalkeri arasında bulunan Bademli Paleozoiki dik yamaçlar halinde doğuya uzanır ve yavaş yavaş incelerek kaybolur.

Bademli-Akseki havalisinden Devoniyen ve Permokarbonifer arazisi Batı Torosların en yaşlı alt yapısı olması açısından önemlidir. Ancak Paleozoikin sahada kuzeydoğuya doğru incelerek kaybolması ve Gidengelmez Dağları üzerinden uzanarak Eosen ve Kretase kalkeri üzerine binmesi, Paleozoikin kuzeydoğu kenarı boyunca bir şaryaj örtüsünün yükseldiğini gösterir[15].

---

[12] USTA, D., ÖZTÜRK, E.M., 2000, Gülendağ-Gündoğmuş Dolayının (Alanya O27-a3, a4, b4 ve O28 a4 Paftalarının) Jeoloji. MTA Jeoloji Etütleri Dairesi Rapor No: 10487, s.11, Ankara

[13] BLUMENTHAL, M., 1947, Seydişehir-Beyşehir Hinterlandındaki Toros Dağlarının Jeolojisi. Jeolojik Harita Materyalleri, M.T.A. Yayınlarından Seri D, No: 2, ANKARA, S.62

[14] BLUMENTHAL, M., 1949, Batı Torosların Örtü Lomboları. Türkiye Jeoloji Kur. Bült. 2, s. 30-40, ANKARA

[15] BLUMENTHAL, M., 1947, a.g.e. ANKARA, S.63



Fotoğraf 1. 2. Gidengelmez Dağlarından Bir Görünüm.

Beyşehir-Hoyran Napı, bölgede yüzeylenen birimler üzerine tektonik dokunakla yerleşmesi, çok değişik kaya birimleri içermesi, tekdüze devam etmemesi gibi özellikleri ile dikkat çeker. İlk defa Martin tarafından Bademli-Cevizli birimi[16], Demirtaşlı tarafından Cevizli kireçtaşı[17] olarak adlandırılmıştır. Bu nap, kendi içinde de Eosen formasyonları üzerine şaryajlı olan, otokton Eosen ve Mesozoik tabakalar üzerine bindirmiştir. Araştırma sahasında Cevizli ve Çınardibi köyleri çevresinde gözlemlenir. Beyşehir-Hoyran Napı litolojik olarak kuvarsit, marn, kireçtaşı ve bazı kısımlarda konglomeratik breşik bir litolojiden oluşmaktadır[18]. Alt kesimi Kretase-Eosen flişleri ile tektonik dokunaklıdır. Cevizli ve Kuyucak yörelerinde mevcut flişler ve kireçtaşları üzerine bindirmiştir[19]. Çalışma sahasında Ceceler, Yarpuz, Cevizli, Günyaka, Çınardibi ve Gümüşdamla yerleşim birimleri çevresinde izlenir.

[16] MARTİN, C., 1969, Akseki Kuzeyindeki Bir Kısım Torosların Stratigrafik ve Tektonik İncelemesi. M.T.A. Derg. S.72, s. 157-175, ANKARA

[17] DEMİRTAŞLI,E.,1987, Batı Toroslarda Akseki-Manavgat ve Köprülü Arasında Kalan Bölgenin Jeolojik İncelemesi. M.T.A. Rap. No:8779, s.7, ANKARA

[18] ACAR,A.,1993, Akseki-Aydınkent Civarının Petrol Kapanlanmasında Etkili Olan Yapısal Özelliklerin Belirlenmesi. Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi Jeoloji Mühendisliği Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, s.16, ANKARA

[19] ALBAYRAK, M., 1995, Akseki-Aydınkent (Antalya) Arasının Jeolojisi ve Petrol Olanakları. Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi Jeoloji Mühendisliği Anabilim Dalı Yayımlanmamış Doktora Tezi s.13-17, ANKARA

Gelişen tektonik hareketler sonucu kuzeyden güneye doğru diğer birimlerin üzerini örten bu bindirmenin sınırlarında, Kretase-Eosen flişine ait kırmızı ve yeşil renkli marnların görülmesi, ayrıca volkanik bazaltik kısımlara rastlanması bindirmenin Eosen sonrasında geliştiğini gösterir (Fotoğraf 1.3). Paleozoyik yaşlı bu nap içinde daha genç birimlere rastlanması, napın kuzeyden güneye hareketi esnasında, bu birimleri arasına aldığını belgelemektedir[20]. Cevizli'nin batısında bulunan Düdencik Mağarası Paleozoyikin Kretase üstünde durduğunu ispat eder. Dikine gelişmiş bir düdene tekabül eden mağaranın ağzı, Paleozoike çok yakın otokton Kretasede bulunur. Buna karşılık mağara, Paleozoik altında, Kretase kalkerleri içerisinde gelişmiştir[21] (Fotoğraf 1.4).

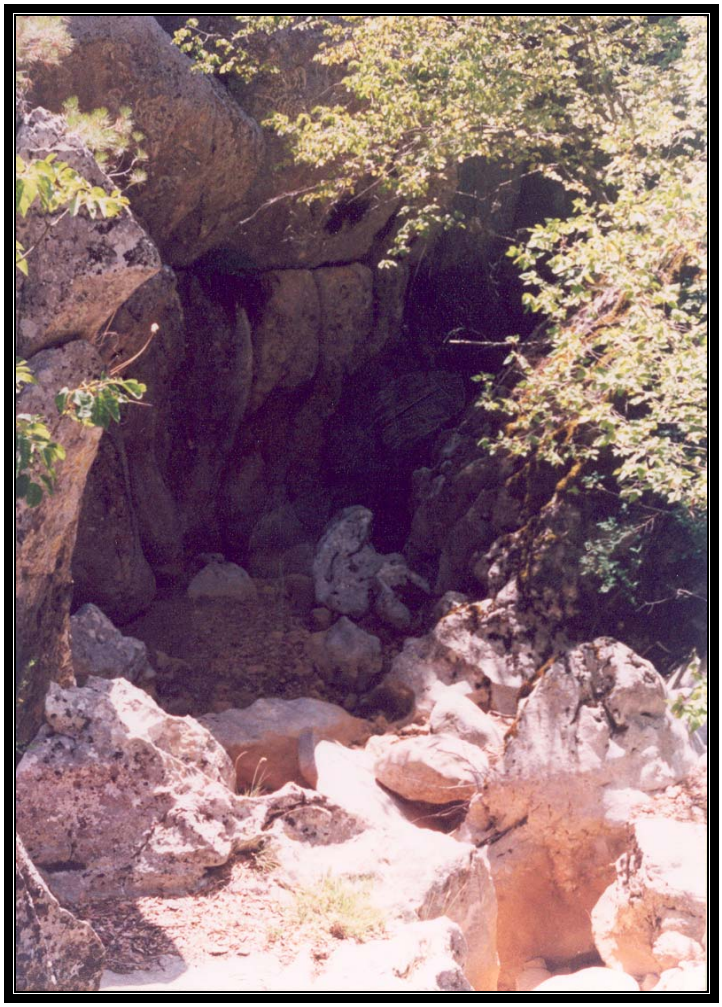


Fotoğraf 1.3. Beyşehir Hoyran Napı İçerisinde Yan Yana İzlenebilen Volkanik Kısımlar ile Kretase Kireçtaşlarından Bir Görünüm. (Fotoğrafın Sağı Volkanik Üye (Peridotit), Solu Kretase Kireçtaşı)

Hoyran-Beyşehir Napı araştırma sahasının doğu ve güneydoğusunda Hadim Napları ile devam eder. Beyşehir-Hoyran-Hadim Napları, 180 km uzunluğunda ve 15-50 km genişliğindedir. Bazı araştırmalar bu napın NW'den SE'ye doğru 700 km

[20] ALBAYRAK, M., 1995, a.g.e. s.73, ANKARA
[21] MARTİN, C., 1969, a.g.m., s. 172, ANKARA

yüzeylendiğini belirtilir ki[22] kanaatimizce bu abartılı bir rakamdır. Bu zonda itilmenin yönü genel olarak güneybatıya doğrudur. Hadim Napı, Kretase arazisi üzerine Paleozoik arazisinin itilmesiyle oluşmuştur (Fotoğraf 1.5). Buna karşılık Hoyran-Beyşehir Napları ise genel olarak Eosen flişleri üzerinde üst üste yığılmış birkaç örtüden ibarettir. Buradaki Naplar Mesozoyik sonunda başlamış ve Miyosenden önce sona ermiştir[23] (Fotoğraf 1.6).



Fotoğraf 1.4. Düdencik Mağarası giriş kısmı ve Paleozoik kalkerler

Üst Kampaniyen-Maastrihtiyende bir araya gelmiş olan Antalya Napları, yapısal konumlarını kısmen koruyarak, Daniyende Beydağları otoktonu ve Anamas-Akseki Otoktonu üzerine yerleşmişlerdir[24]. Araştırma sahamızın güneyinde Gülen

[22] ANDREW, T., ROBERTSON, A.H.F., 2002, Beysehir-Hoyran-Hadim Nappes: Genesis And Emplacement Of Mesozoic Marginal And Oceanic Units Of The Northern Neotethys In Southern Turkey. Volume 159, Issue 5, pp, 529-543
[23] ATALAY,İ., 1987, a.g.e. s:106, İZMİR
[24] ŞENEL, M., 1997a, a.g.e. s.1, ANKARA

Dağı dolaylarında dar bir şerit halinde bulunan Antalya Naplarında Kambriyen-Kretase yaşlı birimler yüzeylenir (Fotoğraf 1.7).



Fotoğraf 1.5. Daha Genç Birimler Üzerine Bindirmiş Paleozoik Hadim Napı



Fotoğraf 1.6. Cevizli Batısında Eosen Üzerine Bindirmiş Olan Beyşehir-Hoyran Napından Bir Görünüm.



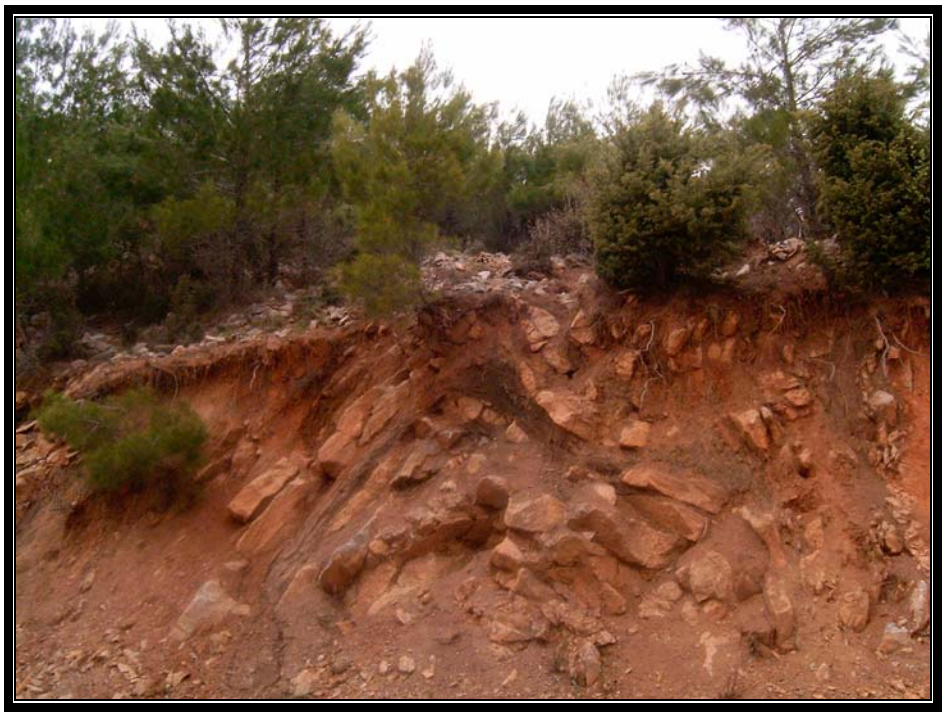
Fotoğraf 1.7. Antalya Naplarının Varlığını Kanıtlayan Şaryaj Hattı.

Orta Torosların otokton kaya birimlerini temsil eden Anamas-Akseki otoktonu, araştırma sahasında geniş alanlarda yayılış gösterir. Kambriyen-Kuvaterner aralığında çökelmiş kaya birimleri kapsayan Anamas-Akseki otoktonu neritik kireçtaşları, dolomit ve dolomitli kireçtaşları ile temsil edilir[25]. Dumond tarafından Anamas-Akseki Birliği[26], Özgül tarafından Geyikdağı Birliği, Monod tarafından Orta Toros Otoktonu, Şenel ve Diğerleri tarafından Anamas-Akseki otoktonu olarak adlandırılan bu otokton kütle, Toros kuşağında etkili olan N-S yönlü Geç Eosen sıkışma rejimine bağlı olarak parçalanarak bloklara ayrılmış ve kendi içerisinde birbiri üzerine ekaylanmıştır[27]. Anamas-Akseki otoktonunda bu blokların farklı kayatürü dizilimi sunduklarından, araştırma sahasında Akseki bloğu, Yelekdağ bloğu, Tepedağ bloğu olarak adlandırmışlardır[28].

Bölgedeki büyük yapıların eksenleri genellikle KB-GD gidişlidir. Akseki bindirmesi yörenin en önemli yapısal unsurudur. Akseki tektonik dilimi, Akdağ-Yelekdağ tektonik dilimi üzerine bindirmiştir. Bindirmenin delili ise bindirme sınırı

[25] ŞENEL, M., 1997b, 1/250 000 Ölçekli Türkiye Jeoloji Haritaları Isparta Paftası. Jeolojik Etütler Dairesi No: 4, s.17, ANKARA
[26] DUMONT,J.F.,1976, Isparta Kıvrımı ve Antalya Naplarının Orijini; Torosların Üst Kretase Tektojenezi ile Oluşmuş Yapısal Düzeninin Büyük Bir Dekroşman, Trastorik Arızayla İkiye Ayrılması Varsayımı. M.T.A. Derg. S.86, s. 56-65, ANKARA
[27] AKAY,E., UYSAL,Ş., 1998, a.g.m. s. 59, ANKARA
[28] DEMİRTAŞLI,E.,1987, a.g.r, s.5, ANKARA

boyunca ve bu sınıra yakın kesimlerde birimlerin çok fazla deformasyona uğraması gösterilebilir. Bu deformasyon küçük ölçekli kıvrımlar ve faylanmalar ile belirgindir (Fotoğraf 1.8,1.9). Sürüklenim mesafesinin en az 10-12 km kadar olduğu tahmin edilmektedir[29].



Fotoğraf 1.8. Bindirme Sınırlarında Küçük Kıvrımlar Meydana Gelmiştir.

Toros kuşağı içerisinde yer alan Anamas-Akseki karbonat platformu Mesozoyik ve Senozoyik zaman aralıklarında denizel bir özellik göstermektedir[30]. Araştırma sahası kuzeydoğu-güneybatı yönünde bir sıkışmaya maruz kaldığı gözükmektedir. İnceleme alanı içerisinde mevcut bindirmelerin yanında antiklinal ve senklinal yapıların eksen uzanımlarının kuzeybatı-güneydoğu doğrultulu olması yine bölgenin kuzeydoğu-güneybatı yönünde bir sıkışmaya uğradığını ispatlar[31].

[29] ALBAYRAK, M., 1995, a.g.e. s.69, ANKARA

[30] İNCE,H.,1992, Aydınkent (Akseki-Antalya) Yöresinin Jeolojisi. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s.15, ANKARA

[31] ŞENEL,M., GEDİK,İ., DALKILIÇ,H., SERDAROĞLU,M., BİLGİN,A.Z., UĞUZ,M.F., BÖLÜKBAŞI,A.S., KORUCU,M., ÖZGÜL,N.,1996, Isparta Büklümü Doğusunda, Otokton ve Allokton Birimlerin Stratigrafisi (Batı Toroslar). M.T.A. Enst. Derg. S.118, s.111-160, ANKARA



Fotoğraf 1.9. Bindirme Sınırlarında Küçük Faylarda Görülebilmektedir.

MONOD, bu tektonik dilimlerin gelişimi birbirinden farklı iki varsayım ile açıklamaktadır[32]. İlk varsayıma göre karbonat platformuna terrijen malzeme gelişi Paleosen zamanında kuzeyden başlamış, Üst Lütesiyene kadar sürmüş ve Üst Eosen zamanında dilimlenmeler başlayarak hareket güneye doğru olmuş, Antalya Napları ve Alanya masifi güney kısma, Beyşehir-Hoyran Napı ise çalışma bölgesinin kuzey kesimine yerleşmiştir.

İkinci varsayımda ise birinci varsayımın tam tersine bir görüş savunulmuş ve Paleosen zamanında gelen terrijen malzemenin güneyden geldiği, Üst Lütesiyende malzeme gelişinin kuzey ve güneyden olduğu belirtilmiştir. Üst Eosen zamanında dilimlenmenin başladığı Antalya ve Alanya masifinin yerleşmesinden sonra mevcut sıkışmalar sonucu Beyşehir-Hoyran Napının kuzeyden gelerek yerleştiği savunulmuştur.

ŞENGÖR ve YILMAZ Antalya Napları ve Alanya metamorfitlerinin güneyden kuzeye hareket ettiğini belirtmişlerdir[33].

---

[32] MONOD,O.,1978, Güzelsu-Akseki Bölgesindeki Antalya Napları Üzerine Açıklama (Orta Batı Toroslar, Türkiye). T.J.K. Bülteni C.21, s.27-29, ANKARA

[33] ŞENGÖR,A.M.C., YILMAZ,Y.,1983, Türkiye'de Tetis'in Evrimine Levha Tektoniği Açısından Bir Yaklaşım. T.J.K. Yer Bil. Özel Dizisi, No.1,s.75, ANKARA

KOÇYİĞİT ise napların kökenlerini Toros Karbonat Platformuna bağlamıştır. Kuzey kesimdeki napların İç Toros, güney kesimdeki napların ise Dış Toros kuşağında yüzeylendiğini belirtmiştir[34].

Bu varsayımlar ve iddialar bir tarafa bırakılırsa ortada olan bir gerçek, araştırma sahasında bazı tektonik dilimlere ait formasyonların otokton olmayıp paraotokton[*] ve allokton konumlu olduklarıdır[35].

Aynı şekilde araştırma sahasının değişik kesimlerinde Beyşehir-Hoyran Napının Eosen yaşlı birimler üzerinde bulunması da, yaşlı birimlerin bölgeye daha sonra yerleştiğini kanıtlamaktadır.

Kuzeydeki Anamas-Akseki Mesozoik karbonatlı serisi ile güneydeki Alanya metamorfik masifi arasında Blumenthal'in *"ayırıcı zon"* (zone separatice) olarak adlandırdığı dar bir kuşak uzanır[36]. NEBERT'e göre de bu ara kuşak pelajik kireçtaşları, bazaltlar, radyolaridler ile birçok küçük kireçtaşı tepeciklerini kapsayan Kretase-Tersiyer yaşlı bir flişten oluşmaktadır[37]. Bu görüş son olarak Demirtaşlı ve diğerleri tarafından yeniden söz konusu edilmiştir[38]. Bu araştırmacılar Blumenthal'in görüşünü yeniden ele alarak bu bölgede bir kırıntı oluşuğun bulunduğunu savunurlar. Böylece bu yazarlar Antalya Naplarının varlığını dahi reddetmişlerdir. Bununla birlikte saha aslında, Antalya Naplarının bir bölümüne tekabül etmektedir[39]. Çünkü Akseki İlçesinin güney yarısındaki Tepe Dağı oluşturan Tersiyer ve Mesozoik yaşta karbonatlı seriler, Sinanhoca ile Güzelsu arasında açıkça görüldüğü gibi, Güzelsu çukurluğunda bulunan oluşukların altına belirgin olarak dalarlar[40] (Fotoğraf 1.10).

---

[34] KOÇYİĞİT,A.,1983, Hoyran Gölü (Isparta Büklümü) Dolayının Tektoniği. T.J.K. Bülteni C.26, s.1-11, ANKARA

[*] Paraotokton terimi Alp Jeolojisinde, fasiyesleri ve tektonik şekilleri uzakta bulunmayan otoktonunkilere bağlanabilen kıvrımlarla sürüklenim örtüsü yapılarına uygulanan bir terimdir.

[35] EKMEKÇİ, E., 1999, Anamas-Akseki Paraotoktonunda (Orta Toroslar) Kretase-Tersiyer-Çökellerinin Biyostratigrafisi. Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi Jeoloji Mühendisliği Anabilim Dalı Yayımlanmamış Doktora Tezi s.14, ANKARA

[36] BLUMENTHAL, M., 1951, Recherches Geologiques dans le Taurus Occiden-Tal, dans I'arriere-pays d'Alanya. MTA yayını, Seri L, No: 5, ANKARA

[37] NEBERT, K., 1964, Güneybatı Toroslarda Kuzey Hareketleri (Akseki Güneyi). MTA Derg. S.62, s.12-41, ANKARA

[38] DEMİRTAŞLI, E., ERENLER, F., BİLGİN, A.Z., ÇATAL, E., ARMAĞAN, F., SERDAROĞLU, M., AKSOY, Ö., ALTUĞ, S., DİRİK, K., 1977, Manavgat Köprülü Bölgesinin Temel Jeoloji İncelemesi. 31. Türkiye Jeoloji Bilimsel ve Teknik Kongresi Özetleri, ANKARA

[39] ŞENEL,M.,DALKILIÇ,H.,GEDİK,İ.,SERDAROĞLU,M.,METİN,S.,ESENTÜRK,K.,BÖLÜKBAŞI ,A.S,ÖZGÜL,N., 1998, Orta Toroslarda Güzelsu Koridoru ve Kuzeyinin Jeolojisi. M.T.A. Enst. Derg. S.120, s.171-197, ANKARA

[40] MONOD, O., 1978, a.g.m.. C.21, s.28



Fotoğraf 1.10.Güzelsu Çukurluğunda Bulunan Tersiyer Ve Mesozoik Seriler Diğer Oluşukların Altına Dalarlar (Fotoğraf Kuzeyden Güneye Yol Yarmasından Çekilmiştir).

Yukarıdaki anlatılanların ışığı altında yörenin straftigrafisi şu şekilde kurulabilir; Mesozoik formasyonlarını her yerde en üstte görmek mümkündür. Kretase kalkerleri altındaki Paleosen flişleri, erozyonal olaylara bağlı olarak yer yer açığa çıkmışlardır (Akseki Polyesi içi-Çimi Yaylası arasındaki vadide olduğu gibi).

Akseki ve çevresi, doğu-batı, batı-kuzeybatı ve doğu-güneydoğu yönünde farklı yükseltilerde gelişen Miyosen, Pliyosen ve Kuvaterner röliyef sistemine ait jeomorfolojik ünitelerden oluşur. Bölgenin 1500 metreden daha yüksek kesimlerinde Miyosen Anadolu Peneplenine[41] ait yüzeyler geniş yer kaplar. Sahanın bazı bölümlerinde 2000 metrenin üzerine kadar çıkabilen bu yüzeyler, faylar ve akarsularla parçalanarak farklı yükseltilere yerleşmişlerdir. Miyosen penepleninden daha aşağı seviyelerde, Pliyosen sistemine ait dağ arası polye, uvala, dolin gibi karstik şekiller geniş yer kaplar. Yüksek tepeler etrafında veya arasında gelişen bu

[41] EROL, O., 1983, a.g.e, s.2, ANKARA

şekiller, çok dönemli gelişim özelliği gösterirler[42]. Daha aşağı seviyelerde ve Pliyosen paleokarstik vadiler içerisinde ise Kuvaternere ait şekiller yer alır.

Yörede yeryüzü şekillerine; Paleozoik, Mesozoik ve Tersiyer kireçtaşlarının erimesi sonucu oluşmuş karstlaşma büyük çeşitlilik kazandırmıştır. Araştırma sahasında yer şekillerinin ana hatlarını; dağlık alanlar, aşınım yüzeyleri, makro ve mikro karstik şekiller ile glasyal ve perigalasyal şekiller oluşturur.

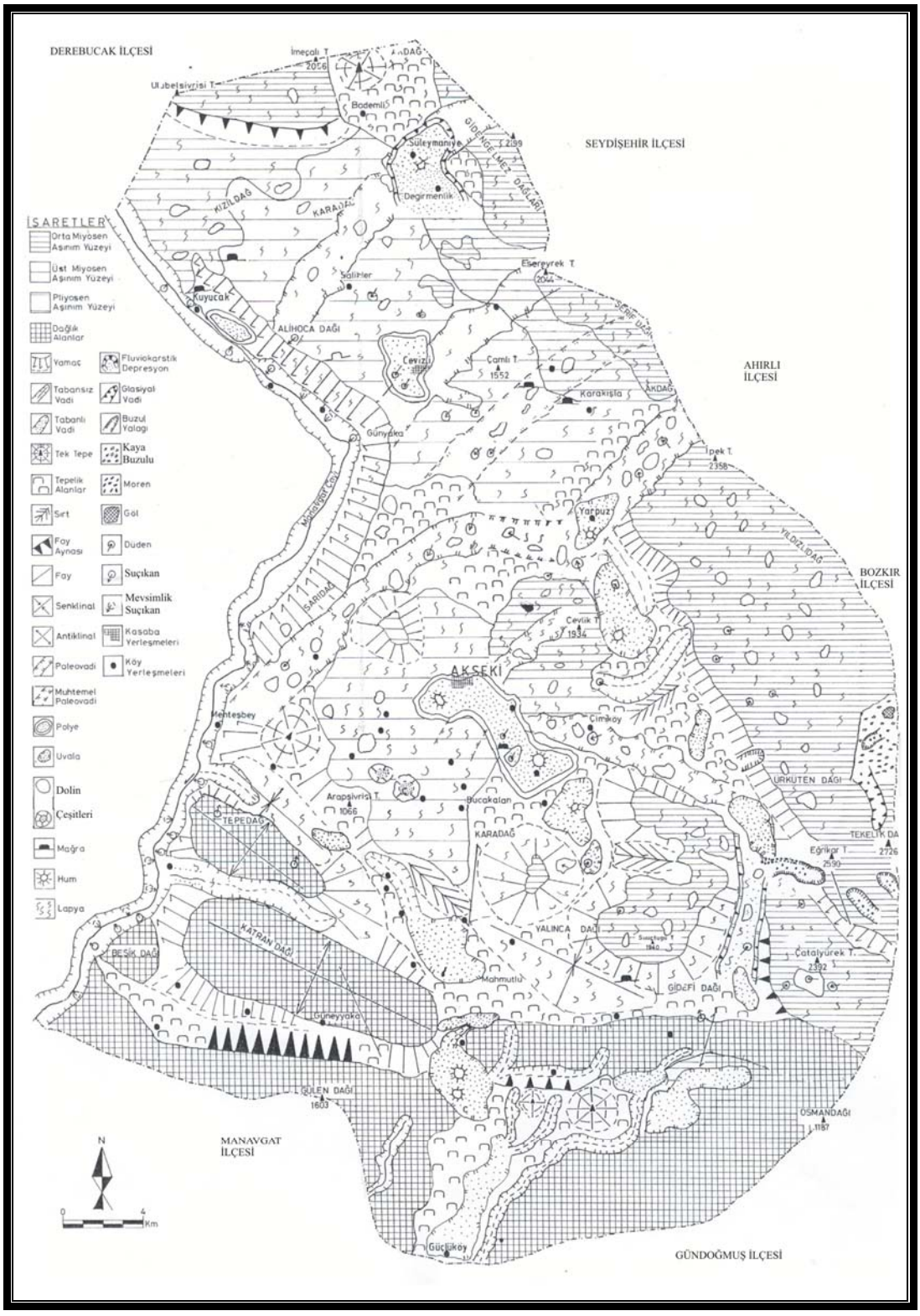
1.1.2.Dağlık-Tepelik Alanlar

Akseki İlçesi arazisi genel olarak engebeli bir yapıya sahiptir. Bunun yanı sıra yerşekli birimlerini ayırt ederken dağlık saha olarak tarif edilebilecek alanlar, sahasının genellikle kenarlarında yer alır. Akseki İlçesine gerek güneydeki Akdeniz kıyısından, gerekse kuzeydeki Beyşehir-Suğla (Seydişehir) oluğundan ulaşılmak istenirse, kısa mesafelerde önemli yükseltileri aşmak gerekir. Seydişehir'den Akseki'ye doğru ilerlendiğinde Gidengelmez dağ silsilesine bağlı dağları, Manavgat'tan Akseki'ye ulaşmak istendiğinde ise Toros Dağlarının kıyı kuşaklarını tırmanmak gerekir. Akdeniz kıyısından Akseki'ye doğru olan tırmanmada, dağlık alanlar 1100 m yükseltisine kadar yer alır. Bu mesafeden sonra yükselme yaşanmaz, 1000-1400 m arası devam eden dalgalı düzlükler, kuzeydoğudaki Gidengelmez Dağlarına kadar devam eder.

Seydişehir'den Akseki'ye ulaşılmak istendiğinde ise önce Gidengelmez Dağları üzerinde 1850 m'ye kadar yükselerek (Alacabel Geçidi) ve oradan 1100 m'ye kadar alçalan yüzeylere inilir. Bu yükselti kademeleri arasında araştırma sahası denizden kıyıya vuran bir dalgaya benzetilirse; dalganın dışbükey arka yamacını Seydişehir'den itibaren Gidengelmez Dağ silsilesi, dalganın içbükey iç yamacını ve önündeki taban düzlüğünü sahanın merkezi kısmı, dalganın kırıldıktan sonraki karmaşık çalkantılı bölümünü ise 1100 m'den Akdeniz Kıyısına kadar olan dağlık alan oluşturmaktadır. Gerçektende, araştırma sahasının kuzeyindeki dağlık alanlar daha yüksek, güneyindeki dağlık alanlar ise daha düşük irtifalara erişmektedir. Topoğrafyanın bu şekli dahi kuzeyden güneye doğru olan sıkışmanın göstergesidir. Araştırma sahası bahsedilen her iki yönde de oldukça sarp alanlarla sınırlanır.

---

[42] ŞENEL, M., 1997a, 1/250 000 Ölçekli Türkiye Jeoloji Haritaları Antalya Paftası. Jeolojik Etütler Dairesi No. 3, s.4, ANKARA



Harita 1.5. Akseki İlçesinin Jeomorfoloji Haritası

Akdeniz kıyısından itibaren, yükseltileri fazla olmamakla birlikte çalışma sahasının güney yarısını bir set gibi kuşatan dağlık alan; Gûlen Dağı, Katran Dağı, Tepedağ, Beşik Dağı, Osman Dağı, Otluk Dağı gibi yükseltilerden oluşur.

Jura dönemine ait fosilli kireçtaşlarından oluşan Tepedağ, esasen bir antiklinale tekabül etmektedir (Fotoğraf 1.11). Bu dağın uzanış yönü Torosların bu alandaki uzanış istikametine uygun şekilde yaklaşık olarak kuzeybatı-güneydoğudur. Uzun ekseni 7 km, kısa ekseni ise 3-3,5 km kadar olan Tepedağ, kabaca bir dikdörtgeni andırmaktadır. Tepedağ antiklinali, Orta Toroslarda Üst Kretasenin sonundan itibaren NE ve SW'dan gelen kuvvetlerin etkisinde kalarak kıvrılmıştır. Kıvrımların oluşmasında etkili olan kuvvetlerin yönü nedeniyle bu bölgede etkili olan kıvrım eksenleri de NW-SE yönlü olarak gerçekleşmiştir. Belirtilen yan basınçlar neticesinde sahada kuzeybatı güneydoğu yönlü birden çok antiklinal, senklinal, bindirmeler ve sürüklenimler oluşmuştur.



Fotoğraf 1.11. Tepedağ'dan Bir Görünüm.

Araştırma sahasında dağlık alanlar içerisinde dikkat çeken en büyük antiklinal ise Katran Dağıdır. Uzun ekseni 14-15 km, kısa ekseni ortalama 4 km kadar olan Katran Dağı, isminden de anlaşılacağı üzere gür bir bitki örtüsü ile kaplıdır. Bünyesinde Triyas yaşlı dolomitli kireçtaşlarının hâkim olduğu Katran Dağı,

Tepedağ gibi yan basınçların etkisinde kalarak sahadaki topoğrafyanın genel uzanış yönüne uyum sağlamıştır.

Araştırma sahasının güneybatı sınırında bulunan Gûlen Dağı, bulunduğu alanda en yüksek dağ olması hasabiyle diğerlerinden ayrılır. Gûlen Dağı bünyesinde, Alanya Napına adfedilen kristalize şistler yer alır. Bu dağ Alanya Napının Antalya Napına doğru adeta bir ok gibi sokulduğu alanın sınırını da teşkil eder. Gûlen Dağı kuzeyinde bulunan şaryaj hattı ve bu alanda izlenebilen ters fay ile Antalya ve Alanya Napları birbirinden ayrılmaktadır (Fotoğraf 1.12).



Fotoğraf 1.12. Gûlen Dağı Kuzeyinde İzlenebilen Fay Aynası.

Gûlen Dağı araştırma sahasının güneyinde, çevresine göre farklılık gösterir. Bünyesinde Paleozoik yaşlı kristalize şistler hâkimdir. Bu nedenle karstlaşmanın görülmediği dağ gür bir bitki örtüsü ile kaplıdır. Üst Kretase sonlarında metamorfizmaya uğrayan Alanya Napı, metamorfizma sonrası Antalya naplarını tektonik olarak üzerlemiştir. Bu üzerleme ve Anlaya Napının metamorfizması Üst Paleosen öncesidir[43]. Gerçektende araştırma sahasının güney sınırlarından birini oluşturan Gûlen Dağı sarp görüntüsü ile Manavgat İlçesi ile Akseki İlçesinin sınırı olarak tayin edilmiştir. Bu ayrım oldukça yerindedir. Nitekim kıyıdan itibaren Gûlen

[43] USTA, D., ÖZTÜRK, E.M., 2000, a.g.e., s.12

Dağına kadar belirli bir şekille yükselerek gelen Toros Dağları, Gûlen Dağından itibaren farklı yaştaki aşınım yüzeylerine geçer ve dağ, Akseki ile Manavgat arasında adeta bir duvar gibi sınır oluşturur.

Araştırma sahasının güney ve güneydoğusunda ise alt Paleozoik yaşlı Alanya Napına ait kristalize kireçtaşı ve şistlerden oluşan geniş bir dağlık alan yer almaktadır. Blumental'in *ayırıcı zon* olarak tarif ettiği kuşağın hemen güneyinde yer alan bu alan, Alanya Napının çalışma sahasında yayılan en geniş alanını oluşturur.

Güzelsu'nun kuzeyinde yer alan Otluk Dağı araştırma sahasının güneyindeki önemli yükseltilerden biridir. Dağ, arazinin genel uzanışına uyumlu olarak kuzeybatı-güneydoğu yönlüdür. Bu yönde dağın uzanışı 4-5 km'yi bulurken, kısa ekseni 2-2,5 km'yi bulmaktadır. Topoğrafik olarak bir bütünlük gösteren Gidefi Dağı ile beraber anılan Otluk Dağının bünyesi, Üst Kretase yaşlı kumlu, marnlı kalkerler ve yine Üst Kretase yaşlı oolitik kalkerlerden meydana gelir. Karstik şekiller, kalkerin nispeten saflık arz ettiği kesimlerde lapyalar ve küçük çaplı dolinlerle temsil edilir. Dağın güneyinden geçen fay bu kesime sarp bir görünüm kazandırmıştır.

Araştırma sahasını güneybatı bölümünde bulunan Beşik Dağı, etrafı faylarla kesilmiş Jura dönemine ait fosilli kireçtaşlarından meydana gelir. Şekil itibariyle topoğrafyanın genel yönüne uyum göstermez. Uzun ekseni diğer dağların aksine kuzey-güney yönündedir ve yaklaşık 5 km'yi bulur, kısa ekseni ise doğu batı yönlü 3 km kadardır. Manavgat Baraj Gölüne doğru ise Manavgat Çayının yan kolları tarafından derin şeklide yarıldığı izlenir.

Araştırma sahasının kuzey ve kuzeydoğusu Gidengelmez Dağları tarafından sınırlandırır. Bu dağlar; Esereyrek Dağı, İçeri Dağ, Şerif Dağı ve Akdağ gibi dağların bir araya gelerek oluşturdukları bir silsile halinde, kuzeybatıdan-güneydoğuya doğru uzanır. Gidengelmez Dağları, uzun ve oldukça karmaşık bir jeolojik geçmişe sahiptir. Bünyesinde Kretase dönemine ait kalkerlerin geniş yer tuttuğu Gidengelmez Dağlarında, en eski kütle araştırma sahasının kuzey sınırında bulunan Bademli yakınlarındaki Permiyene ait şist ve kalkerlerdir[44]. Gidengelmez Dağları, şiddetli tektonizma izleri taşımakta ve dağların batı kısmı Beyşehir-Hoyran Napı içersinde kalmaktadır. Adından da anlaşılacağı üzere oldukça sarptır ve yoğun bir şekilde

[44] DOĞAN, U., 1997, Gidengelmez Dağlarında Doğal Ortam ve İnsan İlişkisi. Ankara Üniv. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi. S.6, s.41, ANKARA

karstlaşmaya uğramıştır. Bu yörede karst topoğrafyasına ait elemanların hemen tamamına rastlanır. Gidengelmez Dağlarında uzun bir sürece bağlı olarak meydana gelen karstlaşma, morfolojiye hâkim olmuştur. Bu dağlarda ilk karstlaşma Üst Kretasede başlamıştır. Özellikle Orta ve Üst Miyosen sonundaki tektonik hareketlere bağlı olarak topoğrafyada meydana gelen yükselme ve beliren zayıf direnç alanları karstlaşmayı arttırmıştır[45]. Faylı, kıvrımlı, çatlaklı kalkerlerin büyük yer tuttuğu Gidengelmez Dağlarında, Pliyosen-Pleistosen tektonik hareketlerine bağlı olarak yerüstü akaçlama sistemi büyük oranda yeraltına inmiştir. Gidengelmez Dağları üzerinde yüksek düzlüklere rastlanır. Bu düzlükler, daha öncede değinildiği gibi Orta ve Üst Miyosen aşınım yüzeyleridir. Dağ üzerindeki pek çok eski vadi, Pliyosen ve Pleistosendeki tektonik hareketlerden etkilenerek askıda kalmıştır.

Araştırma sahasında rastlanılan bir başka jeomorfolojik birim de tepelik alanlardır. Aşınım yüzeylerinin kenarlarında ve makro ölçekli karstik şekillerin etrafında izlenebilen tepelik alanların pek çoğu karstik amillerle oluşturulmuş birimlerdir. Bunlar bazen bir polyenin tabanında hum, bazen de karstik şekillerin kenarında aktif karstlaşmanın görüldüğü alanlardır.

1.1.3.Paleovadiler (Paleokarstik vadiler)

Günümüzde Toros Dağlarının akaçlama sistemi tam gelişmemiştir ve yer yer fosil özellikler taşır. Bu fosil akaçlama, yüksek kesimlerde (1500-2000 m) izlenebilir. Araştırma sahasında fosil akaçlamanın üyeleri olarak paleokarstik vadiler yer alır[46]. Paleokarstik vadiler, sahadaki dağların uzanışına dik olarak KD-GB yönünde gelişmiştir. Vadilerin bu uzanış doğrultuları, eski bir akaçlama sistemine ait olduklarını ispatlar. Paleokarstik vadilerin derinlikleri yer yer 400 m'ye ulaşabilir. Vadilerin oluşmasında, akarsuların kaide seviyesinin genç tektonik hareketlere bağlı olarak değişmesi etkili olmuştur. Aktif özelliklerini yitirmiş olan bu vadiler kuru karakterlidir ve içlerinde dolin, uvala ve düden gibi karstik şekiller gelişmiştir. Vadilerin kuru vadi karakteri kazanmalarında sahanın, genç tektonik hareketlerden etkilenerek yükselmesi ve jeolojik özellikleri rol oynamıştır. Tektonik hareketlerle

[45] DOĞAN, U., 1997, a.g.e. s.45, ANKARA
[46] MONOD, O., KUZUCUOĞLU, C., ARAL, İ. O., 2006, A Miocene Palaeovalley Network in the Western Taurus, Turkey. Turkish Journal of Earth Sciences Vol.15, pp:1-23, Copyright- ANKARA

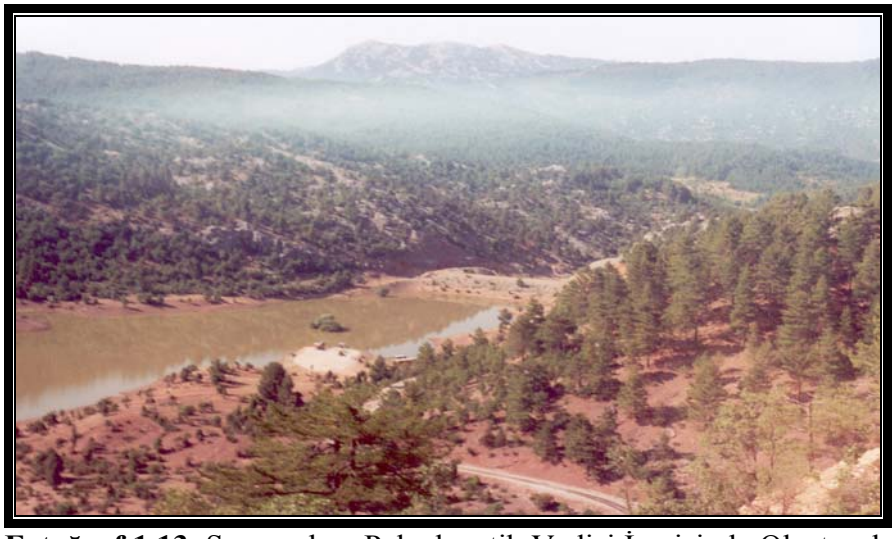
yükselen sahada ilerleyen zaman içerisinde, kireçtaşındaki yarık ve çatlakların genişlemesiyle yüzey akışı tamamen yer altına inerek kaybolmuştur[47].

Kuzeyden güneye doğru Hallaç, Susuzşahab, Piser, Yarpuz ve Akseki paleokarstik vadileri olarak adlandırılan vadiler, sahanın jeomorfolojisinde önemli rol oynarlar. Paleokarstik vadilerin yaşları her yerde aynı değildir. Araştırma sahasında en eski paleovadiler, Orta Miyosen aşınım yüzeyleri üzerinde yer alır. Orta Miyosen akarsuları, Üst Miyosendeki tektonik hareketlere bağlı olarak yeni akarsu şebekesinin kurulması ile ortadan kalkmıştır. Böylece askıda kalan Orta Miyosen Paleovadisi içerisinde farklı noktalarda yeraltına inen sular nedeniyle bir zincir halinde sıralı dolinler gelişmiş, eski akarsu vadileri karstlaşarak paleokarstik vadiye dönüşmüştür[48].

Paleokarstik vadiler çok dönemli gelişim gösterirler. Vadiler, Manavgat Çayı yatağına doğru olan uzanımlarında farklı yaştaki aşınım yüzeylerini katederler. Bu nedenle bir vadinin derinliği her yerde aynı değildir. Paleokarstik vadilerden en kuzeyde yer alanı Hallaç vadisidir. Bu vadi, Süleymaniye'nin kuzeydoğusunda, Gidengelmez Dağlarının güney yamaçlarından 1800-1900 m yükseklikten başlayıp, yaklaşık 350-400 m derinliğe ulaşan kenarları ile 3 km kadar devam eder. Hallaç vadisi Süleymaniye'de, Değirmenlik fluvio-karstik depresyonundan dolayı kesintiye uğrar. Vadi tabanında karstlaşmanın artmasına bağlı olarak karstik ve karstik olmayan formasyonların temas noktasında, fiziksel amillerin kimyasal amillere eklenmesiyle makro ölçekli karstik şekiller meydana gelir[49]. Değirmenlik fluvio-karstik depresyonunun oluşum zamanı olarak Pliyosen verilmektedir. O halde Pliyosende etkili olan genç tektonik hareketler, fluvio-karstik depresyonun içinde bulunduğu paleokarstik vadinin kaide seviyesini derinleştirerek aşınım faaliyetlerini hız kazandırmış ve vadinin deforme olmasıyla fluvio-karstik depresyon meydana gelmiştir. Değirmenlik fluvio-karstik depresyonundan sonra Salihler Köyü kuzeybatısında, Pliyosen yüzeyin üstünde askıda kalan vadi, yaklaşık 50-70 m derinlikte simetrik yamaçlarla Manavgat ırmağı yatağına doğru 6-7 km bir uzunluk gösterir. Bu vadinin Pliyosen yüzeyler üzerinde askıda kalan bölümleri için Üst

[47] DOĞAN, U., 2002, Manavgat Nehri Havzasının Jeomorfolojik Evrimi. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt22, Sayı 2, s. 51-65, ANKARA
[48] DOĞAN, U., 2002, s.55, ANKARA
[49] DOĞAN, U., 2002, s.61, ANKARA

Miyosen yaşı verilmektedir[50]. Araştırma sahasında kuzeyden güneye doğru ilerlendiğinde karşılaşılan ikinci paleokarstik vadi, Gidengelmez Dağlarının İçeri dağ kesimi ile Şerif Dağları arasında Esereyrek Tepeden başlayan Susuzşahap Paleokarstik Vadisidir. Bu paleovadi yaklaşık 16 km uzunluğa sahiptir ve yönü yine Manavgat Çayı güncel vadi yatağına doğrudur. Vadi boyunca Susuzşahap ve Cevizli yerleşmeleri bulunur. Susuzşahap Paleokarstik Vadisi içersinde de karstlaşma oldukça şiddetlidir. Vadi Cevizli Kasabasına ulaştığında tabanında oluşan Cevizli Polyesi tarafından kesintiye uğratılır. Bu paleokarstik vadi, Üst Miyosen ve Pliyosen yüzeyler üzerinde izlenebilir. Vadi tabanında Pliyosende etkili olan karstlaşma neticesinde karstik olmayan fliş ve ofiyolit gibi formasyonlar açığı çıkmıştır. Aşınmaya dirençsiz bu formasyonlar sayesinde vadinin derinliği daha da artmıştır. Cevizli kasabası kuzeydoğusunda yer alan Cevizli Göleti de bu paleovadi içersinde bulunur (Fotoğraf 1.13). Susuzşahap Paleokarstik Vadisi MONOD ve diğerleri tarafından Cinli Paleovadisi olarak tanımlanmıştır[51]. Bu çalışmada Susuzşahap Paleovadisi olarak isimlendirilen vadinin, Esereyrek Tepe ile Cevizli Polyesi arasındaki kesimi topoğrafya haritasında ve arazide net bir şekilde izlenebilmekte iken Cevizli Polyesinden sonraki bölümü izlenememektedir. Bu nedenle Susuzşahap Paleokarstik vadisinin Cevizli Polyesi ile Manavgat Çayı vadi yatağı arasında kalan kesimi, muhtemel paleokarstik vadi olarak ayırt edilmiştir.



Fotoğraf 1.13. Susuzşahap Paleokarstik Vadisi İçerisinde Oluşturulan Cevizli Göleti (Fotoğraf kuzeydoğudan güneybatıya doğru çekilmiştir)

[50] DOĞAN, U., 2002, s.59, ANKARA
[51] MONOD, O., KUZUCUOĞLU, C., ARAL, İ. O., 2006, a.g.e., s.7, ANKARA

Araştırma sahasında Üst Miyosen aşınım yüzeyleri üzerinde de karstlaşmış paleovadiler yer alır. Bunlarının en önemlileri Piser ve Yarpuz Paleokarstik vadileridir. Piser paleokarstik vadisi, Manavgat nehri güncel vadi yatağından başlayarak Akşahap üzerinden kuzeydoğuya doğru devam eder[52]. Bu paleokarstik vadi, yaklaşık 12 km izlenebilmekte ve Manavgat Çayına kadar alçalmaktadır. Sahada izlenebilen önemli paleokarstik vadilerden diğeri de Yarpuz Paleokarstik vadisidir. Yarpuz üzerinden geçerek, Şerif Dağı ile Akdağ'a doğru uzanan bu paleokarstik vadi, yaklaşık 6 km kadar kesintisiz bir şekilde Orta ve Üst Miyosen yüzeyler üzerinde devam eder. Yarpuz Paleokarstik Vadisi meydana geldikten sonra, aşınım faaliyetlerine maruz kaldığı neotektonik dönemde deforme olmuş ve içerisinde Yarpuz Uvalası gelişmiştir. Piser ve Yarpuz Paleokarstik vadilerinin birlerlerine göre konumları ve yaşları göz önüne alındığında bu vadilerin Pliyosen öncesinde birleşik durumda tek bir vadi oldukları, ancak Pliyosende meydana gelen genç tektonik hareketlerle bu vadinin parçalanarak iki bölüme ayrıldığı tahmin edilmektedir. Pek çok yerde Pliyosen yüzeylerinden yüksekte kalan bu paleovadiler Üst Miyosende oluşmuş, Pliyosende deforme olmuştur[53]. Üst Miyosen Paleokarstik vadilerinden bir diğeri Akseki Polyesinin kuzeydoğusunda bugün polye tabanından 75-90 m yüksekte asılı kalmış olan Yayla Boğazıdır (Fotoğraf 1.14). Pliyosende şiddetli karstlaşmaya maruz kalan bu vadi kenarında Akseki Polyesi oluşmuştur. Yayla Boğazının Pliyosen öncesinde, Akseki Polyesinin kuzeybatısında bulunan Ağlayan Boğazı ile birleşik olduğu ve Pliyosende bağlantılarının koptuğu sanılmaktadır[54]. Yayla ve Ağlayan boğazlarının birbirlerine göre konumları ve yönleri bu iddiayı doğrular niteliktedir. Pliyosende görülen şiddetli karstlaşma ile kireçtaşı formasyonu altındaki aşınmaya dirençsiz, taşınabilir fliş tabakalarının açığa çıkması, Akseki Polyesini oluştururken Akseki Paleovadisinin bölünmesine neden olmuştur.

[52] MONOD, O., KUZUCUOĞLU, C., ARAL, İ. O., 2006, a.g.e., s.5
[53] DOĞAN, U., 2002, s.59
[54] GÜLDALI, N., 1976, Akseki Polyesi, Toroslar'ın Karstik Bölgelerindeki Dağarası Ovalarının Oluşumu ve Gelişimi. Türkiye Jeoloji Kurumu Bülteni c.19, s.143-148. ANKARA



Fotoğraf 1.14. İçerisinden Seydişehir-Akseki Arasındaki Eski Karayolunun da Geçtiği Yayla Boğazı.

Akseki İlçesinde yukarıda bahsedilen asıl paleovadilerden başka, muhtemel paleovadilerde vardır. Bunlar, yukarıda tanımlanan paleokarstik vadilerin yakınlarında onlara paralel, bazen de muhtemel uzantıları olarak belirlenen ancak çok net izlenemeyen vadilerdir. Topoğrafya haritası üzerinden ayırt edilen muhtemel paleovadi alanları, sahadaki gençleşme hareketinden önce var olan, fakat asıl paleokarstik vadilerin aksine arazide izlenemeyen muhtemel vadilerdir. Topoğrafyada izlenebilen çizgisellikler, ayrıca karstik şekillerin sıralanışı ve yeraltı suyunun hareket yönü, bu muhtemel paleovadi alanlarının arazideki gençleşme hareketinden önceki varlıklarını doğrular niteliktedir. Sahanın jeomorfolojisi geç Pliyosen-Erken Pleistosende etkili olan tektonik hareketlerden büyük oranda etkilenmiştir. Pliyosen vadilerde gelişen fay hatları, bu vadilerin karstlaşarak yüzey akışının yeraltına inmesinde etkili olmuştur. Bazı Pliyosen vadileri Kuvaternerde de karstlaşmış ve içlerinde karstik oluşumlar devam etmiştir.

1.1.4.Aşınım Yüzeyleri

Araştırma sahasının büyük bölümü etrafı dağlarla çevrili ve bu dağardan genellikle ters faylarla ayrılmış basamaklı görüntü sergileyen aşınım yüzeylerinden ibarettir. Aşınım yüzeyleri hem nihai kaide seviyesi olan denize, hem de mahalli kaide seviyelerine göre meydana gelebilirken, bunların daha büyük ebatta olanları yani peneplenler, sadece nihai kaide seviyesi olan denizlere göre teşekkül ederler[55].

Akseki ilçesinde, tektonik hareketlerle değişen kaide seviyelerine bağlı, üç ayrı dönemi yansıtan aşınım yüzeyleri bulunur. Sahada görülen en eski aşınım yüzeyi Orta Miyosen dönemine aittir. Bu yüzeyler en geniş olarak Gidengelmez Dağları, İçeri Dağ, Seyran Dağı, Akdağ ve Ürküten Dağları üzerinde izlenmektedir. Akseki kuzeyindeki dağlık alanların genellikle 1800 m'nin üzerindeki bölümlerinde izlenen bu yüzeyler güneye doğru daha alçak seviyelerde de görülebilmektedir. Orta Miyosen aşınım yüzeyinin Jura-Kretase kireçtaşlarını kestiği bölgelerde, karstik şekillere yoğun şekilde rastlanır. Bu aşınım yüzeyi, paleokarstik vadiler tarafından da kesintiye uğratılmıştır. Susuzşahap Paleokarstik Vadisi Esereyrek Tepe mevkiinde, Yarpuz Paleokarstik Vadisi ise Akdağ ile İbek Tepe arasında, Orta Miyosen aşınım yüzeyini kesintiye uğratmaktadır. Bu paleokarstik vadilerin tabanları 1700-1650 m seviyelerine kadar inebilir. Aşınım yüzeyleri ile vadi tabanları arasında kalan yamaçların yükseltisi 400-500 m'yi bulabilmektedir. Orta Miyosen aşınım yüzeyi ayrıca Akseki güneydoğusunda, Aldürbe Yaylası-Ahmetler Kuyusu mevkilerinde de kesintiye uğrar. Bu alanda yönü yaklaşık güney-kuzey olan fluvio-karstik depresyonla kesintiye uğratılan yüzey, Gidefi Dağının kuzeyinde Suuçtuğu Tepe ve Buzoğruk mevkilerinde 1800 m'den yüksek alanlarda tekrar izlenebilir. Bu alanda Orta Miyosen yüzeyi, omuz sathı gibi fluvio-karstik depresyonun yamaçları üzerinde de izlenirken, doğuda yer alan Çatalyürek Tepe ile batıdaki Suuçtuğu Tepe arasında, Üst Miyosendeki tektonik hareketlere bağlı olarak yükselti farkı (yaklaşık 350-400 m) ortaya çıkmıştır. Bahsedilen aşınım yüzeyi, küçük ölçekli karstik şekillerle işlenmiştir. Bu aşınım yüzeyi üzerinde, gerek Gidengelmez Dağ Silsilesi içerisindeki dağlarda, gerekse Gidefi Dağının kuzeyinde oldukça sık aralıklarla huni şekilli dolinler ve lapyaları izlemek mümkündür. Sahada Orta Miyosen paleokarstik

[55] ARDOS, M.,1971, Aşınım Satıhları ve Peneplenlerle Münasebetleri. Türkiye Jeomorfologlar Derneği Jeomormoloji Derg.Yıl:3, Sayı:3, s.45, ANKARA

vadilerinin genel yönü, Manavgat nehri güncel yatağına doğrudur. Hem paleokarstik vadilerin uzanışı hem de Orta Miyosene ait tortulların Antalya Miyosen Havzasında bulundukları göz önüne alındığında, Orta Miyosen aşınım yüzeyinin korrelan depolarının Antalya Miyosen Havzasında olduğu genel sonucu ortaya çıkar[56].

Anadolu ve Arap levhalarının Üst Tortoniende çarpışmaları ile başlayan neotoektonik hareketlere bağlı olarak meydana gelen blok faylanmalar ve epirojenik-orojenik yükselimlerin kaide seviyesinde meydana getirdiği değişiklikler, Orta Miyosen aşınım yüzeyinin gelişimini sona erdirmiştir[57]. Böylece Gidengelmez Dağ Silsilesinin güney eteklerinde 1500-1700 metrelerde izlenebilen, ancak oradan güneye doğru daha alçak seviyelerde görülen ikinci bir aşınım yüzeyi gelişmiştir. Orta Miyosen aşınım yüzeylerinin yamaçları ile Tortoniyen fayı önünde gelişen bu aşınım yüzeyi, Üst Miyosen yaşındadır. Üst Miyosen aşınım yüzeyi, Kuyucak Kasabası kuzeyinde 1400 m seviyelerine kadar inebilir. Bu alanda Kızıldağ çevresinde Üst Miyosen aşınım yüzeyi ile Orta Miyosen aşınım yüzeyini Tortoniyen fayı birbirlerinden ayırır. Orta Miyosen aşınım yüzeyinden Üst Miyosen aşınım yüzeyine geçiş, bu fay sayesinde basamak şeklinde ayırt edilebilmektedir. Üst Miyosende alansal aşınma daha çok, yeni oluşan vadi sistemleri çevresinde gelişmiştir. DOĞAN, EROL 1991-2001'e atfen bu yüzeylerin *fay hatlarına yerleştiğini ve suptropikal iklim şartları altında, havza kenarlarında dağ eteği basamakları şeklinde gelişerek dağlık alan içerisine Tortonien aşınım olukları şeklinde sokulduğunu* ifade etmektedir[58]. Bunlardan Akseki Kasabası güneydoğusunda; Aldürbe yaylası, Ahmetler Kuyusu ve Alatürbe Çeşmesini içine alan yaklaşık güney-kuzey uzanımlı olan oluk iyi bir şeklide izlenebilir. Aynı zamanda Üst Miyosen yaşlı paleokarstik vadilere tekabül eden bu oluklardan bazılarının yönleri, arazinin uzanış istikametine uyarak kuzeybatı-güneydoğudur. Bu yönleri ile tektonik hatlara uyum sağlayan oluklardan, şiddetli bir karstlaşmaya maruz kalanları fluvio-karstik depresyon olarak da tanımlanabilir. Bu özellikleri ile Orta Miyosen paleokarstik vadilerinden ayrılan Üst Miyosen vadilerinin, yine Orta Miyosen paleokarstik vadilerinde olduğu gibi, güneybatı-kuzeydoğu istikametinde

[56] NAZİK, L., 1992, Beyşehir Gölü Güneybatısı ile Kembos Polyesi arasının Karst Jeomorfolojisi. İstanbul Üni. Deniz Bilimleri ve Coğrafya Ens. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul
[57] ŞENGÖR, A.M.C.,1980, Türkiye Neotektoniğinin Esasları. TJK yay. S.11, ANKARA
[58] DOĞAN, U., 2002, s.58

uzananlarına da rastlanır. Bu şekilde Manavgat Çayı Vadisinden başlayarak, Akşahap üzerinden geçip Yarpuz'a kadar devam eden Paleokarstik vadinin bir bölümü (Yarpuz Paleovadisi), Üst Miyosen aşınım yüzeyi üzerinde yer almaktadır.

Araştırma sahasında Üst Miyosen aşınım yüzeyinin gelişimi de, Üst Miyosen-Pliyosen neotektonik hareketleriyle son bulmuştur. Üst Miyosen-Pliyosen tektonizmasına bağlı olarak oluşan yeni kaide seviyesine göre, Akseki Kasabası batısında ve Cevizli civarında 1100-1200 ve 1400 m yükseltilerde Pliyosen yüzeyler gelişim göstermiştir. Bu dönemde tektonizmaya bağlı olarak dağlık alanlar, depresyonlar ve vadi tabanları arasındaki yükselti farkı daha da artmıştır. Üst Miyosen-Pliyosen başında hız kazanan normal blok faylanma sonunda jeomorfolojik birimleri birbirlerinden ayıran yamaçlar ve diklikler oldukça belirginleşmiştir[59]. Böylece iyice alçalan genel ve yerel kaide seviyesine göre çizgisel aşınımın baskın olduğu Pliyosen aşınım yüzeyleri ortaya çıkmıştır[60]. Akseki Kasabası civarında 1100 m'lerde izlenebilen Pliyosen yüzeyler araştırma sahasında oldukça geniş alanlara yayılmıştır. Pliyosen yüzeyler üzerinde genellikle tipik şekilleriyle dolinler izlenebilir.

1.1.5. Karstik Şekiller

Karst terimi ilk olarak 1893 yılında Avusturyalı jeologlar tarafından Balkan Yarımadasının kuzeybatısında ve Alplerde görülen kalker bir sahadaki şekilleri ifade etmek için kullanılmıştır. Adriyatik Denizindeki İstriya Yarımadasının kuzeyinde, Görz'ün (Gorizia) güney doğusundaki memleketin adı olan Karst, kalker yereyin yüz ve derinlik şekillerinin toptan ifadesinde kullanılmaktadır[61].

Karstlaşma sonucu oluşan şekiller topluluğuna, karst topoğrafyası denir. Bu topoğrafyanın meydana gelmesinde, başta kayaç özelliği olmak üzere, yükselti, sıcaklık ve nemlilik koşulları ile vejetasyon-iklim ilişkisinin önemli rolü vardır[62]. Karstlaşma, farklı tiplerde ifade edilmektedir. Bunlar; glasiyalkarst, flüvyal karst,

---

[59] KOÇYİĞİT,A.,1981, Isparta Büklümünde (Batı Toroslar) Toros Karbonat Platformunun Evrimi. T.J.K. Bülteni. C.24,S.2, s.21, ANKARA

[60] DOĞAN, U., 2002, s.60

[61] ALAGÖZ,C,A.,1944, Türkiye'de Karst Olayları Hakkında Bir Araştırma. Türk CoğrafyaKurumu Yayınları, No.1, s.1, ANKARA

[62] SÜR, A.,1994 Karstik Yerşekilleri ve Türkiye'den Örnekler. Ankara Üniv. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi. S.3, s.1-28, ANKARA

poligonal karst, tropikal karst, paleo karst, tebeşir karstı ve tuz karstıdır. Araştırma sahasında bu karst tiplerinden glasiyal karst, flüvyal karst, paleo karst tiplerine rastlanır.

Orojenik deşilmiş Toros karstının görüldüğü Akseki'de, yoğun ve derin bir karst (holo karst) gelişmiştir. Miyosenden beri belirli kesintilerle gelişimini sürdüren kastlaşmada, günümüzde paleo ve neo karst iç içe geçmiş (polisiklik-çok dönemli) durumdadır. Alt Pliyosen ve özellikle Üst Pliyosen-Kuvaterner başlarındaki tektonik hareketlere bağlı olarak bütünüyle yükselen bölgede, karstlaşma sürekli canlı kalmıştır. Polye, uvala, dolin ve derin kanyon vadiler ile derin, uzun, fosil, aktif veya yarı aktif çok katlı polisiklik mağaralar karst jeomorfolojisinin hakim unsurlarıdır[63]. Araştırma sahasında Mesozoik sonunda başlayan ve Pliyo-Kuvaternerde Toros'ların yükselmesi ile şiddetlenen karstlaşma olayları sonucunda, gerek yüzeyde gerekse muhtelif derinliklerde zengin karstik şekiller gelişmiştir. Bugün Toros sisteminde 1000 m'ye kadar en yaygın olarak lapyalar, 1000-1800 m arası dolin, polye ve uvalalar bulunmakta iken 2000 m'den sonra ise karstik şekillerin tahrip edildiği kuşak uzanmaktadır[64] (Fotoğraf 1.15).



Fotoğraf 1.15. Dağların Yüksek Kesimlerindeki Karstik Şekiller, Dış Güçlerin Etkisi İle Tahribe Uğradıklarından Dolayı Tam Olarak İzlenemez.

[63] ŞENEL, M., 1997b, 1/250 000 Ölçekli Türkiye Jeoloji Haritaları Isparta Paftası. Jeolojik Etütler Dairesi No: 4, s.4, ANKARA
[64] ATALAY,İ., 1988, a.g.m., s.3, ANKARA

Kalkerin geniş alanlar kapladığı Toros Dağları, yurdumuzda karstik şekillerin en çok görüldüğü sahadır. Toroslarda, karstik şekillerin bu kadar yaygın olması, kalkerin saf ve kalın tabakalar halinde bulunması ile ilgilidir. Toroslarda Paleozoikten Tersiyere kadar olan zaman boyunca tortulanan ve farklı fasiyes özellikleri taşıyan kalkerler bulunmaktadır. Bunlar içinde en yaygın olanları Mesozoik yaşlı kalkerlerdir. Komprehansif seri özelliği gösteren bu kalkerler, yarı kristalize ve sert olup, serinin kalınlığı 1000 m kadar verilmektedir[65]. Seri stratigrafik ve litolojik özelliklere bağlı olarak, karstik gelişim için çok uygun bir ortam oluşturmaktadır[66]. Mesozoik yaşlı olan komprahansif seriler uzun bir süreç boyunca karstlaşmaya maruz kaldıklarından hem yeraltı akarsuyu ve mağaraları yönünden hem de dolin ve polyeler yönünden son derece zengindir[67].

1.1.5.1. Mikro Karstik Şekiller

-Lapyalar ve Rüiniform Relief

Araştırma sahasının kuzeydoğusunda uzanan Gidengelmez Dağları, çoğunlukla Mezozoike ait komprehansif seriyi oluşturan saf, yarı kristalize, çatlaklı, kırıklı ve kıvrımlı kalkerlerden meydana gelmiştir. Gidengelmez Dağları üzerindeki aşınım yüzeylerinde gelişen karstik şekiller, çok engebeli, yürümesi zor, sarp bir topoğrafya meydana getirir. Bu alanda küçük karstik şekillerden, lapyaları yaygın olarak görmek mümkündür (Fotoğraf 1.16).

[65] MARTİN, C.,1969, Akseki Kuzeyindeki Bir Kısım Torosların Stratigrafik ve Tektonik İncelemesi. M.T.A. Derg. S.72, s. 157-175, ANKARA

[66] DOĞU,A., ÇİÇEK, İ., GÜRGEN, G., 1994, Orta Toroslarda (Seydişehir-Gülnar) Karstlaşma Tipleri. Ankara Üniv. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi. S.3, s.129-141, ANKARA

[67] ATALAY,İ., 1988, a.g.m, s.3, ANKARA

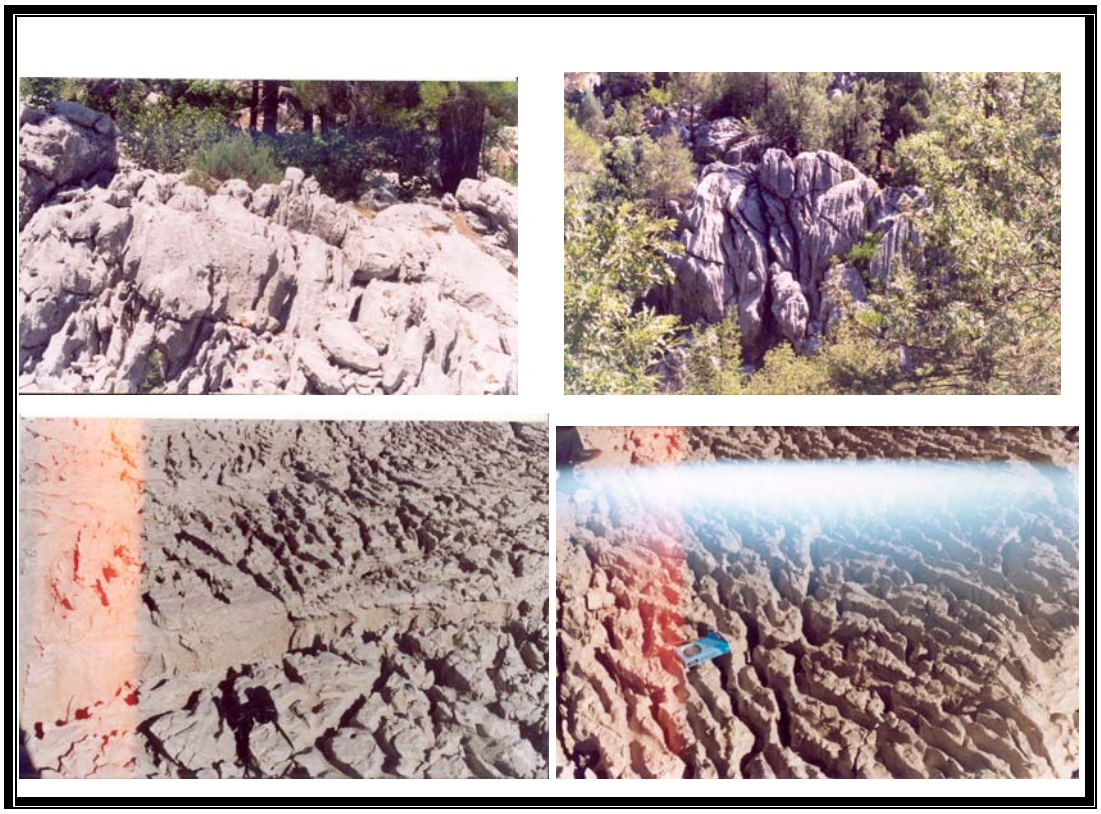


Fotoğraf 1.16. Gidengelmez Dağları Üzerindeki Lapyalardan Bir Görünüm.

Lapyalara ait hemen bütün tiplerin geliştiği yüzey, farklı boyutlarda keskin sırt ve oluklarla parçalanmıştır. Lapyalar, suların eritici etkisiyle saf ve sert kalker yapı üzerinde pürüzlü yüzey oluşturan şekillerdir. Yağmur sularının denüdasyonla meydana getirdiği lapyalar, aralarında küçük keskin sırtların bulunduğu oluk şeklindeki çukurluklar olarak tanımlanır[68]. Sahada, çıplak kalker üzerinde, farklı eğim koşullarına bağlı olarak oluklu lapyalar, kanalcıklı lapyalar, duvar lapyalarıyla tabakalardaki çatlak sistemine bağlı olarak gelişen diyaklaz lapyalarından oluşan serbest lapya tipleri gelişmiştir (Fotoğraf 1.17 a,b,c,d). Çeşitli tipteki lapyalar yer yer bir araya gelerek lapya kompleksleri haline de dönüşmüştür[69]. Araştırma sahasında tipik lapya şekilleri, daha çok Paleozoik yaşlı kristalize kalker satıhlarda görülür. Bu kısımlardaki lapyalar, kalkerlerin çatlak ve tabakalaşma sistemleri boyunca gelişmiştir. Çatlaklar boyunca sızan sular, kalkerleri kimyasal yoldan çözme imkânı bulmuştur. Özellikle çatlak sisteminin genişlik ve derinliğine göre lapyaların şekilleri değişik durumlar alır. Bu nedenle bu tip lapyalar, çatlak lapyaları olarak da isimlendirilir. Araştırma sahasında lapya gelişimini sınırlandıran jeolojik birimlerde

[68] DOĞAN,U.,1993, Seydişehir Güneybatı'sında (Batı Toroslarda) Karst. Ankara Üviversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s.25, ANKARA
[69] DOĞU,A., ÇİÇEK, İ., GÜRGEN, G., 1994, a.g.m. s.132-133

vardır. Eosen yaşlı killi ve marnlı kireçtaşları, lapya oluşması için pek uygun değildir. Kireçtaşının bünyesinde bulunan kil ve marn, lapyaların tipik şekillerinin ortaya çıkmasını engel olmaktadır. Nitekim bu kesimlerde lapyalar sadece; dolin, uvala ve dik meyilli vadilerin kalker yamaçlarında gelişebilmiştir.



Fotoğraf 1.17. Çeşitli Tipdeki Lapyalardan Görünümler.

Araştırma sahasında yarı serbest lapya tiplerinden kamenitsalar da görülür. Kamenitsalar, rüiniform relyefi olarak bilinir. Genellikle dikine çatlakları olan tabakalı kalker kütlerlerde meydana gelirler. Türkiye'de de çok yaygındır. Bunlar küçük kuyucuklar halindedir. Bu kuyucukların derinlikleri; genişliklerinden biraz daha fazladır. Oluşumları yüzeysel suların dikine ve verevine, diyaklâzları eritmesi ve bu diyaklâzları genişletmesi ile ilgilidir[70]. Kamenitsaların tabanlarında toprak bulunabilir. Tabakaların yatay veya yataya yakın olduğu dolomitik alanlarda karakteristik özellikleriyle büyük gelişim gösteren kamenitsalar, çatlakların kesişme noktasında yer alırlar. Kamenitsaların içlerinde toprak birikmesi, bunların daha uzun

[70] PEKCAN,N.,1995, Karst Jeomorfolojisi. Filiz kitabevi, s.28, İSTANBUL

süreli suyla temas etmesine ve dolayısıyla delikli hal almalarına neden olmaktadır[71]. Saf kalker üzerinde gelişmiş Kamenitsaların, keskin sırtlar ve diklikler meydana getirmeleri ve bu özelliklerini uzun süre koruyabilmeleri pek mümkün olmamaktadır. Sahada kamenitsaların en iyi izlenebildiği alanlar, Sarıdağ ve Piser mevkileridir. Buralardaki Jura dolomiti kamenitsalar için uygun ortam oluşturur.

1.1.5.2.Makro Karstik Şekiller

-Dolinler

Akseki'de karstik şekillerden dolinlere çok sık rastlanır. Dolin, karstik bölgelerin tipik şekillerinden biridir. Dolinler; elips, oval ve daire şeklinde olabilir. Boyları 20-300 m, enleri ise 20-150 m arasında değişebilir. Derinliği 2 m olan dolinler bulunduğu gibi, yer yer 20 m ve daha derin olanlara da rastlanabilir[72]. Çok büyük bir kısmı, yeraltı suları ile ilişkilidir. Bazen bu küçük çukurlar içerisinde biriken sular, yeraltına girerek kaybolur. Bazen de tersine, yeraltı suları, özellikle yağışlı devrelerde yukarıya doğru çıkarak bu çukurlukları işgal edip, bir takım su birikintilerine veya *"dolin gölleri"*nin oluşumuna neden olurlar[73].

Dünya karst litaratüründe dolinler, 6 ayrı tipe ayrılır. Bunlar; çözünme dolini, örtülmüş dolin, çökme dolini, örtü kayası çökme dolini, örtü çökme dolini ve alüvyal dolindir[74]. Araştırma sahasında bu dolin tiplerinden *erime dolini*, *çökme dolini*, *alüvyal dolin* ve *örtü çökme* dolini olmak üzere dört tip doline rastlanmıştır. Bunlardan en yaygın olanı erime dolinleri, araştırma sahasında 900 m'den yüksek alanlardaki Miyosen ve Kretase yaşlı kalkerler içerisinde görülür. Erime dolinleri, karstik arazilerde yağış ve kar sularının yeraltına indiği, karstik çözünme açısından zayıf direnç alanları halinde olan, yarık, çatlak, fay ve tabaka eklem yerleri çevresinin korrozyonla boşaltılması sonucu oluşur[75]. Sahada çok sayıda huni şekilli erime dolini vardır (Fotoğraf 1.18). Gelişimlerinde çatlak sistemlerinin etkili olduğu

---

[71] KEÇER,M., TÜFEKÇİ,K.,1986, Beyşehir Gölü Yakın Güneyi Karst Jeomorfolojisi ve Karstik Parametrelerin İncelenmesi. Jeomorfoloji Dergisi S.14, s.65-79, ANKARA

[72] HOŞGÖREN,M.Y., 1973, Ardıçyayla Mevkii-Camimaktaı Tepe-Çukuroluk Tepe-Taşyatak Tepe (Domaniç Dağları) Arasında Yer Alan Karstik Saha ve Şekiller Hakkında. Jeomorfoloji Dergisi, S.5, s.169-172, ANKARA

[73] PEKCAN,N.,1995, a.g.e., s.33

[74] DOĞAN,U.,2004, Dolin Sınıflamasında Yeni Yaklaşımlar. Gazi üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt.24, Sayı.1, 249-261, ANKARA

[75] DOĞAN,U.,2004, a.g.m., s.256

dolinlerin, yamaçları da lapyalarla kaplıdır. Dolinlerin bugünkü durumları üzerinde oluşum yaşları ve bulundukları arazinin jeolojisi ile eğim koşulları, bitki örtüsü vb özellikleri belirleyici olmaktadır. Yaşları eski olan bazı dolinlerin huni şekilleri bozularak kenarları yatıklaştırılmış, tabanındaki terra-rossanın kalınlığı artmış ve çevresindeki birkaç dolinle birleşerek uvala oluşumlarına imkân vermiştir (Fotoğraf 1.19). Dolinlerin şeklinin değişmesinde aşınım süreçleri, jeolojik ve hidrografik özellikler ile tektonik koşullar etkili olur. Dolinlerin taban kaide seviyelerinin değişmesi aşınım faaliyetlerine hız kazandırarak, bunların şekil ve tür değiştirmesine neden olmaktadır. Örneğin taban seviyesi değişen bir erime dolini, yeni seviyeye bağlı gelişen aşındırma süreçleriyle taban ve kenarlarında şiddetli aşınmaya hatta çökmelere maruz kalıp, yamaçlarının üst kısmı 40-50^{o}, alt kısmı 80-85^{o} eğimli bir çökme dolinine dönüşebilmektedir.

Araştırma sahasında görülen erime dolinlerinin bir diğer şeklini, tava biçimli erime dolinleri oluşturur. Genellikle tabanlarının, kenar yükseltilerinden 2-3 kat, yâda daha fazla oranda geniş olduğu bu dolinler, düze yakın plato yüzeylerinde, eriyebilen kalkerin altındaki flişin ortaya çıkmasına bağlı olarak meydana gelirler. Üstteki kalker tabakanın eriyip altta bulunan erime yetisi olmayan fliş katına ulaşıldığında, derine doğru erime durur ve yamaçlara doğru ilerler. Bu şekilde yamaçların geriletilmesiyle de tava biçimli erime dolinleri meydana gelir. Sarıhaliller köyünün 700 m doğusunda yer alan tava biçimli erime dolini, sahada 1000 m'nin altında görülebilen en büyük dolindir. Tabanı 920 m yükseltide bulunan dolin, tektonik koşullarda meydana gelen değişikliğe bağlı olarak hemen batısındaki bir başka erime dolinini kapmıştır. Tava biçimli dolinlere çok tipik örnek oluşturan Sarıhaliller Dolininin tabanı, kalın bir toprak örtüsü ile kaplıdır ve tabanda yer alan düdenler bu toprak örtü ile örtülmüştür. Huni şekilli dolinlerde görülen dairemsi tabanlar, tava şekilli dolinlerde yerini uzun ve kısa ekseni belli tabanlara bırakmıştır. Sarıhaliller Dolininin uzun ekseni yaklaşık 270-300 m, kısa ekseni ise 150-170 m uzunluğa sahiptir (Fotoğraf 1.20).



Fotoğraf 1.18. Huni Şekilli Erime Dolini.



Fotoğraf 1.19. Huni Şekli Bozulmuş, Tabanındaki Terra-Rossanın Kalınlığı Artmış, Kenarları Yatıklaşmış, Başka Bir Dolinle Birleşmeye Başlamış Erime Dolini.



Fotoğraf 1.20. Tava Biçimli Sarıhaliller Dolini.

Akseki ilçesinde nadir olmakla birlikte, çökme dolinlerine de rastlanır. Yine Sarıhaliller Köyü'nün 500 m kuzeyinde, plato yüzeyi üzerinde, 3 aşamalı gelişmiş çökme dolini izlenebilmektedir. Derinliği 40 m kadar olan bu dolinin tabanı yine 930 m seviyelerine tekabül eder. O halde 930 m seviyeleri, dolin tabanlarının kaide seviyesi olduğu söylenebilir. Dolinin yamaçlarının eğim özellikleri erime ve çökme vetirelerini ispatlar tarzda üst kesimlerde düşük açılı, tabana yakın kesimlerde ise dik açılıdır. Yamaçlarında üç seviye halinde adeta kemer, gibi belirginleşen kaide seviyesi değişim noktalarının (basamaklar) görülmesi de dolinin tipik bir çökme dolini olduğunu ispatlar. Tabanında çökme dolinlerinin tabanlarında görülmesi gereken kaba materyal yoktur. Bunun nedeni ise, yaşı fazla olan çökme dolinlerindeki çökme artığı materyallerin zamanla aşınmaya maruz kalarak ortadan kalkıp yerini terra-rossalara bırakmasıdır[76] (Fotoğraf 1.21). Ülkemizde farklı karstik şekillermiş gibi anılan obrukların oluşum mekanizması, genellikle bu şekildedir ve obruklar çökme dolinlerine tekabül etmektedir. Obrukların coğrafi konumları, üst kısımlarında erimeyi, alt kısımlarında göçmeyi delalet eden profilleri ve nihayet

[76] DOĞAN,U.,2004, a.g.m., s.256, ANKARA

yamaçlarında izlenebilen basamaklar ve göçme izleri ancak böyle bir teşekkül mekanizması ile izah edilebilir[77].



Fotoğraf 1.21. Araştırma Sahasındaki Dolinlere Başka Bir Örnek.

Araştırma sahasında görülebilen dolin çeşitlerinden bir başkası da, örtü çökme dolinidir. Örtü çökme dolini, karstlaşabilir formasyon üzerinde yer alan alüvyal, kolüvyal, kil ve gevşek olan diğer toprak örtülerinin altlarında meydana gelen, büyük boşlukların içine çökmeleri ile oluşur. İlvat Gölünün yaz aylarında alanının daralması ile ortaya çıkan alüvyal taban üzerinde görülebilen örtü çökme dolinleri, deniz seviyesinden 1900 m yükseltide yer alır. Bu yükseltiden sonra çalışma sahasında dolin görmek, fiziksel ufalanmadan dolayı pek mümkün olmamaktadır. Bu dolinlerin oluşmasında göl yatağından yeraltına gerçekleşen sızmalar ve yeraltı suyu etkili olmuştur. Su tablasındaki alçalma ve yükselmelerin örtü çökmesini tetiklediği bir gerçektir. Göl yatağında rastlanan iki adet örtü çökme dolininden büyük olanının genişliği 2,7 derinliği ise 3,5 m kadardır. Bunlar ilk bakışta bir dolinin tabanındaki düdenlere benzemektedir. Gerçektende bu tip küçük örtü çökmeleri düden ağızlarında da görülebilseler de örtü malzemesinin tabanda

[77] ERİNÇ, S., 1960, Konya Bölümünde ve İç Toros Sıralarında Karst Şekilleri. Türk Coğrafya Dergisi, S.20, s.83-106, İSTANBUL

kalması ve suyla süpürülmemesi gibi özellikleriyle düdenlerden ayrılırlar (Fotoğraf 1.22).



Fotoğraf 1.22. İlvat Gölü Kenarında Yer Alan Örtü Çökme Dolini.

Akseki İlçesinde görülebilen dolin tiplerinden biri de alüvyal dolinlerdir. Alüvyal dolinlerin oluşum mekanizması ve şekilleri örtü çökmesi dolinlerine benzemektedir. Ancak alüvyal dolinlerin oluşmasında büyük yeraltı boşluklarından ziyade, kireçtaşının yarık ve çatlakları boyunca gerçekleşen bir sübsidans hareket vardır. Ülkemizde çeşitli kaynaklarda zaman zaman toprak düdeni ve toprak dolini olarak adlandırılan bu dolin çeşidi, alüvyal birikimlerin olduğu polyelerin tabanlarında görülmektedir[78]. İçlerinde mevsimsel olarak akış gösteren suyun varlığı ile suların bu dolinin içerisinden yeraltına kaybolmaları, içlerinde düden bulunduran dolinlerin tipik özellikleri olduğundan dolayı bu çalışmada alüvyal dolin olarak belirtilmişlerdir. Akseki-Seydişehir karayolundan Cevizli'ye ayrılan yolun yakınında rastlanan alüvyal dolinler, tipik şekilleri ile dikkat çekmektedir. Kış aylarında tabanlarındaki düdenlerin tıkanması ile su altında kaybolan bu dolinler, kurak dönemde ve bahar aylarında son derece güzel şekilde izlenebilmektedir.

[78] DOĞAN,U.,2004, a.g.m., s.263, ANKARA

Büyüklükleri fazla olmayan bu dolinler, alüvyal malzeme içerisinde gelişmiş olduklarından bu kategoride anılmışlardır (Fotoğraf 1.23).



Fotoğraf 1.23. Alüvyal Malzeme İçerisinde Oluşan Alüvyal Dolinler.

-Uvalalar

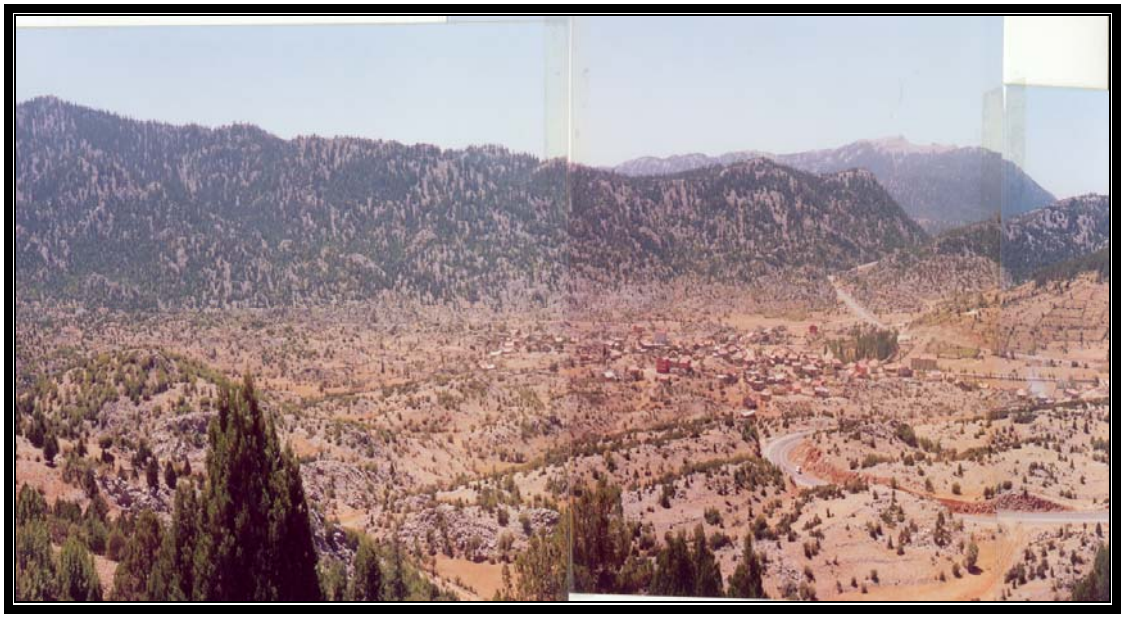
Araştırma sahasında görülen başka bir karstik şekil de uvaladır. Uvala, birbirine komşu birkaç dolin arasında kalan yamaçların, eritilip geriletilmesi sonucunda meydana gelir[79]. Uvalalar, daha çok bir vadi boyunca sıralanan dolin sahalarında, karstlaşmanın zamanla ilerlemesi ile ortaya çıkar. Düz bir yüzeyde birbirinden bağımsız yer alan dolinlerin bulunduğu topoğrafyalar, uvala oluşması için pek uygun değildir.

Uvala, polyeden küçük karstik şekil olarak tanımlanır. Ancak karst literatüründe uvala, kesin çizgilerle ayırt edilmemiştir. Bazı çalışmalarda polyeler, bazı çalışmalarda da dolinler kullanılarak anlatılmaya çalışılan uvalalar için yeni bir tanım yapmak gereklidir. Çünkü uvalanın tanımında kullanılan *"polyeden küçük dolinden büyük"* ibaresi sayısal değerlerle ifade edilmediği için karışıklık yaratmaktadır. Bu tanıma göre yapısal özellikleri aynı olan karstik depresyonların, ne kadar büyüklükten sonra polye sayılacağı veya uvala sınıfında anılacağı kesin

[79] ERİNÇ,S.,2001, Jeomorfoloji II (Güncellenmiş 3. Baskı). Der yayınları, No:294, s.16, İSTANBUL

değildir. Aynı araştırmada dahi 3 km uzunluğunda uvaladan bahsedilirken, ondan daha küçük 2 km uzunluğunda polyeden söz edilebilmektedir[80]. Bu nedenle, uvala ve polyelerin ayrımında sayısal değerleri belli olmayan büyüklük kriterinden ziyade, yapısal özelliklerin ortaya konduğu yeni ayrım kriterleri belirlenmelidir. Bu nedenle özellikle uvala ve polyeler arasında ayırıcı özelliklerin belirlenmesine yönelik yapılacak çalışmalar yarar sağlayacaktır. Eldeki araştırmada uvala, *dolinlerin birleşmesi ile meydana gelmiş, birleşmenin izleri olarak erime artığı tepelerin hala gözlenebildiği, tabanında toprak örtüsünün olmadığı veya çok az olduğu karstik şekiller* olarak ayırt edilmiştir (Fotoğraf 1.24).

Sahada sayıları 15'e yaklaşan uvala belirlenmiştir. Bu uvalaların hemen tamamı beşeri faaliyetlere mekân oluşturmaktadır. Bazılarının içerisinde köy yerleşmeleri kurulmuş (Yarpuz Uvalası), bazıları göçebelere konak olmuş, bazılarının tabanında ise sınırlı da olsa tarımsal faaliyetler gelişmiştir. Uvalalar genellikle, paleovadiler içerisinde bulunan dolinlerin birleşmesi ile meydana gelmişlerdir. Bunların pek çoğu araştırma sahasının doğu ve kuzeydoğusunda, topoğrafyanın genel eğimine uyarak kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda sıralanış gösterirler. Bu sahadaki uvalaların en tipik olanı Yarpuz Uvalasıdır (Fotoğraf 1.24).



Fotoğraf 1.24. Yarpuz Uvalası (Fotoğraf kuzeydoğudan, güneybatıya doğru çekilmiştir).

[80] ATALAY, İ., 1973, Toros Dağlarında Karstlaşma ve Toprak Teşekkülü Üzerine Bir Araştırma. Jeomorfoloji Der. Sayı.5 , s. 135-153, ANKARA

İçerisinde Yarpuz yerleşmesinin de bulunduğu uvala, Kretase yaşlı kalkerler içerisinde meydana gelmiştir. Uvalada aşınım artığı tanık tepeler gözlenmektedir. Tabanında toprak örtüsü oldukça ince olup, çoğu yerinde de hiç gelişmemiştir. Yarpuz Uvalası; oval şekilli, uzun ve kısa ekseni tam ayırt edilemeyen, kuzey-güney yönünde 500 m, doğu-batı yönünde de 400-450 m uzunluğa sahiptir. Uvalanın doğusunda kalkerlerin altında Eosen flişleri açığa çıkmaktadır[81].

-Polyeler

Karstik şekillerin en büyüklerini polyeler oluşturur. Polyelerin uzunluk ve genişlikleri birkaç km'den onlarca km'ye kadar olabilir. Kenarları kuvvetle eğimlidir. Tabanları, çevrelerine oranla birkaç yüz metreye varabilen mesafelerde alçakta kalabilir ve alüvyonlarla doldurulmuş düz bir ova şeklindedir[82]. Bu tabanlar yağışlı mevsimlerde geçici göllerle işgal edilebilir. Göller genellikle polye tabanını drene eden düdenlerin kısıtlı kapasitelerini aşan düzeyde olduğunda veya düdenlerin tıkanma durumlarında meydana gelirler. Gölü oluşturan etkenler ortadan kalktığında polye tabanındaki göller kaybolmakta ve yerlerinde tarımsal faaliyetler yapılabilmektedir. Genellikle karstik erime vetireleriyle izah edilmeye çalışılan polyelerin oluşmasında, daha farklı vetireler de etkili olmaktadır. Bunlar; yeraltı suyu, vadiler ve tektonizmadır. Polye oluşumunda dislokasyonların da rol oynamış olduğu ve depresyon şeklinin kazanılmasının bu hareketlerle ilgili olduğu düşünülebilir. Gerçekten bazı polyelerin doğrudan doğruya dislokasyonlarla sınırlandırılmış olduğu görülür. Toros polyelerinin oluşmasında asıl rolü kalker sahadaki çukurlukları çevreleyen yamaçların, sanki falez diklikleri halinde gerilemesi oynamıştır[83]. Bu sahadaki polyeler, eski normal vadi içine yerleşmişlerdir. Bu vadiler karstlaşmanın henüz aktif olmadığı bir dönemde kurulmuşlardır. Genellikle karstlaşmadan önceki devreye ait olan bu vadi şebekesi ile tektonik hatlar arasında bir ilişki vardır. Daha sonra buralarda yeraltı drenajının ön plana geçmesi ile karstlaşma başlamış ve bunun sonucunda kapalı depresyonlar oluşmuştur. Araştırma sahasında Üst Miyosenin, karstlaşmanın yaygın olarak gerçekleştiği bir devre olduğu

[81] METİN,T.,1993, Seydişehir Güneydoğusunun Tektono-Stratigrafisi. ODTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi s.36, ANKARA
[82] ERİNÇ,S., 2001, a.g.e. s.136, İSTANBUL
[83] LOUİS, H.,1956, Die Entstehung der Poljen und İhre Sfellung in der Kastabtragung auf Grund von Beabachtungen in Taurus. Erdkunde. C.X. s.33-53

söylenebilir. Bu devrede oluşmuş kuzey-güney yönlü açılma çatlakları, zaman içerisinde karstlaşma ile gelişerek tektonokarstik kökenli polyelerin başlangıç aşamasını oluşturmuşlardır[84].

Batı ve Orta Toroslardaki polyeler, bölgenin jeolojik ve tektonik yapısı ile çok yakından ilgilidir. Bu polyelerin bazıları, kimyasal erime ile hiç ilgisi olmayan killi, kumlu ve marnlı katmanlardan oluşan Miyosen yaşlı örtü malzemesi, Eosen flişi ile bu formasyonlara komşu Mesozoik kireçtaşı katmanları boyunca uzanan sınırlarda görülür[85]. Akseki'de polye olarak ayırt edilebilecek iki karstik alan karşımıza çıkmaktadır. Bunlar; Akseki ve Cevizli Polyeleridir.

-Akseki Polyesi

Akseki Polyesi, Orta Torosların batı kesiminde yeralır. Polyeye kuzeybatı kesiminde kurulmuş olan Akseki Kasabasından ötürü Akseki Polyesi adı verilmiştir. Toros Dağlarının bu kesimdeki uzantıları, KB-GD dur. Akseki Polyesinin uzantısında bu doğrultuya uymaktadır. Kabaca dikdörtgen biçimindeki polyenin, 5 km'ye erişen uzun ekseni KB-GD doğrultusundadır (Fotoğraf 1.25). Ortalama 1030 m yükseltisinde bulunan polye, iki büyük vadi dışında dört tarafından 1300-1500 m yükseltisindeki dağ sıraları ile çevrilmiştir. Polyenin kısa ekseni yaklaşıl 1 km kadardır.

Akseki Polyesi, Orta ve Batı Toroslarda bulunan çok sayıda ve çok değişik büyüklükte olan dağ arası ovaları ile yakın benzerliklere sahiptir. Polye, yarı yarıya karstlaşabilir, Mesozoik yaşlı kireçtaşları ve hiçbir karstlaşma özelliği olmayan Eosen yaşlı flişlerle çevrilidir. Polyenin tabanı ince bir alüvyal örtü ile kaplıdır. Polye düzlüğünün büyük bir kesiminde flişin, marn ve kumtaşı katmanlarının aşındırılmış başları, ince toprak örtüsünden dışarı bakar, çoğunlukla kenar kesimlerinde ise kireçtaşından oluşan karstlaşmış ada tepeler (hum) görülür. Polye tabanı, polyenin özellikle güney ve batı kenarlarında bulunan düdenler tarafından drene edilir. Düdenlerin yer aldığı kesimlerde, polyeyi çevreleyen kireçtaşlarından oluşmuş dağların etekleri dik bir biçimde yükselir. Buradaki kireçtaşlarının kimyasal erimeleri günümüzde de devam etmektedir. Yapılan araştırmalarda, Akseki

[84] GÜNEYSU,C.,1993, Batı Toroslarda Neotektonik Hareketlerin Karstlaşma Üzerindeki Etkileri ve Karstlaşmanın Evrimi (Eğirdir-Beyşehir-Antalya Karst Alanı). Türk Coğrafya Dergisi, S.28,s.307-328, İSTANBUL

[85] ERİNÇ,S., 2001, a.g.e. s.136

Polyesinin oluşum ve gelişiminde, tektonik süreçler ile karstik erimelerin az, akarsuların mekanik aşındırma ve taşımalarının ise büyük rol oynadığı sonucuna varılmıştır[86].



Fotoğraf 1.25. Akseki Polyesi (Fotoğraf KW'dan GD'ya doğru çekişmiştir).

Polye tabanının killi, kumlu alüvyonlarla örtülü olması ve polyeyi sınırlayan dağların, çoğunlukla yarı yarıya karstlaşabilir yeteneği olmayan kayaçlardan oluşmuş olmaları, polyenin oluşumunda kimyasal çözünme ve fiziksel parçalanma olaylarının birlikte etkinlik gösterdikleri sonucunu verir. Fakat polye oluşumlarında etkin olan bu iki kuvvetin, bazı durumlarda birinin, diğerine oranla çok daha baskın olduğu görülebilir. Bu her şeyden önce, yörede karstlaşmaya elverişli ve elverişsiz kayaçların dağılışının birbirine oranı, tektonik, oroğrafik ve hidrografik koşulların değişik biçimde belirmesine bağlı olabilir[87].

[86] GÜLDALI,N.,1976, a.g.m,s.143-148
[87] GÜLDALI,N.,1976, a.g.m,s.144



Fotoğraf 1.26. Akseki Polyesinden Bir Görünüm (Fotoğraf Doğudan Batıya Çekilmiştir)

Akseki Polyesinin oluşum ve gelişiminde fiziksel aşınmanın, kimyasal aşınmaya oranla çok daha etkin olduğu görülmektedir. Polyenin kuzey ve doğu sınırlarıyla, polye tabanının büyük bir kesimi kil ve kum, kısmen sertçe marn katmanlarının oluşturduğu, Eosen-Paleosen yaşlı fliş formasyonlarından oluşmaktadır. Buna karşılık polyenin yalnız güney ve batı sınırı ile polye tabanının dar bir kesimi, karstik Üst Kretase kireçtaşlarından oluşmuştur. İnce alüvyon örtünün altında, aşındırılarak düzleştirilmiş kireçtaşlarının varlığı, humlar ve düdenlerden kolayca anlaşılabilmektedir. Polye tabanında eriyebilir ve erimez kayaçların kapladıkları alanlar, birbirleri ile denetleştirilirse, ikincinin birinciye oranla çok daha yaygın olduğu görülür. Eriyebilir ve erimeyen kayaçların, polye tabanında kapladıkları alanlar sayılarla belirtilirse, 5 km^2 genişliğe sahip olan polye tabanının 4,5 km^2 si fliş formasyonundan, geri kalan 0,5 km^2 sinin ise kireçtaşı katmanlarından oluştuğu görülür. Bu birbirinden farklı iki tür formasyonun üzerinde gelişen polye düzlüğünün oluşumu sırasında, filiş üzerinde fiziksel aşındırmanın, kireçtaşı üzerinde de kimyasal aşındırmanın egemen olduğu kabul edilirse, Akseki Polyesinin

oluşumunda etkin kuvvet olarak fiziksel aşınımın, karstlaşmaya göre oranı çok büyük olmuştur[88].

-Cevizli Polyesi

Cevizli Polyesi, deniz seviyesinden 1040 m yükseltide yer alan bir dağ arası havzadır. Polyenin uzanış yönü, Toros Dağlarının bu bölgedeki hâkim oroğrafik şekline bağlı olarak KKB-GGD'dur. Uzun ekseni yaklaşık 2 km kısa ekseni ise 800 - 1000 m arasında değişen Polyenin kuzeyinde, Cevizli Kasabası yer alır. Toroslarda bulunan dağarası havzaların pek çoğunda olduğu gibi[89] [90] [91] [92] Cevizli Polyesinin de meydana gelmesinde mekanik etkiler, karstlaşma ve kısmen de tektonizma etkili olmuştur.



Fotoğraf 1.27. Cevizli Polyesi (Fotoğraf Doğudan Batıya Doğru Çekilmiştir)

Susuzşahap Paleokarstik vadisinin içerisinde karstlaşmanın artması ile önce fluviokarstik depresyon ortaya çıkmış, aşındırma faaliyetlerinin daha ileriki seviyesinde ise polye oluşumu gerçekleşmiştir. Cevizli Polyesi bir kenar polyedir.

[88] GÜLDALI,N.,1976, a.g.m. s.144
[89] SELÇUK BİRİCİK,A.,1997, Girdev Polyesi. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Marmara Coğrafya Dergisi. S.1, s.323-334, İSTANBUL
[90] GÜLDALI,N.,1976, a.g.m. s.146, ANKARA
[91] KURT,H., Eynif Polyesi. Marmara Coğrafya Derg. S.3, Cilt.1. s.93-122, İSTANBUL
[92] KESER,N.,2005, Bezirgan Polyesi ve Yakın Çevresinin Karst Jeomorfolojisi. Türk Coğrafya Derg. S.42, s.11-47, İSTANBUL

Polye, Permiyen kalkeri ve Eosen filişinin kontak noktasında meydana gelmiştir. Paleokarstik vadiler içerisinde karstlaşmanın etkisiyle yüzeye çıkan fliş gibi karstlaşma yeteneği olmayan unsurlar, derine doğru aşındırmayı durdurur, içinde bulundurduğu yeraltı suyunun etkisiyle kireçtaşları aleyhinde yana doğru aşındırma başlar. Böylece kenar polyeler olarak tarif edilen polyeler oluşur[93]. Polye tabanında Akseki Polyesinin aksine tanık tepelere (hum) rastlanmaz. Tabanı kalın bir alüvyal örtü ile örtülmüştür. Tanık tepelerin olmaması polyenin uzun zamanlı bir aşındırma faaliyetine maruz kaldığını düşündürmektedir. Polyenin güney ve batı kenarını sınırlayan kalkerler, nispeten dik yamaçlar oluşturur. Polye, güney kenarını sınırlayan Permiyen yaşlı kalkerler önünde açılmış olan düdenlerden drene edilir. Yağışlı mevsimde bu düdenlerin tıkanması nedeniyle geçici göller meydana gelmektedir. Polyenin doğu yamacında ise karstlaşma özelliği olmayan Eosen yaşlı fliş açığa çıkmıştır. Doğu yamacının eğimi batı ve güney yamaçlara göre oldukça düşüktür. Hatta bazı yerlerde Eosen flişi yüzey suları ile tamamen süpürülmüş ve polye kenarları iyiden iyiye yatıklaştırılmıştır. Süpürülen malzeme polye tabanını doldurmaktadır. Eosen flişinin süpürülerek aşındırılması, polye oluşumunda mekanik hareketlerin etkisini kanıtlar niteliktedir. Cevizli Polyesinin oluşmasında tektonizmanın da kısmi etkisi vardır. Polyenin güney ve batı kenarlarının faylarla kesilmiş olması, oluşmasında tektonizmanın etkili olduğunu gösteren en önemli delildir. Ayrıca Susuzşahap Paleokarstik Vadisinin, polyenin güneybatısı ile Manavgat Çayı vadisi arasında kalan kesimde izlenememesi ve kesimdeki kuzebatı-güneydoğu yönlü fayların varlığı hem Paleokarstik vadinin deforme olmasını, hem de polyenin güney kenarının dik bir yamaç şeklinde ortaya çıkmasını sağlamıştır.

-Fluviokarstik Depresyonlar

Akseki İlçesinde rastlanılan karstik şekillerin bir diğeri de fluviokarstik depresyonlardır. Genellikle eski akarsu vadilerinin karstlaşması ile oluşan fluviokarstik depresyonlar, yukarıda işlenen paleokarstik vadiler içerisinde, karstik erimelerin arttığı noktalara tekabül etmektedir. Bu depresyonlar, kalker arazide meydana gelen yüzeysel akışların, vadileri işlemeleri neticesinde oluşmuş akarsu

[93] DOĞAN,U.,2002, a.g.m., s.61-62

boyu düzlükleridir[94]. Sahada uvaladan büyük, polyeden küçük, fiziki ve beşeri özellikler bakımından polyelere benzerlik gösteren, ancak onlar kadar karakteristik olmayan karstik şekiller, fluviokarstik depresyon olarak ayırt edilmiştir. Akseki İlçesinde bahsedilecek en önemli fluviokarstik depresyonlar Değirmenlik ve Aldürbe depresyonlarıdır. Aldürbe fluviokarstik depresyonu paleokarstik vadiler konusunda çalışıldığından, burada sadece Değirmenlik fluviokarstik vadisi üzerinde durulacaktır. Bazı kaynaklarda polye[95], bazı kaynaklarda fluviokarstik depresyon olarak belirtilen Değirmenlik fluviokarstik depresyonu[96], Hallaç paleovadisi içerisinde karstlaşmanın ileri bir düzeye ulaşması sonucunda oluşmuştur. Yaklaşık olarak kuzeydoğu-güneybatı istikametinde uzanış gösteren Değirmenlik depresyonun tabanı da kuzeydoğudan güneybatıya doğru eğimlidir. Depresyonun tabanında alüvyal malzemeden daha çok, aşınım artığı kaba unsurlar bulunur. Değirmenlik depresyonu 4 km uzunluk 2,5-3 km genişliğe ulaşabilen içerisinde kuru tarımın yapılabildiği bir karstik sahadır.

-Mağaralar

Akseki İlçesindeki düden ve mağaraların uzanışlarında tektonik hatlara bir uygunluk görülür. Yani yeraltı boşlukları, fay ve fayların kesişme noktalarında yer alırlar. Yeraltı su seviyesine bağlı olarak *"karst kaide seviyesi*"nin derinde olmasından dolayı Akseki çevresindeki düden ve mağaralar, kuyu şeklinde dikine gelişmişlerdir. Anlaşılacağı gibi, burada fay ve çatlakların üzerinde, derine inen erime görülmektedir. Bölgede özellikle Akseki Kasabası çevresinde yeraltı su seviyesi oldukça alçaktadır. Ancak sızıntı veya yağmur sularının birikmesiyle mağara içi gölleri görülebilir. Bu arada şu da belirtilmelidir ki, bazı düden ve mağaraların sonlarında sifonlar bulunmaktadır. Sifonlara dalış yapılmadığı için bunların yeraltı suyunun üst seviyeleri olduğu sanılmaktadır. Bu durum göz önüne alınırsa, Akseki civarında büyük su sorunu olduğu anlaşılır. Bölgenin yazın çok

[94] DOĞAN, U., 1996, Polye ve Fluvio-Karstik Depresyonlar (Seydişehir'in Güneybatısından Örnekler). Ankara Üniv. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi. S.3, s.129-141, ANKARA

[95] DOĞAN,U.,2002, a.g.m., s.61

[96] DOĞU,A.F., ÇİÇEK, İ., GÜRGEN, G., 1994, a.g.m. s.135

azalan bütün kaynakları, yapısındaki kilin varlığından dolayı filiş serisinin aflörman yerlerindedir[97].

-Kocadüden Mağarası

Kocadüden Mağarası, Akseki Polyesinin batı kenarında yer alır. Akseki-Hüsamettin Köy yolunun 4. km'sinde, yoldan 100 m daha güneydedir. 1967 yılında Fransız mağaracılarla birlikte Temuçin AYGEN yeraltı suyu bulmak amacıyla mağaraya girmişlerdir. Mağarada dikey gidişler hâkimdir. İçinde su olması nedeniyle de aktiftir.

Kocadüden mağarası tümüyle Üst Kretase kireçtaşları içerisinde gelişmiştir. Mağara kabaca kuzey-güney doğrultusunda uzanan bir yarık boyunca oluşmuştur. Mağarada, ikinci dereceden çatlakların ana fayı kestikleri yerlerde gelişmeler görülür.

Mağara adından da anlaşılacağı üzere düden görevi görmektedir. Yağışlı dönemlerde, Akseki Polyesinin sularını çekmektedir. Kocaderenin çakıl ve büyük taş blokları, mağara tabanında 1,5 m çapına erişen büyük dev kazanları oluşmuştur. Yaz ayları ve sonbaharda, mağaranın içi küçük gölcükler dışında kurudur. Mağara küçük bir sifonla sonuçlanır. Çevreden içeriye akan suyun rejim ve debisi hakkında herhangi bir ölçüm yapılmamıştır. Kocadüden basamaklar şeklinde dikliklerden oluştuğu için (bir bütünlük olmadığından) hava cereyanı yoktur. Sıcaklık Eylül ayında 15-17 ^{o}C dolaylarındadır. Mağara içerisinde yarasalara rastlanmamıştır. Giriş kısmında çok miktarda güvercin yuvalanmıştır. Ayrıca binayakalılar; kelebekler ve su sineklerine rastlanmaktadır. Kocadüden mağarasının aktif bir düden olması ve içerisinde traverten oluşumlarının bulunmaması nedeniyle herhangi bir şekilde kullanıma açılması mümkün değildir. Toplam derinlik 119 m uzunluk 165 m kadardır[98].

-Bağırcıkini Mağarası

Mağara 1400 m rakımında ağız kısmı güneye bakan Kretase kalkerleri içerisinde çam, ardıç ve meşe ormanları ile kaplı bir yamaçtadır. Oldukça geniş bir girişi olan mağaranın girişinin eni 4 m yükseltisi 3-3,5 m kadardır (Fotoğraf 1.28). Kuyucak-Bademli karayolunun 2. km'sinden kuzeye ayrılan orman yolu izlenerek 7

[97] GÜLDALI, N., NAZİK, L., ÖNAL, Ö., 1980, Akseki Seydişehir Yörelerinin Önemli Mağaraları. M.T.A. Rap. No.6704, s.5, ANKARA
[98] GÜLDALI, N., NAZİK, L., ÖNAL, Ö., 1980, a.g.r. s.10

km'lik stabilize bir yolla mağaraya yaklaşılmakta, aracın gidebildiği yerden itibaren 15 dakikalık bir yürüyüşle mağaraya varılmaktadır. Mağara ilk defa tarafımızca etüt edilmiştir.



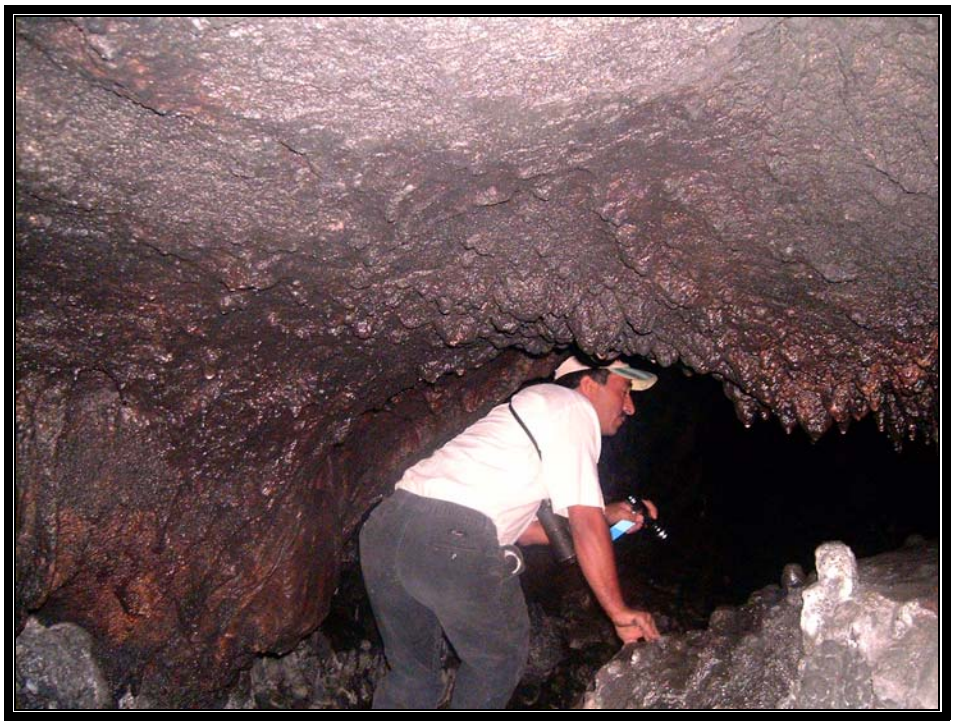
Fotoğraf 1.28. Bağırcıkini Mağarasının Girişi.

Mağara yatay mağara tipindedir. Girişte 7 m'lik düze yakın bir alan yer alır. Bu alan ince kumlu bir toprakla kaplıdır. Bu alanın devamında yaklaşık 30 derecelik bir eğim, 40 m'lik bir yamaçla birinci galeriye inilir. Burada mağara tavanının yükseltisi 8 m'yi bulmaktadır. Bu galeride sarkıt ve dikitleri görmek mümkündür (Fotoğraf 1.29).

Buradan itibaren keskin bir dirsekle batıya Manavgat vadisine doğru dönen mağarada, birinci galeriden 6 m sonra bir göle rastlanır. Göl, mağara tabanını kaplarken yürümeye izin vermemekte ancak gidiş yönümüze göre gölün hemen sol tarafında oluşan sütünlar sayesinde mağara kenarı ile göl arasında suyun olmadığı geçişe uygun bir boşluk ortaya çıkmıştır. Bu geçitte ilerlemek oldukça zordur. Eni yaklaşık 90 cm, yükseltisi 80 cm, uzunluğu ise 5 m kadardır. Bu nedenle bu alanı geçmek için sürünmek ya da ayaklar üzerine oturarak yürümek gerekmektedir (Fotoğraf 1.30).



Fotoğraf 1.29. Bağırçıkini Mağarası İçerisindeki Sarkıtlardan Bir Görünüm.



Fotoğraf 1.30. Bağırcıkini Mağarası İçerisindeki Dar Geçitlerdin Biri.

Bu geçitten sonra küçük galeriye varılmakta ve bu alanda mağara yükseltisi 5 m'yi bulabilmektedir. Küçük galerinin eni ise 4 m olarak ölçülmüştür. Buradaki

ikinci gölün geçişi izin vermemesinden dolayı, yine gidiş yönüne göre solda kalan birincisinden daha dar bir geçit bulunmaktadır. Bu geçitin yükseltisi 75, eni 80 cm ve uzunluğu 4 m kadardır. İlerlemenin oldukça zor olduğu bu geçitten sonra, yükseltisi 3, eni 4 m, uzunluğu da 4 m olan bir tünelle ana galeriye geçilir. Bu ana galeride yükselti 7 m kadardır. Ve geniş bir göl bulunmaktadır. Gölden sonra mağara, Manavgat Çayı yatağına doğru tatlı bir eğimle devam etmekte, ancak buradan daha ileriye göl geçilemediği için gitmek mümkün olmamaktadır. Gidilebilen mesafe 90 m kadardır. Bağırcıkini Mağarası sulu bir mağaradır ve traverten oluşumu devam etmektedir. Son derece güzel sarkıt, dikit ve damlama havuzları gelişmiştir (Fotoğraf 1.31).



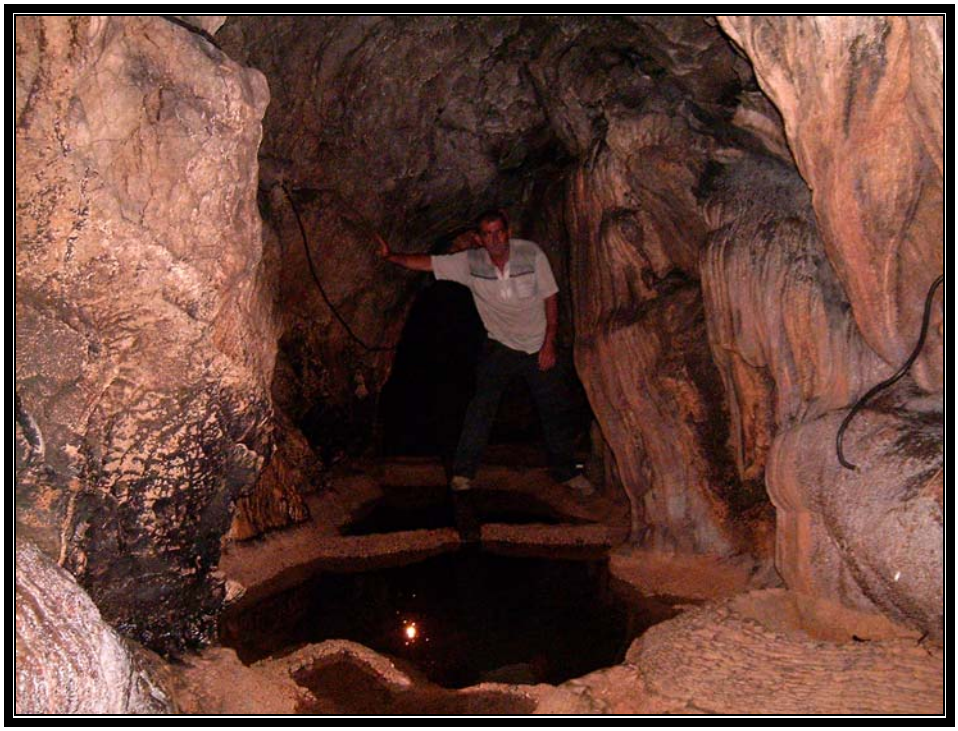
Fotoğraf 1.31. Mağara Tavanından Damlayan Sularla Oluşan Traverten Oluşuklar.

Mağaranın ön tarafında bulunan, örme işlemeli üst üste konulmuş taşlar ve yakın köylülerin önceden var olduğunu söyledikleri duvar resimleri, (tahrip edilmiş) Bağarcıkini Mağarasının bölgenin yerleşme tarihine ışık tutabileceği bir geçmişe sahip olduğu kanısını uyandırmaktadır. Bu nedenle de mağara girişinde yoğun olmak üzere, mağara tabanının muhtelif yerlerinde çok sayıda kaçak kazı izine rastlanmıştır. Hatta bu kaçak kazılar sarkıt ve dikitlere de büyük zarar vermişlerdir. 1990'lı yıllarda yapılan kaçak kazılarda, çeşitli süs eşyaları ve yüzük taşlarının buluntular arasında

çıktığı ve satıldığı yöre halkından alınan bilgiler arasındadır. Ayrıca mağaradaki kaçak kazılarda ortaya çıkarılarak kazıcılar tarafından yerinde bırakılan, beyaz renkli 70 cm boyunda elinde testi taşıyan bir kız heykeli, mağarada bulunan ve kaybolan değerler arasındadır. Doğal bir turistik değer olan mağaranın turizme açılmalısı için ışıklandırma, fiziki düzenlenme ve diğer altyapı yatırımlarına ihtiyaç vardır. Ancak bütün bunlardan önce bilimsel arkeolojik kazılar yapılmalıdır.

-Subaşı Mağarası

Deniz seviyesinden 1150 m yüksekte, Kuyucak'ın 1 km kadar kuzeyindedir. İlk defa 2004 yılında, tarafımızca etüd edilmiştir.Paleozoik altında Kretase kalkerleri içerisinde açılmıştır. Dar bir ağızdan mağaraya girilince geniş bir alana geçilir. Girişin sol üstünde mağara tavanı, bir boru gibi dar ve uzun şekilde yükselir. Bu alanın yüksekliği 6 metre kadardır. Bu yükseltinin karşısında aynı tipte bu defa 4 m olan bir yarık daha vardır. Her iki tavan yarığından da sular damlamaktadır. Mağara, buradan sonra girişe göre sol yönde devam eder. Bu alanda mağara koridoru 1,5 m eninde, 2,5 m yükseltisinde bir alan halindedir. Bu sahanın tabanında traverten havuzları oluşmuştur ve tavandan sular damlamaktadır. Buradan bir sonraki galeriye geçmek için havuzun üzerinden geçmek gereklidir (Fotoğraf 1.32).



Fotoğraf 1.32 Subaşı Mağarası Tabanındaki Traverten Havuzları.

Havuzlar geçildikten sonra mağaranın ana galerisine varılır. Burada, kalker bünyeiçerisinde akış gösteren sular tarafından genişletilen yaklaşık 5 m derinliğindeki yarık, mağaraya girenler için büyük tehlike oluşturur. Mağara içerisine ilk girildiğinde gür bir su sesi duyulur. Bu ana galeriden, mağara içerisinde doğudaki gelip batıya doğru akış gösteren yeraltı akarsuyunu görmek mümkündür. Bu akarsudan ayrılan küçük bir kol, 5 m derinliğindeki yarığa dökülerek 7-8 m güneyden yüzeye çıkmaktadır (Fotoğraf 1.33).



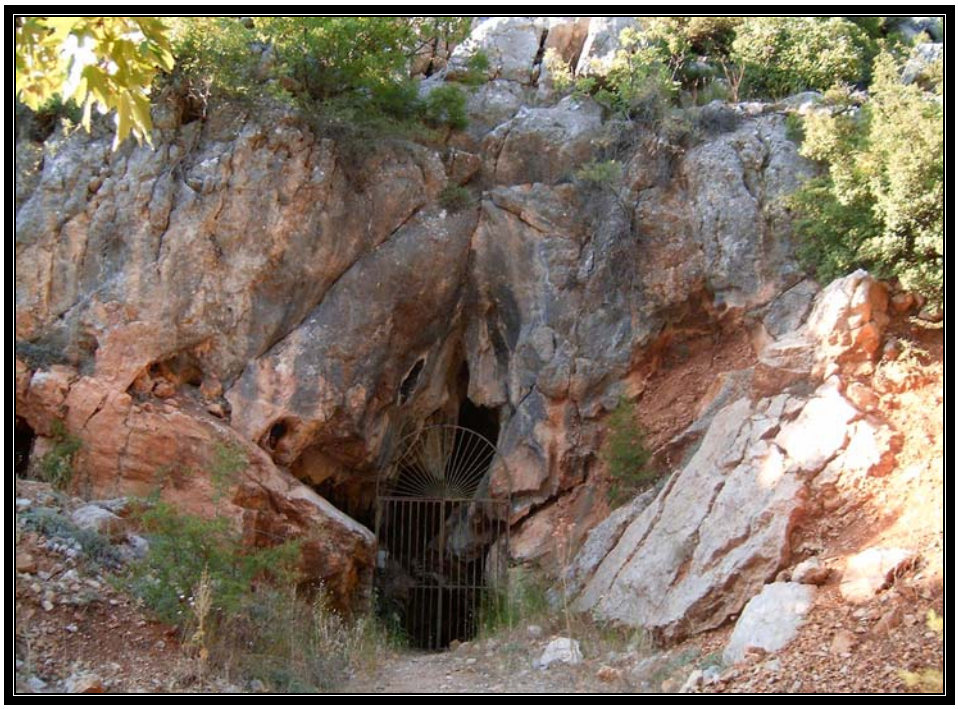
Fotoğraf 1.33. Subaşı Mağarası Yakınındaki Karstik Kaynak.

Akarsuyun asıl büyük kolu yeraltından akışını sürdürerek 250 m kadar batıda vadi içerisinde yüzeye çıkıp, Manavgat Çayının en uzaktaki kaynaklarından birini oluşturmaktadır. Bu suyun debisinde yaz aylarında büyük düşüşler yaşanmaktadır. Mağaranın içerisi, Kuyucak köylüleri tarafından yaz aylarında soğuk hava deposu olarak kullanılır. Yaz aylarında köyde üretilen peynirler bu mağarada depolanmaktadır. Mağaranın bulunduğu saha mesire alanı olarak düzenlenmiş ve bir de restoran açılmıştır. Mağara, soğuk hava deposu olarak kullanıldığından dolayı ilkel bir ışık sistemi kurulmuştur. Mağara içerisinde sarkıt ve dikitler bulunmaktadır (Fotoğraf 1.34). Sulu ve aktif bir mağaradır. Mağara içerisinde hareket etmek güç olduğu için burasını turizme kazandırmak pek mümkün görünmemektedir. Sadece mağaranın içerisinden gelen ve mağara ağzının 40 m kadar batısından yer üstüne

çıkan karstik kaynağın bulunduğu kesimdekii mesire alanı korunmalıdır. Mağara içerisinde herhangi bir hayvan görülmemiştir. Soğuk hava deposu olarak kullanıldığından dolayı mağara girişi, köylüler tarafından demir kapı ile kapatılmaktadır (Fotoğraf 1.35).



Fotoğraf 1.34. Subaşı Mağarası İçerisindeki Sarkıtlardan Bir Görünüm.



Fotoğraf 1.35. Subaşı Mağarasının Girişi.

-Çatdere Düdeni Mağarası

Çatdere Düdeni Mağarası, Karakışla Köyü sınırları içerisinde 1115 m rakımında Kızılalan ile Hanyıkığı mevkileri arasında yer alır. Cevizli-Akseki karayolunun 15. km'sinde Karakışla'ya giden orman yolu ayrılır. Bu yoldan 2 km kadar gidilince Çatdere ve derenin bitim yerinde düdene varılır. Yol, Çatderenin kıyısını izlemektedir. Kış ve bahar aylarında, orman yolları temizlenmeden önce, araçla düdene ulaşmak mümkün olmaz. Çatdere düdeni, az eğimli yatay mağara tipindedir. Mağara, Torosların ekaylı yapı gösteren bölgesinde, Üst Kretase kalkerleri içinde yer alır. Gelişiminde gençleşmeler (özellikle tektonik gençleşme) önemli rol oynamıştır. Çevredeki gömülmüş akarsu yatakları ve mağaranın iki kat oluşu, morfolojik evrimin şeklini gösterir. KB-GD uzanımlı ve doğrultu atımlı bir fay, mağaranın gelişimine yön vermiştir[99] (Fotoğraf 1.36).



Fotoğraf 1.36. Çatdere Düdeni Mağarasının Taşınmış Kaba Unsurlarla Kapatılmış Oldukça Dar Olan Girişinden Bir Görünüm.

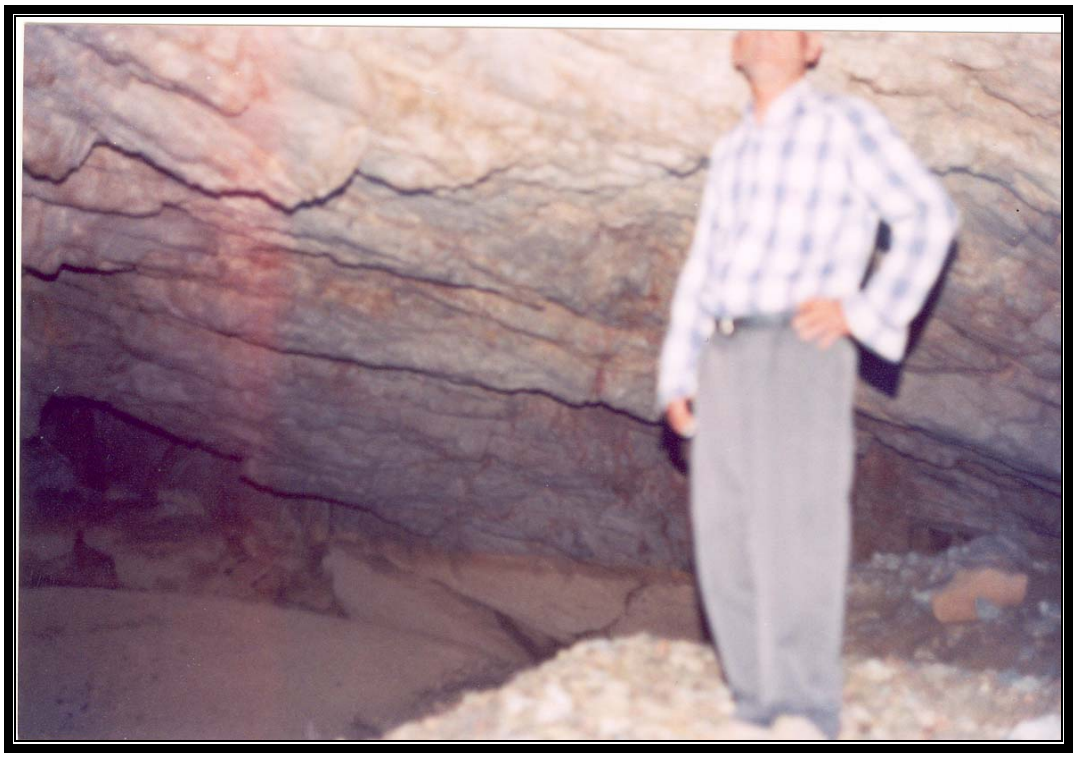
Çatdere Düdeni Mağarası; her biri mevsimlik karakterli olan Düdenağzı deresi, Erikgedik Deresi ve Çatderesinin sularını toplamaktadır. Aktif bir mağara durumundadır. Bu nedenle traverten oluşumu hiç yoktur (Fotoğraf 37). Şimdi ki

[99] GÜLDALI, N., NAZİK, L., ÖNAL, Ö., 1980, a.g.r. s.11, ANKARA

mağaranın 37 m yukarısında yer alan eski fosil mağaranın tabanı, paleosol toprak ve onlarla karışmış köşeli çakıllarla kaplıdır. Asıl mağarada ise güncel iri bloklar geniş yer tutar. Mağara küçük bir göl yapan bir sifonla sona ermektedir. Mağara içersinde ilki girişte ve bundan 4-5 m alçakta, sifon durumunda olan ikinci bir küçük göl vardır[100].

Mağaranın sıcaklığı, içeride hava dolaşımı olmasından dolayı dışarıya göre epey soğuktur. Eylül ayında dışarıda hava sıcaklığı 25-30 ^{o}C iken; mağarada 8-13 ^{o}C civarında ölçülmüştür[101].

Daha yüksekteki fosil mağaradan giren sıcak hava, alt sisteme inerken soğumakta ve asıl girişten çıkmaktadır. Mağara ağzının önünde de bir doğal köprü bulunmaktadır. Çatdere düdeni içerisinde, ülkemizdeki pek çok mağarada olduğu gibi[102] çok sayıda yarasaya rastlanmıştır. Buna bağlı olarak mağara tabanı yarasa pislikleri ile kaplıdır. Çatdere düdeni faal bir düden olduğundan kullanım alanı yoktur.



Fotoğraf 1.37. Çatdere Düdeni Mağarasının İç Kesiminde Bir Görünüm.

[100] GÜLDALI, N., NAZİK,L., ÖNAL,Ö., 1980, a.g.r. s.13
[101] GÜLDALI, N., NAZİK,L., ÖNAL,Ö., 1980, a.g.r. s.13
[102] BULUT, İ., DOĞANAY, İ., GİRGİN, İ., Ballıca Mağarasının Turistik Önemi. 15. Türkiye Jeoloji Bilimsel ve Teknik Kurultayı Bildirileri, Ayrı Basım, ANKARA

- Arıtaşı Mağarası

Deniz seviyesinde yükseltisi 1260 m, uzunluk 80 m, derinlik -60 m kadardır. Arıtaşı mağarası, Akseki batısında yer alan "Menteşe Koyakları" mevkiinde, Fatma Oluğu Pınarının kuzeyindeki burun üzerinde yer alır. Akseki-Akşahap yolunun yaklaşık 5.km'sinde Fatma Oluğu Pınarı ve çeşmeye varılır. Buradan kuzeye, ormanlık sahadan yarım saatlik bir çıkışla büyük bir dolin ve dolinin tabanında yer alan mağaraya varılır.

Arıtaşı mağarası, tip olarak dikey mağara sınıfına girer ve Torosların büyük ekay sahası içerisinde yer alır. Bu nedenle, ekay bölgesinde kalan diğer yerlerde olduğu gibi; stratirafik sıralanışta bir terselme görülür. Üstte Kretase kalkerleri, bunun altında Eosen flişi serileri uzanır. Fliş, her yerde görülmemektedir. KB-GD doğrultulu bir fay, mağaranın önünden geçmiştir ve bu nedenle aşağıda bulunan geniş kapalı havza, düşmüştür[103].

Arıtaşı mağarası; üzeri dolinlerle kaplı "Menteşbey Koyakları" içerisinde gelişmiştir. Gerek litolojinin ve iklimin, gerekse de yükseltinin uygunluğu nedeniyle; bölgede tava şeklinde ve kapalı havza durumundaki dolinler büyük gelişim göstermiştir. Dolinler arasındaki sırtlar, hafif basıktır (kubbe şeklinde). Arıtaşı mağarası da böyle bir dolinin tabanında gelişmiştir. Gelişimde erimenin yanında çökmelerde etkili olmuştur[104].

Göçmenin olduğu ve 15 m'lik kuyu şeklinde bir diklik olan giriş kısmı, düdenin ağız kısmıdır ve asıl mağaradan sonra açılmış olmalıdır. Çünkü burada hiç traverten yoktur. Buna karşılık mağara içersinde sarkıt-dikit ve sütunlarla iyi gelişmiş mağara incileri vardır. İniş kısmında taban ağaç dalları, humus şeklinde toprak ve yer yer moloz örtüsü ile kaplı durumdadır. Buna karşılık 45^{o} kadar eğimli olan ve asıl mağaranın girişini oluşturan kısım ise bütünüyle moloz ve bloklar ile kaplıdır. Tabanı kil-mil karakterli çamurla kaplı, son kısım asıl mağarayı oluşturur. Sel sularının dağıldığı bir takım yan kollar buraya bağlıdır[105].

Mağara içinde aktif bir su yoktur. Ancak bir dolinin düdeni olması nedeniyle, yağışlı dönemlerde bol su çekmektedir. Buna bağlı olarak içerde yer yer göllenmeler oluşmuştur. Ayrıca en kurak dönemde dahi belirgin ölçüde, tavan ve çatlaklardan

[103] GÜLDALI, N., NAZİK,L., ÖNAL,Ö., 1980, a.g.r. s.13
[104] GÜLDALI, N., NAZİK,L., ÖNAL,Ö., 1980, a.g.r. s.13
[105] GÜLDALI, N., NAZİK,L., ÖNAL,Ö., 1980, a.g.r. s.26

sular sızmaktadır. Dike yakın bir mağara olmasından dolayı hava akımı yoktur. Sıcaklığı dışarıya göre oldukça düşüktür. Bu nedenle bu mağarada soğuk hava deposu ve sığınak olarak kullanıma açılabilir.

-Güvercinlik Mağarası

Akseki kuzeyinde Şişmanın koyakları mevkiinde yer alan Güvercinlik Mağarası, bir sırtın üzerindedir. Akseki'nin kuzeyinde bulunan Belen Kuyusuna ve ilerisine bir dağ yolu gider. Bu yoldan 1,5 saatlik yürüyüşle mağaraya ulaşılır. Mağara tip olarak fay çatlağında gelişmiş dikey bir mağaradır.

Güvercinlik mağarası, Torosların ekaylı yapısı içinde yer alır. Mağara Jura-Kretase kalkerleri içinde gelişmiştir. Güvercinlik Mağarasının 500 m kadar güneyinde yer alan Şişmanın Mağarası, bir dolinin düdeni şeklinde olmasına karşılık; bu mağara bir sırt üzerinde fay hattında gelişmiştir. Muhtemelen eski taban seviyesinde olan Güvercinlik mağarasının belirli bir tabanı yoktur. Ancak 32 m'lik dikine olan ilk inişte bir taban vardır ama; burası asıl taban değildir. Yüksekten düşen blokların sıkışıp birikmeleri ile oluşmuştur. Alttan bu şekilde meydana gelmiş çökme tabanları çoktur. Yaklaşık 120 m inildiği halde; blokların yığılmasından asıl tabana ulaşılamamıştır. Mağara içinde traverten oluşumu devam etmektedir[106].

Güvercinlik Mağarası içinde faal bir su yoktur. Yapı buna uygun değildir. Ancak, yanlardaki çatlaklardan sızan sular yer yer birikinti oluşturmuşlardır. Mağara dikine geliştiğinden, dışarısı ile içerisi arasında belirgin bir hava akımı yoktur. İçerdeki soğuk hava yoğunluğu vardır. Mağara adından da anlaşılacağı gibi güvercinlerin yuvalandığı bir yerdir. -32 m lik ilk inişte taban, çok sayıda siyah renkli salyongoz ile kaplıdır. Mağara yapı ve şekil olarak kullanıma uygun değildir[107].

- Koyungöbeği Mağarası

Sadıklar köyüne yaklaşık 2,5 km uzaklıktadır. Bir erime çukurluğunun kenarındadır. Yağışlı mevsimde içerisinden su geçtiği için girilememektedir. Aslında oldukça dik gelişmiş bir düdendir. Mağaranın girişi geniş ve büyüktür. Ebadı yaklaşık olarak 4-7 metredir. Yarım daire şeklindedir ve Kretase yaşlı kalkerler içerisinde teşekkül etmiştir. Mağaraya girişten itibaren 35.m'de küçük bir göl

[106] GÜLDALI, N., NAZİK,L., ÖNAL,Ö., 1980, a.g.r. s.29
[107] GÜLDALI, N., NAZİK,L., ÖNAL,Ö., 1980, a.g.r. s.29

bulunmaktadır. Buradan itibaren devamlı meyil başlar. Bu kesimde mağaranın tavanı oldukça ıslaktır. Yatay teşekkül yoktur. Giriş ağzı 0 m kabul edilirse -160. m de sıcaklık 5 ^{o}C olarak ölçülmüştür. Mağaranın son kesimi oldukça meyilli ve kayaların adeta cilalanmış haliyle, son derece kaygandır. Zemini balçık halindeki çamurla örtülüdür. Bu diyaklaz galerinin en son kısmı ise, meyilli bir kum yığıntısı ile kapanmıştır. Bu kısım –207 m derinliktedir. Bu derinliği ile Türkiye'deki en derin mağaralardan birini oluşturmaktadır. Canlı yaşamı olarak birikinti sular içerisinde sadece küçük sucul böcekler bulunmaktadır. Mağarada yarasalara rastlanmamıştır[108].

1.1.6. Glasyal ve Periglasyal Şekiller

Türkiye, Pleistosen dönemi buzullarının etkisinde kalmış sahalardandır. Pleistosen'in özellikle Würm devrinde, günümüz iklim şartlarından daha nemli bir iklim hüküm sürmüştür. Bu nemli iklim şartları altında iç bölgelerdeki mevcut göllerin seviyeleri yükselmiş, kapalı havzalar göllerle işgal edilmiş, bazı yüksek dağlarda buzullar meydana gelmiştir[109]. Ülkemizde Pleistosen döneminden kalma aktif buzullar çok az sayıda ve dar sahalarda görülürken, bu buzulların bıraktıkları izler daha geniş alanlarda iyi bir şekilde izlenebilir.

Türkiye'deki Güncel ve Geç Kuvaterner buzulları başlıca üç bölgede yer alır. Bunlar; Toros Dağları, Karadeniz Dağları ve Anadolu'daki bağımsız dağlar ile volkanlardır[110]. Toros dağlarında aktif buzullar, Güneydoğu Toroslar üzerinde yer alırken, Orta Toroslarda buzullaşmanın sadece izlerine rastlanmaktadır.

Akseki'de çeşitli glasyal ve periglasyal şekiller vardır. Bu şekilleri, az çok korunmuş buzul vadileri, morenler, kaya buzulları (rock glacier) ve buz yalakları (sirkler) meydana getirir. Akseki'nin güneydoğusundaki Palaz Dağı, Ürküten Dağ ve Tekelik Dağı buzul şekillerinin görüldüğü alanlardır. Bu dağların yükseltisi 2500 m'yi geçebilirken, glasyal şekiller en iyi biçimde 2000 m civarında izlenir.

Araştırma sahasında rastlanan en büyük ölçekli glasyal şekiller, buzul vadileridir. Bunlar, kireçtaşlarından oluşan bir jeoloji içerisinde meydan

---

[108] BAŞAR, M., 1969, Manavgat-Homa Baraj Etüdü Dahilinde Yapılan Speolojik Çalışmalar. Türkiye Jeomorfologlar Derneği Jeomormoloji Derg. S.1, s.57-90, ANKARA

[109] ATALAY, İ., 1984, Mescit Dağının Glasyal Morfolojisi. Ege Üniv. Edebiyat Fak. Ege Coğrafya Derg. S.2, s.129, İZMİR

[110] ÇİNER, A.,2003, Türkiye'nin Güncel Buzulları ve Geç Kuvaterner Buzul Çökelleri. Türkiye Jeoloji Bülteni cilt.46, S.1, s.55, ANKARA

geldiklerinden, yeterince korunamamıştır. Gerçektende, Tekelik Dağının kuzey yamaçlarında izlenebilen glasyal vadi, karstlaşma nedeniyle oldukça deforme olmuş ve kenarları hemen hemen ortadan kaldırılmıştır. Tekelik Buzul Vadisi olarak adlandırdığımız bu vadi, güney-kuzey doğrultusunda yaklaşık 3 km devam etmaktedir(Fotoğraf 1.38).



Fotoğraf 1.38. Kenarları Aşınmış Tekelik Buzul Vadisi.

Vadi tabanında kaya buzulları ve morenler yer almaktadır. Sahada genel uzanışı kuzeydoğu-güneybatı olan dağların özellikle doğu-kuzeydoğu yamaçlarında buz yalakları (sirkler) gelişmiştir. Belirtilen yönlerdeki yamaçların dışında diğer yamaçlarda da az sayıda buz yalağı görülmektedir. Buz yalaklarının en iyi incelenebilenlerden biri, Aldürbe Yaylası doğusunda Çırlavık bölgesindedir. 2100 m'de bulunan Çırlavık Buz Yalağı, kuzeybatıya doğru olan yönü ve 1750 m'ye kadar izlenebilen morenleri ile dikkat çekicidir (Fotoğraf 1.39).



Fotoğraf 1.39. Batı Tarafından Deforme Olmuş Çırlavık Buz Yalağı.

Araştırma sahasında en çok rastlanan glasyal şekillerden bir diğeri de moren setleridir. Aldürbe Yaylasına doğru kuzeyden güneye gidilirken, bir baraj gövdesi gibi karşımıza çıkan moren setti, güney-kuzey yönlü devam eden karstik oluğu adeta iki bölüme ayırmıştır (Fotoğraf 1.40). Bu moren setti, buz yalağından daha alçak seviyelere doğru sarkan buzulun, yan morenlerine tekabül etmektedir. Moren settinin yay şeklinde de kavis yapmış olması, arazide net bir şekilde izlenebilmesine olanak sağlamıştır. Bununla beraber anılan bu moren settinin, Toros Dağları için ekstrem değer oluşturacak şekilde, 1700 m seviyelerine kadar alçalabildiği tespit edilmiştir (Fotoğraf 1.41).



Fotoğraf 1.40. Moren Setti (Fotoğraf kuzeyden güneye doğru çekilmiştir)



Fotoğraf 1.41. Buz Yalağından Daha Alt Seviyelere Doğru Yayılan Yay Şekilli Sırt Gibi Uzanan Yan Morenler (Fotoğraf doğudan batıya doğru çekilmiştir)

Akseki güneydoğusundaki ilginç buzul şekillerinden biri de kaya buzullarıdır. CAPPS'ın ilk defa kaya buzulu tabirini kullanmasından[111] sonra Alaska'da 200'den

[111] CAPPS,S.R., 1910, Rock Glacier in Alaska. Journal of Geologie.XVIII, 359, 375

fazla kaya buzulunu inceleyen WAHRHAFTİG ve COX, kaya buzulunu; *vadi yamaçlarının eteklerinde veya küçük buzulların önünde gelişmiş, dil veya yayvan şekilli kötü boylanmış kütleler* olarak tanımlamışlardır[112]. Kaya buzullarının kökeni ve dinamiği ile ilgilenen araştırmacıların bir kısmı, bunların periglasyal kökenli olduklarını ileri sürer. Bu araştırmalar, yamaç döküntülerini oluşturan malzemeler arasındaki boşlukları dolduran suyun donması ve çözünmesi esnasında ortaya çıkan kuvvetin, bu kütleyi aşağıya doğru yavaş bir şekilde hareket ettirdiğini belirtmektedir[113]. Bir diğer grup araştırmacı ise kaya buzullarının oluşumunu, küçük buzulların üzerine yamaçlardan dökülen malzemenin, buzulun erimesi sonucu birikmesine bağlamaktadır[114].

Türkiye'de ise kaya buzullarının tanımlanması çok eski değildir. BLUMENTHAL 1953 ve 1956'da, Toroslarla ilgili yaptığı çalışmalarda kaya buzullarına yer vermemiştir. Bu çalışmaların fotoğraflarında görülen kaya buzuluna benzer oluşukları, çok kuvvetli yağışlarla meydana gelen sellerin taşıma gücü ile açıklamıştır[115] [116]. Fakat bunlar çok kuvvetle muhtemeldir ki kaya buzuludur. Ülkemizde bu konudaki ilk yayınlar 1970'li yıllarda başlamış, ARPAT ve ÖZGÜL kaya buzulu terimini aynı şekilde kullanmışlardır[117]. Coğrafya bilim dünyasına da oldukça yakın zamanda girmiş olan *kaya buzulu* (rock glacier) terimini ATALAY, 1984'de *rock glacier* olarak belirtmekle beraber, terime karşılık olarak kaya akmaları tabirini kullanmıştır[118]. Bundan daha eski olarak 1960 yılında BİLGİN, kaya buzulu olarak belirtilebilecek oluşukları blok akmaları olarak tanımlamıştır[119]. Daha yakın

[112] WAHRHAFTİG, C., COX,A., 1959, Rock Glacier in The Alaska Range. Geological Society of America Bulletin, 70, 386-436
[113] WAHRHAFTİG, C., COX,A., 1959, a.g.e. s.387
[114] CORTE, A., 1976, Rock Glacier. Biuletyn Peryglacjalny, 26, 175-197,
[115] BLUMENTHAL, M.M., 1953, Toroslar'da Yüksek Aladağ Silsilesinin Coğrafyası, Stratigrafisi ve Tektoniği Hakkında Yeni Etüdler. M.T.A. Ens. Yay. No. 136, ANKARA
[116] BLUMENTHAL, M.M., 1956, Yüksek Bolkarların Kuzey Kenar Bölgelerinin ve Batı Uzantılarının Jeolojisi. . M.T.A. Ens. Yay. No. 156, ANKARA
[117] ARPAT, E., ÖZGÜL, N.,1972, Orta Toroslarda, Geyikdağı Yöresinde Kaya Buzulları. M.T.A. Derg. S.80, s. 30-35, ANKARA
[118] ATALAY, İ., 1984, a.g.m, s.131
[119] BİLGİN, T., Kaz Dağı ve Üzerindeki Periglasyal Şekiller Hakkında. Türk Coğrafya Dergisi, S.20, s.114-123, İSTANBUL

yıllarda 1994 ve 1997'de ise DOĞU, ÇİÇEK ve diğerleri tarafından kaya buzulu terimi bire bir olarak kullanılmıştır[120] [121].

Araştırma sahasının çoğu yerinde morenler gibi görüntü veren kaya buzulları, çeşitli özellikleri ile morenlerden ayrılırlar. Özellikle Tekelik Buzul Vadisi içerisinde 1950-2050 m'ler arasında 10-15 m uzunluğunda yarı kapalı, sıralı yay şekilli, tepecik ve çukur alanlardan oluşan gevşek, tutturulmamış, 30-40 cm'den 1-2 m'ye kadar bloklar taşıyabilen kaya buzulları görülmektedir[122]. Sahadaki buz yalaklarının içlerinde de kaya buzulları net şekilde izlenir. Zaten kaya buzullarının pek çoğu üst uçlarında bir buz yalağı ile bağlantılıdır. Buz yalakları ile kaya buzulları arasında çoğu zaman yerli kayanın yüzeye çıktığı örtüsüz bir kısım bulunur. Kaya buzulları bu çıplak kısmın alt kesiminden başlayarak daha aşağı seviyelere doğru uzanır. Bunların oluşumlarından önce var olan vadileri izledikleri görülmektedir. **Kaya buzulları ile kaplı alanın yüzeyi çok sayıda dolin taşıyan karst morfolojisi görünümü vermektedir** (Fotoğraf 1.42).



Fotoğraf 1.42. Sahada İzlenebilen Kaya Buzulu Şekillerinden Bir Görünüm.

[120] DOĞU, A.F., ÇİÇEK, İ., GÜRGEN, G., TUNÇEL, H., SOMUNCU, M., 1994, Göller (Hunut) Dağında Buzul Şekilleri, Yaylalar, ve Turizm. Ankara Üniv. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve uygulama Merkezi Dergisi. S.3, s.193-219, ANKARA

[121] DOĞU, A.F., ÇİÇEK, İ., GÜRGEN, G., TUNÇEL, H., SOMUNCU, M., 1997, Bulut –Altıparmak Dağlarında Buzul Şekilleri (Doğu Karadeniz Bölümü). Ankara Üniv. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi. S.6, s.63-93, ANKARA

[122] DEYNOUX, M., CİNER, A., BÖREKÇİOĞLU, E., 1999, Hummock Moraines in the Namaras and Susam Valleys, Central Taurids, SW Turkey. Qaternary Science Reviews, 18, 659-669

Kaya buzullarının kenarları morenlerle çevrilmiş olabilir. Genellikle bir sırt gibi uzanan morenler (Çırlavık Buzul Yalağı önünde olduğu gibi. Bkz. Fotoğraf 1.41), kaya buzulları oluşmadan önce aynı bölgede etkili olan buzulların işlediği birikim şekilleridir. Kaya buzullarının pek çoğu az veya çok akarsu aşındırmasına maruz kalmıştır. Üzerlerinde yer yer çeşitli büyüklükteki sel yatakları gelişmiştir. Bazı kaya buzullarının alt uçarında, sel yataklarının ağızlarında küçük birikinti konileri görülebilir[123].

[123] ARPAT, E., ÖZGÜL, N., 1972, a.g.e., s. 32

1.2.İklim

Coğrafi bölgeler içerisinde bölgenin bütünüyle bağdaşmayan iklim özelliklerine sahip bazı bölümler bulunabilir. Bu durum, bölümün fiziki ve beşeri coğrafya şartları ile alakalıdır. Sahanın çevresine göre yüksekte veya alçakta bulunması, etrafının yüksek dağlarla çevrili olması, kuzey veya güney yamaçta yer alması ile hava kütlelerinin geliş yönüne göre konumu gibi fiziki çevre faktörleri, iklim özelliklerinin lokal değişikler göstermesinde etkili olur.

Araştırma sahası Akdeniz Bölgesi içerisinde kalmasına rağmen, bazı iklim elemanları, Akdeniz Bölgesinin iklim elemanlarından farklı değerler gösterir. Bunun nedeni ise fiziki coğrafya şartlarıdır. Sahanın iklim özelikleri incelenirken Akseki, Cevizli, Seydişehir ve Manavgat meteoroloji istasyonlarının ölçüm değerleri kullanılmıştır. Yaklaşık 1285 km^2 alana yayılan araştırma sahası, kuzeyde Seydişehir ilçe merkezine 15 km, güneyde Manavgat ilçe merkezine 25 km kadar yaklaşmaktadır. Kuzey ve güney sınırlarına oldukça yakın bulunan bu meteoroloji istasyonlarının ölçüm değerleri, sahanın çevresi ile beraber iklim özelliklerinin ortaya konulması açısından önemlidir. Kabaca kuzey-güney doğrultuda bir hat boyunca sıralanan bu istasyonların kullanılması, aralarındaki kısa mesafeye rağmen, farklı coğrafi özelliklere sahip konumların, iklim elemanlarının şekillenmesinde ne kadar önemli olduğunun ortaya konulmasının yanısıra iklim elemanlarının çok kısa mesafelerde ne kadar değişiklik gösterebileceklerinin anlaşılması açısından da önemli sonuçlar ortaya koyacaktır.

Bununla beraber çalışma sahasının, farklı yükselti kademelerine yayılması nedeniyle, meteoroloji istasyonlarının verileriyle sahanın iklim özelliklerini tam olarak doğru bir şekilde ortaya koymak da mümkün değildir. Çünkü sahada bir yandan yükseltisi 2500 m'yi aşan dağlar yer alırken, diğer taraftan tabanları 300 m'ye kadar inebilen derin vadiler bulunmaktadır.

İklim bölgelerini alanlarına göre 5 kategoriye ayırmak mümkündür. Bunlar makro, bölgesel, yöresel, yerel ve mikro iklimlerdir. İklim tasnifleri yapılırken iklim tiplerinin sayısı ve mahiyeti üzerinde rol oynayan amillerden biri de, tasnife esas oluşturan prensiplerdir. Bazı yörelerde bitki örtüsü, bazı yörelerde sıcaklık ve yağış gibi sayısal veriler, nihayet bazı iklim bölgelerinde de dinamik etkiler iklim tiplerinin

belirmesinde etken olmuşlardır[124].

Akseki ve çevresinin iklimi, Akdeniz iklimi içerisinde seçilen bir yöreselklima özelliği gösterir. Bu tasnifin yapılmasında yağış ve sıcaklık şartlarındaki sayısal veriler ile bitki örtüsünün özellikleri dikkate alınmıştır[125]. Yöreselklima, *bölgesel iklim tipleri içerisinde bazı farklılıklar gösteren yörelere tekabül etmekte ve ebatları genellikle 10-100 km* olarak belirtilmektedir. Mikroklima ise genellikle *flora ve fauna gibi canlı unsurlarla ilgili olarak, yer yüzeyi yakınında çok küçük bir sahada ve kısa bir zamanda atmosferin fiziki durumudur ve alanı birkaç metre ile ifade edilmektedir*[126,127]. İklim tasniflerinin ayrımında kullanılan alan ölçeği dikkate alındığında Akseki ve çevresinin yöreselklimaya tekabül ettiği anlaşılmaktadır. Bununla beraber her yöreselklima içerisinde yerelklima ve mikroklima alanların da seçilebileceği unutulmamalıdır. Yukarıda bahsedilen yükselti kademeleri göz önüne alınarak sahada çok sayıda yerelklima ve mikroklima alanı da ayırt edilebilir. Örneğin daha aşağıda inceleneceği gibi Manavgat Çayı vadisi, Cevizli Polyesi gibi alanlar saha içerisinde yerelklima alanları oluştururken, alanı birkaç metre ile ifade edilebilen mikroklima alanları sayılamayacak kadar çoktur. Sahada mikroklima alanlarına en güzel örnek olarak mağara girişleri ve bölümleri verilebilir.

İklim tiplerinin belirmesinde atmosfer sirkülasyonu ile jenetik dinamik faktörler önemli rol oynar. Genel atmosfer sirkülasyonu ve planetar faktörler incelendiğinde, Akseki ve çevresinin de Türkiye'yi etkileyen genel şartlara uygunluk gösterdiği anlaşılır. Türkiye yıl boyu orta enlemlerin gezici siklonlarının etkisinde kalmaktadır. Bununla beraber genel atmosfer sirkülasyonu içerisinde hava kütleleri kaynaklandıkları bölgelerin, geçtikleri sahaların ve vardıkları bölgelerde yeni bir takım özellikler kazanmaları ile oragrafyanın etkisiyle bazı değişikliklere uğrarlar. Bu özellikler yörelerin iklim tiplerinin belirlenmesinde rol oynar.

---

[124] ERİNÇ, S., 1996, Klimatoloji ve Metodları. Genişletilmiş 4. Baskı, Alfa Basım Yayın ve Dağıtım, s.256-257, İSTANBUL

[125] SÜR, A., 1980, Lokalklima ve Mikroklima. Coğrafya Araştırmaları Dergisi. Ankara Üniv. D.T.C.F. Coğrafya Araştırmaları Ens. Yay. S.9, s.17-22, ANKARA

[126] GÜMÜŞ, M., 1977, Meteoroloji Sözlüğü. T.C. Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Devlet Meteoroloji Genel Müdürlüğü Yayını. s.200, ANKARA

[127] ERİNÇ, S., 1996, a.g.e, s.257

Yaz mevsiminde mP (denizel kutbî) ve cP (karasal kutbî) hava kütlelerinin kuzeye çekilmesinden dolayı Türkiye, tropikal hava kütlelerinin hâkimiyeti altındadır. Bu mevsimde araştırma sahası ve Türkiye'nin güneyi suptropikal yüksek basınç merkezlerinden etkilenmektedir (cT hava kütlesinin etkisi altındadır)[128]. Yaz mevsiminde sahayı etkisi altına almış olan hava kütlelerinin karakteri ve genel sirkülasyon yağışa imkan vermez. Çünkü, Anadolu'nun güneyine hâkim olan cT (karasal tropikal) hava kütlesi kuru ve stabildir. Buna karşılık, Türkiye'nin kuzeyindeki kutbi cephe çok gerilemiştir ve tüm Akdeniz Havzası ile beraber Türkiye'de de bu mevsimde frontoliz hâkimdir. Yaz mevsimini karakterize eden şiddetli kuraklığın, yüksek sıcaklığın, mavi gökyüzünün ve zemine yakın seviyelerde olan NW, N, ve NE yönlü rüzgarların jenetik-dinamik açıklaması budur. Yaz mevsiminde zaman zaman meydana gelen yağışlar, mP hava kütlelerinin Akdeniz bölgesine sokulması ve mT-mP arasında kutbi cephelerin oluşması ile alakalıdır. Bazen de ard arda sokulan değişikliğe uğrayarak ısınmış mP ve mPK (denizel kutbî soğuk) arasında teşekkül eden cepheler, frontal yaz yağışlarına ve sıcaklıklarda kısmi düşmelere neden olsa da bu durum uzun sürmez[129].

Yaz mevsiminde Türkiye üzerinde hava kütlelerinin genel hareketi, kuzeybatı güneydoğu yönündedir. Ancak bu genel yönden bazı sapmalar meydana gelir, bunların nedeni Türkiye'nin arızalı topoğrafyasıdır[130]. Bunun sonucunda genel yönü güneydoğuya doğru olan hava akımı Marmara'da NE, Ege'de N veya NW ve nihayet araştırma sahasının içerisinde bulunduğu Akdeniz'de SW istikametini alarak Anadolu'nun etrafını dolaşırken yüksek irtifalarda karşılaştığında, yaz mevsimindeki oroğrafik yağışlara neden olur[131].

Kış mevsimi, soğuk-nemli devreyi meydana getirdiği için atmosferik aktivitenin yoğun olduğu dönemi oluşturur. Bu mevsimde Asor Yüksek Basıncının güneye doğru alanını genişletmesi ve Doğu Avrupa üzerinde termik nedenlerle basıncın yükselmesi, basınç gradyanını Akdeniz'e doğru genişletir. Akdeniz havzasına kış mevsiminde iki yönden hava akımı ulaşmaktadır; bunlardan birincisi

---

[128] NİŞANCI, A., 1975, a.g.e. s.5
[129] ERİNÇ, S., 1997, a.g.e, s.298
[130] ÇİÇEK,İ., 1995, Türkiye'de Kurak Dönemin Yayılışı ve Süresi (Thornthwaite Metoduna Göre). Ankara Üniv. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi. S. 4, s:77-102, ANKARA
[131] ERİNÇ, S., 1996, a.g.e, s.298

NE yönlü, ikincisi ise SW yönlüdür. Bu iki hava akımının Akdeniz üzerinde karşılaşması, burasının kış mevsiminde nispeten daha sıcak olmasından kaynaklanmaktadır. Ülkemizde kış mevsiminde en yüksek sıcaklıklar, tropikal hava kütlelerinin tesiri altında bulunan Akdeniz kıyılarında görülür[132]. Bunun sonucunda Akdeniz, kış mevsiminde alçak basınç merkezi (konverjans sahası) halini alır. Yine burada, Atlantik depresyonları Akdeniz'e sık sık sokulan soğuk hava dalgalarını kuzeye doğru iterek dikey karasızlıklara ve depresyonların gelişmelerine yol açarlar[133]. Bu ise fırtına ve bol yağışlara neden olur, yani bu mevsimde siklonik aktivite artar.

İlkbahar mevsiminde Atlantik antisiklonu Grönland, İzlanda ve Kuzey Afrika üzerindeki yüksek basınçla birleşir, ya da yer değiştirir. Bu sıralarda Akdeniz Havzası, yüksek enlemlerden gelen soğuk hava kütleleri ile depresyonların etkileri altında bulunur. Ancak ilkbaharda depresyonlar, muhtemelen deniz yüzünün serinliği ve hava akımlarının Akdeniz'e ulaşmadan önce karalar üzerinde ısınmaya başlaması nedeniyle, aşırı bulutluluğa ve bol yağışlara yol açacak nitelikte değildir[134].

Atmosferdeki radyasyon miktarı ile ısınma dereceleri üzerinde doğrudan etki yapan güneş ışınlarının geliş açıları ve güneşlenme süreleri incelendiğinde, geliş açılarının dik, sürelerin ise uzun olduğu dikkati çeker (Tablo 1.2, Tablo 1.3). Araştırmada kullanılan Akseki ve Cevizli meteoroloji istasyonlarında güneşlenme süreleri ile ilgili ölçüm yapılmadığından, Seydişehir ve Manavgat meteoroloji istasyonlarının verileri kullanılmıştır.

Tablo 1.2. Manavgat ve Seydişehir'de Günlük Ortalama Güneşlenme Süreleri (saat, dakika)

İstasyonlar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Manavgat (1971-2002)	4,51	5,37	6,53	7,54	9,13	10,57	11,06	10,31	9,28	7,30	5,24	4,00	7,47
Seydişehir (1971-2002)	3,27	4,45	6,06	7,17	8,29	10,40	11,12	10,26	9,28	6,54	4,41	3,07	7,13

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Verileri

[132] ERİNÇ, S,1996, a.g.e. s.318
[133] SÜR, A., 1977, Alanya'nın İklimi. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları No: 270, s.13, Ankara
[134] SÜR, A., 1977, a.g.e. s.13

Buna göre Manavgat ile Seydişehir'in güneşlenme sürelerinin ortalama değerleri arasında, yıllık 34 dakikalık bir fark bulunmaktadır. Her iki istasyonun aylık ortalama güneşlenme süreleri incelendiğinde, en büyük farkların kış aylarına (Aralık, Ocak) rastladığı görülür. Kış aylarındaki farkın oluşması, Seydişehir'in hem kuzeyde yer alması, hem de kış mevsiminde daha fazla atmosferik aktiviteye sahne olmasıyla alakalıdır.

Tablo 1.3. Akseki, Manavgat ve Seydişehir'de Belirli Tarihlerde Göre Güneş Işınlarının Geliş Açıları (derece)

İstasyonlar	21 Haziran	21 Mart-23 Eylül	21 Aralık
Akseki	76,24	52,57	29,30
Manavgat	76,40	53,17	29,46
Seydişehir	76,02	52,35	29,08

Güneş ışınlarının geliş açıları incelendiğinde sahanın en güneyi ile en kuzeyi arasında fazla bir fark bulunmadığı anlaşılır. Matematiksel konumun sonucu olarak, güneş ışınları araştırma sahasına yaz aylarında, oldukça dik açılarla ulaşmaktadır. Bu durum atmosferdeki radyasyon miktarının hangi mevsimde yüksek hangi mevsimde düşük düzeylerde olduğu hakkında bir fikir verir. Güneşlenme süresinin uzun olduğu, güneş ışınlarının dik açılarla ulaştığı yaz ayları, atmosferdeki radyasyon miktarının yüksek, bununla birlikte ısınmanın maksimum düzeye ulaştığı dönemi oluşturur.

1.2.1.İklim Elemanları

1.2.1.1.Sıcaklık

Araştırmada kullanılan Manavgat Meteoroloji İstasyonunun yükseltisi, kullanılan diğer istasyonlardan oldukça farklıdır. Manavgat Meteoroloji İstasyonu 38 m, Akseki Meteoroloji İstasyonu 1150 m, Seydişehir Meteoroloji İstasyonu 1131 m, Cevizli Meteoroloji İstasyonu ise 1110 m yüksekte yer alır. Buna paralel olarak Manavgat Meteoroloji İstasyonun rasat değerleri, çalışmada kullanılan diğer istasyonların rasat değerlerinden büyük farklılıklar gösterir (Tablo 1.4).

Tablo 1.4. Akseki, Manavgat Ve Seydişehir Meteoroloji İstasyonuna Ait Sıcaklıkla İlgili Değerlerin Yılık Durumu

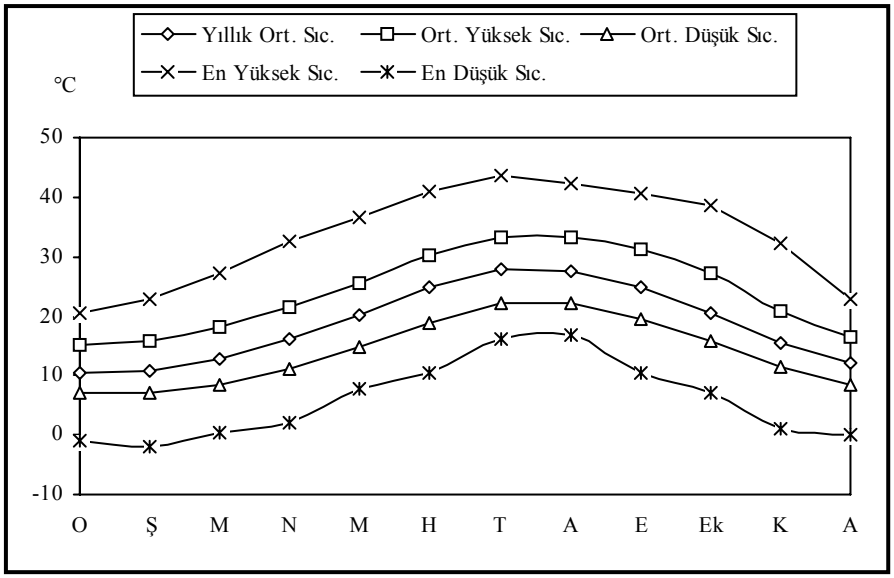
	Aylar	**O**	**Ş**	**M**	**N**	**M**	**H**	**T**	**A**	**E**	**Ek**	**K**	**A**	**Yıllık**
Akseki	En Yük Sıc.	20	20,5	24,5	28,0	32,6	39,5	38,6	38,6	35,8	33,0	24,0	19,0	39,5
	Ort.Yük.Sıc	8,3	8,6	12,1	16,8	21,8	27,0	30,7	31,0	27,8	21,7	14,0	9,6	19,1
	Ort. Sıcakl.	3,1	3,4	6,3	10,8	15,7	20,6	24,2	24,0	20,4	15,0	8,4	4,8	13,1
	Ort.Düş.Sıc.	-0,5	-0,5	2,0	6,1	10,5	14,9	18,7	18,8	15,1	10,2	4,5	1,3	8,4
	En Düş Sıc.	-14,0	-11,5	-10,7	-6,6	2,5	5,5	11,5	11,5	6,0	1,4	-6,7	-7,5	-14,0
Manavgat	En Yük Sıc.	20,4	23,0	27,1	32,7	36,7	40,8	43,7	42,2	40,5	38,6	32,4	22,8	43,7
	Ort.Yük.Sıc	15,1	15,7	18,2	21,4	25,5	30,2	33,4	33,3	31,2	27,1	21,0	16,6	24,1
	Ort. Sıcakl.	10,5	10,8	12,8	16,0	20,2	24,8	27,9	27,6	24,9	20,6	15,4	12,0	18,6
	Ort.Düş.Sıc.	7,0	7,0	8,4	11,2	14,8	18,9	22,1	22,1	19,4	15,7	11,5	8,6	13,9
	En Düş Sıc.	-1,0	-2,0	0,3	2,2	7,6	10,4	16,0	16,8	10,6	7,0	0,9	0,2	-2,0
Seydişehir	En Yük Sıc.	14,0	18,5	27,2	29,4	31,8	35,2	39,2	37,3	33,4	31,3	23,4	16,0	39,2
	Ort.Yük.Sıc	3,8	5,9	10,7	16,2	21,3	26,1	29,9	29,8	26,1	19,8	12,2	5,9	17,3
	Ort. Sıcakl.	-0,4	1,3	5,5	10,8	15,6	20,0	23,5	23,1	19,0	13,0	6,6	2,0	11,7
	Ort.Düş.Sıc.	-4,1	-2,1	0,6	5,4	9,2	12,9	15,9	15,4	11,4	6,7	1,7	-1,5	5,9
	En Düş Sıc.	-24,8	-27,0	-18,0	-8,4	-0,2	4,3	8,0	8,6	2,0	-3,5	-17,2	-22,0	-27,0
Cevizli	En Yük Sıc.	16,0	19,5	21,5	28,8	30,5	32,5	36,0	36,6	35,2	29,7	24,0	16,0	36,6
	Ort.Yük.Sıc	7,0	7,9	11,9	16,9	21,5	26,3	29,8	30,2	26,1	19,8	14,4	8,4	18,4
	Ort. Sıcakl.	1,6	2,4	6,0	10,1	14,7	19,3	22,8	22,6	17,9	12,4	7,5	4,0	11,8
	Ort.Düş.Sıc.	-2,9	-0,9	2,0	4,4	8,2	11,8	14,8	14,2	10,6	6,5	2,7	0,4	6,0
	En Düş Sıc.	-16,0	-10,4	-8,2	-3,0	0,7	6,5	10,2	6,8	5,2	-1,0	-5,4	-11,5	-16,0

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Verileri

Yükselti değerleri ve mesafe olarak birbirlerine yakın konumlarda bulunmalarına karşılık diğer üç meteoroloji istasyonunun ölçüm değerleri de, fiziki coğrafya konumlarından kaynaklanan nedenlerden dolayı farklıdır. O halde, sahanın sıcaklık şartları ve termik rejimini ortaya koyarken tek bir termik rejimden bahsetmek yerine birden fazla termik rejimden bahsetmek gerekmektedir.

Sahada ortalama sıcaklıklar, güneyden kuzeye doğru giderek azalır. Aylık ortalama sıcaklıklarda en yüksek değer 18,6 ^{o}C ile Manavgat'a aittir. Bu değerin ortaya çıkmasında enlem, yükselti ve özel konumundan kaynaklanan coğrafi etmenler ile denizellik rol oynamıştır. Kış aylarındaki ortalama sıcaklıklar üzerinde de, kuzeydeki dağlık alandan denize doğru esen ve fön karakterine bürünen rüzgârların etkisi vardır. Manavgat'ta aylık sıcaklık ortalamalarının yıl içerisindeki seyri dikkate alındığında *Denizel Akdeniz Termik Rejimi*nin görüldüğü anlaşılır. Yılın 5 ayında sıcaklık ortalamalarının 20 ^{o}C'nin üzerinde olması, en sıcak ay

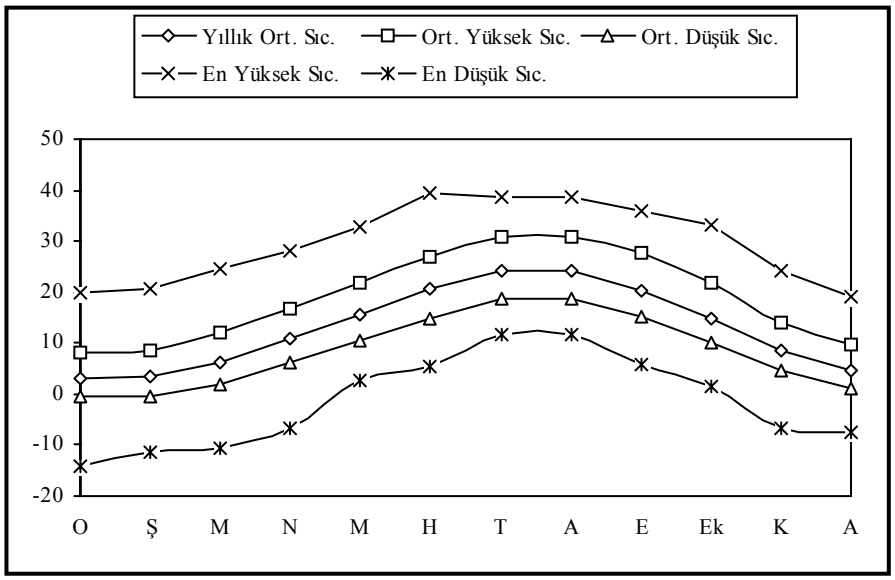
ortalamasının 27 ^{o}C'yi aşması ve yıllık amplitüdün 17,4 ^{o}C olarak gerçekleşmesi Manavgat'taki termik rejim tipini tanımlamaktadır (Şekil 1.1).



Şekil 1.1 Manavgat'ta Sıcaklık Değerlerinin Yıllık Gidişi (1973-2002).

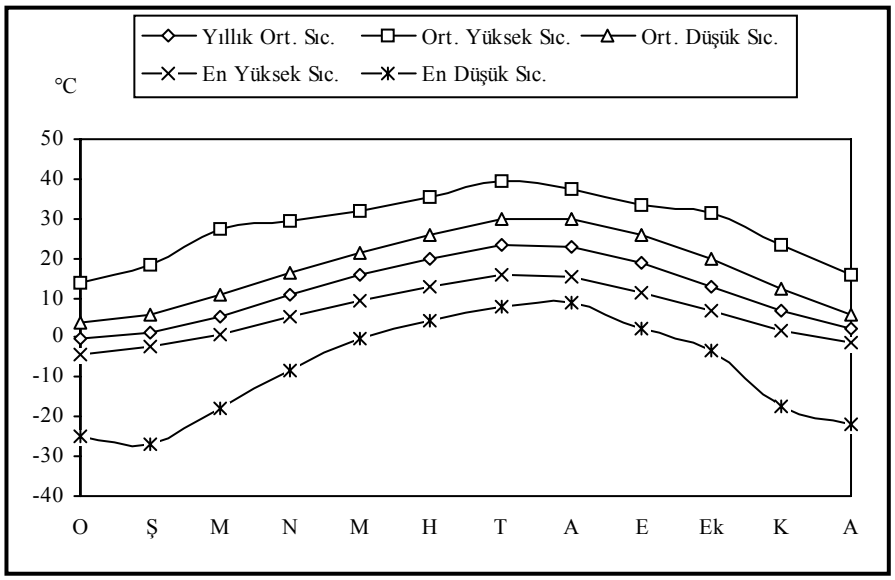
Çalışma alanı içerisinde yükselti değeri en fazla olan istasyon Akseki Meteoroloji İstasyonudur. Akseki istasyonunun rasatlarına göre yıllık ortalama sıcaklık, 13,1 ^{o}C olarak gerçekleşmektedir. Kasım-Nisan arasındaki 6 aylık dönemde negatif anomali, yılın geri kalan bölümünde pozitif anomali değerleri hakim olmaktadır. Sıcaklık değerlerinin yıllık gidişi incelendiğinde rejim olarak *Karasal Geçiş Tipi*nin özelliklerini yansıttığı görülmektedir (Şekil 1.2). Yıllık ortalama sıcaklık ile en sıcak ay ve en soğuk ayların ortalamaları yanında yıllık amplitüd değeri de Akseki'de karasal geçiş tipinin hâkim olduğu kanıtlamaktadır. Zaten amplitüd değerleri kıyıdan iç kesimlere, deniz seviyesinden yükseklere doğru çıkıldıkça artmaktadır[135].

[135] SEZER, L.İ.,1990, Türkiye'de Ortalama Yıllık Sıcaklık Farkının Dağılışı ve Kontinentalite Derecesi Üzerine Yeni Bir Formül. Ege Üniv. Edeb. Fak. Coğrafya Der., Sayı:5, s.110-159, İZMİR



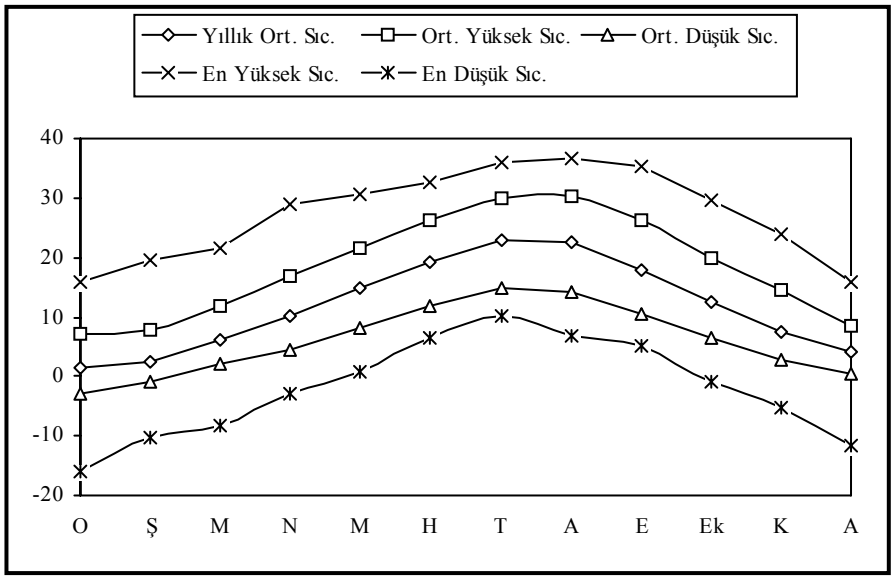
Şekil 1.2. Akseki'de Bazı Sıcaklık Değerlerinin Yıllık Gidişi (1971-2001).

Araştırma sahasında yıllık ortalama sıcaklıkların en düşük değerleri, Cevizli ve Şeydişehir meteoroloji istasyonlarına aittir. Bunlardan Seydişehir 11,7 ^{o}C, Cevizli ise 11,8 ^{o}C yıllık ortalamalara sahiptir. Akseki Meteoroloji İstasyonun yıllık ortalama değeri ile Seydişehir ve Cevizli meteoroloji istasyonlarının yıllık ortalama değerleri arasında, ortalama yükseltilerinin birbirine yakın olmasına karşılık, sırasıyla 1,4 ve 1,3 ^{o}C fark vardır. Bu farkların oluşmasında karasallık ve özel konumlar etkili olmuştur. Seydişehir, hemen güneyindeki dağlık kütle nedeniyle denizel etkilere ve güney yönlü sıcak karakterli hava akımlarına kapalıdır. Kuzey, kuzeybatı ve güneydoğulu hava akımlarına ise açıktır. Özellikle kış aylarında İç Anadolu platolarına yerleşmiş olan soğuk hava kütlelerinin dönem dönem baskınına uğramakta, bu nedenle İç Anadolu'daki bazı yerleşmelerin sıcaklık değerlerinden daha düşük aylık ortalamalara sahne olabilmektedir (Konya, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Akşehir). Seydişehir'de sıcaklıkların yıl içerisindeki gidişi incelendiğinde burada, *İç Anadolu Termik Rejimi*nin hakimiyetinde olduğu görülür. Gerçekten de en soğuk aydaki sıcaklık ortalamasını 0 ^{o}C'nin altında gerçekleşmesi, yılın üç ayında sıcaklık ortalamasının 20 ^{o}C'nin üzerine çıkması, en sıcak ay ortalamasının 20-24 ^{o}C arasında kalarak amplitüdün 23,9 ^{o}C olarak gerçekleşmesi termik rejimin tanımlanmasına yardımcı olmaktadır (Şekil 1.3).



Şekil 1.3 Seydişehir'de Sıcaklık Değerlerinin Yıllık Gidişi (1973-2002).

Cevizli meteoroloji istasyonu ise Cevizli Polyesinin tabanında yer alır. Sıcaklık ortalamaları dikkate alındığında Cevizli Meteoroloji İstasyonun termik rejimi de, Akseki'de Meteoroloji İstasyonunda olduğu gibi, *Karasal Geçiş Tipi*ne uymaktadır (Şekil 1.4). Çevresine göre nispeten alçakta kalan Cevizli Kasabası, kış aylarında sıcaklık terselmesine uğramakta bu nedenle, meteoroloji istasyonunun bulunduğu polye tabanı soğuk havanın çöktüğü sahaya tekabül etmektedir. Bu durum da topoğrafya şartlarının sıcaklık üzerindeki etkisini gösteren ilginç bir örnek oluşturmaktadır.



Şekil 1.4. Cevizli'de Bazı Sıcaklık Değerlerinin Yıllık Gidişi (1975-1991).

Farklı yükselti kademelerine yayılan araştırma sahasında birden fazla termik rejim tipi görünmektedir. Sahada denize yakın konumlardan, karasal karakterli yüksek ve iç bölgelere doğru gidildikçe termik rejim değişmektedir. Kıyıya yakın bölgelerde *Denizel Akdeniz Termik Rejim* hakimken, Toros Dağlarının 1000-1100 m seviyelerinde bulunan istasyonlarda *Karasal Geçiş Tipi,* araştırma sahasının iç Anadolu'ya bakan kuzey kesiminde ise *Karasal İç Anadolu Termik Rejimi* görülmektedir.

Sıcaklıkla ilgili daha iyi açıklamalar yapabilmek için sıcaklığa ait değerlerin üzerinde çalışılması gerekir. Sahada ölçülen mutlak maksimum sıcaklıklar incelendiğinde, değerlerin yüksek olduğu anlaşılır. Bununla beraber mutlak maksimum sıcaklıkların en yüksek değerleri, her istasyonda aynı aya rastlamaz. Buna göre Manavgat'ta Temmuz (43.7), Akseki'de Haziran (39.5), Seydişehir'de Temmuz (29.9), Cevizli'de Ağustos (36.6) ayları mutlak maksimum sıcaklıkların ölçüldüğü aylardır. En yüksek sıcaklıların değerleri ve ölçüldükleri aylar üzerinde denizellik ile istasyonların özel konumları ve termik rejim rol oynamaktadır.

Ortalama yüksek sıcaklıklarda da en yüksek değerler; Manavgat'ta gerçekleşir. Manavgat'ta 33.4 ^{o}C olarak ölçülen ortalama yüksek sıcaklık değeri, buradan kuzeye doğru düşüşler göstererek sırasıyla Akseki'de 30.7, Cevizli'de 30.2, Seydişehir'de 29.9 ^{o}C olarak karşımıza çıkmaktadır. Ortalama yüksek sıcaklık değerleri üzerinde enlem, karasallık, güneşlenme süresi ve genel atmosfer sirkülasyonunun belirleyici olduğu söylenebilir. Ortalama düşük sıcaklıklar ise 5.9 ^{o}C ile 13.9 ^{o}C arasında değişmektedir. Ortalama düşük sıcaklıklar da yine güneyden kuzeye doğru düşüş gösterirken, en yüksek değer Manavgat'ta en düşük değer ise Seydişehir'de ölçülür.

Araştırma sahasında mutlak minumum sıcaklıklar açısından incelendiğinde, sahanın güney ve kuzey sınır noktaları arasındaki farklılıklar göze çarpmaktadır. Nitekim en düşük sıcaklıklar Manavgat'ta -2 ^{o}C olarak ölçülürken, sahanın geri kalanında -10 ^{o}C'den daha düşük değerler görülebilmektedir. Bütün sıcaklık elemanlarında olduğu gibi mutlak minumum sıcaklık değerleri de kuzeye, yani Toros Dağlarının yüksek kesimlerine ve İç Anadolu karasal iklim bölgesine doğru yaklaşıldıkça düşmektedir. Nitekim yine güneyden kuzeye doğru Akseki'de -14 ^{o}C, Cevizli'de -16 ^{o}C, Seydişehir'de de -24 ^{o}C olarak ölçülen mutlak minumum değerler,

yıllık amplitüdün de güneyden kuzeye doğru farklı değerler göstermesine neden olmaktadır.

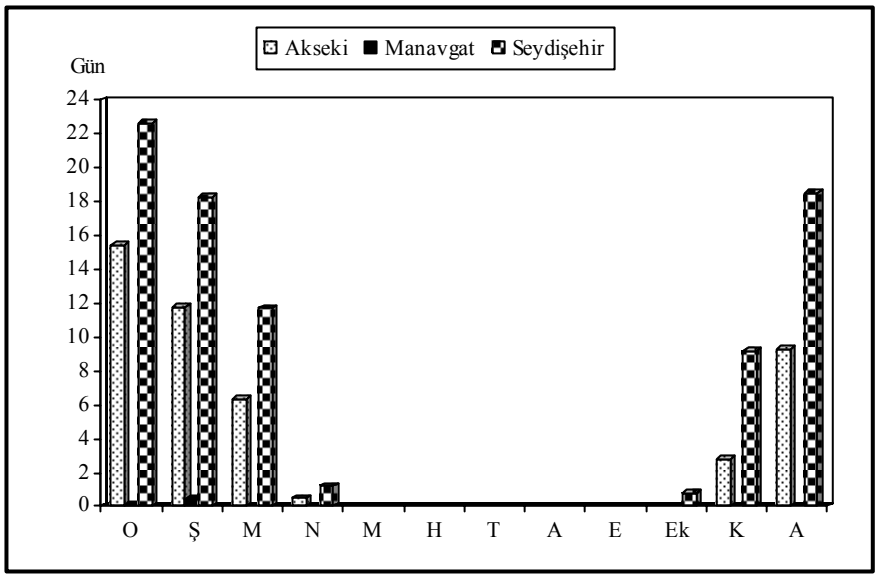
Sıcaklığın günün herhangi bir anında 0 ^{o}C'nin altına düştüğü günler don olaylı gün olarak tarif edilir. Çalışmada verileri kullanılan meteoroloji istasyonlarından Manavgat, don olayının yok denecek kadar az olduğu bir istasyondur (Tablo 1.5, Şekil 1.5). Yıllık ortalama 0,5 gün seviyesinde kalan don olayı, çalışma sahasının diğer bölgelerine göre oldukça düşük bir değer göstermektedir. Akseki ve Seydişehir meteoroloji istasyonlarda kaydedilen don olaylı gün sayıları ise hayli yüksek değerlere ulaşır. Özellikle Seydişehir'de yılın ortalama 82,5 günü don olaylı geçmektedir ki bu değer, içerisinde yer aldığı Akdeniz Bölgesinin genel karakteri ile büyük tezat oluşturmaktadır. Seydişehir'deki don olaylı günler sayısı termik rejimin *İç Anadolu Termik Rejimi* olduğunun göstergelerinden biridir.

Akseki İlçesi sınırları içerisinde Toros Dağlarının güneye bakan yamaçlarında, don olayı tedrici bir şekilde azalma gösterir. Yukarıda da belirtildiği gibi Akseki ilçesi sınırlarına yakın konumda bulunan Manavgat, ülkemizde don olayının en az görüldüğü yerlerdendir. Denizel Akdeniz Termik rejiminin egemen olduğu bu alanlar, yurdumuzda narenciye tarımının da en yoğun şekilde yapıldığı yerlerden biridir. Ayrıca seracılık faaliyetleri açısından da önemli bir potansiyele sahiptir. Araştırma sahasının güney yarısında kalan kesiminde erken ve geç don olaylarına rastlanması büyük maddi kayıplara neden olabilmektedir. Ayrıca don olayının görüldüğü alanlar, ekonomik faaliyet türünün sınırlarını da çizmektedir. Araştırma sahasında don olayının görülebildiği yükselti kademelerine kadar ekip-biçme-dikme faaliyetleri devam ederken, bu mesafeden sonra hayvancılık faaliyetleri hâkim ekonomik faaliyet türü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 1.5. Akseki, Manavgat ve Seydişehir'de Don Olaylı günlerin Aylara Göre Dağılımı

AYLAR	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Akseki	15,4	11,8	6,3	0,5	-	-	-	-	-	-	2,8	9,3	46,1
Manavgat	0,1	0,4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,5
Seydişehir	22,6	18,3	11,7	1,2	-	-	-	-	-	0,8	9,2	18,5	82,5

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Verileri



Şekil 1.5 Akseki, Manavgat ve Seydişehir'de Ortalama Don Olaylı Günler Sayısının Aylara Göre Dağılımı (1973-2002).

1.2.1.2. Basınç ve rüzgârlar

Araştırma sahasındaki Akseki meteoroloji istasyonunda basınç ölçümleri yapılmadığından, Seydişehir ve Manavgat meteoroloji istasyonlarının basınç değerleri kullanılmıştır. Sahanın basınç koşulları incelendiğinde güneyi ile kuzeyi arasında farklı değerler göze çarpar (Tablo 1.6). Yıllık ortalama yerel basınç; Seydişehir'de 887,6 mb, Manavgat'ta 1008,7 mb olarak gerçekleşmektedir. Her iki istasyondaki basınç değerleri incelendiğinde aylık ortalamaların, ekstrem değerleri arasında fazla bir farkın olmadığı, basınç genliğinin düşük olduğu görülür. Manavgat'ta aylık ortalamaların ekstremleri arasında yaklaşık 10 mb'lık fark varken, Seydişehir'de bu değer sadece 5 mb'da kalmaktadır. Bu da Manavgat'ta nispeten daha kararsız hava kütlelerinin egemen olduğunu göstermektedir. Bununla beraber Manavgat ve Seydişehir meteoroloji istasyonlarının değerleri karşılaştırıldığında, ortalama 120 mb civarında bir farkın olduğu anlaşılır. Bu farkın oluşmasında genel olarak yükselti ile karasallık-denizellik etkili olmuştur. Her iki istasyonun da yıllık ortalama basınç değerleri, normal basınç değerinin (1013 mb) altında kalır. Ortalama yerel basınç değerlerinin aylık gidişi incelendiğinde ise Manavgat'ta en yüksek değerin Ocak'ta gerçekleştiği, Seydişehir'de ise Ekim ayında oluştuğu anlaşılır. Araştırma sahasında basınç değerlerinin şekillenmesinde genel atmosfer sirkülasyonu, yükselti ve karasallık-denizellik etkili olmaktadır. Araştırma

sahasındaki basınç durumu genel olarak büyük basınç merkezlerine bağlı olarak şekillenir. Sibirya Antisiklonunun etki alanını genişlettiği kış aylarında ortalama basınç yükselirken, Basra Alçak Basıcının alanını genişlettiği yaz aylarında ortalama basınç düşmektedir[136]. Bunlardan başka saha, yıl içerisinde daha küçük olan değişik basınç merkezlerinin de etkisinde kalmaktadır. Kış mevsiminde İç Anadolu üzerindeki bir yüksek basınç merkezinden çevreye doğru hava akımları olur. Bu sırada Akdeniz bir konverjans sahası olduğu için İç Anadolu'daki soğuk hava Toros Dağlarını aşarak Akdeniz'e ulaşır[137].

Aylık ortalama basınç değerlerinde minumum oranlar, her iki istasyonda da Temmuz ayında gerçekleşmektedir. Yaz mevsiminde subtropikal antisiklon alanından intertropikal konverjans alanına doğru kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda ilerleyen basınç gradyanı nedeniyle, onu izleyen büyük bir hava akımının yol açtığı rüzgârlar yani *"sathi alizeler"* Türkiye'de sık eserler. Böylece Akdeniz çevresine göre bir antisiklon alanı haline gelir. Ancak yağışsız ve fazla sıcak olan bu devrede, kıyıda basınç düşük olur, bilhassa Temmuz ve Ağustos minumum değerlerin görüldüğü aylardır[138].

Tablo 1.6. Manavgat ve Seydişehir'de Ortalama Yerel Basınç Değerleri

İstasyon.	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Manavgat 1973-2002	1012,7	1011,6	1010,2	1008,5	1007,8	1005,3	1002,5	1003,2	1006,7	1010,1	1012,3	1012,5	1008,7
Seydişehir 1973-2002	888,5	887,1	886,2	885,6	887,0	886,7	885,6	886,4	888,8	890,5	890,3	888,9	887,6

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Verileri

Araştırma sahasında rüzgâr ölçümleri incelenirken Akseki, Seydişehir ve Manavgat istasyonlarının değerleri kullanılmıştır. Sahada rüzgârların yönü üzerinde özel coğrafi konumlar ile basınç merkezlerinin konumu belirleyici olmuştur. Yıllık ortalamalara göre rüzgâr esme sayıları ve frekans tabloları incelenirse en yüksek frekansların Seydişehir'de güneydoğu, Akseki'de kuzeydoğu, Manavgat'ta ise kuzey yönlerinin sahip oldukları anlaşılır. Bu yönlerin ortaya çıkmasında topoğrafya şartları

[136] KOÇMAN, A., 1993, Türkiye İklimi. Ege Üniv. Edebiyat Fak. Yay No: 72, s.3, İZMİR.
[137] AKYOL, İ.H.,1944, Türkiye'de Basınç, Rüzgarlar ve Yağış Rejimi. Türk Coğrafya Dergsi, S.4-5, s.1-33, İSTANBUL
[138] SÜR, A., 1977, a.g.e. s.48

ile yukarıda da belirtilen, İç Anadolu antisiklon alanından çevreye dağılan hava akımlarının Toros Dağları arasındaki gediklerden yararlanarak kıyılara, kuzey sektörlü rüzgârlar olarak ulaşması etkili olmuştur.

RUBİNSTEİN formülüne göre istasyonlar ayrı ayrı incelenecek olursa, en kuzeyde yer alan Seydişehir meteoroloji istasyonunun S 52,46 E ve N 62,55 W olarak iki ayrı hâkim rüzgâr yönü belirmektedir.

Tablo 1.7. Seydişehir'de Rüzgârların Mevsimlere Göre Dağılımı (1973-2002).

Yönler	Mevsimler, Esme Sayıları ve Frekansları									
	İlkbahar		Yaz		Sonbahar		Kış		Yıllık	
	Esme Sayısı	% Frekansı	Esme Sayısı	% Frekansı	Esme Sayısı	% Frekansı	Esme Sayısı	% Frekansı	Esme Sayısı	% Frekansı
N	795	9,8	1022	12,5	639	7,7	456	5,9	2912	9,0
NE	586	7,2	774	9,5	566	6,8	633	8,2	2559	7,8
E	992	12,2	834	10,2	1356	16,5	1434	18,6	4616	14,3
SE	1433	17,6	1087	13,3	1850	22,4	2042	26,6	6412	19,8
S	1149	14,1	942	11,5	993	12,0	781	10,1	3865	11,9
SW	356	4,4	340	4,2	409	4,9	235	3,0	1340	4,6
W	1411	17,3	1561	19,1	1312	15,9	1107	14,4	5391	16,6
NW	1418	17,4	1605	19,7	1142	13,8	1017	13,2	5182	16,0
Toplam	8140	100.0	8165	100.0	8267	100.0	7705	100.0	32277	100.0

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Verileri

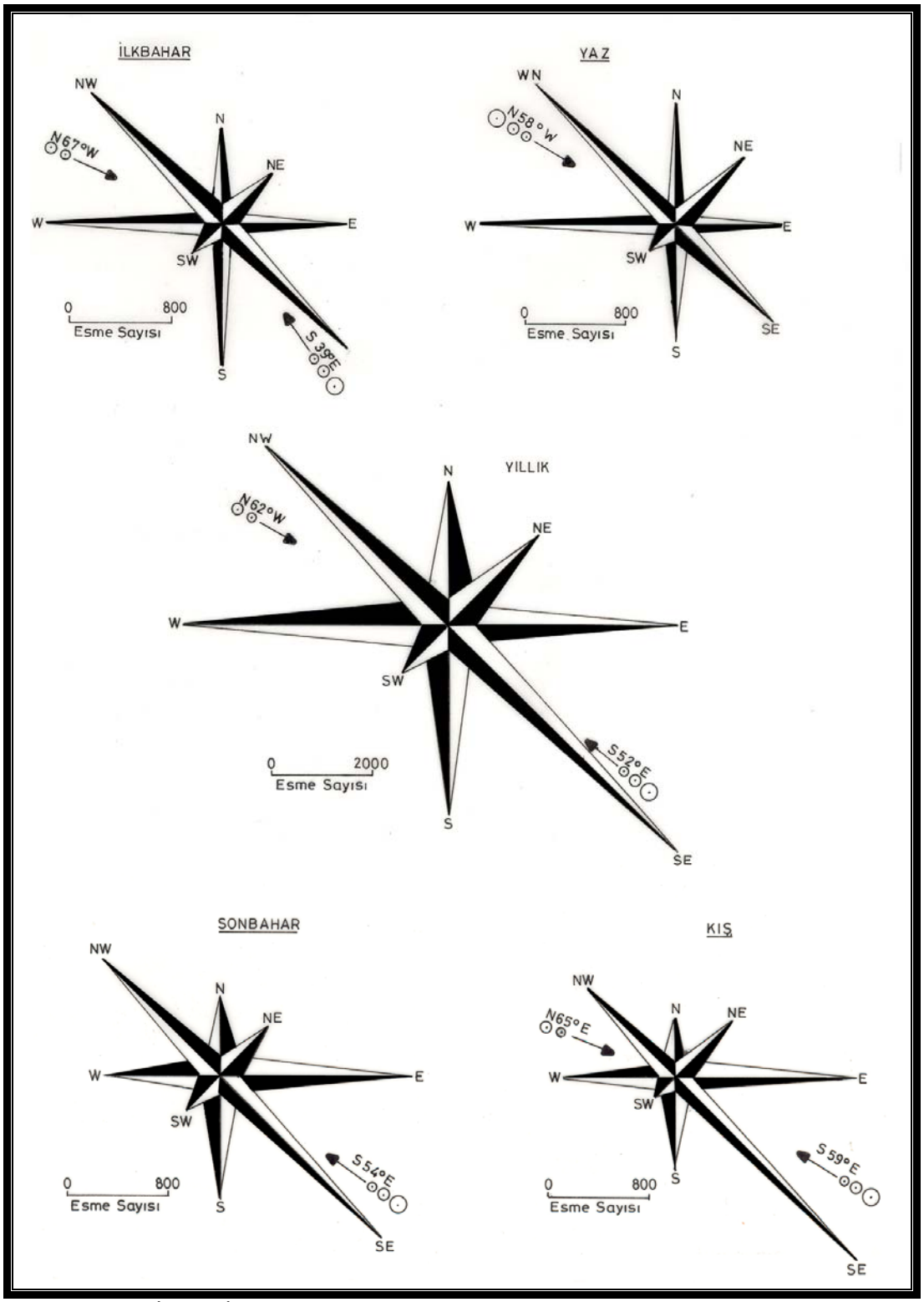
Tablo 1.8. Seydişehir'de Ortalama Rüzgâr Hızı, En Hızlı Rüzgâr ve Yönü (1973-2002).

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Ort. Rüzgâr Hızı (m/sn)	2,3	2,5	2,5	2,8	2,4	2,5	2,4	2,1	2,0	1,8	2,2	2,3	2,3
En Hızlı Rüzgâr (m/sn)	34,0	32,8	34,1	30,4	29,7	33,0	22,1	22,7	29,1	25,3	33,0	32,7	34,1
En Hızlı Rüzgâr Yönü	SW	S	SW	SW	SW	SW	SW	NW	SW	S	SW	S	SW

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Verileri.

Kabaca sırasıyla güneydoğu ve kuzeybatı yönlerine tekabül eden bu değerlerin ortaya çıkmasında, topoğrafya şartları etkili olmuştur (Tablo 1.7, Şekil 1.6). Kuzeybatı-güneydoğu istikametinde uzanış gösteren Gidengelmez Dağları'nın kuzeyinde yer alan yerleşme, aynı yönde uzanış gösteren Beyşehir-Suğla oluğu içerisinde yer aldığından birinci ve ikinci hakim rüzgar yönleri de topoğrafya yönünde gelişim göstermiştir. Seydişehir'e ait mevsimsel rüzgâr gülleri

incelendiğinde, yaz ve sonbahar aylarında tek hâkim rüzgâr yönü belirirken, diğer mevsimlerde ikişer hâkim rüzgâr yönünün ortaya çıktığı anlaşılır.



Şekil 1.6. RUBİNSTEİN Formülüne Göre Seydişehir'in Mevsimlik ve Yıllık Rüzgar Gülleri

Seydişehir'de yaz mevsimindeki hâkim rüzgâr yönü kuzeybatıdır. Bu yön Türkiye üzerindeki genel atmosfer sirkülasyonun sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bilindiği üzere yaz mevsiminde Türkiye, genel itibariyle kuzeybatı-güneydoğu yönlü hava akımlarının etkisi altındadır. Sonbahar mevsiminde ise basınç merkezlerinin değişmeye başlamasından dolayı, yüksek Toros kütlesinden kuzey-kuzeybatıdaki düzlük alanlara doğru esmeye başlayan güneydoğu yönlü rüzgâr, tek hâkim yönü teşkil etmektedir. Kış ve ilkbahar aylarında ikişer hâkim rüzgâr yönü belirlenmesine rağmen bunların genel yönü, yıllık hâkim yönlerden farklı değildir. Kış ve ilkbahar aylarında birden fazla hâkim yönün oluşmasında ise gezici siklonların bu mevsimlerde daha aktif olmaları ve kararsız hava kütlelerinin egemen olması etkilidir.

Akseki Kasabası, karstik bir çukurluğun kuzey yamacında kurulmuştur. Akseki Kasabasının kuruluş yeri makro ölçekte ele alındığında ise Toros Dağlarının güney yamacında, yaklaşık 1100 m yükseltide yer aldığı görülür. Bu nedenle kasaba, hem yüksek Toros kütlesinden denize doğru esen, hem de kış mevsiminde İç Anadolu üzerinden Akdeniz çanağına sarkan[139] hava kütlelerinin güzergâhı üzerinde bulunmaktadır. Akseki Kasabasının coğrafi konumunun bu özellikleri yıllık ve mevsimlik rüzgâr gülü diyagramlarında hâkim rüzgâr yönün devamlı kuzeydoğu olarak ortaya çıkmasına sebep olmaktadır (Şekil 1.7). Bu yönün ortaya çıkmasında rüzgârın Akseki'nin kuzeydoğusunda bulunan ve kuzeydoğu-güneybatı yönlü uzanan Ağlayan boğazına kanalize olması rol oynar. O halde Akseki ilçe merkezinde hâkim rüzgâr yönünün ortaya çıkmasında topoğrafya şartları birinci dereceden belirleyici olmuştur. Yıllık rüzgâr gülü diyagramı ile yaz ve sonbahar aylarına ait rüzgâr gülü diyagramlarında tek hâkim rüzgâr yönü belirmişken, Seydişehir'de olduğu gibi, atmosferik aktivitenin arttığı ve karasız hava kütlelerinin daha yaygın olduğu kış ve ilkbahar mevsiminde iki ayrı hâkim yön ortaya çıkmaktadır.

Tablo 1.9. Akseki'de Ortalama Rüzgâr Hızı, En Hızlı Rüzgâr ve Yönü (1971-2001).

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Ort. Rüzgâr Hızı (m/sn)	2,0	2,2	2,0	1,8	1,7	1,9	2,0	1,9	1,9	1,9	2,0	2,1	2,0
En Hızlı Rüzgâr (m/sn)	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
En Hızlı Rüzgâr Yönü	NE	NW	SW	NE	NE	NE	NE	NE	NE	N	NE	NE	NE

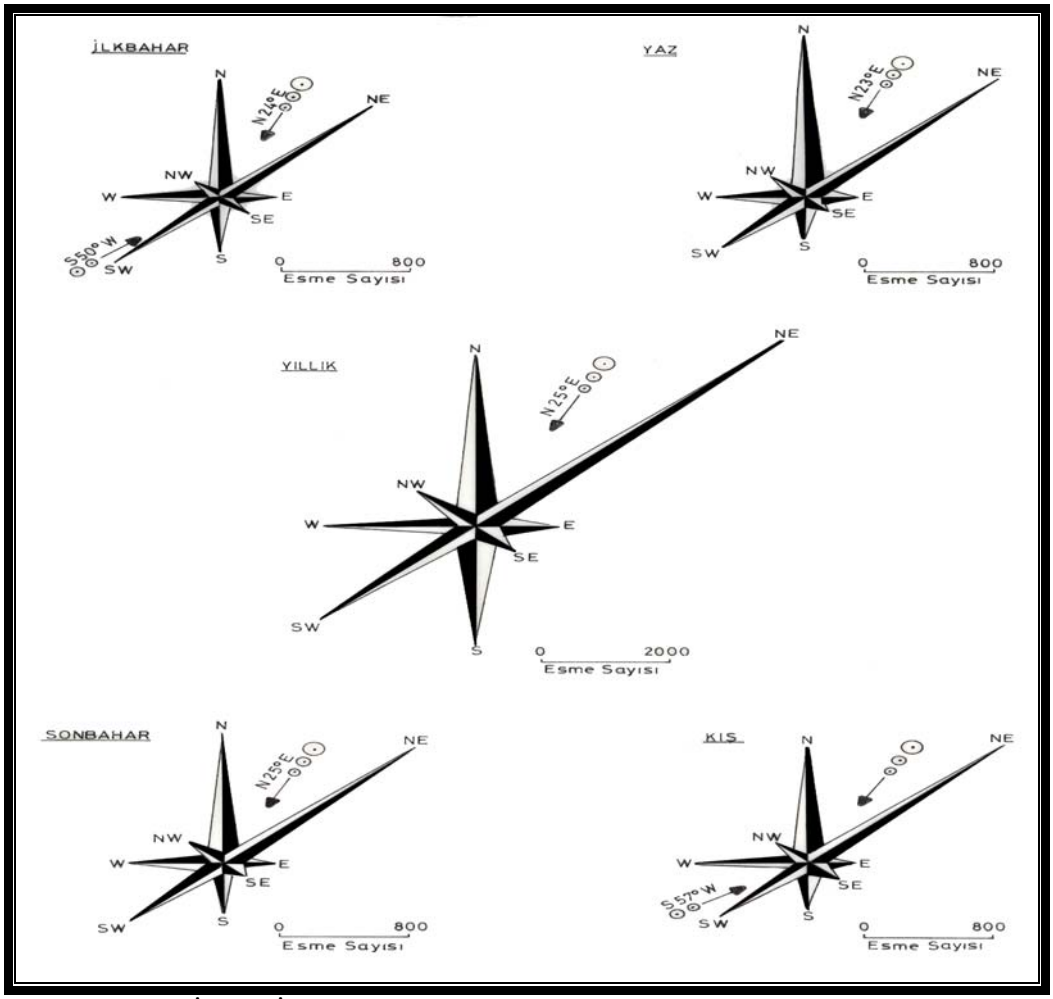
Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Verileri

[139] GÖNENÇGİL, B., 1993, Antalya'da Fön Rüzgarları ve Gelişim Koşulları. Türk Coğrafya Dergisi S.28, s.337-344, İSTANBUL

Tablo 1.10. Akseki'de Rüzgâr Esme Sayıları ve Frekanslarının Mevsimlere Göre Dağılımı (1971-2001).

Yönler	Mevsimler, Esme Sayıları ve Frekansları									
	İlkbahar		Yaz		Sonbahar		Kış		Yıllık	
	Esme Sayısı	% Frekansı	Esme Sayısı	% Frekansı	Esme Sayısı	% Frekansı	Esme Sayısı	% Frekansı	Esme Sayısı	% Frekansı
N	1263	22,2	1672	27,6	1340	23,1	1208	20,7	5483	23,4
NE	1345	23,6	1735	28,5	1653	28,5	1742	29,9	6475	27,7
E	376	6,6	351	5,8	314	5,4	305	5,2	1346	5,8
SE	236	4,1	199	3,3	208	3,6	239	4,1	882	3,8
S	581	10,2	436	7,2	547	9,4	507	8,7	2071	8,9
SW	972	17,1	764	12,6	844	14,6	796	13,7	3376	14,4
W	626	11,0	568	9,4	572	9,9	681	11,7	2447	10,5
NW	295	5,2	340	5,6	319	5,5	349	6,0	1303	5,5
Toplam	5694	100.0	6065	100.0	5797	100.0	5827	100.0	23383	100.0

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Verileri.



Şekil .1.7. RUBİNSTEİN Formülüne Göre Akseki Kasabasının Mevsimlik ve Yıllık Rüzgar Gülleri

Manavgat'a ait rüzgâr frekans gülleri incelendiğinde, kış mevsimi hariç yılın genelinde iki hâkim yön olduğu anlaşılır (Şekil 1.8). Bunlardan birinci hâkim yön güneydoğu, ikinci hâkim yön ise kuzeybatıdır. Kış mevsiminde ise kuzey, tek hâkim yön olarak ortaya çıkmaktadır. Antalya körfezinin doğusunda Alanya'ya kadar olan bölümde kıyı çizgisi genel olarak, WNW-ESE doğrultusunda uzanmaktadır. Kıyının gerisinde yer alan yüksek dağlar da aynı yönde uzanış gösterirler[140]. Kuzeybatı-güneydoğu yönünde uzanışa sahip röliefe uyan hava kütleleri, Manavgat'ta yaz ve ilkbahar mevsimlerinde hâkim rüzgâr yönünü güneydoğu, sonbahar ve kış mevsimlerinde ise kuzeybatı ve kuzey olarak ortaya çıkarır. Rüzgârların bu genel yönlerinde, basınç merkezlerinin konumu ile kara ve denizler arasındaki ısınma farklılıkları da büyük rol oynamaktadır.

Tablo 1.11. Manavgat'ta Rüzgâr Esme Sayıları ve Frekanslarının Mevsimlere Göre Dağılımı (1973-2002).

Yönler	Mevsimler, Esme Sayıları ve Frekansları									
	İlkbahar		Yaz		Sonbahar		Kış		Yıllık	
	Esme Sayısı	% Frekansı	Esme Sayısı	% Frekansı	Esme Sayısı	% Frekansı	Esme Sayısı	% Frekansı	Esme Sayısı	% Frekansı
N	1444	20,2	1249	18,4	2157	28,9	2500	33,1	7350	25,4
NE	482	6,7	500	7,4	456	6,0	516	6,8	1954	6,7
E	478	6,7	592	8,7	365	4,8	405	5,4	1840	6,4
SE	1871	26,2	2616	38,6	1651	22,0	1142	15,1	7283	25,2
S	871	12,3	854	12,6	683	9,5	553	7,3	2961	10,2
SW	166	2,3	85	1,3	133	1,8	123	1,6	507	1,7
W	321	4,5	126	1,8	237	3,2	206	2,7	890	3,1
NW	1508	21,1	762	11,2	1776	23,8	2114	28,0	6160	21,3
Toplam	7141	100.0	6784	100.0	7458	100.0	7559	100.0	28945	100.0

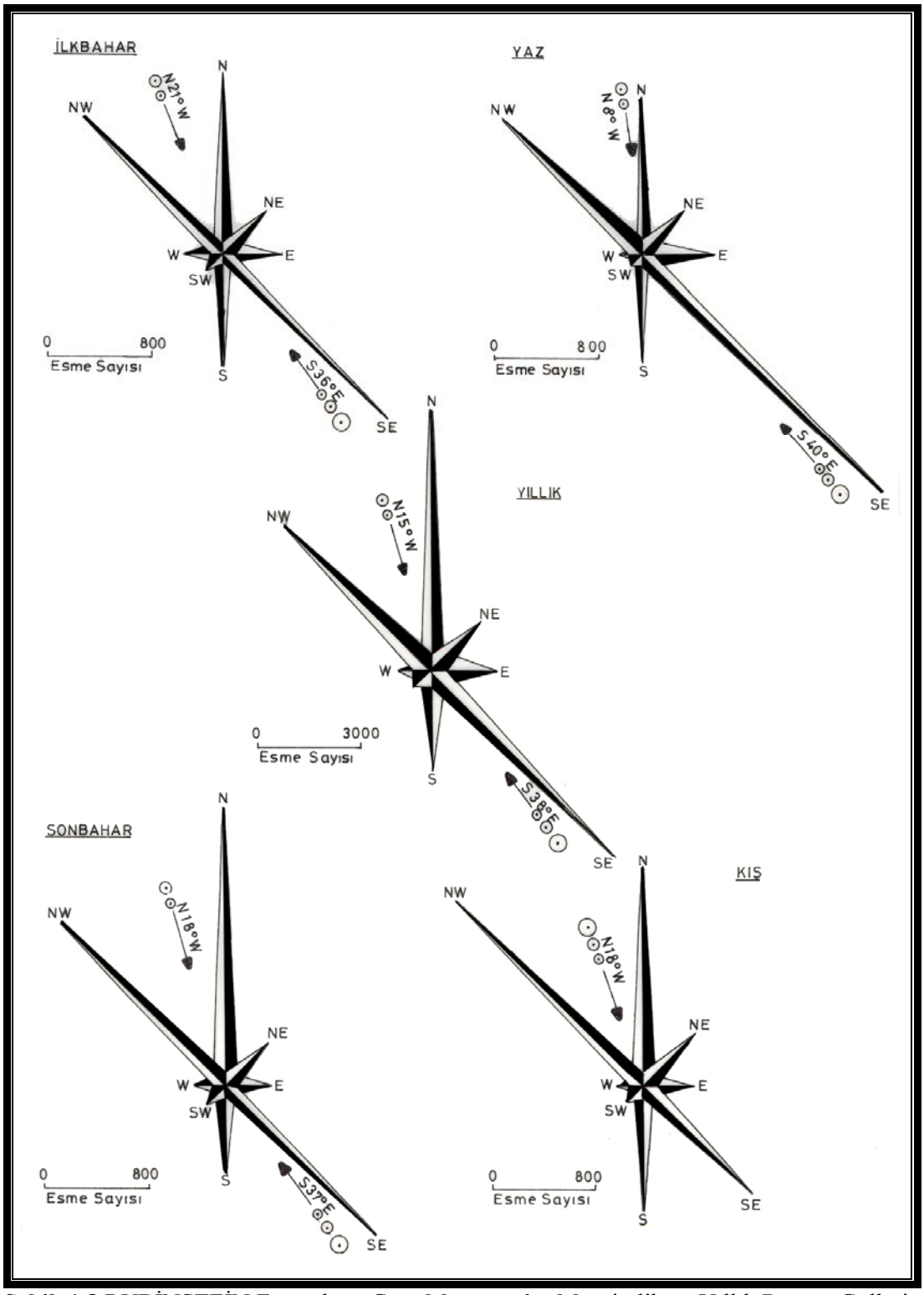
Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Verileri

Tablo 1.12. Manavgat'ta Ortalama Rüzgâr Hızı, En Hızlı Rüzgâr ve Yönü (1973-2002).

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Ort. Rüzgâr Hızı (m/sn)	2,7	2,7	2,3	2,2	2,0	2,3	2,3	2,1	2,1	2,1	2,4	2,5	2,3
En Hızlı Rüzgâr (m/sn)	29,0	29,0	26,7	26,0	23,5	20,6	26,7	20,6	26,4	24,9	29,2	30,6	30,6
En Hızlı Rüzgâr Yönü	S	SE	S	NW	N	NE	NW	NE	NW	E	S	SE	SE

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Verileri

[140] SÜR, A., 1977, a.g.e. s.59, ANKARA



Şekil .1.8.RUBİNSTEİN Formülüne Göre Manavgat'ın Mevsimlik ve Yıllık Rüzgar Gülleri

Araştırma sahasında yaklaşık 30 yıllık rüzgar rasatlarına göre ortalama rüzgar hızı Akseki'de 2.0, Cevizli'de 1.8, Seydişehir ve Manavgat'ta ise 2.3 m/sn olarak

belirlenmiştir. Aynı istasyonlarda en hızlı rüzgar hızları ise sırasıyla 8-9-34.1 ve 30.6 bofor olarak gerçekleşmiştir. En hızlı rüzgârların esmiş oldukları yönler ise genel itibariyle istasyonların hâkim rüzgâr yönleri ile örtüşmektedir. Bu durum da araştırma sahasında rüzgârlar üzerinde topoğrafyanın büyük ölçüde belirleyici olduğunu bir kez daha kanıtlamaktadır.

1.2.1.3.Nem ve bulutluluk

Nem, atmosferdeki su buharıdır. Atmosferde daimi olarak bulunan su buharı ile beraber, yeryüzündeki sular nemin kaynağını oluşturur. Genel atmosfer sirkülasyonu içerisinde bir su döngüsü bulunmaktadır. Yağış olarak yeryüzüne ulaşan suyun bir kısmı akışa geçmeden, bir kısmı da göl veya deniz yüzeylerine ulaştıktan sonra buharlaşır. Diğer bir kısmı ise canlılarda birtakım hayati faaliyetlerde bulunduktan sonra terleme yolu ile atmosfere döner.[141]

Tablo 1.13. Akseki, Manavgat, Seydişehir ve Cevizli'de Ortalama Nispî Nem Değerleri (%).

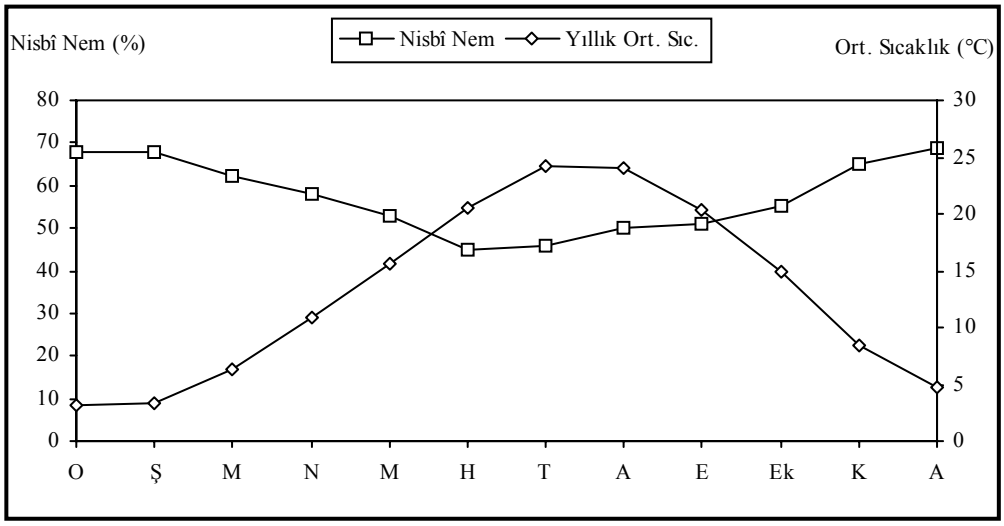
İstasyonlar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Akseki (1971-2001)	68	68	62	58	53	45	46	50	51	55	65	69	58
Manavgat (1971-2002)	62	61	64	67	67	61	59	62	59	57	60	64	61
Seydişehir (1971-2002)	79	75	69	62	60	54	48	48	53	63	72	80	63
Cevizli (1971-1990)	81	77	67	54	53	48	39	35	50	66	70	80	61

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Verileri

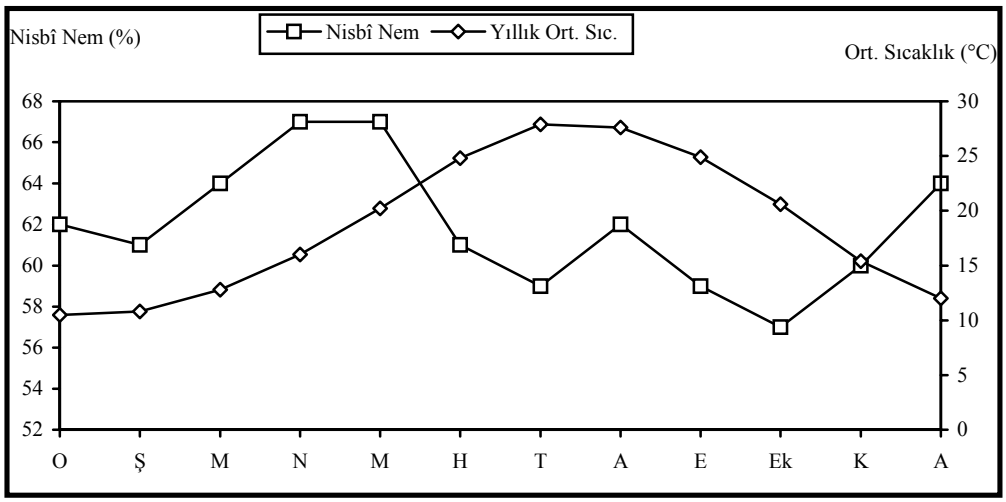
Araştırma sahasının yer aldığı Akdeniz bölgesinin kıyı kesimi genel olarak yıl boyunca yüksek nisbî nem değerlerinin görüldüğü bölgelerden biridir. Sahanın nisbî nem durumu incelenirken kıyıya yakın ve iç kesimlerden dört ayrı istasyonunun rasat sonuçları kullanılmıştır (Tablo 1.13). İstasyonların yıllık ortalama nisbî nem değerleri incelendiğinde bunların, nispeten yüksek oldukları görülür. Sahadaki Akseki, Seydişehir, Cevizli istasyonlarında nisbî nem değerlerinin sıcaklıkla ters orantılı bir durum gösterdikleri anlaşılır. Yani sıcaklıkların düşük olduğu kış aylarında nisbî nemlilik yüksek, sıcaklıkların yüksek olduğu yaz aylarında nisbî nem düşüktür. Bu istasyonlarda en yüksek nisbî nem değerleri Aralık, Ocak ve Şubat aylarına tekabül ederken, en düşük nisbî nem değerleri Temmuz ve Ağustos aylarına

[141] SEZER, L.İ.,1996, Açık Hava Şartlarında Buharlaşma Üzerine Yeni Bir Formül Denemesi. Ege Coğrafya Derg. Say:8, s:141-187, İZMİR.

rastlamaktadır. Buna karşılık Manavgat'ta en yüksek nisbî nem değerleri, sıcaklılarında nispeten yükselmeye başladığı ilkbahar aylarında görülür (Nisan, Mayıs). Genel kurallara aykırı olan bu özellik hâkim rüzgâr yönleri dikkate alınarak izah edilebilir. Manavgat'ta ilkbahar hâkim rüzgâr yönü güneydoğudur. Denizden karaya doğru esen ve dağ yamaçlarında yükselmeye zorlanan hava kütleleri sıcaklıkların da henüz çok yüksek değerler göstermemesi nedeniyle kıyı istasyonlarında havanın nisbî nemliliğini arttırır. Manavgat meteoroloji istasyonunda nisbî nem değerinin en düşük olduğu ay ise Ekim'dir. Bu mevsimde nisbî nemin düşük olmasında yine hâkim rüzgâr yönlerinin etkisi vardır.

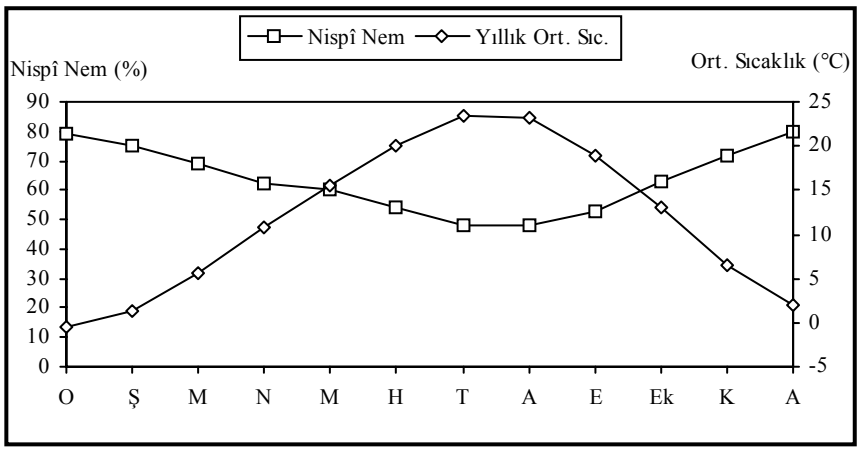


Şekil 1.9. Akseki'de Ortalama Nisbî Nem Değerleri ile Ortalama Sıcaklık Değerleri Arasındaki İlişki.



Şekil 1.10. Manavgat'ta Ortalama Nisbî Nem Değerleri ile Ortalama Sıcaklık Değerleri

Rasat değerleri kullanılan istasyonlardan Akseki, Seydişehir ve Cevizli istasyonlarının en düşük nisbî nemlilik değerleri ile en yüksek nisbî nemlilik değerleri arasında farklar fazla iken, kıyı istasyonu olan Manavgat'ta bu fark oldukça azdır (Şekil 1.10). Örneğin Cevizli istasyonunun nisbî nemlilik dereceleri arasında %46'lık bir fark varken, Manavgat'ta bu fark sadece % 7 seviyesinde kalır. Bu durum karasallık-denizellik ve coğrafi konumla açıklanabilir. Gerçekten de Türkiye'nin Karadeniz, Akdeniz ve Marmara bölgeleri yılın her mevsimimi nemli hava kütlelerinin etkisi altında kaldıklarından nisbî nemlilik yıl boyunca mevsimlere göre çok az değişmektedir[142]. Bir kıyı istasyonu olan Manavgat'ta tüm koşullar altında dahi yılın tamamında belli bir oranda nisbî nemlilik gerçekleşmektedir. Manavgat Meteoroloji İstasyonunun nisbî nem değerleri Akdeniz Bölgesinin kıyı kesimindeki istasyonları ile uyum gösterir.

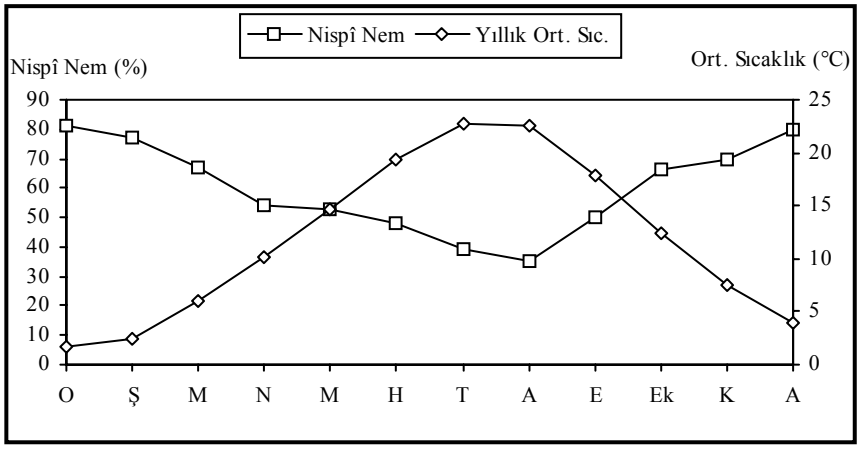


Şekil 1.11. Seydişehir'de Ortalama Nispî Nem Değerleri ile Ortalama Sıcaklık Değerleri Arasındaki İlişki.

Araştırma sahasında yıllık ortalama bulutluluk nispeten düşük sayılabilecek değerler gösterir (Tablo 1.14). Kullanılan dört istasyon içerisinde en düşük bulutluluk derecesi 3,1 ile Manavgat Meteoroloji İstasyonuna ait iken, en yüksek bulutluluk derecesi sadece 4,0 ile Cevizli Meteoroloji İstasyonuna aittir. Aylık ortalama bulutluluk değerleri incelendiğinde de en yüksek değerlerin Aralık ve Şubat aylarında gerçekleştiği görülür. Genel olarak bütün istasyonlarda Aralık, Ocak ve Şubat aylarındaki ortalama bulutluluk değerleri yıllık ortalamaların üzerinde seyrederken, Akseki ve Cevizli istasyonları bulundukları coğrafi konumun etkisiyle

[142] KOÇMAN, A., 1993, a.g.e., s.,42

Nisan ve Mayıs aylarında da yüksek bulutluluk değerleri göstermektedir. Gerçektende bu istasyonlar yüksek dağ kütlesinin üzerinde yerleşmiş olduklarından atmosferik aktivite kış aylarını takip eden ilkbahar aylarında da devam etmekte ve bu durumda bulutluluk değerleri üzerinde etkili olmaktadır. Yine bütün istasyonlarda Temmuz ve Ağustos ayları aylık ortalama bulutluluk değerlerinin minumum değerlerinin görüldüğü aylardır. Bulutluluğun yıl içerisindeki ortalama değerleri üzerinde atmosferik aktivite birinci dereceden rol oynamaktadır.



Şekil 1.12. Cevizli'de Ortalama Nisbî Nem Değerleri ile Ortalama Sıcaklık Değerleri Arasındaki İlişki.

Tablo 1.14. Akseki, Manavgat, Seydişehir ve Cevizli'de Ortalama Aylık ve Yıllık Bulutluluk Değerleri.

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Akseki (1971-2001)	5,1	5,4	5,00	5,1	3,8	2,1	1,3	1,4	1,5	3,0	4,6	5,4	3,6
Manavgat (1971-2002)	4,7	4,5	4,2	4,1	3,0	1,5	1,0	1,0	1,2	2,6	3,9	4,9	3,1
Seydişehir (1971-2002)	5,9	5,2	4,7	4,5	3,6	2,4	1,5	1,4	1,7	3,2	4,3	6,0	3,7
Cevizli (1971-1990)	5,8	6,3	6,1	4,6	3,9	2,5	1,0	0,9	2,1	3,9	4,1	6,6	4,0

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Verileri.

Araştırma sahasındaki bulutlu gün sayıları da, hem bulutluluk hem de atmosferik aktivitenin dönemleri hakkında bilgi vermektedir. Genel olarak araştırma sahasının güney yarısı, Türkiye'nin bulutlu günler sayısının en düşük olduğu yörelerinden birine tekabül etmektedir. Çalışmada kullanılan istasyonlardan daha kuzeyde yer alan Cevizli ve Seydişehir istasyonlarında yıllık ortalama bulutlu gün sayısı, yıllık ortalama açık gün sayılarından daha yüksek iken; Toros Dağlarının güney yamaçlarında kurulmuş olan Akseki ve Akdeniz kıyısında yer alan Manavgat

meteoroloji istasyonlarının yıllık ortalama açık gün sayıları, yıllık ortalama bulutlu gün sayılarından yüksektir (Tablo 1.15). Ortalama bulutlu gün sayılarının aylık değerleri incelenirse, en yüksek oranların kararsız hava kütlelerinin daha fazla görüldüğü ilkbahar aylarına rastladığı anlaşılır. Ortalama bulutlu günlerin minumum değerleri ise her istasyonda Temmuz ve Ağustos aylarına tekabül etmektedir. Yurdumuzda turizmin en gelişmiş yöreleri arasında bulunan Manavgat'ta, Temmuz ve Ağustos aylarında kapalı gün bulunmamaktadır. Diğer istasyonlarda ise yaz aylarında kapalı gün sayısı yine çok azdır. Bu durum da, istasyonların yer aldıkları Akdeniz Bölgesinin yurdumuzda güneşlenme sürelerinin en yüksek olduğu bölge olması ile alakalıdır.

Tablo 1.15. Akseki, Manavgat, Seydişehir ve Cevizli'de Aylara Göre Ortalama Açık, Bulutlu ve Kapalı Gün Sayıları.

	Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Akseki (1971-2001)	Ort.Açık Günler	8,9	7,4	8,0	5,7	9,2	17,4	22,8	23,0	21,7	16,2	10,1	8,0	158,4
	Ort.Bulutlu Günler	12,9	12,0	14,8	17,7	19,2	11,9	8,1	7,9	8,2	11,2	12,6	12,9	149,4
	Ort.Kapalı Günler	9,3	8,8	8,2	6,7	2,6	0,7	0,1	0,1	0,2	3,6	7,3	10,1	57,7
Manavgat (1971-2002	Ort.Açık Günler	9,3	8,1	8,9	8,9	12,4	20,6	24,2	24,2	22,8	16,2	10,9	7,9	174,6
	Ort.Bulutlu Günler	14,6	14,5	17,7	17,5	17,6	9,3	6,8	6,6	7,0	13,1	14,4	15,9	155,0
	Ort.Kapalı Günler	7,1	5,6	4,4	3,6	1,0	0,1	-	-	0,2	1,7	4,7	7,3	35,7
Seydişehir 1971-2002)	Ort.Açık Günler	4,4	5,5	8,0	6,5	9,4	16,1	21,8	22,4	19,6	14,4	9,0	4,4	141,5
	Ort.Bulutlu Günler	17,1	16,2	16,9	19,0	19,5	13,4	9,0	8,5	10,1	13,4	15,7	16,5	175,3
	Ort.Kapalı Günler	9,6	6,5	6,1	4,6	2,1	0,5	0,2	0,1	0,4	3,2	5,3	10,1	48,7
Cevizli (1971-1990	Ort.Açık Günler	4,4	5,2	6,6	8,0	8,0	13,6	22,2	24,6	19,2	11,4	11,8	5,0	140,0
	Ort.Bulutlu Günler	13,8	10,6	12,0	16,8	19,6	15,6	8,6	6,4	9,8	15,4	12,0	12,8	153,4
	Ort.Kapalı Günler	12,8	12,6	12,4	5,2	3,4	0,8	0,2	-	1,0	4,2	6,2	13,2	72,0

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Verileri.

1.2.1.4.Yağışlar

Yağış değerlerinin ortaya çıkmasında topoğrafya şartları, cephe sistemleri ve hava kütlelerinin geliş yönleri belirleyici olmaktadır. Yurdumuzun yağış değerleri incelendiğinde en fazla yağışın kuzey ve güneydeki dağ sıralarının denize bakan

yamaçları ile bu sıraların önündeki kıyı kuşağına düştüğü anlaşılır[143]. Ayrıca, Ekim ayı sonundan Mayıs ayına kadar farklı bölgelerden Akdeniz Havzasına ulaşan hava kütlelerine bağlı cephe sistemleri ile alçak basınç oluşumları da (cephesel depresyonlar), Türkiye'deki yağış koşullarını yöneten bir başka faktördür[144].

Araştırma sahasındaki yağış miktarları üzerinde en belirleyici olan etkenler cephe sistemleri ve orografyadır. Kış mevsiminde, Akdeniz üzerinde karşılaşan polar ve tropikal hava kütlelerinin neden olduğu frontal yağışlar çok görülür[145]. Birde buna topoğrafik şartların etkisi eklendiğinde, araştırma sahasının pek çok yerinde yağış miktarı 1000 mm'nin üzerine çıkmaktadır (Tablo 1.16). Sahadaki istasyonların yağış değerleri incelendiğinde, özellikle topoğrafyanın yağış miktarları üzerindeki etkisi anlaşılmaktadır. Araştırmada kullanılan Cevizli, Manavgat ve Akseki istasyonlarının yağış değerleri 1000 mm'nin üzerinde iken, Gidengelmez Dağlarının yağış gölgesinde kalan Seydişehir'de 747 mm'dir. Uygun kıyı doğrultusu da yağışları arttıran bir başka etkendir. Nemli hava kütleleri denizden kara üzerine doğru hareket ettiklerinde yükselmek zorunda kalırlar, bunun sonucunda da adiyabatik olarak soğuyan hava kütleleri orografik yağışlar bırakırlar. Gerçektende Akdeniz kıyıları Türkiye'nin en fazla yağış alan yöreleri arasında bulunmaktadır. Buna karşılık, yağışların yıl geneline dağılışları orantılı değildir.

Tablo 1.16. Akseki, Manavgat, Seydişehir ve Cevizli'de Aylık ve Yıllık Ortalama Yağış Değerleri (mm).

İstasyonlar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Akseki (1971-2001)	234,1	186,2	144,1	89,0	61,1	32,4	13,9	13,6	13,5	103,5	198,6	246,2	1336,2
Manavgat (1971-2002)	238,7	154,7	96,5	55,2	22,1	8,0	1,7	1,9	9,3	96,7	183,4	241,4	1109,6
Seydişehir (1971-2002)	121,2	84,1	75,1	60,6	46,5	24,6	10,3	13,1	13,0	56,4	98,0	145,0	747,9
Cevizli (1971-1990)	282,8	238,8	122,2	82,2	47,0	14,6	8,8	4,6	39,4	68,4	118,7	339,9	1367,4

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Verileri

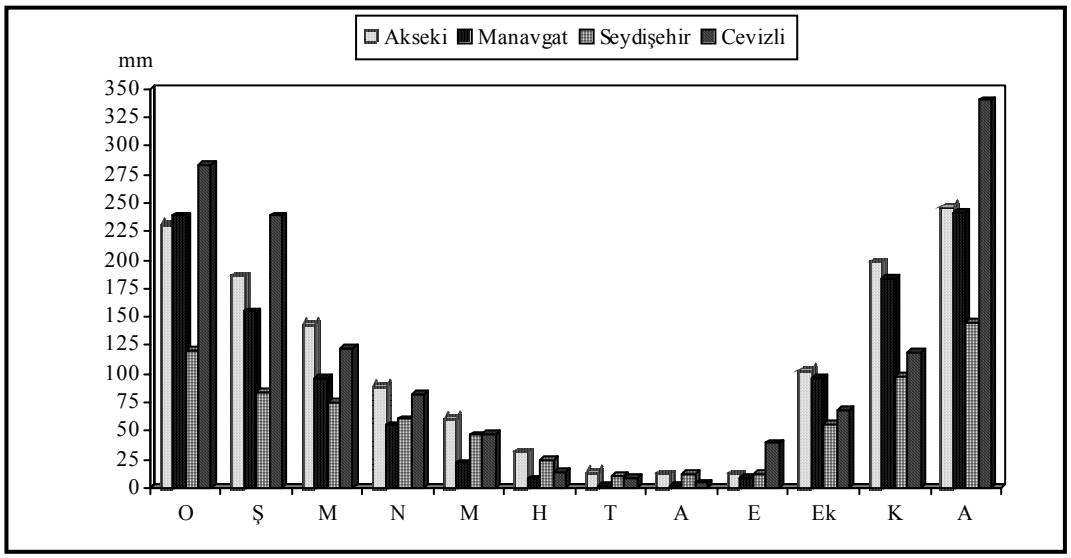
Araştırma sahasında en yüksek yağış değerlerine Cevizli Meteoroloji İstasyonunda rastlanır. Bu istasyonun yağış değerleri üzerindeki en belirleyici faktör, orografyadır. Cevizli'nin Gidengelmez Dağlarının hemen güneybatısında, güneyden

[143] KOÇMAN,A.,1993, a.g.e. s.49
[144] KOÇMAN,A.,1993, a.g.e. s.54
[145] SÜR, A., 1977, a.g.e. S.83

kuzeye doğru belli yükseltileri aşarak gelen hava kütlelerinin tamamen ağırlaşıp yağmur bıraktıkları alanda yer alması, yağış miktarı arttırmıştır. Ayrıca Gidengelmez Dağları, güneyli ve kuzeyli hava akımlarının karşılaşıp cephe oluşturdukları bir bölgeyi de meydana getirmektedir. İşte bu gibi nedenler, Gidengelmez Dağlarının yağmur yamacının önünde yer alan Cevizli'nin yağış değerlerini yükseltmiştir.

Yağış rejiminin ortaya konulması açısından yağışın aylara ve mevsimlere göre dağılımı yapmak gerekir. Araştırma sahasındaki bütün istasyonlarda en fazla yağış kış aylarında görülmektedir (Şekil 1.13). İstasyonlardan Manavgat ve Cevizli'de toplam yağışın yarısından fazlası kış mevsiminde düşerken, diğer iki istasyonda yine toplam yağışın yaklaşık yarısı kış mevsiminde meydana gelmektedir (Tablo 1.17). Bunda yöredeki iklim tipi ve coğrafi amiller etkili olur. Özellikle Cevizli'de yıllık toplam yağışın %63'lük bölümü, Manavgat'ta ise yıllık yağışın %57'si kış aylarında düşmektedir ki bu değerler oldukça dikkat çekicidir. Yağışların en fazla görüldüğü ikinci mevsim ise her istasyonda aynı değildir. Manavgat ve Akseki'de sonbahar, Seydişehir ve Cevizli'de ise ilkbahar mevsimi en yağışlı ikinci mevsimler olarak karşımıza çıkar. Bu dağılımın nedeni ise Cevizli ve Seydişehir'in İç Anadolu Bölgesinin karasal iklimi ile geçiş bölgesinde yer alması ve bunun sonucu olarak yağışların, karasal iklimlerde olduğu gibi, ilkbahar aylarına kaymasıdır. Araştırma sahasını tamamında en az yağışlar yaz mevsiminde meydana gelmektedir. Ancak bu mevsimde araştırmada kullanılan istasyonlardan Akseki ve Seydişehir istasyonlarının bölge genelinden farklı olarak daha fazla yağış aldıkları, bunun da coğrafi konumlarına bağlı olduğu anlaşılmaktadır. Kıyıda yer alan Manavgat ise yaz yağışlarının %1 seviyelerinde oldukça düşük olduğu, tipik bir Kıyı Akdeniz İstasyonu görüntüsünü içerir. Yağışların aylık dağılışları incelendiğinde, Aralık'ın en yağışlı ay olduğu anlaşılır. Bunun nedeni ise sonbaharda başlayan frontal aktivitenin Aralık ayında ekstrem değerine ulaşmasıdır[146]. Frontal aktivite Aralıktan sonra giderek azalmakta ve Temmuz ayında minumum durumuna ulaşmaktadır. Aynı şekilde yağış değerleri de Aralıktan sonra tedricen azalmalar göstererek, Temmuz ve Ağustos aylarında minumum seviyelerine ulaşır. Bu yüzden Temmuz ve Ağustos araştırma sahasında yağışın en az düştüğü aylarıdır.

[146] SÜR, A., 1977, a.g.e.,s.101



Şekil 1.13. Akseki, Manavgat, Seydişehir ve Cevizli'de Yıllık Yağış Miktarının Aylara Göre Dağılımı.

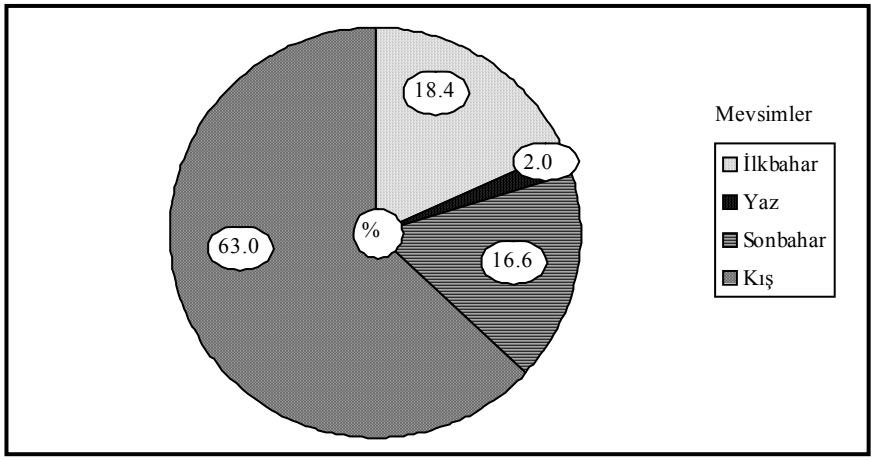
Yukarıda anlatılanlardan sonra araştırma sahasında genel olarak, *Akdeniz Yağış Rejiminin* görüldüğü anlaşılır. Gerçekten de istasyonların aylık ortalama yağış değerleri incelendiğinde bazı aylara ait değerlerin yıllık yağış miktarının %20'sinin üzerinde olduğu görülür. Bu özelliğe sahip istasyonların sadece Akdeniz yağış rejimi bölgelerinde bulunması[147], sahanın yağış rejimini tanımlamaktadır. Buna karşılık Akdeniz yağış rejimi yükseltisi fazla olan Cevizli, Seydişehir ve Akseki istasyonlarında kısmen değişikliğe uğrar. Bilhassa yağış miktarları ve yağışın aylara göre dağılımı yapıldığında yüksekte kalan istasyonların bazı özellikleri ile *Akdeniz-İç Anadolu Yağış Rejim Tipine* de benzerlik gösterdiği anlaşılır. Özellikle yağışların ilkbahar aylarında da devam etmesi ve Temmuz Ağustos minumumlarının toplam yağışın %1-2 sine tekabül etmesi, yağış rejiminin *Akdeniz-İç Anadolu yağış rejim tipine* benzeştiğini kanıtlar.

[147] TEMUÇİN, E.,1990, Aylık Değişme Oranlarına Göre Türkiye'de Yağış Rejimi Tipleri.Ege Coğrafya Derg., S:5, s:160-183, İZMİR

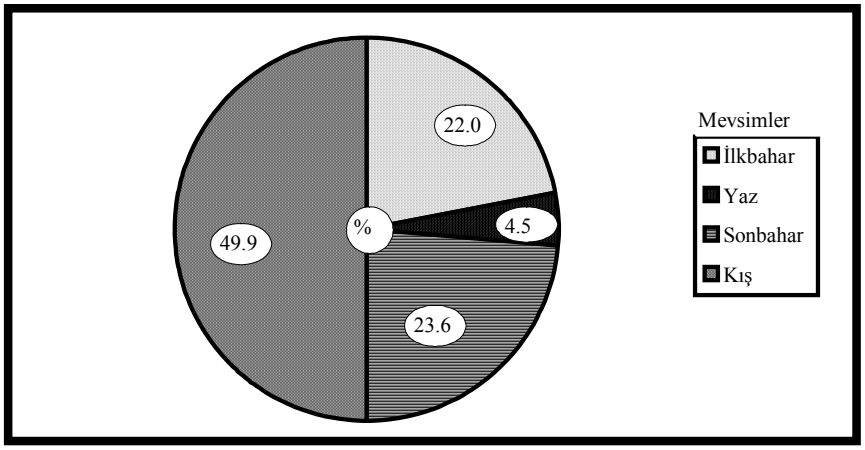
Tablo 1.17. Akseki, Manavgat, Seydişehir ve Cevizli'de Ortalama Yağışın Mevsimlere Göre Dağılışı (mm).

Mevsimler	Kış		İlkbahar		Yaz		Sonbahar		Yıllık	
İstasyonlar	Yağış	%	Yağış	%	Yağış	%	Yağış	%	Yağış	%
Akseki (1971-2001)	666,5	49,9	294,2	22,0	59,9	4,5	315,6	23,6	1336,2	100,0
Manavgat (1971-2002)	634,8	57,2	173,8	15,7	11,6	1,0	289,4	26,1	1109,6	100,0
Seydişehir (1971-2002)	350,3	46,8	182,2	24,4	48,0	6,4	167,4	22,4	747,9	100,0
Cevizli (1971-1990)	861,5	63,0	251,4	18,4	28,0	2,0	226,5	16,6	1367,4	100

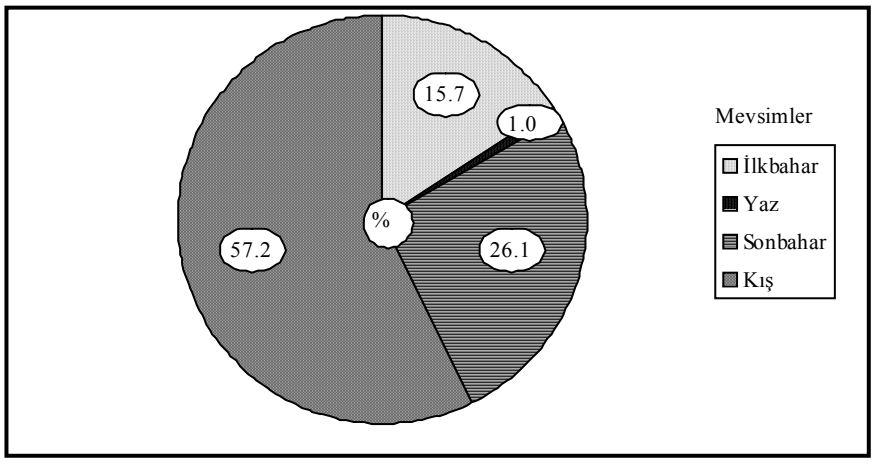
Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Verileri



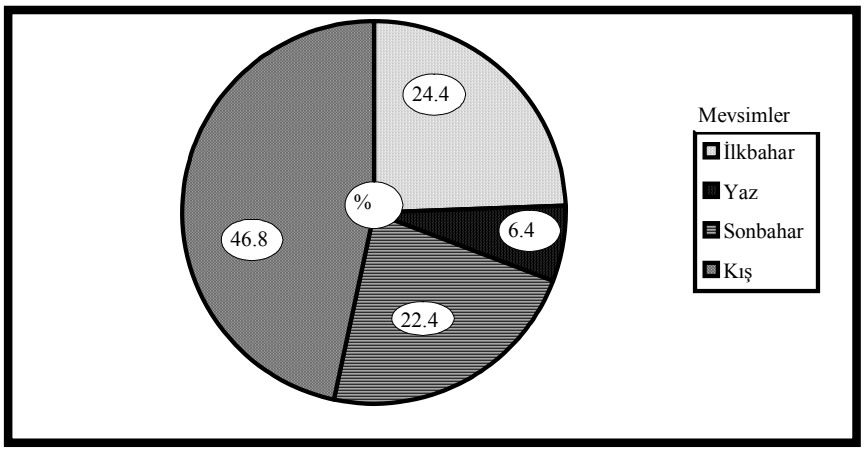
Şekil 1.14. Cevizli'de Ortalama Yağışın Mevsimlere Göre Dağılışı (1971-1990).



Şekil 1.15. Akseki'de Ortalama Yağışın Mevsimlere Göre Dağılışı (1971-2001).



Şekil 1.16. Manavgat'ta Ortalama Yağışın Mevsimlere Göre Dağılışı (1973-2002).



Şekil 1.17. Seydişehir'de Ortalama Yağışın Mevsimlere Göre Dağılışı (1973-2002).

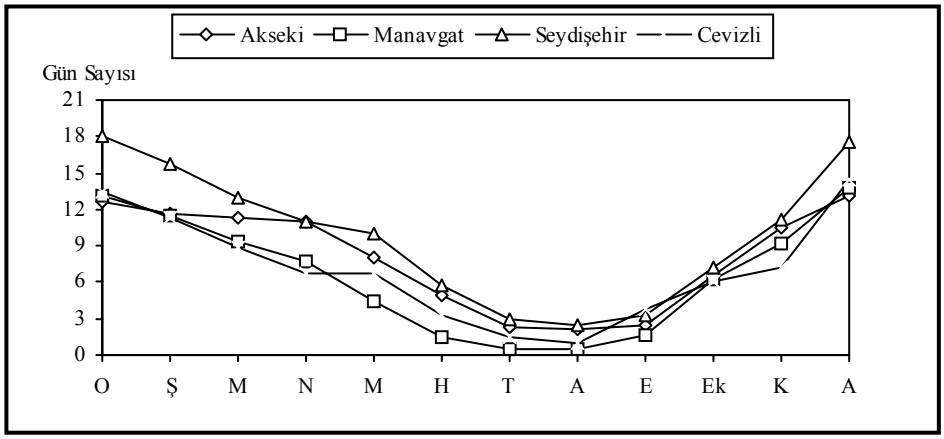
Bir sahanın yağış özelliklerini ortaya koyarken, yağışlı gün sayılarına da bakmak gerekir. Araştırma için seçilen meteoroloji istasyonlarının yıllık yağışlı günleri incelendiğinde en yüksek değerin Seydişehir'e ait olduğu görülür (Tablo 1.18). Sahada en az yağış alan istasyon olmasına rağmen yağışlı gün sayısının en yüksek olduğu istasyon Seydişehir'dir. Bunun nedeni, her mevsimde yağışın meydana gelebilmesi, yağışların uzun bir devreye yayılmasıdır. Bu istasyonlar içerisinde yıllık yağışlı günler sayısının en az olduğu istasyon ise Manavgat'tır. Yıllık toplam yağışlı günlerin oluşmasında yağış miktarı değil aksine, yağış rejiminin özellikleri etkili olur. Gerçekten de yağışı yüksek olmasına rağmen yılın büyük bölümünü yağış almadan geçiren Manavgat 80 günün altında yağışlı gün sayısına sahiptir. Yağışlı günlerin aylara göre dağılımı incelendiğinde ise aylık yağış değerleri

ile paralellik gösterdiği anlaşılır. Yağışlı günlerin en fazla olduğu ay; Manavgat, Akseki ve Cevizli istasyonlarında Aralık ayı iken Seydişehir istasyonunda Ocak ayı olarak karşımıza çıkmaktadır (Şekil 1.18).

Tablo 1.18. Akseki, Manavgat, Seydişehir ve Cevizli'de Ortalama Yağışlı Gün Sayılarının Aylara Göre Dağılımı

İstasyonlar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Akseki (1971-2001)	12,6	11,7	11,3	11,0	8,1	5,0	2,3	2,2	2,4	6,5	10,5	13,1	96,7
Manavgat (1971-2002)	13,2	11,5	9,4	7,7	4,5	1,5	0,5	0,5	1,7	6,2	9,2	13,8	79,7
Seydişehir (1971-2002)	18,0	15,8	13,0	11,0	10,0	5,8	2,9	2,5	3,2	7,3	11,2	17,5	118,2
Cevizli (1971-1990)	13,5	11,3	8,9	6,8	6,8	3,3	1,4	1,0	3,8	6,0	7,2	14,5	84,5

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Verileri



Şekil 1.18. Akseki, Manavgat, Seydişehir ve Cevizli'de Ortalama Yağışlı Gün Sayılarının Aylara Göre Dağılımı.

Aylık yağış miktarının yıllık yağışa bölünmesi ile elde edilen yağış şiddeti üzerinde de durmak gerekir. Özellikle erozyon, taşkın ve sel olaylarında belirleyici olan yağış şiddeti[148] Seydişehir'de 6,3 mm/gün ile en düşük değerini gösterirken, en yüksek değerine ise Cevizli'de 16,1 mm/gün ile erişmektedir. Yağış şiddeti Akseki Meteoroloji İstasyonunda 13.8, Manavgat Meteoroloji İstasyonunda ise 13.9 mm/gün olarak gerçekleşmektedir. Seydişehir hariç tutulduğunda ortalama değerlerde seyreden yağış şiddetinin en büyük etkisinin, erozyonu arttırmak olduğu söylenmelidir. Büyük çoğunluğu eğimli arazilerden ibaret olan araştırma sahasında zaten ince olan toprak örtüsü, yağışın şiddetinin arttığı mevsimlerde de yüzeysel akışla yıkanmaktadır. Buna karşılık şiddetli yağışların sonucunda meydana gelmesi

[148] ERLAT, E., 1997, Türkiye'de Günlük Yağışların Şiddeti Üzerine Bir İnceleme. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Ege Coğrafya Dergisi, S.9, s.160, İZMİR

beklenen sel olaylarına ise, araştırma sahasında rastlanmaz. Bunun nedeni de sahanın bol çatlaklı kayalardan oluşmasıdır. Yağışlar şiddetli olsa dahi bu yağışlar kısa mesafelerde yeraltına intikal etmekte ve dolayısıyla sellerin oluşması engellenmektedir.

Çalışmada kullanılan istasyonların kar yağışları incelendiğinde en yüksek değerlerin Seydişehir'de, en düşük değerlerin ise Manavgat'ta gerçekleştiği görülür. Bu değerlerin ortaya çıkmasında karasallık, yükselti ve denizellik etkili olmuştur. Seydişehir'de ortalama kar yağışlı gün sayısı 29.8 iken, Manavgat'ta 0.2 gündür. Akseki ve Cevizli'de ise kar yağışlı gün sayıları sırasıyla 16,9 ve 8,0 olarak gerçekleşir. Bu değerler Akdeniz Bölgesi için oldukça yüksek değerlerdir. Ancak yerleşmelerin coğrafi konumları ve yükseltileri, değerlerin oluşmasında belirleyici olmuştur. Gerçekten de İç Anadolu ile sınır konumunda bulunan Seydişehir, pek çok İç Anadolu istasyonundan daha yüksek kar yağışlı gün sayısına sahiptir. Aynı şekilde Akseki de, ortalama kar yağışlı günler bakımından yüksek sayılabilecek değerlere sahiptir. Bu değerlerin ortaya çıkmasında yükselti ve nemli hava kütlelerine göre yerleşmelerin konumu etkili olmaktadır. Kıyı yerleşmesi olan Manavgat'ta yağmur olarak gerçekleşen yağışlar, kış aylarında, yükseklere çıkıldıkça genellikle kar şekline dönüşerek Akseki'de, ortalama kar yağışlı gün sayısını yüksek değerlere taşımaktadır.

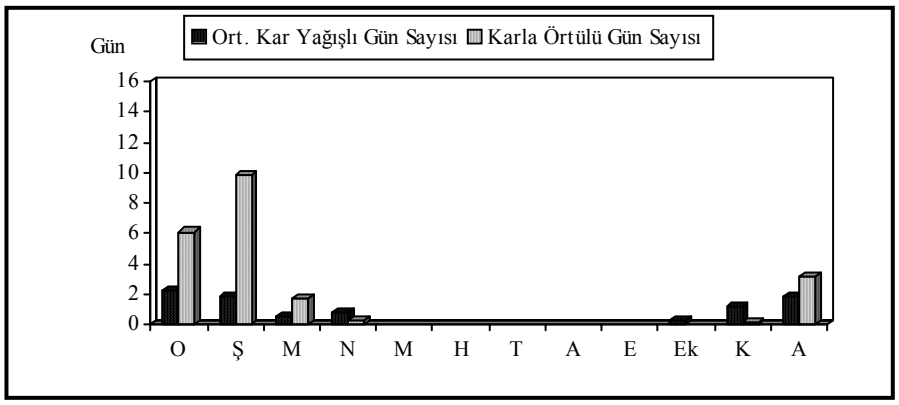
Tablo 1.19. Akseki, Manavgat, Seydişehir ve Cevizli'de Ortalama Kar Yağışlı, Karla Örtülü Gün Sayısı ve En Yüksek Kar Örtüsünün Aylara Göre Dağılımı (1960-1990).

Akseki	Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
	Ort. Kar Yağ. Gün Sayısı	5,1	4,3	3,5	0,7	0,1					0,1	0,7	2,7	16,9
Manavgat	Ort. Kar Yağ. Gün Sayısı	-	0,1	0,1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,2
	Karla Ört. Gün Sayısı	-	0,1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,1
	En Yük. Kar Örtüsü (cm)	-	4,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Seydişehir	Ort. Kar Yağ. Gün Sayısı	8,3	6,9	5,5	1,4	0,2	-	-	-	-	0,2	1,7	5,6	29,8
	Karla Ört. Gün Sayısı	14,5	8,7	4,8	0,4	0,1	-	-	-	-	-	1,6	7,6	37,7
	En Yük. Kar Örtüsü (cm)	65,0	69,0	53,0	16,0	3,0	-	-	-	-	-	35,0	30,0	69,0
Cevizli	Ort. Kar Yağ. Gün Sayısı	2,2	1,8	0,5	0,8	-	-	-	-	-	0,2	1,2	1,8	8,0
	Karla Ört. Gün Sayısı	6,1	9,8	1,7	0,3	-	-	-	-	-	-	0,1	3,1	21,1
	En Yük. Kar Örtüsü (cm)	38	45	32	25	-	-	-	-	-	-	5	18	45

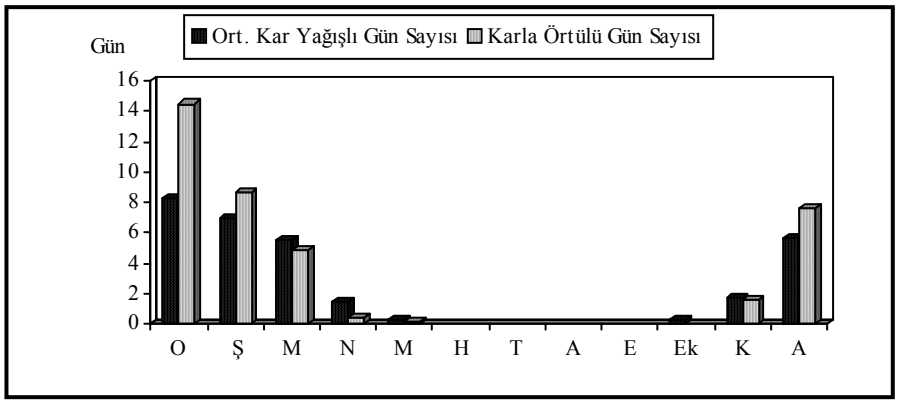
Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Verileri

Karla örtülü günler sayısı konusunda ise Akseki Meteoroloji İstasyonunda gözlem yapılmamaktadır. Diğer istasyonların karla örtülü günler sayıları

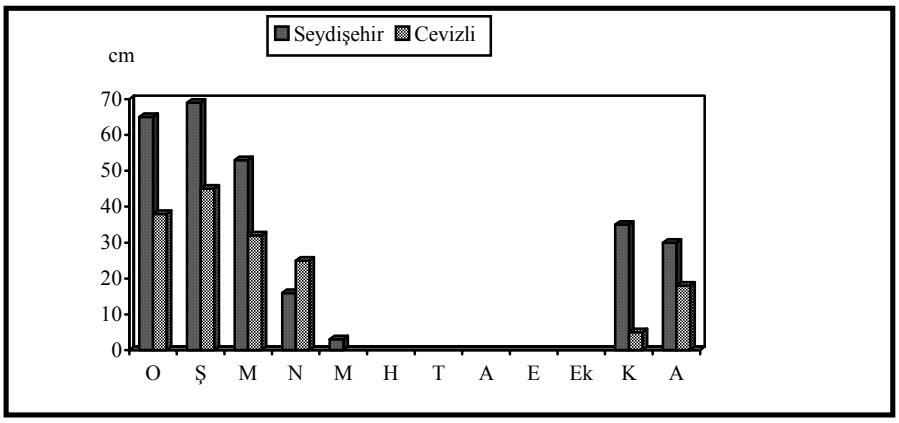
incelendiğinde yine en yüksek değerlerin Seydişehir'e ait olduğu anlaşılır. En yüksek kar örtüsü ise Seydişehir'in 69 cm ile birinci, Cevizli'nin 45 cm ile ikinci sırada yer alması, almış oldukları kar yağışı miktarı ile paralellik gösterir (Şekil 1.21). Bununla beraber, belirtilen kar örtüsü kalınlıkları meteoroloji istasyonlarının gözlemlerini yaptıkları genellikle yerleşme merkezlerinin değerleridir. Fakat araştırma sahasının en yüksek yerinin 2600 m'yi aştığı düşünüldüğünde ve Mayıs ayı sonlarına, korunaklı yerlerde ise Ağustos ayı ortalarına kadar kar örtüsü kaldığı hatta bu kar örtüsüne bağlı olarak yaylacılık ve hayvancılık gibi çeşitli ekonomik faaliyetlerin şekillendiği düşünüldüğünde, yüksek kesimlerdeki kar örtüsü kalınlığının çok daha fazla olduğu açıktır.



Şekil 1.19. Akseki'de Ortalama Kar Yağışlı ve Karla Örtülü Günler Sayısının Aylara Göre Dağılımı



Şekil 1.20. Seydişehir'de Ortalama Kar Yağışlı ve Karla Örtülü Günler Sayısının Aylara Göre Dağılımı.



Şekil 1.21. Seydişehir ve Cevizli'de En Yüksek Kar Örtüsünün (cm) Yıl İçindeki Gidişi.

1.2.2. İklim tipi, yağış etkinliği ve kuraklık sorunu

Araştırma sahasının iklim tipini belirlemek için çalışmada kullanılan istasyonların iklim tipleri ayrı ayrı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bunun içiçn her istasyona üç ayrı iklim tipi formülü uygulandı. Bu çerçevede De MARTONNE (1923), THORNTWAİTE (1948) ve ERİNÇ (1965) formülleri sahanın iklim tipini belirlemede kullanılan başlıca formüllerdir.

İklim, beşeri olayları oldukça fazla etkilemektedir. Sahanın ikliminin belirlenmesi beşerî faaliyetlerin daha akılcı planlanması için önemlidir. Bu nedenle iklim tipini belirleyerek özellikle yağışlı ve kurak devreleri ayırt etmek, tarımsal ekonomilerde oldukça yarar sağlamaktadır. Küresel ısınmaya bağlı olarak; Dünyada ortalama sıcaklıların artacağı, iklim kuşaklarının yer değiştireceği, daha geniş sahalarda kuraklıkların ve buna bağlı olarak kıtlıkların olacağı tahmin edilmektedir. Yağışların daha düzensiz bir hal alması beşeri faaliyetleri olumsuz şekilde etkilemesi yanında, doğal afetlere de neden olmaktadır. Araştırma sahasında yağış değerleri yüksek olmasına rağmen kurak devre olarak ayırt edilebilen uzun bir dönem vardır. Bu nedenle THORNTWAİTE, De MARTONNE ve ERİNÇ formülleri kullanılarak sahanın aylara göre indis değerleri bulunmuş ve yağış karakterleri tespit edilmiştir [149].

Bilindiği gibi kuraklık sorunundan bahsederken yağışın miktarından ziyade yağışın mevsimlere göre dağılışı daha önemlidir. Nitekim araştırma sahasındaki

[149] ARDEL,A., KURTER,A., DÖNMEZ,Y., 1969, Klimatoloji Tatbikatı, İstanbul Üniv Yay. No : 1123, Edeb. Fak. Coğrafya Enst. Yay. No :40, İSTANBUL

Akseki, Cevizli ve Manavgat meteoroloji istasyonlarının yıllık yağış değerleri 1000 mm'nin üzerinde olmasına rağmen, yaz aylarındaki kuraklık oldukça dikkat çekicidir. Aylık indis değeri hesaplamalarının yapıldığı ERİNÇ yağış müessiriyeti indis değerine göre Manavgat'ta yılın 5 ayı kurak geçmekte, bunlardan Temmuz-Eylül ayları periyodu ise tam kurak olarak karşımıza çıkmaktadır[150] (Tablo 1.21). THORNTWAİTE formüllerine göre ise Haziran-Ekim arasındaki 5 aylık periyoddaki su noksanı, kuraklığın etkili olduğu dönemi ortaya çıkarması açısından dikkat çekicidir. Manavgat'ta THORNTWAİTE formülüne göre B_1 B^1_4 s_2 b^1_4 harfleri ile tarif edilen; *nemli, orta sıcaklıkta, su noksanı yaz mevsiminde ve çok kuvvetli olan denizel tesirlere yakın* bir iklim hüküm sürmektedir (Tablo 1.20). Manavgat'ın De MARTONNE (1923) iklim tasnifine göre ise yılın yine 5 aylık dönemi kurak geçerken iklim tipi olarak *nemli iklim* statüsünde girmektedir (Tablo 1.22). Her üç formüle göre Manavgat'ın iklimi nemli iklim sınıfında ayırt edilir. Bu sonucun ortaya çıkmasında denizellik ve yıllık yağış miktarı belirleyici olmuştur.

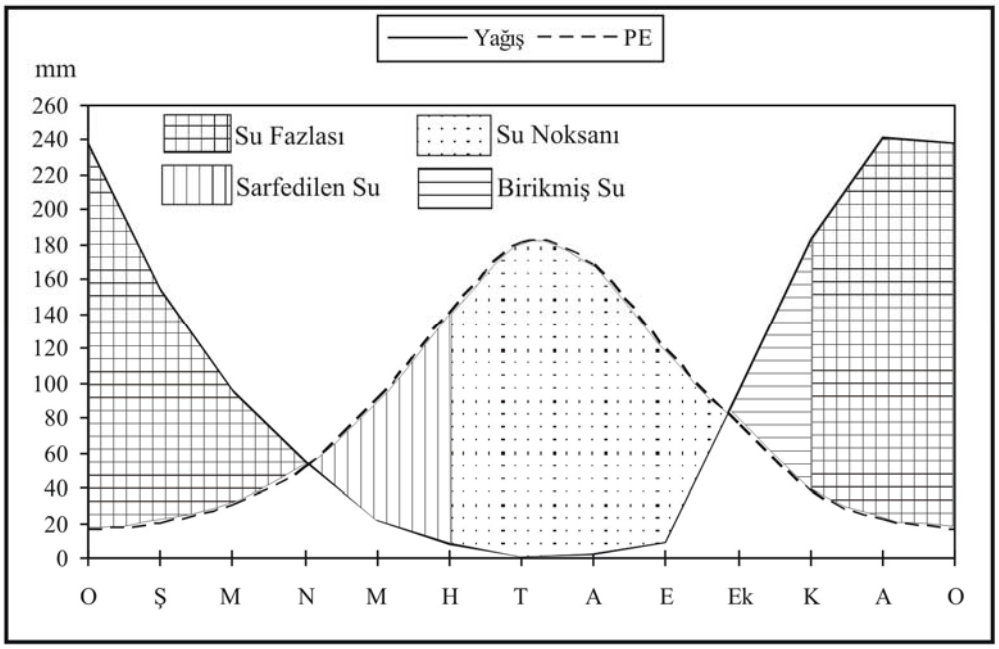
Tablo 1.20. Manavgat'ın THORNTHWAITE Formülüne Göre Su Bilançosu

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Sıcaklık	10,5	10,8	12,8	16,0	20,2	24,8	27,9	27,6	24,9	20,6	15,4	12,0	18,6
Sıc. İndisi	3,08	3,21	4,15	5,82	8,28	11,3	13,50	13,28	11,37	8,53	5,49	3,76	91,69
D.memiş PE	18	23	29	47	75	115	146	145	116	137	44	26	
Düz. PE	15,7	19,6	29,9	51,7	90,8	140,	181,0	168,2	119,5	132,9	37,8	21,8	1009,
Yağış	238,7	154,7	96,5	55,2	22,1	8,0	1,7	1,9	9,3	96,7	183,4	241,4	1109,
Su.Ayl.Değş	0	0	0	0	-68,7	-	0	0	0	0	145,6	0	
Birikmiş su	100	100	100	100	31,3	0	0	0	0	0	100	100	
Ger.Evpotr	15,7	19,6	29,9	51,7	90,8	39,3	1,7	1,9	9,3	96,7	37,8	21,8	416,2
Su Noksanı	0	0	0	0	0	101	179,3	166,3	110,2	36,2	0	0	593,0
Su Fazlası	223,0	135,1	66,6	3,5	0	0	0	0	0	0	145,6	219,6	793,4
Akış	184,8	159,1	113,6	58,5	29,1	14,5	7,2	3,6	1,8	0,9	72,8	146,8	793,4
Nemlilik Or	14,2	6,9	2,2	0,06	0,8	0,9	-1,0	-1,0	-0,9	-0,2	3,9	10,1	

İklim tipi: B_1 B^1_4 s_2 b^1_4

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşler Genel Müdürlüğü verileri.

[150] ERİNÇ,S.,1965, Yağış Müessiriyeti Üzerine Bir Deneme ve Yeni Bir İndis. İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü, Yay., No:41, İSTANBUL



Şekil 1.22. THORNTHWAITE Formülüne Göre Manavgat'ın Su Diyagramları

Tablo 1.21. Manavgat'ta ERİNÇ (1965) Yağış Tesirlilik İndisinin Aylara Göre Durumu

Aylar	**O**	**Ş**	**M**	**N**	**M**	**H**	**T**	**A**	**E**	**Ek**	**K**	**A**	**Yıllık**
Ortalama Yağış (mm)	238,7	154,7	96,5	55,2	22,1	8,0	1,7	1,9	9,3	96,7	183,4	241,4	1109,6
Orta. Max. Sıcaklık	15,1	15,7	18,2	21,4	25,5	30,2	33,4	33,3	31,2	27,1	21,0	16,6	24,1
İndis Değeri	189,7	118,2	63,6	31,0	10,4	3,2	0,6	0,7	3,6	42,8	104,8	174,5	46,0
Yağış Etkinliği	Çok Nemli			Yarı Nemli	Yarı Kurak	Tam Kurak				Nemli	Çok Nemli		Nemli

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Verileri

Tablo 1.22. Manavgat'ta De MARTONNE (1923) Formülüne Göre aylık Kuraklık İndisleri.

Aylar	**O**	**Ş**	**M**	**N**	**M**	**H**	**T**	**A**	**E**	**Ek**	**K**	**A**	**Yıllık**
Ortalama Yağış (mm)	238,7	154,7	96,5	55,2	22,1	8,0	1,7	1,9	9,3	96,7	183,4	241,4	1109,6
Ortalama Sıcaklık	10,5	10,8	12,8	16,0	20,2	24,8	27,9	27,6	24,9	20,6	15,4	12,0	18,6
İndis Değeri	140	89	51	26	7	3	1	1	3	38	87	131	38
Yağış Etkinliği	Nemli			Yarı Nemli	Kurak					Nemli			Nemli

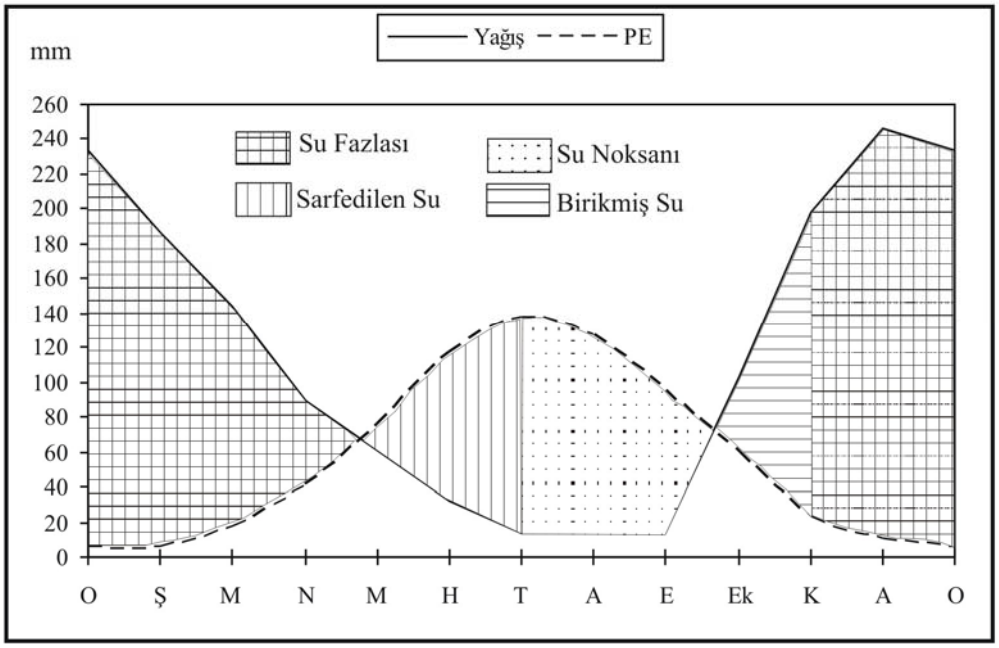
Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Verileri

Yağış değerinin yine 1000 mm'nin üzerinde olduğu Akseki Meteoroloji İstasyonunda ise kullanılan her üç formülle de kurak dönemler ortaya çıkar. Özellikle Temmuz, Ağustos ve Eylül aylarında şiddetli kuraklıkla karşılaşılırken Haziran ayı ise yine kurak özelliği ile dikkat çekmektedir. Topraktaki nem ve buharlaşma ilişkisine dayanan THORNTWAİTE metoduna göre Akseki A $B^{1}{}_{2}$ s_2 a^{1} harfleri ile ifade edilen; *çok nemli, orta sıcaklıkta su noksanı yaz mevsiminde ve çok kuvvetli olan tam denizel iklim* şartları hüküm sürmektedir (Tablo 1.23). ERİNÇ formülüne göre çok nemli (Tablo 1.24), De MARTONNE formülüne göre de nemli statüde olan Akseki'de (Tablo 1.25), genel olarak yaz aylarını kapsayan şiddetli kuraklık doğal ve beşeri hayatın şekillenmesinde etkili olmaktadır.

Tablo 1.23. Akseki'nin THORNTHWAITE Formülüne Göre Su Bilançosu

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Sıcaklık	3,1	3,4	6,3	10,8	15,7	20,6	24,2	24,0	20,4	15,0	8,4	4,8	13,1
Sıc. İndisi	0,48	0,56	1,42	3,21	5,65	8,53	10,89	10,75	8,41	5,28	2,19	0,94	58,26
D.memiş PE	6	7	17	38	62	95	110	109	92	62	27	12	
Düz. PE	5,2	5,8	17,5	41,8	75,6	116,8	137,5	127,5	94,7	60,1	22,9	9,9	715,69
Yağış	234,1	186,2	144,1	89,0	61,1	32,4	13,9	13,6	13,5	103,5	198,6	246,2	1336,2
Su.Ayl.Değş	0	0	0	0	-14,5	-84,4	-1,1	0	0	43,4	56,6	0	
Birikmiş su	100	100	100	100	85,5	1,1	0	0	0	43,4	100	100	
Ger.Evpotr	5,2	5,8	17,5	41,8	75,6	116,8	15,0	13,6	13,5	60,1	22,9	9,9	397,5
Su Noksanı	0	0	0	0	0	0	122,5	113,9	81,2	0	0	0	317,6
Su Fazlası	228,9	180,4	126,6	47,2	0	0	0	0	0	0	119,1	236,3	938,5
Akış	189,2	184,8	155,7	101,4	50,7	25,4	12,7	6,4	3,2	1,6	59,5	147,9	938,5
Nemlilik Or	44,0	31,1	7,2	1,2	-0,2	-0,7	-0,9	-0,9	-1,0	0,7	7,7	23,7	

İklim tipi: A $B^{1}{}_{2}$ s_2 a^{1}



Şekil 1.23. THORNTHWAITE Formülüne Göre Akseki'nin Su Diyagramları

Tablo 1.24. Akseki'de ERİNÇ (1965) Yağış Tesirlilik İndisinin Aylara Göre Durumu

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Ortalama Yağış (mm)	234,1	186,2	144,1	89,0	61,1	32,4	13,9	13,6	13,5	103,5	198,6	246,2	1336,2
Orta. Max. Sıcaklık	8,3	8,6	12,1	16,8	21,8	27,0	30,7	31,0	27,8	21,7	14,0	9,6	19,1
İndis Değeri	338,5	259,8	142,9	63,6	33,6	14,4	5,4	5,3	5,8	57,3	170,2	307,8	70,0
Yağış Etkinliği	Çok Nemli				Yarı Nemli	Yarı kurak	Tam Kurak			Çok Nemli			Çok Nemli

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Verileri

Tablo 1.25. Akseki'de De MARTONNE (1923) Formülüne Göre Aylık Kuraklık İndisleri.

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Ortalama Yağış (mm)	234,1	186,2	144,1	89,0	61,1	32,4	13,9	13,6	13,5	103,5	198,6	246,2	1336,2
Ortalama Sıcaklık	3,1	3,4	6,3	10,8	15,7	20,6	24,2	24,0	20,4	15,0	8,4	4,8	13,1
İndis Değeri	214	166	106	51	28	12	5	5	5	50	129	199	58
Yağış Etkinliği	Nemli				Yarı Nemli	Yarı Kurak	Kurak			Nemli			Nemli

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Verileri

Sahada en fazla yağış alan Cevizli Meteoroloji İstasyonu, 1300 mm'nin üzerine çıkan değeri ile çok nemli bir iklime sahiptir. Bu şekildeki iklim tipinin ortaya çıkmasında, coğrafi konumuna bağlı olarak yağışların yüksek değerlere ulaşması etkili olmuştur. Toros Dağları'nda yükseltiye bağlı olarak yağış değerleri artmaktadır. Deniz seviyesinde 1100 m yüksekte yer alan Cevizli'nin yağış değerleri üzerinde yükseltinin etkisi büyüktür.

Tablo 1.26. Cevizli'nin THORNTHWAITE Formülüne Göre Su Bilançosu

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Sıcaklık	1,6	2,4	6,0	10,1	14,7	19,3	22,8	22,6	17,9	12,4	7,5	4,0	11,8
Sıc. İndisi	0,18	0,33	1,32	2,90	5,12	7,73	9,95	9,82	6,72	3,96	1,85	0,71	50,59
D.memiş PE	3	6	20	39	60	85	98	97	75	49	26	12	
Düz. PE	2,61	5,1	20,6	42,9	72,6	103,7	121,5	112,5	77,2	47,5	22,3	10,0	638,51
Yağış	282,8	238,8	122,2	82,2	47,0	14,6	8,8	4,6	39,4	68,4	118,7	339,9	1367,4
Su.Ayl.Değş	0	0	0	0	0	-89,1	-10,9	0	0	20,9	-79,1	0	
Birikmiş su	100	100	100	100	100	10,9	0	0	0	20,9	100	100	
Ger.Evpotr	2,61	5,1	20,6	42,9	72,6	25,5	8,8	4,6	39,4	47,5	22,3	10,0	301,91
Su Noksanı	0	0	0	0	0	0	112,7	107,9	37,8	0	0	0	258,4
Su Fazlası	280,1	233,7	101,6	39,3	0	0	0	0	0	0	96,4	329,9	1081
Akış	234,9	234,7	167,9	103,9	51,9	25,9	13	6,5	3,3	1,7	48,2	189,1	1081
Nemlilik Or	107	45,8	4,9	0,9	-0,3	-0,8	-0,9	-0,9	-0,5	0,4	4,3	32,99	

İklim Tipi: A $B^{'}_{2}$ s_2 $b^{'}_{2}$

Cevizli'de 1300 mm'den fazla olan yağış değerleri yıl geneline düzenli yayılmasa da yağışların yağışlı devrede yüksek değerlerde gerçekleşmesi, iklim tipinin çok nemli iklimler arasında yer bulmasına neden olmuştur. THORNTWAİTE metoduna göre Cevizli'de; *çok nemli, orta sıcaklıkta, su noksanı yaz mevsiminde ve çok kuvvetli olan okyanusal tesirlere yakın iklim tipi* görülürken (Tablo 1.26), ERİNÇ ve De MARTONNE formüllerinde de nemli karakter yılın genelinde hâkim olmaktadır Tablo 1.27,.1.28).

Tablo 1.27. Cevizli'nin ERİNÇ (1965) Yağış Tesirlilik İndisinin Aylara Göre Durumu

Aylar	**O**	**Ş**	**M**	**N**	**M**	**H**	**T**	**A**	**E**	**Ek**	**K**	**A**	**Yıllık**
Ortalama Yağış (mm)	282,8	238,8	122,2	82,2	47,0	14,6	8,8	4,6	39,4	68,4	118,7	339,9	1367,4
Orta. Max. Sıcaklık	8,3	8,6	12,1	16,8	21,8	27,0	30,7	31,0	27,8	21,7	14,0	9,6	19,1
İndis Değeri	408,8	333,2	121,1	58,7	25,8	6,5	3,4	1,7	17,0	37,8	101,7	424,8	71,5
Yağış Etkinliği	Çok Nemli			Nemli	Yarı Kurak	Tam Kurak				Yarı Nemli	Çok Nemli		Çok Nemli

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Verileri

Tablo 1.28. Cevizli'de De MARTONNE (1923) Formülüne Göre aylık Kuraklık İndisleri.

Aylar	**O**	**Ş**	**M**	**N**	**M**	**H**	**T**	**A**	**E**	**Ek**	**K**	**A**	**Yıllık**
Ortalama Yağış (mm)	282,8	238,8	122,2	82,2	47,0	14,6	8,8	4,6	39,4	68,4	118,7	339,9	1367,4
Ortalama Sıcaklık	1,6	2,4	6,0	10,1	14,7	19,3	22,8	22,6	17,9	12,4	7,5	4,0	11,8
İndis Değeri	204	231	92	49	23	6	3	2	17	37	81	291	62
Yağış Etkinliği	Nemli				Yarı Nemli	Kurak			Yarı Kurak	Nemli			Nemli

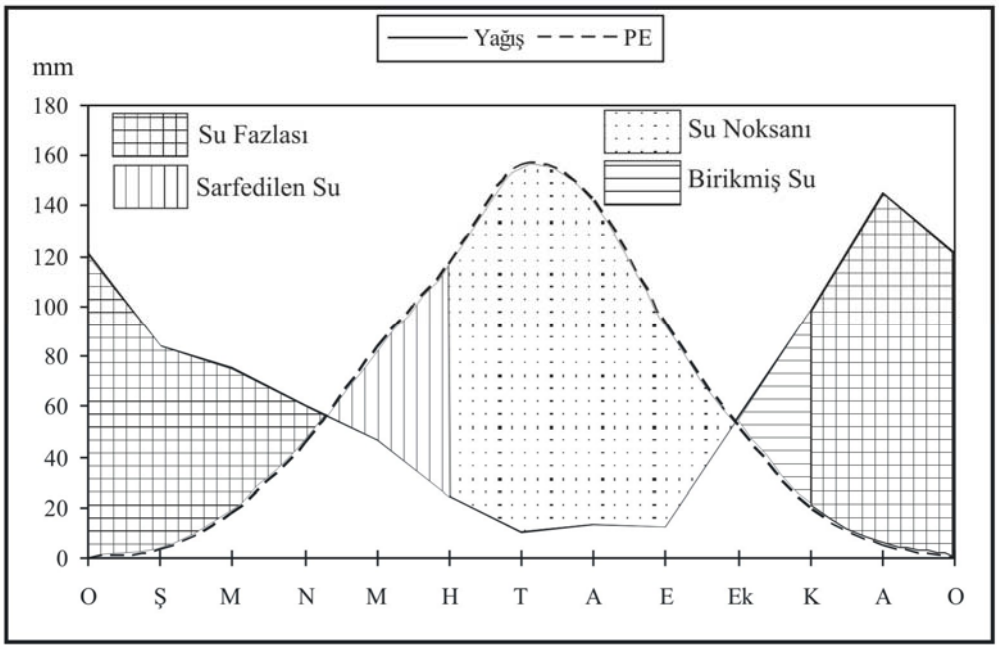
Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Verileri

Araştırmada kullanılan istasyonlardan Seydişehir, yağışın en az olduğu istasyon olmasıyla diğerlerinden ayrılır. Burada yağış, diğer istasyonlara göre yıl geneline daha fazla bir yayılış gösterir. Bununla beraber Seydişehir'de de kurak ve yağışlı dönemler keskin çizgilerle ayırt edilmektedir. Seydişehir, diğer istasyonlardan ayrı olarak karasal tesirlere daha yakındır. Nitekim THORNTWAİTE metoduna göre Seydişehir'de*; nemli, orta sıcaklıkta, su noksanı yaz aylarında ve çok kuvvetli olan kıta tesirlerine yakın iklim tipi* görülmektedir (Tablo 1.29). ERİNÇ ve De MARTONNE formüllerine göre ise nemli karakterde olan iklimin bu özelliği yağışların nispeten yıl geneline yayılması ile açıklanabilir (Tablo 1.30, 1.31).

Tablo 1.29. Seydişehir'in THORNTHWAITE Formülüne Göre Su Bilançosu

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Sıcaklık	-0,4	1,3	5,5	10,8	15,6	20,0	23,5	23,1	19,0	13,0	6,6	2,0	11,7
Sıc. İndisi	0	0,13	1,16	3,21	5,60	8,16	10,41	10,15	7,55	4,25	1,52	0,25	52,39
D.memiş PE	0	3,5	17	41	68	95	125	121	90	52	22	5,5	
Düz. PE	0	2,9	17,5	45,1	83,0	116,9	156,3	141,6	92,7	50,4	18,7	4,6	729,7
Yağış	121,2	84,1	75,1	60,6	46,5	24,6	10,3	13,1	13,0	56,4	98,0	145,0	747,9
Su.Ayl.Değş	0	0	0	0	-36,5	-63,5	0	0	0	6,0	79,3	14,7	
Birikmiş su	100	100	100	100	63,5	0	0	0	0	6,0	85,3	100	
Ger.Evpotr	0	2,9	17,5	45,1	83,0	88,1	10,3	13,1	13,0	50,4	18,7	4,6	346,7
Su Noksanı	0	0	0	0	0	28,8	146	128,5	79,7	0	0	0	383
Su Fazlası	121,2	81,2	57,6	15,5	0	0	0	0	0	0	79,3	140,4	495,2
Akış	105,6	93,4	75,6	45,6	22,9	11,5	5,8	2,9	1,5	0,8	39,6	90,0	495,2
Nemlilik Or	0	28	3,3	0,3	-0,4	-0,8	-0,9	-0,9	-0,8	0,1	4,2	30,5	

İklim Tipi: B_1 B'_2 s_2 b'_2



Şekil 1.24. THORNTHWAITE Formülüne Göre Seydişehir'in Su Diyagramları

Tablo 1.30. Seydişehir'in ERİNÇ (1965) Yağış Tesirlilik İndisinin Aylara Göre Durumu

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Ortalama Yağış (mm)	121,2	84,1	75,1	60,6	46,5	24,6	10,3	13,1	13,0	56,4	98,0	145,0	747,9
Orta. Max. Sıcaklık	3,8	5,9	10,7	16,2	21,3	26,1	29,9	29,8	26,1	19,8	12,2	5,9	17,3
İndis Değeri	382,7	171,1	84,2	44,9	26,2	11,3	4,1	5,3	6,0	34,2	96,4	294,9	43,2
Yağış Etkinliği	Çok Nemli			Nemli	Yarı Nemli	Yarı Kurak	Tam Kurak			Yarı Neml	Çok Nemli		Nemli

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Verileri

Tablo 1.31. Seydişehir'de De MARTONNE (1923) Formülüne Göre aylık Kuraklık İndisleri.

Aylar	**O**	**Ş**	**M**	**N**	**M**	**H**	**T**	**A**	**E**	**Ek**	**K**	**A**	**Yıllık**
Ortalama Yağış (mm)	121,2	84,1	75,1	60,6	46,5	24,6	10,3	13,1	13,0	56,4	98,0	145,0	747,9
Ortalama Sıcaklık	-0,4	1,3	5,5	10,8	15,6	20,0	23,5	23,1	19,0	13,0	6,6	2,0	11,7
İndis Değeri	151	89	58	35	22	10	4	5	5	29	71	145	34
Yağış Etkinliği	Nemli				Yarı Nemli	Yarı Kurak	Kurak			Yarı Nemli	Nemli		Nemli

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Verileri

Araştırma sahası genel olarak Akdeniz yağış rejimine sahiptir. Bütün bu meteoroloji istasyonlarında yağışların en fazla olduğu dönem kış aylarıdır. Yağışların kısa zaman aralığında yoğun bir şekilde gerçekleşmesi beşeri faaliyetler üzerinde beklenen faydaları sağlamaz. Kısa zaman aralığında sağnak karakterli meydana gelen yağışlar, yağışlı devrede zaten suya doygun olan toprakta tutunamamakta ve yüzeysel akışa geçmektedir. THORNTWAİTE su bilançosu tablosunda su noksanı ve su fazlası hanelerinin yüksek değerlere ulaşması yağış karakterleri ile alakalıdır.

Çalışmada kullanılan bütün iklim tasnifi formüllerine göre araştırma sahasının tamamının nemli iklimler içinde anıldığı dikkati çekmektedir. Ancak pratikte bu tam da bu şekilde değildir. Gerçekte, araştırma sahasını tamamını etkileyen ve uzun bir dönemi kapsayan ciddi bir kuraklık vardır. Yüksek yağış değerlerine karşılık bu kuraklığın ortaya çıkmasının nedeni, yağışın toprakta tutunamaması ve yılın belli yarısında meydana gelmesi gösterilebilir. Yaz mevsiminde karşı karşıya kalınan kuraklıktan dolayı tarım da sulamaı ihtiyacı hat safhadadır. Hatta bu nedenle, sulama suyundan yoksul olan araştırma sahasının büyük yarısında, tarımsal faaliyetler ya hiç yapılmamakta ya da kuru tarım karakterine bürünmektedir.

1.3.Bitki Örtüsü

Dünya üzerinde ayırt edilen flora bölgelerinden; Avrupa–Sibirya Flora Bölgesi, İran-Turan Flora Bölgesi ve Akdeniz Flora Bölgesine ait türler Türkiye'de görülmektedir. Bununla beraber ülkemizde, yükseklik ve bakı şartları, flora bölgelerinin birbirinden kesin çizgilerle ayrılmasını güçleştirir[151]. Bazen bir flora bölgesi içerisinde başka bir flora bölgesinin alt flora âlemlerine rastlanabilmektedir. Örneğin Avrupa Sibirya Flora Bölgesinin alt flora âlemlerinden kurak-öksin vejatasyon, yurdumuzun çeşitli yerlerinde dağların güneye bakan yamaçlarında kuru ormanlar, vadi ve depresyonlarda kurakçıl çalılar halinde bulunabilir[152]. Araştırma sahası bu flora bölgelerinden, Akdeniz Flora Bölgesi içerisinde kalır. Ancak sahanın kuzeyi İran-Turan Flora Bölgesine ait türleri de içermektedir. Aynı şekilde kurak-öksin üyelerine de Akseki ilçesinde rastlanabilir.

Araştırma sahası, Toros Dağlarının yüksek kesiminde yer alır. Toros Dağları, kıyının gerisinde hem doğu-batı, hem de güney-kuzey yönünde devamlılık arz eden yapılarıyla bölgenin iklim, bitki örtüsü, toprak ve diğer fiziki coğrafya özelliklerinin ortaya çıkmasında belirleyici olmuştur. Uzun mesafelerde devamlılık gösteren Toros Dağlarından dolayı Akdeniz Bölgesi; Akdeniz Alt, Akdeniz Dağ ve Akdeniz Dağ Çayırı olmak üzere üç ana bölüm olarak ayırt edilmiştir[153]. Akseki İçesinin büyük bölümü, Toros Dağlarının 1000-2000 m yükseltileri arasında yer alan Akdeniz Dağ Kuşağında kalır. Ayrıca sahanın güneyinde Akdeniz Alt Kuşağı, kuzey-kuzeydoğu-doğu ve güneydoğusunda da Akdeniz Dağ Çayır alanlarında kalan bölümler de vardır.

Akdeniz Dağ Kuşağı, Oromediterrenean bölge olarak da tarif edilir. Bu bölgenin fazla yağış alması ve arazinin çok arızalı olması, bir taraftan kuytu alanlarda ve kuzeye bakan yamaçlarda Avrupa-Sibirya elementlerinin tutunmasını sağlamış, diğer yandan da endemiklerin yerleşmesine zemin hazırlamıştır. Bilindiği gibi Türkiye'de doğal tür sayısı 11148 olup, bunların 3616'sı endemiktir. Endemizm oranı tür düzeyinde % 33'dür[154]. Endemik türler büyük flora bölgelerinin birbirlerine

---

[151] ATALAY,İ.,1994, Türkiye Vejatasyon Coğrafyası. Ege Üniversitesi Basımevi, s.112, İZMİR
[152] ATALAY,İ.,1994, a.g.e. s.113, İZMİR
[153] ATALAY,İ., 2002, Türkiye'nin Ekolojik Bölgeleri. Orman Bakanlığı Yayın No:163, s.116, Meta Basımevi, İZMİR
[154] KUTLUK, H., AYTUĞ, B., 2004, Plant of Turkey "Grid by Grid" C4. Birlik Ofset Yayıncılık., Cilt.C4, s.IV, ESKİŞEHİR

sınır oldukları alanlarda sıklıkla bulunmaktadır. Batı ve Orta Toroslarda özellikle Bolkar Dağları, Tahtalı ve Bereket dağları endemik türlerin yoğun olduğu kesimlerdir[155]. Akseki İçesinin hemen güneyindeki Gündoğmuş'u konu alan bir çalışmada sahada 22 endemik tür tespit edilmiştir[156].

Akseki İçesi bitki çeşitliliği bakımından oldukça zengindir. Yöre endemik türler yanında, 4. zamanın iklim değişikliklerinin eseri olan relikt türler barındırması bakımından da önem taşır. Araştırma sahasını kuzeyinde çalışma sahamızın da bir bölümünü içine alan bir çalışmada bölgenin, 93 familyaya ait 900 bitki türünü barındırdığı tespit edilmiştir[157].

1.3.1.Bitki örtüsünün dağılışını etkileyen faktörler

Akseki İçesinde bitki örtüsü özelliklerini belirleyen etkenlerin başında, topoğrafya ve yükselti gelir. Saha, Akdeniz Flora Bölgesinin genel karakterini yansıtmakla beraber kendine has özellikleriyle de dikkat çekicidir. Akseki İçesinin geniş alanlarda kalker platolardan müteşekkil olması, dar ve derin yarılan vadilerin bulunması, jeomorfolojik birimlerin kısa mesafelerdeki lokal etkileri, Akseki ilçesinde zengin bir bitki örtüsünün ortaya çıkmasında belirleyici olmuştur. Sahada bitki türlerinin yayılışı üzerinde en belirleyici olan faktör ise yükselti şartlarıdır. Araştırma sahasında bitki örtüsü yükseltiye göre 4 kademede gruplandırılabilir. Bunlar, 800-900 m'lere kadar çıkabilen maki katı, genel itibariyle 700-1200 m arasında yayılış bulan kızılçamlar, 1000-1400 m'ler arası kızılçam, meşe, ardıç gibi türlerden ibaret kurak-öksin orman katı ve daha yukarıda az sayıda karaçam daha fazla olarak göknar, sedir gibi türlerin yaygın olduğu orman kuşağı ve onun üzerinde ise güney kesimlerde 1800, kuzey kesimlerde de 2000 m'den itibaren görülebilen çayır-bozkır kuşağıdır. Bununla beraber belirtilen bu bitki kuşakları, bitki çeşitliliğinden dolayı, çoğu yerde birbirine geçmiş durumdadır ve net sınırlarla ayırt edilmeleri güçtür.

---

[155] AVCI, M.,1993, Türkiye'nin Flora Bölgeleri ve "Anadolu Diagonali"ne Coğrafi Bir Yaklaşım. Türk Coğrafya Dergisi S.28, s.225-248, İSTANBUL

[156] YEŞİLÖZ, G., 2003, Gündoğmuş (Antalya) ve Çevresinin Florası. Selçuk Üniv. Fen Bil. Enst. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s.12, KONYA

[157] OCAKVERDİ, H., 1984, Seydişehir Maden Bölgesi (Konya) ve Çevresinin Florası. Selçuk Üniv. Fen-Edeb. Fakültesi, Fen Dergisi, S.3, s.91-129, KONYA

Sahanın jeolojik ve jeomorfolojik özellikleri de bitki örtüsünün yayılışını etkileyen faktörler arasındadır. Akseki İçesinin geniş alanlarda kalker platolarla kaplı olması, karstik şekillerin sıklıkla görülmesine olanak sağlamıştır. Örneğin, tabanlarında toprak bulunan dolinler, bu kesimlerinde Akdeniz Çayır-Bozkır katına ait üyeleri barındırırken, yamaçlarında ardıç, kızılçam gibi türlere mekân oluşturmaktadır. Bu şekilde ardıç, kızılçam, karaçam, göknar gibi ağaç türleri ile birkaç metre mesafede, 2000 m'nin üzerinde rastlanabilen çayır-bozkır katına ait üyeler yan yana gelebilmektedir. Bu da sahadaki karstlaşmanın bitki örtüsü türleri ve yayılışları üzerindeki etkisini göstermesi açısından iyi bir örnek oluşturur.

Akseki İçesinde bitki örtüsü üzerinde belirleyici olan faktörlerden bir diğeri de iklimdir. Sahada yıllık yağış miktarının 1000 mm'nin üzerinde olmasına karşılık; kurak ve yağışlı devrelerin birbirinden ayırt edilebilmesi, güneşlenme sürelerinin uzunluğu ve bakı şartlarının uygunluğu bitki örtüsünü çeşitlendiren nedenler arasındadır. Sahanın bitki örtüsü genel olarak güneşlenme isteği fazla, köklerini derine salabilen, bütün yıl yeşil kalan türlerin baskın olduğu ağaç ve çalılarla anılır. Akseki ilçesinde bitki örtüsü genel olarak yükselti kademelerine göre şekillenmiş olsa da, iklimin de önemli derecede etkisi vardır.

1.3.2.Ormanlar

Akseki İçesinde bitki katlarını kesin çizgilerle birbirinden ayırmak oldukça güçtür. Sahada maki türleri 900 m yükseltilerine kadar çıkabilirken, vadi içlerine 1000 m seviyelerine kadar inmiş karaçamlar da bulunmaktadır. Aynı şekilde 1200 m seviyelerine kadar yükselebilen kızılçamlarda, bulundukları yükselti kademeleri açısından oldukça ilgi çekmektedir. Bu nedenle ormanlık alanlar en altta bulunan maki katından başlanarak, ormanın üst kuşağına kadar bazen bitki katları, bazen de türleri esas alınarak anlatılmaya çalışılmıştır.

Akdeniz Bölgesi ormanlarının %15'ini makiler, %7'sini yapraklı ağaçlar ve %78'ini ise ibreli ağaçlar teşkil eder[158]. Maki, Türkiye dışında Akdeniz Bölgesinin asli vejatasyonu olmasına rağmen, Türkiye'de ormanların çeşitli yollarla tahribi

[158] KASAPLIGİL, B., 1952, Türkiye'de Akdeniz İklim Tipinin Hakim Olduğu Bölgelerde Orman Vejatasyonu. İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Derg. Cilt:II, S.2, s.47-53, İSTANBUL

sonucunda gelişmiş sekonder bir çalı topluluğudur[159]. Yurdumuzun Akdeniz Fitocoğrafya bölgesinde, asli formasyonmuş gibi bahsedilen maki türleri, kızılçamların tahrip edildiği alanlarda uygun yetişme şartları bulmuşlardır. Akdeniz kıyısında 18-20 türle 800-900 m'lere, Ege kıyılarında 13-14 türle 500-600 m'lere, Marmara kıyılarında 8-10 türle 300-400 m'lere, Karadeniz kıyılarında ise 4-5 türle 150-200 m.lere kadar çıkabilirler[160]. Akseki İçesinde ise Manavgat Çayı Vadisi boyunca 1000 m'lere kadar görülebilmektedir. Bu yükselti katı içerisinde 300 m'den itibaren genellikle kızılçamlarla karışmış halde bulunurlar[161]. Araştırma sahasında asıl kızılçam- maki karmaşığı Manavgat Çayı Vadisi boyunca 700-1000 m yükseltileri arasında izlenebilir (Fotoğraf 1.43).

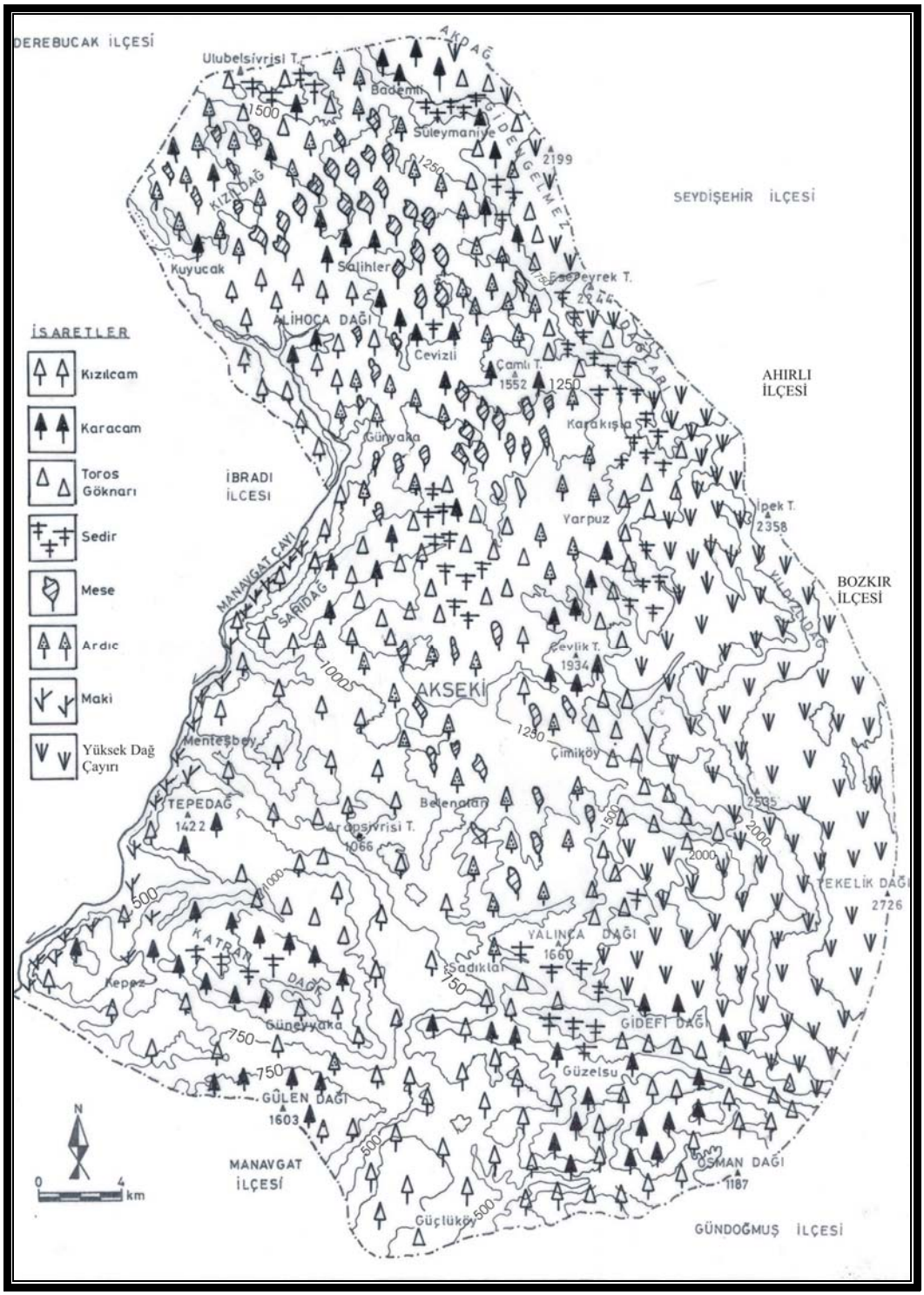


Fotoğraf 1.43. Manavgat Vadisi Yukarı Kesiminde Bulunan Çınardibi Köyünde Maki Ve Kızılçamlar Bir Arada Görülebilmektedir.

[159] ATALAY,İ., 1990, Vejatasyon Coğrafyasının Esasları. T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, s.188, İZMİR

[160] DÖNMEZ, Y., 1985, Bitki Coğrafyası. İstanbul Üniversitesi Yayınları No.3319, Coğrafya Enstitüsü Yayınları No. 3213, s.123, İSTANBUL

[161] ARINÇ, K., 2006, Türkiye'nin Coğrafi Bölgeleri; Kıyı Bölgeleri. Atatürk Üniv. Fen-Edebiyat Fak. Coğrafya Serisi, s.35, ERZURUM



Harita 1.6. Akseki İlçesinin Bitki Örtüsü Dağılış Haritası

En çok bulunan maki türleri Arbutus andrachne (Sandal), Arbutus unedo (Kocayemiş), Ceratonia siliqua (Keçi boynuzu), Lourus nobilis (Defne), Myrtus communis (Mersin), Pistacia terebinthus (Menengiç), Quercus coccifera (Kermez meşesi), Styrax officinalis (Tesbih ağacı), Cercis siliguastrum (erguvan), Spartium

junceum (katır tırnağı), Vitex agnus castus (hayıt), Nerium oleander (Zakkum), Phillyrea latifolia (akçakesme), Paliurus spina-christi gibi türlerdir. Bu bölgede makiler, birlikler oluşturarak İbradı-Akseki platolarına kadar yükselirler[162].

Araştırma sahasının deniz seviyesine en yakın yeri Manavgat Çayı Vadisinde 300 m rakımdadır. Zaten deniz seviyesine inmeyen sahanın topoğrafik özellikleri ve iklimindeki lokal değişmeler düşünüldüğünde, maki örtüsünün karakteristik türlerini devamlı olarak görmek mümkün olmamaktadır. Makiler, kızılçamların altında geniş alanlara yayılmıştır. Kızılçamların ortadan kaldırılmasıyla ortama hâkim olan makiler ise çoğu yerde bozulmuşlardır. Maki türleri, kızılçamlardan başka gerek Manavgat Çayı vadisi içinde gerekse de vadinin dışına çıktığı kesimlerde ardıç türleri ile de yan yana görülebilirler (Fotoğraf 1.44). Manavgat Çayı vadisi içerinde sandal, defne ve saçlı meşeleri bir arada görmek mümkündür. Makilerin ortadan kaldırılmasıyla bazen birkaç yüz metre devamlılık gösteren küçük sahalarda garig türleri yayılmış halde bulunur. En geniş yayılışa sahip garig türlerini; Calycotome villosa (keçiboğan), Cirtus Salviifolius (ada çayı yapraklı laden), Euphorbia hierosolymitana (sütleğen), Sarcopoterium spinosum (abdest bozan) gibi türler oluşturur.



Fotoğraf 1.44. Sahada Meşeler İle Ardıçlar Yan Yana Bulunabilmektedir.

[162] ATALAY,İ., 2002, Türkiye'nin Ekolojik Bölgeleri. Orman Bakanlığı Yayın No:163, Meta Basımevi, İZMİR

Kızılçam, Akdeniz İklim bölgelerinin asli formasyonudur. Kızılçamlar kalker anakaya ve muhtelif şistler üzerinde yetişir. Keza taşlı sığ topraklar veya kayalar üzerinde yetişebildiği gibi derin topraklar üzerinde de görülebilir. Kızılçamın iklim istekleri ise toprak isteklerine göre sınırlıdır. Kışları ılıman, yazları kurak olarak karakterize edilen iklim tipi kızılçamlara en uygun şartları sunmaktadır. Kızılçamların soğuk iklim sınırını Ocak ayı ortalaması 2,5 ^{o}C (Ulukışla) teşkil etmektedir[163].



Fotoğraf 1.45. Manavgat Çayı Vadisi Yukarı Kesimlerinde İzlenebilen Kızılçam Ormanı.

Akdeniz Bölgesinde deniz kıyısından başlaması beklenen kızılçamlar çoğu yerde daha yüksek seviyelerden itibaren yayılış ortamı bulurlar. Kızılçamlar Akdeniz Alt bölgesinde 400-500 m'lerden sonra yer yer dağınık, yer yer de gür birlikler halinde izlenebilir (Fotoğraf 1.45). Akdeniz Bölgesinde kızılçam ormanları 1000-1100 m, hatta güneşlenme süresinin fazla olduğu kesimlerde 1500 m'nin üstündeki yükseltilerde görülebilir[164]. Araştırma sahasında Manavgat Çayı Vadisi boyunca

[163] ŞEFİK, Y., 1964, Kızılçam (Pinus brutia) Kozalak ve Tohumu Üzerine Araştırmalar. İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Derg. Seri:A, Cilt:XIV, S.2, s.35-45, İSTANBUL
[164] TATLI, A., 2004, Türkiye Vejatasyonu. 2. Baskı, Bizim Büro, KÜTAHYA

1000-1100 m'lere (Cevizli-Salihler-Gümüşdamla arası) kadar izlenebilen kızılçamlar, özellikle 800-1000 m yükselti kademesinde ve güneş gören yamaçlarda 15-20 m uzunlukta düzgün gövdeli olarak yetişebilmektedir. Bu yükselti kademelerinde kızılçamların orman altı formasyonu, makilerden oluşan kurakçıl türlerdir.

Sahamızın güney yarısında özellikle 1000 m'nin altındaki yükseltilerde saf topluluklar halinde, 1000-1200 m'ler arasında ise meşe, ardıç ve karaçamlarla (Cevizli'de olduğu gibi) yan yana bulunan kızılçamlar, sahanın klimaks vejatasyonudur (Fotoğraf 1.46). Ancak antropojen etkilerle çoğu yerde deforme olmuştur.



Fotoğraf 1.46. Cevizli-Salihler Arasında Görülen Kızılçam-Karaçam Karışık Ormanı

Araştırma sahasında maki-kızılçam kuşağının üstünde daha kesin sınırlarla izlenebilen 1000-1200 m yükseltiler arasında meşe-ardıç katı yer alır (Fotoğraf 1.47, 1.48). Akseki İçesinin hemen tamamında görülebilen bu ağaç türlerinden ardıçlar, ormanın tahrip edilmesiyle ortama hâkim olmuşlardır. Akseki Kasabası, Belenealan, Bucakalan, Emiraşıklar, Sarıhaliller köyleri etrafında çeşitli ardıç türlerini görmek mümkündür. Bu ağaçlardan meşe türleri, genelde kalın bünyeli toprakların

bulunduğu alanlarda yayılış gösterirken, ardıçlar karstik çukurlukların yamaçlarındaki kireçtaşları üzerinde dahi yaşayabilmektedir.



Fotoğraf 1.47. Araştırma Sahasında 1000-1100 m Yükseltilerinde Ardıç-Meşe Karmaşığı Sık Sık İzlenebilmektedir.



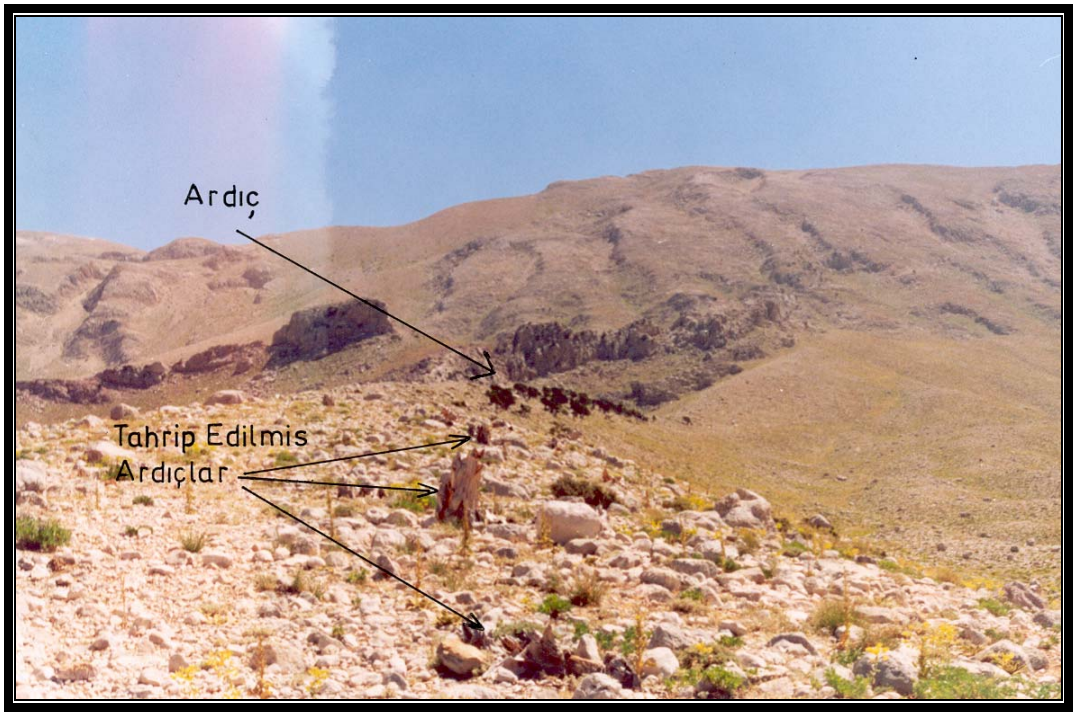
Fotoğraf 1.48. Sahada Meşeler İle Ardıçlar Karışık Ormanlar Oluşturur.

Ardıçlar sahada 1750 m'ye kadar yükselmektedir. Özellikle ormanların tahrip edildiği alanlarda sekonder süksesyon halindedir[165]. Toros Dağlarında yaylalar ve diğer kırsal yerleşme merkezlerinin yakınlarında, bozulmuş ardıç topluluklarına rastlanır. Sahada ardıç türlerinden en çok Juniperus excelsa (boylu ardıç) ve Juniperus drupacea (Andız ardıcı, Toros ardıcı) bulunur. Bunlardan başka daha az olarak Juniperus oxycedrus (Katran ardıcı) ve Juniperus foetidissima (Kokar ardıç) bulunan diğer ardıç türleridir. Çalışma sahasının 1000-1100 m yükselti kademeleri arasında yer yer bu dört ardıç türünü bir arada görmek mümkündür[166](Fotoğraf 1.49). Aldürbe yaylasında 1750 m'de tespit edilen ardıçlar, ormanın üst sınırına oldukça yaklaşmaktadır (Fotoğraf 1.50). Ardıçların birlik olarak izlenebildiği alanları ayırt emek gerekirse; Cevizli'den doğuya Susuzşahap köyüne doğru uzanan paleokarstik vadinin yamaçları, Akseki Kasabasından güneydoğuya doğru devam eden yayla yollarının geçtiği kesimde 1000-1250 m seviyeleri gösterilebilir (Fotoğraf 1.51).



Fotoğraf 1.49. Sahada Çeşitli Ardıç Türleri Bir Arada Görülebilmektedir.

[165] ATALAY, İ., 2002, a.g.e. s.123, İZMİR
[166] DURAN, A., 1997, Otluk ve Gidefi Dağlarının Flora ve Vejatasyonu. Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi, s.218, ANKARA



Fotoğraf 1.50. Araştırma Sahasının Güney Yarısında Ardıçlar Ormanın Üst Sınırına Kadar Çıkabilmektedir.



Fotoğraf 1.51. Ardıçlar Yer Yer Saf Topluluklar Oluşturur.

Sahadaki ardıç türlerinden Juniperus drupacea'nın (Andız ardıcı) meyvesi kullanılarak yapılan andız pekmezi, bu türün çok hızlı şekilde tahrip edilmesine neden olmuştur. Yörede deve dikeni olarak tarif edilen bu ardıç türü (Juniperus drupacea), halen dünya üzerinde meyvesinden pekmez elde edilen tek ardıç türüdür (Fotoğraf 1.52).



Fotoğraf 1.52. Juniperus Drupacea'dan (andız ardıcı) Bir Görünüm.

Andız ardıcının coğrafi yayılış alanı Güney Anadolu, Suriye ve Lübnan'dır. Ülkemizde Toroslarda, Toros Göknarı ve Toros Sediri ormanlarının yakınında onlarla gruplar halinde ya da ayrı ayrı bulunur. Andız ardıcının kozalağı; önce mavimsi, daha sonra kırmızımsı kahverengidir ve 2-2,5 cm kadar büyüyebilir. Kozalağın dışında *"etene"* denilen bir etli kısım bulunur. İşte andız pekmezi ya da marmelatı bu etli kısımdan elde edilmektedir. Çeşitli kaynaklarda 600-1000 m ye kadar yükselebildiği belirtilse de, araştırma sahasında Kuyucak Köyü kuzeyinde 1400 m'ye kadar yükselebildiği tespit edilmiştir. Hatta sahada yaptığımız araştırmalarda bu ardıç türünün, boylu ardıç ve meşelerden daha üst seviyelerde

karaçam, göknar, sedir katına yakın bulunduğu ve 1300 m'den yüksek kesimlerde yayılış gösterdiği tespit edilmiştir.

Ardıçların tahrip edilmesinde, bu ağacın kırsal meskenlerde yapı malzemesi olarak kullanılmasının da etkisi vardır. Özellikle kalıcı konutlar inşa edilen bazı yaylalarda, tavan örtü malzemesi olarak ardıçların kullanılması, bu türün çok hızlı bir şekilde tahrip edilmesine neden olmaktadır (Fotoğraf 1.50).

Araştırma sahasında meşe türleri, daha çok Akseki Kasabasından kuzeyde Cevizli, Bademli, Süleymaniye arasında iyi korunmuş halde gür birlikler oluşturur(Fotoğraf 1.53).

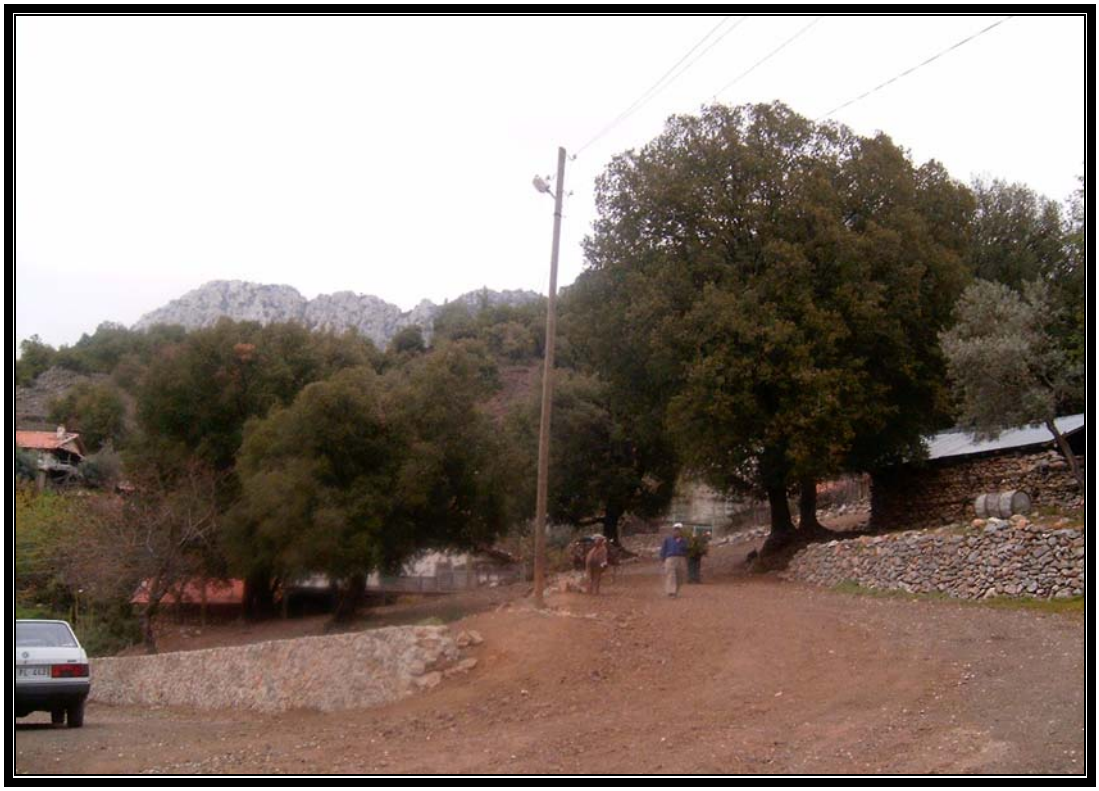


Fotoğraf 1.53. Saf Topluluklar Oluşturan Meşeler Ve Daha Üstte Yer Alan Karaçam.

Aynı şekilde Bademli-Kuyucak arasında da 1300 m'lerde izlenebilen meşe türleri, kurak-öksin vejatasyonun üyeleri olmaları açısından önemlidir. Meşeler, nispeten kalın bünyeli toprakların bulunduğu yerlerde yayılış gösterir. Akseki İlçesinde görülen meşe türleri arasında Quercus libani (Lübnan meşesi), Quercus infectoriya (Mazı meşesi), Quercus cerris (Saçlı meşe), Quercus infectoria önemli

türlerdir. Meşelerin özellikle yerleşim yerlerine yakım olanları, yakacak ihtiyacından dolayı yoğun şekilde tahrip edilmektedir. Öyle ki, Manavgat Çayı Vadisi içerisinde veya yakınında bulunun bazı köylerde pişirme işlemi için çoğu zaman tüp gaz yerine meşe odunu kullanılmaktadır.

Akseki İlçesinde tespit edilen ve daha önceki araştırmalarda bu kesimde varlığından söz edilmemiş olan bir meşe türü de İran Palamut Meşesidir (Quercus brantii). Bu meşe türünün coğrafi yayılış alanı Türkiye, Suriye, Kuzey Irak, Batı ve Güney İrandır. Bugün ülkemizde Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da uygun yayılma alanı bulabilmiş olan bu meşe türü, araştırma sahasında relikt karakterli olarak Çukurköy'de tespit edilmiştir (Fotoğraf 1.54).



Fotoğraf 1.54. Sadece Çukurköy'de Tespit Edilebilen İran Palamut Meşesi.

Akseki İlçesinde 1000-1200, hatta 1400 m'lere kadar devam edebilen meşe-ardıç katının içerisine çoğu yerde kızılçamlar, yer yer de karaçamlar girmektedir. Cevizli'den kuzeyde ise ardıçlar kaybolmakta, meşe-çam karmaşığı hâkim duruma geçmektedir. Cevizli-Bademli arasında bu türler, bazen saf bazen de birbiri içine karışmış kurakçıl orman olarak izlenebilir. Bu kurakçıl orman, kurak-öksin

vejatasyonu temsil eder (Fotoğraf 1.55). Araştırma sahasında kurak-öksin vejatasyon kuşağı çam, meşe ile çam ve meşenin karışık olduğu orman topluluklarını içerir. Bu kuşakta çam ormanlarının hâkim elemanı Pinus nigradır. Meşe ormanlarının başlıca elemanları ise Quercus cerris ve Q. pubescens'dir. Kurak-öksin vejatasyon kuşağında Junuperus excelsa ve Junuperus oxycedrus da tek tük görülebilmektedir. Kurak-öksin meşe ve çam ormanları, Akdeniz'in dağ vejatasyon kuşağından, genellikle step elemanlarının oluşturduğu orman altı formasyonuyla ayrılırlar[167]. Hakikatte kurak-öksin vejatasyon ile Akdeniz dağ ormanlarının ayrımında farklı görüşler ortaya atılmaktadır. Bazı çalışmalar Kurak-öksin vejatasyonun üst sınırını 2000 m civarına çıkarırken, bazıları 1500 m seviyelerinde bitirmektedir. 1500 m'den alpin kata kadar olan bölümü, Akdeniz dağ ormanları olarak ayırmaktadır. Araştırma sahasındaki yapı ise, bu ikinci ayrıma uymaktadır. Kuru ormanların hâkim elemanları kızılçam, karaçam, ardıç ve bazı meşe türleridir.



Fotoğraf 1.55. Kurak-Öksin Vejatasyon Meşe Ve Karaçam Türleri İle Temsil Edilir.

[167] AVCI,M.,1996, Göller Yöresi Batı Kesiminde Bitki Toplulukları ve Dağılışları. İstanbul Üniv. Edeb. Fak. Coğrafya Böl., Coğrafya Derg. S.4, s.227-264, İSTANBUL

Toros Dağlarında karaçam, genellikle 1200-2000 m arasında bulunur. Anadolu'daki değişik ortamlarda (nemli, yarınemli ve yarıkurak) geniş bir yayılma alanı gösteren karaçamlar, Toros Dağlarında daha ziyade derin topraklı ve ana materyalin yumuşak olduğu fliş, kumlu marn, yamaç depoları ile ayrışmış şistler üzerinde baskındır. Toros Dağlarında karaçam ve sedir ormanlarının ekolojik özellikleri karşılaştırıldığında, karaçamların sedirlere nazaran daha iç kısımlarda yer aldıkları görülür. Torosların Akdeniz'e bakan yamaçlarında sedir, iç kısımlarında karaçamlar yaygındır. Yine Toros Dağlarında göze çarpan en önemli özelliklerden biri de, sıcaklık terselmesinin olduğu 1000 m'yi aşmayan yükseklikteki depresyonların tabanlarında karaçam, bunun çevresindeki yüksek alanlarda kızılçamların görülmesidir. Bu duruma örnek olarak Cevizli Polyesi ve çevresi verilebilir. Cevizli'de karaçam ve kızılçamlar orman oluşturacak şekilde birlikler meydana getirirler[168] .

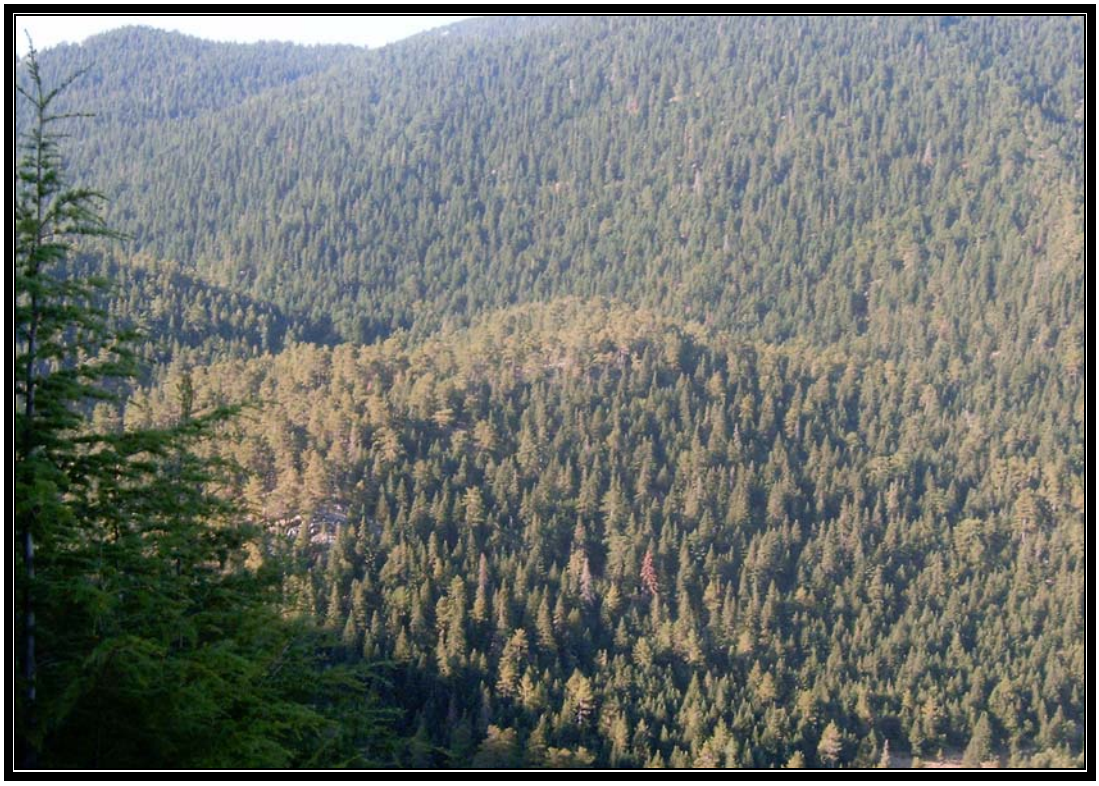


Fotoğraf 1.56. Karaçam Ormanlarından Bir Görünüm.

Araştırma sahasındaki karaçam, oldukça geniş alanda yayılış gösterir. Yıllık yağışın 1000 mm'yi aştığı sahada, karaçamlar düzgün gövdeli ve uzun boyludur.

[168] ATALAY, İ., 2002, a.g.e. s.122

Karaçamlar iklimle denge halinde olup klimaks bir vejatasyon oluşturur[169]. Fakat karaçamlar saf topluluklar halinde bulunmak yerine, 1100-1200 m seviyelerinde kızılçamlar, meşeler, daha üst seviyelerde de göknar ve sedir ağaçlarıyla yan yana yer almaktadır. Sahada karaçamlarla, 1400 m'nin üzerine çıkan ardıçları da bir arada görmek mümkündür. Bu çerçevede Kuyucak köyü kuzeyindeki Kızıldağ'da; ardıç, karaçam ve meşelerden oluşan bitki örtüsü dikkate değerdir. Karaçamlar, göknarlarla karışık halde sedir ormanlarının alt kesimine kadar yayılış gösterebilir. Akseki Kasabası kuzeyinde Belendağı buna güzel bir örnektir. Belendağı'nın özellikle kuzey yamacı 1200-1500 m arasında göknar, meşe, karaçam karışık ormanı ile dikkat çekmektedir (Fotoğraf 1.57). Karaçamlar; Gûlen ve Katran dağlarının 1300 m'den yüksek bölümlerinde, Güzelsu'nun doğu ve batısında, Gidefi Dağında, Yarpuzun güneydoğusunda, Cevizli-Salihler arasında kızılçamlarla karışık halde, Bademli kuzeyinde ise ardıçlar ve meşelerle karışmış halde, ayrıca Kuyucak kuzeyinde Kızıldağ'da yayılış alanı bulmaktadır. Genel itibariyle sahada, 1400 m'nin üzerindeki kesimlerde de göknarlarla birlik oluşturarak sedir katına kadar yayılış gösterirler.



Fotoğraf 1.57. Göknar, Karaçam, Yer Yer De Kızılçam Karışık Ormanı.

[169] DURAN, A., 1997, a.g.e, s.219

Araştırma sahasında ormanın önemli türlerinden birini de Toros göknarı oluşturur. Akseki İlçesinde 1100 m'nin üzerinde kalan sahalar, göknarın yayılış alanını meydana getirmektedir. Bu mesafeden itibaren yer yer saf topluluklar oluşturmuş olsa da genellikle ardıç, karaçam ve meşelerden ibaret bir karışık orman içerisinde yer alırlar (Fotoğraf 1.58).

Göknarlar, bakının etkisiyle güneye bakan yamaçlarda nispeten yüksek seviyelerden başlarken, kuzeye bakan yamaçlarda daha alçak mesafelerde yayılmaya başlar. Güney yamaçlarda 1300 m'den yüksekte yer alan göknarlar, çoğu yerde ormanın üst sınırına kadar çıkabilirler. Bununla beraber geniş bir yükselti kademesinde yayılan göknarların, en iyi şekilde 1400-1650 m arasında yetiştiği gözlenmiştir. Bu seviyelerden yukarıda, ormanın üst sınırına doğru göknarların boyları kısalır ve belli oranlarda gelişme gösterebilirler. Sahada göknarlar; alçak seviyelerde kızılçam, ardıç, meşe, daha üst seviyelerde (1300-1500m) ise karaçamlarla karışmış halde bulunabilir. Bu seviyelerden daha yukarda ise sedirlerle karışmış durumdaki göknarlara da rastlanır (Fotoğraf 1.59).



Fotoğraf 1.58. Yer Yer Saf Topluluklar Oluşturan Toros Göknarı.

Göknarların alt sınırında genellikle kızılçam, üst sınırında ise karaçam ve sedir yer alır. Başka bir anlatımla Toros göknarı (Abies cilicica), sedir-karaçam ormanlarının dolgu ağacı olarak da dikkate alınabilir[170].



Fotoğraf 1.59. Göknarlar Kızılçam, Ardıç Ve Sedirler Arasında Dolgu Yapar. Fotoğrafta En Alttaki Kısa Boylu Ardıçlar Onların Üzerinde Topluluk Halinde Göknarlar En Üstte De Sedirler Görünmektedir.

Araştırma sahasında Toros göknarı, genellikle Akseki Kasabasından kuzeyde yayılış alanı bulmuştur. Akseki Kasabası kuzeyinde, 1250-1300 m'den daha yüksek kesimlerde sıkça rastlanmaktadır. Akseki Kasabasından güneyde ise; Geriş, Yalınca Dağı, ve Katran Dağının kuzeye bakan yamaçları göknarın görülebildiği alanlardır. Gidengelmez Dağları üzerinde 1800 m'lere kadar yükselebilen Toros göknarı, bu dağın özellikle kuzeye bakan yamaçlarında yer yer saf birlikler oluşturarak sedirlerle birlikte zirveye kadar çıkabilmektedir[171].

Kozalakları üzerinde oluşan reçinesi sakız olarak da kullanılan Toros göknarı[172], hem kerestesinin değerli olması hem de küçükbaş hayvanlara önemli bir besin kaynağı oluşturmasından dolayı şiddetli bir tahriple karşı karşıyadır. Bu gibi

[170] ATALAY, İ., 1987, Sedir (Cedrus Libani A.Rich) Ormanlarının Yayılış Gösterdiği Alanlar ve Yakın Çevresinin Genel Ekolojik Özellikleri İle Sedir Tohum Transfer Rejiyonlaması. Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü Yayını Genel No.663, Seri No.61, s.64, ANKARA

[171] DOĞAN, U., 1997, Suğla Ovası ve Çevresinin Fiziki Coğrafyası. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı Yayımlanmamış Doktora Tezi, s.208, ANKARA

[172] GÜNAL, N., 2001, Türkiye'de Yöresel Olarak Sakız Elde Edilen Bitkiler. Türk Coğrafya Dergisi, S.36, s.17-30, İSTANBUL

durumlarda bazen tamamen ortamdan kalkıp, yerini ardıçlara bıraktığı da görülmektedir.

Sedirler, Akseki İlçesinde görülen ağaç türleri içerisinde hem nadir, hem de değerli olanıdır. Sedirin coğrafi yayılış alanı, Anadolu ve Lübnan'dır. Ülkemizdeki yayılış alanının batı sınırı Köyceyiz'den başlar, doğuya doğru Toroslar üzerine uzanır ve Kahramanmaraş dolaylarında bir kavis çizerek Amanoslar üzerinden Lübnan'a geçer. Bu bölgedeki sedir ormanları her zaman çok tahrip edilmiştir. Tarih boyunca Mısırlılar, Asurlular, Finikeliler, Romalılar kesmiş; kimi mabet, kimi saray, kimi gemi yapımında kullanmıştır. Birinci Dünya Savaşında buharlı trenlerin ocaklarında da yakılmıştır. Bunun yanı sıra bir yandan kuraklığın etkisi, diğer yandan yoğun ve sürekli otlatmanın önüne geçilememesi bu ağaçları olumsuz etkilemiştir. "Cedrus" adını Arapça'da güç, kuvvet anlamına gelen "kedroum" veya "kedre"den alır. Ayrıca "cedrus"un kozalaklı ağaç anlamına gelen, "kedros"tan geldiği de belirtilir. Toros sediri 40 m kadar boya, 2 m kadar gövdeye ulaşabilen, 1000 yıl kadar yaşayan bir ağaçtır. Akdeniz ikliminin serin kesimlerinde, sığ taşlı-kalker topraklar üzerinde yetişir. Eterik yağlı ve güzel kokulu gövdesi çok dayanıklıdır. Genç yaşlarda piramit formlu tepesi ileri yaşlarda bozulur, yayvanlaşır. Kalın dalları gövdeye 90 derecelik bir açı yaparlar.



Fotoğraf 1.60. Araştırma Sahasındaki Sedirlerden Bir Görünüm

Araştırma sahasında sedirler, birden çok jeolojik formasyon üzerinde yayılış gösterir. Sedirlerin çeşitli jeolojik devrelere ait farklı litolojilerde; aşırı derecede kireçli ve karbonatsız, yani bir taraftan bazik diğer taraftan da asit, ana materyal ve çatlaklı kireçtaşları ile geçirgenliği az killişist, fillat ana materyali üzerinde bulunduğu tespit edilmiştir[173]. Bademli dolayında Paleozoik şist, Cevizli doğusunda Paleozoik kireçtaşı, Cevizli kuzeyinde serpantinler, Akseki Kasabası kuzeyinde Mesozoik kireçtaşı ve Eosen flişi üzerinde bulunduğu görülmüştür. Sedirlerin yayılış gösterdikleri alanlar, genetik toprak tipi bakımından kahverengi orman, kırmızımsı kahverengi Akdeniz toprakları zonunda yer almaktadır. Bu ormanların yayılış gösterdiği alanlarda yıllık ortalama sıcaklık, 6-12 ^{o}C arasında değişmektedir. Yılın en sıcak ayı ile en soğuk ayı arasında sıcaklık farkının 20 ^{o}C, ekstremler arası sıcaklık farkının ise 60 ^{o}C'yi aştığı bölgelerde yayılış gösteren sedirlerin, bu özellikleri ile karasal etkilere yakın yerlerde tutunabildikleri belli olmaktadır[174]. Genel olarak 1500 m'den yüksek sahalarda yetişebilen sedirler, nadir olarak 1400 m seviyelerinde uygun ortamlar bulsalar da bu mesafelerden daha aşağılara inememektedir. Nitekim araştırma sahasından daha kuzeyde, Seydişehir Kuğulu Bataklığı çevresinde Orman Bakanlığının ağaçlandırma genel müdürlüğüne bağlı mühendisler tarafından oluşturulan bir fidanlığa dikilen sedir fidanları çok az gelişim göstermektedir[175].

Türkiye'de sedirler doğuda; Maraş Göksun, kuzeydoğuda; Ceyhan nehri yukarı havzasındaki Nargile Çayı havzası ile Tahtalı Dağlarının kuzeydoğu nihayetindeki Sarız Çayı havzasında, Soğanlı Dağın doğu kesimindeki Değirmentaşı Köyü dolayında, kuzeybatıda; Sultan Dağlarının kuzey yamacındaki Deresinek-Yakasinek köyleri arasında, batıda; Gölgelidağları silsilesinde Bozdağ, Erentepe'nin yamacında, güneybatıda; Fethiye-Babadağ, güneyde; Kaş Tuzlatepe ve Anamur Abanoz, güneydoğuda; Amanos Dağları ve İskenderun-Kırıkhan hattının kuzeyinde Değirmendere Havzasına kadar olan bir alan dahilinde yani, 36^{o} 10'- 38^{o} 30' kuzey enlemi ile 29^{o}-37^{o} doğu boylamı arasında bir yayılış göstermektedir[176] [177]. Ayrıca

[173] ATALAY, İ.,1987, a.g.e. s.111
[174] ATALAY, İ.,1987, a.g.e. s.115
[175] OCAKVERDİ, H., 1984, Seydişehir Kuğulu Bataklığının (Konya) Fitososyolojik Yönden İncelenmesi. Selçuk Üniv. Fen-Edeb. Fakültesi, Fen Dergisi, S.3, s.223-235, KONYA
[176] ATALAY, İ.,1987, a.g.e. s.13, ANKARA
[177] YILMAZ,Ö., 2001, Afyon ve Çevresinin Bitki Örtüsü. Türk Coğrafya Dergisi S. 37, s.47-78, İSTANBUL

Anadolu'nun kuzeydoğusundaki Kelkit Çayı Havzasında, Erbaa'nın 24 km kuzeyindeki Canik Dağlarının güneye bakan yamaçlarında Çatalan'da ve Niksar'ın 30 km kadar kuzeydoğusunda Kelkit Çayı Vadisinin Akıncı mevkiinde sedirler bulunmaktadır[178] [179].



Fotoğraf 1.61. Güzelsu Kuzeyinde Katranlık Mevkiindeki Sedirlerden Bir Görünüm.

Akseki İlçesi, Türkiye'de sedirlerin en güzel bulunabildiği yerler arasındadır. Sahanın hemen her kesiminde parçalar halinde az sayıda da olsa sedirlere rastlanmaktadır. Ancak sedirler çoğu yerde tahribe uğradıkları için devamlılık göstermezler. Akseki İlçesinde sedirlerin en iyi gözlendiği yer, Güzelsu'nun kuzeyindeki Katranlık mevkiinde 1250-1380 m arasında kalan sahadır[180] (Fotoğraf 1.62). Yöreye verilen ismin Katranlık olması da bu sahadaki sedirlerin ne kadar önemli olduğunu anlatmaktadır. Bu kesimdeki sedirler aynı zamanda koruma altına alınmıştır. Sedirler daha öncede belirtildiği gibi, Toros göknarı ile karışık durumda

[178] ATALAY, İ.,1987, a.g.e. s.13
[179] BULUT, İ., 1992, Beşeri ve İktisadi Coğrafya Açısından Bir Araştırma Erbaa Ovası ve Çevresi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enst. Yayımlanmamış Doktora Tezi, s.36, ERZURUM
[180] DURAN, A., 1997, a.g.e, s.218

bulunmaktadır. Sedirler antropojen etkilerle aşırı derecede tahrip olmuşlardır. Sedir ormanlarının bu şekilde tahrip olmasıyla bazı yerlerde orman üst sınırı gerilemiş, bu türlerin yerine antropojen stepler almıştır. Günümüzde sedirler, küçük parçalar halinde insan tahribinden uzak, kısmen de korumaya alınabilen sahalarda yaşamlarını devam ettirmektedirler. Akseki İlçesinde sedirler, *"katran"* olarak tanımlandığından arazide bu isimle anılan pek çok mevkii adı ortaya çıkmıştır. Araştırma sahasında Akseki Kasabası kuzeyi, Cevizli doğusu ve kuzeyi, Bademli güneydoğusu, Karakışla doğusu, Alacabel çevresi, genel olarak Gidengelmez dağlarının 1400-1450 m'den yüksek kesimleri Toros göknarı ile karışık halde sedirlerin bulunduğu alanlardır.



Fotoğraf 1.62. Güzelsu'daki Sedir Ormanlarından Bir Görünüm

1.3.3.Alpin ve subalpin formasyonlar (çayır bozkır katı)

Araştırma sahasında ormanın üst sınırından itibaren, subalpin ve alpin otsu vejatasyon hâkim duruma geçer. Ancak bu kesimlerde aşırı otlatmadan dolayı daha çok hayvanların sevmediği türler ile yastık formundaki bitkiler yayılış göstermektedir[181]. Araştırma sahasının güney yarısında 1800, kuzey yarısında ise 2000 m'den sonra izlenebilen bu sahalar bozkır-çayır katı olarak ayırt edilmiştir.

[181] TATLI, A., 2004, Bitki Coğrafyası. Bizim Büro. s.47, KÜTAHYA

Sahada orman vejatasyonunun tahribi sonucunda daha alçak mesafelere inebilen bu kat içerisinde, İran-Turan Flora Bölgesinin üyeleri ve İç Anadolu bozkırlarına ait türler dikkat çeker. Sahada karaçam ormanlarının tahribi ile 1500-2000 m arasında Astragalus gummufer (kitre) görülebilmektedir (Fotoğraf 1.63). 2000 m'den yüksek kesimlerde ise sedir ormanlarının tahribi neticesinde Asphodeline taurica yayılış gösterir.



Fotoğraf 1.63. Araştırma Sahasının Yüksek Kesimlerinde Bozkır Katına Ait Gevenler

Araştırma sahasında çayır-bozkır katı, sahanın özellikle doğu ve güneydoğu kesimlerinde gözlenmektedir. Yoğun bir yaylacılık faaliyetine mekân oluşturan bu kesimler, ilkbaharda yeşeren, yaz döneminde kuruyan türler ile kalkerlerin yarık ve çatlaklarında tutunabilen ot formasyonunu barındırır. Bu kuşak, daha önce de belirtildiği gibi yoğun otlatma neticesinde şiddetli şekilde tahrip edilir. Küçükbaş hayvancılığın hâkim hayvancılık türü olduğu sahada, özellikle geç otlatma her geçen gün bitki türlerinin azalmasına ve seyrekleşmesine neden olmaktadır.



Fotoğraf 1.64. Çayır Katına Ait Subalpin Türler.



Fotoğraf 1.65. Mera Alanı Olarak Kullanılan Yüksek Kesimlerdeki Alpin Ve Subalpin Türler.

Sahadaki subalpin ve alpin formasyonlar içerisinde Vinca herbacea (Otsu Cezayir menekşesi), Draculus vulgaris (Adî yılan yastığı), Asyneuma limonifolium (Çan çiçeği), Asyneuma virtagum (Küba çan çiçeği), Campanula lyrata (Tüylü çan çiçeği), Agrostemma githago (Karamuk), Cerastium banaticum (Dağ boynuz otu), Anthemis tinctoria (Sarı papatya), Carlina corymbosa (Demetli domuz dikeni), Centaurea Lydia (Lidya peygamber çiçeği), Crepis pulchra (Küçük çiçekli hindiba), Echinops viscosus (Yapışkan kirpi dikeni), Onopordum acanthium (Adî eşek dikeni), Xanthium spinosum (Dikenli pıtrak), Erysimum crassipes (Sık tatlı hardal), Hegilops triuncilis (Sakalotu), Bromus catharticus (Parlak brom), Bromus tectorum (Kır bromu), Poa alpina (Yayla salkımotu), Sorghum halepense (Kaynaş), Hypericum perforatum (Binbir delikotu), Crocus chrysanthus (Sarı çiğdem), Iris iberrica (Parlak süsen), Stachys cretica (Girit karabaşotu), Astragalus trojanus (Truva geveni), Astragalus turbinata (Dikenli fıçı yoncası), Ononis spinosa (Kayışkıran), Allrum sipyleum (Yabani spil sarımsağı), Colchicum qutumnale (Güz çiğdemi, Acı çiğdem), Dactylorhiza osmanica (Osmanlı orkidesi), Orchis mascula (Salepotu), Papaver dubium (Uzun başlı gelincik), Rumex alpinum (Dağ kuzu kulağı), Rumex crispus (Evelik), Rumex acetosa (Kuzu kulağı), Rumex acetosella (Küçük kuzu kulağı), Rumex patientia (Bahçe labadası, evelik), Galium incanum (Yarı çalı yoğurtotu), Verbascum blattaria (Çok tüylü sığırkuyruğu), Eryngium campestre (Çayır dikeni, Boğa dikeni) ve Urtica pilulifera (Tüylü ısırganotu) gibi türler bulunur. Sahada ormanın üst sınırından itibaren yaygın şekilde bulunan bu türlerin bazıları, daha alçak seviyelerde orman altı formasyonu olarak, bazıları da yine daha alçak seviyelerde karstik çukurluklar içerisindeki geçici sulak alanlarda bulunabilmektedir.

1.4. Hidroğrafya

Hidroğrafik özellikler üzerinde jeoloji, jeomorfoloji ve iklim belirleyici rol oynar. Jeoloji drenaj sistemlerinin kurulmasında, jeomorfoloji havzaların oluşmasında, iklim ise, yağış rejimi vasıtasıyla, suyun yıl geneline dağılışının belirlenmesinde etkili olur. Bunlardan başka iç kuvvetler de hidroğrafya üzerinde doğrudan ve dolaylı etkilere sahiptir. Nitekim Türkiye'deki akarsu ve vadi yönlerinin orografik kuşaklara uyarak boyuna veya orografik kuşakları yararak enine karakter kazanmalarında tektonik hareketler birincil etkiyi yapmıştır[182]. Bütün bu faktörlerin etkilerini ortaya koymak için sahanın hidroğrafik geçmişi aydınlatılmalıdır. Bu nedenle drenaj sisteminin kuruluşuyla, havza ve suların genel karakterlerini açıklamak yerinde olacaktır.

Türkiye, Oligosen sonlarında çok büyük bir peneplenleşmeye maruz kalmış ve düzleşmiştir. Ancak daha sonra meydana gelen orojenik hareketler bu penepleni hemen tamamen deforme etmiştir. Bu nedenle Türkiye'de akarsu şebekesinin kurulumundan bahsederken Oligosenden daha yakın zamanlarda çalışmak gerekir. Esasen ülkemizdeki en eski akarsu ağları Miyosen yaşlıdır ve bunlar çok dar sahalıdır. Pliyosende kurulmuş akarsu şebekesi ise deforme olmasına rağmen günümüzdekine benzer özellikler taşır. Türkiye'deki akarsu şebekesi, Pliyo-Kuvaterner tektonik hareketleriyle son şeklini almıştır. Bu dönemdeki neotektonik hareketler, Anadolu'ya bugünkü şeklini kazandırırken, akarsu şebekesi de kurulmuştur. Bu hareketlerle yükselen sahalarda akarsuların bir kısmı yarma vadilere gömülmüş, bir kısmı yeni teşekkül eden endoreik havzalara yönelmiş, bir kısmı ise litolojinin de etkisi ile yeraltına intikal etmiştir[183].

Araştırma sahasındaki en eski drenajın izleri Orta Miyosene aittir ve paleokarstik vadiler halinde 1500 m'den yüksek kesimlerde izlenebilir. Orta Miyosen drenaj sistemi neotektonik hareketlerle deforme olmuş ve yerine daha genç başka bir akarsu ağı kurulmuştur. Üst Miyosen yaşlı olan yeni drenaj sisteminin de izleri paleovadiler halindedir. Üst Miyosen yaşlı paleovadilerin günümüzdeki drenaj ağı ile

---

[182] YALÇINLAR, İ.,1996, Türkiye'deki Akarsu ve Vadilerin Gelişmesinde Tektonik Etkiler. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Coğrafya Bilim ve Uygulama Kolu, Coğrafya Araştırmaları Dergisi, S.4, s.1-6, ANKARA

[183] ARDOS,M.,1996, Türkiye'de Kuvaterner Jeomorfolojisi.Çantay Kitabevi, 2.Baskı, s.109-110, İSTANBUL

olan uyumu, bugünkü sistemin temellerinin Üst Miyosende atılmaya başladığını gösterir. Saha Üst Miyosen ve Pliyosende, bugün yüzey drenajından yoksun olan, yüksek plato alanlarıyla beraber Beyşehir ve Suğla göllerini çevreleyen dağların güney kenarlarına kadar Manavgat Çayı tarafından drene ediliyordu. Kuvaterner başlarında meydana gelen genç tektonik hareketler sahanın yükselmesine ve yeni fay hatlarının oluşmasına neden olmuş, bunun sonucunda da çoğu vadi sistemi askıda kalarak karstlaşmış ve bugün paleokarstik vadiler halinde yüksek kesimlere yerleşmiştir. Kuvaternerde yükselme hareketlerine bağlı olarak yüzeysel akış geniş alanlarda, büyük oranda yeraltına inmiş ve sahanın drenaj sistemi genç tektonik hatlara uygun olarak son şeklini kazanmıştır[184].

Sahanın litolojik özellikleri, akarsularında karakterini belirleyen faktörlerden biridir. Akseki İlçesinin geniş alanlarda kalker yapıda olması, hem akarsu havzalarının oluşmasında, hem de drenaj şebekesinin ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Nitekim Akseki İlçesinin batı ve güneybatısı Manavgat Çayı tarafından drene edilirken, güney ve güneydoğusu Karpuz Çayının kolları tarafından drene edilmektedir. Sahanın orta kesimi, doğusu ve kuzeydoğusunu içine alan çok büyük bölümünde ise herhangi bir yüzey drenajından bahsetmek mümkün değildir. Bu kesimler genellikle, polye ve fluviokarstik depresyonların yer aldığı, akarsuların kısa mesafelerde yeraltına intikal edip kayboldukları küçük endoreik havzalar karakterindedir.

Bununla beraber sahanın kuzey ve kuzeydoğu kesimlerinde kısa mesafelerde yeraltına intikal eden akarsuların bir yeraltı şebekesi oluşturdukları ve bu yeraltı akarsularında yönlerin Manavgat Çayı yatağına doğru olduğu yapılan çalışmalarla belirlenmiştir. Bu çalışmalar Manavgat Çayı ve sahadaki diğer havzalar arasında özel ilişkiler olduğunu gösterir. Yeraltı suyu izleme tekniği kullanılarak, Manavgat Çayı ile Gembos, Eynif, Sobuca polyeleri ve Değirmenlik karstik alanı arasındaki bağlılık ortaya konmuştur[185]. Bunlara ilave olarak Türkiye'deki en derin mağara ağlarından olan (-330 m) Manavgat Çayı Vadisinin yukarı kesimindeki Düdencik Mağarası içerisinde bulunan yeraltı ırmağı, daha güneyde Manavgat Çayı yatağına yakın

[184] DOĞAN, U., 2002, a.g.m. s.51
[185] GÜNAY, G., 1985, Karst Groundwater Studies in Manavgat River Basin, Turkey. Karst Water Resources. IAHS Publ. No.161, pp. 333-342, LONDON

Pamukluk Köprüsünde karstik bir kaynak olarak çıkar[186]. Bütün bu örnekler sahanın neotektonik hareketler öncesinde bir bütün olarak yüzey drenajıyla drene edildiğini ve yüzey drenajının değişen kaide seviyesine bağlı olarak, kalker litolojinin de yardımıyla, yeraltına intikal ettiğini ispatlar. Özellikle kış ve ilkbahar aylarında Manavgat Çayı talveg kısmına çok yakın mesafede vadi yamacından çıkan mevsimlik kaynakların araştırma sahasının orta, kuzeydoğu ve doğu bölgelerinde düdenlerden yeraltına inip kaybolan sularla beslendiği yukarıda bahsedilen çalışmalarla anlaşılmıştır (Fotoğraf 1.66).

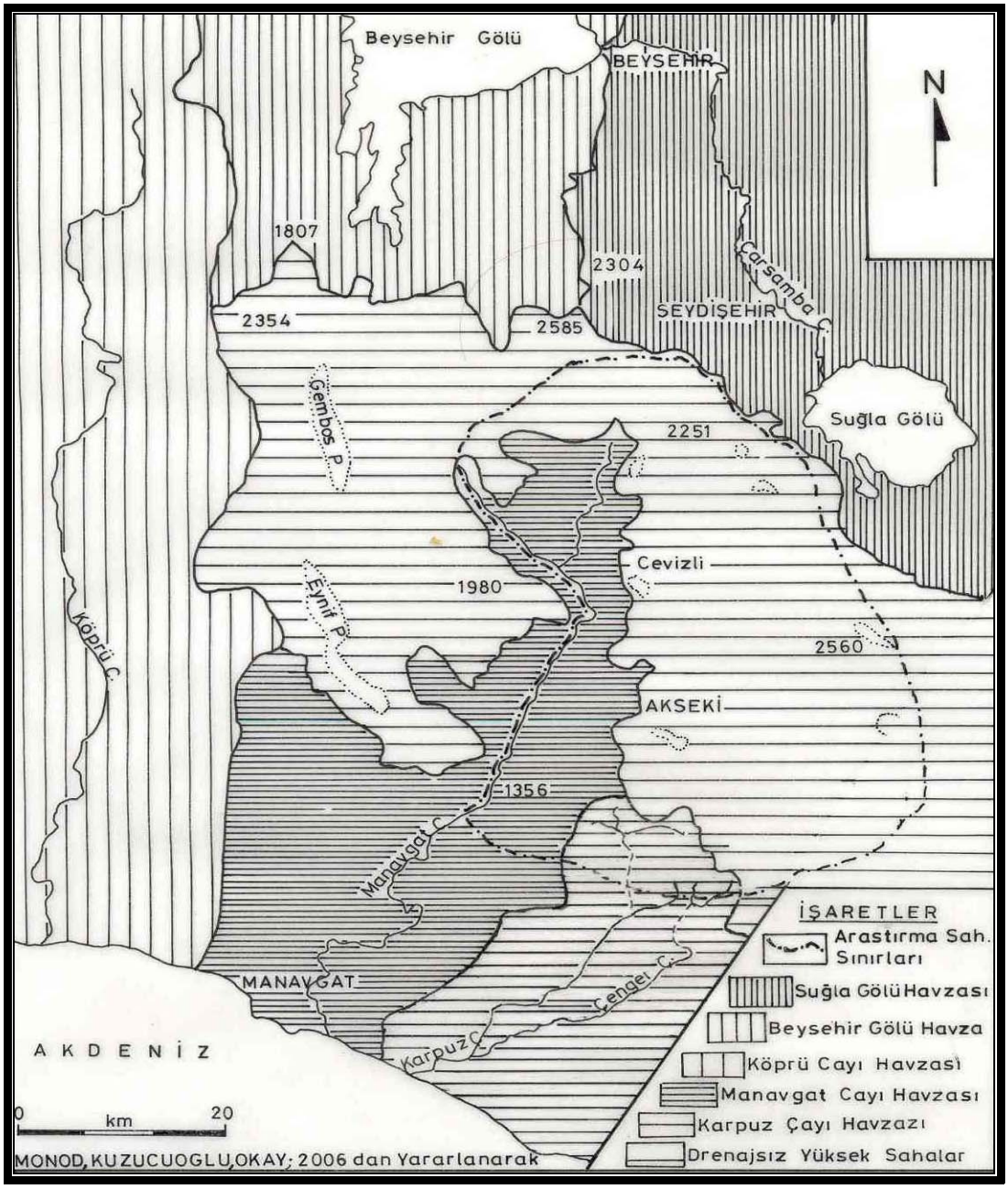


Fotoğraf 1.66. Kış ve İlkbahar Aylarında Çok Sayıda Küçük Kaynak Ortaya Çıkar.

Hidroğrafya çalışmalarında sahanın güncel drenaj sistemi de belirlenmesi gerekir. Buraya kadar anlatılanlardan anlaşılacağı üzere araştırma sahasının drenaj sistemi pek çok defa kurulmuş ve bozulmuştur. Bu nedenle sahanın drenaj sistemini *bozulmuş drenaj* olarak tarif etmek doğru olacaktır. Bozulmuş drenaj başlıca iki etken altında meydana gelir. Bunlardan birincisi iklim değişiklikleri, ikincisi de karstlaşmadır. Sahada bozulmuş drenajın görünmesi karstlaşmanın bir sonucudur. Bu drenaj tipinin görüldüğü sahalarda akarsu şebekesi, ilk meydana geldiğinde bilinen herhangi bir drenaj sistemi (dantritik, paralel, kafesli vb) olarak kurulmuş olabilir.

[186] http://www.planetware.com/turkey/cevizli-tr-ant-sdc.htm

Fakat şebeke zamanla muhtelif tesirler altında bozularak parçalanmış, bazı vadiler tıkanmış, bazıları kurumuş, bazılarının tabanında bataklıklar, göller hatta karstik depresyonlar teşekkül etmiş olabilir[187]. Araştırma sahasında çok sayıda kuru vadinin bulunması, eski akarsu yataklarının karstlaşarak çeşitli depresyonlara dönüşmesi ve kuru vadilerin tektonik hareketlerle askıda kalması bugün için sahanın drenajının *bozulmuş drenaj* olduğunu kanıtlamaktadır.



Harita 1.7. Araştırma Sahası ve Çevresini Drene Eden Akarsu Havzaları

[187] ERİNÇ, S., BİLGİN, T., 1956, Türkiye Drenaj Tipleri. İ.Ü. Coğrafya Ens. Dergisi, S.7, s.125-155 İSTANBUL

Günümüzde araştırma sahasını yüzey akışıyla drene eden iki akarsu havzasından başka, yüzey drenajından bahsedemediğimiz çok geniş bir saha bulunmaktadır. Bu saha Akseki İlçesinin platolar ve küçük karstik depresyonlarının bulunduğu kesimidir. Bunlardan başka Gidengelmez Dağlarının hemen kuzeyinde Türkiye'nin en önemli endoreik havzalardan ikisinin bulunduğunu belirtmek yerinde olacaktır. Araştırma sahasına düşen yağmur sularından beslenen bir kısım kaynak, Gidengelmez Dağlarının kuzeyinden yüzeye çıkarak Beyşehir ve Suğla endoreik havzalarına katılmaktadırlar. O halde araştırma sahası ve çevresinde Manavgat Çayı Havzası, Karpuz Çayı Havzası, Beyşehir Gölü Havzası, Suğla Gölü Havzası ve Yüksek Platoların İçerisinde Kaldığı Drenajsız Kesim olmak üzere beş ayrı su alanı ayırt edilebilir.

1.4.1. Akarsular

1.4.1.1. Manavgat Çayı

Araştırma sahası iki önemli akarsu ve bunların kolları tarafından drene edilmektedir. Bunlardan en büyüğü ve önemli olanı sahanın batısında önce kuzeybatı-güneydoğu daha sonra da kuzeydoğu-güneybatı doğrultunda akış gösteren Manavgat Çayıdır. Akdeniz Bölgesinin en önemli akarsuları arasında bulunan Manavgat Çayı, yaklaşık 90 km uzunluğa sahiptir. Yatağının ortalama eğimi $\%_0$5,3 dür[188]. Manavgat Çayı kaynaklarını Akseki ve İbradı platolarının çevresinden alır ve araştırma sahasının batısında doğal bir sınır oluşturur. Manavgat Çayı, akımının 2/3'ünü karstik kaynaklar karşılar[189]. Oldukça uzun bir kurak devrenin olmasına karşılık yılın tamamında su taşıması, karstik kaynaklarla beslenmesinin bir sonucudur. Manavgat Çayı, yıl genelinde akışını sürdürdüğü için bulunduğu bölgede balıkçılık, kara içi su taşımacılığı, elektrik üretimi, turizm gibi pek çok alanda yarar sağlamaktadır.

---

[188] AKYOL, İ,H., 1947, Türkiye'de Akarsu Sistemleri ve Rejimleri. Türk Coğrafya Dergisi, S.IX-X, s. 1-36, İSTANBUL

[189] KARANJAC, J.,ALTUG, A., 2003, Karstic spring recession hydrograph and water temperature analysis: Oymapinar Dam Project, Turkey. Journal of Hydrology, Volume 45, İssues 3-4 1980, pp.2203-217

Manavgat Çayının en kuzeydeki kaynağı, Gembos Polyesi doğusundaki yüksek dağlık alanlardaki cılız bir kaynak olan Çağıllı Oluktur[190]. Ancak bu kaynak oldukça düşük debilidir ve yaz aylarında yatağı boyunca kaybolmaktadır. Esasen Manavgat Çayının debisi dikkate alınabilecek en uzaktaki kaynağı, Kuyucak Köyünün 1 km kuzeyinde yer alan Subaşı Karstik Kaynağıdır. Daha önce bahsedildiği gibi Subaşı Mağarasının (Kayadibi Mağarası) içerisinde de gözle görülebilen yeraltı akarsuyu, Kuyucak kuzeyinde yüzeye çıkarak Manavgat Çayının en uzaktaki kaynağını oluşturur (Fotoğraf 1.33).

Kuyucak'tan itibaren güneybatı yönünde 6 km kadar dar bir vadi içerisine giren akarsu, yatağında bulunan kaba unsurların arasında yer yer gözden kaybolur. Bu kesimde Kuru Dere adıyla da anılan çay, Gümüşdamla kuzeydoğusunda doğudan gelen Alihoca Suyu ile birleşir (Fotoğraf 67 a,b). Alihoca Dağının eteğindeki bir karstik kaynaktan çıkan Alihoca Suyu, yılın tamamında akıma sahiptir. Kış ve bahar aylarında akımı oldukça artmaktadır. Yağışlı devrede daha kuzeydeki Simyan Yaylası çevresinden ve doğudan Salihler Köyü yakınlarından gelen geçici akarsular da Alihoca Suyuna karışarak debinin artmasında etkili olurlar. Manavgat Çayı için Alihoca Suyunun başlangıç alınmasının daha doğru olacağı yönünde görüşler[191] olsa da, Kuyucak'taki Subaşı Kaynağının hidrografik bağlantısı göz ardı edilemez. Gümüşdamla önünde birleşen Alihoca Suyu ve Kuru Dere buradan itibaren Manavgat Çayı olarak anılmaktadır.

Manavgat Çayı, Gümüşdamla Köyünün 700-800 m kadar güneydoğusunda Kesmeburun mevkiinde dar ve derin yarılmış Kaya Boğazına girer. Çınardibi Altı olarak bilinen bu kesimde vadinin derinliği 100 m'ye yaklaşır. Burada Manavgat Çayı Vadisi oldukça sarp ve dardır. Vadinin talvegine ancak akımın az olduğu yaz aylarında inilebilinir. Günyaka Köyünün 2 km kadar batısında eski Pamukluk Köprüsünün bulunduğu yerde litolojik ve tektonik sebeplerle güneybatıya doğru keskin bir dönüş yapan Manavgat Çayı, yaklaşık 1 km kadar daha, dar ve derin vadisi içerinde akışına devam eder. Bu kesimde Kara Pınar, Süleyman Pınarı, Soğuk Pınar gibi kaynakları alır. Vadinin doğusunda kalan bu kaynaklar vadiye kuş uçuşu

[190] SARAÇOĞLU, H., 1990, Bitki Örtüsü Akarsular ve Göller. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları Öğretmen Kitapları Dizisi:177, s.200, ANKARA
[191] SARAÇOĞLU, H., 1990, a.g. e., s.201

4,5 km mesafede ve kuzeyde bulunan Düdencik Mağarasından batan sular ile Düdencik Mağarası içerisindeki yeraltı akarsuyundan beslenirler[192].



Fotoğraf 1.67 a,b. Alihoca Suyundan Çeşitli Görünümler.

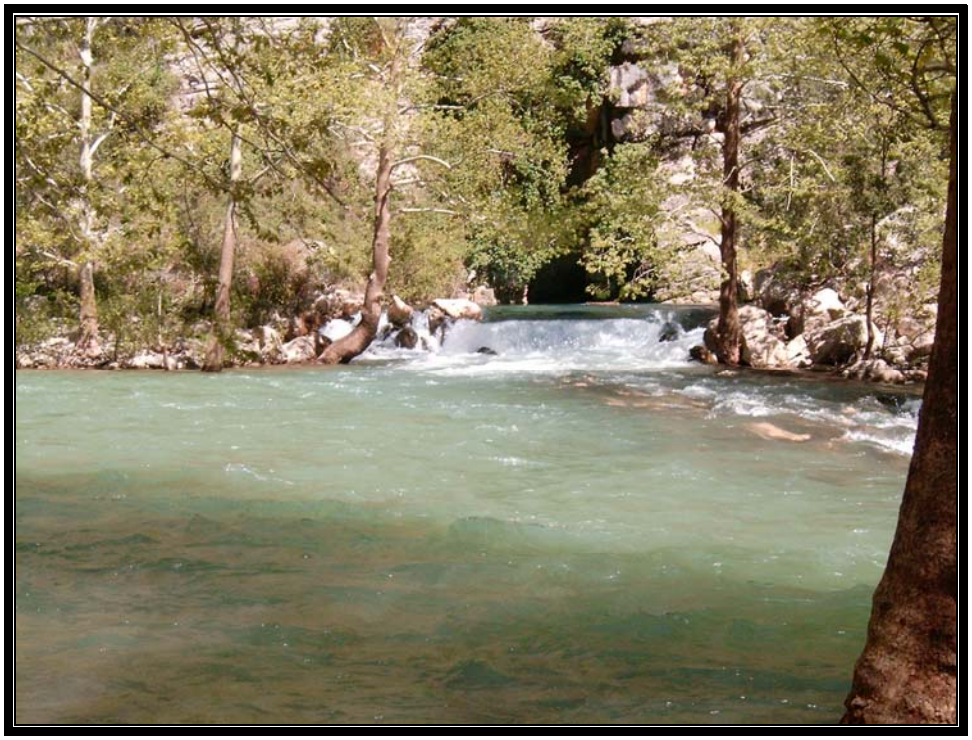
Soğuk Pınardan itibaren vadinin yerel derinliği 45-50 metreye düşer. Akarsu yatağı kısmen genişler ve talveğin hemen batısında bütün yıl boyunca açık kalan bir stabilize taşıt yoluna imkan verir. Bu kesimde Sivri Dağın eteklerinden, Manavgat Çayının en önemli kaynaklarından olan Sivri Su Karstik Kaynağı çıkmaktadır (Fotoğraf 1.68, 1.69). Sivri Sudan aşağıda nispeten genişleyen vadide, birkaç adet alabalık yetiştirme çiftliği kurulmuştur. Bu kesimlerde 600 m rakımına kadar alçalmış olan çay, Üzümdere köyünün doğusundan güneybatıya doğru devam eder. Manavgat Çayının, Üzümdere köyünden daha güneybatıya doğru devam eden yaklaşık 8 km'lik bir mesafede yatak eğimi nistepen azalır. Bu mesafe içerisinde çay, sadece 150 m'lik bir alçalma gösterir. Bu sırada araştırma sahası dışında kalan vadinin batı tarafından Çıtırıklı Dere, Yıkık Dere ve İncirlik Deresi Manavgat Çayına katılır. Hendos Mağarasını geçtikten sonra da doğudan gelen ve Akşahap köyü

[192] http://www.planetware.com/turkey/cevizli-tr-ant-sdc.htm

çevresindeki geçici akarsuları (Suuçan Deresi, Oluk Deresi, Hesoğlu Deresi) toplayan Karagöz Deresini bünyesine alır.



Fotoğraf 1.68. Sivri Su Karstik Kaynağı Ağustos Ayının İlk Günlerindeki Durumu.



Fotoğraf 1.69. Sivri Su Karstik Kaynağının Mart Ayı Sonu Nisan Başındaki Durumu.

Manavgat Çayı, Kızılseki burnundan itibaren önce 100 m, daha güneyde Tepe Dağının batı eteklerinde 400 m'ye varan derinlikteki dar ve derin bir kanyon vadinin içine dalar. Menteşbey Kanyonu olarak adlandırabileceğimiz bu kanyonun taban genişliği, 5 m'ye kadar düşerken yer yer gökyüzünü görmek bile zorlaşır. Bu nedenle kanyon içerisinde *Gökveren, Gökbölme, Gökgören, Güngörmez* gibi mevki adları ortaya çıkmıştır. Menteşbey Kanyonu içerisinde de akarsu, sayıları onlarla ifade edilebilecek, gerek yamaçlardan gerekse de akarsuyun talveğinden çıkan irili ufaklı pek çok karstik kaynakla beslenir. Bu alanda doğudan gelerek çaya katılan Yazı Deresi, en önemli yan kolu oluşturur. Manavgat Çayı, Sinanhoca Köyü kuzeyinde bu dar ve derin kanyon vadisinden çıkar.

Menteşbey Kanyonu içerisinde bünyesine aldığı kaynaklar nedeniyle debisi artan çayın, Beşik Dağı'nın batısında Dumanlı Kanyonuna girmeden önce debisi tekrar düşer. Bu debi artış ve azalışları Manavgat Çayının yatağında bulunan suyutan ve suçıkanlarla ilgilidir. Örneğin Menteşbey Kanyonu güney ağzında yüksek debisi ile karşılaştığımız çayın, 2 km daha güneydeki Dumanlı Kanyonunun kuzey ağzında debisinin artması beklenirken litolojik ve tektonik özellikleri nedeniyle debisi düşmektedir. Manavgat Çayı, Beşik Dağı batısında Dumanlı Kanyonuna girmeden önce bu dağın doğusundan gelen konsekant şekilde kurulmuş ve güney-kuzey yönlü akım gösteren Kışyurdu Deresini alır. Beşik Dağın birkaç km güneyinde araştırma sahasının güneybatı köşesindeki Çam Dağı bulunur.

Beşik ve Çam Dağlarının batısında yer alan Dumanlı Kanyonu içerisinde Çam Dağı eteklerinde dünyanın en büyük karstik kaynağı bulunmaktaydı. Dumanlı Yeraltı Akarsuyu, Dumanlı Karstik Kaynağı veya Delikli Su olarak bilinen bu kaynak günümüzde Oymapınar Baraj Gölü içerisinde kaldığından dolayı artık gözle görülememektedir. Bazı araştırmalarda Manavgat Çayının asıl olarak, Dumanlı Karstik kaynağını aldıktan sonra başladığı söylenir[193]. Gerçekten de Dumanlı Karstik Kaynağı göl suları ile kaplanmadan önce Manavgat Çayı debisinin yaklaşık 1/3'ünü tek başına sağlıyordu. Daha aşağıda anlatılacağı gibi, Dumanlı Karstik Kaynağının ne kadar önemli olduğu Manavgat Çayı üzerinde biri Dumanlı Kaynağından kuzeyde (Sinanhoca köyündeki), diğeri de Dumanlı Kaynağından güneyde yapılan (Barajın

[193] SARAÇOĞLU, H., 1990, a.g. e., s.203, ANKARA

inşaatından önce Oymapınar köyündeki akım gözlem istasyonunda) ölçümlerle de kanıtlanmaktadır.

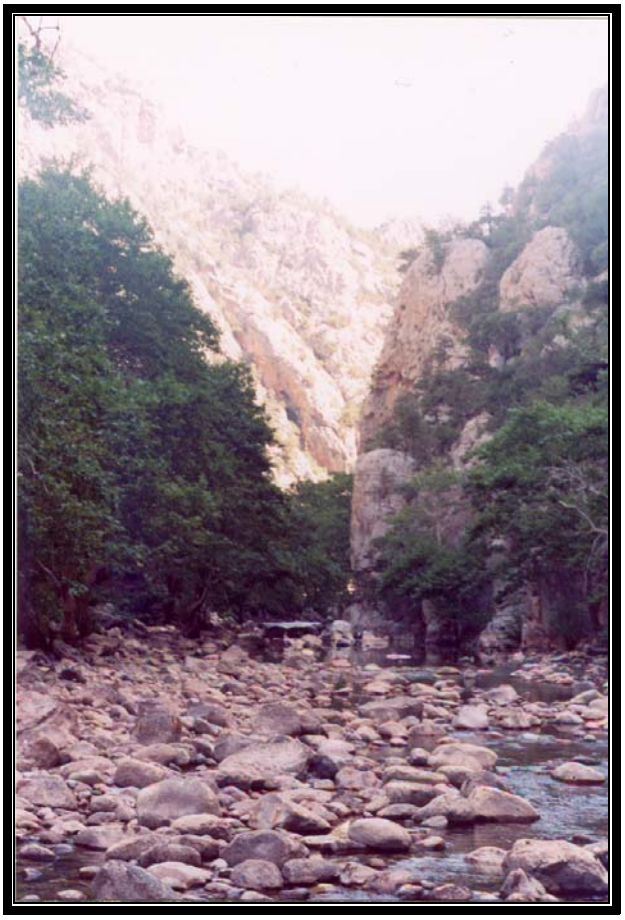


Fotoğraf 1.70. Araştırma Sahasında Beşik Dağı Eteklerine Kadar Sokulan Oymapınar Baraj Gölünden Bir Görünüm.

Dumanlı kaynağının güneyinde bugün göl seviyesi altında kalan Muduz Deresi, kendisinin en büyük kolu olan Aygır Deresi vasıtasıyla sahanın güneybatısını drene etmekteydi. Gûlen Dağının kuzeyi ile Katran Dağı güneyinde kalan mevsimlik akarsuların toplayan ve yine kendisi de mevsimlik olan Aygır Deresi çalışma sahasının bu kesimini günümüzde Manavgat Baraj gölüne drene eder. Aygır Deresine yukarı kesimlerinde, (Aygır Deresine yukarı kesimlerinde Ulu Dere ve Arkıççа Deresi gibi adlar da verilmektedir) Katran Dağı ile Gûlen Dağı arasında kalan senklinal alanından pek çok geçici akarsu katılmaktadır. Bunlar arasında Hocaköy batısındaki Bük Deresi, Kilise Deresi, Hocaköy doğusunda Kuru Dere, Güneykaya'daki Çayır Deresi ile güneydeki Gûlen Dağından gelen Harmankaya Deresi, Bidıbağ Deresi, Çanakçı Deresi sayılabilir. Bu kesimde tektonizmanın etkisiyle kafesli ve özellikle de kancalı drenaj görülmektedir. Zaten kafesli drenaj antiklinal ve senklinallerle temsil edilen kıvrımlı yapıların tipik özelliklerindendir[194].

[194] ATALAY,İ., 1986, Uygulamalı Hidrografya. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No:38, s.142, İZMİR

Manavgat Çayı yukarıda çizilen yatağında Gümüşdamla köyünden itibaren devamlı akışa sahiptir. Ancak buradan güneyde Sivri Su Kaynağına kadar olan kesimde Manavgat Çayı kurak mevsimde yer yer yatağında kaybolur. Bu kayboluşların iki nedeni vardır. Bunlardan birincisi, vadinin talveğinde yer alan suyutanlar diğeri ise kurak devrede iyice azalan suyun, talvegde bulunan taşınmış kaba unsurlu malzemenin arasında izlenememesidir (Fotoğraf 1.71).



Fotoğraf 1.71. Manavgat Çayı Yaz Aylarında Dar Ve Derin Şekilde Yarılmış Vadisindeki Kaba Unsurlar Arasında Yer Yer İzlenemeyecek Şekilde Kaybolur.

Bir sahanın akarsularının akış karakterleri, taşıdıkları su miktarı ve mevsimlere göre gösterdikleri değişiklikler o sahanın ziraat ve sulama işlerinden, elektrik enerjisi potansiyeline kadar birkaç farklı alanda ehemmiyete sahiptir[195]. Bu

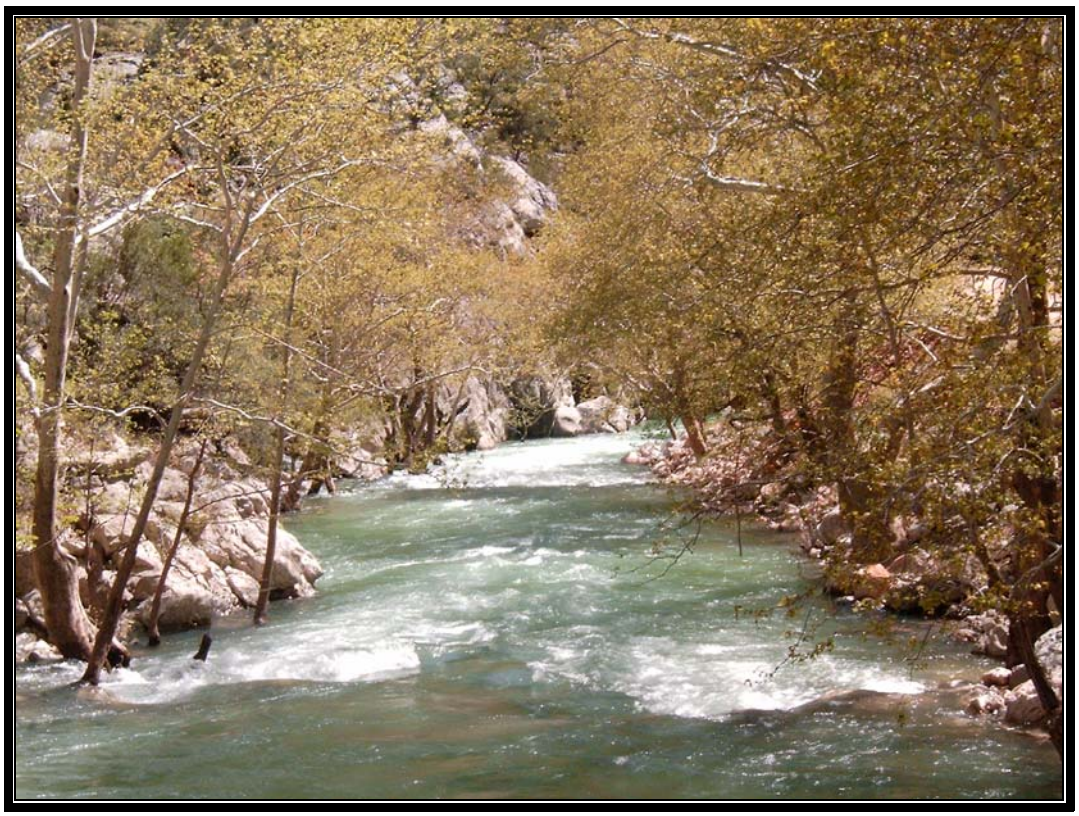
[195] ERİNÇ, S., 1957, Türkiye'de Akarsu Rejimlerine Toplu Bakış. Türk Coğrafya Dergsis, Yıl.XIII S.17, s93-118, İSTANBUL

nedenle sahanın en önemli akarsuyu olan Manavgat Çayının akım rejim özellikleri incelenmelidir.

Tablo 1.32. Manavgat Çayı üzerinde çeşitli akım gözlem istasyonlarının ölçüm değerleri ile Akseki ve Manavgat meteoroloji istasyonlarının ortalama yağış değerlerinin Karşılaştırılması.

İstasyonlar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Manavgat sinanhoca 1960-1990	127,8	112,4	119,0	121,2	102,0	68,8	45,5	30,4	19,4	16,8	37,03	106,5	75,5
Manavgat Oymapınar 1939-1984	242,4	233,9	219,3	213,6	182,7	138,9	105,5	81,6	65,9	60,0	78,9	190,1	151,5
Ortalama Yağış (mm) Akseki	234,1	186,2	144,1	89,0	61,1	32,4	13,9	13,6	13,5	103,5	198,6	246,2	1336,2
Ortalama Yağış (mm) Manavgat	238,7	154,7	96,5	55,2	22,1	8,0	1,7	1,9	9,3	96,7	183,4	241,4	1109,6

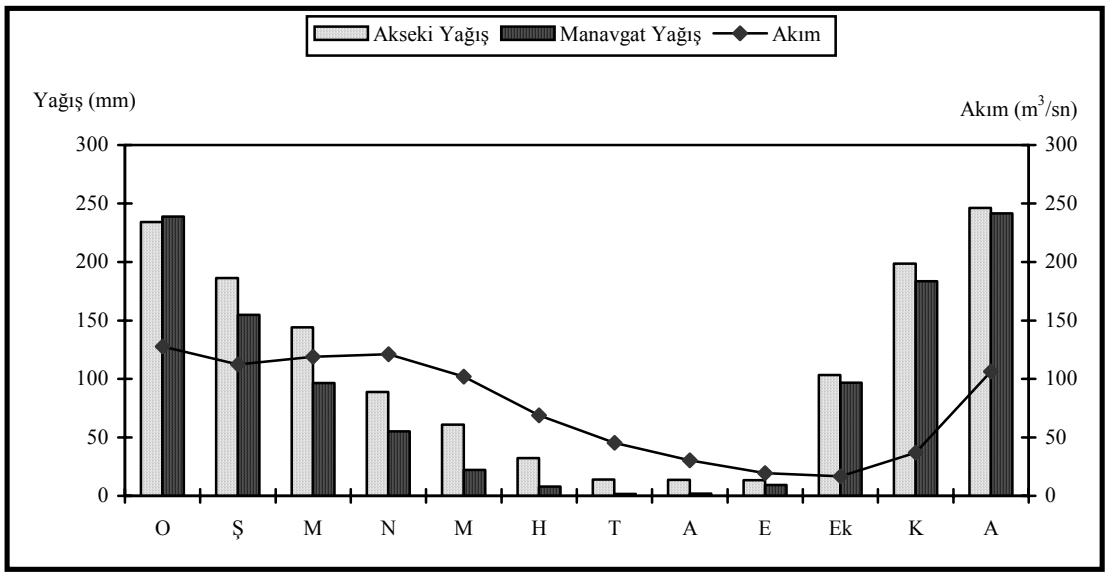
Kaynak: D.S.İ Akım Gözlem Yıllığı ve Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü verileri



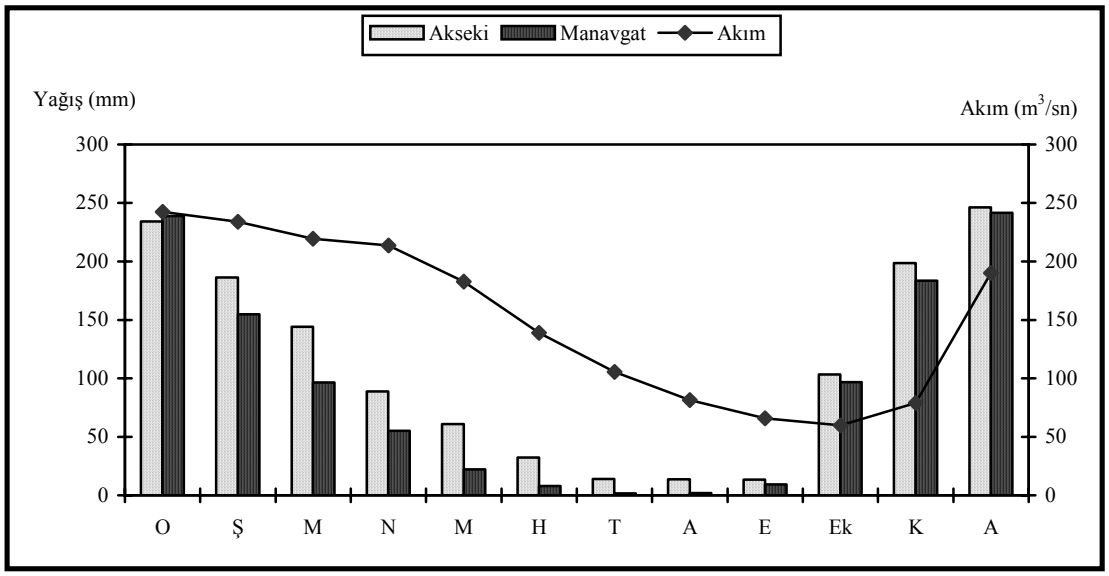
Fotoğraf 1.72. Manavgat Çayı Orta Mecrasından Nisan Ayına Ait Bir Görünüm.

Manavgat Çayının akım ve rejim özellikleri incelenirken biri araştırma sahası içerisindeki Sinanhoca köyünde, diğeri de araştırma sahası dışında ve daha

güneydeki Oymapınar köyünde bulunan iki ölçüm istasyonunun verilerinden yararlanılmıştır. Bu istasyonların birincisinin rakımı 245 m yağış alanı 625 km^2, ikincisinin rakımı 25 m ve yağış alanı yaklaşık 928 km^2 dir. İstasyonlar arasında yaklaşık 17 km mesafe olmasına rağmen, akım değerleri arasında iki misli fark bulunmaktadır. Bu farkın ortaya çıkmasının nedenleri daha aşağıda incelenecektir.



Şekil 1.25. Sinanhoca Akım Gözlem İstasyonu ile Manavgat ve Akseki'nin Meteoroloji İstasyonlarının Yağış Değerlerinin Yıl İçindeki Seyri.



Şekil 1.26. Oymapınar Akım Gözlem İstasyonu ile Manavgat ve Akseki'nin Meteoroloji İstasyonlarının Yağış Değerlerinin Yıl İçindeki Seyri.

Manavgat Çayı, uzun süren kurak devreye rağmen, yılın büyük bölümünde özellikle aşağı kesimlerinde yüksek miktarda su taşıması ile dikkati çeker. Zaten

Akdeniz bölgesindeki büyük akarsular, asgari ve azami seviyelerinin orantısı bakımından yurdumuzda akarsuların maksimum ve minumum seviyeleri arasında farkın en fazla olduğu Ege Bölgesi akarsularının arkasından ikinci sırada yer almaktadır[196]. Yapılan ölçümlerde Manavgat Çayı debisinin aşağı kesimlerde hiçbir ayda 60 m^3/sn'nin altına düşmediği görülür. Çayın debisi üzerinde üç farklı amil etkili olur. Bunlardan birincisi yağmur şeklinde düşen yağışlar, ikincisi ilkbahar aylarında gerçekleşen kar erimeleri, üçüncüsü ise karstik kaynaklardır.

Manavgat Çayının akımının yıl içindeki gidişi incelenirken Sinanhoca ve Oymapınar akım gözlem istasyonlarının gözlem sonuçları hem ayrı ayrı hem de karşılaştırmalı olarak değerlendirilecektir. Tablo 1.32 'de de görüldüğü üzere Sinanhoca akım gözlem istasyonunda Manavgat Çayının ortalama akımı 75 m^3/sn iken, Oymapınar akım gözlem istasyonunda Manavgat Çayının yıllık ortalama akımı 151 m^3/sn'dir. Bu farkın ortaya çıkmasının nedeni Sinanhoca Köyünden daha güneybatıda akarsuya katılan karstik kaynaklardır. Özellikle de bugün Manavgat Baraj Gölü altında kaybolan Dünyanın en büyük karstik kaynağı olan Dumanlı Karstik Kaynağının varlığı, akım değerleri arasındaki farkı ortaya çıkaran birinci nedendir. Gerçekten de ortalama debisi 38 m^3/sn kadar olan Dumanlı kaynağını aldıktan sonra Manavgat Çayının akımında ciddi bir artış meydana gelmekteydi.

Sinanhoca istasyonunun ölçüm değerleri incelendiğinde Ocak azamisinden sonra yavaş yavaş azalmaya başlayan debinin Nisanda bir yükseliş gösterdiği dikkati çeker. Mayıstan itibaren azalmaya başlayan debi, yaz ve sonbahar aylarında en düşük seviyelerine ulaşır. Bu rejim özellikleri ile Manavgat Çayının orta ve yukarı kesimlerinde *yağmurlu-karlı akarsu rejim tipinin* hâkim olduğu anlaşılır. Çünkü Ocak ayından sonra Nisan ayında da ikinci bir azami seviyenin yaşanması akım üzerinde kar erimelerinin etkisini kanıtlamaktadır. Bu yüzden Manavgat Çayının orta ve yukarı kesimlerinde rejim tipi karmaşık rejimler arasında yer alan Yağmurlu-Karlı akarsu rejim tipine sokulmuştur.

Manavgat Çayının Oymapınar Akım Gözlem İstasyonunun verilerine göre akım rejim özellikleri, orta ve yukarı mecrasına göre değişiklik göstermektedir. Oymapınar akım gözlem istasyonu verilerine göre Manavgat Çayının azami seviyesi

[196] İNANDIK, H., CÖNTÜRK, H., 1960, Türkiye Akarsularının Bazı Hidrolojik Özellikleri. Türk Coğrafya Dergisi, S.20, s.65-71, İSTANBUL

kış aylarına, asgari seviye de sonbahar aylarına tekabül eder. Bu kesimde Ocak ayında en yüksek seviyesine ulaşan Manavgat Çayı, bu aydan itibaren Nisan sonuna kadar azami seviyesini koruyarak akışını sürdürür. Sinanhoca Akım Gözlem İstasyonunda tespit edilen Nisan ayındaki ikinci azami seviye, Oymapınar Akım Gözlem İstasyonunun değerlerinde izlenmez. Bunun nedeni, akarsuyun aşağı mecrasında ilkbahar aylarında akımın yüksek debili karstik kaynakların etkisinde olmasıdır. Manavgat Çayının aşağı mecrasında azami seviyenin Ocak-Nisan devresine yayılmasında, akarsuya katılan karstik kaynakların debilerinin bu aylarda iyiden iyiye artması etkili olmaktadır.

Manavgat Çayının aşağı mecrasında akım değerleri Mayıs ayından itibaren azalmaya başlayarak Ekim ayında minumum seviyeye ulaşır. Asgari seviyenin görüldüğü Ekim ayının, yaz kuraklığının peşinde nispeten yağışların meydana geldiği ay olmasına rağmen, akımın en düşük seviyeye bu ayda ulaşması dikkat çekicidir. Bunun nedeni, Ekim ayında meydana gelen yağışların henüz topraktaki su noksanını ancak karşılayabilmesi ve yeraltı kaynaklarını besleyerek akıma etki etmemesidir. Yağış miktarlarında Ekim ayında meydana gelen artışlar, akım üzerindeki etkilerini ancak Kasım ayından itibaren hissettirir. Buradan bakarak akarsuyun rejimi üzerinde karstik kaynakların ciddi bir etkiyi sahip oldukları anlaşılır. Çünkü Manavgat Çayının içerisinde bulunduğu bölgenin yağış özellikleri incelendiğinde akarsuda en az akışın yaz aylarında olması gerekirdi. Ancak yaz aylarında karstik kaynaklarla beslenmenin devam etmesinden dolayı belli oranlarda su taşıyabilen Manavgat Çayı, karstik kaynakların çoğunun kuruduğu geri kalanlarının da debilerinin iyiden iyiye düştüğü Ekim ayında asgari seviyesine ulaşmaktadır.

Manavgat Çayının rejim tipi incelendiğinde, bazı özellikleri ile içerisinde bulunduğu bölgenin akarsu rejimlerinden ayrıldığı anlaşılır. Örneğin Akdeniz İklim Bölgesi akarsuları genellikle basit rejimli olarak tarif edilirken, Manavgat Çayı karmaşık rejimli bir akarsu olarak dikkat çekmektedir. Çünkü Manavgat Çayı, orta ve yukarı kesimlerinde yağmur yağışları ve kar erimelerinin, aşağı kesimlerinde ise yine yağmur şeklindeki yağışların ve karstik kaynakların etkisi altındadır. O halde sadece bir tek faktörden ziyade birden fazla faktörün kontrolünde bulunan akım özelliğinden dolayı Manavgat Çayını, *karmaşık rejimli bir akarsu* olarak tarif etmek

doğru olacaktır. Özellikle araştırma sahamız içerisinde kalan kesiminde Nisan ayında azda olsa görülen ikinci azami seviye, kar erimelerinin akım üzerindeki etkisini kanıtlamaktadır. Bu kesimde *yağmurlu-karlı akarsu rejim tipine* sokabileceğiz Manavgat Çayını, aşağı kesimlerinde ise bilinen rejim tiplerinden *Yağmurlu Akdeniz akarsu rejimine* sokmak gerekmektedir. Ancak Yağmurlu Akdeniz akarsu rejiminden de ayrılan yönleri vardır. Şöyle ki; Yağmurlu Akdeniz akarsu rejiminde Ocak azamisi ve Ağustos asgarisi yaşanırken, Manavgat Çayının azamisi Ocak-Nisan arasına, asgari seviyesi ise Ekim ayına tekabül eder. Bu azami ve asgari dönemleri ile Akdeniz Yağmurlu akarsu rejim tipine tam olarak uymayan Manavgat Çayının aşağı kesimindeki rejim tipini, *Kaynaklarla Beslenen Yağmurlu Akdeniz Rejimi* olarak tarif etmek doğru olacaktır. Bu ayırdığımız yeni tip akarsu rejimi aslında bugüne kadar bilinmesine rağmen, tam olarak tanımı yapılmayan bir rejim tipidir. Özellikle kalker litoloji ve karstik kaynakların bulunduğu havzalardaki akarsuların rejim tiplerinin tanımlanmasında yarar sağlayacaktır. Bu rejim tipini *yağışların genellikle yağmur şeklinde düştüğü, kış azamisinin ilkbahar aylarına kadar sürdüğü (Ocak-Nisan), asgari seviyenin Ekim ayına rastladığı yağmurlu rejimlerin tali bir tipi* olarak tanımlamak doğru olacaktır. Gerçekten Manavgat Çayının orta ve yukarı kesimlerinde, azami seviyesi ile asgari seviye arasındaki orantının diğer Akdeniz iklim bölgelerindeki gibi 1/8 kadar olması, aşağı kesimlerde ise bu orantının ¼'e kadar düşmesi de Manavgat Çayının aşağı kesimlerinin kendine has özelliklere sahip olduğunu ortaya koyar.

1.4.1.2.Karpuz Çayı

Araştırma sahasının güney ve güneydoğusu Karpuz Çayına karışan pek çoğu mevsimlik akarsular tarafından drene edilir. Karpuz Çayı, kaynaklarını Akseki İlçesinin güney yarısından alan iki ana koldan oluşur. Bu kollar; Geriş, Sadıklar, Güzelsu köylerinin yakınlarına kadar kuzeye sokulur. Karpuz Çayının çalışma sahamızda kalan ana kollarından batıda olanı Ahmetler Çayı, doğuda kalanına da yukarı kesimlerinde Gebe Suyu, aşağı kesimlerinde Çenger Suyu denilmektedir.

Ahmetler Çayı, kaynaklarını Akseki Kasabası güneyindeki Geriş, Cemerler, Sadıklar köyleri arazilerinden alır. Bu kaynaklar Karpuz Çayının en kuzeyde ve en yüksekte kalan kollarını besler. Ahmetler Çayının su toplama havzasını Murtiçi

depresyonunun kuzeyi ve güneyi olarak ayırt etmek gerekir. Çayın Murtiçi'nden kuzeyde kalan kesimine Ulu Dere adı verilir. Murtiçi'nden kuzeydeki kollar mevsimlik akışa sahiptir.

Ulu Dere; Cemerler yakınında Küllük Deresi, Köse Dere, Değirmenyanı Deresi gibi yan kolları alarak güneye doğru akışını sürdürür. Bu yan kollardan Küllük Dere Geriş güneyinden, Köse Dere Erenyaka ve Aşağıaşıklar köyleri arasından, Değirmenyanı Deresi de Sadıklar köyü arazisinden kaynaklarını alır. Değirmenyanı Deresi, Sadıklar yakınında kaynağını aldıktan sonra önce kuzeybatı yönünde Cemerler Köyü arazisine ulaşır. Oradan da batı ve güneybatı yönünü alarak Ulu Dereye katılır. Yaklaşık 1150 m seviyelerinde oluşan Değirmenyanı Deresi Karpuz Çayının en uzakta ve en yüksekte kalan kaynağıdır. Ulu Dere Murtiçi'nin kuzeyinde Selahattindevrendi Boğazına girmeden önce doğudaki Otluk Dağından gelen Karayatak ve Dereyatak derelerini alır. Selahattindevrendi Boğazını geçip Murtiçi'ne ulaşan Ulu Dere bu depresyonu kuzeyden güneye katederken, Gölbaşı Pınarı ve Değirmentaşı tepenin (656 m) eteğinden çıkan Ferfiri karstik kaynağı alıp devamlı akışlı bir akarsu karakteri kazanır. Murtiçi'nden katılan Gölbaşı ve Ferferi pınarlarının daha doğudaki Geyran yaylasından batan sular oldukları düşünülmektedir. Murtiçi'nin güneyinde, Değirmentaşı Tepe ile Gûlen Dağı arasından geçip güneybatı yönünde akarak derin yarılmış yatağına giren akarsu buradan itibaren Ahmetler Çayı olarak anılır. Bu kesimden itibaren de araştırma sahasını terk eder.

Karpuz Çayının araştırma sahasındaki ikinci önemli kolunu Çenger Suyu meydana getirir. Akseki İlçesinin güneydoğu kesimindeki Gidefi Dağının güney eteklerinden kaynaklarını alan mevsimlik akarsular, Çenger Suyunu oluştururlar. Osman Dağı kuzeyinde Gidefi Dağı güneyinde yer alan yaklaşık doğu-batı yönlü grabenin güney ve kuzeyinden konsekant karakterde kurulmuş olan akarsular, grabenin ortasından geçen İnönü Deresinde toplanır. İnönü Deresi, Gidefi Dağından inen doğudan batıya sırasıyla Kızıl Dere, Karapınar Deresi, Köseler Deresi ve Göklü Dereyi alır. Çenger Suyunun ikinci kolunu ise Osman Dağı batı yamaçlarından İnnas ve Karapınar gibi dereleri toplayan ve hemen çalışma alanımız dışına çıkan Karpuzçayı deresi oluşturur. Çaltılıçukur köyü güneyinde İnönü Deresi ile birleşen Karpuzçayı Deresi daha batıdan, kaynaklarını araştırma sahasından alan mevsimlik

karakterdeki Çukurköy Deresini de bünyesine kattıktan sonra Gebe Dere adını alır. Gebe Deresi daha güneyde Çenger Deresi olarak adlandırılır ve batıdan gelen Ahmetler Çayı ile birleşerek Karpuz Çayını oluşturur.

Karpuz Çayının araştırma sahası içerisinde kalan kolları üzerinde herhangi bir akım gözlem istasyonu bulunmamaktadır. Sadece çayın denize döküldüğü kıyıya yakın bir yerde bulunan ölçüm istasyonundaki değerlerin ise akarsuyun ilk kollarını oluşturan ve yılın büyük bölümünde tamamen kuru olan araştırma sahamızdaki bölümlerinin akım rejim özelliklerini doğru olarak vermesi düşünülemez. Karpuz Çayının araştırma sahamız içerisinde kalan kollarının tamamı mevsimlik karakterde akarsulardır. Bu kollarda kış mevsiminde görülen akımın uzun süren kurak devrede tamamen yok olması rejimlerinin Yağmurlu Akdeniz Akarsu Rejimi olduğunu gösterir.

1.4.2.Yeraltı suyu ve kaynaklar

Araştırma sahası yeraltı suyu bakımından ilgi çekici özelliklere sahiptir. Akseki İlçesi kış mevsiminde su bakımından çok zengin olmasına rağmen, yaz aylarında büyük kesimlerinde sulardan yoksundur. Yaz aylarında su sıkıntısı çekilmesi yeraltı sularının bu mevsimde yararlanılamamasından kaynaklanır. Sahanın kalker ana kayadan müteşekkil olması, ortalama yükseltisi fazla olan çalışma sahamızda yeraltı suyunun tutunamamasına, kalkerin yarık ve çatlaklarından derinlere doğru hareket ederek genellikle Manavgat Çayı vadisinin oldukça sarp ve dik kesimlerinden yüzeye çıkıp yüksek plato alanlarının yeraltı suyu bakımından fakir kalmasına neden olmaktadır. Esasen yeraltı suyu bakımından en önemli parçalar kireçtaşı formasyonlarıdır. Jura ve Kretase yaşlı kalkerler içerisindeki akiferlerde sular genellikle Manavgat ırmağına doğru bir hareket gösterirler[197].

Akseki İlçesi kaynaklar bakımından oldukça zengindir. Ancak bu kaynaklarla ilgili herhangi bir ölçüm değeri ve sayı verebilmek mümkün değildir. Sahanın jeolojik özelliklerinden dolayı özellikle ilkbahar aylarında sayıları binlerle ifade edilebilecek pek çok karstik kaynakla karşılaşılır. Bu kaynaklar farklı yükselti kademelerinde yer almakla beraber, pek çoğu akarsu ve vadilerin yamaç ve taban kesimlerinde ortaya çıkar. Tamamı soğuk karakterli olan bu karstik kaynaklar,

[197] GÜNAY, G., 1985, a.g.e, s. 335, LONDON

sahanın özellikle kuzey ve doğu bölgelerindeki yüksek plato ve dağlara düşen kar ve yağmur şeklindeki yağışlarla düşen suların, kireçtaşının yarık ve çatlaklarından yeraltına intikal edip, topoğrafyanın uygun yerlerinden çıkmasıyla oluşmuşlardır. Kaynakların sayıları, yağışlar ve kar erimelerinin arttığı kış ayları ile ilkbahar aylarında oldukça fazladır. Pek çoğu yaz ayları başlarında ve yaz mevsimi içerisinde kuruyan kaynaklardan yüksek debili olan ve yeraltı akarsuları tarafından beslenenler ile Manavgat Çayının vadi kesimi gibi yerel yükselti farkı fazla olan yerlerde yüzeye çıkanlar yıl boyunca akıma sahip olurlar.

Araştırma sahası içinde yeraltı akarsularından da bahsetmek gerekir. Özellikle Manavgat Çayı Vadisi etrafında varlıkları bilinen yeraltı akarsuları bölgedeki kaynakların beslenmesi açısından da önemlidir. Bunlar arasında Kuyucak'taki Subaşı Mağarası içersinde izlenebilen yeraltı akarsuyu, Düdencik Mağarası içerisinde varlığı bilinen yeraltı akarsuyu ve Dumanlı yeraltı akarsuyu en önemlileri ve bilinenleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Daha önce de belirtildiği gibi sahadaki kaynaklar içerisinde en önemli olanı Dumanlı yeraltı akarsuyunun yüzeye çıkarak oluşturduğu Dumanlı karstik kaynağıdır. Ortalama debisi 50 m^3/sn kadar olan Dumanlı Yeraltı Kaynağı, Oymapınar Baraj Gölü altında kalmadan önce *dünyanın tek noktadan yüzeye çıkan en yüksek debili karstik kaynağı* idi. Dumanlı kaynağı, kurak dönemin sonlarında dahi 35,6 m^3/sn kadar su taşımasıyla da dikkat çekicidir. Bu özelliği ile Manavgat Çayının akımını besleyen kaynak, ortalama akım üzerinden düşünüldüğünde Manavgat Çayının yıllık ortalama akımının üçte birini, kurak devrenin sonundaki akımının (Manavgat Çayı 60 m^3/sn) ise yarısından fazlasını (Dumanlı Kaynağı 35,6 m^3/sn) karşılamaktadır. Yılın tamamında akıma sahip olan Dumanlı kaynağına katılan drenaj alanı yaklaşık olarak 1200-1500 km^2 olarak hesaplanmıştır[198].

[198] KARANJAC, J.,GÜNAY, G.,1980, Dumanli Spring, Turkey — The Largest Karstic Spring in the World?. Journal of Hydrology Volume 45 issues 3-4, pp.219-231, LONDON

1.5.Toprak Örtüsü

Akseki İlçesi toprak örtüsü bakımından çeşitlilik göstermez. Saha, geniş alanlarda kalker plato ile kaplıdır. Bu kalker plato toprak bakımından oldukça fakirdir. Akseki İlçesinde toprak varlığına; karstik çukurlukların tabanlarında, kalkerlerin yarık ve çatlaklarında ayrıca bazı akarsuların kenarlarında rastlanmaktadır. Ancak burada hemen belirtmek gerekir ki Aksek İlçesindeki toprak türleri, yayılış alanlarında süreklilik de göstermezler. Harita üzerinde süreklilik arz eden terra-rossa topraklarının dahi pek çok yerde taşlık kayalık alanlarla kesintiye uğradıkları bilinmelidir.

Toprak örtüsünün en büyük düşmanı erozyondur. Araştırma sahasındaki kırmızı Akdeniz toprağının ¾'ü orta derecede aşınabilir, kireçsiz kahverengi orman toprağının ise yine ¾'ü fazla derecede aşınabilir durumdadır. Bunlara bakarak Akseki İlçesindeki kireçsiz kahverengi orman toprağının, kırmızı Akdeniz toprağına göre erozyona karşı daha hassas olduğu söylenebilir[199]. Araştırma sahasında özellikle aşırı otlatma, erozyonu arttıran nedenler arasındadır. Aşırı otlatmanın yapıldığı alanlarda yeraltına sızma (infiltrasyon) oranındaki azalışa bağlı olarak bu yerlerde, otlatma yapılmayan yerlere göre 2-3 kat daha fazla yüzeysel akış ve buna paralele olarak 2-3 kat daha fazla erozyon meydana gelmektedir[200]. Ormanların tahrip edildiği yerlerde topraklar, tamamıyla süpürülmüş ve karst çukurlarında kırmızı renkli killi-marnlı bir azonal toprak halinde çökelmiştir. Ancak sedir toplulukları altında kalınlığı 20-30 cm kadar olan killi bir kızıl toprak mevcuttur[201] (Fotoğraf 71).

Bugün Toroslarda gelişen topraklar özellikle Pleistosene ait iklim şartlarını da yansıtmaktadır. Yani toprakların gelişmesi tamamen bugünkü iklim şartlarının tesirleri altında olmamıştır. Gerçekten toprakların bugünkü durumu, halihazırdaki pedojenez şartları ile Pliyosen-Pleistosene ait iklim şartlarının müşterek eseridir. Nitekim kireçsiz kahverengi orman topraklarının B horizonlarında kil birikmeleri ile soluk renkler, podzolleşmenin delilleri olarak mütalaa edilebilir. Bununla birlikte,

---

[199] OKUDAN, A., 2002, Antalya-Akseki Yöresi Kırmızı Kahverengi Akdeniz Toprakları ile Kireçsiz Kahverengi Orman Topraklarının Erozyona Karşı Duyarlılığı. Süleyman Demirel Üniv. Fen-Bilimleri Ens. Orman Mühendisliği Anabilim Dalı Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s.24, ISPARTA

[200] GÖKBULAK, F., 1998, Hayvan Çiğnemesinin Toprağın Hidro-Fiziksel Özellikleri Üzerindeki Etkileri. İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Derg. Seri A, Cilt 48, S.2, s.113-133, İSTANBUL

[201] SEVİM,M., 1955, Batı Toroslarda Arazi Şekli ve Kalker Topraklarının Ağaç Yetiştirme Değerleri Hakkında Bazı Müşahadeler. Orman Fakültesi Dergisi, C. 5, No.1, İSTANBUL

1600 m ve daha yükseklerde görülen terra-rossa toprakları ise Pleistosene ait, bugünkünden daha sıcak ve daha nemli iklim şartları altında teşekkül etmiş olmalıdır. Çünkü bu yükseltilerde hüküm süren iklim, terra-rossa topraklarının gelişmesine pedojenezin seyri bakımından elverişli değildir[202].



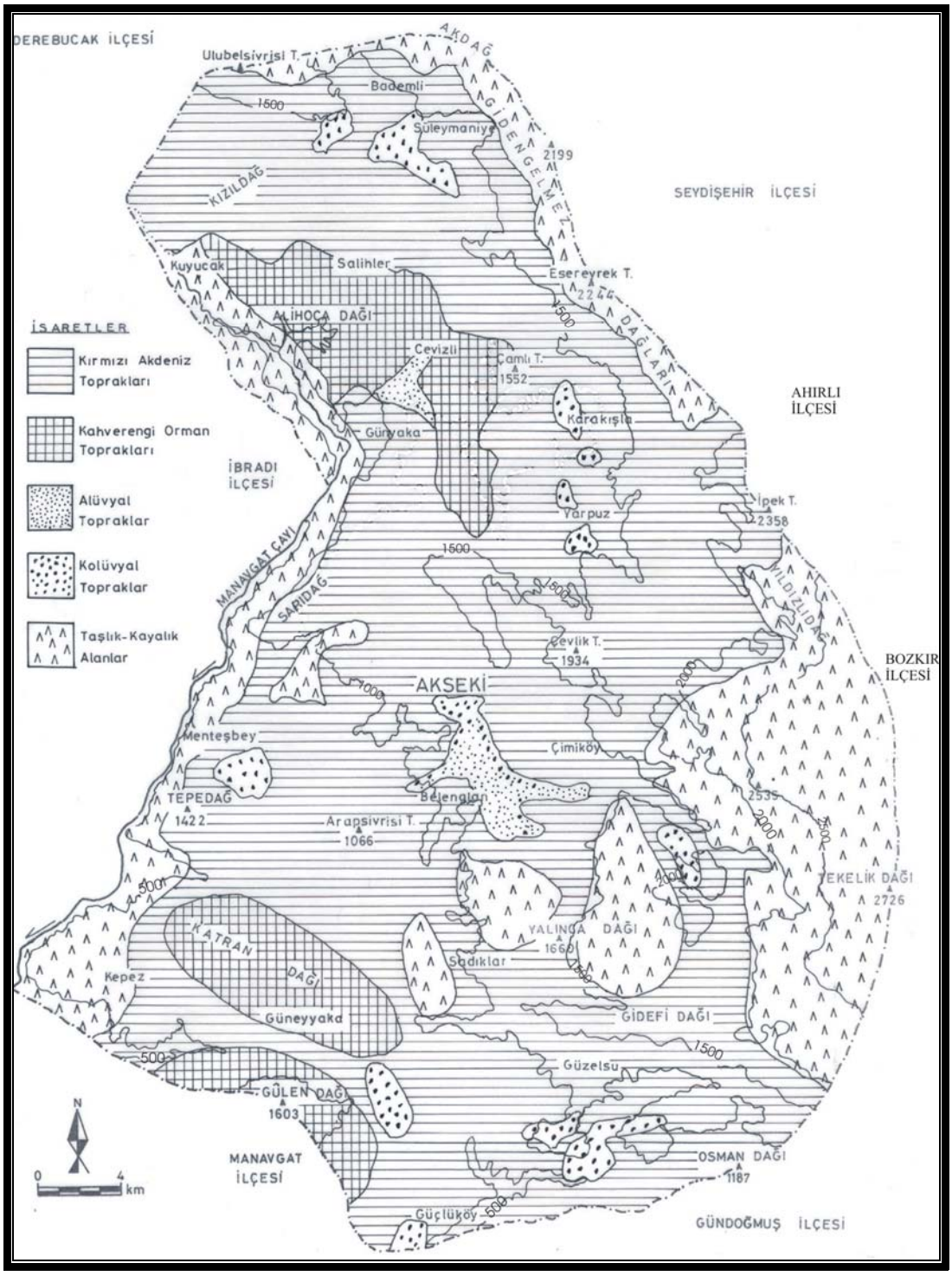
Fotoğraf 1.73. Bitki Örtüsü Altında Gelişen Killi-Kızıl Topraklardan Bir Görünüm.

Güney kıyılarımızda Toros Dağlarına doğru yükselen üç toprak şeridi vardır. Bunlar; a) Kıyıda kızıl ve kestane renkli topraklar; b) biraz daha içerde kızıl renkli topraklar; c) daha içerde, kalker bakımından zengin dağlık kısımlarda rendzina ve podzolik (terra-rossa) topraklardır[203].

Akdeniz iklimi etkisine açık olan ve özellikle vejatasyon döneminde Akdeniz üzerinden gelen nemli hava kütlelerini alan Toros Dağlarının1000/1200-2000 m arasındaki yüksek sahalarını kapsayan bölge, Akdeniz Dağ (Oromediterranean) veya Akdeniz Üst Kuşağı olarak ayırt edilmiştir. Araştırma sahası bu kuşak içerisinde kalmaktadır. Bu kuşağın ekolojik şartları, Kıyı Akdeniz Bölgesinden farklıdır. Bu farklılık toprak, bitki ve iklim üzerinde kendini kuvvetle hissettirmektedir. Akseki

[202] ATALAY,İ., 1973, a.g.m, s.150
[203] ERİNÇ, S., 1965, Türkiye'de Toprak Çalışmaları ve Türkiye Toprak Coğrafyasının Anaçizgileri. İstanbul Üniversitesi Coğrafya Ens. Dergisi Cilt.8, S.15, s.1-39, İSTANBUL

İlçesindeki toprak türlerini terra-rossalar, kireçsiz kahverengi orman toprakları, alüvyal topraklar ve kolüvyal topraklar oluşturur.



Harita 1.8. Akseki İlçesinin Toprak Örtüsü Haritası

Diğer taraftan Toros Dağlarının kuvvetli meyil ve orman tahribi, şiddetli toprak aşınmasına sebep olmuştur. Bir çok yerde anakaya yüzeye çıkmıştır. Özellikle meyilli sahalardaki sığ toprakların tekstür ve rengi üzerinde anakayanın tesiri kuvvetle hissedilmektedir.

Torosların fazla yağış alması pedalfer grubu toprakların gelişmesini mümkün kılmıştır. Bilhassa toprakların A horizonunda kireç ve kil yıkanmaları; buna mukabil özellikle, kahverengi orman topraklarının B horizonlarında kil birikmeleri olmuştur[204].

Kızılımsı kahverengi topraklar (terra rossa) genel olarak kireçtaşları üzerinde yaygındır. Çeşitli şist ve ultrabazik intrüzifler üzerinde ve orman örtüsü altında kahverengi topraklar gelişmiştir. Bu duruma göre sahanın topraklarının gelişmesinde iklim, anakaya ve jeomorfolojik şartlar ana etkileri oynamıştır[205].

1.5.1.Kırmızı Akdeniz toprakları

Terra-rossa toprakları sıcak-mutedil (Akdeniz Tipi), yağışlı kuru iklimin hâkim olduğu yerlerde sert kalkerler üzerinde teşekkül eden topraklardır. Biraz, kırmızımsı (Preri) toprakları andırırlar ve teşekkül bakımından Rendzina ile bu topraklar arasında bir geçit tipi teşkil ederler. Bu toprakları meydana getiren hadise biraz kalsifikasyon ve podzolizasyon ile birlikte laterizasyondur[206].

Araştırma sahasında en geniş yayılış alanına sahip toprak tipidir. Sahanın hemen tamamında yaygın olan bu toprak tipi, Kireçsiz Kahverengi Akdeniz Toprakları ile birlik teşkil ederler. Bu topraklar yer yer alüvyal ve kolüvyallerle kesilirler. Sahada yağış değerleri 1000 mm civarında olduğundan dolayı kırmızı Akdeniz topraklarının profillerinde bir yıkanma söz konusudur. Bu topraklar haşin topoğrafya ve anakaya sebebiyle taşlı veya kayalıdır, sığ veya çok sığ olduklarından her zaman gelişmiş bir gövde arz etmezler. Karstik çukurluklardaki topraklar ise nispeten daha derindir[207]. İyi bir drenaja sahip olan bu topraklar genellikle orman, maki ve çalılıklar ile kaplıdır. Çoğu yerde orman ve maki toplulukları kireçtaşı

[204] ATALAY, İ., 1973, a.g.m, s.150
[205] ATALAY,İ., 1973, a.g.m, s.147-148A
[206] OAKES,H.,1958, Türkiye Toprakları. Türk Yüksek Ziraat Mühendisleri Birliği Neşriyatı. S.18, Ege Üniversitesi Matbaası, İZMİR
[207] DİZDAR, M,Y.,2003, Türkiye'nin Toprak Kaynakları. TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Teknik Yayınlar Dizisi No:2, s.160, ANKARA

çatlaklarında tutunmuş ve gelişmiştir. Kırmızı Akdeniz topraklarında toprağı oluşturan ana madde esas olarak; Mesozoik ve Tersiyere ait kireç taşları ile Kuvaternere ait travertenler ve bunların ayrışmış ürünleriyle kalker ihtiva eden diğer tortulların ürünleridir[208]. Terra rossalara araştırma sahasının hemen her yerinde rastlanır. Özellikle sahada kalker platonun hâkim olduğu yerler bu toprak grubunun en güzel izlendiği yerler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Araştırma sahasında Kırmızı Akdeniz Toprakları içerisinde bir ayrım da yapılabilmektedir. Sahada 1000 m'nin altında kalan kesimlerinde bu toprak çok tipik olarak izlenebilirken, 1000 m'nin üstündeki sahalarda sıcaklık yetersizliğinden dolayı organik madde birikimine uğramakta, dolayısıyla toprağın rengi kahverengi-kırmızı hal almaktadır (Fotoğraf 1.74).



Fotoğraf 1.74. 1000 m.den Yüksek Kesimlerde Rengi ve Karakteri Değişmeye Başlayan Terra-Rrossa Topraklardan Bir Görünüm.

Ancak oluşum ve profilleri bakımından aynı, sadece renklerinde biraz farklılık olan bu toprak tipi Kahverengi-Kırmızı Akdeniz Toprakları olarak

[208] TOPRAKSU 1970, Antalya Havzası Toprakları. Topraksu Genel Müdürlüğü Yayınları No, 235, Köy İşleri Bakanlığı yayınları, 145, Raporlar Serisi,:23, ANKARA

belirtilebilmektedir[209]. Profil ve oluşum mekanizmaları bakımından aynı olan bu toprakları ayırt etmek için sahanın 1000 m'den yüksek kesimlerinde yayılış gösterdiklerini belirtmek yeterli olmaktadır.



Fotoğraf 1.75. Karstik Çukurlukların Tabanlarında Biriken Terra-Rossa Topraklar.

1.5.2.Kireçsiz kahverengi orman toprakları

Genellikle Kırmızı Akdeniz Toprakları ile yan yana bulunurlar. Bu toprakların oluşumunu sağlayan ana madde esas olarak Mesozoik, kısmen de Paleozoik ve Tersiyere ait serpantin, kristalin şist ve kalkerlerdir. Kireçli kayalar üzerinde oluşmuş olmasına rağmen topraktaki kireç yıkanma sonucunda uzaklaştırıldığından kireçsiz bir hal almışlardır[210]. Bölgenin genellikle dağlık sahalarında yer alan kireçsiz kahverengi orman topraklarında topoğrafya arızalı, dalgalı ve tepeliktir. Bu bölgede sıcaklığın düşmesi, organik madde ayrışmasının kıyı kesimlerine nazaran daha yavaş cereyan etmesini sağlamakta ve toprakta organik maddelerin nispî birikimlerine bağlı olarak renk koyulaşmaktadır[211]. A, B, C

[209] ATALAY, 1989, Toprak Coğrafyası. Ege Üniv. Edebiyat Fakültesi Yayını No.8, s.384, İZMİR
[210] ATALAY, İ., 1982, Toprak Coğrafyası. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Yayınları No.8, s.210, İZMİR
[211] ATALAY,i., 1987. a.g.e. s. 86

profillerine sahip olan bu topraklar iyi gelişmiş bir gövde arzederler (Fotoğraf 1.76). Büyük bir kısmı orman örtüsü ile kaplı oldukları için yüzeyde 1-2 cm kalınlığında organik horizon görülebilir. Tabii bitki örtüsü orman ve ağaççıklardır. Ağaç olarak bilhassa köknar, sedir ve ardıç bulunur. Ayrıca ibrelilerden çoğunlukla karaçam yer almakla birlikte kızılçamlarda yer yer görülür. Yüksekliği az olan yerlerde bazı maki türlerine de rastlanır[212]. Kireçsiz kahverengi topraklar araştırma sahasında Katran Dağı, Gûlen Dağı ve Alihoca Dağında yayılış gösterir.



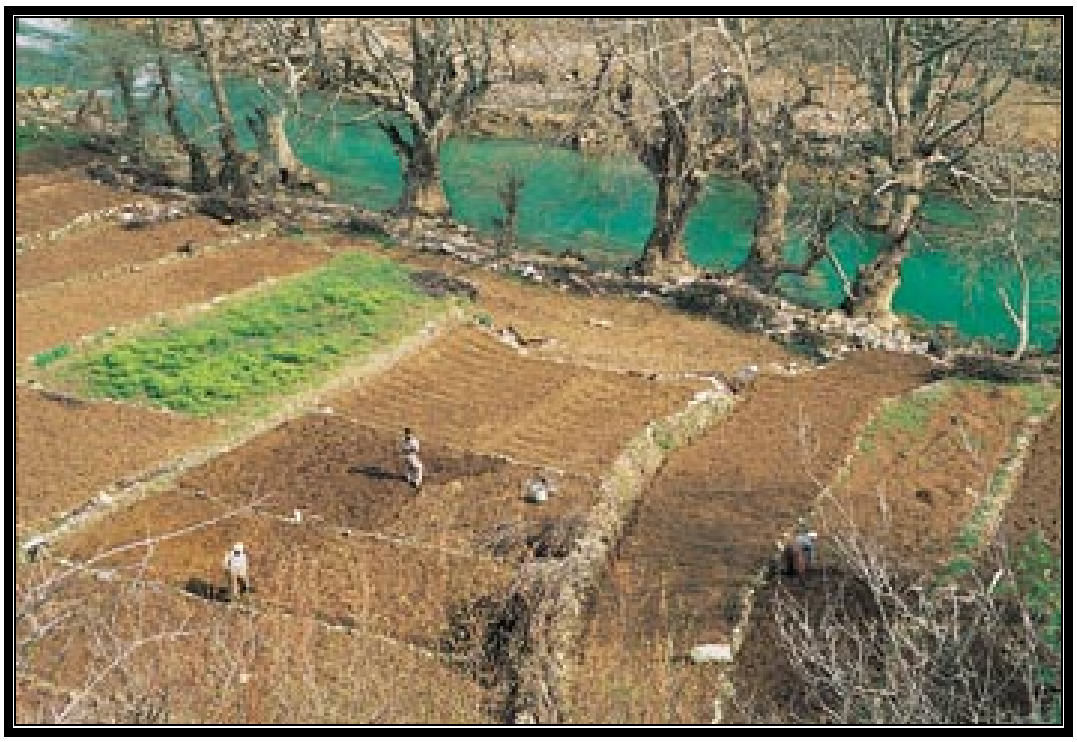
Fotoğraf 1.76. Kireçsiz Kahverengi Orman Topraklarından Bir Görünüm.

1.5.3.Alüvyal ve kolüvyal topraklar

Akseki İlçesinde görülen diğer toprak grupları ise alüvyal ve kolüvyal topraklardır. Her iki toprak türü de genellikle karstik erime çukurluklarından uvala ve polyelerin tabanında bulunurlar. Bunlardan alüvyal topraklar Cevizli ve Akseki polyelerinde yayılış gösterirken, kolüvyal topraklar hem bu polyelerin kenarlarında hem de sahadaki diğer uvalaların tabanlarında yayılış göstermektedir. Kolüvyal topraklar daha çok dağlık ve tepelik arazilerin eteklerinde ve dar vadi tabanlarında

[212] TOPRAKSU 1970, Antalya Havzası Toprakları. Topraksu Genel Müdürlüğü Yayınları No, 235, Köy İşleri Bakanlığı yayınları, 145, Raporlar Serisi,:23, s.73, ANKARA

ufak parçalar halinde yer alır. Alüvyal topraklara akarsular boyunca uzanan ince uzun şeritler halinde rastlanabilir. Bunlar üzerinde vadi içlerinde akarsu kenarlarında sebze tarımı yapılabilmektedir (Fotoğraf 1.77). Alüvyal toprakların ana maddesi Kuvaternere ait alüvyonlardır. Bunlar esas olarak silt ve kil olmakla beraber kısmen kum ve çakılda ihtiva ederler. Kolüvyal topraklar, polyelerde alüvyal taban ile kenar yükseltiler arasında yer alırlar. Arazide eğimin azaldığı yerlerde alüvyal ve kolüvyal toprak tiplerinin birbirlerine geçiş yaptığı görülür. Kolüvyal toprakların ama maddesi Kuvaternere ait muhtelif orijinli yeni kolüviyumlardır. Kolüviyumlar yakın mesafelerden taşınarak geldiklerinden bilhassa alt katlarda orta veya kaba bünyeye sahiptirler. Üst toprak ise devamlı işlendiğinden ince bünyelidir[213].



Fotoğraf 1.77. Manavgat Çayı Kenarındaki alüvyal topraklarda sebze tarımı yapılabilmektedir.

[213] TOPRAKSU 1970, a.g.e. s.130, ANKARA

1.5.4. Çıplak kaya ve molozlar

Üzerinde toprak katının bulunmadığı alanlar bu grupta ele alınır. Bu sahalar parçalanmamış veya kısmen parçalanmış kalker araziden müteşekkildir. Tarımsal amaçlı olarak ekip biçme faaliyetinde kullanılamayan bu alanlar, kalkerlerin yarık ve çatlaklarına tutunmuş olarak bitki yetişmesine müsaade ederler. Toros Dağlarının genellikle 1850 m den yüksek kesimleri bu tip çıplak kaya ve molozlardan müteşekkildir[214]. Bu sahalar yaylacılık faaliyetine mera alanları olarak kullanılmaktadır. Akseki İlçesindeki Gidengelmez Dağlarında, Yalınca Dağında, Tekelik Dağında ve Manavgat Çayı Vadisi kenarlarında bu tip alanlar devamlılık gösterir.



Fotoğraf 1.78. Araştırma Sahasının Yüksek Kesimleri Topraktan Yoksun Kaya ve Molozlarla Kaplıdır.

[214] DOĞAN,U., 1997, Suğla Ovası ve Çevresinin Fiziki Coğrafyası. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi., s.197, ANKARA

2.BEŞERİ COĞRAFYASI

2.1.Yerleşme Coğrafyası

2.1.1.Giriş

İnsanla doğa arasındaki ilişkide, yerleşik hayata geçiş bir dönüm noktası oluşturur. İnsanların yaşam alanı yaratmak için meydana getirdiği yerleşmeler, gerçek manada doğa üzerinde yaptıkları ilk büyük değişikliklerdir. Bugün insanlığın doğa üzerindeki en büyük eseri, şehir yerleşmeleridir. Bununla beraber insanın bütün faaliyetleri gibi yerleşmelerde az veya çok doğal şartların kontrolündedir. İnsanların barınma ihtiyaçlarına karşılık ortaya çıkmış olan yerleşmeler, ister bir şehir isterse de bir bağ evi olsun makro ölçekte doğal şartlara uymak zorundadır. Bugün kutup bölgelerinin sadece bilimsel çalışmalar amacı ile iskân edilebilmesiyle, özellikle orta ve yüksek enlemlerde belli mesafelerden sonra devamlı yerleşmelerin oluşturulamamasının nedeni doğal şartlardır. Bu örneklerden anlaşıldığı gibi yerleşmeler, insanoğlunun bir eseri olsa da, kuruluş yerlerinin seçilmesinde ve fonksiyonlarının ortaya çıkmasında doğal şartların etkisi hiçbir zaman inkâr edilemez. Bazen bir dağlık-tepelik alan yerleşmelerin yatay gelişimini sınırlamış, bazen de bir fay hattı dikey gelişimin önüne geçebilmiştir.

Doğanın yerleşmeler üzerindeki etkisini gösteren bir başka eleman da meskenlerdir. Özellikle iklim, jeoloji ve bitki örtüsü, meskenlerin yapı malzemesi ve yapı şekilleri üzerinde en fazla etkiye sahip olan doğal faktörlerdir. Bunlardan başka, yerleşmelerin dokusal özelliklerinin ortaya çıkmasında da doğal şartlar etkilidir. Özellikle sahadaki su kaynaklarının dağılışı, jeomorfolojik birimlerin türleri ve alanları yerleşmelerin toplu, dağınık veya gevşek dokulu olmasında doğrudan etkiye sahiptir.

Yerleşme denildiğinde akla ilk gelen; köy, kasaba, şehir gibi devamlı yerleşmelerdir. Oysaki dönemlik yerleşmeler, hatta göçebe çobanların barınakları, coğrafi çevre-insan arasındaki ilişkileri daha net bir şekilde ortaya koyabilmektedir. Yani göçebe veya yarı göçebe nüfusun oluşturduğu yerleşmeler, hem beşeri hem de doğal şartlardan hemen hemen aynı derecede etkilenmektedir. Bu tip yerleşmelerde doğal şartlar; yerleşilebilecek yeri ve devreyi belirlerken, insanoğlu ise pek çok olumsuz koşulu, kullandığı malzemelerle kendi lehine çevirebilmektedir. Mevsimlik karakterli olarak meydana gelen yerleşmelerin karakterlerinin oluşması da doğal

şartlara bağlıdır. O halde, devamlı yerleşmelerde insanoğlunun, dönemlik yerleşmelerde de doğal şartların etkisinin fazla olduğu söylenebilir.

Yerleşmeler meydana geldikten sonra, şekil ve fonksiyonlarının ortaya çıkmasında beşeri faktörler de etkili olur. İnsanların herhangi bir yerde toplu olarak yaşaması, toplumları meydana getirir. Her toplum da kendine has ve genellikle yazılı olmayan kurallar geliştirir. Bu kurallar insanların birbirleri ile olan ilişkilerini düzenlediği gibi, yerleşme tarzları, cadde-sokak organizasyonları ve mesken şekilleri gibi yerleşmelerin fiziksel özelliklerinin ortaya çıkmasında da belirleyici olur.

Anlaşılacağı üzere yerleşmeler, insanın doğaya karşı kazandığı büyük zaferlerden biri olsa da, bunları doğal çevreden tamamen soyutlamak mümkün değildir. Çünkü yerleşmelerin ortaya çıkması, gelişmesi ve yaşayabilmesinde doğal çevrenin verdiği imkanlar hiçbir zaman inkâr edilemez.

Bu kadar değişik şartlar altında meydana gelen yerleşmelerin, çok çeşitli tipleri vardır. Göçebe çobanların oluşturduğu çadır toplulukları, yarı göçebelerin senenin yalnız bir bölümünde kullandıkları dönemlik yerleşmeler (yayla, mezra, kom, ağıl vb), sürekli oturulan münferit ev, münferit çiftlik, mahalle, köy, kasaba ve şehirler yerleşme şekillerinden bazılarıdır[215]. Araştırma sahasında ise bu yerleşme tiplerinden; göçebelerin oluşturdukları çadırlar ve barınaklar, yarı göçebelerin yılın bir bölümünde meydana getirdikleri dönemlik yerleşmelerle, köyler ve kasabalar bulunmaktadır. Bu yerleşme tiplerinin ayrıntılı incelenmesine geçmeden önce, bölgedeki yerleşme tarihi üzerinde durmakta fayda vardır.

2.1.2.Yerleşme faaliyetlerinin tarihsel gelişimi

Akseki İlçesi, antik dönemde Pisidya ve Pamfilya olarak bilinen bölgelerin sınırında bulunmakla beraber, büyük bölümüyle Pisidya'nın içinde yer almaktadır. İlçenin antik dönem tarihi üzerinde kıyıdaki yerleşmeler, daha yakın tarihinde ise İç Anadolu ile Akdeniz arasında uzanan ticaret yolları etkili olmuştur. Ancak bölge hiçbir dönemde güneydeki Pamfilya ile ayrı düşünülmemiştir.

Akseki'nin antik çağda ait olduğu bölgeyi belirleyebilmek için, o devirdeki bölge sınırlarını iyi bir şekilde ortaya koymak gerekir. Pamfilya, Antalya körfezinin kuzeyinde, Toros dağları ile Akdeniz arasında uzanan kıyı ovalarının ilk çağlardaki

[215] TANOĞLU, A., a.g.e. s.247

adıdır[216]. Kelime anlamı olarak Pamfilya, *"çok ırklı", "çok cinsli"* yer demektir. Grekçe'de *"tüm grek boylarının bir arada ikamet ettikleri yer"* anlamına gelir[217]. Pamfilya bölgesi asıl olarak, Antalya körfezinin kuzeybatısındaki dağların denize ulaştığı konumdan başlar (Bugünkü Beydağları ?), doğuda Melas Irmağının (Manavgat Çayı) denize döküldüğü yere kadar devam eder. Bu sınırları hiçbir zaman genişleyip daralmayan Pamfilya, tarihin hiçbir devrinde bir devlet olarak siyasi rol oynamamış, genellikle coğrafi mekânı tarif eden bir terim olmaktan öte geçememiştir[218]. Pamfilya'nın kuzeyde Pisidya, kuzeydoğuda Isauria bölgesiyle olan sınırı, Toros dağlarının güney eteklerinden geçmektedir. Strabon bölgenin kuzey sınırını, kıyı ovasının bitip dağlık alanın başladığı hat olarak belirtmektedir[219].

Antik çağda Pamfilya'nın en çok ilişki içerisinde olduğu, bazen de ortak tarih yaşadığı komşu bölgesi, Pisidya'dır. Pisidya, kuzey ve kuzeybatıda Phrygia, doğuda Lykaonia, batıda Milyas ve Kabalis, güneyde Pamfilya, güneydoğuda da Isauria ve Kilikia bölgeleriyle komşudur. Bölge batıdan Lysis (Erençay/Bozçay) Irmağı ve Askania (Burdur) ile Anaua (Acıgöl) gölleri arasında uzanan Söğüt Dağları tarafından sınırlandırılmaktadır[220]. Strabon bölgenin güney sınırını, Pamfilya ovasının bitip dağlık arazinin başladığı kesim olarak belirtirken tanımı, *"Pisidyalılar, Pamfilya ovasını çeviren dağlık arazide oturuyorlardı"* şeklinde tamamlamaktadır. Ayrıca Strabon, antik dönemde yoğun şekilde zeytin ve üzüm yetiştirilen[221] bu iki bölgenin sınırını, kesin çizgilerle ayırt etmenin güçlüğünden bahsetmektedir[222]. Aslında Pisidya, Pampilya, Isauria ve Kilikya bölgelerinin nerede başlayıp bittiğini belirlemek pek mümkün değilse de Akseki ilçesinin hemen tamamıyla Pisidya içinde olduğu rahatlıkla söylenebilir[223].

---

[216] LLOYD, S., 1998, Türkiye'nin Tarihi, Bir Gezginin Gözüyle Anmadolu Uygarlıkları. Çeviri. Ender Varillioğlu, 9. Baskı, s.7, Tubitak Yayınları, ANKARA
[217] BOSCH, c.e., 1957, a.g.e.,s.15
[218] BOSCH, c.e., 1957, Pamfilya Tarihine Dair Tetkikler. Türk Tarihi Kurumu Yayınları V. Seri No.17, s.13-14, Çeviren Sabahat ATLAN, ANKARA
[219] STRABON, Antik Anadolu Coğrafyası (Geographika: XII-XIII-XIV). Çev. Adnan PEKMAN, 1993, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s.52, İSTANBUL
[220] SEVİN, V.,2001, Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I. Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları VI. Dizi-Sayı 50, s.153, ANKARA
[221] BULUT,S., 2005, Likya - Pamfilya - Pisidya Sınır Bölgesinden Sıradışı İki Zeytinyağı İşliği. SUNA & İNAN KIRAÇ Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yıllığı ADALYA Derg., S IV, s.92-114, ANTALYA
[222] STRABON, a.g.e.,s.53
[223] SEVİN, V.,2001, a.g.e.,s.153

Pisidya bölgesinin güney yarısında, Pamfilya'ya çok yaklaşan konumda bulunan Akseki ilçesi, hem Pamfilya'dan gelen, hem de kendi üzerinden güneye yönelen hareketlerden etkilenmiştir. Pisidya ve Pamfilya bölgesi, Anadolu tarihinde hiçbir zaman çok önemli roller üstlenmemişlerdir. Sahanın dağlık ve engebeli olması bugün olduğu gibi, tarihi devirlerde de insan hareketlerini kısıtlamıştır. Bu yüzden kıyıdan, kuzeydeki Pisidya'ya doğru olan hareketler, büyük çoğunlukla Melas Irmağı vadisi etrafına toplanmıştır. Bu nedenle Pisidya'nın en önemli kentleri olarak Akseki tarihine yön veren; *Etenna, Kotenna* ve *Erymna* gibi antik yerleşmeler, Melas Irmağı Vadisi'ne yakın konumlarda kurulmuşlardır.

Bölgenin dağlık olması, antik devirlerde çok fazla göz önüne çıkmasını engellemiştir. İlk kez M.Ö. V. Yüzyılın sonlarında tarih sahnesine çıkan Pisidya ve Pisidyalılar, Eski Anadolu tarihinde önemli bir rol oynamamışlardır. Arkeolojik malzemenin yetersizliğine rağmen, Alanya-Konya arasında kalan bölgenin, M.Ö. II. Bindeki tarihi, yazılı belgelerden çıkarılabilmektedir. Hattuşaş'ta bulunan Hitit yazılı metinlerinde, Anadolu'nun araştırma sahasını içine alan güney kesimi, M.Ö. III binden itibaren Luwili halkların yaşadığı, *Luwiia Bölgesi* olarak adlandırılmıştır. Özellikle Akseki'de Luvvice dilinden kalma yer adlarının bulunması, bu durumu doğrulamaktadır[224]. Nitekim 1986 yılında Boğazköy'de bulunan bronz bir tablette, Konya Ovası ile Akdeniz arasındaki alana "Tarhuntassa" adının verildiği de öğrenilmiştir.

Antik çağda bölgenin kuzey kesimi ise *"Arzava"* adıyla bilinir[225]. Bu iki bölge, birkaç yol güzergâhı ile bağlanmaktaydı. Bu yollardan biri, Konya-Hatıp-Seydişehir-Yarpuz-Akseki-Manavgat-Alanya şeklinde bir güzergâh izleyerek araştırma sahasından geçmekteydi[226]. M.Ö. 14. yüzyılın ilk yarılarında II. Murşil zamanında, Hititlerin Kilikya'ya girdiği ve Pamfilya'ya kadar bütün bölgeyi

[224] TEKOĞLU, R.,1999-2000, Pamfilya'nın Eski Halkları ve Dilleri. SUNA & İNAN KIRAÇ Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yıllığı ADALYA Derg., S .IV, s.49-60, ANTALYA

[225] PEKMAN, A., 1973, Son Kazı ve Araştırmaların Işığı Altında Perge Tarihi. Türk Tarih Kurumu Yayını VII Seri-S.64, Antalya Bölgesinde Araştırmalar S.9, Türk Tarih Kurumu Basımevi, s.8, ANKARA

[226] BAHAR, H., 1998, İlkçağda Orta Anadolu ile Akdeniz bölgesi Arasında Alanya'nın stratejik Rolü. 8. Alanya Tarih ve Kültür Semineri, ALSAV Alanya Tarih ve Kültür Semineri Yayınları III, s. 327-329, 2004, KONYA

kendilerine bağladıkları belirtilmektedir[227]. Bölge M.Ö. 546/547 yıllarından sonra da, Pers egemenliği altına girmiş görünmekle birlikte, Satraplığa bağlı bölgeler arasında adından söz edilmemiş olması, bağımsızlığını korumuş olabileceğini işaret etmektedir.

M.Ö. 334/333 yıllarından sonra bölge, kimi direnişlere rağmen, yavaş yavaş Büyük İskender ve generallerinin yönetimine girdiyse de tam bir egemenlik altına alınamamıştır. İskender M.Ö. 329'da, Pamfilya'ya Isparta ve Ağlasun yolu ile inmiş, Perge ve Aspendos şehirlerini aldıktan sonra Side üzerine yürümüştür. Bu dönemde Akseki dolaylarının; Kotenna, Etenna, Erymna gibi antik yerleşmelerle beraber Makedonyalı kumandanların idaresine girmiş olduğu muhakkaktır. Bu istiladan sonra Side ve kuzeyindeki arazi, 11 yıl kadar (M.Ö.323-312) İran idaresinde de kalmıştır[228].

Pisidya'da M.Ö 193 yılında Antiokhos'a karşı kısmen de olsa bir ayaklanma başlamıştır. M.Ö. 188 yılında Romalılar ile Seleukos Kralı III.Antiokhos arasında yapılan *Apameria Barışı* sonrasında, batı bölümü Bergama Krallığı denetimine bırakılan Pisidya'nın, araştırma sahamızın da bulunduğu doğu bölümünün durumu açık değildir. Yöre Pamfilya ile beraber M.Ö. 133 yılından sonra, Bergama Kralı III. Attalos'un vasiyeti gereği Roma'ya kaldıysa da, Romalılarca, Kappadokia Krallığı'na verildi. Ancak bu dönemde son derece güçsüz olan bu Kappadokia krallığının, bölge üzerinde kalıcı bir egemenlik sağlayabilmesi mümkün değildi. Roma hâkimiyetinin gevşemesinden, akıncı kavimlerin Side ve Manavgat çevresini istila etmesinden sonra su sıkıntısı da başlayarak, sıtma yayılmış, frengi bir afet halini almıştır. Sahillerde barınamayan halkların bir kısmı kuzeye, Akseki'ye doğru çekildiler. Bu bölgede iktisadi hayatın birinci önceliği de değişerek, ziraattan çobanlığa doğru bir geçiş söz konusu oldu[229]. Bu otorite boşluğu, özellikle Pamfilya ve Pisidya bölgelerinde korsanlığa yol açtı. Bu anarşi ortamının git gide olumsuz sonuçlar doğurmaya başlaması üzerine, Roma M.Ö. 102 yılında içinde Pisidya ve Pamfilya'nında olduğu Kilikya eyaletini kurarak, korsanlara karşı savaştı. Bu yeni

[227] UÇAR, H.H., UÇAR, A.A., 1990, Antalya İli Akseki İlçesi Sadıklar Köyü. Karınca Matbaacılık, s.3, İZMİR
[228] KONYALI, İ.H.,1946, Alanya Tarihi s.12, İSTANBUL
[229] ÖZKAYNAK, K., 1954, Akseki Kazası, s.26, ANKARA

eyalet dağlık Kilikya'nın batısı (bugünkü Taşeli platosunun batısı) ile Pisidya'nın da büyük bir kısmını (özellikle Akseki ilçesi arazisi) içine alıyordu[230].

İlk çağda Akseki çevresinde yaşayan halk, büyük bir olasılıkla Homanadlardı[231]. Strabon'da Pamfilya'dan kuzeyde, Pisidya hududunda Homanadlar ve Katennelilerin (Kotenna) yaşadığını belirtmektedir[232]. Bu halklar da Toroslar üzerinde yaşayan diğer halklar gibi, (Milyos, Solymos, Kabalisler) etnik kimliklerini yüzyıllar boyunca koruya gelmiş, savaşçı ruhlu insanlardı. Bunların da diğer halklar gibi, ilkel ve kavgacı oldukları ve hayatlarını yağmacılıkla kazandıkları tahmin edilmektedir[233]. Homanadlar bir takım küçük parçalara ayrılarak yaşamışlardır. Bu yüzden aralarında siyasi bir birlik kurulamamış ve sikke basılmamıştır[234]. Ayrıca Strabon tarafından Manavgat ırmağının doğusunda yaşayan *"Manavua"* olarak adlandırılan bir halktan da söz edilmektedir. Daha aşağıda anlatılacağı gibi antik bir yerleşmenin adı olan Manavua'da yaşayan halka, bugün dahi antik çağlarda olduğu gibi, manav denilmektedir[235].

Araştırma sahasındaki en önemli antik yerleşmeler; *Etenna, Kotenna, Erymna* ve *Manavua'dır.* Günümüzde bu antik yerleşmelerden sadece Kotenna Akseki ilçesi sınırları içinde kalırken, diğerleri ilçe sınırlarının dışında, ancak oldukça yakınında yer alırlar.

Bu yerleşmelerden en önemlisi Kotenna'dır. Kaynaklarda *"Katenneis"* ve *"Kotana"* olarak da anılır. ÇEVİK, BELKE (1984)'e atfen Kotenna'nın, günümüzde Akseki ilçesinin bir köyü olan Menteşbey (Gödene) olduğunu, yazıtlarla kanıtladığını belirtir[236] (Fotoğraf 2.1).

---

[230] SEVİN, V.,2001, a.g.e.,s.165
[231] İŞKAN, H., ÇEVİK, N., 2000, Akseki Çevresi Arkeoloji ve Tarihi. ÇEKÜL Sanatsal Mozaik, S.35, s.51-55, İSTANBUL
[232] STRABON, a.g.e.,s.52
[233] SEVİN, V.,2001, a.g.e.,s.151
[234] RAMSAY, W.M., 1960, Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası Çev. Mihri PEKTAŞ. Milli Eğitim Basımevi, s.370, ANKARA
[235] UÇAR, H.H., UÇAR, A.A., 1990, a.g.e.,s.3
[236] ÇEVİK, N., 1999-2000, Tarih ve Arkeolojisi İle Melas Vadisi. SUNA & İNAN KIRAÇ Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yıllığı ADALYA Derg., S IV, s.92-114, ANTALYA



Fotoğraf 2.1. Tarihi Kotenna'nın Yerinde Günümüzde Menteşbey Köyü Bulunmaktadır.

Saha ile ilgili en yakın tarihli ve kapsamlı çalışmayı yapmış olan ÇEVİK'in belirttiğine göre "Kotenna" antik yerleşmesi; *"Menteşbey köyünün hemen batısında yükselen tepenin köye bakan yamacında yer alır. Antik yerleşmenin yapıları bugünkü köye bakan doğu yamaçta yoğunluk gösterir. En yüksekten aşağıya doğru 3 teras biçiminde organize edilmiştir. Yapılar bu teraslar boyunca dizilidir. Duvarlar hemen tamamıyla yıkılmıştır. Ancak birbirleri ile ilişkili bölümler seçilmektedir"*[237]. Yerleşmede üç dönem seramik bulunmuştur[238]. Kotenna'daki yapıların çoğunluğu konut amaçlı olarak inşa edilmiştir. Ancak içlerinde nitelikli olanları da vardır. Yerleşmenin sadece doğusunda, yüksek eğimli yarın üstünde kısmen ayakta kalabilmiş geç dönem surlar izlenebilir[239]. Kotenna, zamanının oldukça önemli fonksiyonlarına sahip olmuştur. İstanbul'da 380'de yapılan bir toplantıda I. Teodisius Hıristiyanlığın Roma İmparatorluğunun resmi dini olduğunu ilan ettikten sonra, ülkenin her tarafına kiliseler yaptırılmış, Hıristiyanlık teşkilatlandırılarak piskoposluklar kurulmuştur. Hıristiyanlığın kabulünden sonra Side küçük kalmış,

[237] ÇEVİK, N., 1999-2000, a.g.e.,s.95
[238] İŞKAN, H., ÇEVİK, N., 2000, a.g.e.,s.53
[239] ÇEVİK, N., 1999-2000, a.g.e.,s.95

buna karşılık kuzeyindeki şehirler de bir istihale geçirerek küçük birer Piskoposluk haline gelmişlerdir[240]. Daha sonra ise çeşitli tarihlerde Hıristiyan ruhani meclisleri toplanmıştır. Bunlardan 431 tarihli meclis listesinde *"Akakios Kotenan"*, 451 tarihli listede *"Evyennius Kotenan"* ve yine aynı tarihli listede *"Evzeksos"* isimleri görülmektedir. "Kantona", "Kantina", "Kotenan", "Kotenna", "Kotennees", "Cotenorum", "Continensis" gibi eski Latince'de değişik şekillerde yazılan piskoposluk merkezinin yeri antik Kotenna, bugünkü Menteşbey köyüdür[241].

Araştırma sahasının en önemli antik yerleşmelerinin biri de *Etenna*'dır. Etenna'nın yeri konusunda uzun süre tartışma yaşanmış, hatta bazı araştırmacılar zaman zaman Etenna ile Kotenna'nın aynı yer olduğunu ileri sürmüşlerdir. Hâlbuki Hıristiyan ruhani meclislerinde her iki kentin de ayrı ayrı temsil edilmesi, bu yerlerin aynı olmadığını kanıtlamaktadır[242]. Etenna, Pisidya'nın sınırları içinde sikke basan güneydeki son kenttir. Pisidya, Pamfilya ve Kilikya sınırının kesişme noktasındadır[243]. Etenna, Akseki ilçesinin bugünkü sınırları dışında, Manavgat'ın 35 km kuzeyinde Manavgat'a bağlı Sırtköy'ün kuzeyindeki tepenin üzerinde kuruludur. Güneyde Side, kuzeyde Kotenna ve Erymna ile bağlantılıdır. Kuzey ve güney bölgeleriyle bağlantısının sağlayan antik yol, büyük oranda korunmuştur. Saha günümüzde Manavgat ilçesi sınırları içinde kalmış olsa da, antik coğrafi sınırlarda Akseki'nin batısında Melas Vadisi yerleşmeleri içinde değerlendirilmektedir. Yerleşmede bulunan yaygın ve nitelikli kalıntılar, bölgenin en önemli yerleşmelerinden biri olduğunu göstermektedir[244]. Etenna antik yerleşmesinde 2 hamam, su yapısı, akropol, bazilika, şapel, sarnıç, agora, depolar, nekropoller ve kaya mezarları olmak üzere pek çok yapı bulunmaktadır[245].

Akseki çevresindeki antik yerleşmelerden bir diğeri de, yine Manavgat Nehri yatağına yakın konumda bulunan *Erymna*'dır. *Erymna, Erimnos, Orymna, Orimna, Orimnis, Orymnorum* gibi değişik şekillerde yazılan antik yerleşmenin merkezinin izlerinin, önceden Akseki'ye şimdi ise İbradı'ya bağlı olan Ormana köyü

[240] KONYALI, İ.H., 1946, a.g.e., s.16
[241] UÇAR, H.H., UÇAR, A.A., 1990, a.g.e.,s.4
[242] UÇAR, H.H., UÇAR, A.A., 1990, a.g.e.,s.4
[243] ÇEVİK, N., 1999-2000, a.g.e.,s.95
[244] İŞKAN, H., ÇEVİK, N., 2000, a.g.e.,s.54
[245] ÇEVİK, N., 1999-2000, a.g.e.,s.99-102

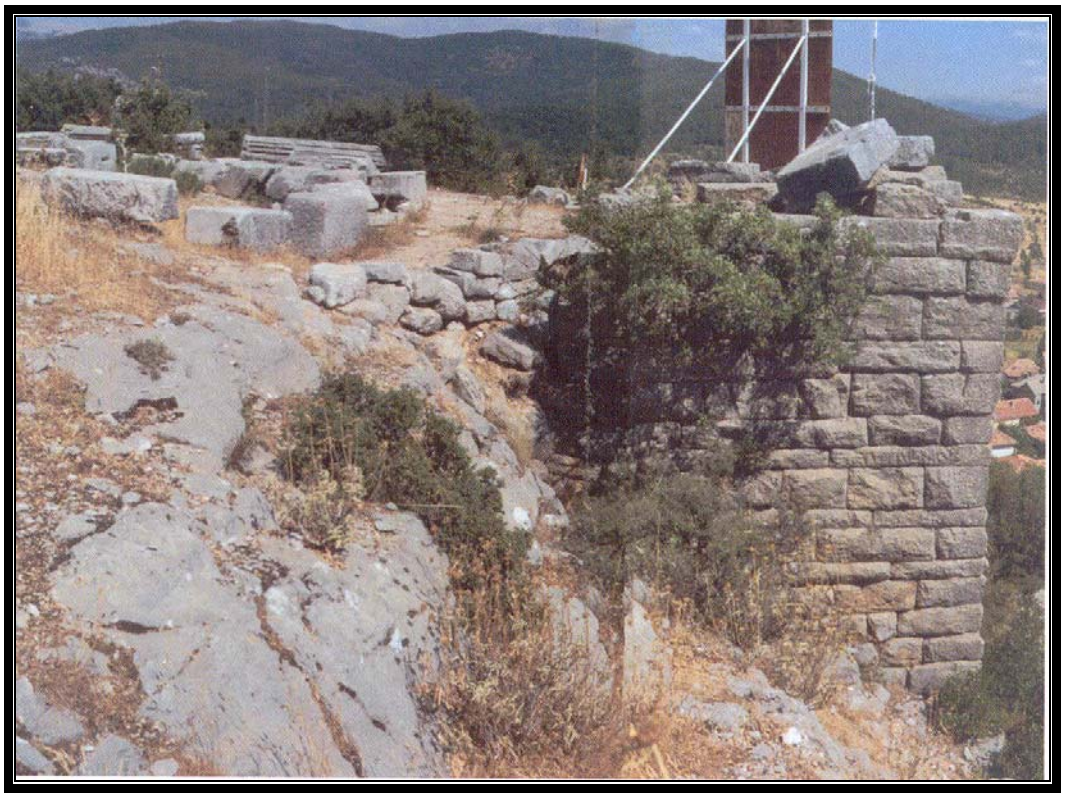
arazisindedir[246]. Kaynaklarda *Orumma/ Orumnos* olarak geçer. Antik ad, Ormana'ya dönüşmüştür. Manavgat'tan başlayan ve Eynif'teki Tol Han'dan, Seydişehir'e bağlanan yol güzergâhının buradan geçmesi, yerleşmeyi daha da özellikli kılmıştır. Antik yerleşme Erymna'dan kalan son izler, Ormana köyü içindeki yapılarda ve tarım arazileri içine parça parça dağılmış halde bulunabilmektedir. Yapı kalıntıları ve yüzeyde tespit edilen seramik parçalarından Erymna'nın, Roma ve Bizans dönemlerinde yerleşim gördüğü anlaşılmaktadır. Erymna'nın özellikle Roma döneminde önemli bir yerleşime sahne olduğu bilinir[247].

Akseki ile ilgili çalışmaların pek çoğunda söz edilmeyen bir başka antik yerleşme daha vardır. Bu yerleşme, *Manaua*'dır. *Manaba, Manana* adlarıyla da anılan yerleşme, bugün *Manavul* olarak da bilinen Pınarbaşı Köyü'nün bulunduğu kesime tekabül etmektedir. 680 tarihli kilise listelerinde, idaresinde bulunan piskoposun adıyla Kosmos Manaua olarak bahsedilir. Bu tarihte Manaua'nın Kotenna ile birlikte bir piskoposluk teşkil ettiği, bu nedenle Manaua ile Kotenna'nın birleşik olduğu ileri sürülmektedir[248]. Ancak Manaua ile Kotenna arasında 30 km'den fazla mesafe vardır. Manaua ismi az bir değişiklikle, Manavul (Pınarbaşı Köyü) şeklinde zamanımıza kadar gelmiştir. Bu köyde 980 h. (1572 miladi) yılında, 6 aileden oluşan Hıristiyan azınlığın oturduğu arşiv belgelerinden anlaşılmaktadır. Antik Manaua yerleşmesinin günümüzdeki kalıntıları, Gündoğmuş-Karadere köyü sınırları içerisindedir. Tarihi Manaua yerleşmesi, karstik bir çukurluğun kenarında, bir tepenin üzerinde bulunmakta ve ilkçağ tarihçilerinin ilgisini beklemektedir. Yerleşmenin giriş kapısının izleri halen bellidir. Yerleşmenin bir yangın sonucu 12-13. yüzyıllarda terk edildiği tahmin edilmektedir[249].

Akseki ilçesinin çeşitli yerlerinde de yine araştırılmayı bekleyen, ilk çağa ait yerleşim izleri bulunmaktadır. Bunlar arasında Bademli, Cevizli, Minareli, Salihler, Güzelsu, Kuyucak gibi köylerin yakınlarında görülen kalıntılar, en önemlileri olarak sayılabilir[250]. Bunlardan Cevizli'deki kalıntılar, kasabanın kurulduğu Erenler Tepesinin üzerinde yer alır. Bu antik yerleşmede dar bir alana yayılmış mimari

[246] UÇAR, H.H., UÇAR, A.A., 1990, a.g.e.,s.4
[247] İŞKAN, H., ÇEVİK, N., 2000, a.g.e.,s.54
[248] RAMSAY, W.M., 1960, a.g.e.,s.469
[249] UÇAR, H.H., UÇAR, A.A., 1990, a.g.e.,s.5
[250] ENHOŞ, M.,1974, Akseki ve Aksekililer, s.19, İSTANBUL

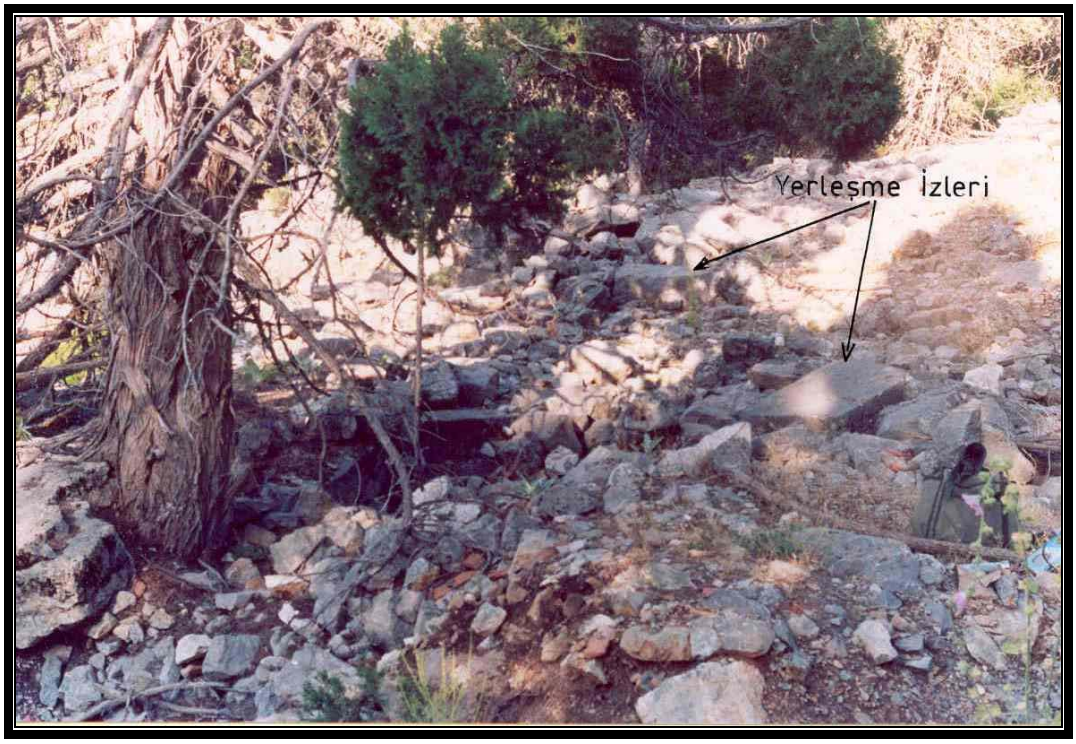
eserlerin niteliği dikkat çekicidir. Kalıntılardan bazı parçalar Cevizli parkına ve mezarlık duvarına taşınmıştır[251].



Fotoğraf 2.1. Cevizli'deki Tarihi Kalıntılardan Bir Görünüm

Kuyucak'taki kalıntılara ise daha yukarıda anlatılan, Bağırcıkini Mağarasında rastlanır. Mağaranın önünde ve ilk bölümünde buluntular gözlenebilir (Fotoğraf 2.2). Bağırcıkini Mağarasında, daha önce de belirtildiği gibi günlük kullanım kaplarından, küçük adak eşyalara kadar pek çok seramik parçası, Hellenistik'ten Selçukluya kadar uzun bir aralıkta yaşlanmaktadır. Roma ve Bizans dönemini işaret eden yapıların da bulunduğu Bağırcık yerleşmesinde, tarih boyunca birçok halkın yaşamış olduğu anlaşılmaktadır[252]. Bu yerleşmede de bir an önce kurtarma kazısı yapılıp, tarihi miras ortaya çıkarılmalıdır.

[251] İŞKAN, H., ÇEVİK, N., 2000, a.g.e.,s.53-54
[252] İŞKAN, H., ÇEVİK, N., 2000, a.g.e.,s.53-54



Fotoğraf 2.2. Bağırcıkini Mağarası Önünde Konutlarda Kullanıldığı Anlaşılan İşlenmiş Taşlar ve Yerleşmeye Ait Kalıntılar Bulunmaktadır.

Akseki ve çevresi ile ilgili tarihi çağlarda elde edilebilen kaynaklar ise daha çok yazılı eserlere dayanmakta ve nispeten güvenilir bilgiler vermektedir. Bu devrede Akseki İlçesi pek çok defa el değiştirmiş, farklı toplumların egemenliğine girmiş ama genellikle ya güneyindeki Alanya, ya da kuzeydoğusundaki Konya ile birlikte mütalaa edilmiştir. Bazen Alanya ile birlikte Kıbrıs'a, bazen de Konya ile birlikte Selçuklulara tabi olmuştur.

Anadolu'da uzun yıllar egemen olan Romalılar devrinde Akseki çevresi, adeta bir orman denizi halinde idi. Gemi imalatında kullanılan kerestenin bir kısmı Akseki'nin güneyindeki dağlardan tedarik edilirdi. Bir ara Romalıların, Alaiye'nin kuzeyinden itibaren bu orman denizini Cleopatra'ya vermeleri, bu alanın çok fazla tahribata uğramasına sebep olmuştur. Yörede orman örtüsünün fazla olması, çevredeki yerleşmelerin de dikkatini çekmiştir. Mesela Mısır, kereste ihtiyacını karşılamak için burayı zapt etmek istemiş ve hiçbir fedakârlıktan kaçınmamıştır. Aynı şekilde Kıbrıs Kralı Piyer, ülke sınırlarını kuzeye doğru genişleterek buraları ülkesine katmıştır. Ancak Konya'da Selçukluların etkisi hissedildiğinde, araştırma

sahasının Bizanslıların elinde olması, bu el değiştirmelerin kısa aralıklara ve sıklıkla meydana geldiğini göstermektedir[253].

Bizans devrinde Side küçülüp zayıflarken, Korekesyon (Alanya) ehemmiyetli bir liman haline geldi. Akseki ve çevresi de Korekosyona tabi oldu. Saha bir müddet Kıbrıs hâkimiyeti altına girdi, bir zamanlar Mısır'a satıldı. Kıbrıs hâkimiyetine girdiği zamanlarda sınır, Manavgat'a kadar uzadı[254].

Araştırma sahasının her zaman ilişki içinde olduğu ve Bergama Kralı II. Attalos (M.Ö. 159-138) tarafından kurulan[255] Antalya'da, XI. yüzyılın sonlarında kısa bir süre için Türk devri yaşanmışsa da, Antalya için asıl Türk dönemi, XIII. yüzyılda başlamıştır[256]. Anadolu'da XIII. asır içinde, Moğol istilası önünde dalgalar halinde kaçıp sahillere yayılan Türkmenler, Anadolu beylikleri zamanında Anadolu'nun kenar bölgelerinin ve kıyı ardı bölgelerinin yoğun ve süratli şekilde Türkleşmesine neden olmuştur[257]. Anadolu'daki Selçuklu egemenlik dönemi sonunda ise, kırsal alanların yanı sıra kentsel alanların da Türkleşmesi tamamlanmıştı[258].

Buna mukabil 1206-1207 yıllarında Antalya çevresi Selçuklulara geçti[259] [260]. Bu sırada, Alaiye çevresinde Kıbrıs ve bir takım beylikler vardı. Bu tarihte Alaiye'den başka Alara'da, Kirfard isminde bir beyin kontrolünde idi ve Alara hâkimiyeti Manavgat'a, muhtemelen Akseki'ye kadar uzanıyordu. O zaman kıyıya yakın konumdaki bu küçük beylikleri, Selçuklular bertaraf etmek istediler. Bu nedenle Sultan Alâeddin Keykubat, Korekosyon'nun (Alaiye) fethine karar vererek hazırlıklara başladı. Hazırlıklar tamamlandıktan sonra üç koldan fetih için hareket edildi. Bu kollardan birincisinin Hadim-Dinek üzerinden, ikincisinin Bozkır-Susam-

---

[253] ENHOŞ, M.,1974, a.g.e., s.8
[254] ÖZKAYNAK, K., 1954, a.g.e., s.26
[255] AKURGAL, E., 2000, Anadolu Uygarlıkları. Net Turistik Yayınlar A.Ş. Yayını, 7. Baskı, s.462, İSTANBUL
[256] BAYKARA, T., 1989, Selçuklu Devrinde Antalya'nın İdari Durumu. Antalya 3. Selçuklu Semineri Bildirileri, 10-11 Şubat 1989, Antalya Valiliği Yayınları, s.39-44, Matbaacı Ofset Tesisleri, İSTANBUL
[257] DİKİCİ, M., 1998, Anadolu'da Türkler, Anadolu'ya Türk Göçleri. Burak Yayınevi, s.169-170, İSTANBUL
[258] KORAY, Ö., Anadolu'da Selçuklu Kentler Sistemi ve Mekansal Kademelenme. METU JFA, V.2006/2, s.21-61, ANKARA
[259] TURAN, O., 1998, Selçuklular Zamanında Türkiye., *Siyasi Tarih Alp Arslan'dan Osman Gazi'ye 1071-1328*. Boğaziçi Yayınları, s.310, İSTANBUL
[260] ÇİMRİN, H., 2005, Kuruluşundan Günümüze Antalya Kent Kronolojisi. Antalya Sanayi ve Ticaret Odası Yayınları, s.14, ANTALYA

Gündoğmuş yolundan üçüncüsünün de Akseki üzerinden ilerlediği belirtilmektedir[261]. Ancak bazı araştırmacılar Alara'nın Alanya'dan gelen kuvvetler tarafından fethedildiğini belirterek bu hareket kollarını kabul etmezler[262]. Bununla beraber şurası kesindir ki Korekesyon (Kandelor) yani Alanya, bizzat Alâeddin Keykubat tarafından fethedilmiş ve adı Alaiye olarak değiştirilmiştir. Bu fetihten sonrada Antalya'nın doğusu tamamen Türklerin eline geçmiştir[263].

Alanya'nın fethinden sonra bir kısım kuvvet ile Akseki ve Gündoğmuş çevresi de zapt edilmiştir. Akseki, Konya ile Alanya arasında bir uğrak yeri haline gelmiştir. Güvenliği sağlaması için belli sayıda asker nüfus, Akseki'de bırakılmıştır. Burada kervansaraylar ve hanlar inşa edilmiştir. Böylece Sultan Alâeddin Keykubat, Alanya'dan Gidengelmez'e kadar olan yaylalara, dirlik düzenlik getirmiştir. İhtiyaca göre Karamandan okçular, tahtacılar, katrancılar getirip bugünkü köylerin temelini atmıştır. Göçebe Türkmenlere (Yörükler) yurtlar tahsis etmiştir[264].

Selçuklular bu bölgenin yerleşme hayatı üzerinde oldukça büyük rol oynamışlardır. Alaiye Selçuklular eline geçtikten sonra, önemli bir liman haline gelmiştir. Susam-Akseki, Hadim-Dinek üzerinden işleyen kervanlar, şehrin ticari hayatını canlandırmış, devletin Mısır ile olan alışverişini de arttırmıştır. Alaiye'nin merkezinde tesisler tamamlandıktan sonra, burayı Konya'ya bağlayan yollar da emniyet altına alınmış, güzergâh üzerinde kervansaraylar inşa edilmiştir[265]. Kervansaraylar, Anadolu'daki Selçuklu yapılarının en önemlilerindendir. Selçuklu Sultanları ve yüksek devlet adamları büyük ticaret yolları üzerinde hemen her 30-40 km. mesafede bu yapıları kurmuşlardır. Anadolu'daki ilk kervansaraylar XII. yy'ın sonlarına doğru yapılmaya başlanmıştır. Özellikle uluslar arası öneme sahip olan doğu-batı ve kuzey-güney yönündeki ticaret yolları üzerine peş peşe kurulan kervansaraylar, Anadolu'daki Türk izlerinin en kalıcı olanlarıdır[266].

---

[261] ENHOŞ, M.,1974, a.g.e., s.18
[262] ÖZKAYNAK, K., 1954, a.g.e., s.27
[263] ÖZTÜRK, N., 1999, Alanya'nın Türkler Tarafından Fethi ve Sonrasına Dair Bazı Düşünceler. 9. Alanya Tarih ve Kültür Semineri, ALSAV Alanya Tarih ve Kültür Semineri Yayınları III, s. 429-433, 2004, KONYA
[264] ENHOŞ, M.,1974, a.g.e., s.19
[265] ÖZKAYNAK, K., 1954, a.g.e., s.29
[266] http://www.os-ar.com/modules.php?name=Encyclopedia&op=content&tid= 501408&query= kervansaraylar,

Selçuklular devrinde Anadolu'da yoğun bir ticari hayat vardı. Bu yüzden Anadolu Selçukluları, ulaşım-sistemleri üzerinde özellikle durarak onları geliştirmişlerdir[267]. Anadolu'nun üretici bölgeleri ile kuzey ve güneyindeki limanlarını birleştirmek, ayrıca doğuda, İran, Irak ve Suriye'nin yanı sıra batıdaki Bizans imparatorluğu ile de bağlantıyı sağlayabilmek için, karayollarına büyük önem verilmiştir. Hemen hepsi başkent Konya ile bağlanan bu yolların en önemlileri, Antalya ve Alanya'yı Anadolu'nun içlerine bağlayan yollardı[268]. Burada hemen belirtmek gerekir ki bu yollar sadece Anadolu Selçuklu döneminde değil, antik çağda Pisidya ve Pamfilya bölgesinde, özellikle de Roma-Bizans dönemlerinden günümüze ulaşan ve sürekliliğini koruyan yollardır[269]. Yollar genellikle ırmakların oluşturduğu vadiler boyunca inşa edilmişlerdir. Bazılarının varlıkları günümüze kadar ulaşmıştır. Günümüze ulaşanlar, sahilden yükseklere çıkıldıkça daha belirgin izler vererek, kayalık zeminlerde varlıklarını sürdürürler. Yolların sahile yakın bölümleri, özellikle son yüzyıl içinde, yörenin yoğun şekilde iskâna sahne olmasından dolayı ortadan kalkmıştır[270]. Bu devirde Konya'dan gelen kervanlar; Antalya'ya gitmek için, Beyşehir-Gembos-Kesikbeli-Taşağıl yolunu, Alaiye'ye gitmek için de Bozkır-Susam-Alaiye veya Seydişehir-Cevizli-Akseki Pazarı-Selahattin Devrendi Boğazı-Güneycik yolunu takip ederlerdi[271]. Hatta bu yollardan Beyşehir üzerinden gelip Kesikbeli ve Taşağıl'dan Serik üzerine inen yol, aynı zamanda Antalya'nın fethi sırasında karadan gelen Selçuklu askerlerinin izledikleri yol olması açısından da önemlidir[272].

XIII yüzyılın başından itibaren Selçukluların sağladığı Anadolu birliği ile ticaret yolları güvenliğe kavuşturularak, ticari yaşamda önemli rollere sahip oldular.

---

[267] ÖZCAN, K., 2005, Ortaçağda Anadolu'nun İdari Coğrafyasına Bakış Anadolu'da Selçuklu İdari Birimleri. Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Coğrafi Bilimler Dergisi C.3, S.1, s.75-102, ANKARA

[268] DURUKAN, A., 1989, Selçuklu Dönemi'nde Ticaret Hayatı ve Antalya. Antalya 3. Selçuklu Semineri Bildirileri, 10-11 Şubat 1989, Antalya Valiliği Yayınları, s.50-59, Matbaacı Ofset Tesisleri, İSTANBUL

[269] DOĞAN, N.Ş., 1994, Konya'dan Antalya-Alanya'ya Uzanan Kervan Yolları Hakkında Bazı Düşünceler. 4. Alanya Tarih ve Kültür Semineri, ALSAV Alanya Tarih ve Kültür Seminerleri, s.381-386, ALANYA

[270] ERCENK, G., 1992, Pamphylia Bölgesi ve Çevresi Eski Yol Sistemi. Türk Tarih Kurumu Belleten Dergisi, C.LVI, S.216, s.361-370, İSTANBUL

[271] ÖZKAYNAK, K., 1954, a.g.e., s.29

[272] ÇİMRİN, H., 2006, Bir Zamanlar Antalya, Tarih-Gözlem ve Anılar. Antalya Sanayi ve Ticaret Odası Yayını, s.51, ANTALYA

Bu çerçevede eski yol hatları onarıldı, yeni hatlar açıldı. Su geçitleri için köprüler yapıldı[273]. Zaten Anadolu'nun uluslararası ticarette öneminin artmaya başlaması ve yoğun ticari faaliyetlere sahne olması, 1207 yılında Antalya'nın fethedilmesi ile başlamış, bu da Antalya-Konya-Kayseri üzerine giden ticaret yollarının hem önemini hem de yoğunluğunu arttırmıştır[274]. Anadolu Selçuklu Devletini kuran akıncı Türk boyları, 1277'de beylikler şeklinde Anadolu'da varlık göstermiştir. Merkezî iktidarın çözülüp çok parçalı bir siyasal sistemin oluştuğu beylikler döneminde, Anadolu'nun Türkleşme süreci neredeyse tamamlanmıştır. Bu dönemde siyasal istikrarsızlık tırmanışa geçmiş, bunun sonucu olarak da uzun mesafeli ticaret, tekrardan belli bir süre sekteye uğramıştır[275].

Yukarıda da belirtildiği gibi Anadolu Selçuklu Devletinin zayıflamasıyla, Anadolu'da beylikler dönemi başladı. Bu çerçevede Akseki; 1290 yılında Karamanoğlu Mehmed bey tarafından kendi beylik sınırları içine alındı. Bu devirde Erisevahil Ömer Bey adında bir amiral, Manavgat'la birlikte Akseki'nin vergilerini tahsil etti, aynı zamanda sahilden içeri doğru uzanan dağlık, ormanlık bölgedeki halkın huzur ve güvenliğini sağladı[276].

1295 yılında basılan salnamede Akseki ile ilgili şu bilgiler verilmektedir; *"Akseki kazasının makarrı Marolle'dir, taşlık bir mahaldir, mezkûr Marole ve Çimi de 20 adet cami, 5 medrese, 5 mektep ve 60 kadar dükkân vardır. Bez, Gön ve demirden mamûl balta ve kazma gibi âlat imâl olunur. Kazanın Duşenbih tarafında Kargı ve Alara namında iki nehir cereyan edip, deryaya mahsap olur"*[277]. Görüldüğü gibi Akseki, daha o tarihlerde ticareti faal, ilme önem verilen bir yer olarak ortaya çıkmıştır.

1316 yılına gelindiğinde, Akseki çevresinde Moğol hâkimiyeti vardı. Bu durum Hükümdarlar Olcayto Han adına Alaiye'de kesilmiş olan paraların, buralara

---

[273] ERCENK, G., 1993, Alanya ve Çevresi Eski yol sistemi ve Ali Köprüsü. 3. Alanya Tarih ve Kültür Semineri 1996, ALSAV Alanya Tarih ve Kültür Seminerleri, s.187-189, ALANYA

[274] YUVALI, A., 1993, Türkiye Selçukluları Döneminde Antalya'da Ticari Hayat. Antalya IV. Selçuklu Semineri Bildirileri, 13-14 Mart 1992, Antalya Valiliği Yayınları, s.94-99, Orkun Ofset Tesisleri, ANTALYA

[275] SAZAK, Ş., 2001, Türkiye'nin Nüfus ve İskan Tarihinde Anadolu Selçuklu ve Osmanlı Devletinde Zorunlu Nüfus Hareketi ve İskan Politikası. I. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi Bildiriler Kitabı II.Cilt, s.243-266, KONYA

[276] KONYALI, İ.H., 1946, a.g.e., s.20

[277] ÖZKAYNAK, K., 1954, a.g.e., s.30

kadar yayılmış olmasından anlaşılmaktadır[278]. Ancak bunun çok uzun sürmediği 1325'de Alaiye'yi ziyaret eden İbn-i Batuta'nın verdiği bilgilerden anlaşılmaktadır. İbn-i Batuta'nın anlattığına göre Mecidüddin Mahmut, Alaiye ve dolayısıyla Akseki'nin beyi durumundayken, bu ziyaretten 10 sene sonra Akseki, Manavgat ve Alanya ile birlikte son defa olarak Kıbrıs Hâkimiyetine girmiştir[279].

Akseki çevresi Alanya ile birlikte Anadolu beylikler devrinde genellikle Karaman'a bağlı kalmış olsa da, zaman zaman el değiştirmiştir. Bu durum, Alanya ve çevresinin, 1471 yılında Osmanlılar tarafından alınmasına kadar devam etmiştir. Alaiye beyleri, Karaman oğulları sülalesine mensuptu. Bunların hiçbirinin, Akseki'de oturduğuna, icraat yaptığına, tekke, cami, zaviye, çeşme, köprü vs bayındırlık eserleri meydana getirdiğine ve buralarda türbelerinin bulunduğuna dair ciddi bir bilgi yoktur. Akseki'nin bazı köylerinde rastlanılan KARAMAN sülalelerinin de bunlarla bir ilgileri bulunmamaktadır. Köylerde görülen bu aile adları, daha ziyade göçebe olan Karaman Türkmenleri olarak mütalaa edilebilir[280].

1327 yılında Anadolu beyliklerinde çıkan kargaşalıklar, buralara kadar da tesir etti. Bu kargaşalık ortamında Eşrefoğulları, Karamanoğulları ve Hamitoğullarındaki zabit ve kumandanlar, dağılarak durumun açıklık kazanmasının beklediler. 1334-1336'larda Alanya'da Kıbrıs nüfuzu varken, Hamitoğulları Seydişehir ve Beyşehir dolaylarını ele geçirdiler[281]. Sonraki zamanlarda Şeyh Zekeriya, Salsal Seydi, Pir Ahmet, Elsüz Sultan, Genç Abdal… gibi dervişler, Akseki çevresine yerleştiler. Hamitoğulları bu geniş bölgeyi idare edemeyeceklerini anlayınca; buraları henüz 38 yıllık bir beylik olan Osmanoğullarına sattılar. Bu alış verişten sonra Osmanlılar, Mahmut Bey adındaki bir Zatı Seydişehir kumandanı olarak tayin ettiler ve böylece Akseki ilk defa, genç Osmanlı beyliği ile sınır komşusu oldu[282]. Bu devrede Akseki'de de Türkmen kaynaşmaları vardı. Fersin'de (Güçlüköy), Kepez'de, Viranyaka'da (Erenyaka), Karadere'de (Bugün Gündoğmuş'a başlı) zaviyeler kuruldu. Ancak bu zamandaki zaviyeler bir nevi asker kaçağı, katil, yağmacı barınağı haline geldi.

---

[278] ÖZKAYNAK, K., 1954, a.g.e., s.30
[279] ENHOŞ, M.,1974, a.g.e., s.19
[280] ÖZKAYNAK, K., 1954, a.g.e., s.31
[281] TÜRK ANSİKLOPEDİSİ, c.2, s.406
[282] ENHOŞ, M.,1974, a.g.e., s.20

Bundan sonraki devrede Osmanlılar, Balkan seferine başlayınca, Karamanoğulları da Bozkır üzerinden Seydişehir kumandanı Mahmut Beyi tazyik etmeye başladılar. Bu sefer sırasında Osmanlı Sultanı I Murat, Kosova savaşında şehit düşünce, Yıldırım Beyazıt tahta geçti. Karamanlılar Murat Hüdavendigar'ın ölümünü ve yeni padişahın acemiliğini fırsat bilip, Osmanlı üstüne gitmişlerse de yenmeyi başaramadılar. Dağılan ordunun bir kısmı tekrar ormanlık sahaya geri çekildi. Bu çekilme ise Alanya, Akseki ve Taşeli'nde yeni huzursuzluklara sebep oldu. Yıldırım Beyazıt 1402 yılında Timur'a yenilince, Timur'un torunu bu havaliyi Karamanoğulları'na geri verdi. Bundan 70 yıl sonra 1472'de, Gedik Paşa Akseki, Alanya, Alara ve Manavgat çevresini tamamen ve kalıcı olarak Osmanlı topraklarına kattı. Fetihten sonra hemen vergi tahsiline başlanıp, ilk kayıtlar Kanuni devrine kadar "*Mahdut ıslahat"* yapılmak suretiyle kullanıldı. Kanuni devrinde, idari bölünmeye kesin bir şekil verildiği zaman Akseki, Alanya ile birlikte yeniden teşkil olunan 13 sancaktan biri olan Karaman'a bağlandı. Fakat bu bağ uzun sürmeden, Kıbrıs fethedildikten sonra sahile yakınlığı dolayısıyla 1577 tarihinde Karaman'dan ayrılıp Kıbrıs'a bağlandı[283].

İstanbul Başbakanlık Arşivi 990 numarada kayıtlı Yavuz Sultan Selim devrine ait bir defterde, Alanya'nın on nahiyeli bir Liva haline getirildiği görülür. Bu nahiyelerden biri olan Çöngere, Akseki'nin Güneykaya ile Manavgat'ın Gebece köylerini içine almaktaydı[284]. 1520 yılında bu nahiye, 112 haneli bir hastır. Bu nahiyenin halkı Bucakavşar Türk boyundan olup, 48 vergi mükellefine sahiptir[285]. Bu deftere göre Akseki'de ise 83 vergi mükellefi vardı[286].

[283] ENHOŞ, M.,1974, a.g.e., s.20
[284] UÇAR, H.H., UÇAR, A.A., 1990, a.g.e.,s.10
[285] SÜMER, F.,1992, Oğuzlar. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, s.442, İSTANBUL
[286] UÇAR, H.H., UÇAR, A.A., 1990, a.g.e.,s.10

Tablo 2.1. 1520 Yavuz Devri Kayıtlarına Göre Çöngere Nahiyesine Bağlı Köyler (990 Numaralı Defter)

Köyün İsmi	Vergi Mükellefi Sayısı	Şimdiki İsmi
Bergus	129	Mahmutlu
Körseli	?	Yok (Cendeve yukarısında)
Marolya	83	Akseki
Ereşahap	72	Akşahap
Murt	66	Yok
Çimi	?	Çimi
Kağras	?	Cevizli
Manayat	?	Yok (Fersin civarında)
Manaval	55	Pınarbaşı
Efteşe	40	Çukurköy
Gelves	36	Dutluca
Simnan	?	Süleymaniye
Alavada	30	Çanakpınar
Dedere	30	Dikmen
Berliye	30	Yok (İlvat civarında)
Şahap	?	Susuzşahap???
Bucaktuğrul	?	Yarpuz
Kravganda	24	Sadıklar
Bucak	23	Hüsamettin???
Manalıs	?	Yok (Devam-ı Gebr)
Sülles	20	Güzelsu (Devam-ı Gebr)
Çöngere	15	Yok
Çaltıçukuru	?	Çaltılıçukur
Gevedere	?	Yok
Karadere	?	Karadere (Gündoğmuşa bağlı)

Kaynak. Prof.Dr. Kazım Yaşar KOPRAMAN Tarafından Yapılan Arşiv Çalışmaları Sonucu Hazırlanmıştır.

Kanuni devrinde Akseki; Alanya'nın 172 nolu vergi defteri kayıtlarına göre, Nevahi-i Alaiye adıyla anılmaktadır. 172 nolu deftere göre Alaiye; *1) Obapazarı 2) Mahmutlar 3) Nağlu 4) Dimderesi 5) Geyse (Senir Havalisi) 6) Çöngere 7)Nevahi-i Alaiye (Akseki) 8) Manavgat 9) Akçahisar 10) Atabey* nahiyelerinden oluşmaktaydı. Marulye, o zaman büyükçe bir köydü. Kazanın merkezi olan Marulye, dört mahalleden ibaretti: Hacı İlyas ve Fakılar mahallelerinde şehrin ileri gelen zengin, âlim kişileri, Demirciler ve Boğaz mahallelerinde ise daha çok rençber ve zanaatkâr aileler otururdu. Marulye'de o zamanlar boyahane ve tabakhane vardı. Başlıca gelirleri buğday, yulaf, susam, bağ ve kovandı. Bu devirde Nevahi-i Alaiye'nin (Akseki) içinde Marulye; *Sarıhaliller, Hocaköy, Bergos, Erenyaka, Cemerler, Geriş, Minval, Efteşe, Çaltılıçukur, Fersin, Güneycik, Kilisalı, İvgal, Susuzşahap, Ciceler, Gağras, Emerya, Tutus, Simyan, Karakışla, Gelves, Bucaklı, Alavada, Didere,*

Gravganda, Yarpuz, Sülles, Ereşahap, Gödene, Menariye, Bucakkışla, Güneykışla, Çimi gibi köylerin merkeziydi[287].

Tablo 2.2. 1530 - Kanuni Devri Kayıtlarına Göre Çöngere Nahiyesine Bağlı Köyler (166 Numaralı Defter)

Köyün İsmi	Vergi Mükellefi Sayısı	Hasılatı (Akçe)	Şimdiki İsmi
Bergus	138	10731	Mahmutlu
Körseli	113	7400	Yok (Cendeve yukarısında)
İvgalu	103	7713	Sinanhoca
Murt	76	3385	Yok
Çimi	76	5013	Çimi
Beyşahap	75	5700	Akşahap???
Şahabısusuz	69	6136	Susuzşahap
Kağras	66	5119	Cevizli
Marolya	56	5016	Akseki
Babacık	56	2629	Yok
Manayat	55	4912	Yok (Fersin civarında)
Gödene	53	3502	Menteşbey
Alaçık	43	?	Yok
Efteşe	40	2329	Çukurköy
Gelves	37	?	Dutluca
Simnan	25	?	Süleymaniye
Bucak	25	?	Hüsamettin???
Kravganda	23	?	Sadıklar
Şahabıdiğer	19	600	?
Kiliseli Murt	19	?	Taşlıca
Manaval	17	1490	Pınarbaşı
Gebr	3	1490	Yok
Bucaktuğrul	?	1540	Yarpuz
Yerle	?	450	Yok (Büyükalan civarında

Kaynak. Prof.Dr. Kazım Yaşar KOPRAMAN Tarafından Yapılan Arşiv Çalışmaları Sonucu Hazırlanmıştır.

Marulye, tarım ürünleri bakımından çok zengin olmasa da, diğer gelirler bakımından oldukça iyiydi. Çimi, Bergos ve Çaltılıçukur'un padişaha yüz bin akçeden fazla gelir sağladığı kayıtlarda mevcuttur. Bu yüzden padişahın "haas"ı arasındaydı.

Akseki, Yavuz Sultan Selim Devrine ait olan 990 numaralı defterin 60.sayfasında *"Karye-i Marolya"* olarak kayıtlı iken, Kanuni Devrine ait 166 numarada kayıtlı 1530 tarihli defterin 618. sayfasında *"Nahiye-i Akseki"* ibaresiyle görülmektedir. Bu iki tarih arasında Akseki, ya nahiye olmuştur ya da buradaki nahiye kelimesi *"çevre", "civar", "kenar"* anlamında kullanılmıştır ki bu durum tam olarak anlaşılamamıştır. O tarihlerde birkaç patika yolun kavuşma noktası olan

[287] ENHOŞ, M.,1974, a.g.e., s.21

bugünkü Bucakkışla köyünün yakınlarında, bir han ve dükkânlar mevcuttu. Buraya Pazar kurulurdu. 1530 tarihli defterin 618. sayfasında *"Nahiye-i Akseki hassa-i mirliva, mahsulat-ı bâzar-ı Akseki hasıl 1000 tımar-ı sipahiyan"* ibaresi okunmaktadır. Bucakkışla köyünün bir adı da zamanımıza kadar "pazaryeri köyü" olarak gelmiştir[288].

Başbakanlık Arşivi 166 numarada kayıtlı Akseki ile ilgili 1530 tarihli, Kanuni Devrine ait Tapu Tahrir Defterinde Ali Uçar tarafından yapılan incelemelerde, bu defterin aynı zamanda bir vergi defteri de olabileceği telaffuz edilerek, aşağıdaki tablo hazırlanmıştır.

Tablo 2.3. Mahsûlat-ı Bazar-ı Akseki (Akseki Pazarının Mahsul Vergisi) UÇAR, 1990'dan.

Yerleşme Adı	**Hane**	**Hasılat(Akçe)**	**Açıklamalar**
Marolya (Akseki ilçe Merk.)	56	5016	Bir Sipahi Vardır
Efteşe (Çukurköy)	40	2329	
Yayacık ? Babacık ?	56	2629	Mahiyeti anlaşılamadı
Cemeat-ı Gebr (Hristiyan)	3	1490	
Murt	76	3385	
İvgalu (Sinanhoca)	103	7713	
Şahab-ı susuz	69	6136	
Kağras (Cevizli)	66	5119	
Simyan (Süleymaniye)	25	….	Hasılı Yazılmamıştır
Şahab-ı Diğer	19	600	
Bucakdoğrul (Yarpuz)	…	1540	Hanesi yazılmamıştır
Çimi	76	5013	
Beyşahap	75	5700	
Gödene (Menteşbey)	53	3502	
Deştban-ı kaza-i Alaiye ve Akseki		6000	Kele Bekçileri
Gelves (Dutluca)	37	11861*	
Bucak	25		
Alaçık (Çadır Anlamında?)	43		Bir cebelü vardır
Murt (Taşlıca?)	19		
Kravganda	41		

Kaynak. UÇAR, H.H., UÇAR, A.A., 1990'dan yararlanarak

* Gelves (Dutluca) timar merkezine bağlı olan beş köyün hâsılatları ise toplam değer olarak hesaplanmıştır.

Burada yazılı olan köyler bugünkü Akseki ilçesinin sınırları içinde kalmaktadır ve hepsinin gelirleri Alaiye Kalesinin muhafızlarına timar olarak verilmiştir.

Zamanımızdan 400 yıl kadar önce Defter-i Hakani'de tespit edilen bu köyler arasında, buraya alınmayan *"Yerle, Tubar, Kürslü, Aşkar, Ahiler, Kundsınırı,*

[288] UÇAR, H.H., UÇAR, A.A., 1990, a.g.e.,s.10

Mancalar, Kurtlar, Çululu, Hacıhaller, İncügez, Menebat, Yuvalar, Soykar, Papamut, Somulu" gibi yerleşmelerden de bahsedilmektedir. Bunlardan pek çoğunun nerede olduğu bilinmemekle beraber, Akseki ilçesi sınırları içinde pek çok eski yerleşme izine rastlanması bunlardan bazılarının varlığını doğrulamaktadır[289].

Tablo 2.4. 1572 - Sarı Selim Devri Kayıtlarına Göre Akseki Bölgesinin Köyleri (166 numaralı defter)

Köyün İsmi	Hasılatı (Akçe)	Şimdiki İsmi
Bergus	10978	Mahmutlu
Marolya	9794	Akseki
Çalulu	7724	Çaltılıçukur
İvgalu	7716	Sinanhoca
Fersun	7594	Güçlüköy
Kağras	7082	Cevizli
Alavada	6358	Çanakpınar
Araşahap	5396	Akşahap
Sülles	5228	Güzelsu
Şahabısusuz	5228	Susuzşahap
Gödene	4756	Menteşbey
Kiliseli-Murt	4474	Taşlıca
Simyan	4195	Süleymaniye-Değirmenlik
Gelves	4047	Dutluca
Bucaklu	3934	Hüsamettin-Yukarıbucak
Dedire	3195	Dikmen
Bucakkışla	3036	Bucakkışla
Kravganda	2578	Sadıklar
Manayat	2410	Yok (Fersin civarında)
Bucaktuğrul	2212	Yarpuz
Manaval	2105	Pınarbaşı
Menariye	1473	Minareli
Güneykışla	1212	Güneykışla
Karakışla	1116	Karakışla
Sarabbas	1036	Yok
Efteşe	752	Çukurköy
Soykar	612	Yok
Tutuz	264	Çınardibi
Bergus	10978	Mahmutlu
Marolya	9794	Akseki
Çalulu	7724	Çaltılıçukur
İvgalu	7716	Sinanhoca
Fersun	7594	Güçlüköy

Kaynak. Prof.Dr. Kazım Yaşar KOPRAMAN Tarafından Yapılan Arşiv Çalışmaları Sonucu Hazırlanmıştır.

Yukarıdaki kayıtlarda isimleri hiç zikredilmeyen Cemerler, Aşağıaşıklar, Emiraşıklar, Cendeve, Alakilise, Geriş, Erenyaka, Sarıhacılar, Sarıhaliller, İncegüzel isimli köyler 1574 yılından sonra Bergus'a bağlı birer mahalle olarak ortaya çıkacaklardır[290].

[289] ÖZKAYNAK, K., 1954, a.g.e., s.38
[290] http://www.suleymaniyebeldesi.com/index.php?pid=35

Anadolu tarihine ışık tutan çeşitli eserlerde de Akseki'den söz edilmektedir. Evliya Çelebi, Seyahatnamesinde Akseki'den şu şekilde bahseder: … *Kaza-i Alaiye, anın garp tarafında Kaza-i Duşenbih ve onun* ***şimalinde*** *Kaza-i İbradı, halen Şeyhülislam olan Zülfikarî zadenin kasabasıdır ve Kaza-i Akseki cümle bu beş kazadır. Amma gayetle çengelistan ve senkistan ve sarp… harâmili, kaplanlı ve adem arslanlı kazalardır…*[291]

Kamusül-Âlamda Şemseddin Sami Akseki hakkında şunları yazar; Akseki, Konya Vilayetinin Teke sancağında bir kaza olup Merkez-i livanın doğusunda bulunur. Merkezi Marulye kasabası olup Konya şehrinin 32 saat garb-i cenubesinde ve Merkez-i Liva olan Antalya'nın 30 saat doğusunda, Manavgat Nehri kollarından bir çayın kenarında bulunur. Bu kaza İbradı ve Düşenbih namları ile 7945 hane ve takriben 35000 nüfusu vardır ki tamamı müslümandır. Durun-u kazada 72 cami, 44 mescit, 22 medrese, 1 kütüphane bulunur. Kazanın arazisi biraz taşlık ise de minbit yerleri de var olup hububat-ı mütenevvia ve saire hasıl olur[292].

Akseki ve çevresinde nüfusun büyük çoğunluğunun yaşam biçimi olarak konar-göçerliği seçmesi, yörenin tarihini de etkilemiştir. Anadolu içlerinde Selçuklu zamanından beri bazen kuralsızca hareket eden konar-göçer nüfus, zaman zaman devlet tarafından yerleşmeye zorlanmıştır. Özellikle Osmanlı İmparatorluğu 16-18. yüzyıllarda konar-göçerleri iskan ettirmiştir. Bu çerçevede Teke, Beyşehir, Alaiye ve Akşehir sancaklarında bulunan Yörük taifelerine aynı sancaklardaki uygun yerlere yerleşmeleri için 1732 yılında emir verilmiş, bu da yörelerin yerleşme tarihini etki etmiştir[293]. Aslında Anadolu'nun Batı, Güney ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde göçebeliğin oldukça yaygın olması, göçebelerle devlet arasındaki ilişkileri oldukça eskiye dayandırmıştır. Bu bölgelerde, Özellikle Moğol baskısı ile nüfus hareketliliğinin durulmayışı ve batı bölgelerindeki siyasi durum, insanları bu şekildeki hayat tarzına itmiştir. Aşiret halinde örgütlenmiş göçebe toplumlar, lider egemenliğine dayalı bir yapılanmaya sahiplerdir. Bu nedenle, devlet ve onun kurumları ile düzenli, statik bir ilişkileri yoktur. Bu ise karşılıklı olarak güven

[291] EVLİYA ÇELEBİ, Seyahatname, C.9, s.269 Çevik Matbaası, İSTANBUL
[292] ŞENSEDDİN SAMİ,1306 (1889) Kamusül-Alam, C. 2,
[293] ORHONLU, C., 1987, Osmanlı İmparatorluğu'nda aşiretlerin İskanı. Eren Yayıncılık ve kitap Ltd. Şti. Yayını, s.110, İSTANBUL

oluşumuna bir engeldir. Bundan dolayı bütün Anadolu Selçukluları tarihi boyunca konar-göçerler potansiyel olarak düzeni sarsıcı görülmüşlerdir[294].

Osmanlıların Alanya'yı fethinden Tanzimat dönemine kadar, Akseki'de yetişen sancak mutasarrıflarından çoğu, bu süre içinde ve sonrasında bölge yönetiminde önemli rol oynamışlardır. Akseki'deki Abdipaşa, Şabanpaşa ve Mehmet Sadık Paşalar; yazın Çimi köyünde sancağın işlerini yürüttüler, asker topladılar ve mahkeme kurdular.

Akseki'de 1754-1789 yılları arasında Yeğen Mehmet Paşa'nın kurduğu nüfuz, uzun süre etkili oldu. Yeğen Mehmet Paşa, Mısır valiliği sarasında birçok Aksekilinin Mısır'a taşınmasına, ticari iş sahibi olmalarına sebep olmuştur. Halit Hüsrev ve Mehmet Raşit Paşaların Mısır'da kazandıkları itibar neticesi özel vakıflar kurulmuş, birçok Aksekili Mısır'daki mallardan faydalanmıştır[295]. Bugün Çimi köyünden hala daha Mısır'da akrabaları olanlar ve Mısır'a gidip gelenler bulunmaktadır.

Tanzimat'tan sonra değişen idari teşkilat sonucu halkın birtakım hizmetleri Akseki'de görülmeye başlandı. 1846 yılında başlayan bu değişiklikler, 1859 yılına kadar sürdü. Bu tarihte yapılan idari bölümlemede; eyaletlere valiler, livalıklara kaymakamlar, ilçelere müdürler atandı. 1872 yılında Akseki'ye bir müdür atanmasıyla da bugünkü Akseki ilçesinin temelleri atılarak, Alanya'dan tamamen ayrılması sağlandı[296].

Bundan sonra kayıtlara, Konya Vilayeti Teke Sancağının bir kazası olarak geçen Akseki ile ilgili daha net bilgilere ulaşılmaktadır. Nitekim 1881-1882-1883 yıllarında Osmanlı nüfusu üzerinde yapılan bir çalışmaya göre Akseki, 27391 nüfuslu bir kaza merkezidir. Akseki'deki bu nüfusun ise 27383'ü Müslümanlardan (13545 kadın, 13838 erkek), 8'ide Rumlardan oluşuyordu[297].

1901 yılında idari teşkilatta yapılan değişiklikle Antalya, Konya eyaleti dâhilinde bağımsız bir sancak oldu. Bu arada Akseki ilçesi Antalya'ya bağlandı, sahası daraldı, İbradı bucağından bazı köyler alınarak Manavgat ilçesi kuruldu. Bazı

---

[294] ÇELİK,G.,1999,Osmanlı Devleti'nin Nüfus ve İskân Politikası. Bilim ve Sanat Vakfı, Dîvân İlmi Araştırmalar Derg. Yıl:4, Sayı:6, s.49-110, İSTANBUL
[295] ÖZKAYNAK, K., 1954, a.g.e., s.39
[296] ENHOŞ, M.,1974, a.g.e., s.21
[297] KARPAT, K.H., 2003, Osmanlı Nüfusu (1830-1914) Demografik ve Sosyal Özellikleri. Tarih Vakfı Yurt Yayınları No:133, s.182, İSTANBUL

köylerde Seydişehir'e bırakıldı. Gerçekten de *Defter-i Hakani* kayıtlarından başka, Başbakanlık arşivindeki dokümanlarda da, şimdi Manavgat'a bağlı birçok köyün Akseki'ye bağlı olduğu görülür. Bunlarla birlikte, 1874 yıllarında Akseki'nin köy sayısı 154 olarak saptanmıştır. Kanuni döneminden Tanzimat dönemine kadar, Akseki ve İbradı'da kadıların bulunduğu da bilinmektedir. Bundan sonra Antalya içinde anılan Akseki'nin 1914 yılında yapılan bir sayımda toplam nüfusu, 34449 kişi olarak tespit edilirken bu nüfusunun 34384'ü Müslüman, 65'i de Rum nüfus olarak ayırt edilmiştir[298].

Akseki, kurtuluş savaşı yıllarında yurdun işgal altında kalmasına duyarsız kalmamış, özellikle Ege Bölgesindeki işgale karşı durmak için kurulan, *Akseki Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti* ile bu mücadelenin içinde yer almıştır. Anadolu'nun diğer müdafaa-i hukuk cemiyetleri kadar etkili olamayan bu cemiyet, yöresel tepkinin ortaya konulması açısından oldukça önemli işler yapmış olmasına karşılık, baskılar nedeniyle kuruluş amacını tam olarak yerine getirememiştir[299]. Ancak Akseki ve çevresinin Kurtuluş Savaşı yıllarına ait hatırlanan en büyük olayı 1920 yılında meydana gelen Akseki-Manavgat-Alaiye isyanıdır. Bu kazalardaki isyan Akseki'nin bugünkü Alaçeşme köyünden olan (1920'lerdeki adı Alakilise) Mehmet Efe tarafından başlatılmıştır. Bu Efe, Kuva-i Milliye kurulduktan sonra Demirci Mehmet Efe yanında Aydın çevresinde bir süre bulunurken, oralarda bir vurgun yapıp yanına aldığı birkaç kişiyle beraber Akseki'ye gelir. Akseki'de kendisini Kuva-i Milliye komutanı olarak tanıtan Mehmet Efe, bu çevrede halka zulüm etmeye ve soygunculuğa başlar. Bunun sonucunda Akseki Jandarma Kumandanlığınca tutuklanan Mehmet Efe, Konya hapishanesine gönderilir. Konya'da çıkan bir isyan sırasında isyancıların Konya Hapishanesini boşaltmasıyla, tekrar Akseki çevresine gelen Mehmet Efe, burada yaşayan bir kısım sabıkalı eşkıyayı ve asker kaçağını yanına toplayarak (Reis oğlu Mehmet Ali, Hacı Gökmenoğlu Mehmet Ali, Söylekli Aşiretinden Karateke Hasan Efe, Larmalı Pehlivan Osman) Akseki kaza merkezine gelir. Bunların geldiğini duyan Jandarma kumandanı Yüzbaşı Neceip Bey ve Kaza Şube Amiri Yüzbaşı Osman Beyler firar ederler. Kumandanların firarından sonra buradaki silahlı askerler de Mehmet Efe'ye tabi olmak zorunda kalırlar. Bu olayı

[298] KARPAT, K.H., 2003, a.g.e., s.220
[299] ÖZKAYNAK, K., 1954, a.g.e. s.53

Antalya Mutasarrıflığına haber veren kaza Kaymakamı İbrahim Bey, bunların tutuklanıp kontrol altına alınmaları için kuvvet gönderilmesini talep eder. Bir zaman Kuva-i Milliye olan Mehmet Efe, şimdi de isyancı olarak hükümeti işgal edip halkı kendisine uymasını söyleyen efeye halk, silah ve yağma korkusundan ayrıca gelir geçer bir fırtınadır fikriyle mukavemet göstermeyip gayri memnun olarak iltihak etmek zorunda kalmıştır. Daha sonra Mehmet Efe, Beyşehir ve Seydişehir çevresinde isyan eden Karadıranlı Hafız Bekir ve Huğlulu Kara Mustafa ile birlikte hareket ederek, Manavgat'a doğru hareket eder. Bu zamanda Mehmet Efe ile birlikte hareket eden Reis oğlu Mehmet Ali, Hacı Gökmenoğlu Mehmet Ali, Söylekli Aşiretinden Karateke Hasan Efe, Larmalı Pehlivan Osman gibi şahıslar Manavgat'a gönderilirken, Mehmet Efe ve diğerleri Alanya üzerine yönelerek buradaki Karazor adında bir isyancı ile temas ederek diğer yandaşlarını köylere dağıtırlar. İşte Akseki-Manavgat-Alanya isyanı bu şekilde vukuu bulmuştur. Aslında yöre halkının bu isyanda bir rolü olmamıştır. Bu isyanın sorumluları halk olmadığı gibi, İstanbul veya Konya da değildir. Bu isyan sadece Alakilise'li Mehmet Efe, Huğlulu Kara Mustafa ve Hafız Bekir tarafından çıkartılmıştır. Konya- Isparta'dan Akdeniz kıyılarına kadar etkili olan isyan, Demirci Mehmet Efe ve silahlı kuvvetlerin Isparta'dan Antalya'ya inip, oradan da doğu ilçelerindeki isyancıların üzerine yürüyerek onları kontrol altına almasıyla bastırılmıştır. Buradaki isyancıların yanında bulunan silahlı güçler ise, Demirci Mehmet Efenin kontrolüne girerek Yunan işgaline karşı Batı Anadolu'daki kurtuluş mücadelesine katılmışlardır[300].

2.1.3. Devamlı Yerleşmeler

2.1.3.1.Köyler

Köy, en küçük idari birimdir ve bir tüzel kişiliktir. Köylerde kişiselliğin ve kişisel davranışların yerini, yasalara dayanan ve onların sınırları içinde kalmak zorunluluğu olan yeknesak organlar alır. Buna göre köy altı yerleşme üniteleri ne kadar coğrafi ortamın ve bu ortam koşulları içinde bulunan insanların eseri ise, köy de onun kurucusu olan devletin eseridir. Devletin ortaya koyduğu koşullara uymayan bir yerleşme ünitesi şekil ve nüfus sayısı bakından ne kadar büyük olursa olsun, hiçbir şekilde köy niteliği alamaz. Burada akla şu soru gelmektedir; Türkiye'de

[300] GÜZEL ,A., 1994, Milli Mücadele Yıllarında Antalya. X. Türk Tarih Kongresi (22-26 Eylül 1986 Ankara) Kongreye Sunulan Bildiriler Kitabı. C.VI, Türk Tarih Kurumu Yay. s. 2669-2754, ANKARA

devletle köy arası ilişkiler neden bu denli köklü ve derindir? Ve bu ilişkiler ne zaman başlamıştır? Türkiye'de bu ilişkilerin en az Osmanlı Türklerinin Anadolu'ya ayak bastığı andan itibaren başlamış olduğu söylenebilir. Ve bu ilişkilerin nedenini Osmanlı Türklerinin sosyo-ekonomik yapısında aramak gerekir. Anadolu'ya konar-göçer gruplar halinde gelen ve konar-göçerlik koşullarının eseri olan ekonomi gereği, yerleşik olmayı arzulamayan insanların toprağa yerleştirilme işi, devlet için hemen daima bir problem olmuş ve bu problem yüzyıllar boyunca önemini hep korumuştur. Osmanlı tarihine bu açıdan bakıldığında evvela Rumeli'de devlet gücü ile başlayan yerleşme hareketi, devletle köyler arasında devamlı bir ilişki kurulmasına neden olmuştur. Bunun yanı sıra, Anadolu'daki geniş boş alanların yerleşmeye açılması, 18. ve 19. yüzyıllarda Türkmen ve Yörüklerin kitleler halinde yerleşik hale geçirilmesi ile başlamıştır. Bunu 19. yüzyılda Rumeli göçmenlerinin Anadolu'ya yerleşmesi, nihayet Ulusal Kurtuluş Savaşı sonrası mübadillerin yerleştirilmesi gibi olaylar izlemiş ve bu yerleşmelerde daima köy ünitelerinin kurulma arzusu, devletin köyle olan ilişkisinin artmasına neden olmuştur[301].

Kuşkusuz devletle köy arası ilişkiler belirli normlar içinde kalmış ve köyler bu normlara göre oluşmuşlardır. Bu çerçevede 19. yüzyılda köy oluşumu için aranılan koşulların belirli hale gelmesi ve standardın oluşması için bir takım yasa ve tüzükler yapılmış, nihayet 1870'de *"İdarei Umumiye Vilayet Nizamnamesi"* ile köyler, devlet karşısında bir yasayla belli bir statü kazanmışlardır[302]. Bunu 18 Mart 1924'de kabul edilen *"Köy Kanunu"* izlemiş ve böylece yurdumuzda köylerin organik yapısı tamamen belirlenmiştir.

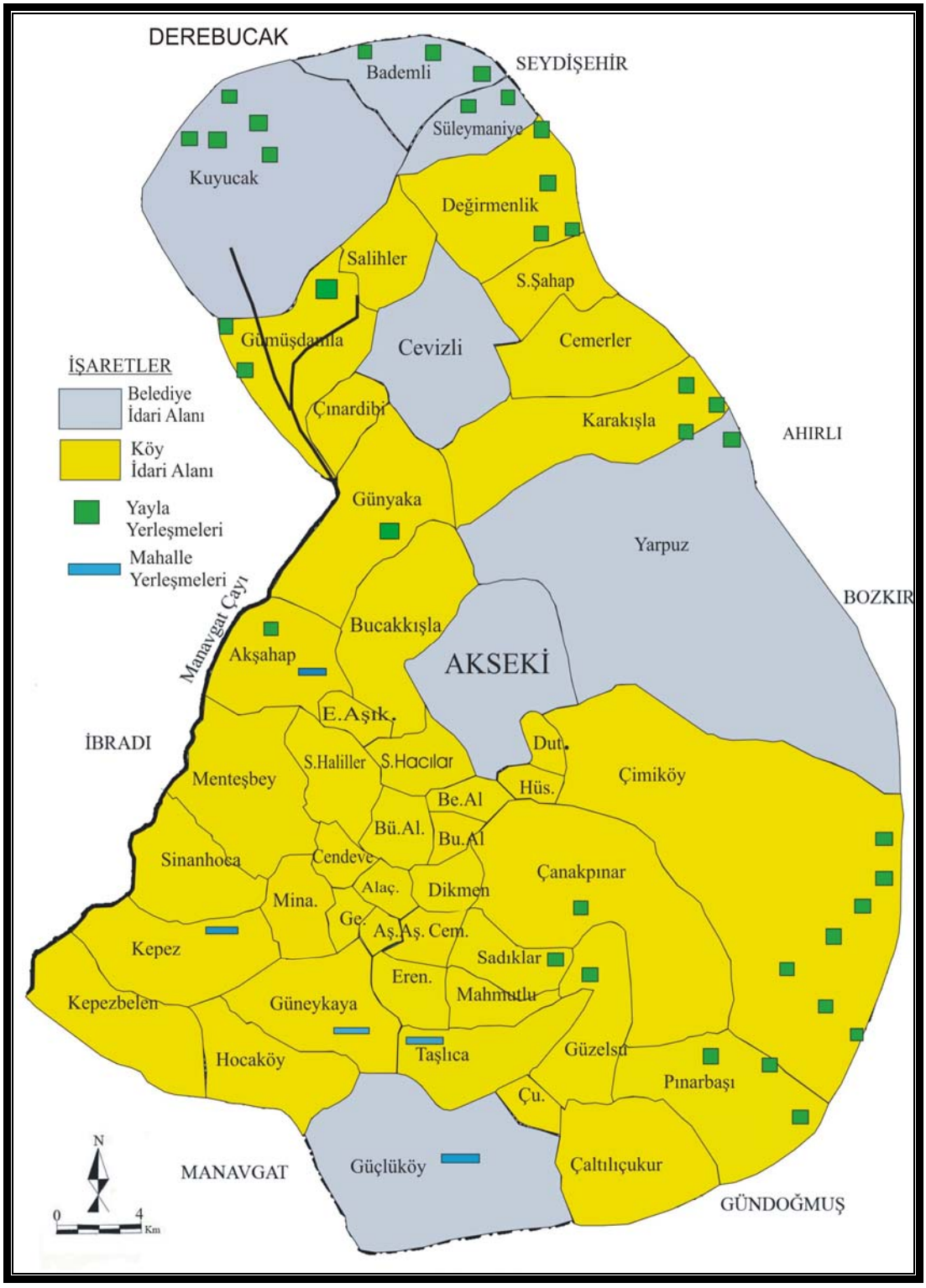
Köy, belirli bir sınırı bulunan ve bu sınırlar içerisinde sürekli ve dönemlik kır yerleşmeleriyle, ekonomik faaliyet sahalarından oluşan, nüfusu 2000'den az veya fazla, çoğunlukla tarım ve hayvancılık faaliyetinin egemen olduğu ve seçilerek görev başına gelen muhtar ile ihtiyar heyetinin yönettiği ülkemizin en küçük idari alanıdır[303].

---

[301] TUNÇDİLEK, N., 1984, Türkiye Köylerine Toplu Bir Bakış. İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Bülteni Cilt.1, S.1, s.24, İSTANBUL

[302] TUNÇDİLEK, N., 1984, a.g.e. s.25

[303] ÖZÇAĞLAR,A., 1996, Türkiye'nin İdari Coğrafyası Bakımından Köy, Bucak, İlçe, İl ve Belde Kavramı Üzerine Düşünceler. A.Ü.D.T.C.F. Coğrafya araştırmaları Dergisi, S.12, s.8, ANKARA



Harita 2.1. Akseki İlçesinin İdari Haritası

a) Kuruluş Yerlerine Göre Köyler

Akseki ilçesi, oldukça dağlık ve engebeli bir sahada yer alır. Bu coğrafi yapı içerisinde köylerin kuruluş yerlerini etkileyen en önemli faktörler, topoğrafya ve yükseltidir. Sahada, topoğrafik özelliklerden dolayı, yerleşilmeye uygun yerlerin dar alanlı olması, köylerin pek çok farklı jeomorfolojik birim üzerine kurulmasına neden olmuştur. Bu köylerin konumları incelendiğinde, yamaç, aşınım yüzeyi, vadi içi, etek, uvala, polye, karstik depresyon ve tektonik depresyon gibi 8 farklı jeomorfolojik birim üzerinde yer aldıkları görülür (Tablo 2.5).

Köylerin jeomorfolojik birimlere göre dağılımları yapıldığında ise, 46 köyden 16'sının (%34,7) yamaçlarda kurulduğu anlaşılır (Tablo 2.6). Köylerin kurulduğu yamaçlar da iki gruba ayrılabilir. Bunlardan birinci grubu, dağ ve tepelerin yamaçları oluşturur. Esasen sahada yamaçlarda kurulmuş 16 yerleşmeden 14'ü bu tip bir yamaç üzerinde bulunmaktadır (Fotoğraf 2.3). Araştırma sahasında köylerin kurulmuş olduğu yamaçların ikinci tipini ise vadi yamaçları oluşturur. Bu şekildeki bir yamaçta kurulmuş köylerin en güzel örneğini ise Gümüşdamla Köyüdür(Fotoğraf 2.4).

Tablo 2.5. Akseki'deki Köylerin Kuruldukları Jeomorfolojik Birimler.

Köyler	**Yükseltisi**	**Konumu**	**Köyler**	**Yükseltisi**	**Konumu**
Akşahap	800	Etek	Gümüşdamla	1000	Yamaç
Alaçeşme	830	Yamaç	Güneykaya	950	Yamaç
Aşağıışıklar	700	Yamaç	Günyaka	1050	Yamaç
Bademli	1250	Yamaç	Güzelsu	1200	Yamaç
Belenalan	1000	Aşınım yüzeyi	Hocaköy	800	Yamaç
Bucakalan	950	Aşınım yüzeyi	Hüsamettinköy	1000	Polye
Bucakkışla	1000	Aşınım yüzeyi	Karakışla	1250	Etek
Büyükalan	1000	Aşınım yüzeyi	Kepez	800	Yamaç, Vadi İçi
Ceceler	1350	Etek	Kepezbeleni	650	Yamaç
Cemerler	720	Karstik Depres.	Kuyucak	1100	Vadi İçi
Cendeve	700	Etek	Mahmutlu	670	Karstik Depres
Çaltılıçukur	850	Tektonik Depresyon	Menteşbey	700	Etek
Çanakpınar	1150	Uvala	Minareli	800	Etek
Çınardibi	900	Vadi İçi	Pınarbaşı	950	Yamaç
Çimiköy	1250	Yamaç	Sadıklar	1050	Yamaç
Çukurköy	750	Tektonik Depresyon	Salihler	1150	Yamaç
Değirmenlik	1250	Karstik Depres	Sarıhacılar	1050	Uvala
Dikmen	900	Karstik Depres	Sarıhaliller	950	Aşınım yüzeyi
Dutluca	1050	Ova, yamaç	Sinanhoca	300	Yamaç
Emiraşıklar	970	Aşınım yüzeyi	Susuzşahap	1250	Yamaç
Erenyaka	700	Etek	Süleymaniye	1280	Karstik Depres
Geriş	900	Yamaç	Taşlıca	700	Yamaç, Karst. Dep
Güçlüköy	740	Yamaç, Karst Dep	Yarpuz	1300	Uvala



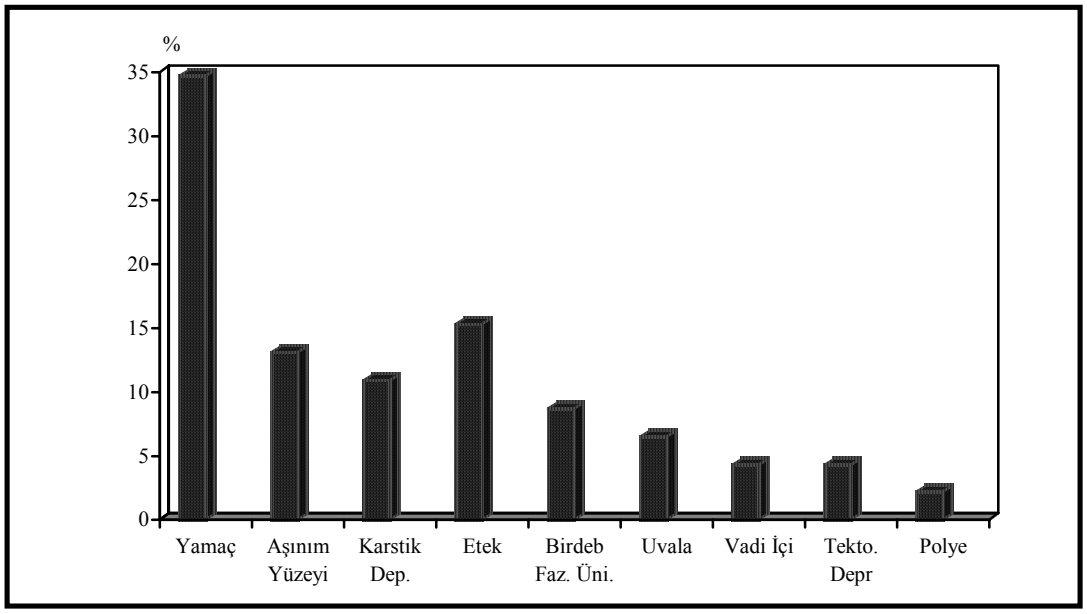
Fotoğraf 2.3. Dağ Yamacında Kurulmuş olan Güneykaya Köyü



Fotoğraf 2.4. Gümüşdamla Köyü Arazinin Manavgat Çayı Tarafından Dar ve Derin Şekilde Yarıldığı Yamacın Üst Kesiminde Kurulmuştur

Tablo 2.6. Akseki'deki Köylerin Kuruldukları Jeomorfolojik Ünitelere Göre Dağılışı

Yerleşmelerin Konumları	Sayısı	Yüzdesi
Yamaç	16	34,7
Aşınım yüzeyi	6	13,1
Polye	1	2,2
Uvala	3	6,5
Karstik Depresyon	5	10,9
Etek	7	15,3
Vadi İçi	2	4,3
Tektonik Depresyon	2	4,3
Birden Fazla Jeomorfolojik Ünite	4	8,7
Toplam	46	100,00

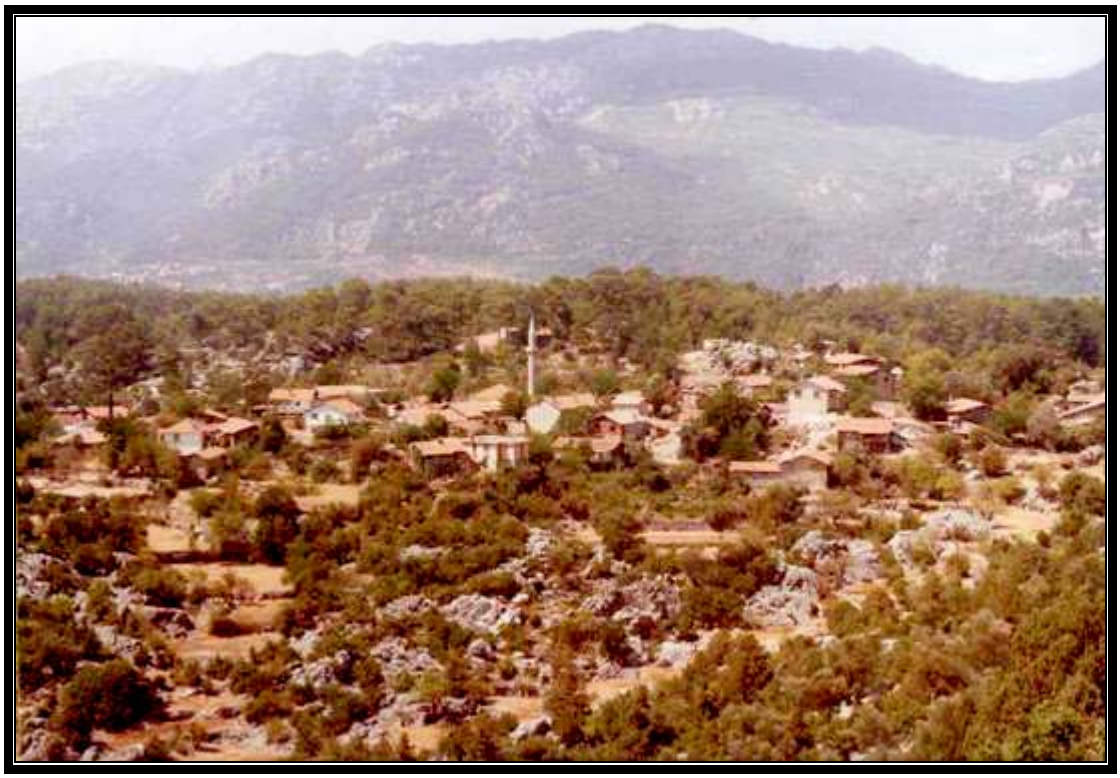


Şekil 2.1. Akseki'deki Köylerin Kuruldukları Jeomorfolojik Ünitelere Göre Dağılışı

Yamaçlarda bulunan yerleşmelerin konumlarından kaynaklanan bazı sorunları vardır. Bunlar arasında; mesken inşa edecek uygun alanların bulunmaması, yol yapımının güç olması ve tarıma elverişli sahaların çok az olması sayılabilir. Ayrıca bu tip yerleşmelerin bir başka sorunu da kütle hareketleridir. Maalesef, zaman zaman ölümle sonuçlanan kütle hareketleri meydana gelebilmektedir. Nitekim Salihler Köyünde 1970'li yıllarda kaya düşmesi sonucu bir kişi hayatını kaybetmiştir.

Araştırma sahasında jeolojik yapı, farklı yaştaki kalkerlerden müteşekkildir. Kalkerlerin bulunduğu bir sahada, diğer coğrafi şartların da uygun olması durumunda karstlaşma meydana gelmektedir. Karstik erime vetirelerinin zamanı ve modeli ise

çeşitli biçimlerde karstik şekiller meydana getirir. İşte bu karstik şekillerden bazıları, yerleşmeler için uygun mekânlar oluşturur. Akseki İlçesinde herhangi bir karstik şekil içerisinde veya kenarında kurulmuş olan köylerin sayısı 9 kadardır. Buna göre sahada 3 köy uvala, 1 köy polye, 5 köy de karstik depresyonlar içerisinde yer alır (Fotoğraf 2.5). Akseki Kasabasının güneydoğusunda bulunan Hüsamettinköy, polye içerisinde kurulmuş tek köy yerleşmesidir.



Fotoğraf 2.5. Bir Karstik Depresyonun Kuzeydoğusuna Yerleşen Cemerler Köyü

Karstik şekillerin içinde bulunan yerleşmelerin bazı avantajları vardır. Bu avantajların en önemlisi diğer yerleşmelere nazaran nispeten daha fazla tarım alanına sahip olmalarıdır. Makro karstik şekillerin tabanlarında meydana gelen toprak örtüsü sayesinde, tarım alanlarının miktarı ve tarımsal aktivitesi artmaktadır.

Yerleşmelerin yoğunluk gösterdiği bir başka jeomorfolojik birim ise aşınım yüzeyleridir. Özellikle Pliyosen aşınım yüzeyleri üzerinde 6 köy bulunmaktadır (Fotoğraf 2.6). Aşınım yüzeyleri üzerinde bulunan köylerin de, doğal çevreden kaynaklanan bazı sorunları vardır. Arazinin büyük çoğunlukla çatlaklı kalkerlerden oluşması ve suların bu çatlaklı yapıdan yeraltına intikal etmesi, aşınım yüzeyleri üzerinde kurulan köyleri ciddi bir su sorunu ile karşı karşıya bırakmıştır. Bu

yerleşmelerde su ihtiyacı, yapım tarihi çok eskilere dayanan sarnıçlarla karşılanmaktadır (Fotoğraf 2.7).



Fotoğraf 2.6. Emiraşıklar Köyü Aşınım Yüzeyi Üzerinden Kurulmuştur.



Fotoğraf 2.7. Yerleşmelerin Uygun Yerlerinde Sarnıçlar Bulunmaktadır.

Akseki İlçesindeki köylerden 7'si eteklerde bulunur. Bu köyler Akşahap, Cendeve, Ceceler, Karakışla, Erenyaka, Minareli ve Menteşbey'dir. Eteklerde bulunan yerleşmelerin bazı avantajları vardır. Bu tip köyler, hem önlerinde bulunan araziden hem de eteklerinde yer aldıkları dağlık alandan yararlanabilirler. Bu nedenle eteklerde kurulmuş köylerde hayvancılık ve tarımsal faaliyetler gibi, birden fazla ekonomik aktivite için uygun mekânlar bulunabilmektedir. Ayrıca bu köyler su kaynakları bakımından da nispeten daha şanslıdır.



Fotoğraf 2.8. Akşahap Köyü Dağ Eteğinde Kurulmuştur.



Fotoğraf 2.9. Cendeve, Etekte Kurulmuş Başka Bir Köydür

Araştırma sahasının özellikle güney ve batı yarısı, akarsular tarafından dar ve derin şekilde yarılmıştır. Vadilerin yarılma derecesinin fazla, taban genişliklerinin az olması, vadi içinde kurulan yerleşmelerin sayısının artmasını engellemiştir. Bu nedenle Manavgat Çayı Vadisi ve kolları, köy yerleşmelerinden sadece ikisine mekân oluşturur. Bunlar da Kuyucak ve Çınardibi köyleridir.

Araştırma sahasında birden fazla jeomorfolojik birim üzerinde kurulmuş tek mahalleli yerleşmelerin en dikkat çeken örneği, Dutluca köyüdür. Bu köy, Akseki Polyesi doğusunda hem polye tabanına, hem de dağlık alanın eteklerine yayılarak birden fazla jeomorfolojik birim üzerine yerleşmiştir.

Akseki İlçesindeki köylerden 5'i hariç geri kalanlarının tamamı, tek merkezli küme köyler şeklindedir. Bunun sonucu olarak 5 köy tek, bir jeomorfolojik birimden ziyade, birden fazla jeomorfolojik birim üzerinde yayılış göstermektedir. Ayrı ayrı bulunan kümelerinin her birinin birer mahalle olarak ayırt edildiği bu yerleşmeler; Güçlüköy (Fersinalanı Mh), Kepez (Karaahmetler Mh), Taşlıca (Murtiçi Mh), Güneykaya (Aşağıgönyat Mh), Akşahap (Güneykışla Mh) ve Menteşbey (Aşağı Mh) köyleridir. Birden fazla mahallesi olan köylerin, merkez mahalleleri ile diğer mahalleleri arasında konum, ekonomik faaliyetler vb. gibi bazı konularda farklılıklar bulunmaktadır. Çünkü bu tip köylerdeki ikinci mahalleler, yerleştikleri konumlardaki bazı ekonomik avantajlardan dolayı ortaya çıkmıştır. Örneğin Murtiçi, bağlı bulunduğu Taşlıca köyünün Konya-Antalya karayoluna nispeten uzak kalmasından dolayı, yola yakın olma isteğinden doğmuş bir yerleşmedir. Taşlıca Köyünün merkezi yamaçta yer alırken, Murtiçi Mahallesi depresyon içerisine kurulmuştur (Fotoğraf 2.10). Taşlıca köyünün merkezinde hayvancılık ve ormancılık esas ekonomik faaliyetleri oluştururken, Murtiçi'nde en önemli ekonomik faaliyetler ticaret ve bağcılıktır. Yine aynı şekilde Kepez Köyü yamaçta yer alırken, bu köye bağlı Karaahmetler Mahallesi daha alçakta, vadi içinde, tarım arazilerinin nispeten genişlediği bir konuma kurulmuştur.



Fotoğraf 2.10. Murtiçi (Yeni Mahalle) Depresyon İçerisine Kurulmuştur

Araştırma sahasında bu tip örnekleri daha da çoğaltmak mümkündür. Mesela Güçlüköy'ün ilk kurulduğu yer bir yamaç üzerinde iken bu köyün Fersinalanı Mahallesi, karayolunun içerisinden geçtiği bir depresyonun tabanında, karayolunun varlığına bağlı olarak gelişmiştir. Murtiçi gibi Fersinalanı Mahallesinde de, ekonomik faaliyetler bakımından ticaret öne plana çıkmıştır. Görüldüğü üzere bu mahalleler, bazen köylerin değişen ekonomik karakterlerine bazen de karayoluna bağlı olarak oluşmuştur. Her ne sebeple olursa olsun sonradan gelişip büyüyen bu mahalleler, hem yaşam alanı hem de ekonomik faaliyetlerin çeşitliliği bakımından bağlı bulundukları köylerin coğrafi konumlarından daha uygun şartlara sahiptir.

Araştırma sahasının güney sınırına yakın konumda Blumenthal'in *ayırıcı zon* olarak belirttiği ve kuzeybatı-güneydoğu yönlü senklinallerin bulunduğu kesimde de iki köy yerleşmesi kurulmuştur. Tektonik bir depresyon içinde yer alan Çukurköy ve Çaltılıçukur köyleri, zaten isimleri ile de etrafına göre alçak bir sahada kurulduklarını anlatırlar (Fotoğraf 2.11).



Fotoğraf 2.11. Çaltılıçukur Köyünden Bir Görünüm.

b) Dokularına Göre Köyler

Yerleşmelerin toplu, gevşek veya dağınık dokulu olarak şekil yönünden üç gruba ayrılmasında dikkate alınan kriterler çok belirgin ve açık olmamasına rağmen, eğer konutlar bir arada inşa edilmişlerse toplu, birbirinden belli uzaklıkta inşa edilmişlerse dağınık ve ikisi arasında geçiş özelliği gösteriyorlarsa gevşek dokulu yerleşme olarak kabul edilirler[304]. Köy yerleşmelerinin dokuları üzerinde etkili olan pek çok faktör bulunmaktadır. Bunlar; su kaynakları, morfolojik özellikler, toprakların verimi, ormanlar, bataklıklar, uygulanan tarım metotları, nüfus miktarı, mülkiyet durumu, arazinin verimliliği, ekonomik faaliyet şekli olarak sıralanabilir[305].

Yerleşmelerin dokusal özellikleri ayırt edilirken, yerleşim çekirdekleri arasındaki mesafelerden çok, o yerleşmenin fizyonomik özelliklerine bakılmalıdır. Meskenleri bir arada inşa edilmişse bu fizyonomi toplu, birbirinden belli mesafelerde inşa edilmişlerse bu fizyonomi de dağınık formu temsil eder[306]. Mahalleleri ayıran fiziki unsurların ortadan kalktığı ve genel olarak bahçeler içerisinde kurulan

[304] DOĞANAY, H., 1997, a.g.e., s.262
[305] TOLUN-DENKER, B., 1997, Yerleşme Coğrafyası, Kır Yerleşmeleri. İstanbul Üniv. Yay. No:2275, Coğrafya Enstitüsü Yay. No: 93, s.159-160, İSTANBUL
[306] DOĞANAY, H., 1997, a.g.e., s.263

meskenler arasındaki mesafelerin kısaldığı yerleşmeler ise gevşek dokulu olarak ayırt edilmelidir[307].

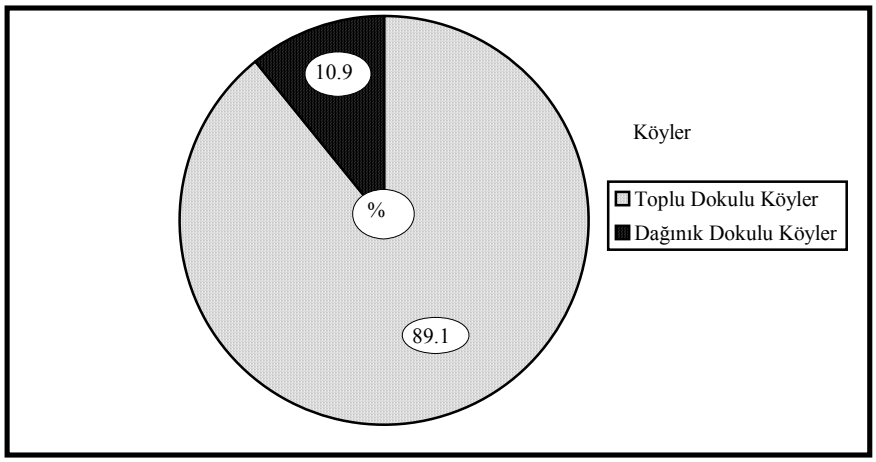
Araştırma sahasında pek çok köy yerleşmesi toplu dokuludur. Toplu dokulu köylerde, genellikle beşeri bir planlamanın söz konusu olmadığı düzensiz form gösteren yerleşme çekirdekleri, köy yerleşim bölgesi içerisine sıkışık bir şekilde dağılmıştır. Toplu dokulu köylerde ev ve eklentileri; camii, köy odası, kahvehane gibi genel amaçlı konutlar ile çeşmeler etrafında toplanmıştır. Ancak yeni yapılan, ilkokul, sağlık evi tesisler ve lojmanlar, küme köylerin daha çok kenarlarında kurulmuşlardır. Bu durum, köy içerisinde uygun arsanın bulunamamasından ileri gelmektedir[308].

Akseki İlçesindeki 41 köy toplu dokulu iken, sadece 5 köy yerleşmesi dağınık dokudur. Sahada birden fazla mahalleden oluşan ve mahalleleri birbirlerinden fiziksel engellerle ayırt edilen dağınık formlu yerleşmeler, köylerin değişen ekonomik özelliklerinin sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

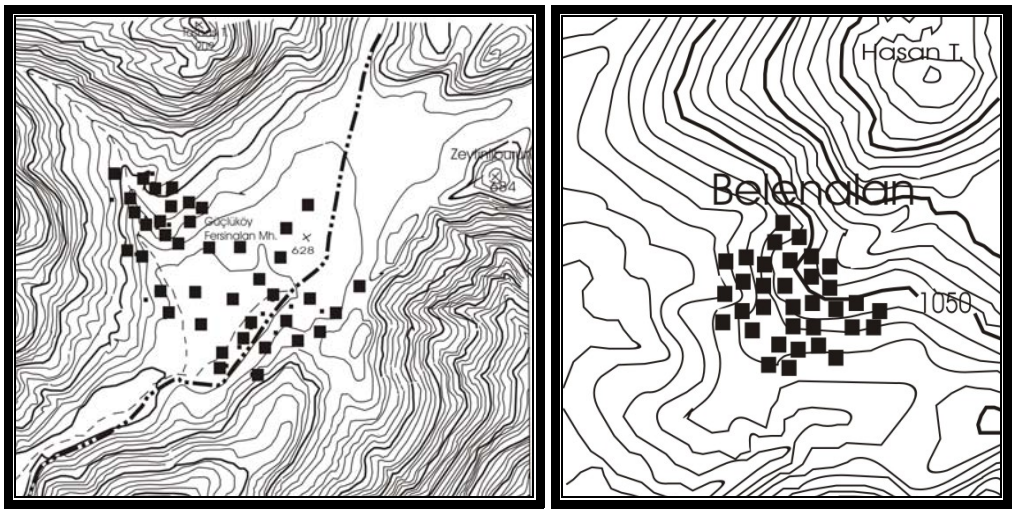
Araştırma sahasında toplu dokulu köy yerleşmelerinin görülmesinin başlıca nedenleri; su kaynakları, jeolojik-jeomorfolojik özellikler, yükselti, tarımsal arazinin miktarı ve beşeri özelliklerdir. Sahada ortalama yükseltinin fazla, jeolojik yapının da kalkerlerden müteşekkil olması, su kaynaklarının sayıca azlığına ve yerleşmelerin toplulaşmasına neden olmuştur. Yerleşmelerde toplu dokunun ortaya çıkmasını etkileyen jeomorfolojik faktörler olarak da, yerleşim yerleri için uygun kesimlerin dar alanlı olması gösterilebilir. Aslında jeomorfolojik şartlar göz önüne alındığında, Karadeniz Bölgesi ile benzer özelliklere sahip Orta ve Batı Toroslarda yerleşme dokularının, Karadeniz Bölgesindeki gibi dağınık olması beklenirdi. Ayrıca jeomorfolojik şartlara, köy yerleşmelerinin çoğunlukla yamaçlarda veya eteklerde kurulmaları ile tarımsal arazi varlığının çok az olması da eklendiğinde, bu beklenti iyiden iyiye artmaktaydı. Ancak, Karadeniz Bölgesi ile benzer jeomorfolojik özelliklere sahip olan Orta ve Batı Toroslarda yerleşmelerin dağınık olmamasının en önemli nedeni, su kaynaklarının yetersizliğidir. Eğer su kaynakları fazla olsaydı, köylerin dağınık form göstermesi söz konusu olabilirdi. Fakat köylerin çoğunlukla eriyebilen kireçtaşları ile bunların altındaki erimeye dirençli flişlerin temas

[307] TUNÇDİLEK, N., 1967, Türkiye İskan Coğrafyası. İstanbul Üniv. Edebiyat Fak. Yay.1283, Coğrafya Enstitüsü Yay. No.49, s.114, İSTANBUL
[308] BULUT, İ., 1992, a.g.e. s.120

noktalarında bulunabilen su kaynaklarına bağlı olarak kurulması, yerleşmelerin toplu doku kazanmalarına neden olmuştur. Ayrıca araştırma sahasındaki dağınık dokulu beş köyün yeterli büyüklükteki tarımsal araziler sonucu oluşmaları, sahada tarım yapılabilecek arazinin olması halinde de yerleşmelerin dağınık form gösterebileceğini kanıtlamaktadır (Harita 2.1 a,b). Gerçekten de Güçlüköy'ün Fersinalanı, Taşlıca'nın Murtiçi, Kepez'in Karaahmetler mahallelerinin nispeten tarım yapılabilen alanlarda kurulmaları, dağınık dokunun ortaya çıkmasında tarım arazilerinin etkisini göstermektedir (Fotoğraf 2.12, 2.13).



Şekil 2.2. Akseki'de Köylerin Dokularına Göre Dağılışı.



a. **b.**

Harita 2.2. a,b. Dokusal Özelliklerine Göre Ayırt Edilebilen Köylerden Örnekler

a) Nispeten Tarım Yapılabilecek Arazi Varlığına Bağlı Olarak Dağınık Dokulu bir Hal Alan Güçlüköy'ün Fersinalanı Mahallesi.
b) Toplu Dokulu Yerleşmelere Bir Örnek: Belenalan Köyü.



Fotoğraf 2.12. Kepez Köyünün Yamaçta Kurulmuş Eski Yerleşim Alanları



Fotoğraf 2.13. Kepez Köyünün Vadi İçerisinde Sonradan Kurulmuş Karaahmetler Mahallesi

Akseki İlçesindeki köylerin çoğunlukla toplu dokulu olmalarında etkili olan bir başka etken de, beşeri faktörlerdir. İlçeye bağlı köylerde göç olayından dolayı yeni yerleşim yerlerinin oluşturulmaması ve var olan eski evlere yerleşilmesi, kuruluş tarihleri oldukça eskiye dayanan köylerin, günümüze kadar toplu dokulu olarak gelmelerindeki beşeri nedenler olarak söylenebilir.

c) Yükselti basamaklarına göre köyler

Akseki İlçesindeki köylerin çoğunlukla tek bir yerleşme kümesinden oluşması, bazı köylerin deniz seviyesinden yükseltilerinin tek bir değer olarak verilmesine neden olmuştur. Köylerin fazla geniş alanlı olmaması ve meskenlerin birbirine oldukça yakın konumlarda bulunması, köylerin büyümesinin önüne geçmiştir. Ancak birden fazla yerleşme kümesinden meydana gelen köylerin deniz seviyesinden yükseltileri verilirken, her iki mahallenin de deniz seviyesinden olan yükseltileri alt ve üst seviyeler olarak verilmiştir (Tablo 2.7).

Tablo 2.7. Akseki'deki Köylerin Deniz Seviyesinden Yaklaşık Yükseklikleri.

Köyler	Yükseltisi	Köyler	Yükseltisi	Köyler	Yükseltisi
Akşahap	700-800	Değirmenlik	1250	Kuyucak	1100
Alaçeşme	840	Dikmen	900	Mahmutlu	670
Aşağıışıklar	700	Dutluca	1050	Menteşbey	700
Bademli	1250	Emiraşıklar	970	Minareli	800
Belenalan	1000	Erenyaka	700	Pınarbaşı	950
Bucakalan	950	Geriş	900	Sadıklar	1080
Bucakkışla	1000	Güçlüköy	650-740	Salihler	1150
Büyükalan	1000	Gümüşdamla	1050	Sarıhacılar	1050
Ceceler	1350	Güneykaya	800-950	Sarıhaliller	950
Cemerler	720	Günyaka	1050	Sinanhoca	300
Cendeve	700	Güzelsu	1200	Susuzşahap	1250
Çaltılıçukur	850	Hocaköy	800	Süleymaniye	1280
Çanakpınar	1150	Hüsamettinköy	1000	Taşlıca	650-700
Çınardibi	900	Karakışla	1250	Yarpuz	1300
Çimiköy	1250	Kepez	650-800		
Çukurköy	750	Kepezbeleni	650		

Kaynak. 1/25000 Ölçekli Topoğrafya Haritası ve Arazide Yapılan Ölçümler

Sahanın ortalama yükseltisinin fazla olması, köylerin de belli bir mesafe yükseklikten sonra yayılış göstermesine neden olmuştur. Araştırma sahasında köylerin yükselti kademelerine göre dağılışı incelendiğinde, en fazla sayıda köy yerleşmesinin 751-1000 m kuşağında yer aldığı görülür. Buna göre 46 köy yerleşmesinin 19'u 751-1000 m yükselti kuşağına yerleşmiştir. Bu kuşaktaki

köylerin pek çoğunun ise 900-1000 m yükseltileri arasında bulunduğunu hatırlatmak gerekir. Yerleşmelerin en fazla yoğunlaştığı ikinci yükselti kademesi, 1001-1250 m kuşağıdır. Bu kuşakta da 13 köy yerleşmesi bulunmaktadır. Araştırma sahasında 1251 m'den yüksekte ise sadece 3 yerleşme bulunmasına rağmen, köylerin %34,7'si 1000 m'den yüksekte yer almaktadır.

Burada hemen hatırlatmak gerekir ki, köylerin sadece 1/3'ünün bulunduğu 1000 m'den yüksek alanlarda, toplam köy nüfusunun ise (24167) %45,3'ü (10965) yaşamaktadır. Sahada devamlı yerleşmelerin üst sınırını 1350 m'deki Ceceler Köyü oluşturur. Bu mesafeden daha yüksekte devamlı köy yerleşmesine rastlanmaz. Bu durumun başlıca nedeni ise iklim özellikleridir. Bilindiği gibi yükselti arttıkça, sıcaklık değerleri azalmaktadır. Araştırma sahasını yüksek kesimlerinin kış aylarında yoğun şekilde kar yağışına maruz kalması, devamlı yerleşmelerin daha yükseklere çıkmasını engellemiştir. Köylerin 1350'den yükseğe çıkamamasının bir başka nedeni de, arazinin devamlı yerleşmeyi ve beşeri faaliyetleri engelleyecek şekilde engebeli olmasıdır. Tarımsal ürünlerin yetişmesinin de mümkün olmadığı engebeli bir topoğrafyaya sahip olan bu kesimlerdeki insanların, yapabilecekleri tek ekonomik faaliyet olarak hayvancılığın kalması da, köylerin daha yükseklere çıkmasını engelleyen bir başka nedendir.

Araştırma sahasında deniz seviyesine en yakın konumda olan köy ise, Sinanhoca'dır. Manavgat Çayının bir kolu olan Aygır Deresi Vadisinin aşağı kesiminde bulunan Sinanhoca, deniz seviyesinden 300 m yüksekteki bir yamaçta kurulmuştur.

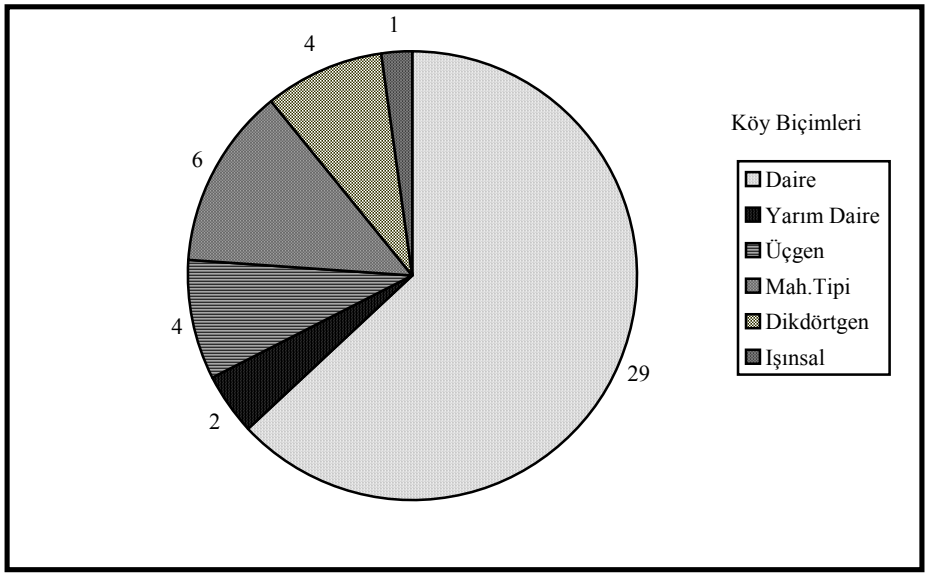
d)Biçimlerine göre köyler

Araştırma sahasındaki köyler, biçimsel özelliklerine göre 5 ayrı gruba ayrılır**.** Daire, üçgen, dikdörtgen, ışınsal ve yarım daire olarak ayrılan köy biçimlerinden en yaygın olanı, kabaca daire biçimli köylerdir. Akseki lçesindeki köyler biçimsel özelliklerini genellikle, bulundukları jeomorfolojik birimlere göre kazanmışlardır. Örneğin aşınım yüzeyleri üzerinde ve karstik çukurluklar içerisinde bulunan köylerin hemen hepsi daire biçimlidir. Yine yamaçta bulunan bazı köyler ile dağ eteğinde bulunan birkaç köy de daire biçimli yerleşmeler arasındadır (Tablo 2.8., Şekil 2.3)

Tablo 2.8. Akseki'deki Köylerin Biçimsel Özelliklerine Göre Dağılımı

Köyler	Yükseltisi	Köyler	Yükseltisi	Köyler	Yükseltisi
Akşahap	Mah. Tipi	Değirmenlik	Daire	Kuyucak	Işınsal
Alaçeşme	Daire	Dikmen	Daire	Mahmutlu	Daire
Aşağışıklar	Daire	Dutluca	Daire	Menteşbey	Mah.Tipi
Bademli	Yarım daire	Emiraşıklar	Üçgen	Minareli	Dikdörtgen
Belenalan	Daire	Erenyaka	Daire	Pınarbaşı	Daire
Bucakalan	Daire	Geriş	Daire	Sadıklar	Dikdörtgen
Bucakkışla	Daire	Güçlüköy	Daire	Salihler	Daire
Büyükalan	Daire	Gümüşdamla	Daire	Sarıhacılar	Daire
Ceceler	Daire	Güneykaya	Mah.tipi	Sarıhaliller	Üçgen
Cemerler	Daire	Günyaka	Daire	Sinanhoca	Daire
Cendeve	Dikdörtgen	Güzelsu	Daire	Susuzşahap	Daire
Çaltılıçukur	Daire	Hocaköy	Daire	Süleymaniye	Daire
Çanakpınar	Daire	Hüsamettinköy	Daire	Taşlıca	Mah.Tipi
Çınardibi	Daire	Karakışla	Üçgen	Yarpuz	Daire
Çimiköy	Üçgen	Kepez	Mah.Tipi		
Çukurköy	Daire	Kepezbeleni	Daire		

Kaynak. 1/25000 Ölçekli Topoğrafya Haritası ve Arazide Yapılan Gözlemler



Şekil 2.3. Akseki'de Köylerin Biçimsel Özelliklerine Göre Dağılımı

Köylerin biçimlerinin ortaya çıkmasında dokusal özelikler de belirleyici olmuştur. Örneğin toplu dokulu köylerin pek çoğu, daire biçimli yerleşmelerdir. Araştırma sahasında daire şekline sahip köylerin en güzel örnekleri; Süleymaniye, Büyükalan, Belenalan gibi yerleşmelerdir. Genellikle köyün ortak kullanımında bulunan binaların merkezde yer aldığı dairemsi köylerdeki yerleşme çekirdekleri, bu

meydanın etrafında toplanmıştır[309]. Öte yandan dikdörtgen ve üçgen biçimli köylerin de toplu dokulu olduklarını belirtmek gerekir.

Araştırma sahasında bulunan dikdörtgen biçimli yerleşmeler ise jeomorfolojik birim olarak eteklerde kurulmuş köylerdir. Bu grup yerleşmelerin bulundukları dağ eteklerinin önünde, ya yerleşmeye uygun alanın bulunmaması ya da var olan dar alanların tarımsal üretim için kullanılması, yerleşmelerin etekler önüne doğru değil, eteklere paralel uzanmalarına sebep olmuştur. Bu tip köyler etekten de fazla yükselememeleri nedeniyle diktörtgen şeklini almışlardır. Akseki'deki, Minareli ve Erenyaka köyleri biçimleri dikdörtgene benzeyen köylerdir.

Akseki İlçesinde biçim olarak üçgeni andıran üç köy yerleşmesi bulunmaktadır. Bu yerleşmelerin üçgen biçimini almalarında, tahmin edileceği gibi birikinti konileri değil, akarsu vadileri belirleyici olmuştur. Genellikle aktif veya eski vadilerin düz alanlara ulaştıkları kesimlerde meydana gelen üçgen şekilli köyler, eteklerde kurulu olan dikdörtgen şekilli olanlar gibi, tarımsal üretime mekân oluşturabilecek alanları işgal etmemişler, bunun yerine vadilerin düz alanlara ulaştıkları kesimlerde iki yöne ve geriye vadi içine doğru uzayarak üçgen biçimini almışlardır. Maman Dağının Çimi Depresyonuyla birleştiği noktada kurulmuş olan Çimiköy, bu grubtaki en güzel örneği teşkil etmektedir.

Vadi içinde kurulmuş yerleşmeler genellikle vadinin şekline uyarak ışınsal biçimde uzanırlar. Araştırma sahasının özellikle güneybatı ve batısı, vadilerle derin şekilde yarılmış olmasına karşılık, vadi içlerinde kurulmuş yerleşmelerin sayısı çok azdır. Yerleşmeler çoğunlukla vadi tabanından oldukça yükselen yamaçları yerleşim yeri olarak seçerken, sadece Kuyucak ve Çınardibi köyleri nispeten vadi içine yakın bulunmalarından dolayı bu gruba alınmışlardır. Sahadaki en tipik vadi içi yerleşmesi olarak tarif edebileceğimiz Kuyucak, biçimsel olarak da vadinin uzanışına uygun, ışınsal doğrultuda bir yerleşim özelliği göstererek araştırma sahasının bu gruptaki tek örneğini oluşturur. Vadi içi köylerden Çınardibi, vadi tabanına yakın konumda, nispeten geniş sayılabilecek bir düzlükte bulunduğu için, ışınsal doğrultuya sahip değildir.

---

[309] TUNCEL, M., 1967, Bakırçay Yöresinde Köy Tipleri. İstanbul Üniv. Coğrafya Ens. Derg. Cilt.8, S.17, s.133-139, İSTANBUL

Araştırma sahasında ayırt edilen köy biçimlerinden biri de, yarım daire şekilli köylerdir. Sahada bu şekilde gelişen köylerden iki adet bulunmaktadır. Bunlardan biri; belediye örgütüne sahip olan Bademli, diğeri de Değirmenlik köyüdür. Bu yerleşmelerin yarım daire şeklini almasında birinci etken topoğrafik yapılardır. Bunlardan Bademli, Bademli Deresinin yukarı kesiminde, derenin açmış olduğu fazla derin olmayan vadinin başlangıç noktasının etrafındaki yamaçlarda kurulduğundan, yarım daire biçimini almıştır. Değirmenlik Köyü ise Gidengelmez Dağlarının eteğinde, tıpkı bir etek köyü gibi tarım arazilerine doğru ilerlememiş, bunun yerine dağın eteklerine yerleşerek yarım daire biçimini kazanmıştır.

Sahada birden fazla yerleşme kümesinden oluştukları için, mahalleli köyler olarak ele alınıp[310], yukarıdaki biçimsel ayrımlara tabi tutulamayan köyler de vardır. Güçlüköy, Taşlıca ve Kepez köyleri bu gruptaki en önemli örneklerdir. Burada hemen Taşlıca'nın mahallesi durumunda olan Murtiçi'nin başka bir özelliğine de dikkat çekmek gerekir. Bu mahalle, ulaşım faaliyetlerinin kendisine sağladığı avantajlardan dolayı, biçimsel özelliği bakımından diğer yerleşmelerden ayrılır. Çünkü Murtiçi'ndeki ticarethanelerin yol kenarına sıralanmaları burasına, tipik bir yol boyu yerleşmesi biçimi de kazandırmıştır.

e) Ormana Göre Köyler

Akseki İlçesindeki ormanlık alanlar, toplam arazinin yaklaşık %70'ini oluşturur. Özellikle Toros göknarı ve sedir gibi nadir türlerin de bulunduğu Akseki ormanları, hem ekonomik yaşamın hem de ekolojik dengenin önemli aktörleridir. Ormanlar gerek hayvancılık, gerekse de diğer faaliyetleri doğrudan etkileyen alanlardır. Bu yüzden Akseki İlçesindeki köyler, orman alanlarına göre olan konumlarına göre de gruplandırılabilir (Tablo 2.9).

Araştırma sahasında bulunan bütün köylerin ormanlık alanlarla ilişkisi vardır. Ancak orman alanları her geçen gün kaçak kesim, aşırı kesim, kaçak otlatma gibi etkenlerle azalmaktadır. Köylerin ormanla olan ilişkilerinden ortaya çıkan tanımları, onlara bazı avantajlar kazandırır. Örneğin orman alanına sahip olan köyler hemen her yıl orman işletme şefliğinin kontrolü altında kesim yapıp, önemli bir miktarda gelir

[310] ÖZÇAĞLAR, A., 2005, Türkiye'de Mülki İdare Bölümlerinin İdari Coğrafya Analizi. Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Coğrafi Bilimler Dergisi C.3, S.1, s.1-26, ANKARA

elde edebilirler. Bu nedenle özellikle Manavgat Çayı vadisi yakınında yerleşmiş bulunan Çınardibi, Gümüşdamla, Kuyucak gibi orman içi köyleri, konumları itibariyle önemli miktarda ormancılık geliri elde eden yerleşmelerdir.

Tablo 2.9. Akseki'deki Köylerin Ormana Göre Konumları.

Köyler	Konumu	Köyler	Konumu	Köyler	Konumu
Akşahap	Orman Kenarı	Değirmenlik	Orman içi	Kuyucak	Orman içi
Alaçeşme	Orman Kenarı	Dikmen	Orman Kenarı	Mahmutlu	Orman Kenarı
Aşağışıklar	Orman Kenarı	Dutluca	Orman Kenarı	Menteşbey	Orman içi
Bademli	Orman içi	Emiraşıklar	Orman Kenarı	Minareli	Orman Kenarı
Belenalan	Orman İçi	Erenyaka	Orman içi	Pınarbaşı	Orman Kenarı
Bucakalan	Orman İçi	Geriş	Orman içi	Sadıklar	Orman Kenarı
Bucakkışla	Orman Kenarı	Güçlüköy	Orman içi	Salihler	Orman içi
Büyükalan*	**Dağ köyü**	Gümüşdamla	Orman içi	Sarıhacılar	Orman Kenarı
Ceceler	Orman içi	Güneykaya	Orman içi	Sarıhaliller	Orman Kenarı
Cemerler	Orman Kenarı	Günyaka	Orman içi	Sinanhoca	Orman içi
Cendeve	Orman içi	Güzelsu	Orman Kenarı	Susuzşahap	Orman içi
Çaltılıçukur*	**Orm. uzağı**	Hocaköy	Orman içi	Süleymaniye	Orman Kenarı
Çanakpınar	Orman içi	Hüsamettinköy	Orman Kenarı	Taşlıca	Orman Kenarı
Çınardibi	Orman içi	Karakışla	Orman içi	Yarpuz	Orman içi
Çimiköy	Orman Kenarı	Kepez	Orman Kenarı		
Çukurköy	Orman Kenarı	Kepezbeleni	Orman içi		

***** Akseki'de orman içi veya orman kenarı statüsüne sahip olmayan köyler.

Araştırma sahasında Büyükalan ve Çaltılıçukur köyleri dışında kalan 44 köy, orman köyü statüsüne sahiptir (Tablo 2.9). Bu özellikleri köylere, orman kesiminden başka da bazı avantajlar sağlar. Örneğin orman köylerinde ikamet edenler, konut inşa etmek istediklerinde kereste ihtiyaçlarını bedelsiz olarak alabildikleri gibi, kışlık yakacak ihtiyaçlarını da belli miktarlarda ormandan karşılayabilirler. Bununla beraber orman içi kırsal yerleşmelerin bazı sorunları da vardır. Bunlar arasında tarımsal ve endüstriyel gibi üretim ile ilgili olanlar olduğu gibi, ormanlık sahalara yerleşilmesi, köylerinin kalkındırılması ve ormanın rasyonel bir şekilde işletilememesi gibi planlama ile ilgili olanları da vardır[311].

Sahadaki köylerin büyük çoğunluğunun orman köyü olmasına rağmen, Akseki İlçesinin daha çok güney ve batı yarısında kalan alanlarda, ormancılık faaliyeti yapılabilmektedir. Özellikle Akseki Kasabası ile çevresindeki köylerde ve insanoğlunun ulaşmasının kolay olduğu kesimlerde ciddi bir orman tahribi vardır.

[311] EMİROĞLU, M., 1973, Türkiye Orman İçi Kırsal :Yerleşmeleri ve Bolu Örneği. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Coğrafya araştırmaları Enst. Coğrafya Araştırmaları Dergisi S.5-6, s.139-174, ANKARA

Ormanların tahrip edildiği kesimlerde ardıç, meşe gibi türler yayılış göstermeye başlarken, bu sahalar ekonomik olmaktan uzaklaşır. Akseki İlçesindeki 44 orman köyünün 23'ü orman içi, 21'si de orman kenarı köyüdür. Bu köylerin belirtilen statülerini kazanmalarında ormana göre konumları belirleyici olurken, bugün yoğun tahripler neticesinde pek çok köyün arazisindeki nitelikli orman alanlarının miktarı azalmıştır.

Araştırma sahasında köylerin kuruldukları coğrafi konumlar ile ormana göre durumlarının belirlenmesi arasında da paralellik vardır. Örneğin yamaç ve eteklerde kurulmuş köylerin pek çoğu orman kenarı köyü iken, vadi içi ve aşınım yüzeyindeki köyler de orman içi köyü olarak nitelendirilmişlerdir. Günümüzde aşınım yüzeyi üzerindeki köylerin nitelikli orman alanlarından uzak olmalarına karşılık, orman içi köyü olarak nitelendirilmeleri, eskiden buralarda bulunan orman varlığına işaret etmektedir. Bu köylerde günümüzde de devam eden yoğun orman tahripleri, henüz daha orman köyü olarak nitelendirilmelerinin önüne geçememiştir. Diğer yandan eteklerde kurulan bütün köyler ile yamaçlarda kurulan köyler içerisinde yer alan orman kenarı köylerinin nitelikli orman alanları ise, kendilerinden daha yüksekte kalmış ve genellikle sırtlarını yasladıkları dağlık tepelik alanların yüksek kesimlerine doğru çekilmiştir. Sonuç olarak köylerin ormana göre durumlarının ortaya çıkmasında, coğrafi konumların da etkili olduğu belirtilmelidir.

f) Yüzölçümü büyüklüklerine göre köyler

Kırsal yerleşmelerde yaşamın temel unsurları, sahadan elde edilecek ekonomik kaynaklara bağlıdır. Bu nedenle, kırsal yerleşmelerde arazi ne kadar geniş ise ekonomik kaynaklar da o derecede çeşitlenmektedir. Ancak hemen hatırlatmak gerekir ki, her ne kadar geniş arazi varlığı zenginlik olarak görülse de, arazinin nitelikli olması ilk tercik edilen özelliği olmalıdır. Doğal çevre şartlarının elverişli, sulanabilir tarım topraklarının bulunduğu ve makine kullanımının uygun olduğu araziler miktarlarına bakılmaksızın ekonomik amaçlı kullanım için öncelikli olarak tercih edilmektedir.

Kırsal yerleşmelerde nüfus ile arazi arasında bazen doğru bazen de ters orantı vardır. Özellikle tarımsal üretimden başka faktörlere (ulaşım, madencilik, endüstri vb) bağlı olarak meydana gelmiş yerleşmelerde, arazinin miktarı çok önemli

olmadığı için nüfus ile arazi miktarı arasında ters orantı ortaya çıkar. Yani arazi miktarı az, buna karşılık nüfus fazladır. Ancak tarımsal ekonominin baskın olduğu köylerde ise, arazinin miktarı ne kadar artarsa, nüfus da o derece artmaktadır. Arazi ile nüfus arasındaki dengeyi sağlayan toprağın niteliği, sulanabilmesi, entansif metotlarla tarım yapılabilmesi gibi nedenler; bazı yerlerde köy çevresinin daralarak yerleşmelerin yoğunlaşmasına, bazı yerlerde de çevrenin genişlemesi ile yerleşmelerin seyrekleşmesine neden olabilmektedir[312].

Akseki İlçesinde kasaba karakterinde olan Cevizli ve Akseki ilçe merkezi bir tarafa bırakılırsa, köylerin toplam alanı yaklaşık 1643 km^2 kadardır. Bu alanın toplam köy sayısına bölünmesiyle elde edilen köylerin ortalama yüzölçümü büyüklüğü ise 35.7 km^2'dir. Görüldüğü üzere gerçek alanlar dikkate alındığında Akseki İlçesinin köyleri fazla küçük görünmemekle beraber, aslında durum böyle değildir. Akseki İlçesinindeki toplam 46 köy yerleşmesinin 33'ünün arazisi, köylerinin ortalama yüzölçümü büyüklüğünden daha küçük değerlere sahiptir.

Tablo 2.10. Akseki'deki Köylerin Gerçek Alan Büyüklükleri.

Köyler	Gerçek Ala km^2	Köyler	Gerçek Ala km^2	Köyler	Gerçek Ala km^2
Akşahap	26,4	Değirmenlik	61,2	Kuyucak	176,4
Alaçeşme	8,0	Dikmen	22,5	Mahmutlu	10,3
Aşağıışıklar	3,2	Dutluca	7,4	Menteşbey	31,8
Bademli	84,7	Emiraşıklar	9,3	Minareli	22,5
Belenalan	7,2	Erenyaka	18,3	Pınarbaşı	22,3
Bucakalan	6,8	Geriş	14,0	Sadıklar	16,1
Bucakkışla	21,0	Güçlüköy	50,8	Salihler	26,6
Büyükalan	7,0	Gümüşdamla	92,6	Sarıhacılar	10,3
Ceceler	35,9	Güneykaya	32,1	Sarıhaliller	16,8
Cemerler	9,3	Günyaka	34,1	Sinanhoca	18,0
Cendeve	7,1	Güzelsu	17,2	Susuzşahap	29,7
Çaltılıçukur	25,6	Hocaköy	30,6	Süleymaniye	23,8
Çanakpınar	47	Hüsamettinkö	6,3	Taşlıca	30,6
Çınardibi	13,6	Karakışla	65,1	Yarpuz	180,6
Çimiköy	132,3	Kepez	35,4		
Çukurköy	9,0	Kepezbeleni	36,7		

Kaynak. Köy Hizmetleri APK Daire Başkanlığı Verilerinden Hazırlanmıştır.

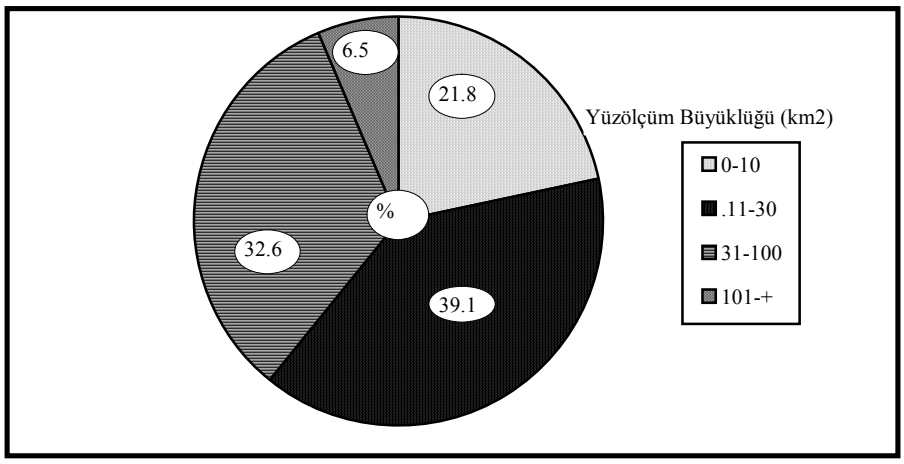
Köylerin arazi büyüklükleri incelendiğinde, en büyük arazili köylerin Akseki İlçesinin kuzeydoğu, doğu ve güneydoğu bölgelerinde bulundukları anlaşılır. Bu

[312] BULUT, İ., 1992, a.g.e. s.124

kesimlerde yerleşme yoğunluğunun azalması, geniş arazili köyler ortaya çıkarmıştır. Buralarda yer alan Yarpuz, Kuyucak, Çimiköy ve Çanakpınar yerleşmeleri, Akseki ilçesinde arazisi en büyük olan köylerdir. Özellikle kuruluş tarihleri eski olan köyler, yakın tarihlerde kurulmuş köylere göre daha geniş araziye sahiptir. Nitekim kuruluşu daha eski olan Geriş'in yüzölçümü 14 km^2 kadarken, hemen yakınında bulunan, kuruluş tarihi nispeten daha yeni olan Aşağıaşıklar köyünün ise sadece 3,2 km^2 kadardır. Ancak hemen belirtmek gerekir ki bu geniş arazi varlıkları, köylere ekonomik kaynak olarak aynı şekilde katkı sağlayamamıştır. Çünkü bu arazilerin büyük çoğunluğu ormanlık, kayalık vb kullanım dışı alanlardan oluşmaktadır.

Tablo 2.11. Akseki'deki Köylerin Yüzölçüm Büyüklük Gruplarına Göre Dağılımı

Yüzölçüm Büyüklüğü (km^2)	**Köy Sayısı**	**Yüzdesi**
0-10	10	21,8
11-30	18	39,1
31-100	15	32,6
101-+	3	6,5
Toplam	46	100.00



Şekil 2.4. Akseki'deki Köylerin Yüzölçüm Büyüklük Gruplarına Göre Dağılımı

Araştırma sahasında arazi büyüklüğü fazla olmayan köyler ise genellikle, Akseki Kasabası yakınında *"Akseki Alanı"* olarak tarif edilen aşınım yüzeyleri, üzerinde ve eski kervan yolu güzergâhına yakın konumda kurulmuş yerleşmelerdir. Bu köylerde arazi büyüklüğünün küçük olmasının nedeni, daha önce de belirtildiği gibi, bu kesimlerin tarihi devirler boyunca yoğun bir ticari faaliyete mekân

oluşturmasıdır. İnsanlar geçimlerini büyük çoğunlukla ticaretle sağladıkları için, tarım arazilerine ihtiyaç duymamışlar ve bunun sonucunda, küçük arazilere sahip birden çok köy yerleşmesi ortaya çıkmıştır. Belenalan, Bucakalan, Aşağıaşıklar bu grup köyler içerisinde olup, aynı zamanda da yüzölçümü en küçük olan köylerdir.

Araştırma sahasında köylerin yüzölçümü büyüklüklerinin gruplandırılması yapıldığında, yüzölçümü 0-10 km^2 büyüklükte olan köylerin sayısı 10 kadardır. Yüzölçümü büyüklüğü bakımından köylerin %39.1'i, yani 18'i ise 11-30 km^2 büyüklük grubunda yer alır. Bu grup köyler daha çok yamaç köyleri olarak ayrılmışlardır. Yüzölçümü büyüklüğü olarak 100 km^2 den büyük olan köyler, yukarıda da belirtildiği gibi, araştırma sahasının kenar bölgelerindeki dağlık ve yüksek sahalara yakın olan yerlerde bulunan yerleşmelerdir. Bu köyler, doğal şartları itibariyle tarım alanlarının daraldığı, hayvancılığın ön plana çıktığı yerleşmelerdir. Kuşkusuz doğal faktörlerin bir sonucu olarak, dağlık bölgelerde yerleşmeler seyrekleşmiş ve köylerin sınırları genişlemiştir. Bu köylerin geniş arazilerinde pek çok köyün de yaylası bulunmaktadır.

g) Adlarına Göre Köyler

Toponimi yani yer adları bilimi folklor ile coğrafya arasındaki işbirliğine güzel bir örnek teşkil eder. Coğrafyaya çok bağlı, yerinde kullanılmış birçok mahalli terimleri bulup çıkarmak, toponimi açısından ilgi çekicidir. Bunlar, Türkçenin araziye yakıştırarak ad koyma hususundaki zenginliğini göstermektedir[313]. Bu nedenle coğrafi çalışmalarda yer adları ve yerleşme adları üzerinde durmak, günümüzdeki beşeri özellikleri geçmişten yararlanarak açıklamada kullanılabilmektedir[314]. Gerçekten de yer adları ile ilgili çalışmalar yerleşmelerin tarihi, sosyo-kültürel ve sosyo ekonomik yapısı ile coğrafyasını ortaya koyma bakımından önem taşımaktadır. Çünkü yerleşmelerin adları genellikle, bulundukları yerlerin hem fiziki hem de beşeri coğrafyası ile ilgili ön fikirler verebilmektedir[315].

---

[313] KARABORAN, H., 1984, Türkiye'de Mevkii Adları Üzerine Bir Araştırma. Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri 11-13 Eylül 1984. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yay. No:60, Seminer Kongre Bildiriler Dizisi:17, Başbakanlık Basımevi, s.97-148, ANKARA

[314] KOCAKUŞAK, S., 1995, Alanya'da Yerleşme Adlarının Özellikleri. Ankara Üniv. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, S.4, s.171-188, ANKARA

[315] KODAY, S., 1998, Trakya'da Köy Adlarında Coğrafyanın Etkisi. 28. Coğrafya Meslek Haftası 10-12 Haziran 1998, Bildiriler Kitabı, Yıl.2000, s.221-253, İSTANBUL

Yeradları bazen öyle isabetli verilmiştir ki, gitmeden bile o yerlere ilişkin en önemli doğal ve beşeri hususiyetleri anlatma gücüne sahiptir.

Yer adları ile ilgilenen bilim dalları da oldukça çeşitlidir. Gerçekten de coğrafyacılar ile birlikte, tarihçi, sosyolog, halk bilimci, dilci, kültür tarihçisi, etnolog, askeri uzmanlar ile siyaset ve jeopolitik uzmanı gibi bilim mensupları da bu konuyla yakından ilgilenmektedir. Ancak mekânın, yani coğrafi olayların geliştiği etkilediği ve etkilendiği yerin, adlandırılması tartışmasız en çok coğrafyacıları ilgilendirmektedir[316].

Akseki'deki köylerin toponimik özellikleine yörede halen kullanılan eski köy adları ile başlanacaktır. Akseki değişik etnik ve dini özellikleri sahne olan bir yerdir. Bu nedenle köy isimlerinin yarıdan fazlasının ismi, Türkçe olmadığı gerekçesiyle değiştirilmiştir. Örnek olarak Tablo 2.12 incelenirse, 46 köy yerleşmesinden 31'inin isminde değişikliğe gidildiği görülecektir. Sahada 1975 sonrasında değiştirilen köy isimleri resmi kayıtlara geçmiş olsa da halk arasında halen yerleşmelerin eski isimleri de kullanılmaktadır.

Tablo 2.12. Akseki'deki Bazı Köylerin Eski ve Yeni Adları

Yeni Adlar	Eski Adlar	Yeni Adlar	Eski Adlar	Yeni Adlar	Eski Adlar
Akşahap	Ereşahap	Çukurköy	Efteşe	Kepez	Kışla
Alaçeşme	Alakilise	Dikmen	Didere	Kepezbeleni	Eski
Bademli	Bodamya	Dutluca	Gelves	Kuyucak	Larma
Belenalan	Belenilvat	Erenyaka	Viranyaka	Mahmutlu	Bergos
Bucakalan	Bucakilvat	Güçlüköy	Fersin	Menteşbey	Gödene
Büyükalan	Büyükilvat	Gümüşdamla	Zilan	Minareli	Menariye
Çanakpınar	Alavada	Güneykaya	Gönyat	Pınarbaşı	Minval -
Çınardibi	Tutuz	Günyaka	Emerye	Sadıklar	Gravganda
Süleymaniye	Simyom	Güzelsu	Sülles	Salihler	Hotarya
Taşlıca	Kilisalı	Hüsamettinköy	Bucaklı	Sinanhoca	İvgal
				Yarpuz	Doğrul

Yukarıdaki isimler üzerinde çalışma yapan YILDIRIM, isimleri ait oldukları dil gruplarına göre gruplandırmıştır. Buna göre sahada varlığını halen daha devam ettirten eski isimlerin ölü dillere ait olan bazılarının anlamları çıkarılabilmiştir Bunlar;

[316] BULUT, İ., 1996, Sorgun Yöresi Köy ve Mevkii Adlarının Kaynakları. Akademik Araştırmalar Sosyal Bilimler Dergisi. Yıl. 1, S.3, s.30-40, ERZURUM

1. Luvvice isimler : Evlat-İlvat (geçit yeri), Gravganda (doruk yeri), Manavul (ana tanrıça), Gağras (güzel doruk), Candeve (Tanrıça Kinda tapınağı), Cemerler (dağ doruğu ?), Götenna-Gödene (duvarlı), Larma (ay ışığı), Didere (yüce ana tanrıça).
2. Helence isimler : Efteşe (bolluk), Bodamya (nehir yurdu), Bergos (surlu), Alakisia (ala kilise), Kisel (kilise), Zilan (zorbalık).
3. İyon ismi : Simyon
4. Hitit ismi : Hotarya
5. Lukkuanca : Sülles (güzel diyar?). Bugünkü adı Güzelsu olan Sülles'in anlamı üzerine bazı çalışmalar yapılmıştır. MÖ 5. yy'dan beri yazılı kaynaklarda geçen Sülles kelimesinin Lukkuanca "görülmeye değer diyar" anlamına gelebileceğini, sözcüğün kökünün Silliyasos olması gerektiği, Silliyon, silliyasos, sallusa, sülles sözcükleri aynı kökten türemiş olabileceği belirtilmektedir[317].
6. Bilinmeyen isimler : Gelves, Tuzus-Tutuz, Ivgala-Ivgal, Gönyat vd[318].

Yukarıdaki isim gruplarında geçen bazı kelimelerin tanrıça adlan olduğu görülmektedir. Bu da bize bu bölgede yaşayan insanların varlıklarının, dişil dinlerin başladığı milattan önce yedi binli yıllara dayandığını gösterir. Burada ortaya çıkarılan sonuçlardan anlaşılacağı üzere, Akseki yöresi tarih boyunca değişik kavimlerin etkisi altında kalmıştır. Bunların başlıcaları Hattiler, Hititler, Likyalılar, Psidyalılar, Lykoniahlar, Pamfilyalılar, Isauriahlar, Helenler, Romanlar, Selçuklular ve Osmanlılardır[319].

Köylerin eski isimlerinin anlamlarına bakıldığında çoğunluğunun, köylerin herhangi bir vasfını ortaya koyduğu, bunun da adlandırma bakımından doğru bir teknik olduğu göze çarpar. Özellikle coğrafi çevre ile uyumlu, tasviri grupta yer alan yer adları dikkat çekicidir. Örneğin "Geçit yeri" anlamına gelen Evlat-İlvat kelimesi kullanılarak ortaya çıkarılan köy adları Belenilvat, Büyükilvat ve Bucakilvat, yolların geçtiği coğrafi konumlarda bulunurlar. Aynı şekilde antik bir yerleşme olan "Kotenna"dan ismini alan Gödene, Luvvice dilinde "duvarlı" anlamına gelmektedir ki bu da antik Kotenna (Gödene) yerleşmesinin duvar gibi yükselen bir tepe üzerindeki konumunun, yerleşmenin ismi üzerindeki etkisini göstermektedir.

---

[317] TEKOĞLU, R., Pamfilya'nın Eski Halkları ve Dilleri. SUNA & İNAN KIRAÇ Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yıllığı ADALYA Derg., S .IV, s.49-60, ANTALYA
[318] YILDIRIM, O.N., 2001, Akseki ve Aksekililik. Toplumsal Tarih Derg. S.2001-5, s.38-42,
[319] YILDIRIM, O.N., 2001, a.g.e. s.39

Araştırma sahasındaki bu isimler 1980 öncesinde değiştirilmiştir. Değişiklikler yapılırken bütün ad verme işlemlerinde olduğu gibi yörenin tarihi, coğrafi ve sosyal özellikleri dikkate alınmıştır[320]. Ancak bazı yerleşmelerin tarihi, coğrafi ve sosyal özellikleri ile bağdaşmayan isimler aldıkları görülür. Bu isimler, köylerin eski isimlerinin benzer heceler kullanılarak değiştirilmesinden ortaya çıkmıştır. Örneğin "Menariya" köyü Minareli'ye, Viranyaka Erenyaka'ya, Bodamya'da Bademli'ye dönüştürülmüştür. Bu köylere yeni isimleri verilirken ismi Türkçeleştirme kaygısı güdülmüş, yerleşmelerin hiçbir vasfı dikkate alınmamıştır. Başka bir isim verme şekli olarak da bazı köylere, eski adları ve yine coğrafi özelliklerle hiç bağdaşmayan isimler verildiği görülmektedir. Fersin yerine Güçlüköy, Hotarya yerine Salihler bu grup köy adlarına örnek olarak verilebilir. Bunlarda da daha önceki örneklerde olduğu gibi sadece ismi Türkçeleştirme kaygısı güdüldüğü anlaşılmaktadır.

Akseki'deki yeni köy adlarının toponimik analizi yapıldığında adların, sekiz ayrı kategoride toplandığı görülmektedir.

Tablo 2.13. Akseki'de Güncel Köy Adlarının Toponimik Analizi

Kategoriler	Köyler
Hidroğrafya ile ilgili olanlar	Güzelsu, Alaçeşme Pınarbaşı, Susuzşahap, Değirmenlik, Gümüşdamla, Çanakpınar
Yer şekilleriyle ile İlgili Olanlar	Büyükalan, Belenalan, Bucakalan, Çaltılıçukur, Çanakpınar, Çukurköy, Güneykaya, Günyaka, Kuyucak, Cemerler *, Dikmen, Kepez ?
Şahıs İsimleri ile İlgili Olanlar	Hüsamettinköy, Menteşbey, Salihler, Sarıhaliller, Sarıhacılar, Sinanhoca, Sadıklar, Süleymaniye, Hocaköy, Mahmutlu, Ceceler**, Emiraşıklar, Aşağıaşıklar ?
Bitkilerle İlgili Olanlar	Dutluca, Yarpuz, Cevizli, Çınardibi, Bademli
Kayaçlarlarla İle İlgili Olanlar	Taşlıca
Eski İsimlere Benzer Olanlar	Minareli, Erenyaka, Bademli, Büyükalan, Belenalan, Bucakalan
Eski Yapılarla İlgili Olanlar	Candeve**
Dönemlik Yerleşmelerle İlg. Olan	Karakışla, Bucakkışla
Ekonomik Faaliyetlerle ilg.	Değirmenlik

*Eskiden beri değişmemiş Luvvice isimler arasındadır, dağ doruğu (?) anlamına gelir.

** Eskiden beri değişmemiş Luvvice isimler arasındadır, Tanrıça Kinda tapınağı anlamına gelir.

[320] ALAGÖZ, C.A., 1984, Türkiye'de Yer Adları Üzerine Bazı Düşünceler. Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri 11-13 Eylül 1984. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yay. No:60, Seminer Kongre Bildiriler Dizisi:17, Başbakanlık Basımevi, s.11-23, ANKARA

Yurdumuzdaki yer adları gözden geçirildiğinde çok sayıda boy, oymak, aşiret ve şahıs adlarından meydana gelen isimlerin varlığı dikkate çeker[321]. İnsan adlarının yer adı olarak kullanılması tabii bir hadisedir. Çeşitli hususiyetleriyle dikkati çeken kişinin adını bir yere bağlamak, böylece o kişiyi ebedileştirmek bütün cemiyetlerde görülmektedir. İnsan adları, bazen eksik, bazen de ek almak suretiyle yer adları olarak kullanılır[322]. Yer adları arasında en fazla yoğunluktaki ikinci kategoriyi, tabii olgular teşkil etmektedir. Bunlar genellikle tarihi anlamı olmayan her dönemde rastlanabilen tasviri yer adarlıdır[323]. Araştırma sahamızda da yurdumuzun genelindeki bu duruma uygun olarak, şahıs isimlerinden kaynaklanan yer adları ile coğrafi mekânın tasvirinden ortaya çıkan yer adları en fazla sayıda rastlananlardır. Akseki de toponimik analize tabi tutulabilen 42 köy adının toplam 25'i bu grup yer adlarından oluşmaktadır. Salihler, Menteşbey, Mahmutlu, Hüsamettinköy gibi şahıs isimlerinden kaynaklanan köy adlarının yanında; Büyükalan, Çukurköy, Dikmen gibi mekânın tasvirine bağlı olarak ortaya çıkmış yer adları da vardır.

Tarih boyunca yaşama alanları değişen kavimler, gittikleri yerlere kendi kültürel özelliklerini de götürmüşler, bu çerçevede eski yaşam alanlarının isimlerini taşımışlar veya kendilerini o bölgeden ayıran yer adları kullanmışlardır. Bu tür yer adları tarih boyunca yörede yaşayan insanların kökenleri hakkında bilgi verebilmektedir. Antalya yöresinde bulunan pek çok yer adının da tarihi bir geçmişi vardır[324]. Örneğin Akseki İlçesinin iki köyünün adında Arapça'da *"bitkin", "yorgun", "solgun"* anlamına gelen "şahap" kelimesine rastlanır. Bu kelimenin aslının Arapça olması, Susuz-şahap ve Ak-şahap köylerinin tarihsel bağlarının ortaya çıkarılmasında öncü bir fikir oluşturabilmektedir.

Konar-göçer yaşamda gerçek manada bir üretim alanı olarak görülen doğaya verilen isimler, onun nasıl algılandığını ve ne şekilde kullanıldığını da

---

[321] YEDİYILDIZ, B., 1984, Türkiye'de Yer Adı Verme Usulleri ve Yer Adı değişikliklerinin Tarihi Gelişimi. Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri 11-13 Eylül 1984. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yay. No:60, Seminer Kongre Bildiriler Dizisi:17, Başbakanlık Basımevi, s.25-41, ANKARA

[322] SAKAOĞLU, S., 1984, İnsan Adlarından Kaynaklanan Yer Adlarımız. Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri 11-13 Eylül 1984. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yay. No:60, Seminer Kongre Bildiriler Dizisi:17, Başbakanlık Basımevi, s.259-264, ANKARA

[323] YEDİYILDIZ, B., 1984, a.g.e., s.27

[324] GÜLENSOY, T., 1993, Alanya-Antalya Yöresinde Türk Yer Adları. 3. Alanya Tarih ve Kültür Semineri, ALSAV Alanya Tarih ve Kültür Seminerleri, s.191-196, ALANYA

göstermektedir. Bugün büyük oranda terk edilen bu yaşam tarzının uzak geçmişini anımsatan yer adları, halen kullanmaya devam etmektedir[325]. Bu hayat tarzının yaşam alanları *"kışlak", "kışla", "kışlık"* ve *"yayla", "yaylak", "yazlık"* olarak yer adlarında bulunabilir. Akseki İlçesindeki iki köyde de konar-göçer yaşamın izlerini taşıyan köy adlarına rastlanır. *"Karakışla"* ve *"Bucakkışla"* köyleri, bulundukları coğrafi konumda tarihi devirler içinde kışlak olarak kullandıklarından dolayı, isimlerinin sonuna *"kışlık"* anlamına gelen *"kışla"* sözcüğünü ek olarak almıştır. Bu iki yerleşmeden başka Kepez köyünün de eski adı *"Kışla"*dır. Köy arazisi içinde bulunan derin yarılmış vadilerin, konar-göçer yaşamın yoğun olduğu dönemlerde *"kışlak"* olarak kullanıldığından, köyün eski adı *"Kışla"* olarak ortaya çıkmıştır. Zaten iyi irdelendiğinde banı ve pey gibi çok özel yerleşmelerin dışında Anadolu'da sürekli oturulan köyler, kışlağın da kendisidir. Ayrıca *kışlak* diye yeni bir yerleşme tipi aramaya da gerek yoktur[326].

Köylere ad verilirken, buralardaki ticarethaneler de belirleyici olmuştur. Bu çerçevede, eski yaşam tarzının en önemli işyerlerinden olan değirmenler dikkate alınmıştır. Antalya il genelinde bulunan *"değirmen"*le ilgili 4 köy adından biri de, "Değirmenlik" olarak Akseki İlçesinde bulunmaktadır[327].

Her adın, bir gerçek veriliş sebebi yanında birkaç da halk yakıştırması olduğu unutulmamalıdır. Bir olaya bir hikâyeye bağlanan adlar, çoğu zaman halkın yakıştırmasıdır[328]. Akseki İlçesindeki bu tip yer adlarına ise Ceceler köyü örneği verilebilir. Köyün kuruluşunda iki yaşlı kadının etkili olduğu ve yaşlı kadınlara Cice dendiği yönündeki yakıştırmayla, köyün adı Ceceler olarak ortaya çıkmıştır. Bir bilimsel açıklaması olmayan bu yer adının ortaya çıkması da, halk yakıştırmasına güzel bir örnek teşkil etmektedir.

Araştırma sahasında bazı köy adları da toponimik analizde iki farklı grup altında yer alabilmektedir. Hem hidroğrafik özelliklerden hem de jeomorfolojiden etkilenerek birden fazla grupta yer alan Çanakpınar, bu grubun dikkat çeken

---

[325] ERCENK, G.,1995, Alanya Bölgesindeki Bazı Yer Adlarında "Hz Ali Motifi". 5. Alanya Tarih ve Kültür Semineri, ALSAV Alanya Tarih ve Kültür Seminerleri, s.191-196, ALANYA
[326] BULUT; İ, 1992, a.g.e.,s.146
[327] SAKAOĞLU, S., 1996, Doğu Alanya'daki Bazı Yer Adlarına Üzerine. 6. Alanya Tarih ve Kültür Semineri, ALSAV Alanya Tarih ve Kültür Semineri Yayınları III, s. 109-111, 2004, KONYA
[328] SAKAOĞLU, S., 1997, Batı Alanya'daki Bazı Yer Adlarına Üzerine. 7. Alanya Tarih ve Kültür Semineri, ALSAV Alanya Tarih ve Kültür Semineri Yayınları III, s. 123-126, 2004, KONYA

örneklerindendir. Ayrıca Büyük-ilvat (Büyükalan), Belen-ilvat (Belenalan) gibi eski isimlerinden etkilenen hem de jeomorfolojik özelliklerin belirlediği isimler bu grup altında değerlendirilebilir.

h.Belediye Örgütlü Köyler

Yurdumuzda nüfusu az, kasaba karakteri taşımayan, belde statüsüne sahip, belediye örgütlü yerleşmeler bulunmaktadır. Bu yerleşmeler, belediye teşkilatına sahip oldukları için *"Belediye Örgütlü Köy Yerleşmeleri"* olarak tanımlanırlar[329]. Akseki ilçesi sınırları içerisinde, belediye teşkilatına sahip yedi yerleşme bulunmaktadır. Bunlar; Akseki Kasabası, Cevizli, Bademli, Kuyucak, Süleymaniye, Yarpuz ve Güçlüköy'dür. Bu başlık altında olanlardan Akseki ve Cevizli kasaba karakterindeyken, diğerleri halen köy karakterindeki yerleşmelerdir. Bu nedenle bu yerleşmeler eldeki araştırmada, belediye örgütüne sahip köy yerleşmeleri olarak genel özellikleri ile ele alınmışlardır.

1)Kuyucak Köyü

Akseki İlçesinin kuzeybatısında, ilçe merkezine 55 km mesafede bulunur. Kuyucak'ın ilk adı ay ışığı manası taşıyan[330] *Larma* (İlarma)'dır. Köy ilk olarak bugünkü Kamış Yaylasında kurulmuş, daha sonradan *Öteoluk* denen vadi içine inip yerleşmiştir (Fotoğraf 2.14). Manavgat Çayının en uzak kaynaklarından birinin bulunduğu Kuyucak, sahada vadi içindeki ışınsal doğrultuda uzanan tek köy yerleşmesidir. Kuyucak'ın nüfusu 1935 yılında 695 kişiyken, bu değer 2000 yılı nüfus sayımında 4841 kişiye ulaşmıştır. Köy, Cevizli'den sonra Akseki İlçesinin en fazla nüfusu bulunan belediye örgütlü yerleşmesidir. Kuyucak, geçmişte ve günümüzde daima Cevizli'nin gölgesinde kalmış, ekonomik ilişkilerini de öncelikle Cevizli daha sonra da Akseki ve Beyşehir'le kurmuştur.

Kuyucak'ın resmi rakamlarla telaffuz edilen nüfusu ile gerçek nüfusu arasında büyük farklar vardır. Çünkü 2005 yılı hane halkı belirleme anketlerine göre Kuyucak nüfusu, sadece 471 kişi kadardır. Köydeki ticari işyerleri ise dört bakkal, bir lokanta, iki kahvehane, bir nalbur ve köye bir km mesafedeki Subaşı Mağarası

[329] ÖZÇAĞLAR, A., 1997, Türkiye'de Belediye Örgütlü Yerleşmelerin Coğrafi Dağılışı. Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Derg. S.6, s.243-272, ANKARA
[330] YILDIRIM, O.N., 2001, a.g.e.,s.39

mesire alanındaki Subaşı Restaurant'tan ibarettir. Köyde, birleştirilmiş sınıflı ve 2006-2007 öğretim yılında 2 öğretmeni, 26 öğrencisi olan bir ilkokul ile bir de sağlık ocağı bulunmaktadır. Görüldüğü gibi gerek ticari işyeri sayıları ve türleri, gerekse de eğitim hizmetleri açısından bir kasaba hüviyetinden oldukça uzak olan yerleşmenin, belediye teşkilatı 1986 yılında kurulmuştur. Köyün Cumhuriyet ve Fatih olmak üzere iki mahallesi ve toplamda 395 konutu bulunmaktadır. Ancak bu konutların yarısından fazlası boştur. Çünkü 2005 yılı itibariyle Kuyucak'ta sadece 182 konutta devamlı olarak ikamet edildiği belirlenmiştir. Köyde belirlenen bu aile sayısıyla, Akseki ilçesinin ortalama aile büyüklüğü sayısı (2,8 kişi) karşılaştırıldığında, Kuyucak'ın yaklaşık 500 kişi kadar nüfusa sahip olduğu anlaşılır.



Fotoğraf 2.14. Kuyucak'tan Bir Görünüm.

Kuyucak, 20 yıldan fazla bir süredir belediye teşkilatına sahip olmasına rağmen, gelişip merkezi özellik kazanamamıştır. Bu durumun ortaya çıkmasının sebebi, Cevizli Kasabasına olan yakınlığıdır. Kuyucak'ın gerek kendisinin, gerekse de çevresindeki yerleşmelerin bütün ekonomik ilişkilerini Cevizli Kasabası ile kurması yerleşmenin, köy karakterinden sıyrılarak kasaba hüviyeti kazanmasını engelleyen yegâne faktördür. Gerçekten de Kuyucak, en yakınında bulunan

Gümüşdamla Köyüne dahi hizmet vermekten uzaktır. Gümüşdamla Köyü, bütün ilişkilerini öncelikli olarak Cevizli Kasabası ile kurmuştur.

Köyden dışarıya uzun yıllar devam eden ve şimdi durma noktasına gelen göç hareketi, köyün bugünkü nüfusunun 1935 nüfusundan dahi düşük olmasına neden olmuştur. Gerçek nüfus ile sayım gününde elde edilen nüfus miktarı arasında yaklaşık 10 kat bir fark bulunması, yerleşmedeki nüfus sayımlarında yapılan abartılardan ileri gelmektedir.

Göçün yoğun yaşandığı köyde, yurt dışına gidenler genellikle Almanya, Hollanda, Belçika ve Avusturya'da bulunurlar. Yurt içinde de İstanbul, göçün ana merkezidir. Bundan başka Antalya, Manavgat ve Isparta göç edilen yerlerdir. Manavgat'a göç edenler turizmde, diğer yerlere göç edenler ticaretle uğraşırlar. Ayrıca köy sınırları içerisindeki Belbaşı ve Otluk dağlarında Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü Av Koruma ekipleri gözetiminde yaban keçisi avcılığı yaptırılmaktadır. Kuyucak'ta üç kişide av koruma görevinde çalışmaktadır.

Kuyucak, burada açıklanan ticari özellikleri, yaşam tarzı ve gerçek nüfus değeri gibi nedenlerden ötürü bir kasaba yerleşmesinden çok, belediye örgütüne sahip köy yerleşmesi olarak değerlendirilmelidir.

2)Bademli Köyü

Eski adı Helence bir kelime olan ve nehir yurdu anlamına gelen *Bodamya*'dır[331]. Köy, aynı adı taşıyan derenin kaynağına yakın bir konumda, vadinin iki yamacına yayılmıştır (Fotoğraf 2.15). Bademli, kurulduğu yerin özel konumundan dolayı, yarım daire şeklini alarak vadi tabanından uzaklaşıp yamaçlara doğru ilerlemiştir. Köy, 2000 yılı sayımına göre 2230 nüfusa sahiptir. Ancak bu değer oldukça yanıltıcıdır. Akseki İlçesindeki pek çok yerleşmede olduğu gibi, Bademli'nin nüfusunda da ciddi miktarlarda abartı yapılmıştır. Nitekim 2005 yılı hane halkı belirleme anketine göre Bademli'nin gerçek nüfusu 291 kişidir. Yerleşmeden dışarıya yoğun şekilde meydan gelen göçün en iyi göstergelerinden biri, 1935 yılında 661 kişilik bir nüfusa sahip olmasıdır. Cumhuriyetin ilk yıllarında 600'den fazla nüfus ile Akseki Kasabasından kuzeyde Kuyucak, Cevizli gibi yerleşmelerden sonra en fazla nüfus miktarı barındıran yerleşme iken, bugünkü

[331] YILDIRIM, O.N., 2001, a.g.e. s.39

gerçek nüfusu belediye örgütüne sahip olması için yeterli değildir. Ancak, nüfusundaki abartı sayesinde belediye teşkilatı kurulmuştur. Köyde okul dahi yoktur. Bu nedenle az sayıdaki öğrenci Cevizli İlköğretim Okuluna taşınmaktadır. Bugün için köyde ticari işyeri olarak, üç kahvehane, üç bakkal, bir çay bahçesi yer alırken, hizmet sektörü içinde sayılabilecek dört de nakliyeci bulunmaktadır.



Fotoğraf 2.15. Bademli'den Bir Görünüm.

Görüldüğü gibi yerleşme gerek nüfus büyüklüğü, gerekse de fonksiyonel özellikleri bakımından kasaba değil, sadece belediye örgütüne sahip bir köy yerleşmesidir. Bademli'nin en önemli özelliği el sanatı olarak ağaç kaşık işçilinin gelişmiş olmasıdır. Ancak bu el sanatı da daha ileride tekrar üzerinde durulacağı üzere, eski önemini oldukça yitirmiştir.

Bademli, Atatürk ve Fatih olmak üzere iki mahalleden oluşur. Yerleşmede bugün (2006), 128 hanede 291 nüfus yaşamaktadır. Bu değerlere göre Bademli'nin ortalama aile büyüklüğü 2,2'dir. Bu da çoğu ailenin çekirdek aileden dahi daha küçük olduğunu ve çalışabilecek nüfusun köyde kalmadığını, hatta insanların daha çalışma çağına gelmeden köylerinden ayrıldığını göstermektedir. Bu nüfus yapısı

devam ettiği takdirde, Bademli'nin ileriki zamanlarda nüfusça tamamen boşalacağı tahmin edilmektedir.

Yerleşme, eski Konya-Beyşehir-Antalya yoluna yakın konumda bulunmaktadır. Özellikle Konya-Antalya yol güzergâhının değişerek Konya-Seydişehir-Antalya yönünde gelişmesi, Bademli'nin canlılığını iyiden iyiye azaltmıştır. Bademli'de günlük ihtiyaçları karşılayacak işyerleri dahi bulunmamaktadır. Bu nedenle yerleşme Cevizli ve Beyşehir ilçeleri ile ticari ilişkiler içerisindedir. Köyün nüfusu yaz aylarında, tatillerini köyde geçirmek isteyenler sayesinde, 400-500 kişi kadar artmaktadır.

3)Süleymaniye Köyü

Araştırma sahasında belediye örgütüne sahip olan köy yerleşmelerden biri de, Süleymaniye'dir. Eski adı İyon ismi olduğu tahmin edilen *Simyon*'dur[332]. 2000 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre Süleymaniye'nin nüfusu, 2002 kişidir. Bu nüfus miktarının dikkat çeken en önemli özelliği, son sayımdan önce 1997 yapılan nüfus tespitine göre yaklaşık 1/3 oranında azalmış olmasıdır. Süleymaniye'nin nüfusu 1997 yılında 3123 kişi iken, 3 yılda çok ciddi bir nüfus kaybı yaşamıştır. Yerleşmede bu yıllar arasında herhangi bir olağanüstü durumun olmaması, Akseki ilçesi genelinde olduğu gibi, Süleymaniye'de de yüksek değerlerde nüfus abartılarının yapıldığını göstermektedir. 2000 yılındaki nüfus dahi, gerçek değeri yansıtmaktan çok uzaktır. Çünkü 2005 yılı itibariyle yerleşmenin nüfusu, yaklaşık 357 kişi kadardır. 2000 yılı nüfus sayımı sonucunun 2000 kişinin üzerinde çıkması dahi, nüfus değerleri üzerindeki beşeri müdahaleleri doğrulamaktadır.

Süleymaniye, Akseki İlçesinin en eski köylerinden biridir. Yerleşme, Gidengelmez Dağlarının batı-güneybatıya bakan yamaçlarının eteklerinde kurulmuştur. Yerleşmenin özellikle batı-güneybatı yönündeki bölümünde Değirmenlik depresyonu bulunur ki bu saha, nispeten düz alanların varlığını ortaya çıkarmıştır. Çevresindeki yerleşmelere göre daha fazla miktarda tarımsal arazi varlığına sahip olan Süleymaniye'de buna rağmen, yüksek değerlere ulaşan göçün önüne geçilememiştir. Akseki İlçesinin pek çok köyünde olduğu gibi Süleymaniye'nin de günümüzdeki gerçek nüfusu, 1935 yılındaki nüfusundan (425

[332] YILDIRIM, O.N., 2001, a.g.e. s.39

kişi) daha düşük bir değer göstermektedir. Yerleşmede belediye örgütü bulunmasına karşılık, Bademli'de olduğu gibi, ilkokul dahi yoktur. Bu da nüfus sayımlarında çıkan değerlerin gerçeği yansıtmadığını gösteren işaretlerden biridir.

2005 yılı itibariyle köyde ticari işyeri olarak; iki bakkal, bir marangoz, bir kahvehane, bir berber ve iki hızar bulunmaktadır. Görüldüğü gibi Süleymaniye'deki işyerleri, insanların günlük hayatlarını sürdürmelerini sağlayacak ihtiyaçların karşılanmasından dahi uzaktır.

Süleymaniye, insanının yenilikçi yapısı ve belediye başkanının özverili çalışmalarıyla son yıllarda daha çok gündeme gelmeye başlamıştır. Özellikle bütün Akseki ilçesinin kapsayan *"Akseki İbradı Havzası Kültürel Gelişimi İşbirliği Protokolü"* içerisinde, Süleymaniye'nin kendine özel bir yer bulması oldukça dikkat çekicidir. İçişleri Bakanlığı, Orman Bakanlığı, Akdeniz Üniversitesi Rektörlüğü, ÇEKÜL Vakfı, Mimarlar Odası Genel Başkanlığı ve Yöresel Sivil Toplum Örgütleri (Aksekililer Yardımlaşma Derneği ve İbradı Güç Birliği ve Kalkınma Vakfı) tarafından imzalanan protokol çerçevesinde, Akseki İlçesinde çeşitli projeler gerçekleştirilmektedir. Temmuz 2005 tarihinde anılan protokol çerçevesinde; kırsal bölgelerdeki kalkınma çabalarına ivme kazandırmak ve bölgenin yerel, sosyal ve kültürel değerleri ile korunarak turizme kazandırılması amacıyla Süleymaniye'de bir proje başlatılmış ve gelecekte Süleymaniye'nin bir merkez olarak örgütlenmesi düşüncesi ağırlık kazanmıştır. Bu bağlamda Süleymaniye'de, yöre halkının, kendi özgün değerlerine sahip çıkması için, bilinçlendirilme çalışmalarının yapılacağı ve havzadaki tüm çalışmaların değerlendirilerek hem ulusal hem de uluslararası iletişimin kurulabileceği, *"Akseki–İbradı Havzası Çevre ve Kültür Değerleri Araştırma ve Uygulama Merkezi"* nin kurulma çalışmaları başlatılmıştır. Bu çerçevede, beldenin kültür envanteri hazırlanmaya çalışılmış ve yerleşmede ki tarihi evlerin restore edilmesi amaçlanmıştır. İlk olarak restorasyonu tamamlanan Eski Ahşap Süleymaniye Camiinin açılışı 2006 yılında yapılmıştır (Fotoğraf 2.16). Akdeniz Üniversitesi Serik Meslek Yüksek Okulu, ÇEKÜL Vakfı ve Süleymaniye Belediyesi'nin ortaklaşa düzenlediği yaz okulu ile de araştırma merkezi olarak kullanılması düşünülen eski okul binası ve misafirhane olarak kullanılacak belediyeye ait köy konağının rölöve ve restorasyon projeleri tamamlanmıştır. Yaz okulu sırasında ayrıca üç adet düğmeli evin rölöveleri hazırlanmıştır.

Ayrıca burada kurulan uygulama merkezi ile;

• Süleymaniye Belediye Binasının yöre kimliğine uygun olarak yeniden yapılması veya mevcut bir binanın onarılarak yeniden işlevlendirilmesi,

• Süleymaniye Beldesindeki yayla turizmi potansiyelinin değerlendirilmesi için yeni yapılaşmanın disipline edilmesi ve yayla turları düzenlenmesi,

• Hadim Yaylasının *"Dağcılık Sporları Eğitim Merkezi"* olarak yapılandırılması ve

• Karadağ Mağarasına ulaşımın sağlanması, amaçlanmaktadır[333].



Fotoğraf 2.16. Süleymaniye Ahşap Camiinin Restore Edilmiş İç Mekânı (kaynak ÇEKUL Vakfı)

4) Yarpuz Köyü

Eski adı *Doğrul* olan yerleşmenin 2000 yılı sayımına göre nüfusu 3200'dür. Ancak diğer belediye örgütlü yerleşmelerde olduğu gibi Yarpuz'da da, gerçek nüfus değeri bundan çok düşüktür. 2005 yılı hane halkı belirleme anketlerine göre Yarpuz'daki 97 hanede 297 kişi yaşamaktadır. Yarpuz'da 2006-2007 eğitim–öğretim yılında 17 öğrencisi bulunan birleştirilmiş sınıflı ilköğretim okulu bulunurken, 5-8.

[333] http://www.cekulvakfi.org.tr/icerik/haberDetay.asp?ID=355

sınıflarda okuyanlar taşımalı eğitime tabidirler. Yerleşmenin hane halkı sayısı, öğrenci sayısı ve fiziksel özellikleri göz önüne alındığında, burasının bir kasaba yerleşmesinden ziyade, belediye örgütüne sahip köy yerleşmesi özelliği taşıdığı anlaşılmaktadır.

Yerleşmede ticari işyeri olarak iki kahvehane, iki bakkal bulunmaktadır. Akseki İlçesinin en eski köylerinden olan Yarpuz, aynı zamanda ilçenin deniz seviyesinden en yüksekte yer alan yerleşmelerden biridir. Bir uvala içerisinde yerleşmiş olan köy, hemen kenarından geçen Konya-Antalya karayoluna rağmen gelişme gösterememiştir. Akseki İlçesinin en geniş arazili köyü olan Yarpuz, Alacabel geçidine oldukça yakın konumda bulunur. Merkez Mahallesi olarak bir tek mahalleden ibaret olan yerleşme, araştırma sahasındaki diğer örnekleri ile benzerlik gösteren tipik bir belediye örgütlü köydür

5)Güçlüköy

Akseki İlçesindeki belediye örgütlü köy yerleşmelerinin en büyüğüdür. Eski adı *Fersin* olan Güçlüköy'ün biri yamaca, diğeri de Konya –Antalya yolunun geçtiği depresyona yerleşmiş olarak iki mahallesi vardır (Fotoğraf 2.17). Bugün yamaçta bulunan eski ve ilk merkezi, hemen tamamıyla boşalmıştır. 2000 nüfus sayımına göre 1640 kişinin bulunduğu Güçlüköy'ün gerçek nüfusu, 602 kişi kadardır. Köyde 165 hane bulunmaktadır. Diğer belediye örgütlü köy yerleşmelerine göre bazı avantajları vardır. Bunların en önemlisi Konya-Antalya karayolunun, köyün içerisinden geçmesidir. Güçlüköy'de çoğunluğu karayolu kenarında sıralanmış dört lokanta, üç bakkal, bir kahvehane, bir demirci bir de petrol istasyonu olmak üzere sekiz işyeri bulunmaktadır. Bunlara ilave olarak yaz aylarında bazı köylüler tarafından bahçelerinde yetişen taze sebzelerin, bağlarda yetişen üzümün, evde yapılan çeşitli pekmezlerin satılması şeklinde ortaya çıkarılan bir yol üstü ticareti de gelişme göstermiştir. Köy de bu işi yapan yaklaşık on kişi bulunmaktadır. Köyün başka bir avantajı da nispeten tarım yapılabilecek arazinin mevcut olmasıdır.

Güçlüköy, 1935 yılında 362 nüfusa sahip idi. Akseki İlçesinde, nüfusu normal olarak artış gösteren ender yerleşmeler arasında bulunmaktadır. Köyde, birleştirilmiş sınıflı ilköğretim okulu mevcuttur. 2006-2007 eğitim-öğretim yılında 33 öğrencisi bulunan okulun, öğrenci sayısına bakıldığında çocuk nüfusun, toplam nüfusun sadece %5'ini meydana getirdiği ancak bunun dahi Akseki İlçesindeki diğer

yerleşmelere göre yüksek bir değer olduğunun altı çizilmelidir. Yerleşme gerek fiziksel özellikleri, gerek nüfus miktarı, gerekse de fonksiyonel açıdan yola bağlı olarak birkaç ticari işyerinin açıldığı, tipik bir yol kenarı köyüdür. Köyde belediye teşkilatının 1999 yılında kurulmasından sonra, Özgürlük ve Barış isimlerinde iki mahalle oluşturulmuştur.



Fotoğraf 2.17 Güçlüköy'ün Yol Kenarında Bulunan Fersinalanı Mahallesinden Bir Görünüm.



Fotoğraf 2.18. Güçlüköy Belediyesi Hizmet Binasından Bir Görünüm.

Güçlüköy, incelenen belediye örgütlü köy yerleşmeleri içerisinde gelişmeye en müsait tek merkezdir. Güçlüköy, her geçen gün artan ticari işyerleriyle, Akseki-Antalya yol güzergâhında Murtiçi gibi önemli bir konaklama yeri ve ticari merkez olma potansiyeline sahiptir.

2.1.3.2.Kasaba Yerleşmeleri

Yerleşmelerin fonksiyonlarına göre yapılan sınıflandırmada köy, kasaba ve şehir olarak ayırt edilen tiplerden kasabalar; köy (kırsal) ve şehir arasındaki geçiş tipini oluşturur. Genellikle belediye teşkilatına sahip olan bu yerleşmeler, hem köy hem de şehir yaşamından izler taşır. Kasabalar, şehirler kadar gelişememiş, fakat köylere oranla bir hayli gelişmiş yerleşmelerdir. Herhangi bir kırsal yerleşmenin kasaba veya köy olarak ayırt edilmesini belirleyen çeşitli kriterler vardır. Yerleşmenin nüfusu, fizyolojik yapısı ve yaşam standartları, kasaba veya köy olarak ayırt edilmelerini belirleyen kriterlerden bazılarıdır. Yurdumuzda nüfus miktarının artması ve yerleşmelerde yaşam standartlarının gelişip değişmesi, köy-kasaba ayrımında kullanılan kriterleri de değiştirmiştir. Özellikle ayrımda kullanılan nüfus değerlerindeki değişmeler, net bir şekilde izlenebilir. Bu çerçevede, önce 2 bin sonra 5 bin ve 10 bin nüfus değerleri, kasabalarla köylerin ayrım noktaları olarak kabul edilmiştir.

Araştırma sahasında iki adet kasaba yerleşmesi mevcuttur. Bunlar; Akseki ve Cevizlidir. Bunlardan Akseki, bilindiği gibi ilçenin idari merkezidir. Cevizli ise, ilçe merkezinden kuzeyde bulunan eski bir nahiye merkezidir. Her iki kasabada da belediye teşkilatı bulunmaktadır. İnsanların günlük ihtiyaçlarını kolaylıkla sağlayabildikleri bu yerleşmelerin nüfusları, yaz ve kış mevsimlerinde oldukça farklı değerler göstermektedir. Araştırma sahasında yerleşmeler sınıflandırılırken, buralardaki hayat şartları, ticarethanelerin türü ve sayıları, çevresine olan etkileri göz önüne alınmıştır.

Nüfusları bakımından orta büyüklükte olan bu kasabalarda yaşayanların sayısı gerçekte, bilinenden oldukça düşüktür. Ancak nüfusları her ne olursa olsun bu yerleşmelerin, özellikle çevrelerine verdikleri hizmetler, hizmet sektörünün üyeleri ve merkeziyetlik konumları bir arada düşünüldüğünde, birer kasaba oldukları açıktır.

1)Cevizli Kasabası

Cevizli**,** araştırma sahasında Akseki'den sonraki en büyük yerleşmedir. 2000 yılı nüfus sayımına göre yerleşmede 7737 kişi bulunmaktadır. Ancak yerleşmenin gerçek nüfusu bu değerin oldukça altındadır. Cevizli, 1935 yılındaki 779 kişi olan nüfusu ile Akseki İlçesinin en büyük köyü durumundaydı. Aynı zamanda Cevizli, 1966 yılında kurulan belediye teşkilatı ile Akseki İlçesinde, ilçe merkezinden sonra belediye teşkilatına kavuşan ilk yerleşme olma özelliğine de sahiptir. Yaklaşık 11 köyün (Gümüşdamla, Kuyucak, Salihler, Günyaka, Çınardibi, Susuzşahap, Ceceler, Karakışla, Süleymaniye, Değirmenlik, Bademli) hizmet merkezi olan yerleşme, bugünkü Konya-Seydişehir-Antalya yolu açılmadan önce çok daha aktif bir ticari hayata sahipti. Çünkü eski yolun Konya-Beyşehir-Cevizli-Akseki-Antalya şeklindeki güzergâhı, yeni yolun açılmasıyla değişmiş ve Cevizli önemli bir fonksiyon kaybına uğramıştır.



Fotoğraf 2.19. Cevizli Kasabasından Genel Bir Görünüm

Yerleşmenin tarihi oldukça eskilere dayanır. Bilinen ilk adı *Gağras*'tır. Bu isim önce Yeşilköy olarak değiştirilmişse de, bazı karışıklıklara neden olduğu için daha sonradan Cevizli olarak belirlenmiştir[334].

[334] ÖZKAYNAK, K., 1954, a.g.e. s.117

Yerleşme ilk olarak bugünkü Kayaardı Mahallesinin bulunduğu kesimde, Erenler Tepesindeki arkeolojik kalıntılara yakın konumda kurulmuştur (Fotoğraf 2.19). Günümüzde yamacın önüne ve Cevizli Polyesi tabanındaki düzlüğe doğru yayılmış olan Cevizli, Anadolu'da belli bir planda oluşturulan ilk yerleşmelerden biridir. Çünkü, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde devlet tarafından inşa edilen ilk afet konutları Cevizli'de yapılmıştır. Cumhuriyetin 10. yıl kutlamaları sırasında, 29 Ekim 1933'de, halk polye tabanında *"Harmanyeri"* olarak tarif edilen kesimde Cumhuriyeti kutlarken, mahalle içindeki bir evde çıkan yangın kısa sürede yayılmış, ahşap malzemenin çok kullanıldığı yerleşmedeki evlerin yarıdan fazlası yanmıştır. Yangın, Cumhuriyet kutlamaları sırasında meydan geldiği için olay Ankara'da duyulmuş, bunun üzerine Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK olayla bizzat ilgilenip, yanan evlerin yerine yenilerinin yapılması için gerekli düzenlemeleri yaptırarak 105 evin inşa edilip kura ile hak sahiplerine dağıtılmasını sağlamıştır.

Atatürk'ün bu ilgisi sadece yardımla kalmamış, yerleşmenin biçimlenmesi ve yeni evlerin planlanması da, Atatürk'ün düşüncesiyle şekillenmiştir. Atatürk, evlerin bahçe içinde olmasını, sokakların geniş ve dik açıyla birbirini kesmesine istemiştir. Her ev için 550 m^2 arsa ayrılmış, 80 m^2'lik evler inşa edilmiştir. Bugün yerleşmenin mekânsal yapısını, ızgara plan olarak tanımlanabilecek bu planlı alan ve daha önce yanan mahallelerin yeniden oluşumu ile meydana gelen organik doku belirlemektedir. Bu iki doku birbiriyle kesintisiz şekilde birleşmiştir. Yapılan afet evleri Cevizli'nin yatay gelişimini etkilemiş, yamaçtaki yerleşme bu evler sayesinde polye tabanına doğru yayılış göstermiştir. Bugün Atatürk Evleri olarak bilinen bu evlerden bir kaçı ayakta kalmış, Cevizli Belediyesi de bu tarihi mirası korumak için arayışlara girmiştir (Fotoğraf 2.20). Bugün halen bir kaçının kullanıldığı bu evlerden, terk edilmiş olan iki ev, restore edilmiştir. Atatürk Evleri olarak bilinen bir mahallenin doğmasını sağlayan evler, korunmalı ve tarihi miras olarak değerlendirilmelidir. Yerleşmenin yatay gelişimini etkileyen bu olaydan sonra dışarıya yoğun bir göç yaşanmış olmasına rağmen, bu göç hareketiyle gidenlerin çoğunluğu evler yapıldıktan sonra geri dönmüşlerdir.



Fotoğraf 2.20. Cevizli'de Restore Edilmiş Eski Atatürk Evlerinden Bir Örnek.



Fotoğraf 2.21. Cevizli'de Yaz Aylarında Gelenler Tarafından Kullanılan Modern Meskenler.

Yerleşme bugün, eğitim ve ticari hizmet alanlarıyla çevresindeki köylerin merkezi durumuna gelmiştir. Cevizli'nin gerçek nüfusu her ne kadar düşük olsa da, özellikle yaz aylarında yoğun şekilde nüfuslanır. Deniz seviyesinden yaklaşık 1100

m olan yükseltisi, yaz aylarını burada geçirilmesi için uygun iklim koşulları sunar. Özellikle Antalya ve yakın yerlere göç eden Cevizlililer, yaz aylarında bir defa da olsa memleketlerine gelerek kasaba da büyük bir hareketliliğe neden olurlar. Ayrıca 1969 yılından beri geleneksel olarak devam eden Cevizli Ayran Festivali de 40 yıla yaklaşan geçmişi ile yörenin gelenekselleşmiş en önemli kültürel faaliyetidir. Bu festival günleri sadece Cevizlilileri değil, çevre köylüleri de bir araya getirerek köyler arası diyaloğun artmasında önemli rol oynamaktadır.

Yerleşmenin gerçek nüfusu 2005 yılı sağlık ocağı hane halkı belirleme anketlerine göre 754 kişi kadardır. Bu nüfusa yatılı kalan 50 kadar öğrenci, taşımalı eğitime katılarak gelen öğrenciler ve asker nüfus dâhil değildir. Buna göre yerleşmenin çalışma çağı nüfusu, yani 15-64 yaş arasındaki nüfusu, 478 kişi kadardır. Bu nüfusun tamamının tabiî ki aktif nüfus olarak değerlendirilmesi de mümkün değildir.

Çalışma çağındaki nüfusun sektörlere göre dağılımı yapıldığında; 478 çalışma çağı nüfusunun 159'u hizmetler, 10'u sanayi, 249'u tarım ve ormancılık, 60'ının da istihdam dışı olduğu anlaşılır. Hizmetler sektörü içerisinde eğitim ve idari hizmetlerde bulunanların sayısı 49 kişidir. Geri kalan nüfus herhangi bir işle uğraşmayan öğrenci ve emeklilerden oluşmaktadır. Cevizli'de çalışan nüfusun tarım ve hizmetler sektöründe istihdam edilme oranı, yaklaşık %98'dir. Bu nedenle Cevizli bir *tarım ve hizmet kasabası* olarak sınıflandırılabilir.

Tablo 2.14. Cevizli'deki Ticari İşyerlerinin Türleri ve Sayıları

İşyeri türü	**Sayısı**	**İşyeri türü**	**Sayısı**
Bakkal	8	Çay ocağı	2
Mobilyacı	1	Döşemeci	1
Eczane	1	Manav	1
Kırtasiye	1	Tekel Bayii	2
Pasta Dondurma	1	Pansiyon	1
Kahvehane	5	Su Tesisatçısı	1
Demirci	3	Oto Tamircisi	2
Lokanta	2	Marangoz	1
Petrol İstasyonu	1	Seyahat Acentesi	2
Berber	2	Nalbur	1
Emlakçı	1	Fırın	1
Kasap	1	T.V. Tamircisi	1
Nalbur	3	Çay Bahçesi	1
Nakliyeci	5	TOPLAM	52

Kaynak. Cevizli Belediyesi Kayıtları, Arazide Yapılan Gözlemler.



Fotoğraf 2.22. Cevizli'deki Ticari İşyerleri Genellikle Belli Noktalarda Toplanmıştır.

Kasabalar, köy ile kent arasında geçiş tipini oluşturan yerleşmelerdir. Fonksiyonları itibariyle şehirler kadar gelişmemiş olan kasabalar, diğer taraftan köylerden daha çok imkânlara sahiptir. ÖZÇAĞLAR'ın tespitine göre Cevizli, nüfusu itibariyle orta büyüklükteki kasabalar grubuna girerken[335], ÖZGÜR'ün yaptığı araştırmaya göre, faal nüfusun sektörlere dağılımı düşünüldüğünde, "*tersiyer tipinde tarım-hizmet kasabası"* grubunda yer almaktadır[336].

Cevizli Kasabası, Fevzi Çakmak, Atatürk, Yediler ve Kayardı olmak üzere 4 mahalleden oluşur. Cevizli, yerleşim alanı olarak, yamaç ve polye tabanındaki düz alanlar olmak üzere iki farklı jemorfolojik birim üzerine yayılmış durumdadır. Kasabadaki 337 hanede, devamlı olarak 754 nüfus yaşamaktadır. Buna göre Cevizli'deki ortalama aile büyüklüğü 2,2 kişi gibi, son derece düşük bir değer göstermektedir. Buda yerleşmeden dışarıya yapılan göç olayının kanıtıdır.

Kasabada bir ilköğretim okulu, bir de lise bulunmaktadır. Taşıma merkezi

[335] ÖZÇAĞLAR, A., 1996, Türkiye'de Belediye Örgütlü Yerleşmeler (Kasabalar, Şehirler) . Ekol Yayınevi, s:8, ANKARA.
[336] ÖZGÜR, M.,1996, a.g.e. s:13

olan Cevizli İlköğretim Okulunun 2006-2007 öğretim yılındaki öğrenci sayısı 286 kadardı. Bu okula Ceceler, Çınardibi, Günyaka, Salihler, Sususşahap, Gümüşdamla, Bademli, Süleymaniye, Değirmenlik köylerinden taşınmaktadır. Cevizli Kaya Özen Lisesinin ise sadece 48 öğrencisi bulunmaktadır. Bu durum da, yerleşmenin eğitim fonksiyonu etki alanında bulunan köylerin, ilköğretimden sonra öğrencilerini Cevizli yerine, daha büyük merkezlerdeki liselere gönderdiğini göstermektedir. Cevizli eğitim öğretim faaliyetlerindeki etki alanı 9 köye yayılmışken, bu etkinin sadece ilköğretim faaliyetinde kalması, insanların çocuklarını daha iyi imkânlarda eğitim aldırabilmek istekleri ile alakalıdır.

Cevizli Kasabası eğitim alanında etki yaptığı yerleşmelere, ticaret ve diğer hizmetler yönünden de etkilemektedir. Yukarıda sayılan 9 köy yerleşmesi ve belediye teşkilatına sahip köylerden Kuyucak'ın, ticari ilişkileri birincil olarak Cevizli Kasabası ile kurulmaktadır. Cevizli Kasabası ise bağlı olduğu ilçe merkezinin en fazla, idari hizmetlerinden faydalanır. Bunun dışında Cevizli, Akseki ilçe merkezinden ziyade Beyşehir, Manavgat ve daha uzakta İstanbul ile doğrudan ilişkilere sahiptir. Özellikle İstanbul'da, Cevizli yöresinden 10 binden fazla insanın yaşadığı belirtilmektedir. Bunun resmi rakamlarla tam ifadesi zordur. Ancak Cevizli'den her gün, İstanbul'a doğrudan yapılan otobüs seferlerinin yoğun talep görmesi özellikle yaz aylarında günde iki sefer yapılması, kasabanın İstanbul ile olan ilişkisini kanıtlamaktadır. Çünkü Akseki Kasabasından, Antalya dışındaki bir il merkezine doğrudan otobüs seferi bulunmazken, Cevizli'den İstanbul'a doğrudan ulaşmanın mümkün olması, yerleşmenin etki alanını İstanbul'a kadar genişletmektedir.

Cevizli, Akseki Kasabasından kuzeyde bulunan köy yerleşmelerinin en önemli ticari merkezidir. Yerleşmedeki ticari işyerleri, özellikle nüfusun 5000'in üzerine çıktığı yaz aylarında, yoğun bir ticari faaliyete sahne olurlar.

2)Akseki Kasabası

Toros Dağları üzerinde, ortalama yükseltinin fazla olduğu bir kesimde bulunan Akseki Kasabası, aynı adı taşıyan ilçenin merkezini oluşturur. Kasaba, topoğrafyanın genel yönüne uyarak, kuzeybatı-güneydoğu istikametinde uzanan Akseki Polyesinin kuzeybatısında, polye tabanı ile polyeyi kuzeybatıdan çevreleyen

Belen Dağının birleştiği konumda kurulmuştur . Yerleşmenin ilk nüveleri Belen Dağı yamaçlarında bulunur. Daha yakın tarihlerde polye tabanına doğru genişleyen Akseki Kasabası, yaklaşık olarak 1050 m ile 1200 m seviyeleri arasında yayılış göstermektedir. Kasaba, Belen Dağının güney yamacında önceleri doğudaki yayla boğazına, daha sonra da güneydeki polye tabanına doğru genişleme göstermiştir. Akseki Kasabası eskiden dağ yamacında, uzun ekseni yaklaşık doğu-batı olan kabaca dikdörtgen formlu bir yerleşme iken, şimdilerde konut alanlarının polye tabanına doğru genişlemesiyle daire formlu bir yerleşmeye dönüşmüştür (Fotoğraf 2.23,2.24).

Akseki Kasabasının yukarıda anlatılan özel konumundan kaynaklanan bazı avantaj ve dezavantajları bulunmaktadır. Yerleşmenin özellikle Belen Dağının güney yamacında güneş ışınlarını dik alan bir konumda yer alması, kış aylarında olumlu yaz aylarında ise olumsuz etkiler yaratmaktadır. Bu tip güney yamaçta yer alan yerleşmelerin, kış aylarında bakının olumlu etkisiyle, özellikle güneşli havalarda yakıt ihtiyacı minimuma düşmektedir[337]. Aslında Türkiye'nin kuzey yarımkürede yer alan bir ülke olduğu düşünüldüğünde, özellikle Ege ve Akdeniz bölgesindeki dağların güney yamaçları yerleşme için pek uygun alanlar sunmazlar. Çünkü bu yamaçların güneş ışınları dik almaları ve özellikle güneybatı ve güneyden gelen yoğun yağışlara karşı olmaları yağışlı ve kurak mevsimde olumsuz etkiler yaratabilmektedir[338].

Akseki'nin eski ismi *Marulye, Marla, Marala* gibi çeşitli şekillerde kullanılmaktadır. Bu kelimelerin kökenleri hakkında kesin bilgiler bulunmamakla birlikte, Romalılar döneminden kalma ve Romalılarda bir ünvan olan *"Maro"* kelimesinden dönüştüğü tahmin edilmektedir[339]. Bu ismin yerine kullanılan Akseki isminin ortaya çıkması ile ilgili ise birkaç görüş bulunmaktadır. Bunlardan belki de en geçerli olanı Fatih Sultan Mehmet zamanında, İstanbul Fatih'te Akseki Kemalettin adında bir kişinin varlığına dayandırılan görüştür. Buna göre Padişah Fatih Sultan Mehmet bu kişiyi, taifesi ile birlikte, o zamanlar nüfusu az olan

[337] ÖZDEMİR, M.A., KARDOĞAN, S., 1996, Türkiye'de İl Merkezlerinin Coğrafi Mekanla İlişkileri. Fırat Üniv. Sosyal Bilimler Derg. Cilt. 8, S.2, s.223-242, ELAZIĞ
[338] YALÇINLAR, İ., 1967, Türkiye'de Bazı Şehirlerin Kuruluş ve Gelişmelerinde Jeomorfolojik Temeller. İstanbul Üniv. Coğrafya Ens. Derg. Cilt.8, S.17, s.53-66, İSTANBUL
[339] ENHOŞ, M.,1974, a.g.e., s.19

Marla'ya göndermiştir. Akseki Kemalettin ve taifesi uzun yıllar burada yaşadıktan sonra yöreye, bu kişinin ismine izafeten Akseki denilmeye başlanmıştır.



Fotoğraf 2.23. Akseki Kasabasından Genel Bir Görünüm



Fotoğraf 2.24. Akseki Kasabasının Kış Mevsimindeki Durumundan Genel Bir Görünüm (kaynak http://www.akseki.pol.tr/)

Bugün İstanbul'da bu görüşü güçlendirici bazı işaretleri görmek de mümkündür. Örneğin İstanbul-Fatih semtinde, Akseki Kemalettin'in oturduğu yerde; Akseki Mahallesi, Akseki Caddesi, Akseki Camii Sokağı ve Akseki Mescidi vardır. Bu olay aynı zamanda, Fatih devrinin Anadolu'yu Türkleştirme siyaseti ile de uyuşmaktadır. Ayrıca Akseki adının ilk defa 1530 tarihli bir kayıtta geçmesi de bu görüşü desteklemektedir. Gerçekten de Yavuz Sultan Selim Devri Kayıtlarında Akseki *için "Karye-i Marolya"*, buna karşılık Kanuni devrindeki 1530 tarihli defterde *"Nahiye-i Akseki"* adının geçmesi, ismin bu dönemler arasında değiştiğini göstermektedir.

Akseki, fiziksel ve fonksiyonel özellikleri ile bir kasaba yerleşmesidir. Akseki Kasabası 2000 yılı nüfus sayımına göre, 10563 nüfusa sahiptir. Bu nüfusu ile yurdumuzdaki büyük kasabalar grubuna giren yerleşme, tipik bir hizmet kasabasıdır. Yerleşmenin gerçek nüfusu ise bu değerin oldukça altındadır. Akseki Merkez Sağlık Ocağının yaptığı hane halkı belirleme anketlerine göre yerleşmede 2365 kişi devamlı olarak yaşamaktadır.

a)Akseki kasabasının bugünkü fonksiyonel alanları

Akseki belediyesinin sınırları yaklaşık 56,4 $km^{2'}$lik bir alana yayılmıştır. Bu alan içerisindeki belediye mücavir alanı ise (belediyenin bugün için planını yapıpı kullanıma açtığı alan) yaklaşık 1,1 $km^{2'}$dir. Mücavir alanın arazi kullanılışı içerisinde en büyük pay, yerleşim alanlarına aittir (Tablo 2.15). Dört mahalleden oluşan kasaba yerleşmesinin en eski mahallelerini Boğaz ve Fakılar oluşturmaktadır.

Tablo 2.15. Akseki Kasabası'nda Genel Arazi Kullanılışı

Arazi Kullanılışı	**Alanı (ha)**	**%'si**
Çayır ve Mera Arazisi	14	12,7
Tarım Arazisi	7	6,4
Yerleşim Alanları	80	63,6
Kullanım Dışı Alanlar	9	17,3
Toplam	110	100.00

Kaynak. İmar Planı Etüt Çalışması.

Akseki Kasabasının genel arazi kullanışı içerisinde ayırt edilen çayır-mera arazileri, kasabayı çevreleyen dağlık sahanın mücavir alan içerisinde kalan kesimlerinden ibarettir. Yerleşmede tarım ve hayvancılık yoğun olarak yapılmıyor olsa da, kasabayı çevreleyen orman karakterlerini kaybetmiş sahalar, çayır-mera alanları olarak ayırt edilmişlerdir. Çayır-mera alanları, kuzeyde hemen konutların

bittiği mahalle kenarlarından başlayıp, kasabanın kurulduğu yamaç ile doğudaki Yayla Boğazı ve güneybatıdaki Ağlayan Boğazı etrafında yayılış gösterir.

Akseki Kasabasının mücavir alan sınırları içerisinde bulunan tarım alanları ise, Akseki Polyesi tabanında, Demirciler Mahallesindeki konutların bitiminden itibaren başlayan ve yerleşmenin güneyinde yer alan sahalardır. Genellikle kuru tarımın yapıldığı bu araziler, bazı yıllar hiç kullanılmayan, düşük potansiyelli alanlardır (Fotoğraf 2.25).



Fotoğraf 2.25. Arka Planda Akseki Kasabasındaki Konutların Bitiminden İtibaren Başlayan Polye Tabanındaki Tarım Arazileri Görülebilmektedir.

Genel arazi kullanılışı içerisinde ayırt edilen kullanım dışı alanlar, yerleşim sahası ve yakın çevresinde bulunan kayalık alanlarla, eğim değeri yüksek kesimleri kapsamaktadır. Kasabanın büyük çoğunlukla yamaçta ve jeolojisinin de kalkerlerden müteşekkil bir sahada kurulması, eğim değerleri ve çıplak kaya yüzeylerinin fazla olduğu arazilere yerleşmesi de kullanım dışı alanların miktarını arttırmıştır.

Günümüzde, Akseki kasabasındaki hemen her fonksiyon alanı güneybatı yönüne doğru genişlemektedir. Bu gelişmede tabiî ki kasabanın üç km kadar batısından geçen Konya-Antalya karayolunun çekim etkisi bulunmaktadır. Akseki'nin bu yönde genişlemesi hem inşaat maliyetinin azaltılması, hem de zaten az olan düz alanların yerleşme çekirdekleri tarafından işgal edilmesinin önlenmesi

açısından da önemlidir. Karayolları Bakım İstasyonu, İlçe Jandarma Komutanlığı ve Devlet Hastanesi gibi kamu kurumlarının bulunduğu bu aks, gelecekte daha fazla nüfus ve iş-ticaret alanını kendisine çekecek potansiyele sahiptir.

Tablo 2.16. Akseki Kasabası'nda Yerleşim Sahasının Kullanılış Alanlarına Göre Dağılımı(2006).

Arazi Kullanılışı	Alan (ha)	Kullanılış %'si
Oturma Alanları	56	70,00
Yönetim Alanları	1	1,25
Eğitim ve Kültür Alan.	8	10,00
İş ve Ticaret Alanları	4	5,00
Sağlık Alanları	1	1,25
Sanayi Alanları	1	1,25
Yeşil Alanlar	5	6,25
Yollar	4	5,00
Toplam	80	100,00

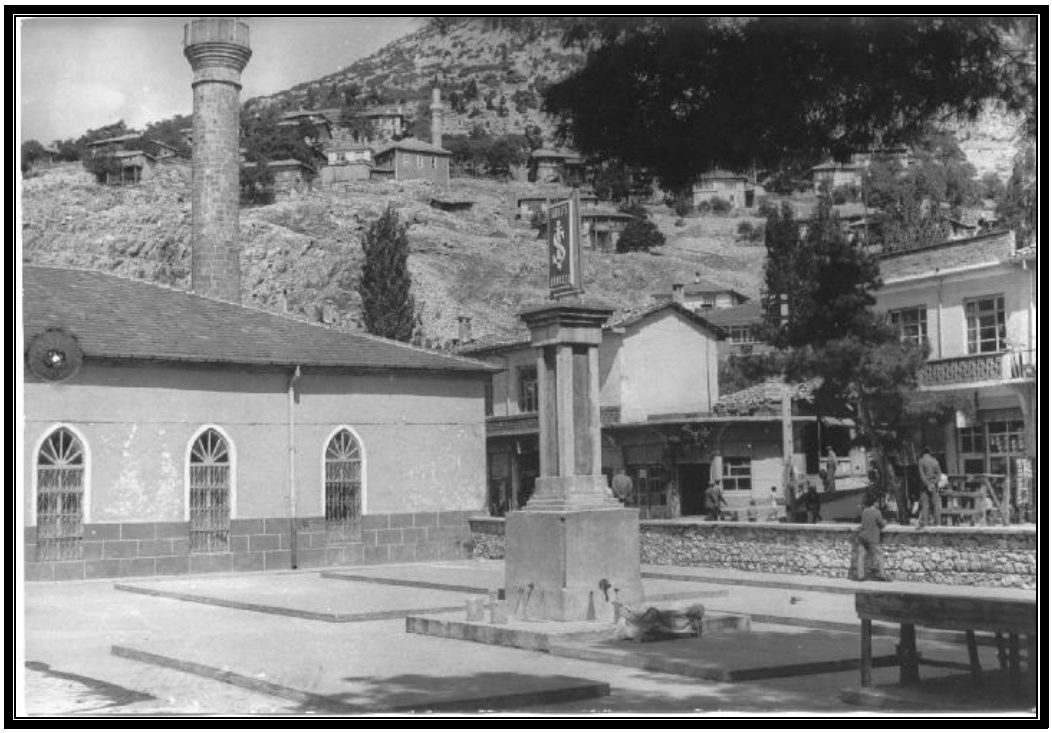
Kaynak: Akseki İlçe İmar Planı ve Plan Üzerinde Yapılan Ölçümler

Kasaba, Konya-Antalya yoluna bağlı olarak şekil ve tip değişikliği göstermeye başlamıştır. Öncelikle yamaçta bulunan yerleşme, 1990'lı yılların başlarından itibaren polye tabanına doğru yayılış göstermiştir. Daha sonra Konya-Antalya karayolunun da bu yönden geçmesi gerek konut alanlarının, gerekse de idari ve ticari hizmet binalarının bu aksa yönelmesine neden olmuştur. 2007 yılı içerisinde kaymakamlığa bağlı, *Köylere Hizmet Götürme Birliği* tarafından yapımına başlanan mezbahanenin de bu yönde kurulması, ayrıca bugün işlevsel özelliği bulunmayan otogar alanının, kasabadan 3 km güneybatıya Konya-Antalya karayolu üzerine, İbradı-Akseki yol kavşağına götürülme planları gerçekleştiğinde de yerleşmenin bu yöndeki ilerlemesi hızlanacaktır.

-Oturma Alanları

Akseki Kasabasında yerleşim alanları iki farklı jeomorfolojik birim üzerine kurulmuştur. Eski Akseki olarak tarif edebileceğimiz Fakılar ve Boğaz mahalleleri yamaçta yer alırken, yeni yerleşim alanları polye tabanına yayılmıştır. Bu iki yerleşim sahasının ayrıldığı nokta ise eğim derecelerinin farklı olmasıdır. Eski merkez eğim değerleri yüksek olan yamaçta yer alırken, yeni yerleşim alanı nispeten düz sahalara doğru yayılış göstermiştir**.** Eski merkezin yamaçta yer alması, özellikle belediye hizmetlerinin götürülmesi konusunda yüksek maliyetler ortaya çıkarmıştır.

Bu yüzden gerek su, gerekse de yol hizmetleri uzun yıllar standartlara uygun hale getirilememiştir (Fotoğraf 2.26).



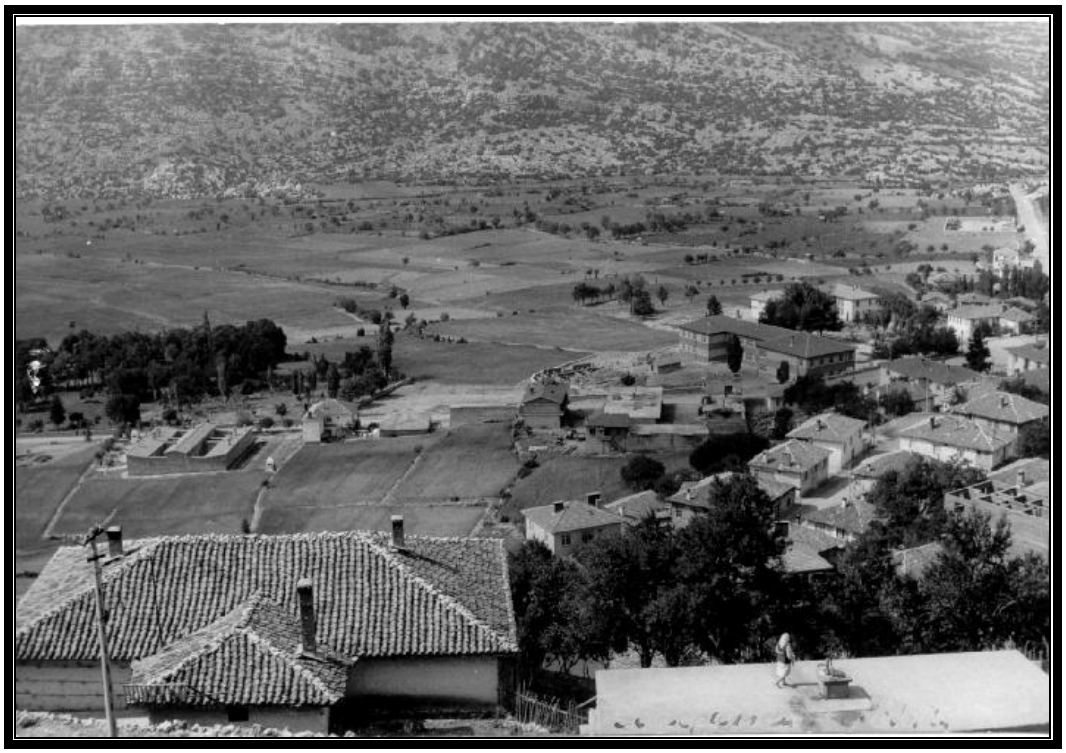
Fotoğraf 2.26. Arka Planda Henüz Daha Yeni Tip Yapıların İnşa Edilmediği Yerleşmenin Yamaçtaki Eski Merkezinden Bir Görünüm (kaynak http://www.akseki.pol.tr).

Akseki Kasabasındaki yeni ve eski mahalleler de toplu dokuludur. Yamaçta inşa edilmiş eski merkezdeki meskenler genellikle iki katlı, ahşap malzemeli ve yöresel mimariye uygun tarzda, polye tabanındakiler ise modern malzemelerden ve çok katlı olarak inşa edilmişlerdir. Yerleşme, dışarıya yapılan göç olayından dolayı, uzun yıllar yatay ve dikey gelişme gösterememiştir. Ancak 1990'lı yılların başlarından itibaren, yaz aylarında tatillerini geçirmek için Akseki'ye gelenlerin sayısı arttıkça, yatay ve dikey büyüme meydana gelmeye başlamıştır. Bu çerçevede polye tabanı yerleşmeye açılmış ve yeni konut alanları ortaya çıkmıştır. Akseki Kasabasının yatay gelişimini tetikleyen konulardan en önemlisi ise, yerleşmedeki Fakılar ve Boğaz mahallelerinin tamamının, Hacı İlyas ve Demirciler Mahallelerinin de bir bölümünün 1998 yılında Antalya Kültür ve Tabiat Varlıklarının Koruma Kurulunca *"kentsel sit alanı"* ilan edilmesidir. Böylece eski merkezde yapılaşma kontrol altına alınmış, eski dokuyu bozacak yeni yapılara izin verilmemiş bu da yeni konut alanları için alternatif yerlerin aranmasını zorunlu kılmıştır. Bu çerçevede

Akseki Kasabası, uzun yıllar yerleşilmeyen polye tabanına doğru gelişme eğilimine girmiştir (Fotoğraf 2.27, 2.28).



Fotoğraf 2.27. Akseki Kasabasında Polye Tabanında Kurulmuş Yeni Oturma Alanları



Fotoğraf 2.28. Bugün Çok Katlı Yapıların Bulunduğu Polye Tabanının Yapılaşmadan Önceki Durumu (kaynak. http://www.akseki.pol.tr)

Ancak burada hemen belirtmek gerekir ki bu koruma kararı için oldukça geç kalınmış ve yerleşmenin eski merkezinin şekilsel özelliği nispeten bozulmuştur. Bu çerçeve de yamaçta kurulmuş olan eski yerleşme çekirdeğinden yöresel tarzı yansıtan mimari ile modern malzemeden inşa edilmiş otuma amaçlı yapılar yan yana gelmişlerdir (Fotoğraf 2.29)**.**



Fotoğraf 2.29. Akseki Kasabasının Yamaçta Kurulmuş Olan Eski Merkezinde Artık Eski ve Yeni Tip Yapılar Bir Arada Görülebilmektedir.

Akseki Kasabasında mücavir alanı içerisindeki yerleşim sahalarının %70'ini (56 ha), oturma alanları meydana getirir. Oturma alanlarının bu kadar geniş sahaya yayılmasında, yamaçta kurulmuş konutların genellikle eski tipte, iki katlı ve büyük inşa edilmelerinden dolayı, kapladıkları alanın fazla olması etkili olmuştur (Fotoğraf 2.30). Bu alanın temel özelliği, eğime paralel ve dik olarak açılmış yollar üzerinde ayrık yapı nizamında yapılmış bahçeli yapılardan oluşmasıdır[340].

Akseki'nin yamaçta kurulan eski mahallelerinde yerleşim dokusu, Türk-İslam kültüründen de izler taşır. Kapalı bir toplumsal yapı ve aile mahremiyetine bağlı olarak oluşan çıkmaz sokaklar, Akseki'de oldukça fazla sayıda görülebilir. Yerleşmenin eski merkezi olan Fakılar Mahallesindeki Kumlu Sokak Çıkmazı, 1

[340] YILDIZ, H., 2000, Akseki Kent Merkezi. ÇEKÜL Sanatsal Mozaik, S.35, s.56-60, İSTANBUL

numaralı çıkmaz sokak ve 2 numaralı çıkmaz sokaklar bunlara verilebilecek örnekler arasındadır. Türk-İslam kültürü ile inşa edilen yerleşmelerin en karakteristik özelliklerinden olan çıkmaz sokaklar, Anadolu'da kuruluş veya gelişmelerinde Türklerin etkili olduğu yerleşmelerde ortaya çıkar[341]. Özellikle yamaç ve eteklerde kurulmuş Türk-İslam şehirlerinde çıkmaz sokaklar, yerleşmelerin önemli özelliklerindendir.



Fotoğraf 2.30. Akseki'nin İlk Yerleşim Alanlarındaki Konutların Arasındaki Mesafeler Fazladır.

Akseki'de toplam 1863 adet oturulan konut bulunmaktadır. Bu değerin yaklaşık %20'si dairelerden oluşur. Yerleşmede en yoğun oturma alanları, eski merkezde yöresel mimari ile yapılmış evlerden, polye tabanına doğru yayılmış yeni yerleşim alanlarına kaymaya başlamıştır. Bu çerçevede Demirciler Mahallesindeki 200 Evler ve işadamı Merhum Ömer DURUK tarafından yaptırılan 35 konutluk Öğretmen Lojmanları ile Hacı İlyas Mahallesindeki 84 konutlu Bağkur Evleri önemli oturma alanları arasında bulunmaktadır. Dar alanda çok katlı olarak inşa edilen bu konutlar, son yıllarda nüfusun yoğunlaştığı yerler olarak karşımıza çıkmaya başlamışlardır.

[341] HACISALİHOĞLU, İ.Y., 1995, Geleneksel Türk Şehri: Safranbolu. Türk Coğrafya Dergisi, S.30, s.409-434, İSTANBUL

-İş ve Ticaret Alanları

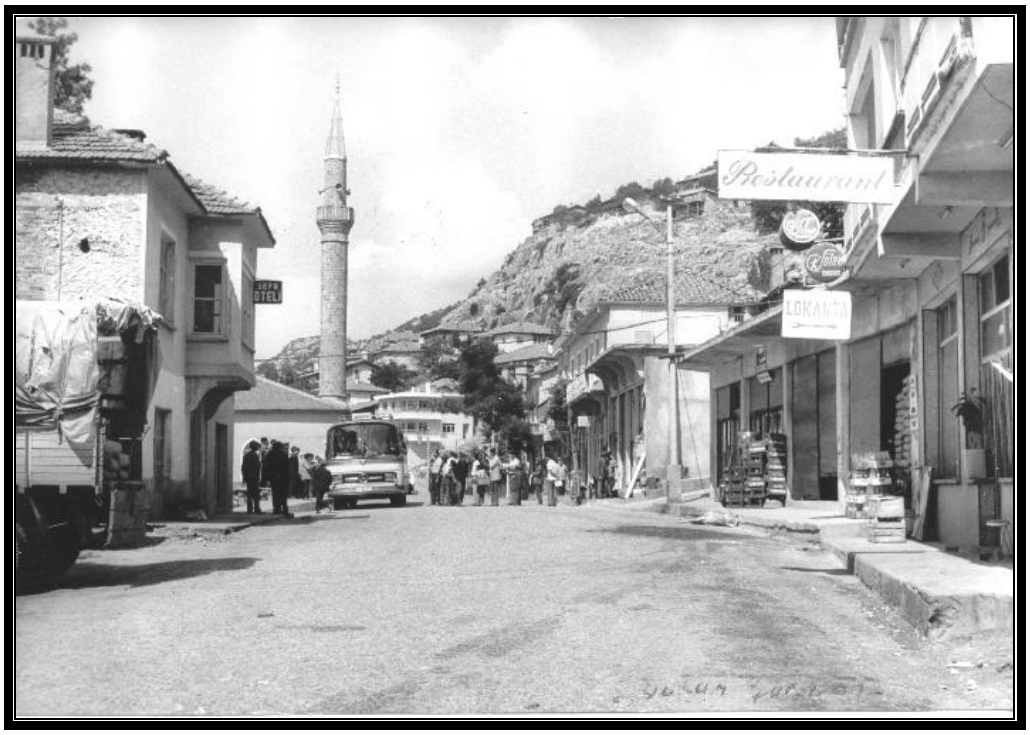
Akseki'deki iş ve ticaret alanlarının dağılışı da, yerleşmenin bir kasaba olduğunu kanıtlamaktadır. Yerleşmedeki iş ve ticaret alanları sadece belli noktalarda toplanıp, ticari şeritler meydana getirmişlerdir.

Tablo 2.17. Akseki Kasabasındaki İşyeri Sayıları ve Türleri

İşyeri Türü	**Sayısı**	**İşyeri Türü**	**Sayısı**
Bankalar	1	Gazete Bürosu	1
Avukat Bürosu	2	Manav	4
Eczane	1	Otel	2
Kırtasiye	2	Fırın	2
Gazete Bayii	1	Terzi	2
Noter	1	Manifatura	3
Oto Tamircisi	4	Ayakkabıcı	2
Demirci	4	Ayakkabı Tamircisi	1
Petrol İstasyonu	1	Çay Bahçesi	1
Siyasi Parti Bürosu	6	Tabelacı	1
Seyahat Acentası	2	Şans Oyunları Bür.	1
Tesisatçı	2	Saatçi	3
Kuyumcu	1	Elektrikçi	3
Marangoz	3	Beyaz Eşya-Mobilya	2
Tekel Bayii	1	Fotoğrafçı	2
Kuru Temizleme	1	Muhasebeci	2
Camcı	1	Lokanta	3
Kasap	3	Berber	4
Yorgancı	1	İnşaat Bürosu	1
Bakkal	17	Toplam	95

Kaynak. Akseki Belediye Başkanlığı Kayıtlarından alınmıştır.

Bu alanlar çoğunlukla; Rasih Kaplan Caddesi, Ömer Duruk Caddesi ve Aşağı Çarşı Caddesinde bulunmaktadır (Fotoğraf 2.31,2.32,2.33). Burada birden fazla cadde anılmasına rağmen, bu caddelerin birbirine çok yakın ve birbirlerine bağlanan konumlarda oldukları belirtilmelidir. Yerleşmedeki Rasih Kaplan Caddesinde genellikle bir veya iki katlı ticari konutlar bulunmakta iken, Ömer Duruk Caddesi ve Aşağı Çarşı Caddesinde işyerleri iki katlı konutların alt katlarını iskân etmişlerdir. Bu caddelerin yerleşmeye göre konumları, Akseki'nin eski mahalleleri ile yeni mahalleleri arasıdır. İş ve ticaret alanlarının tam ortasında, Rasih Kaplan Caddesi ile Aşağı Çarşı Caddesi arasında, Akseki Merkez Camii bulunmaktadır.



Fotoğraf 2.31. Rasih Kaplan Caddesinden Eski Bir Görüntü **(**kaynak. http://www. akseki.pol.tr).



Fotoğraf 2.32. Rasih Kaplan Caddesinden Bir Görünüm

Bu dokusal özellik yerleşmenin uzun yıllar Türklerin egemenliğinde kaldığını göstermektedir. Çünkü eski Türk-İslam şehirlerinde iş ve ticaret alanları genellikle ulu camiler etrafında bulunmaktaydı. İnsanların çevre yerleşmelerden

gelerek toplandıkları Cuma günleri, bu camiye yakın konumlarda hem Cuma pazarları kurulur hem de ticarethanelerde haftanın en canlı günü yaşanırdı. Bu fiziki özelliği ile Selçuklu şehirlerine benzeyen yerleşme, Anadolu'daki Türk şehirlerinin temel motiflerinden olan *"uzunçarşı"*ya sahip olmamasıyla da Türk şehirlerinin genel karakterinden ayrılır[342].



Fotoğraf 2.33. İşyerlerinin Yoğunlaştığı Aşağı Çarşı Caddesinden Bir Görünüm.

Akseki'nin en fazla gelişen fonksiyonlarından biri ticarettir. Yerleşmenin ticari etki sahası içerisinde 13 köy bulunmaktadır. Daha çok ilçe merkezine yakın olan köyler, Akseki'deki ticari işyerleriyle ilişkilidir. Buna karşılık Akseki ilçe merkezinin ticari hizmetlerinden faydalanan nüfusun fazla olmaması, iş ve ticaret alanlarının çok geniş olmasının önüne geçmiştir. Ancak yerleşmedeki diğer ekonomik faaliyet kollarına göre daha çok gelire sahip olması, önemini arttırmıştır. Yukarıda belirtilen caddelerin dışında kalan işyerleri; oto tamircileri, demirciler ve petrol istasyonudur. Bu işyerlerinin ulaşım fonksiyonundan faydalanma düşüncesiyle trafik yoğunluğunun fazla olduğu, Konya-Antalya karayoluna doğru yaklaştıkları görülür.

[342] BAYKARA, T., 2001, Selçuklu Devri Türk Şehrinin Temel Özellikleri. I. Uluslar arası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi Bildiriler Kitabı 1.Cilt, s.149-153, KONYA

-Yönetim Alanları

Akseki'de yönetim alanlarının büyüklüğü 1 ha kadardır. Yönetim hizmetleri ile ilgili birimlerin çoğunluğu, Ömer Duruk Caddesi üzerindeki hükümet konağında toplanmıştır. Cumhuriyet döneminde Akseki'de yapılan ilk yapıları arasında bulunan hükümet konağı, 1947 yılında hizmete girmiş, 1978 yılında yangın geçirmiştir[343]. Hükümet konağının alt katı Adliye, ikinci katı Kaymakamlık olarak kullanılmaktadır. Adliye, Kaymakamlık, İlçe Tarım Müdürlüğü, Mal Müdürlüğü, Nüfus Müdürlüğü gibi hizmet kurumlarının tamamının hükümet konağında toplanması, resmi işlerde kolaylık sağlamaktadır. İdari hizmet sunan kurumlardan İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü ise, hükümet konağının dışında, ama yine ona yakın konumda kendine ait müstakil binasında bulunmaktadır. Akseki Belediyesi de Rasih Kaplan Caddesi üzerinde, bir iş hanının ikinci katına yerleşmiştir (Fotoğraf 2.34). Belediyenin ayrı müstakil bir binası yoktur. Yerleşmenin idari alanları iş ve ticaret alanları ile iç içe veya yan yana bulunmaktadır.

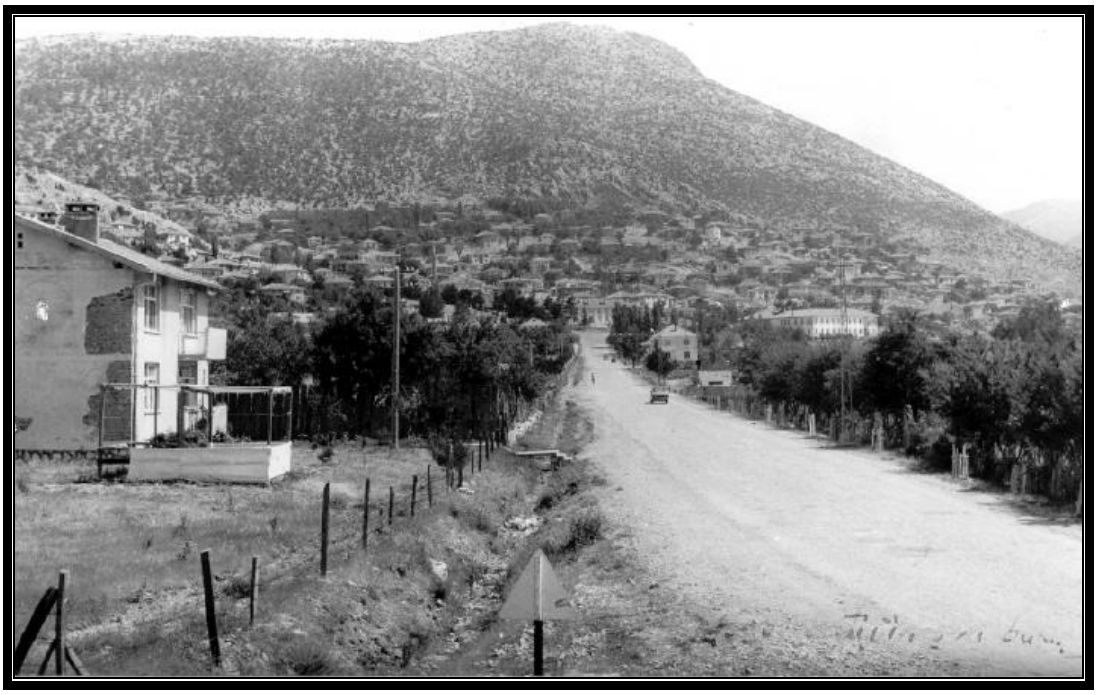


Fotoğraf 2.34. Akseki Belediyesi Hizmet Binasından Bir Görünüm.

Akseki'de idari alanlar içerisinde değerlendirilebilecek Orman İşletme Şefliği de yer alır (Fotoğraf 2.35,2.36). İnönü Caddesi üzerinde hükümet konağına yakın

[343] ANTALYA KÜLTÜR ENVANTERİ, (Akseki, İbradı, Gündoğmuş, Gazipaşa) 2005, Antalya Valiliği, İl Özel İdare Kültür Yayınları: 2005/1, Envanter Dizisi:6, s.18, ANTALYA

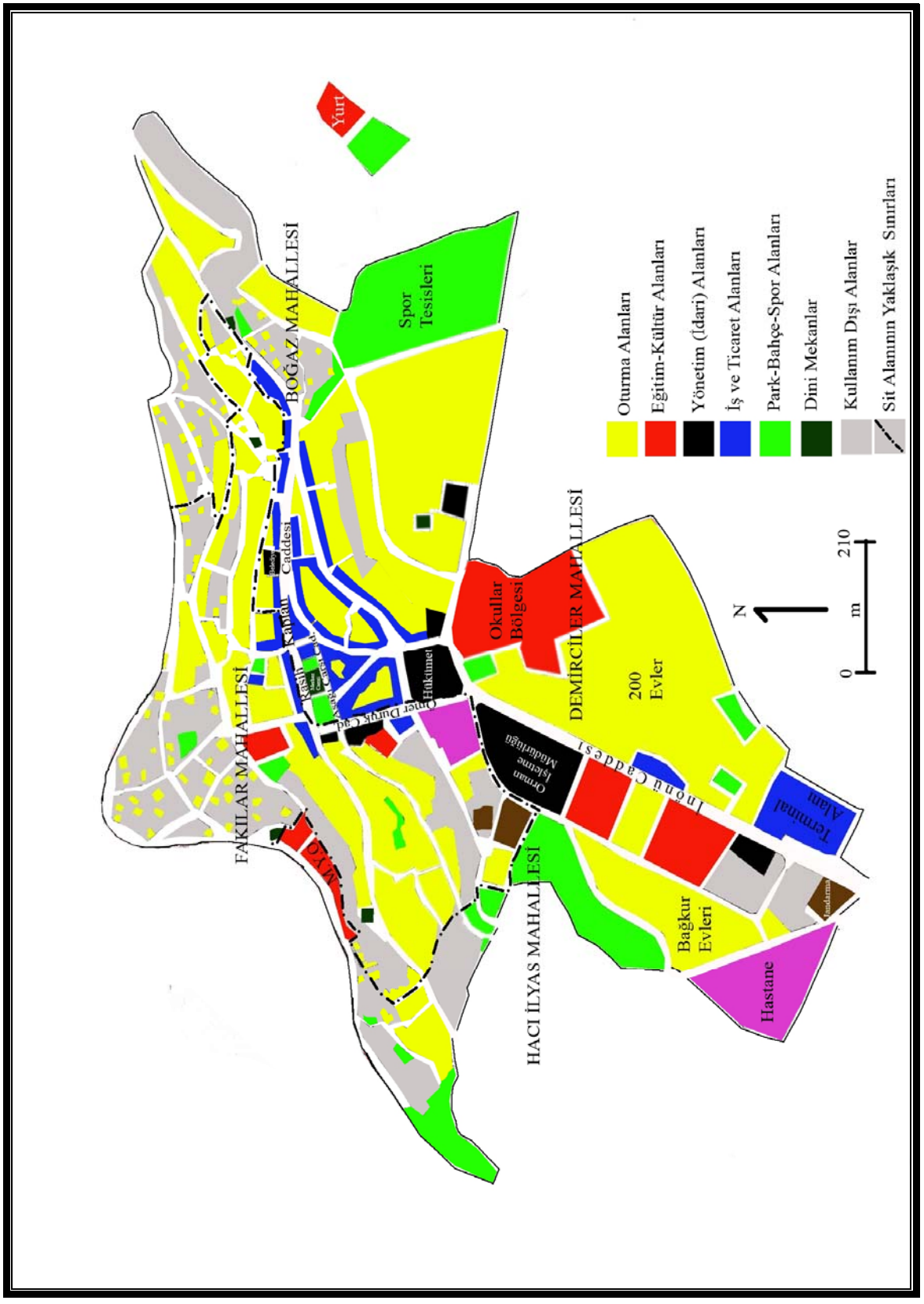
konumda bulunan orman işletme şefliği, hizmet binası ve lojmanları ile Akseki'deki işlevsel önemi büyük alanlar arasındadır.



Fotoğraf 2.35. İnönü Caddesinin Eski Durumundan Bir Görünüm



Fotoğraf 2.36. İnönü Caddesinden Bir Görünüm



Harita 2.3. Akseki'nin Halihazır İmar Planı

Akseki'deki PTT ve Emniyet Amirliği de Ömer Duruk Caddesi üzerinde, yerleşmenin hemen tam merkezinde bir konumda yer alır. Yerleşmede bulunan bazı kamu kuruluşları da günümüze işlevlerini yitirmişlerdir. Örneğin 2007 yılı içerinde kapanıp taşınan Cezaevi ve yine 2006 yılı içinde personeli olmadığı için kapanan meteoroloji istasyonu, işlevini kaybeden kuruluşlar arasındadır. Bunlardan özellikle meteoroloji istasyonuna tekrar işlevsellik kazandırılması son derece önemlidir. Çünkü Akseki, Akdeniz Bölgesi içerinde ekstrem iklim değerlerinin görüldüğü, kendine has özeliklere sahip bir yöredir. Alanya'ya taşınmasıyla boşaltılan ceza ve tevkif evinin binasının ise müze olarak düzenlenip değerlendirilmesi, Akseki'nin kültürel hayatına katkı yapacaktır.

-Eğitim ve Kültür Alanları

Akseki'nin çok eskiden beri eğitim hizmeti sunabilen bir ilçe merkezi olması, fonksiyon alanları içerisinde eğitim ve kültür alanlarının miktarının arttırmıştır. Akseki'de eğitim ve kültür alanlarının toplandığı en önemli alan Demirciler Mahallesindeki, *okullar bölgesi* olarak bilinen kesimdir (Fotoğraf 2.37). İlk ve orta dereceli okulların bulunduğu bu kesim, yerleşmede eğitim ve kültür hizmeti için ayrılan en geniş alanı meydana getirir. Bu eğitim alanının Akseki'nin yeni mahallelerine yerleşmiş olması, okulların yer ihtiyacının fazla olmasından ileri gelmektedir. Akseki'nin yamaçta kurulmuş olan eski mahallelerinde, eğitim hizmetleri için amaca uygun arazinin bulunamaması, eğitim kurumlarının yeni mahallelere yerleşmesini zorunlu kılmıştır. Demirciler Mahallesine yerleşen okullar, daha sonra yerleşmenin yatay gelişiminde bir çekim bölgesi olmuşlardır. Nitekim 1992 yılında yapımına başlanan 200 Evlerin yer seçiminde, okulların çekim gücünün etkili olduğu belirtilmelidir.

Son yıllarda Konya-Antalya karayolunun yakınından geçmesinden dolayı, Akseki'nin fonksiyon alanlarını kendine çeken İnönü Caddesi, eğitim alanlarını da etkilemiştir. Okullar bölgesinin batısında, Hacı İlyas mahallesinde bulunan caddeye, Sağlık Meslek Lisesi yerleşmiştir. Akseki'de eğitim alanlarına rastlanan bir başka sahada, eski Akseki olarak tarif dilen Fakılar mahallesindeki, Akdeniz Üniversitesi Akseki Meslek Yüksek Okulunun bulunduğu kesimdir. Bina ihtiyacından dolayı yerleşmenin eski merkezinde kendine yer bulan meslek yüksek okulu, eskiden

huzurevi olarak kullanılan bir binayı yeniden düzenleyerek öğretim faaliyetlerine devam etmektedir (Fotoğraf 2.38).



Fotoğraf 2.37. Akseki Kasabasındaki Okullar Bölgesi Ve Güneyinde Polye Tabanına Doğru İlerleyen Yeni Tip Konutlar.



Fotoğraf 2.38. Akseki M.Y.O.'dan Bir Görünüm.

Yerleşmede tarihi öneme sahip Yeğen Mehmet Paşa Kütüphanesi de kültürel alanlar içerisinde değerlendirilebilir. El yazması değerli eserlerin bulunduğu kütüphane, yerleşmenin kültürel mirasları arasında önemli bir yere sahiptir. Kütüphane, Hacı İlyas Mahallesin sınırları içinde, Ömer Duruk Caddesine bağlanan Yeğen Mehmet Paşa sokağında bulunur. Yerleşmedeki kültürel alanlar içerisinde, halk eğitim merkezi ile dini tesisler de sayılabilir. Yerleşmede yedi camii bulunmaktadır. Bu camilerin çoğunluğu yerleşmenin eski merkezi olan Fakılar ve Boğaz mahallelerinde aralarında belli mesafeler olacak şekilde konumlandırılmışlardır.

Akseki Kasabası geniş bir alanın idari merkezidir. Bu yüzden kasabada, yatılı okul ihtiyacını da ortaya çıkmıştır. Kasabaya köylerden gelen öğrencilerin barınma ihtiyacı için, Şahinler Çok Programlı Lisesinin pansiyonu ile bir özel yurt bulunmakatdır. Akseki'deki yüksek öğrenim öğrencileri için de bir yüksek öğretim yurdu bulunmaktadır.

Akseki'de özellikle ilk ve orta dereceli eğitim kurumları bir arada bulunurlar. Bu durum bazı avantajlar sağlamaktadır. Nitekim gerek okullara hizmet götürülmesi, gerekse okullara yönelik işyerlerinin kendilerine yer seçebilmeleri açısından bir avantaj olarak görülebilir.

-Diğer Alanlar

Akseki'de büyük sanayi kuruluşlarından bahsetmek olanaksızdır. İmalat sanayine ait işyerleri de bulunmamaktadır. Akseki'de atölye tipi demirci ve oto tamircileri, sanayi tesisleri içinde sayılabilecek işyerleridir. Bunların da Akseki Kasabası içerisinde fazla bir alana yayılmadıkları görülür. Demirciler ve oto tamircileri, Demirciler Mahallesinde yer bulmuşlardır. Daha önce de belirtildiği gibi bu tip işyerleri yoğun trafiğin görüldüğü Konya-Antalya karayoluna yaklaşma eğilimindedirler. Ayrıca, Konya-Antalya yolu üzerinde, Akseki'ye ayrılan kavşakta iki oto kurtarıcı bulunmaktadır. Bu işyerlerinin yerleşme ile fiziksel bağlarının olmamasına rağmen, hizmet alanları Akseki'yi de kapsar. Bilindiği üzere Akseki İlçesinden geçen Konya-Antalya karayolu kış aylarında bazen yoğun kar yağışı ve buzlanma nedeniyle kapanabilmektedir. Gerek bu mevsimde, gerekse de trafiğin

akıcı olduğu mevsimde meydana gelebilecek kazalarda kullanılmak üzere, Akseki sınırları içerisinde oto kurtarıcıları bulunmaktadır.

Akseki'de sağlık alanları da fazla bir yer tutmaz. Hacı İlyas Mahallesinde bulunan Akseki Devlet Hastanesi ve Merkez Sağlık Ocağı, toplamda 1 ha'ı dahi bulmayan alanları ile Akseki ve köylerine hizmet verirler. Akseki Devlet Hastanesi yerleşmenin eski merkezine uzak konumda bulunmasına karşılık, sağlık ocağı hem oturma, hem iş-ticaret hem de eğitim-kültür alanlarına yakın konumdadır. Devlet hastanesinin yerleşme çekirdeğinden uzak kalmasının yegâne nedeni, yer ihtiyacıdır. Tıpkı eğitim kurumlarında olduğu gibi yerleşmenin eski merkezinde hastane inşa edecek arazinin mevcut olmaması, fonksiyon alanlarının hemen yakınında uygun yerlerin seçilmesine neden olmuştur. Ancak devlet hastanesinin konumu Akseki'nin eski merkezine çok yakın olmasa da, gerek 84 konutluk Bağkur evleri, gerekse de 200 evler gibi yoğun oturma alanlarına yakındır.

Akseki'deki yeşil alanlar ve spor alanları 5 ha'lık bir alan kaplamaktadır. Hemen her mahalleye yayılmış olan çocuk parkları ve yerleşmelerin uygun yerlerinde oluşturulmaya çalışılan yeşil alanlar, istenilen sayı ve kalitede değildir. Ancak yine de yerleşmenin fiziksel büyüklüğünden daha çok, nüfus büyüklüğü düşünüldüğünde yeşil alanların yetersiz olduğunu söylemek gerçekçi olmaz. Özellikle Demirciler ve Hacı İlyas Mahallelerinin güney kesimlerinde ayırt edilen yeşil alanların varlığı göze çarpmaktadır. Kasabadaki spor alanları da Demirciler Mahallesinde toplanmıştır. Akseki spor kompleksi olarak ayırt edebileceğimiz futbol sahası ve kapalı spor salonunun bulunduğu kesimler, bugün için ihtiyacı karşılayabilmektedir.

b)Akseki'nin fonksiyonları

Fonksiyonların gelişmişlik oranları ve sektörlerin istihdam kapasitesi, yerleşmelerin karakterlerini ortaya çıkarır. Akseki, kasaba karakterinde olsa da her şeyden önce bir ilçe merkezidir. Başka bir ifadeyle bir yönetim merkezi hüviyetine sahiptir. Bu nedenle yerleşmede bazı fonksiyonlar ön plana çıkmıştır.

-Hizmet fonksiyonu

Akseki'de en fazla hizmet fonksiyonu gelişme göstermiştir. Bu fonksiyonun gelişmesinde; idari hizmetler, ticari hizmetler, eğitim ve kültür hizmetleri, sağlık

hizmetleri, ulaşım hizmetleri gibi çeşitli hizmet kollarının ayrı ayrı katkısı bulunmaktadır. Yerleşmenin bir hizmet kasabası olarak tarif edilmesine neden olan bu sektörde, yaklaşık 649 kişi istihdam edilmektedir.

1873 yılında kaza merkezi haline getirilen Akseki, o günden beri geniş bir alanın yönetim merkezidir. Bu yüzden idari fonksiyonu gelişmiştir. Akseki'nin idari alanı içerisinde, 47 ayrı yönetim merkezi bulunur. İdari alanı yaklaşık 1285 km^{2}'dir. Aslında Akseki'nin idari fonksiyonunun etki alanı, Cumhuriyetin ilk yıllarına göre oldukça daralmıştır. Çünkü 1936'da 9 köy, 1989'da da 13 köy Akseki ilçesinde ayrılarak başka idari merkezlere bağlanmıştır. Ancak 1989'da ayrılan 13 köyden 9'unun, tekrardan Akseki İlçesine dâhil edilmesi, idari fonksiyonun etki sahasını günümüzdeki sınırlarına kavuşturmuştur. Bununla beraber Akseki ilçesinin idari fonksiyon alanı, bazı hizmetler açısından, ilçe sınırlarını aşmaktadır. Örneğin, 1989'da Akseki'den ayrılarak yeni bir ilçe merkezi haline getirilen İbradı'da adliye bulunmadığından, bu ilçe ve köylerinin adli hizmetleri Akseki adliyesinden sağlanır. Bu da yerleşmenin idari fonksiyonu içerisindeki adli hizmetler etki alanının, ilçe sınırları ile uyuşmadığını göstermektedir. Akseki'de idari hizmetlerde çalışanların sayısı 222 kişi kadardır (Tablo 2.18). Bu değer hizmetler fonksiyonunda istihdam edilenlerin yaklaşık %34'üne tekabül etmektedir. İdari hizmetlerde çalışanların kurumlara göre dağılımı yapıldığında, en fazla sayıda çalışanın belediyede olduğu görülür.

Tablo 2.18. Akseki'de Yönetim Alanında İstihdam Edilen Nüfusun Kamu Kuruluşlarına Göre Dağılımı (2006)

Kamu Kuruluşu	**Sayısı**	**%si**	**Kamu Kuruluşu**	**Sayısı**	**%si**
Adliye	13	4,8	İlçe özel İdaresi	3	1,1
Diyanet İşleri Müdürlüğü	13	4,8	Kaymakamlık	5	1,8
Jandarma, Askerlik Şubesi	12	4,4	Karayolları	15	5,5
Belediye Başkanlığı	74	27,1	P.T.T,	6	2,2
Emniyet Teşkilatı	43	15,3	İlçe seçim	3	1,1
Tapu- Kadostro Müdürlüğü	3	1,1	Fak Fun Fon	1	0,3
İlçe Tarım Müdürlüğü	7	2,6	İlçe Spor Müdürlüğü	1	0,3
Maliye Müdürlüğü	10	3,7	Merkez sağlık ocağı	5	1,8
Tedaş A.Ş	11	4,1	Orman İşletme Şefliği	17	6,2
Nüfus,	4	1,5	**Toplam**	270	100.0
Devlet Hastanesi	28	10,3			

Kaynak: İlçe Mal Müdürlüğü Verileri ve Anket Sonuçlarından

Ticaret, araştırma sahasında en fazla uğraşılan geçim kaynağıdır. Aksekililer ticarete yatkınlıkları ile tanınmışlardır. Ticari fonksiyonun etki sahası hemen tüm köyleri içermekle beraber, daha çok ilçe merkezine yakın köyleri kapsamaktadır. Yerleşmede 95 işyeri bulunmaktadır (Tablo 2.17). Bu sektörde istihdam edilenlerin sayısı 224 kişi kadardır. Bu işyerleri içerisinde en fazla olanı ise bakkallardır. İnsanların her türlü günlük ihtiyaçlarını karşılamak için alışveriş yaptıkları bakkal ve marketlerin çokluğu, yerleşmenin idari fonksiyonu sonucunda kazandığı, merkezilik özelliğinin bir yansımasıdır. İdari fonksiyon daha uzak mesafelerdeki köyleri etki sahası içinde tutarken, ticari fonksiyon daha çok yakın yerleşmeleri etkilemektedir. Ticaretin perakende olarak yürütüldüğü Akseki Kasabası, ticari ilişkiler bakımından Antalya ve Manavgat'ın etki sahasına girmektedir. Genellikle büyük merkezlerden getirilen mallar, Akseki Kasabası ve yakın köylerde yaşayanlar tarafından tüketilmektedir.

Akseki Kasabasına 5 km mesafede bulunan Ömer Duruk Dinlenme Tesislerinde de önemli bir nüfus çalışmaktadır. Akseki Kasabası içindeki işyerlerinde çalışmadıkları için, işyeri sayıları ile ortaya çıkarılamayan bu çalışanların sayısı, yaz ve kış ayları arasında değişmekle beraber, hiçbir dönemde 50 kişinin altına düşmemektedir. Bunların tamamının Akseki ilçe merkezinde oturmadıkları düşünüldüğünde, yerleşmede oturan bu grup ticari hizmetli sayısının 45 kadar olduğu tahmin edilmektedir. Bu da ilçe merkezinde ticari hizmetlerde çalışanların sayısının 269 kişi kadar olduğunu ortaya çıkarır.

Akseki'de eğitim ve kültür hizmetlerinin iyi bir alt yapısı vardır. Yerleşmenin çok eski tarihlerde idari statü kazanmış olması, eğitim kurumlarını kendisine çekmesine neden olmuştur. Daha 1950'li yıllara kadar çevresindeki ilçelerin öğrencilerinin dahi okumak için geldikleri Akseki, eğitim hizmetleri açısından da eski önemini kaybetmiştir. Kasabadaki ilk ve orta dereceli okulların etki sahası, daha çok taşımalı sistemle öğrencilerin getirildiği yakın köylerdir. Ancak yatılı lisedeki devlet parasız yatılı sınavı ile gelen öğrenciler düşünüldüğünde, 2005 yılında Hakkâri ve İzmir'den gelen öğrenciler, yerleşmenin etki sahasını Türkiye geneline yaymaktadır. Yüksek öğretim açısından ise Akseki'nin etki sahası daha çok yakın çevresi olarak anılmakla beraber, son yıllarda Türkiye geneline yayılmaya başladığı da söylenmelidir. Bununla beraber, Akseki Kasabasının eğitim hizmeti aldığı yerler

de vardır. Özellikle Akseki'den güneyde kalan köylerdeki bazı öğrenciler Manavgat'a, kuzeyde kalan köylerdeki bazı öğrenciler de Seydişehir ve Beyşehir'e eğitim hizmeti almak için giderler. Sonuç olarak Akseki, eğitim fonksiyonları açısından eski önemini kaybetmiş olmakla beraber, son yıllardaki yatırımlar sayesinde etki sahasını tekrar genişletmeye başlamış bir yerleşmedir.

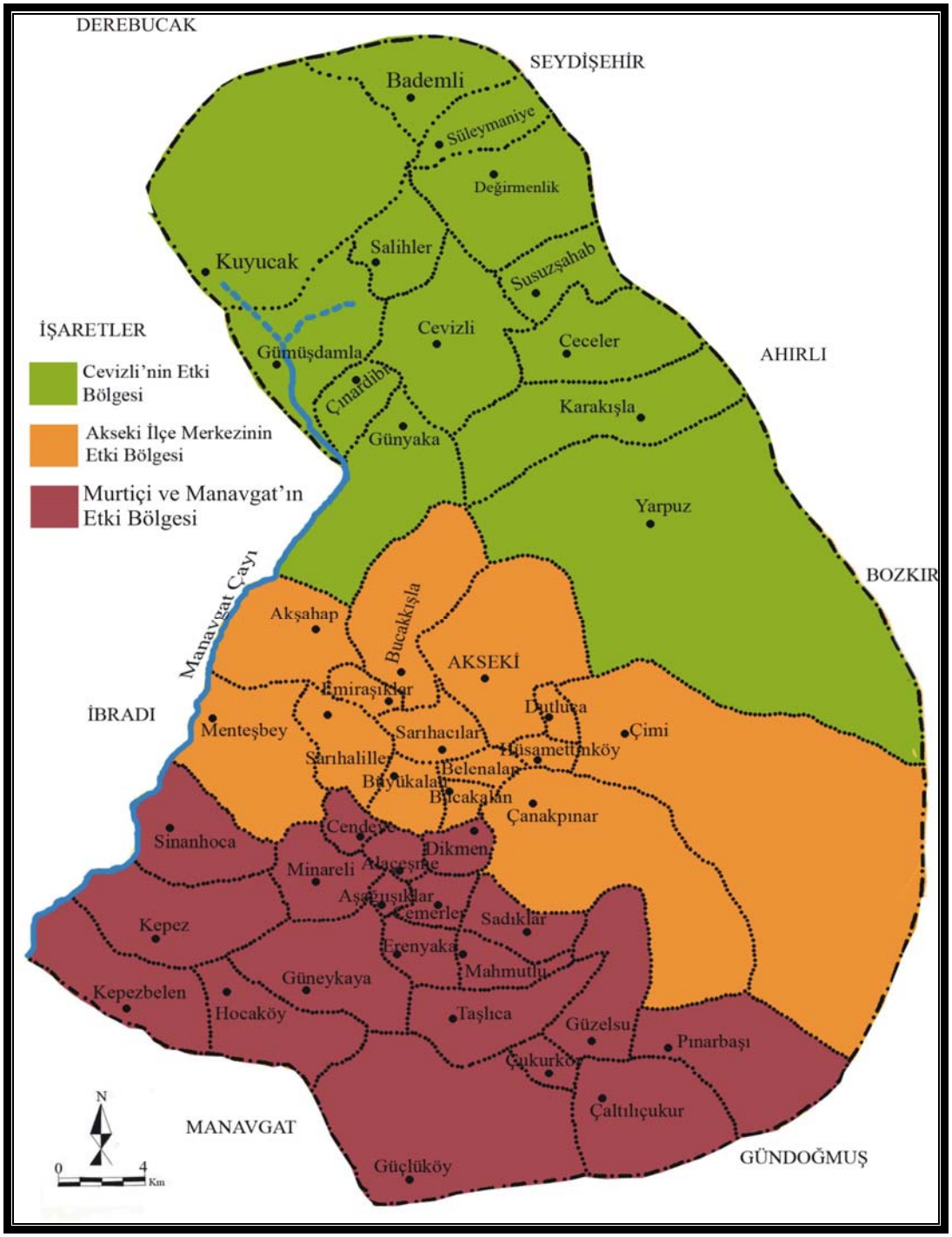
Akseki'nin Kasabasının idari merkezi olması, sağlık fonksiyonun da ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Yerleşmede bu sektörde çalışanların sayısı 33 kadardır. 50 yatak kapasiteli bir hastanenin bulunduğu kasabada, sağlık alanında oldukça ciddi boyutlarda personel eksikliği vardır. Acil hizmetinin de verildiği devlet hastanesi personeli, sağlık hizmetlerinin aksamaması büyük bir özveri göstermektedir.

Yerleşmenin sağlık fonksiyonun etki sahası oldukça geniştir. Özellikle resmi hastaların öncelikle, Akseki'deki hastaneye gitme zorunluluklarının bulunması, Akseki Devlet Hastanesinnin her gün önemli bir sayıda, poliklinik hizmeti vermesine neden olmaktadır. Sağlık ocağı ise ana çocuk sağlığı, doğum kontrol ve aile hekimliği konularında etkin rol alır. Akseki ilçesi geneline yayılan 5 sağlık ocağında aile hekimliği hizmeti başlamış olmakla beraber, personel yetersizliği bu alandaki hizmetleri de sekteye uğratmaktadır.

Akseki Kasabasının 3 km kadar yakınından geçen Konya-Antalya karayolu, yerleşmenin ulaşım fonksiyonun gelişmesine neden olmuştur. Yukarıda da belirtildiği gibi, bu ulaşım güzergâhı aynı zamanda, Akseki'deki fonksiyon alanlarının gelişme yönlerini de etkilemektedir. Ancak ulaşım faaliyetleri sadece fonksiyonel alanların gelişim yönlerini etkileyen bir araç olarak değil, yerleşmenin ekonomik hayatına yaptığı katkılar açısından da değerlendirilmelidir[344]. Akseki'de ulaşım fonksiyonuna bağlı olarak çeşitli işkolları gelişme göstermiştir. Özellikle yol kenarı ticari aktiviteler olarak adlandırabileceğimiz, tezgâhlarda yöresel gıda maddeleri satışı ve Akseki ilçesi sınırları içerisinde bulunan 15'a yakın sayıdaki lokanta, sahada ulaşım fonksiyonunun gelişmiş olmasının bir sonucudur. Ulaşım fonksiyonu alanında çalışan sayısının sadece 15 kişi kadar olmasına rağmen, bu fonksiyonel özelliğin yerleşmeye katkısı oldukça büyüktür. Yerleşmeden her gün Manavgat ve Antalya'ya ulaşmanın kolay olması, ticari hizmetler üzerinde olumsuz

[344] BULUT, İ., 1998, Şehir Coğrafyası Açısından SORGUN. Atatürk Üniversitesi Yayınları No. 877, Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Yayınları No.96, Araştırma Serisi No:36, ERZURUM

etkiler de yapabilmektedir. İki farklı otobüs firmasını çalıştığı Akseki'den her gün, Manavgat ve Antalya yönünde seferler düzenlenir. Kaldı ki, karayoluna yakın konumda olan yerleşmenin büyük merkezlere ulaşamama gibi bir sorunu da yoktur. Ancak kış aylarında zaman zaman meydana gelen yoğun kar yağışları, ulaşımda günlük aksamalara neden olabilmektedir.



Harita 2.4. Akseki İlçesinde Ticari Hizmetler Fonksiyonun Etki Bölgesi Haritası

-Tarımsal Fonksiyon

Tarım, topraktan ürün almak amacıyla toprağın işlenmesi, tohum ekilip fidan dikilip sonunda ürün hasat edilmesi şeklindeki faaliyetler için kullanılan bir terimdir. Bu faaliyetle hayvancılık ve su ürünleri gibi faaliyetleri aynıymış gibi değerlendirmek yanlış kanaatler doğurmaktadır[345]. Ancak fonksiyonel sınıflandırmada tarımla uğraşanlara, ormancılık ve benzeri faaliyetlerde istihdam edilenler de dâhil edilmektedir. Akseki kasabasında tarımda istihdam edilen nüfus ormancılık, hayvancılık ve arıcılık yapan nüfusla beraber yaklaşık 188 kişidir. Bu nüfus, çalışma çağı nüfusunun yaklaşık %11,7'sine karşılık gelmektedir. Yerleşmede, tarım alanlarının çok dar sahalı, var olan tarımsal faaliyetlerin de kuru tarım tarzında olması ve dolayısıyla gelirlerinin düşük kalması, insanların tarımda istihdamını azaltmıştır. Yerleşme, tarımsal üretim için coğrafi konumu uygun olmasa da, özellikle küçükbaş hayvancılık ve arıcılık faaliyetleri için son derece uygun ortamlar sunmaktadır. Ancak bu tip faaliyetlerin ekstansif metotlarla yapılması, kazançların düşük kalmasına neden olmuş ve bu faaliyetler de yerleşmeden göçü engelleyememiştir. Akseki'den dışarıya yönelen göçün en önemli nedeni tarım fonksiyonun gelişmemiş olmasıdır. Ülkemizin uzun yıllar bir tarım toplumu niteliğinde olması, tarım sahaları sınırlı olan bölgelerin ekonomik olarak geri kalmasına sebep olmuştur. Buna ilave olarak Akseki gibi dağlık sahalarda, primer ekonomik faaliyetlerden alternatif olarak görülen, hayvancılığın da veriminin düşük kalması, buralardan göçü zorunlu kılmıştır. Ancak ülkemizde bazı yörelerin, ticarete yatkınlıkları gibi özellikleri, primer ekonomik faaliyetlerden tersiyer ekonomik faaliyetlere geçişi kolaylaştırmış ve bu sahalar tarımsal faaliyetlerden ziyade tersiyer ekonomik faaliyetlerden ticaretle yaşamlarını sürdürmüşlerdir.

-Sanayi Fonksiyonu

Nüfusun ekonomik faaliyet kollarına göre dağılımında, gelişmişlik göstergesi bakımından bazı ipuçları yakalamak mümkündür. Örneğin bir bölgedeki sanayi ve hizmetler kesiminde çalışanların oranının yüksekliği o bölgenin daha fazla geliştiğini

---

[345] ÖZÇAĞLAR, A., 2000, Coğrafya'ya Giriş, (Sistematik, Kavramlar, Yöntemler). Hilmi Usta Matbaacılık, s.121, ANKARA

ortaya koymaktadır[346]. Buna göre Akseki'de en az gelişmiş sektör sanayidir. Genellikle ilçe merkezi ve yakın köyleri hitap eden oto tamircileri ve demircilerden oluşan toplam sekiz işyeri bu sektörü temsil etmektedir. Toplamda 23 çalışanın bulunduğu sanayi sektörünün etki sahası ise Akseki Kasabasına yakın köy yerleşmelerini içine alır. Bu tip işyerlerinin önemli bir müşteri kaynağını da Konya-Antalya karayolu oluşturur. Bu nedenle söz konusu işyerlerinin yola yaklaşma eğilimleri sürmektedir. Az sayıda işyerine sahip sanayi fonksiyonu, yerleşmede ihtiyaç karşılamaktan dahi uzaktır. Bu nedenle Akseki Kasabası sanayi fonksiyonu açısında özellikle Manavgat ve Antalya şehirlerinin etki sahasında kalmaktadır.

c)Akseki'nin fonksiyonel sınıflandırmadaki yeri

Ülkemizde yerleşmeler kırsal ve kentsel olarak iki ana gruba ayrılır. Kasaba yerleşmeleri, kırsal ve kentsel yerleşmeler arasındaki geçiş tipini oluşturur. Yerleşmelerin nereden sonra kırsal karakterden sıyrılıp şehir kabul edileceği ise başlı başına bir meseledir. Bu ayrımı yapmak için de, birden fazla kıstas dikkate alınmalıdır. Aslında kırsal yerleşmenin nerede bitip, kentin nerede başladığını kesin ölçütlerle ortaya koymak oldukça güçtür.

Bu çerçevede ilk olarak dikkate alınan nüfus kriteri, araştırmacılar tarafından farklı yorumlanmış ve bir değerin etrafında toplanılamamıştır[347]. Bunun sebebi ise giderek değişen, gelişen hayat tarzı ve standartlarına paralel olarak, yerleşmelerden beklentilerin de değişmiş olmasıdır. Örneğin nüfus kriteri ile kır ve kent ayrımı yapanlardan TÜMERTEKİN, 10000 nüfus miktarının kır-kent ayrımı için yeterli olduğunu belirtmiştir[348]. EMİROĞLU ise, ülkemiz genelinde 10000 nüfusun ayırıcı olabileceğini yinelemiştir.[349] Kır ve kent ayrımında bir nüfus bareminin olması gerektiğini ancak bunun çok sağlıklı olmadığını, çünkü nüfusu 9900 ile 10100 olan iki ayrı yerleşmenin birbirinden çok farklı olmayacağını belirten DOĞANAY, bu

---

[346] MUTLUER, M., 1999, Türkiye'de Bölgesel Dengesizlikler ve Bölge Planlama Çalışmaları Üzerine Gözlemler. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Ege Coğrafya Dergisi, S.10, s.173-194, İZMİR

[347] DOĞANAY, H.,1997, a.g.e. s:421

[348] TÜMERTEKİN, E., 1973, Türkiye'de Şehirleşme ve Şehirsel Fonksiyonlar. İstanbul Üniv. Yay No: 1840, Coğrafya Enstitüsü Yay No: 72, s:23, İSTANBUL

[349] EMİROĞLU, M., 1975, Türkiye'nin Coğrafi Bölgelerine Göre Şehir Yerleşmeleri ve Şehirli Nüfus. Ankara Üniv. D.T.C.F. Coğrafya Araş. Dergisi , Sayı:7, s: 125-158, ANKARA.

ayrımdaki sakıncalara değinmiştir[350]. DOĞANAY, kır ve kent ayrımında fonksiyonel gruplandırmaya önem vermiş ve faal nüfusun sektörlere göre dağılımını göz önüne alarak kır-kent ayrımına gitmiştir. O'na göre, faal nüfusun %50'den fazlasının tarımla uğraştığı yerleşmeler kırsal, %50'den azının tarımla uğraştığı yerleşmeler ise kentseldir[351]. Yerleşmelerin kırsal-kentsel olma özelliklerini belirtmede nüfus kriterinin yeterli olmadığını kaydeden araştırmacılardan YÜCEL, bu ayrımın yerleşmelerin fonksiyonlarında ve buralardaki nüfusun yaşam şekillerinde aranması gerektiğini belirtmiştir[352]. Günümüzde ise kır-şehir ayrımında nüfusun bir kriter olarak kullanılabilmesi için, değerinin 20 bine ulaşması gerektiği görüşü ağırlık kazanmaya başlamıştır[353]. Ancak bir kez daha belirtilmelidir ki, yerleşmelerin kır veya şehir olarak ayırt edilmesinde, nüfusun başlı başına tek bir kriter olarak alınamayacağı açıktır.

Kuşkusuz yukarıda verilen araştırmaların hepsinin de yapıldıkları zamanlarda doğru tespitler olduklarına şüphe yoktur. Ancak gelişen ve değişen dünya ve ülke şartlarında, insanların kırlardan ve kentlerden beklentileri de değişmektedir. Bu çerçevede 1950'li yıllarda şehirler için kullanılan ayırıcı nüfus değerlerinin, 2000'li yıllarda kullanılması beklenemez. O halde bu sınır değerin günümüze yaklaştıkça revize edilmesi son derece doğaldır. Nitekim ÖZÇAĞLAR, 1997 tarihli çalışmasında yurdumuzda nüfusu 20000'den düşük belediye örgütlü yerleşmelerin kasaba olduğunu belirtmiş ve bunları da yine nüfus değerlerine göre küçük, orta ve büyük kasabalar olarak ayırma yoluna gitmiştir[354]. Görüldüğü üzere ülkemizde kır-kent ayrımındaki nüfus kriterinin değeri her geçen gün değişmektedir. Araştırma sahasının en büyük yerleşmesi olan Akseki, nüfus kriteri ele alındığında yurdumuzda nüfusu 20000'den az ilçe merkezi statüsünde olan kasaba yerleşmelerine tipik bir örnek oluşturmaktadır.

Akseki'nin kasaba olarak tanımlanmasına neden olan bir diğer kıstasta, yerleşmedeki çalışma çağı nüfusun sektörlere göre dağılımıdır. Nitekim yerleşmede çalışma çağı nüfusunu oluşturan 1600 kişi vardır. Bu nüfusun 188 kişisi yani %11'i,

---

[350] DOĞANAY, H.,1997, a.g.e. s:421
[351] DOĞANAY, H.,1997, a.g.e. s:424
[352] YÜCEL, T., 1961, Türkiye'de Şehirleşme Hareketleri ve Şehirler. Türkiye Coğrafyası Dergisi, Yıl:XVI, Sayı:20, s:25, ANKARA
[353] ÖZÇAĞLAR, A., 1997, Türkiye'de Belediye örgütlü Yerleşmeler, s.8, Erol Yayınevi, ANKARA
[354] ÖZÇAĞLAR, A., 1996, a.g.e. s,8, ANKARA

tarım sektöründe istihdam edilmektedir. DOĞANAY'ın yaptığı ayrımda kullandığı, *"herhangi bir yerleşmede ki nüfusun %50'sinden daha az sayıda olanı tarım dışında istihdam edildiği yerler kentseldir"* görüşü, Akseki için kullanılamaz. Çünkü Akseki, tarımsal arazi varlığı az olduğu için tarımla uğraşanların az sayıda olduğu, 3000 kişiyi bulmayan gerçek nüfusuyla bir hizmet kasabasıdır. O halde bu ayrıma göre, yerleşmedeki nüfusun sektörlere göre dağılımı ele alındığında, Akseki'yi şehir olarak kabul etmek gerekir ki bu da gerçekçi bir tespit olmayacaktır.

Yerleşmelerin fonksiyonel ayrımı yapılırken dikkate alınması gereken önemli faktörlerden biri de, yerleşmelerin yaşam şekilleridir. Akseki, hizmetler sektörünün geliştiği, genellikle yaz aylarında nüfusun arttığı, mamül madde üretiminin yapılmadığı, kış aylarında da insanların kalmayı çoğunlukla tercih etmedikleri bir kasabadır. Bu özelikleri ile Akseki'de şehirsel bir hayat tarzından ziyade, ihtiyaca göre şekillenen bir işbölümünün olduğu, mevcut standartlara uyan bir yaşam tarzı gelişmiştir. Yerleşmeye görevli olarak gelen kamu çalışanları da zorunlu nedenlerle kalarak, görev süreleri dolduğunda hemen yerleşmeden ayrılırlar. Ancak şunu hemen belirtmek gerekir ki, Akseki'de son yıllarda gelişmeye başlayan yaz aylarında oturulan ikinci ev edinme alışkanlığı, yerleşmeye yaz döneminde nüfusu artan sahil kasabaları ile benzer özellikler kazandırmıştır. Bu haliyle Akseki, emekli ve tatilcilerin yaşadığı, üretime katılanların sayıca azaldığı, insanların günlük ihtiyaçlarını karşılayabildikleri bir yerleşme durumundadır. Bütün fonksiyonel ve fiziksel özellikleri göz önüne alınarak Akseki'yi, *özellikle ticari ve idari hizmetlerin gelişme gösterdiği bir hizmet kasabası* olarak tanımlamak mümkündür.

2.1.4. Dönemlik Yerleşmeler

Araştırma sahasındaki dönemlik yerleşmeler; fiziki yapılarına ve buralardaki insanların yaşam şekilleri ile ekonomik uğraşlarına göre sınıflandırılmıştır. Sahada pastoral nomadizmin bir türü olan dağ göçebeliği, yarı göçebelik ve yaylacılık faaliyetlerini bir arada görmek mümkündür. Buna göre Akseki İlçesinde dönemlik yerleşme olarak, yaylacıların meydana getirdiği yayla yerleşmeleri ile dağ göçebeleri ve yarı göçebelerin oluşturdukları Yörük obaları ele alınabilir.

Yukarıda bahsedilen iki tip dönemlik yerleşmenin de faaliyet alanı, yayla ve mera alanlarıdır. Yayla yerleşmeleri ve Yörük obaları mekân olarak aynı alanları

kullansalar da, fiziki yapıları ve fonksiyonel özellikleri bakımından birbirinden ayrılan pek çok yönleri vardır. Bu yerleşmelerden yaylalar, yılın belli döneminde hem hayvancılık ve arıcılık amaçlı, hem de sayfiye amaçlı olarak kullanılır. Devamlı meskenlerin de bulunabildiği yaylalar, buraları kullanan bir veya bir kaç köyün ortak malıdır. Yörük obaları ise, yaylalara göre yılın daha kısa bir devresinde kullanılan, devamlı meskenlerin bulunmadığı, yerleşim yeri belirlenmesinde de yaylalar kadar seçici olmayan, genellikle aynı soydan gelen bir aşiret tarafından oluşturulan yerleşmelerdir. Zaten Türkiye'nin çeşitli yerlerinde de aynı soydan gelen yaylacı veya göçebe ailelerin oluşturdukları topluluklara anlatmak için de oba tabiri kullanılmaktadır[355].

Yayla yerleşmeleri ile Yörük obalarını birbirlerinden ayırmada; bu yerleşmelerin fiziki yapıları ile buralardaki insanların, uğraştıkları ekonomik faaliyetleri, hayvancılığı yapış şekilleri, kışlaklardaki yaşam tarzları ve kışlaklarının yerleri gibi özellikleri dikkate alınmıştır. Buna göre;

1 Yaylacılar, sadece bir noktadaki yaylalarına sayfiye veya hayvancılık amaçlı gidip, kış yaklaştığında tekrar devamlı yerleşmelerine dönerler. Oysa dağ göçebeleri ve yarı göçebeler yaz aylarında birden fazla yayla ve mera alanını kullanırlar. Bunlar her yıl aynı mekânları kullansalar da, yıl içerisinde oluşturdukları dönemlik yerleşme sayısı (Yörük obası) birden fazladır.

2 Yaylacılar aslında yerleşik iken dağ göçebeleri ve yarı göçebeler yaylacılar kadar yerleşik olmak zorunda değillerdir. Yaylacılar, hayvanlarını kışlak olarak kullandıkları köylerindeki ahırlara getirirlerken, kendileri de köylerdeki veya şehirlerdeki devamlı meskenlerine dönerler. Ancak, dağ göçebeleri devamlı meskenlerini pek kullanmazlar. Bunlar kışı, kıyıya yakın alçak veya vadi içerisi gibi korunaklı alanlarda oluşturdukları, yine dönemlik olan meskenlerinde sürüleri ile beraber geçirirler. Yarı göçebelerde ise kışlaklarda sürülerle devam ettirilen bir yaşam yoktur. Yarı göçebelerin sürüleri kış aylarını, yine köyün dışında daha alçaktaki

[355] GÜNER, İ., 1995, Iğdır Ovası ve Çevresinde Yaylacılık. Atatürk Üniversitesi K.K.E.F. Doğu Coğrafya Dergisi, S.1, s.229-246, ERZURUM

korunaklı alanlarda geçirirken, sürünün yanında aileden biri veya bir çoban bırakılıp ailenin geri kalanları köydeki devamlı meskenlerine giderler. Bahar aylarından itibaren yine ailenin bütün fertleri sürülerle beraber dikey yönde hareket ederek, mera alalarına ve yaylalara çıkarlar.

3 Yaylacılar ve yarı göçebeler yaylada geçirdikleri süreden arta kalan zamanlarında farklı ekonomik uğraşlarla meşgul olabilirken, dağ göçebelerinin böyle bir özellikleri yoktur. Bu insanlar yılın tamamında sadece hayvancılıkla hayatlarını kazanırlar.

2.1.4.1.Yaylalar

Araştırma sahasında dağlık alanların fazlalığı ve yükseltinin kısa mesafelerde değişmesi, yaz ve kış mevsimleri arasında oldukça farklı iklim değerlerini ortaya çıkarmıştır. Bu da bio-klimatik bakımdan farklı zonların oluşmasına neden olup, insanlara hayvancılık bakımından yıl içerisinde iki geçim sahası hazırlamıştır. Biri alt zondaki köyler ve arazileri, diğeri üst zondaki yaylalardır[356]. Gerçekten de 300 m ile 2800 m arasındaki yükselti kuşağına yayılan ilçe arazisi, bu iklim özellikleri ve yükseltisi ile önemli bir yayla sahasıdır.

Yaylacılık, köylerde yaşayan ve hayvancılıkla uğraşan kesimin, farklı yerlerdeki geçim sahalarından faydalanma isteğinden doğmuştur[357]. Yurdumuzda yaylacılık fikrinin ortaya çıkmasındaki temel neden, hayvancılık faaliyetlerinin varlığıdır. Tamamen yerleşik insan gruplarının gerçekleştirdiği bir faaliyet olan yaylacılık, tarımsal faaliyetlerin yanı sıra, hayvancılık yapan insan gruplarına, sürülerini daha iyi besleyerek daha iyi ürün alma ve daha fazla hayvansal besin elde etme olanağı sağlar. Yaylacılıkta hayvanların bakımı, yazın meralarda otlatmaya karşılık, kışın ahırlarda barındırma biçiminde yapılır. İnsanlar yazın, kuraklığın ve sıcaklığın artmasıyla, hayvanlarıyla birlikte yükseklere; dağ, otlak, çayır-meralara ve subaşlarına giderler. Çeşitli tarımsal faaliyetlerine ek olarak hayvan yetiştirme faaliyetini de sürdüren bu insanların ova, yamaç, dağ etekleri ve vadilerdeki köy

[356] TUNÇDİLEK, N., 1967, a.g.e.,s.20
[357] KODAY, S.,1995, Olur'da (Erzurum) Geçici Yerleşme Şekilleri. Atatürk Üniversitesi K.K.E.F. Doğu Coğrafya Dergisi, S.1, s.302-313

evlerine karşılık, yaylalarda da evleri vardır[358].Özellikle dağ ve orman köylüleri için yaylacılık, kaçınılmaz bir ekonomik faaliyettir. Ova köylüleri ve kentliler için ise yaylacılık, ovanın sıcaklığından kaçma ve dinlenmeye yönelik bir faaliyet olarak görülmektedir[359].

Akseki İlçesinde yaylacılığın iki türünü görmek mümkündür. Bunlar rekreasyonel yaylacılık ve geleneksel tip yaylacılıktır. Araştırma sahasında rekreasyonel amaçlı olarak yaylacılık faaliyetine katılanlar, genellikle yaz aylarında tatillerini geçirmek üzere köylerine gelenlerden oluşmaktadır. Akseki İlçesinden göç eden nüfus, önceden sadece hayvancılık için gidilen yaylalara, dinlenmek amaçlı olarak da çıkarak, yaylacılık faaliyetlerinin yapısının değişmesine neden olmaktadır. Zaten ülkemizdeki rekreasyonel amaçlı yaylacılık ilk önce, yazların sıcak ve bunaltıcı geçtiği Akdeniz Bölgesi kıyı kesimi ile Toroslar arasında gelişmiştir. Yörede özellikle 1990'lı yılların sonlarında, pek çok yayla yerleşmesi sayfiye amaçlı olarak kullanılmaya başlanmıştır[360].

Rekreasyonel amaçlı yaylacılık, orijin bakımından hayvancılık amaçlı yaylacılığa benzemekle birlikte; yapılış amacı, yaylaların kuruluş yerleri, yükseltileri, yayla konutları ve yaylada kalış süreleri gibi konularda önemli farklılıklara da sahiptir[361]. Akseki ilçesinde son yıllarda rekreasyonel amaçlı yaylacılığın gelişmesine rağmen, geleneksel tip yaylacılık daha yaygındır. Özellikle Manavgat'a bağlı kıyıya yakın alçak köylerden hayvancılık amaçlı olarak Akseki yaylalarına gelenlerin sayısı oldukça fazladır.

Aslında yaylacılık ve yayla hayatı, Türkler için Orta Asya'dan günümüze kadar süregelen sadece bir yaşam tarzı değil, aynı zamanda Türk Kültürünün yapı taşlarının oluşması ve şekillenmesindeki en önemli faktörlerden biridir[362]. Akdeniz kıyısındaki köylerin sosyo-ekonomik yapıları, Akseki İlçesinin yaz aylarında oldukça

---

[358] EMİROĞLU, M., Bolu'da Yaylalar ve Yaylacılık. Ankara Üniversitesi. D.T.C.F. Yay. No:72, s.19, ANKARA

[359] SEVGİ, C., 1984, Adana İlinin Kuzeydoğu Kesiminde Yaylacılık: Kozan, Feke, Saimbeyli, Kadirli, Ceyhan ve Osmaniye. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Ege Coğrafya Dergisi, S.2, s.177-197, İZMİR

[360] KODAY,Z., 1999, Akarca Yaylası. Türk Coğrafya Dergisi, S.34, s.489-504, İSTANBUL

[361] KOCA,H.,1995, Gözne'de Yayla Turizmi. Atatürk Üniversitesi K.K.E.F. Doğu Coğrafya Dergisi, S.1, s.281-301, ERZURUM

[362] ZAMAN, M., 2007, Doğu Karadeniz Kıyı Dağlarında Yaylalar ve Yaylacılık. Atatürk Üniversitesi Yayınları No. 960, Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları No.105, Araştırma Serisi No.105, s.247, ERZURUM

yoğun şekilde nüfuslanmasına ve iskân edilmesine neden olmuştur. Akseki ilçesindeki yaylaları kullananlar, Aksekililerden daha çok Manavgat'a bağlı köylerde yaşayan Yörüklerdir. Özellikle kıyı köylerindeki Kızılağaç, Saraçlı, Hacıobası ve Karakoyunlu Yörüklerinin Kızılot kolu[363] gibi Yörük aşiretleri, tarihi bağlara dayanarak hala Akseki İlçesindeki yayla alanlarına göç ederler[364]. Bu yüzden Akseki İlçesi öncelikle Yörük yaylacılığı alanıdır. Yerleşik ve yarı göçebe Yörükler tarafından meydana getirilen faaliyet, büyük oranda küçükbaş hayvan besiciliğine dayanmaktadır[365]. Yaylalardaki hayvanların sütünden peynir yapılır. Bu peynirler salamura denen yöntemle oluşturulup yörede *"oğruk"* adı verilen, derin düdenlerde yaz boyunca saklanır. Araştırma sahası karstik bir yapıda olduğundan dolayı sıklıkla düden bulunabilmektedir. Özellikle içinde hava akımı olan düdenler bu şekildeki depolama işleri için tercih edilmektedir.

Yaylalar, farklı topoğrafik konumlarda bulunabilen yerleşmelerdir. Toroslardaki yaylalar genel olarak polye, uvala gibi karstik şekillerin tabanları ile subaşları ve çayırlıklar gibi kullanıma uygun alanlara yerleşmişlerdir. Ayrıca Karadeniz Bölgesinde olduğu gibi ormanın üst sınırına, dağlık alanlara yerleşmiş yaylalar da bulunmaktadır[366]. Akseki İlçesindeki yaylalar ise genellikle orman üst sınırına yakın konumda yer alırlar (Fotoğraf 2.39). Jeomorfolojik olarak çoğunluğu, karstik vetirelerle oluşmuş düz alanlara yerleşmişken, 2000 m.den yüksekteki yaylalar, genellikle yamaçlarda bulunurlar (Fotoğraf 2.40).

Araştırma sahasındaki yaylalar çoğunlukla, ait oldukları köylerin değil başka köylerin sınırları içerisinde kalmaktadır (Tablo 2.19). Örneğin Bademli köyü arazisindeki Akbelen Yaylası Çınardibi köylülerinin, Pınarbaşı arazisi içindeki Güneykaya ve Çukurköy yaylaları aynı isimli köylerdeki yaylacıların, Çimi köyü arazisi içindeki Aldürbe Yaylası Manavgat'ın Ahmetler köylülerinin yine Çimi arazisindeki Gebeceli Yaylası da Manavgat'ın Gebeceli köylülerinin kullandığı alanlardır (Harita 2.5). Bu örnekleri arttırmak elbette ki mümkündür.

---

[363] SEYİRCİ, M., 1993, Manavgat, Alanya, Gazipaşa Yörükleri ve Göç Yolları. 3. Alanya Tarih ve Kültür Semineri 1996, ALSAV Alanya Tarih ve Kültür Seminerleri, s.277-283, ALANYA

[364] MOĞOL, H., 1997, Alaiye'de Yörük Göçü ve Tarihi Kaynağı. 6. Alanya Tarih ve Kültür Semineri 1996, ALSAV Alanya Tarih ve Kültür Semineri Yayınları III, s.41-45, 2004, KONYA

[365] ALAGÖZ, C.A., 1993, Türkiye'de Yaylacılık Araştırmaları. Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Derg. S.2, s.1-52, ANKARA

[366] TUNÇDİLEK, N., 1964, Türkiye'de Yaylalar ve Yaylacılık. İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enst. Derg. Cilt.7, S.14, s.15-28, İSTANBUL



Harita 2.5. Akseki İlçesindeki Yaylaların Dağılışı



Fotoğraf 2.39. Yamaçlarda Kurulan Yaylalara Bir Örnek Salamut Yaylası.



Fotoğraf 2.40. Karstlaşma Sonucu Oluşmuş Düz Alanların Kenarında Kurulan Kalecik Yaylası

Tablo 2.19. Akseki'deki Yaylası Bulunan Köyler ve Yaylaları

Köyler	Yaylalar
Akşahap	Şahap Yaylası
Bademli	Devletgazı Yay., Döşeme Yaylası
Çanakpınar	Çanakpınar Yaylası
Çimiköy	EğrikarYay, Çırlavık Ya, Aldürbe Ya, Ahmetler Ya, Gebeceli Ya
Çaltılıçukur	Salamut Yaylası
Değirmenlik	İğdelioluk Yay, Erikli Miyar Yay., Elmasut Ya
Gümüşdamla	Aşağı Zimmet Yaylası, Yukarı Zimmet Yay, Akbelen Yaylası
Kuyucak	Düzenalanı Yay, Başoluk Yay, Bağırcık Yay, Kalkır Yay, Kurtderesi
Günyaka	Manastır Yaylası
Sadıklar	Geyran Yaylası
Karakışla	Karakışla Yay, Taşkesiği Yay, Kurşunlu yay,
Pınarbaşı	Güneykaya Yay, Aşağıbelen Yay, Çukurköy Yay
Güzelsu	Bahadır Yaylası
Süleymaniye	Elmel Yay, Küçük Yay, Yellibelen Ya
Susuzşahap	Ağaçtepe Yay
Yarpuz	Alacabel Yaylası
Çukurköy	Morca yaylası

Kaynak. Arazide Yapılan Anket Sonuçları ve 1/250000 Ölçekli Topoğrafya Haritası Üzerinde Yapılan Çalışmalar

Yaylaların farklı köylerden gelenler tarafından kullanılması, başta ulaşımla ilgili olmak üzere, çeşitli sorunlara neden olmaktadır. Özellikle hayvancılık amaçlı olarak yaylaya gidenlerin sürülerini yaya olarak götürmeleri, arazilerinden geçtikleri köylerle sorunlar yaşanmasına sebep olur. Bu gibi yolculuklar, yasalarla güvence altına alınmış olsa da, belli sürelerde belli güzergâhların kullanılması da yine yasal zorunluluk olarak ortaya çıkmıştır. Bu süre ve güzergâhların dışına çıkılması durumunda, sürü sahiplerinin belli yaptırımlarla karşı karşıya kalması da kaçınılmaz olmaktadır. Yaylaların ait oldukları köylerin sınırları içinde değil de daha uzak mesafelerdeki köylerin sınırları içinde kalmaları, bu alanların yasal statüleri ve mülkiyet durumları hakkında da bazı sorunlar ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle sahada pek çok yayla davası bulunmaktadır. Örneğin Karakışla Köyü ile Karaöz (Manavgat), Ahmetler Köyü ile Çimi, Susuzşahap ile de Karaöz köyleri arasında 50 yıldan fazla süren davalar bulunmaktadır. Hatta zaman zaman köylülerin silahlı

çatışmalarına kadar varan bu anlaşmazlıkların bir an önce sonuçlandırılması, yaylaların daha verimli ve planlı kullanılması açısından oldukça önemli olacaktır.

Araştırma sahasında genellikle, güneyden kuzeye yönelen yaylacı hareketi vardır. Bu yüzden dikey yönde bir yaylacılık faaliyeti gelişmiştir. Sahada kuzeyden güneye gerçekleşen yaylacı hareketleri ise hemen hemen yoktur. Kuzeydeki Konya Ovası ve çevresinde yatay yönde bir yaylacık faaliyetinin olması, kuzeyden güneye yaylacı hareketlerini engellemiştir[367].

Akseki İlçesindeki en önemli yayla sahası kuzey-kuzeydoğuda bulunan Gidengelmez Dağlarıdır. Bundan başka Kuyucak kuzeyindeki Kızıldağ, araştırma sahasının güneydoğusundaki Tekelik Dağı, Papaz Dağı, Musa Dağı önemli yayla alanları arasında öne çıkarlar. Araştırma sahasının merkezi kesiminde kalan köyler ile güneydoğudaki köyler, doğu ve kuzeydoğu yönünde hareket ederek; Musa Dağı, Papaz Dağı, Tekelik Dağı, Otluk Dağı ve Gidefi dağlarındaki yaylalara giderken, araştırma sahasının güneybatı, batı ve kuzeyinde bulunan köylerdeki yaylacılar ise kuzey yönünde hareket edip Gidengelmez Dağındaki yaylalara çıkarlar.

Yayla yerleşmelerinin dönemlik olarak tanımlanmalarının sebebi, yılın sadece belli bölümünde kullanılıyor olmalarıdır. Bununla beraber Akseki İlçesinde geleneksel tipte yapılan yaylacılığın meskenleri geçici olarak oluşturulmaktadır. Araştırma sahasındaki yaylaların pek çoğunda devamlı konutlar yoktur. Sadece Karakışla Yaylası, Aldürbe Yaylası, Ağaçtepe Yaylası, Kalecik Yaylası, Morca Yaylası ve Salamut Yaylasında devamlı meskenlere rastlanmaktadır.

Çok uzun süreler yörenin en çok kullanılan yayla meskenini, kıl çadırlar oluşturmuştur. Ancak, yaylacılık faaliyeti gibi yaylalarda bulunan meskenlerin de karakteri zamanla değişmiştir. Eskiden kıl çadır yegâne mesken olurken, günümüzde naylon örtü malzemesinin kullanıldığı, yakın çevreden temin edilen taş malzemenin üst üste yığılmasıyla oluşturulan meskenlerle, modern malzemelerden yapılmış devamlı meskenler daha çok kullanılır olmuşlardır. Yaylalarda her ne kadar devamlı meskenler bulunsa da, bunlarda modern malzeme kullanılma oranının çok az olması, her yıl kış şartları altında tahrip olmalarına neden olmaktadır. Özellikle pek çok yaylanın hukuki statüsünde yaşanan kargaşadan dolayı insanlar, büyük paralar

[367] GÜMÜŞTEPE, A.F., Konya Ovasında Geçici Kır Yerleşmeleri ve Yayla Yaşamı. Türk Coğrafya Dergisi, S.29, s. 243-256, İSTANBUL

harcayıp mesken inşa etmekten kaçınmışlardır. Örneğin Ağaçtepe yaylasında yapılmaya başlanan devamlı meskenler, yaylanın başka bir şahsın özel mülkü olduğunun anlaşılması üzerine yıkılmıştır.

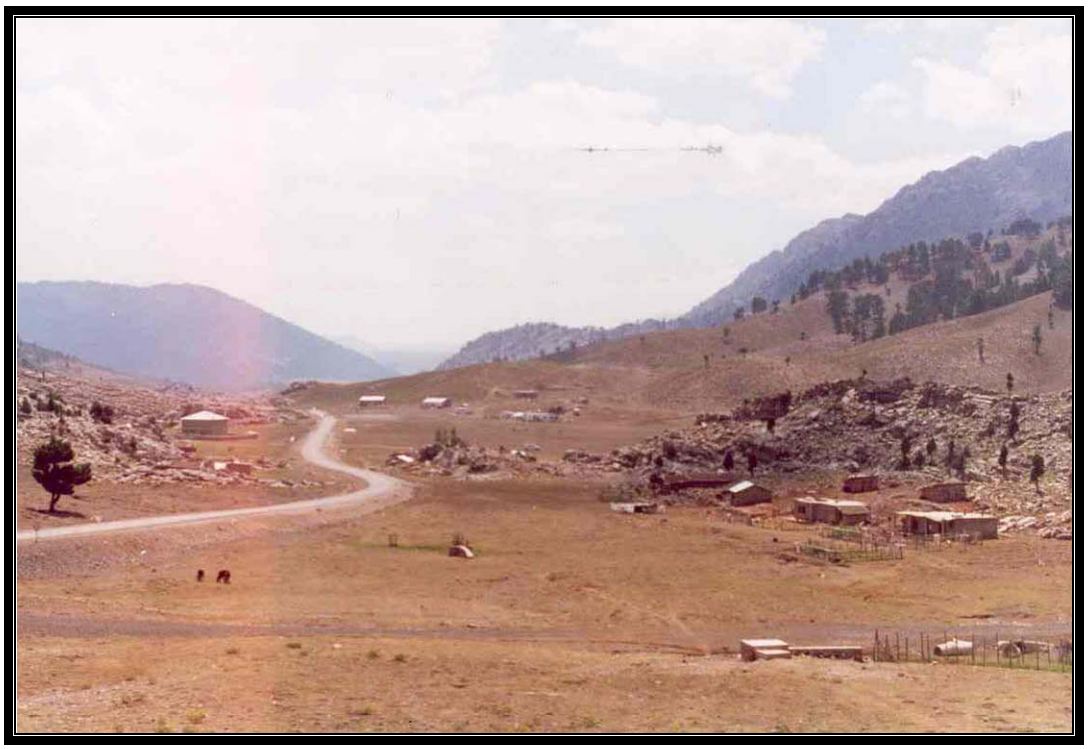


Fotoğraf 2.41. Sahada Kara (Kıl) Çadırların Sayıları Oldukça Azalmıştır.

Akseki İlçesinde en yoğun olarak Kuyucak, Kepezbelen, Kepez, Çukurköy, Güneykaya, Güçlüköy, Değirmenlik, Karakışla, Sususşahap ve İlvat köylüleri (Büyükalan, Belenalan, Bucakalan) yaylacılık faaliyetinde bulunurlar. Bunlardan özellikle Susuzşahap ve Karakışla gibi köylerden sayfiye amaçlı olarak da yaylalara çıkılırken, diğerleri hemen tamamen hayvancılık ve arıcılık amaçlı olarak yaylalara çıkarlar.

Akseki İlçesindeki bazı yaylalar gerek barındırdıkları nüfus miktarları, gerekse de kullanım şekilleriyle diğerlerinden ayrılırlar. Bunlardan Karakışla Yaylası, Bozkır-Ahırlı-Akseki sınırında yer alır (Fotoğraf 2.42). Orman üst sınırına yaklaşan yaylayı Karakışla köylüleri, hem hayvancılık hem de sayfiye amaçlı olarak kullanırlar. Yaz aylarında yaylanın nüfusun 400'den fazla olurken, köyde en fazla 15-20 kişi kalmaktadır. Yaylada bulunan nüfusun yaklaşık 20 hanesi, Karakışla'dan dışarıya göç edip yaz aylarında tatillerini geçirmek için köylerine gelenlerden oluşmaktadır. Diğer aileler ise hayvancılık için yaylaya çıkarlar. Yaylaya çıkma muhtarlığın belirlediği bir günde toplu olarak yapılmaktadır. Yaylaya çıkışlar, iklim

olaylarının yıldan yıla seyrine göre belirlenmekle beraber her yıl 20-25 Mayıs, yayladan dönüşler ise 20-25 Ağustos tarihlerinde gerçekleşmektedir. Yaylaya çıkış tarihine uymayanlar para cezası ile karşı karşıya kalmaktadır. Yaylaya çıkış tarihlerinin katı kurallara bağlanmasının nedeni her ailenin yayladaki otlak alanlarından eşit olarak yararlanmasını sağlamaktır. Yayladan dönüş tarihleri ise yine muhtarlık tarafından belirlenmekle beraber, yaylaya gelişteki kadar katı kurallar bulunmamaktadır. Ancak her aile 1-2 gün ara ile aşağı yukarı aynı tarihlerde yayladan dönmektedir.



Fotoğraf 2.42. Ormanın Tahrip Edildiği Konumda Kurulmuş Karakışla Yaylasından Bir Görünüm

Karakışla Yaylasında, toplam sayıları 80'i bulan eski tip konutlar ile modern malzeme kullanılarak inşa edilmiş yeni tip konutları bir arada görmek mümkündür (Fotoğraf 2.43). Eski tip konutlar, yakın çevreden temin edilen taşların, herhangi bir bağlayıcı malzeme kullanılmadan üst üste konulmaları ve aralarına hatıl denen ahşapların uzatılmasıyla oluşturulan yöresel düğmeli ev tarzındadır. Çatılarında ahşap malzemenin kullanıldığı bu evlerde örtü malzemesi olarak ta toprak kullanılmıştır. Eski meskenler günümüzde, sadece mutfak ve depo amaçlı olarak kullanılmaktadır. Genelde betonarme olan yeni tip konutlar ise, saç çatı örtüleri ve fonksiyonel kullanım alanlarıyla son derece modern tarzda inşa edilmişlerdir.

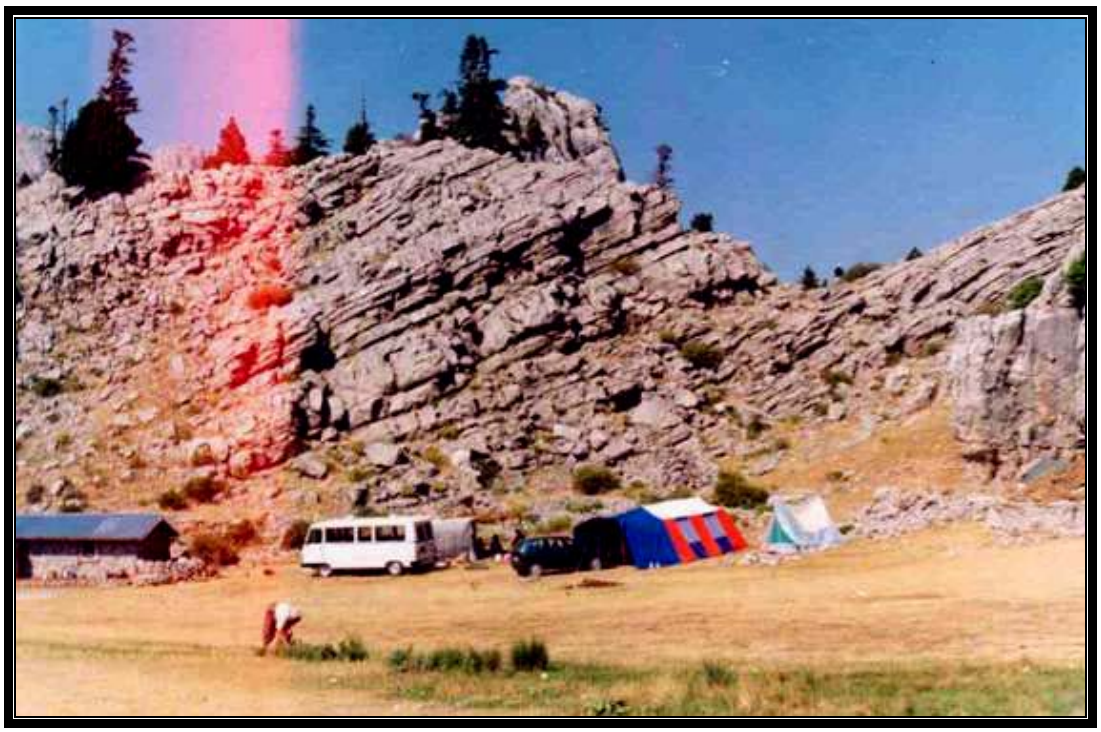


Fotoğraf 2.43. Karakışla Yaylasında Modern Malzemeler Kullanılarak İnşa Edilmiş Meskenlere de Rastlanabilir.

Hayvancılığın tek ekonomik faaliyet olduğu yaylada yaklaşık 2000 küçükbaş, 600 civarında da büyükbaş hayvan bulunmaktadır. Yaylaya hayvanlar yürütülerek getirilmekte, bu yolculuk sırasında başka köylerin arazisi kullanılmamaktadır. Yayla uzun yıllar hukuki statü konusunda sorun yaşamıştır. Karakışla Köyü ile Manavgat'a bağlı Köraöz ve Hacıisalı köyleri arasında, yaylanın mülkiyeti konusundaki dava bitmiş olup, Karakışla köylülerine lehine sonuçlanmıştır.

Sususşahap köyüne ait Ağaçtepe Yaylası ise Gidengelmez Dağlarının zirvesinin iki tarafında, Akseki ve Seydişehir arazinde yer alır. Aslında yaylanın ilk yerleştiği yer bugünkünden daha doğuda, Seydişehir arazisi içerisindeki Çiftepınar mevki iken o konum, birkaç yıl üst üste hayvan ölümlerinin yaşanması nedeniyle terk edilmiş, yaylanın bugün bulunduğu saha kullanılmaya başlanmıştır. Ancak bu yer değiştirme mülkiyet sorunlarını da beraberinde getirmiştir. Yaylada bugün modern meskenlerin yapılamamasının nedeni, bu hukuki statünün çözüme kavuşmamasıdır. Daha öncede belirtildiği gibi yaylada yapılan birkaç ev, hukuki problemlerden dolayı yıkılmak zorunda kalındığından yeni mesken yapımı tamamen durmuştur.

Susuzşahap köyünden 7 hane yaklaşık 30 nüfusun bulunduğu yaylaya, İstanbul'daki Susuzşahaplıların da bazıları dinlenmek maksadıyla yılda 1 hafta kadar gelirler (Fotoğraf 2.44). Yaylaya çıkışlar Haziran ayının 10'u ile 15 arasında gerçekleşir. Yaklaşık 2,5 ay kalındıktan sonra, 25 Ağustos - 1 Eylül arasında dönülür. Eski önemini kaybeden yaylada, 1940'lı yıllarda köy odasının dahi bulunduğu, bütün köyün toplu olarak göçtüğü, ancak köydeki nüfusla beraber yaylacılık yapanların da azalmasından dolayı, toplu hareket etme geleneğinin ortadan kalktığı belirtilmektedir.



Fotoğraf 2.44. Ağaçtepe Yaylasına Dinlenmek Amaçlı Olarak Gelenler Çadırlarda Kalırlar

Günümüzde oturulabilir halde 10, yıkılmış halde 40 evin bulunduğu yayla, eskisi kadar nüfuslanmamaktadır. Yaylada hepsi eski tip olan meskenler, kendilerine has mimarileriyle dikkat çekerler. Bu meskenlerde yan duvarlar, bağlayıcı malzeme kullanılmadan taş yığma şeklinde inşa edilmiştir. Duvarlar, bağlayıcı malzeme kullanılmadığından dolayı, rüzgârın etkisiyle yıkılmamaları için yerden sadece 1 m kadar yükselirler. Meskenlerin örtü malzemesi olarak çadır bezi (kıl bez) veya naylon örtü kullanılmaktadır. Yaylada yaklaşık 800 küçükbaş, 10-15 büyükbaş hayvan bulunur. Hayvanların, Gidengelmez Dağları üzerindeki patikalardan yürütülerek yaklaşık 2 günde varabildikleri yaylaya insanlar araçlarla ulaşırlar.

Yaylada, hayvancılıktan başka yapılan diğer bir ekonomik faaliyet de arıcılıktır. Sadece Susuzşahap'tan değil, daha güneydeki Manavgat'a bağlı köylerden dahi arıcılar, Ağaçtepe Yaylasına kovanlarını getirip yılın belli günlerinde bu sahada kalırlar. Yaylanın, devamlı yaşam sahalarından uzakta kalması, bazı yabani hayvanların çok görülmesine neden olmuştur. Özellikle kurt gibi yırtıcı hayvanlar hemen her yıl birkaç defa sürülere saldırıp, önemli sayıda hayvanı telef edebilmektedir.

Yaylada elde edilen hayvansal ürünler salamura yapılsa da, diğer yaylalarda olduğu gibi depolanmak yerine, Seydişehir ve Beyşehir'deki pazarlara götürülüp perakende olarak satılmaktadır.

Ağaçtepe yaylasının bugün için en büyük sorunu, mülkiyet durumudur. Yayla, Susuzşahap Köyü ile Karaöz köyü arasında mülkiyet hakkından dolayı davalıktır. Bu davanın bir an önce sonuçlandırılması yaylanın geleceğinin planlanması açısından oldukça önemlidir.

Akseki Kasabasının güneydoğusunda kalan yaylaların en büyüğü Aldürbe Yaylasıdır. Yaylayı diğerlerinden ayıran en önemli özellik, burasının Aksekililerce değil Manavgat'a bağlı Ahmetler köyünden gelenlerce kullanılmasıdır. Yaylada hayvancılık ve arıcılık yapılmaktadır. Sayfiye amaçlı olarak çok az sayıda nüfusun bulunduğu yaylada, yaz aylarında 200-230 kişi yaşamaktadır. Yaylaya, bölgedeki diğer yaylalarda olduğu gibi, Mayıs sonu çıkılmakta, Ağustos sonu Eylül başında dönülmektedir. 1700 m rakımında bulunan yayla, daha sonra da inceleneceği üzere, kademeli yaylacılık yapan yarı göçebelerin de uğrak yerlerindendir. Aldürbe, ulaşım araçlarının varabildiği en son nokta olması nedeniyle Eğrikar, Ahmetler kuyusu, Bozlağan gibi birkaç yaylanın merkezi durumundadır. Yaylaya hayvanlar, büyük çoğunlukta ulaşım araçları ile getirilmekte ise de yürütülerek getirilen sürüler de vardır. Yaylaya ulaşım araçlarıyla varabilmek için Çimi köyünün içinden geçmek gerekir. Ancak Ahmetler Köyü ile Çimi Köyü arasında, bu yaylanın mülkiyet hakkından dolayı devam eden dava nedeniyle, hemen her yıl yayla göçleri sırasında tatsız olaylar yaşanmaktadır. Yaylacıların göç zamanlarında Çimi Köyünün içerisinden geçen yayla yolu üzerine yapılan demir kapının kapatılmasının neden

olduğu olaylara, bazı yıllar güvenlik güçleri müdahale etmek zorunda kalmaktadır.



Fotoğraf 2.45. Aldürbe Yaylasından Bir Görünüm

Yaklaşık 1700 m yükseltide kurulan Aldürbe yaylasında 60 devamlı konut bulunmaktadır. Tamamı taş yığma, beşik çatılı, çatı malzemesi olarak ahşap ve üzerinde toprak örtünün kullanıldığı meskenler, yılın yaklaşık 3 ayında iskân edilmektedir. Meskenler genelde tek odalı ve çok amaçlıdır. Özellikle çatılarında kullanılan ardıçların çapları dikkat çekici boyuttadır.

2.1.4.2.Yörük obaları

"Oba" terimi Anadolu'nun pek çok yerinde karşımıza çıkmaktadır. Esasen Oğuzca olan bu terim, Türk toplumlarındaki, yaylak ve kışlaklar arasında düzenli ve sistemli gidip dönmeler sonucu oluşan yerleşmeleri tanımlamak için kullanılır[368]. Araştırma sahamızdaki obalar ise, hayvancılıkla uğraşan dağ göçebesi ve yarı göçebelerin, dönemlik olarak yerleştikleri, meskenleri de dönemlik olan yerleşme şekilleri olarak tanımlanabilir.

Akseki'de özellikle Manavgat'a bağlı köylerden gelerek ilçe arazisi içerisindeki yaylaları ve mera alanlarını kullanan Yörük aşiretleri vardır. Geçimlerini

[368] DOĞANAY, H., ZAMAN, S., 2004, Oba-Yayla Yerleşmelerine Tipik İki Örnek: Çambaşı ve Turnalık Obaları (Ordu İli). Türk Coğrafya Derg. S.43, s.1-31, İSTANBUL

çoğunlukla hayvancılıkla sağlayan bu konar-göçer Yörük aşiretleri, yılın sonbahardan kışa geçiş günlerinden başlayarak, baharın bitip yazın başladığı Mayıs ayı sonuna kadar olan devrede, Akdeniz ile Toros Dağları arasında kalan kıyı ovalarını *"kışlak"* olarak kullanırlar[369]. Kışlak, hayvancılıkla uğraşan, yaylacı veya konar-göçer ailelerin sürüleri ile birlikte kış mevsimini geçirdikleri, alçak ve kuytu yerlerdir[370].



Fotoğraf 2.46. Akseki'deki Yörük Obalarından Bir Görünüm

Bu göçebe topluluklar; yıl içerisindeki hareketleri, geçim kaynakları ve kışlaklarındaki hayat tarzları dikkate alınarak, yarı göçebe veya dağ göçebesi olarak ayırt edilmişlerdir. Hemen burada belirtilmelidir ki her iki grupta ele alınan topluluklara da *"Yörük"* denilmekte ve bunların oluşturdukları dönemlik yerleşmeler de *"Yörük obası"* olarak anılmaktadır.

Bu hayat tarzlarından yarı göçebelik, çoğu zaman yaylacılıkla karıştırılmaktadır. Oysa yarı göçebelik; bir yaylacılık faaliyeti olmayıp, gerçek göçebelikle yaylacılık arasında yer alan farklı bir hayvan yetiştirme tarzıdır. Yarı göçebelik aynı zamanda gerçek göçebelikten yerleşik hayata geçişin önemli bir

[369] ERCENK, G.,1995, Alanya Bölgesindeki Bazı Yer Adlarında "Hz Ali Motifi". 5. Alanya Tarih ve Kültür Semineri, ALSAV Alanya Tarih ve Kültür Seminerleri, s.191-196, ALANYA

[370] CEYLAN, S., 2001, Burdur Gölü Kıyılarında Kışla Yerleşmeleri. Atatürk Üniversitesi Doğu Coğrafya Dergisi, S.6, s.7-28, ERZURUM

safhasını ifade eder[371]. İnsanların bu şekildeki yaşantısında hayvancılıkla birlikte, tarımsal faaliyetlerin de önemi vardır[372] [373]. Bununla beraber bu insanların yürüttükleri tarımsal faaliyetler çoğu zaman, ekonomik kazanç elde etmek amacıyla değil insanların yakınlarındaki uygun, boş arazileri kullanıp kışlaklarındaki boş vakitlerini değerlendirerek günlük ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yapılmaktadır. Zaten bu tarımsal faaliyetler henüz daha toprağa bağlanmaya gerektirecek seviyede de değildir. Bu yüzden yarı göçebelik, toprağa bağlı bir faaliyete dayanmadığı için yaylacılıktan, devamlı bir çadır hayatı gerektirmediği için de gerçek göçebelikten ayrılmakta ve ikisi arasında bir geçiş tipi meydan getirmektedir[374]. Araştırma sahasındaki yarı göçebeler, köylerde sabit meskenlere sahiplerdir. Yarı göçebeler kış aylarını bu meskenlerde geçirirlerken sürüleri ise bu devreyi ailenden birinin veya bir başkasının gözetiminde köyün dışındaki uygun kışlaklarda geçirirler. Yaz geldiğinde ise bu aileler tekrardan sürüleri ile beraber otlak alanlarına giderler.

Pastoral nomadizmin (göçebe çobanlık) bir türü olan dağ göçebeliği ise, otlakların dikey doğrultuda, yani düzlüklerden ve alçak kesimlerden dağlara doğru değiştirilmesi ile gerçekleşen şekline denilmektedir[375]. Anadolu'da yaşamları hayvancılığa bağlı olan göçerlerin çoğunluğu, dağ göçebeleridir. Konar-göçer bir yaşam sürdüren bu tür topluluklar kışı alçak kesimlerdeki düzlüklerde veya vadi içlerindeki korunaklı alanlarda, yazı ise yüksek dağlık alanlardaki yaylalarda geçirirler. Mevsimlere bağlı olarak bu iki yaşam alanı arasında gerçekleşen göç hareketini, yörenin biyo-klimatik faktörleri belirlemektedir[376]. Bunların ait oldukları bir köyleri bulunmakla beraber kışları da sürüleri ile birlikte kışlaklardaki, çoğunlukla geçici meskenlerinde geçirirler.

Akseki İlçesinde hem yarı göçebeler, hem de dağ göçebeleri bulunmaktadır. Buradaki ayrım, yukarıda da belirtildiği gibi bu faaliyetler içerisinde yer alan

---

[371] SÖZER, A.N., 1972, Kuzeydoğu Anadolu'da Yaylacılık. İş Matbaacılık ve Ticaret, s.37, ANKARA
[372] SOMUNCU, M., 2005, Aladağlar, Yaylacılık ve Dağ Göçebeliği Konusunda Bir Araştırma. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, s. 20, ANKARA
[373] BRAUDEL, F., II.Felipe Döneminde Akdeniz ve Akdeniz Dünyası 1. İmge Kitapevi, s.103, ANKARA
[374] SÖZER, A.N., 1972, a.g.e., s.37
[375] DENKER, B., 1960, Güneydoğu Toroslarda Göçebelik. Türk Coğrafya Dergisi, Yıl.XVI, S.20, s.136-142, İSTANBUL
[376] SOMUNCU, M., 2005, a.g.e. s.165

Yörüklerin kışlaklarının nasıl olduğuna, bağlı oldukları köyleriyle olan ilişkilerine ve geçimlerinde hayvancılıktan başka faaliyet olup olmadığına bakılarak yapılmıştır.

Yarı göçebe olarak ayırt edilen Yörükler, genelde Manavgat'a bağlı kıyıya yakın köylerde yaşarlar. Ancak bununla beraber, deniz seviyesinden belli yükseltilerdeki köylerde de yarı göçebe Yörükler bulunabilmektedir. Yüksek köylerdeki yarı göçebe Yörükler, kışın sürülerini vadi içleri gibi korunaklı bölgelere götürüp kendileri de köylerindeki devamlı meskenlerinde yaşarlar. Kışı açık veya kapalı ağıllarda ve yakınlarında bulunan dar otlak alanlarında geçiren bu yarı göçebe Yörükler, ilkbahar geldiğinde göç hareketlerine başlarlar. Bu çerçevede araştırma sahası içerisine, Manavgat'a bağlı Karaöz, Hacıisalı, Değirmenlik köylerinden yarı göçebe Yörükler gelmektedir. Yarı göçebeler daha çok Gidengelmez Dağlarına doğru kuzey yönünde ilerlerler. Bu yarı göçebeler, göç hareketlerine Mayıs ortasında başlar. Karaöz ve civarı köylerden hayvanları ile birlikte hareket eden yarı göçebeler, uzun bir yol kat ederler. Bu göçerler köylerinden çıktıktan sonra ilk önce Manavgat'ın Değirmenlik Köyü arazisine otururlar. Burada 24 saat kaldıktan sonra Akseki İlçesi sınırlarına girip sırasıyla; Kepezbelen'in Sakseydi Beli, Kepez'in Avlıca (Avlu), Cendeve'nin Taşoluk, Belenalan'ın Taşarası (bugün Ömer Duruk Dinlenme tesislerinin bulunduğu konum), Akseki ilçe merkezi yakınındaki Akçeşme, Yarpuz'un Zomana, Cevizli'nin Çakıllıgedik (Karakışla yol ayrımı) ve Tekebeli mevkileri ile Değirmenlik köyünün Söğütlüdere ve en son olarak da Süleymaniye'nin Gökçam mevkilerinde birer gün konaklayıp, Konya-Antalya il sınırındaki Yellice (Yellibelen) yaylasının Kartalkaya mevkiinde ulaşırlar (Fotoğraf 2.47, Harita 2.6). Bu güzergâh aynı zamanda karayolu güzergâhına da az veya çok uymaktadır. Bu nedenle hayvanların yürüyerek geldiği bu yolda insanlar ve eşyaları, traktör ve bilumum ulaşım araçları ile taşınmaktadır. Yaylaya çıkış, yaklaşık 12 gün sürmektedir. Dönüş ise Ekim ayının 15'inde başlayıp, aynı güzergâh izlenerek 12 günde Kasım ayı başında kışlaklara varılınca sona ermektedir.

Bu göç yolunu izleyen günümüzde 3 hane yaklaşık 25 nüfus bulunmaktadır. İnsanların ana geçim kaynakları hayvancılık olduğu için bu aileleri büyüklükleri fazladır. Bu güzergâhta yılda yaklaşık 1000 küçükbaş hayvan getirilip götürülür. Hayvanlarla beraber uzunca bir süre devam eden göç olayı sırasında, bazı problemlerle karşılaşılmaktadır. Özellikle arazisinden geçtikleri köylerin bu geçişi

istememeleri, çeşitli sorunlar doğurmaktadır. Ancak bu göçebe insanların göç yolları üzerinde bulunan her köyün arazilerinde 24 saat konaklayabilmeleri, valilik emri ile güvence altına alınmıştır. Böyle bir yasal dayanakları olan yarı göçebe Yörükler, bu yasal sürelerini sonuna kadar kullanarak, konakladıkları yerlerin yakın çevresindeki otlaklardan da faydalanırlar. Hemen hatırlatmak gerekir ki bu göç hareketi sırasında en fazla zarar gören ekili alanların daralması, günümüzdeki göçler sırasında ortaya çıkaran sorunları azaltmıştır. Gerçekten de Karaöz köyünden gelen Yörük aşiretini ağası Mehmet Koç'a göre de, Akseki yöresinin dışarıya yoğun şekilde göç vermesi, göç yollarında yaşanan sorunları azalmasındaki en büyük nedendir.



Fotoğraf 2.47. Yellice Yaylasındaki Mehmet Koç Obası.

Yellice, Akseki ilçesi topraklarının en kuzeyinde bulunan yayla yerleşmelerinden biridir. Yayla ismini, yüksek olmasına paralel olarak, devamlı rüzgâr almasından dolayı, Yellice veya Yellibelen olarak almıştır. Burada elde edilen hayvansal ürünler ya yaylaya gelen tüccarlara satılmakta ya da Seydişehir'deki pazara götürülmektedir.

Manavgat'ın kıyıda bulunan köylerinden Gidengelmez Dağlarına doğru, Akseki İlçesinin tüm arazisini güneyden kuzeye kat ederek yapılan bu göçün, hangi tarihten başladığı bilinmemektedir. 1950'lerden önce devlet tarafından göçe

katılanlardan alınan *"Ağnam parası"*nın kalkması, göçebelerin maddi olarak rahatlamalarına ve değişen ekonomik-sosyal şartlara rağmen, göç hareketinin günümüze kadar aynı şekilde devam edip gelmesini sağlamıştır. Uygulandığı tarihlerde göçebeler ve yaylacılar için büyük maddi yük getiren Ağnam vergisi, göçe katılan hayvan sürülerindeki her baş hayvandan, göçe katılan askerden gelmiş erkek nüfus ve bayanlardan da kişi başı alınan bir nevi yol geçti parasıydı. Ancak bu vergiden muaf olma yolları da vardı. Askere gitmemiş olan erkek nüfusla, beş çocuğa sahip ailelerden vergi tahsil edilmezdi. Eğer aile beş veya daha fazla çocuğa sahipse kişi başı para ödemediği gibi, altıncı çocuktan sonra da devlet tarafından bir top kumaş ile ödüllendirilirdi. Bu da yurdumuzda 1960'lara kadar izlenen nüfusu arttırma politikasının, sosyal hayata ne şekilde yansıdığını gösteren olumlu örnek oluşturması açısından önemlidir.

Burada hatırlatmak gerekir ki zamanında göçebelerden tahsil edilen bu vergi, pek çok kez kaçakçılığı da tetiklemekteydi. Bu yüzden hayvan sürüleri, göç sırasında hayvanların ve insanların sayıldığı Murtiçi ve Akseki Kasabasına yakın bulunan Akçeşme konaklama yerlerinden geceleyin geçirilerek, sayımdan kurtulmaya çalışılırmış. Ancak *"sırkatçılar"* yani bekçiler, bu kaçan sürüyü yakaladıklarında sürü başına iki kat ücret alarak sürü sahibini cezalandırılırmış.

Akseki İlçesinde dağ göçebeliği konusunda örnek verebilecek Yörük aşiretleri ise Manavgat'ın deniz seviyesinden yüksekte kurulmuş köylerinden gelen göçebelerdir. Bunların geldiği Gençler Köyü 600 m, Gebece köyü 650 m, Ahmetler Köyü ise 700 m gibi yüksek sayılabilecek konumlarda bulunurlar. Ait oldukları köyleri, kış mevsiminde hayvanların açık alanda tutulamayacağı kadar yüksekte bulunan bu Yörükler, soğuk mevsimi daha alçak seviyelerdeki vadi içleri gibi nispeten korunaklı yerlerde ve hayvanlarını dışarıda otlatarak geçirirler. Kış aylarını yarı göçebeler gibi köylerdeki devamlı meskenlerinde değil, sürüleri ile birlikte alçak alanlarda geçiren bu Yörükler, dağ göçebeleri olarak ayırt edilmişlerdir. Genellikle *"döllük"* olarak adlandırdıkları kışlaklarında da, yaz aylarındaki gibi geçici tipteki meskenlerde yaşayan dağ göçebeleri, kendilerine has yaşam karakteri ile sahadaki yarı göçebe ve yaylacı ailelerden kolaylıkla ayırt edilebilirler. Dağ göçebeleri sürüleri ile birlikte, sürekli olarak yaylaklar ve kışlaklar arasında yer değiştirerek, köylerindeki devamlı meskenlerine neredeyse hiç uğramazlar.

Günümüzde bazı Yörük aşiretlerinin Manavgat ilçesi yakınındaki alçak arazilerde yerleşik hayata geçmeleri, dağ göçebelerinin sayısını eskiye göre oldukça azaltmıştır. Yerleşik hayata geçen bu Yörüklerin bazılarında, aşiret kavramı da hemen tamamen kaybolmuş ve Yörük köyleri ortaya çıkmıştır. Manavgat ilçesi sınırları içinde yerleşen dağ göçebelerinden bazıları ise ekilebilir araziye sahip değillerdir ve bunlar yerleşmiş halktan arazi kiralayıp çadırlarda yaşarlar. Sayıları altıyı bulan bu aşiretler; *Mısırlar, İdrisliler, Bekirli, Boz Ahmetli, Kepezsağırın ve Kürtler* aşiretleridir. Bunlardan Bekirli ve Kürtler aşiretlerine mensup bazı üyeler halen, Akseki ilçesi sınırları içinde yarı göçebelik ve dağ göçebeliği faaliyetlerini sürdüren en önemli grupları oluştururlar[377].

Manavgat'ın deniz seviyesinden yüksekte bulunan köylerinde, dağ göçebeleri yanında yarı göçebe sınıfına koyabileceğimiz Yörük aileleri de vardır. Bu Yörüklerin ritmik hareketleri, aynı köyde yaşayan dağ göçebesi Yörük aileleri ile benzer olsa da, bunların bağcılık ve arıcılık gibi farklı ekonomik aktiviteler yürütmeleri ve kışı sürüleriyle birlikte kışlaklarda değil de köylerindeki devamlı meskenlerde geçirmeleri, bu ailelerin yarı göçebe olarak ayırt edilmelerini zorunlu kılmıştır.

Burada sözü edilen dağ göçebelerinin yayla alanları; Aldürbe Yaylası merkez olmak üzere Geyran, Çırlavık, Eğrikar, Gebece ve Bozlağan yaylalarını kapsar. Hemen tamamı Çimi Köyü arazisinde bulunan bu yaylalar sahasının mülkiyet durumu konusunda, Çimi Köyü ile bu köyler arasında yıllardan beri süregelen davaları mevcuttur.

Dağ göçebesi olan Yörükler Ahmetler, Gebece, Gençler gibi köylerden çıktıktan sonra Güçlüköy, Murtiçi, Sadıklar köyleri arazisinden geçerek Geyran yaylasına ulaşırlar. Burada belli bir süre konaklayıp otlak alanlarından faydalandıktan sonra, 1700 m rakımındaki Aldürbe Yaylasına çıkarlar. Eskiden yukarda saydığımız köylerin arazisi kullanılarak ve yaya olarak gerçekleştirilen göçler, günümüzde Aldürbe Yaylasına kadar, kamyon ve traktörün ulaşabilmesinden dolayı, ulaşım araçları ile gerçekleşmektedir. Ancak yine de yürütülerek götürülen sürüler de bulunmaktadır. Haziran başında 1700 m.deki Aldürbe Yaylasında hayvanlarını otlatan dağ göçebeleri, yaklaşık 15 gün buradaki kaldıktan sonra 20

[377] TÜRKTAŞ, M., 1999, Güney Anadolu'daki Yörük Aşiretlerinin Adları ve Yerleşim Bölgeleri. 9. Alanya Tarih ve Kültür Semineri, ALSAV Alanya Tarih ve Kültür Semineri Yayınları III, s.456-459, 2004, KONYA

Haziran'da, 2100 m yüksekteki Çırlavık yaylasına çıkarlar (Fotoğraf 1.38). Temmuz başına kadar 2100 m seviyelerindeki otlak alanlarını kullanan Yörükler, Temmuzun ilk haftası Çırlavık Yaylasından hareket ederek, bu defa 2400 m yüksekte bulunan Bozloğan Yaylasına kadar yükselirler. Bu faaliyeti en yüksek yaylaya kadar devam ettiren dağ göçebeleri, 10 aile ve yaklaşık 50 nüfustan ibarettir. Bunlar Bozloğan Yaylasında bulunurlar. Bu yaylada 2400 m'de geçici meskenlerde yaşayan dağ göçebesi Yörükler, hayvan sürülerini 2700 m'ye kadar çıkarırlar. Yaklaşık 40 gün Bozloğan Yaylasında kalan Yörükler, 15 Ağustos'tan itibaren yine kademeli bir şekilde önce 2000 m seviyelerine inip 10-15 gün kaldıktan sonra, Eylül başında 1700 m.deki Aldürbe'ye geri dönerler. Haziran başında gelinen Aldürbe Yaylasına, Eylül başında dönüş güzergâhı olarak da gelinmesi, bu yaylanın merkezi konumunu da ortaya çıkarmaktadır.

Bu dağ göçebelerinin Bozloğan gibi yüksek yaylalarda kalma sürelerini, otlakların durumu ve kullanılacak su temininin mümkün olup olmaması belirler. Buradaki Yörük aileleri su ihtiyaçları için, Temmuz başından Ağustos ortasına kadar *"oğruk"* olarak tabir ettikleri, derinlikleri 10-15 m'den fazla olan ve tabanları güneş görmeyen düdenlerde yıl boyu biriken karı eritirler (Fotoğraf 2.48). Bu düdenlerdeki karın bitmesi, Yörüklerin de göç tarihlerini belirlemektedir. Genelde Ağustos ortalarında, düdenlerdeki karın tükenmesi ve meskenlerin bulunduğu 2400 m'de özellikle geceleri insan yaşamının güçleşmesi, Yörükleri daha alçak alanlara göç etmeye zorlamaktadır. Yaklaşık 40 gün süren, kar suyuna bağlı yaylacılık olarak tarif edilen bir faaliyeti yürüten Yörükler, Toroslarda en yükseğe çıkan göçebe aşiretleri ve Yörük obalarını oluştururlar.

Anadolu'da kar suyuna bağlı hayvancılık (bazı araştırmalarda yaylacılık olarak ta adlandırılmaktadır)[378] özellikle Orta Torosların yüksek kesimlerine çıkan Yörükler tarafından yürütülen bir faaliyettir. Akseki'den Tufanbeyli doğusuna kadar uzanan sahada görülebilen bu faaliyetin süresini, yağan karın miktarı ve erime süresi belirler. Kar suyuna bağlı olarak hayvancılık faaliyeti yürüten, Göksun kuzeyindeki Dibek Dağlarında bulunan Yörükler, ilkbahar aylarında çukur yerlerde henüz erimemiş karların üstünü örtüp uzun süre erimelerini engelleyerek, faaliyet süresini

[378] GÜRBÜZ, M., 1999, Dibek Dağlarında Kar Suyuna Bağlı Olarak Yapılan Yaylacılık. Türk Coğrafya Dergisi S.34, s.661-678, İSTANBUL

kısmen belirlerler[379]. Akseki İlçesindeki Yörükler ise sahanın kalker bünyeli olması ve karların derin düdenlerde birikmesinden dolayı, böyle bir gayret sarf etmek zorunda değillerdir. Akseki İlçesindeki kar suyuna bağlı hayvancılık, tamamen doğal şartların kontrolü altındadır. Bu yüzden faaliyetin süresi, yıldan yıla büyük değişiklikler gösterebilmektedir. Özellikle 2005-2006 ve 2006-2007 kış aylarında kar yağışlarının beklenenden az meydana gelmesi, bu faaliyeti oldukça kötü etkilemiştir. Nitekim 15 Ağustos'a kadar 2400 m yüksekteki Bozloğan Yaylasında kalması gereken 8-10 Yörük ailesi, henüz Ağustos başında daha alçakta bulunan ve su kaynağına sahip Geyran yaylasına dönmek zorunda kalmışlardır.



a) b)

c) d)

Fotoğraf 2.48. a,b,c,d. a) Düdenlerdeki Kar Balta İle Kesilir b) Kesilen Kar Düdenin Dik Kenarlarından İnsanların Sırtında Çıkarılarak Meskenlere Taşınır c) Kar Güneşte Bekletilerek Erimesi Sağlanır d) Bazı Yıllarda Düdenlerden Başka Dağların Kuzeye Bakan Korunaklı Yamaçlarında Da Kar Bulunabilmektedir (Fotoğraf, 3-7 Ağustos 2004'de Çekişmiştir)

[379] GÜRBÜZ, M., 1999, a.g.e.,s. 665, İSTANBUL



Fotoğraf 2.49. Yaklaşık 2500 m'de Bulunan Bozloğan Yaylasındaki Yörük Obası

Akseki İlçesindeki dağ göçebelerinin meskenleri de, kendi hayat tarzlarını yansıtan yapı ve fonksiyonlara sahiptir. Genellikle bağlayıcı malzeme olmadan üst üste konulmuş taşlardan oluşan meskenlerin bulunduğu Bozloğan yaylasındaki Yörük obası, sahada nüfusun yaşadığı en yüksek dönemlik yerleşmeyi oluşturur (Fotoğraf 2.49). Meskenlerin çatı örtüsü eskiden kıl çadır iken, günümüzde genellikle naylon ve sac kullanılır. Bu çatı, meskenin uzun ekseni boyunca uzatılan ahşabın üzerine örtü malzemesinin kapatılması veya sac örtünün karşılıklı duvarlar üzerine uzatılmasıyla oluşturulmuştur. Her yıl yayladan ayrılırken kışın yağacak kardan ve fırtınalardan sac örtülerin zarar görmemesi için sökülüp, gelecek yıl tekrar kullanılmak üzere uygun şekilde muhafaza edilir.

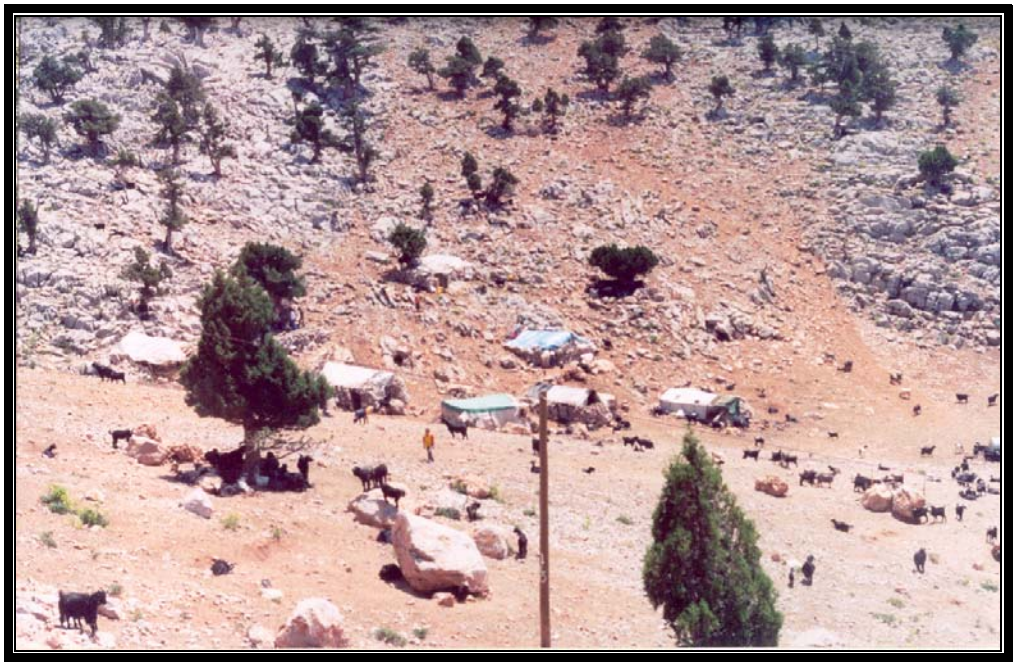
Akseki İlçesinde kendilerine has yaşam şekilleri ile dikkat çeken dağ göçebelerinin en büyük problemi, tabiî ki su teminidir. Her türlü ihtiyaç için suyun oldukça zor şartlarda elde eden insanlar, bazen hayvanları ile aynı kaptan su içmekte, bazen de bir kap su ile birkaç defa bulaşık yıkayabilmektedirler. Hayvansal ürünlerin salamura şeklinde saklandığı Bozloğan yaylasında, yaklaşık 2000 küçükbaş hayvan bulunmaktadır. Hayvanların su ihtiyacı ise yine kar eritilerek karşılanmaktadır. Bunun için ağıllara yakın konumlardaki düdenlerden balta kullanılarak kesilen

karlar, erimeleri ve hayvanlar tarafından içilmeleri için leğenler içinde arazinin uygun yerlerine bırakılmaktadır (Fotoğraf 2.50)



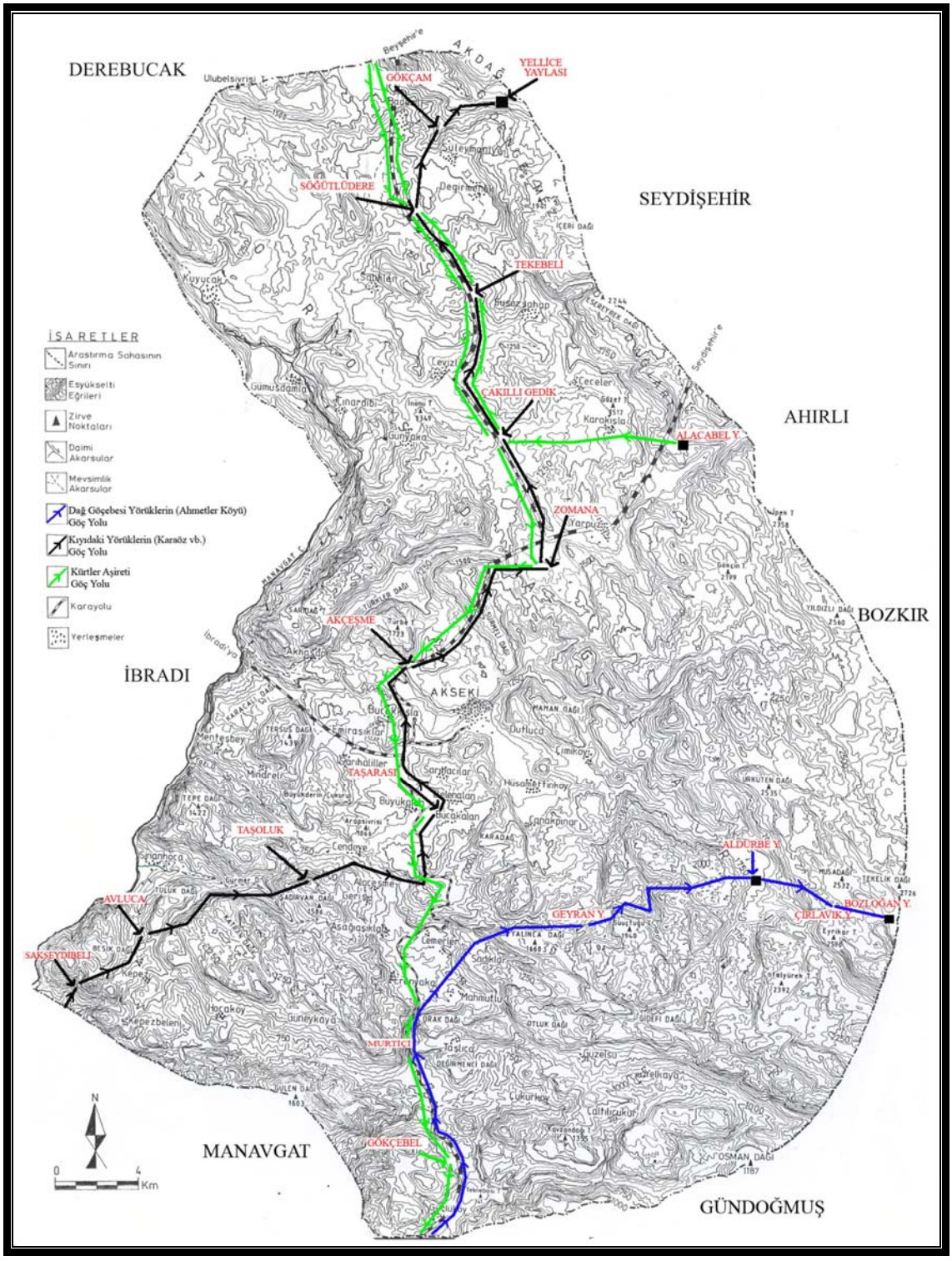
Fotoğraf 2.50. Düdenlerden Çıkarılan Karlar, Küçükbaş Hayvanların Su İhtiyacı İçin Arazinin Uygun Yerlerine Leğenler İçerisinde Bırakılır.

Akseki İlçesinin güneydoğusundaki bu dağ göçebelerinden başka, yine Manavgat'a bağlı Gençler köyünden bu defa Akseki Kasabasından kuzeydeki Gidengelmez Dağlarına gelen dağ göçebeleri de vardır. Bunlar yarı göçebeler gibi kuzeye, doğru hareket eden "Kürtler" aşiretidir. 1930'lu yılların başlarında Diyarbakır civarından getirilerek Gençler köyüne yerleştirilen aile, yöredeki Yörüklerle aynı yaşam tarzlarına sahip olmuşlardır. Bugün bu aşiretten 4 hane yaklaşık 27 nüfus, dağ göçebesi şeklinde otlaktan otlağa dolaşmaktadır (Fotoğraf 2.51).



Fotoğraf 2.51. Alacabel Yaylasındaki Kürtler Aşiretine Ait Oba Yerleşmesi.

Haziran başı-Ekim sonu arasında göçen bu aşiretin göçebelik faaliyetinde ki en önemli özellik, hayvanlarını yaz başında Alacabel Yaylasına kadar araçlarla getirip, yürütülerek döndürmeleridir. Haziran başında bugünkü Konya-Antalya yolunun geçtiği Alacabel mevkiine gelen aşiretin, yaklaşık 1300 küçükbaş hayvanı bulunmaktadır. İki ay Alacabel Yaylasında yaylayan sürü, buradan Bademli kuzeyindeki Bayramlı Yaylasına götürülür. Bu yolu yürüyerek kat eden hayvanların güzergâhı; Karakışla köyünden geçerek Çakıllıgedik, oradan Cevizli kuzeyindeki Tekebeli, Değirmenlik köyünün Söğütlüdere mevkii ve Bademli üzerinden Bayramlı Yaylası şeklinde çizilmektedir. Dönüşleri ise Ekim sonunda başlamakta, Bademli'den güneye doğru; Cevizli-Tekebelinde geceleyen sürü, Çakılıgedikte gündüzlemekte, Konya-Antalya yolunun Cevizli yol ayrımında tekrar geceleyen sürü, Akseki ilçe merkezine yakın konumdaki Akçeşme'de gündüzleyip, burada Akseki'den veteriner hekim getirilerek aşılatılmaktadır. Daha sonra güneydeki Ömer Duruk Dinlenme Tesisi yakındaki Taşarası mevkiinde gündüzleyen sürü, Murtiçi'ne varmadan Selahattindevrendi boğazında geceleyip, Murtiçi'nde tekrar gündüzlemektedir. Murtiçi'ni geçip Güçlüköy'e varmadan Gökçebel'de geceleyen sürü bir sonraki geceyi de Akseki-Manavgat ilçe sınırında bulunan *"Manayat"* mevkiinde geçirip, ertesi gün bağlı oldukları Gençler köyünden daha alçak rakımdaki kışlakları olan vadi içindeki (yaklaşık 300 m) Kızılkaya mevkiine varırlar.



Harita 2.6. Akseki İlçesi İçerisindeki Yörük Göçlerinin Güzergâhları ve Konaklama Yerleri

Gençler Köyü gibi, Gebece köyünden de Akseki İlçesinin Alacabel Yaylasına getirilen sürüler vardır. Mayıs sonunda çıkılan Alacabel Yaylasında bu köyden, yaklaşık 10 hane 40 Yörük nüfusu bulunmaktadır. Yaklaşık 50 büyükbaş 1500 küçükbaş hayvana sahip Gebece köylülerinin, büyükbaş hayvanlarını araçla, küçükbaş hayvanlarını da yürüterek getirdiklerini belirtmek gerekir. Bu farklılık da, yörede küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin tercih edildiğini göstermesi bakımından önemlidir. Ayrıca küçükbaş hayvanlar Akseki İlçesinin sarp, kayalık ve ot miktarı az olan arazisine, kolay uyum sağlayabilmektedir. Hayvanlarını Murtiçi, Taşarası, Akçeşme, Zomana, Yarpuz, Alacabel güzergâhından yürüterek getiren Gebeceli Yörüklerinin, dönüşleri de aynı güzergâhtan Ekim sonunda gerçekleşmektedir.

Görüldüğü gibi, gerek yarı göçebelere gerekse de dağ göçebelerine ait sürülerin Akseki İlçesi içerisinde izledikleri yollar, birkaç küçük değişiklik dışında hemen hemen aynıdır. Bunun en büyük nedeni, bu güzergâhın karayoluna yakın olması ve su kaynaklarının sadece bu noktalarda bulunabilmesidir. Bilindiği gibi Akseki İlçesindeki su kaynaklarının sayısı, özellikle yükseklerde oldukça azdır. Bu da suyun, canlıların yürüttüğü beşeri faaliyetleri yönlendirici en önemli faktörler arasında olduğunu göstermektedir.

Araştırma sahasında yaşayan Yörüklerin, baba otoritesinin güçlü, çocuk sayısının fazla olduğu, akraba evliliklerinin yaygın olarak yapıldığı, aileler arası yardımlaşma ve dayanışma ilişkilerinin çok önemsendiği, çeşitli alanlardaki gelenek ve göreneklerin hassasiyetle korunduğu bir yaşamları vardır[380]. Akseki'de yaylacılık ve dağ göçebeliği olmazsa olmaz faaliyetler arasındadır. Özellikle geniş alaların tarım imkânlarından yoksun olduğu sahada, ormanlardan arta kalan ve orman üst sınırından daha yüksekte bulunan otlak alanları, ancak bu şekilde ekonomiye kazandırılabilmektedir. Manavgat'ın köylerinden Akseki'deki yaylak ve otlak alanlarına gelen Yörükler ile Aksekililer, oldukça yakın ilişkiler içerisindedir. Bu yörede her iki ilçenin halkının hayvancılığa bağlı olarak yürüttüğü ekonomik faaliyetler, oldukça çeşitlilik kazanmıştır. Yaylalardaki hayvanları alıp pazarlayan tüccarlar, bunları kesen kasaplar, kesilen hayvanları değerlendirerek satan özellikle Konya-Antalya yolu üstünde kurulmuş lokantalar, bütün bir zincirin halkasını

[380] ER, T., 1994, Sosyo-Kültürel Değişim Sürecinde Batı Alanya Yörükleri. 4. Alanya Tarih ve Kültür Semineri, ALSAV Alanya Tarih ve Kültür Seminerleri, s.359-365, ALANYA

oluştururlar. Sonuç olarak yaylacılık ve dağ göçebeliğine bağlı hayvancılık, Akseki İlçesinde pek çok iş kolu ile ortak çalışan ve pek çok nüfus istihdam eden, önemli ekonomik faaliyetlerden biridir.

2.1.5.Meskenler

Yurdumuzdaki pek çok coğrafya çalışmasında mesken yerine kullanılan konut tabiri, coğrafi çevrede karşılaştığımız ve herhangi bir amaç için inşa edilmiş yapıların tümünü kapsamaz. Konut, genellikle insanların oturma ve yaşama amaçlı inşa ettikleri yapıları, mesken ise insanların inşa ettikleri tüm yapıları tarif etmek için kullanılabilecek en uygun coğrafi terimdir. Özellikle tarihi ve sosyolojik araştırmalardaki konut teriminin, çoğunlukla insanların barınmak ve yaşamak için kullandıkları yapıları anlatıyor olması, bunlardan farklı olarak tüm yapı birimleri ile ilgilenen coğrafi çalışmalarda mesken teriminin kullanılmasını zorunlu kılar. Örneğin Osmanlı belgelerinde *beyt, dâr, ev, gurye, hane, hücre, kasr, konak, köşk, menzil, oda, sahilhane ve yalı* deyimleri sivil konut karşılığı olarak kullanılmaktadır. Bunlardan *beyt, ev, hâne* ve *menzil* eşanlamlıdır. Ayrıca bu deyimlerden bazıları farklı içeriklerde kullanılmaktadır. Örneğin *mülk menzil* "sahip olunan ev" anlamına geldiği gibi 17. yy ortalarında Anadolu'da iki ev, iki ahır, bir fırın ve *Muhavvata* denilen etrafı çevrili bir avlu içindeki yapılar topluluğuna da *Mülk Menzil* denilirdi[381] [382].

Doğal çevre ve yerel kültürlerin yansıması olan meskenler, toplumsal kimlikleri en iyi şekilde anlatan beşeri yapılardır. İnsanoğlunun öncelikle barınma ihtiyacı için inşa ettiği meskenler, zamanla fonksiyonel özellikler kazanarak çeşitlenmişlerdir. Bölgesel karakterleri ortaya koyan meskenlerin çeşitli şekiller almasında, coğrafi faktörlerin etkisi büyüktür[383]. Meskenlerin fonksiyonlarının ortaya çıkmasında ise etnik, tarihi ve psikolojik nedenlerden, yapı malzemelerine kadar pek çok faktör etkili olmaktadır. Taş, toprak ve ahşabın değişik oranlarda

[381] GÖYÜNÇ, N., 1996, Osmanlı Belgelerinde Konut Terminolojisi. Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, s.264-268, İSTANBUL
[382] BARKAN, Ö. L., 1968, Edirne Askeri Kasamsına Ait Tereke Defterleri (1545-1659), Belgeler, III, s.320, İSTANBUL
[383] TOLUN DENKER, B., 1977, a.g.e., s.60, İSTANBUL

kullanılması ile meydan getirilen yöresel meskenler, sosyo-ekonomik özellikleri ve çevrenin etkisini en iyi şekilde yansıtan yapılardır[384].

Günümüzdeki meskenler, doğal çevrenin etkisini eskiye nazaran daha az yansıtır. Çünkü gelişen inşaat teknolojisi ile hemen her ortamda benzer inşaat malzemelerinin kullanılması, endüstrinin doğal çevre üzerindeki üstünlüğü olarak yorumlanmalıdır. Farklı coğrafi bölgelerde benzer yapı malzemelerinin kullanılması, çevreci determinist görüşün artık çok da geçerli olmadığını ortaya koyar. Çünkü insan, bazı doğal etkileri kendi ürettiği malzemelerle yenebilmekte ve dolayısıyla doğanın yönlendirici etkisini değiştirebilmektedir. Meskenlerin inşasında doğal etkilerin kırılmaya başlaması ve farklı coğrafi bölgelerde ortak yapı malzemelerinin kullanılması, her bölgede benzer meskenlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Böylece folklorik ve yerel unsurların daha az kullanıldığı meskenler, yapıda tekliği getirmiş ve yapı kültüründe bütünleşme sağlamıştır. Mesken kültürünün farklı, renkli mozaiğini değiştiren bu gelişmeler, daha yakın zamanlarda telaffuz edilmeye başlayan küresel kültür kavramını da beslemektedir. İnsanların doğal çevreleri ve kültürlerini yansıttıkları meskenleri, kaybolan-yozlaşan yerel kültürlerle beraber değişmiş ve tekdüze görünüme sahip olmaya başlamıştır. Bu da geleneksel yaşam kültürünü değiştirerek, yerel kültür ve folklorik öğelere özlem duyulmasına neden olmuştur.

Çevreci determinist görüşün yanılgı noktaları, dünyadaki emperyalist güçlerle ortaya çıkmaya başlamıştır. Yerel kültürleri besleyen çevreci determinizm, ortaya çıktığı 19. yüzyıl sonu 20. yüzyıl başlarında belki de dünyada çok hızlı şekilde ilerleyen sömürge düzenine karşı, bölgesel kaynakları koruma amacı güdüyordu. Ancak günümüzde çevreci deterministleri yenilgiye iten nedenler, meskenler örneğinde olduğu gibi, endüstri, sömürü ve emperyalizmin bitmek tükenmek bilmeyen hırsıdır.

Oturulan meskenler her zaman toplumun aynasıdır. Aile yapısını, aile üyelerini ve toplumun amaçlarını yansıtan konutlar, bu tür amaçlara yoksul insanların bile ne şekilde ulaşmaya zorlandığının bir göstergesidir[385].Sadece

[384] SERGÜN, Ü., 1986, Kocaeli Yarımadasında Kırsal Yerleşme. İstanbul Üniv., Edebiyat Fak., Yay No.2029, Coğrafya Ens. Yay. No. 82, s.95, İSTANBUL

[385] HOEPFNER, W.,1996, Klasik Dönemde Konut ve Toplum. Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, s.155-164, İSTANBUL

meskenler kullanılarak yerel kültürlerde yapılmaya başlanan değişiklikler, daha ilerde milli kültürlerin komple değiştirilmesine kadar giden basit bir başlangıçtır. Özellikle kırsal kesimde yerel motiflerden uzaklaşan meskenlerin ortaya çıkmaya başlaması, yurdumuzun emperyalist güçlerin rahat hareket etmeye başladıkları dönemlerle çakışmaktadır. Sorun, insanların iyileşen ekonomik yapıları ile daha modern ve rahat meskenler yapma ihtiyacı ve isteği değildir, sorun, modern yapı malzemelerinin tüketime sunulmasıdır. Eskiden de herhangi bir yörenin zengin, varlıklı aileleri büyük, modern meskenlere sahip olurlardı. Ancak bu eski modern meskenlerin yapı malzemeleri ile hemen yanı başında bulunan yoksul bir köylünün meskeninde kullanılan yapı malzemesi, büyük oranda aynıydı. Her ikisinde de ya ahşap, ya kerpiç veya taş kullanılırdı. Gelir farkları ise meskenin rahatlığı, büyüklüğü ve iç dizaynıyla alakalıydı. Malzeme yakın çevreden temin edilebilen öz kaynaklardan elde edilirdi. Ancak kapitalist dünyada artık köylere kadar rahatlıkla girebilen tüketim maddeleri, meskenlerden başlayarak insanların bütün yaşamalarında köklü değişikliklere neden olmuştur.

Yurdumuzun her köşesi, meskenler açısından kendine has özelliklere sahiptir. Bu yüzden Anadolu konut kültürünün yarattığı mozaik oldukça çeşitlidir. Ancak son yıllarda yeni inşa edilen meskenlerin yöresel mozaiklere uymaması, bu kültürün oldukça yozlaşmasına neden olmuştur. Ne tuhaftır ki, önceleri modern yapılar inşa etmek için yıkılan meskenlerin bazıları, bugün için turizm değerlerinin ortaya çıkmasıyla, tekrar aslına uygun restore edilmeye çalışılmaktadır. Ancak yılda birkaç günün harcandığı restore edilmiş bu eski konak, ev ve çeşitli meskenler hiçbir zaman devamlı yerleşme alanı olarak düşünülmemektedir.

Anadolu'da mesken, çoğu yerde ekonomik durumun göstergesidir. Bu nedenle insanlar yaşadıkları meskenleri, ailelerinin ve ekonomik seviyelerinin bir aynası olarak görüp büyük harcamalar yaparak, ulaşılması zor köylerde dahi çok katlı meskenler inşa ederler. Kırsal yerleşmelerin doğal görünümü ve kültürel yapısı ile uyuşmayan bu meskenler, kırsal değişim projesi adı altında kırsal kesimlerin kapitalizme açılmasının ilk adımlarıdır. İnsanların bir kaç yıllık gelirlerinin tamamını harcayarak yaptıkları oturma amaçlı meskenler, doğal denge ve kırsal kesimin yaşam standardı ile çelişmektedir.

Araştırma sahasında yaşananlar ise yukarıda anlatılanlardan farklı değildir. Ancak Akseki İlçesi, Anadolu'nun diğer yerlerine göre, doğal yapısını biraz daha fazla korunabilmiştir. Bundaki en büyük sebep ise, köylerin çok erken tarihlerde boşalmaya başlamasıdır. Sahada yoğun şekilde cereyan eden göç olayı, yöredeki doğal dengenin korunmasını sağlayarak, pek çok kırsal yerleşme ve Akseki ilçe merkezinde eski tip konutların yaşamasına neden olmuştur. Yinede bazı eski tip konutların yıkılarak, yerlerine inşa edilen yeni tip konutlara da sıklıkla rastlanır. Hatta yaşamın devam ettiği bazı eski tip konutlarda, tamir için kullanılan modern malzeme ile geleneksel malzemenin uyuşmayan kombinasyonları ilginç görüntüler oluşturmaktadır.



Fotoğraf 2.52. Akseki'de Eski Tip Evlerin Modern Malzemeler İle Tamir Edilmesi İlginç Görüntüler Ortaya Çıkarır.

Akseki İlçesinde pek çok mesken çeşidi görülmektedir. İlçe merkezinde bulunan toplu konutlar, yaylalardaki çadır meskenler ve yığma taş meskenler (düğmeli ev) yörenin renkli mozaiğini yansıtmaktadır. Sahada özellikle kırsal yaşamın, Anadolu genelinin aksine, doğal yapısını büyük oranda koruması, geleneksel yaşam biçiminin var olması yerel kaynaklara dayanan mesken çeşitlerinin de günümüze kadar yaşayabilmesini sağlamıştır.

- Doğal Çevre Şartları ve Meskenler

Akseki İlçesindeki meskenler üzerinde, doğal şartlar oldukça etkili olmuştur. Meskenlerin özellikle yapı malzemelerinin seçilmesi, kuruluş yerlerinin belirlenmesi ve fiziki şekilleri üzerinde doğal şartların etkisi hissedilmektedir. Meskenlerin yapı malzemelerinin seçilmesinde doğal şartlardan jeoloji ve bitki örtüsü, kuruluş yerlerinin belirlenmesinde jeomorfoloji ve iklimin, fiziksel şekillerinin ortaya çıkmasında ise yine iklimin rolü olmuştur.

Akseki İlçesinde geleneksel tarzda inşa edilen eski tip meskenlerin yapı malzemesi olarak, yakın çevreden temin edilebilen taş ve ahşap kullanılmıştır. Sahanın jeolojik özeliklerinin bir sonucu olarak farklı yaşta, çeşitli renklerde bulunabilen kalkerler, asıl yapı malzemesini oluşturmaktadır. Meskenlerin özellikle dış duvarları taştan oluşturulurken, bazı meskenlerde zemin kat olarak tarif edebileceğimiz giriş katlarının tabanları da taşla kaplanmakta ve bu bölüm *"taşlık"* olarak ifade edilmektedir. Meskenlerin dış iskeletlerini oluşturan taşlar aynı zamanda, avlunun dıştan görünmesini engelleyen ve meskenin çevresi ile beraber sınırlarını belirleyen, bahçe duvarlarının oluşturulmasında da kullanılmaktadır. Jeolojik özelliklerin meskenler üzerindeki bir başka etkisi de, eski tip meskenlerin duvarlarında bağlayıcı harç kullanma zorunluluğu olmamasıdır. Sahanın büyük deprem kuşaklarının oldukça uzağında bulunmasından dolayı duvarlar, bağlayıcı harç kullanılmadan sadece ahşap destekleriyle, yüzyıllar boyunca ayakta kalabilmektedir. Eğer saha deprem kuşaklarına yakın ve devamlı olarak sarsıntıların yaşandığı bir bölgede olsaydı, bugün yöreye kendine has özellikler kazandıran yapı şekli ortaya çıkamazdı.

Yörenin jeomorfolojik özellikleri de meskenler üzerinde etkili olmuştur. Özellikle kuruluş yerlerinin seçilmesinde jeomorfolojik şartların yönlendirici etkileri hissedilmektedir. Sahanın dağlık ve engebeli yapısı, yerleşmelerin kurulabilecekleri yerlerin alanını oldukça daraltmıştır. Örneğin yamaçlarda bulunan yerleşmelerdeki meskenler, kütle hareketlerinden etkilenmekte ve bunun sonucunda hasar görebilmektedirler. Özellikle dar ve derin şekilde yarılmış vadilerin içleri de yerleşmeler için uygun değildir. Bu tip yerler gerek kütle hareketleri, gerekse muhtemel sel olaylarına karşı korunaksız olduklarından, yerleşme yeri olarak seçilmemişler ve meskenler kendilerine bu tip sahalarda yer bulamamışlardır.

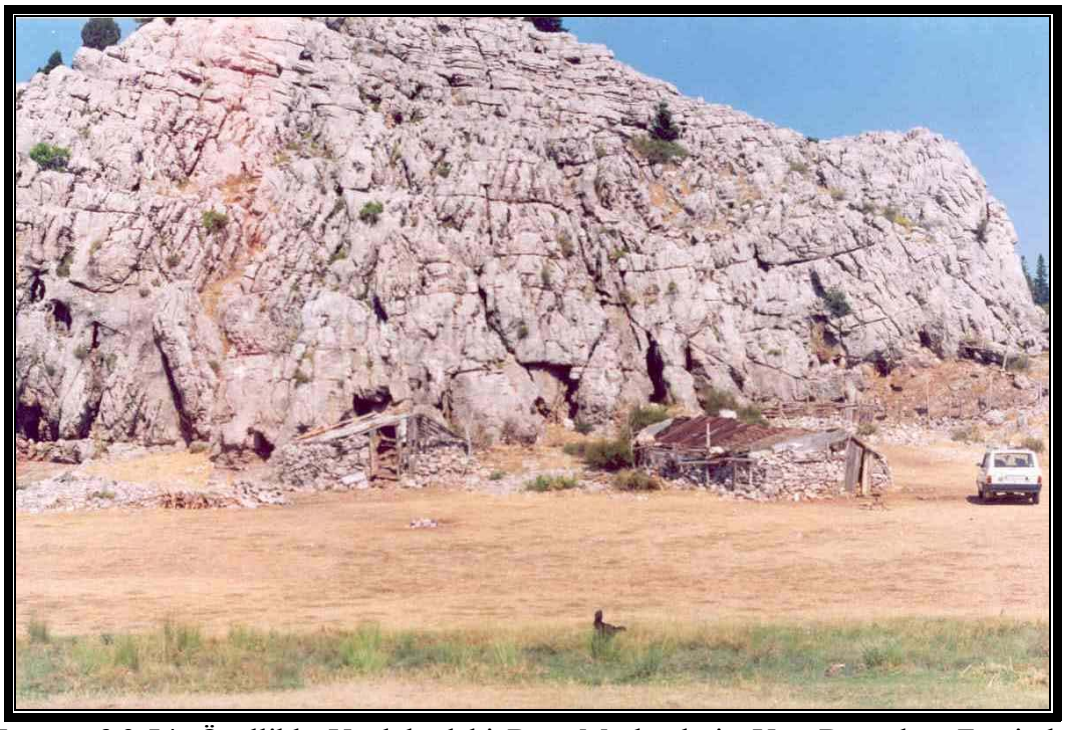
Yaylalar gibi dönemlik yerleşmelerde, yine dönemlik meskenler oluşturulurken, bazen eğimi fazla yamaçlara ve büyük kaya bloklarına da işlevsel özellikler yüklenmektedir. Bu çerçevede dik yamaçlar veya büyük kaya blokları hem şiddetli rüzgârlardan korunmak hem de meskenin arka duvarını oluşturmak için kullanılabilir (Fotoğraf 2.53).



Fotoğraf 2.53. Geleneksel Tarzdaki Yayla Meskeninin Arka Duvarını Dik Bir Yamaç Oluşturmaktadır.

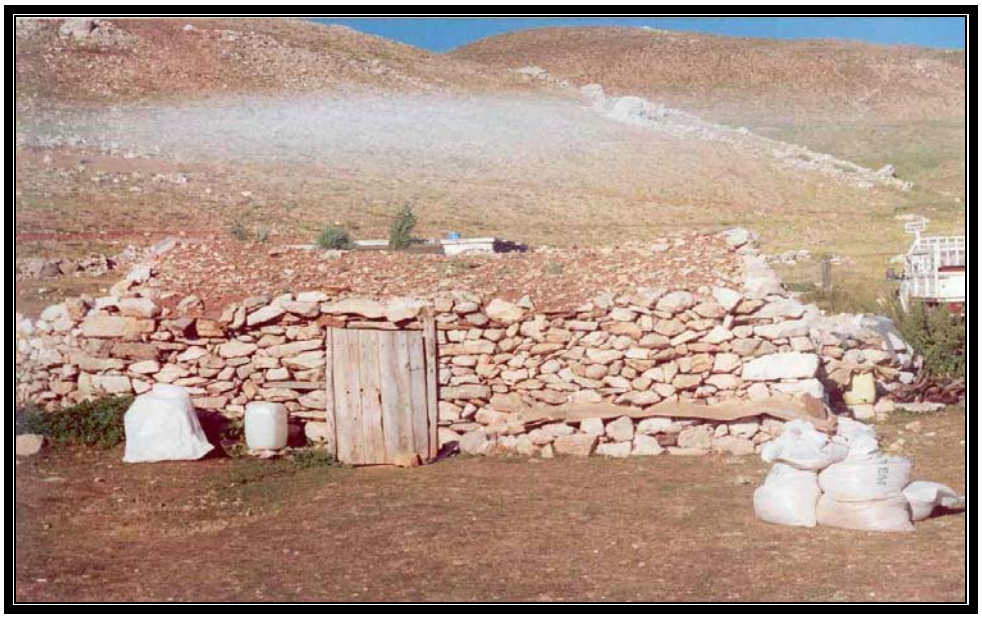
Akseki İlçesindeki meskenlerin inşasında, iklimin de yönlendirici etkileri hissedilmektedir. Yörede özellikle kış aylarının soğuk ve yağışlı geçmesi, meskenlerin şekli üzerinde belirleyici olmuştur. Dış duvarların 60-70 cm'yi bulan kalınlıkları yanında pencerelerin de fazla büyük olmayan şekilleri, tamamen iklimin denetiminde ortaya çıkan fiziksel özelliklerdir. Sahada kar yağışlarının görülebilmesi ise, çatı şekillerinin belirlenmesinde etkili olmuştur. Yağışlı ve özellikle kar yağışlı olan bölgelerde çatıların en azında iki tarafa eğimli olması, suyun meskenlerin içine sızmadan uzaklaşmasında etkili olmaktadır. İklimin çatılar üzerindeki bir başka etkisi çatı ve çatı örtü malzemelerinin belirlenmesi şeklinde olmaktadır. Yöredeki eski tip meskenlerde çatı malzemesi olarak kullanılan ahşabın, zamanla nem alarak çürümesi ve belli aralıklarla değiştirilmesi gerekliliği, artık kiremit ve sac örtülerin kullanılmasını zorunlu hale getirmiştir. İklim, bazı yayla meskenlerinin yan

duvarlarının oluşturulmasında da birinci dereceden etkili sahiptir. Özellikle 2000 m ve daha yüksekte bulunan yaylalarda, yakın çevreden temin edilen taş malzeme ile bağlayıcı harç kullanılmadan yığma şekilde oluşturulan, yan duvarların sadece 100-120 cm yüksekliğinde inşa edilmelerinin nedeni, şiddetli rüzgarların meskenin duvarlarını yıkmasının önüne geçmektir (Fotoğraf 2.54).



Fotoğraf 2.54. Özellikle Yaylalardaki Bazı Meskenlerin Yan Duvarları Zeminden Fazla Yükselmez.

Akseki İlçesindeki meskenler üzerinde etkili olan doğal şartlardan bir diğeri de toprak örtüsüdür. Sahanın litolojik özelliklerinden dolayı, toprak örtüsünün pek çok yerde yok denecek kadar az olmasına rağmen, bazı meskenlerdeki toprak kullanım miktarı dikkat çekicidir. Aslında, ekonomik seviyenin düşük olduğu bölgelerde kullanılan çamur harcının kullanılmadığı araştırma sahasında toprak, bazı köy meskenlerinde dış veya iç cephe sıvası olarak kullanılmıştır. Bunlara ilaveten toprağın kullanıldığı ve dikkat çekici bir başka bölüm de çatıdır. Özellikle yaylalardaki eski tip devamlı meskenlerin beşik çatılarında örtü malzemesi olarak toprak kullanılmıştır (Fotoğraf 2.55).



Fotoğraf 2.55. Çatısında Toprak Örtünün Kullanıldığı Eski Tip Bir Yayla Evi.



Fotoğraf 2.56. Eski Tip Meskenlerin Dış Cephesinde Ahşabın Kullanıldığı Bölümler Oldukça Fazladır.

Araştırma sahasında bitki örtüsü, jeolojik özellikler ile birlikte meskenler üzerinde en fazla etkili olan doğal şartlardır. Meskenlerin en önemli yapı malzemesinden biri, yakın çevredeki bitki örtüsünden temin edilen ahşaptır. Sahada fazla kullanılan ağaç türleri sedir, göknar ve ardıçtır. Özellikle eski tip meskenlerin iç bölmeleri, tamamen ahşaptan yapılmıştır. Meskenin dış duvarları taştan oluşturulduktan sonra, içerideki katların bölünmesinde, merdivenlerde, tabanlarda,

kapı ve pencerelerde, odalardaki fonksiyonel bölmelerde, kısacası meskenin bütün kesimlerinde ahşap kullanılmaktadır. Sahada ahşap malzemenin bu kadar çok kullanılmasının en önemli nedeni elbette ki malzemenin bol ve kolay şekilde bulunabilmesidir. Ahşap malzeme, özellikle kalıcı yayla konutlarının çatı örtülerindeki toprağın desteği olarak ta kullanılmaktadır.

- Sosyal Yapı ve Meskenler

Akseki İlçesi, eskiden beri gelenek ve göreneklerine bağlı, toplumsal kuralların geliştiği muhafazakâr kimliği ile tanınan tipik bir Anadolu kasabasıdır. Bölgenin ekonomik kaynaklarının kısıtlı olması, sahadan dışarıya aşırı derecede bir nüfus kaybına neden olmuştur. Dışarıya giden nüfus ise büyük şehirlerde gördükleri kentli yaşamın gereği olan alışkanlıklarını genel olarak memleketlerine, köylerine taşımışlardır. 1950'li yıllara kadar ataerkil aile düzeninin hâkim olduğu, zamanın yoğun nüfuslanmış aileleri, kendi ihtiyaçlarını yönelik daha aşağıda incelenecek olan büyük konaklar yapmışlardır. Özellikle birden fazla erkek evlada sahip olan ailelerin, bu erkek evlatların evlenmelerinden sonra aileden ayrılmaları gibi bir durum söz konusu olmadığından, büyük evlerde yaşamaları zorunludur. Bu tipte ki aile konutu olarak kullanılan meskenlerin ikinci katlarında, kapıları meskenin ortak kullanım alanına ve aile büyüğünün oturduğu "selamlık" olarak tarif edilen (eyvan) bölüme açılan birden fazla yaşam odası bulunmaktadır. Bu odalarda her aileye yönelik ayrı ayrı yüklük ve banyolar vardır. Anadolu'da ataerkil aile yapısının hâkim olduğu Türkmen yerleşmelerinin pek çoğunda bu mesken düzeniyle karşılaşmak mümkündür. Bunlardan en bilinenleri arasında Safranbolu'nun Yörük Köyü'nde bulunan tarihi konaklar yer almaktadır[386]. Gerçekten de, aynı sosyal yaşamın izlerinin taşıyan bu iki yerleşmedeki meskenlerin birbirine bu kadar benzemesi, buralarda yaşayan insanların aynı kökten geldiklerini göstermektedir.

Akseki İlçesindeki insanların yaşamları üzerinde Türk İslam kültürünün izleri görülmektedir. Özellikle ailenin mahremiyeti ve meskenin güvenliği açısından bahçe duvarları önemlidir. Köylerdeki aile konutlarının hemen tamamı bahçe duvarları ile çevrilmektedir.

---

[386] ÖZDEMİR, Ü., 1998, Beşeri ve İktisadi Coğrafya Açısından Bir Araştırma: SAFRANBOLU PLATOSU. Atatürk Üniv. Sosyal Bilimler Enst. Yayımlanmamış Doktora Tezi s.209, ERZURUM

Akseki İlçesindeki yeni tip konutlarda ise günümüzün sosyal yapısını yansıtan özellikler öne çıkmıştır. Konutlarda çekirdek aileye yönelik iç mekân organizasyonları, üç oda ile diğer fonksiyonel bölümlerden oluşan aile konutları, ataerkil düzenden uzaklaşan toplumsal yapının bir sonucudur.

-Ekonomik Yapı ve Meskenler

Konutların inşa tarzının belirlenmesinde doğal çevre ve sosyal etkilerin yanı sıra, ekonomik yapının da etkisi vardır. Özellikle kırsal kesim meskenlerinin tarzları, şekilleri ve fonksiyonel özelliklerinin ortaya çıkmasında ekonomik yapı da belirleyici olmuştur. Yörede en yaygın ekonomik faaliyet hayvancılıktır. Bu nedenle kırsal kesim meskenlerinin giriş katı, ya da zemin kat olarak belirtebileceğimiz bölümlerinin ortaya çıkması, tamamen ekonomik yapı ile alakalıdır. Yörede tarımsal üretimin miktarı çok önemli değildir. Buda konutlarda tarımsal üretime yönelik eklentilerin ortaya çıkmasını engellemiştir.

Araştırma sahasında aile konutlarının büyüklükleri ve fonksiyonel çeşitlilikleri, şahısların ekonomik yapısı ile doğrudan ilişkilidir. Eğer kişinin ekonomik seviyesi yüksekse bu durum, yaşadığı konutta da kendini hissettirmektedir. Türk toplumunun öne çıkan bir özelliği olarak, insanların ekonomik durumlarında meydan gelen bir iyileşme oturduğu konutun değiştirilmesi veya yenilenmesi şeklinde kendini göstermesidir. Akseki İlçesinde de ekonomik seviyesi iyi durumda olan veya daha sonradan seviyesi yükselen aileler, ister köylerde ister ilçe merkezinde yaşasınlar, yaşadıkları konutlarında bu ekonomik seviyelerini yansıtırlar. Bu nedenle, Akseki'nin köylerinde çok sayıda, modern tarzda birkaç katlı olarak inşa edilmiş ve yılın büyük bölümünde boş kalan konut bulunmaktadır. Ekonomik yapının göstergesi olarak Akseki İlçesinde karşılaşılan bir başka örnek de, aile büyüklerinden kalma, eski konakların büyük paralar harcanarak tadilat yaptırılıp yaşatılmasıdır. Menteşbey köyünde rastlanan bu tip örnekte, modern malzemeler kullanarak restore edilmiş Göktepe konakları, ailelerin ekonomik seviyelerine bağlı olarak yaşam alanlarını nasıl değişikliğe gittiklerinin en güzel göstergelerindendir (Fotoğraf 2.57).

Akseki İlçesinde ekonomik yapının konutlar üzerindeki yansımalarından biri de, kullanılan yapı malzemelerinin değişmesidir. Günümüzde Akseki'nin köylerinde yeni konut inşa edenlerin tamamı, köyde yaşamayan daha önceden göç etmiş olan

insanlardır. Bunların maddi durumları nispeten iyi olduğundan, köy yaşam tarzının hâkim olduğu yerlerde bile geleneksel yapı malzemeleri kullanmak yerine, maddi imkânlarının müsaade ettiği ölçüde modern yapı malzemelerini tercih etmişlerdir.

Evlerin genellikle iki katlı yapılıp alt katının da ahır olarak kullanılması, Anadolu'nun pek çok kesiminde görülen bir özelliktir. Konutların bu şekilde inşa edilmesinde ekonomik yapı kadar, doğal çevre özelliklerinde etkisi bulunmaktadır. Özellikle kış mevsiminin uzun ve kar yağışlı geçtiği bölgelerle, inşaat için uygun alanların bulunmadığı kesimlerdeki meskenler, genellikle alt kat ahır, üst kat ise esas yaşam alanı şeklinde inşa edilmektedir[387].



Fotoğraf 2.57. Menteşbey Köyünde Restore Edilmiş Göktepe Konağı.

Akseki İlçesinde farklı ekonomik alanlara yönelik olarak inşa edilmiş, mesken sayısı oldukça azdır. Bu grup içerisinde, su değirmenlerinin bulunduğu meskenler ile göçebe arıcılıların ve yaylacıların meydana getirdikleri yine yarısı geçici, yarısı da devamlı meskenler sayılabilir. Sahada hâkim olan göçebe kültürü ve yaşam şekillerine bağlı olarak ortaya çıkan bu meskenler, genellikle ekonomik faaliyet türü ile alakalıdır. Yaylacılık, arıcılık, değirmen işletmeciliği amacıyla ortaya çıkan bu meskenler, sahip oldukları ekonomik faaliyet türüne göre inşa edilmiş ve

[387] GÖNEY, S., 1967, Mengen Havzasındaki Köy Meskenleri. İstanbul Üniv. Coğrafya Ens. Derg. Cilt.8, S.17, s.112-132, İSTANBUL

eklentileri de buna göre şekillenmiştir. Sonuç olarak ekonomik yapının, meskenlerin yapı malzemesi, yapı şekli ve fonksiyonel özellikleri ile eklentilerini ortaya çıkmasında önemli rol oynadığı söylenebilir.

-Çatı Şekillerine Göre Meskenler

Akseki İlçesindeki meskenlerde beşik ve kırma çatı olmak üzere, iki tür çatı şekli bulunmaktadır. Eski tip evlerde ve yayalardaki devamlı konutlarda, *beşik çatı* şekli, yeni tip meskenlerde ise *kırma çatı* şekli kullanılmıştır (Fotoğraf 2.58). Bu çatı şekillerinin ortaya çıkmasında yörenin iklimi, bitki örtüsü ve jeolojik yapısı gibi doğal şartları etkili olmuştur.

Sahada ormanların fazlalığından dolayı ahşabın kolay şekilde temin edilebilmesi, meskenlerde yoğun olarak kullanılmasına neden olmuştur. Meskenlerde ahşabın kullanıldığı en önemli yerlerden biri de çatılardır. Gerek beşik gerekse kırma çatılarda, çatı iskeleti tamamen ahşaptan oluşmaktadır. Tarihi devirlerde örtü malzemesi olarak da kullanılan ahşap, zamanla çürümesi ve değiştirilmesi gerektiğinden, yerini kiremit ve çok az olarak ta sac örtüsüne bırakmıştır.



Fotoğraf 2.58. Akseki'deki Eski Tip Meskenlerde Çoğunlukla Beşik, Yeni Tip Meskenlerde İse Kırma Çatı Kullanılmıştır.

Çatılarda tutucu olarak kullanılan ahşap malzeme, ardıçlardan elde edilmektedir. Ardıç ağacının uzun yıllar neme dayanması ve üzerindeki ağırlığı taşıyabilmesi, yoğun şekildeki ardıç tahribini de beraberinde getirmiştir. Orman alanlarının zararına olan bu durum neticesinde, sahadaki bitki örtüsünün karakteri dahi değişmiştir.

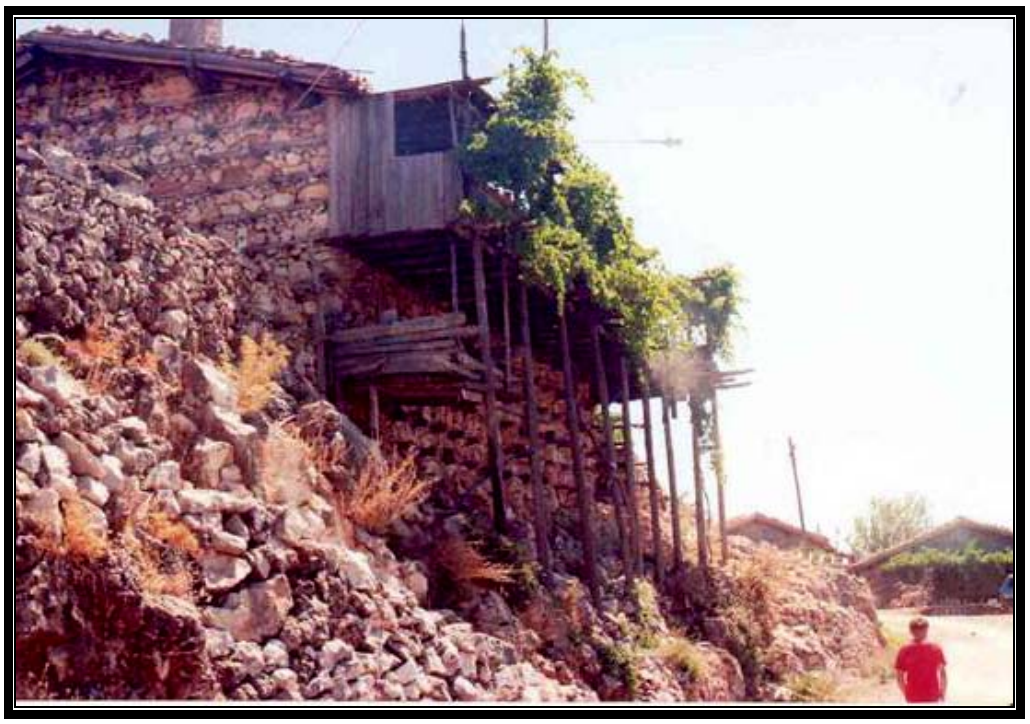
Sahada bazı yaylalardaki meskenlerde beşik çatı üzerinde toprak örtüsü kullanılmıştır. Bu tip çatılarda, çatıya tutucu olarak yerleştirilen ahşap malzeme ile toprak örtü arasına yağmur ve kar sularının direk olarak ahşaba temas etmesini önlemek için naylon örtü kullanılmaktadır. Ülkemizde sanayinin gelişmeye başlamasıyla meskenlerde kullanılan sanayi ürünlerinin de miktarı ve çeşidi artmıştır. Bunun neticesinde çatı malzemesi olarak artık bol ve rahat elde edilebilen kiremit ve sacın yanında, bazı geçici meskenlerin çatılarını örtmek için kullanılan naylon örtü, yörenin doğal mimarisini olumsuz yönde etkileyen modern malzemeler arasında bulunmaktadır.

Yaylalardaki geçici meskenlerinde kendilerine has çatıları vardır. Bunların bazıları düz damlıdır. Düz damlarda örtü malzemesi olarak saclar kullanılmaktadır. Bazılarında ise örtü malzemesi olarak çadır bezi veya naylon, meskenin ortasına dikilen bir mertek üzerinden iki duvar arasında uzatılarak kullanılmaktadır. Bu tip geçici meskenler için herhangi bir çatı şekli belirtmek ise mümkün değildir.

- Meskenlerin Düzenleniş Tarzı, Eklentileri ve Fonksiyonları

Araştırma sahasındaki konutların düzenleniş tarzı ve fonksiyonları gelenek-görenek, sosyal ve ekonomik yapıya göre değişiklik göstermektedir. Nüfusun hala daha eski meskenlerde yaşamlarını sürdürmeleri, kullanım alanlarının ve konutun düzenleniş tarzının değişmesini engellemiştir. Evlerin iç mekân organizasyonları ise aile büyüklüğü, aile yapısı ve ekonomik yapının durumuna göre değişmektedir. Evlerde mutfak ayrı bir bölüm olmaktan ziyade, yaşanılan, yemek yenilen ve vakit geçirilen evin hemen hemen ortasına tekabül eden kısımda bulunur. Ancak mutfaklar zamanla değişen kültürel yapının etkisi ile eski tip meskenlerin yaşam alanlarının bulunduğu, ikinci katta uygun bir odaya taşınmıştır. Bununla beraber özellikle yaz aylarında havanın sıcaklığı ve insanların dışarıda kalma isteği doğrultusunda, mutfak da evin dışına taşınmakta, yemek pişime işi genellikle bu bölümde ve odun kullanılan ocaklıklarda yapılmaktadır.

Akseki İlçesindeki eski meskenlerin ikinci katlarının önünde, balkon (yörede çardak adı verilmektedir) bulunmaktadır (Fotoğraf 2.59). Genellikle ahşap direklerin taşıdığı balkonun (çardak) etrafı, tamamen ahşap malzeme ile kapatılırken, önü açık kalabilmektedir[388]. Yurdumuzun çeşitli bölgelerinde dış sofalı evlerde ve özellikle Ege Bölgesinde gözlenen *"hayat"* adı verilen, ev ile bitişik dış mekânlar da, çardaklarla aynı fonksiyona sahip alanlardır. Ancak çardakların onlardan farkı, hayatlar evle bitişik ve aynı malzemeden inşa edilirken, çardakların ahşap malzemeden ve çoğu zaman sonradan eklenti şeklinde yapılmalarıdır[389].



Fotoğraf 2.59. Eski Tip Meskenlerde Rastlanabilen Çardaklardan Bir Görünüm.

Eski yapılarda ahşap malzemeden ve meskenin tamamlanmasından sonra inşa edilen balkonlar, günümüz konutlarında, değişen inşaat anlayışı ve yapı tarzı doğrultusunda, betonarme malzemeden ve yapının asli elemanı olarak, konut inşası sırasında inşa edilen önemli bir yaşam alandır. Yöre ile Ege Bölgesi arasındaki ilişkinin artmasına paralel olarak git gide Ege Bölgesindeki "hayat"lara daha fazla benzemeye başlayan çardaklar, yaz mevsiminde özellikle hava sıcaklığının arttığı

[388] AKKAYA, N.,2005, Akseki İlvat Köyleri ve Çevresindeki Geleneksel Türk Evlerinin Mimari Süslemesi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s.98, KONYA

[389] IŞIK, Ş., 1992, Ezine-Bayramiç Çevresinde Kır Meskenleri. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Ege Coğrafya Dergisi, S.6, s.101-118, İZMİR

Temmuz-Ağustos gibi aylarda, insanların bütün zamanlarını geçirdikleri mekânı oluşturmaktadır.

Yörede ekmek yapmak için meskenlerde fırın eklentisi yoktur. Yörenin geleneksel özelliğinden kaynaklanan nedenlerden dolayı somun ekmeği tarzında olmayan yufka ekmekle ihtiyaç karşılandığından, yufka yapımı için evlerin avluları seçilmektedir. Bazen de birkaç ev hanımı birleşerek köylerin sokakları dâhil, uygun bulabildikleri her noktada yufka pişirmekte ve bu tip açık alanların seçilmesi de bu iş için ayrı bir eklenti yapma zorunluluğunu ortadan kaldırmaktadır. Kış aylarında veya havanın uygun olmadığı mevsimlerde ise evlerin içinde ki ocaklarda yufka pişirme işi yapılmaktadır.

Akseki İlçesindeki konutların eklentileri, gelenek görenekler ve ekonomik yapının sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Özellikle de çeşitli el sanatları için evlerin yanında veya yakınında küçük atölyeler inşa edilmektedir. Sahada yapılan el sanatlarından kaşık ve çan yapımı için meskenlerde özel eklentiler bulunmaktadır (Fotoğraf 2.60). Kaşıklık ve Çan Evi olarak tarif edilen bu eklentilerden kaşıklıklar, genellikle aile konutlarının dışa açıldığı kapının önünde basit örtü malzemeleri kullanılarak yapılmışken Çan Evi genellikle, konutla birleşik durumda ve konutun genel özelliğine uygun şekilde, betonarme veya yığma taş duvarlardan inşa edilmiştir.



Fotoğraf 2.60. Bademli Köyündeki Bir Kaşıklıktan Görünüm

2.1.5.1. Eski Tip Meskenler

Akseki İlçesindeki eski tip mesken olarak tarif ettiğimiz geleneksel meskenlere, hem köylerde hem de ilçe merkezinde rastlanabilir. İlçenin yoğun şekilde göç vermesi, ancak buna rağmen insanların yılda en az bir defa memleketlerine gelmeleri ve buralardaki evlerinde birkaç gece geçirmeleri, eski tip meskenlerin günümüze kadar ayakta kalmalarını sağlamıştır (Fotoğraf 2.61). Doğal çevrenin etkisini en iyi yansıtan bu meskenlerde yakın çevreden temin edilebilen malzemeler kullanılmıştır. Araştırma sahasında en fazla bulunabilen yapı malzemesi taş olduğundan, geleneksel evlerin özellikle dış cephe duvarlarında taş kullanılmıştır.



Fotoğraf 2.61. Akseki İlçesindeki Eski Tip Meskenlerden Bir Örnek

Eski tip meskenlerin dış duvarları oldukça geniştir. Bunun nedeni ise duvarda herhangi bir bağlayıcı malzemenin kullanılmamasıdır. Yöre ekonomik olarak geri kalmış olduğundan, geleneksel evlerin pek çoğunda duvarları oluşturan taşların arasında bağlayıcı malzeme kullanılmamıştır. Aslında bu tip ekonomik seviyesi düşük olan yörelerde bağlayıcı malzeme olarak çamur harcının kullanılması yaygın bir alışkanlıkken, yörede toprak örtüsünün çok ince olmasından dolayı duvarlarda herhangi bir bağlayıcı kullanılamamıştır. Bunun yerine hatıl olarak tarif edilen ahşap

malzeme duvarın arasına uzatılarak, kısmen bir bağlayıcı rol yüklenmiştir. Duvarda bağlayıcı malzeme olarak herhangi bir harç malzeme kullanılmaması denge sorununu gündeme getirmiş, bu da ancak duvar geniş inşa edilerek çözülebilmiştir. Duvarlar içten ince bir şekilde sıvanmıştır. Bu sıva yine mesken sahibinin ekonomik durumuna göre bazen toprak bazen de kireç harcıdır.

Akseki İlçesindeki eski tip evler, genellikle iki katlıdır. Alt katları ahır ve samanlık olarak kullanılan evlerin üst katları, insanların yaşam alanıdır. Hayvanların aynı mesken içinde yaşamaları, evlerde eklentilerin ortaya çıkmasını engellemiştir. Konutlarda tuvaletlerin de çoğunlukla içeride olması, *"cıba"* olarak tarif edilen ve meskenlerin avlusunda eklentilerin yer almamasının en önemli nedenidir. Ancak nispeten daha küçük ve günümüze yakın inşa edilen meskenlerde ahırlar ayrı inşa edilerek, oturma konutları dışında eklentilerin ortaya çıkmasına neden olmuşlardır.

-Tarihi Akseki Evleri

Akseki İlçesinin önemli kültürel zenginlikleri arasında Tarihi Akseki Evleri de yer alır. Akseki ilçe merkezi ile merkeze yakın köylerde çok sayıda rastlanabilen bu evlerin pek çoğu koruma altına alınmıştır. İlk etapta ilçe merkezindeki 51 ev koruma altına alınmışken köylere yönelik envanter çalışmaları başlatılmıştır. Özellikle ilçe merkezinde ayakta kalabilen tarihi evler, hemen yakınlarında inşa edilen yeni yapılar ile birkaç kuşak yapı kültürünü bir arada sergilerler (Fotoğraf 2.62,2.63). Tarihi Akseki Evlerinin çok büyük olanları, konak olarak adlandırılıp bugün turizme kazandırılmıştır.

Geleneksel Akseki Evleri iki katlı ve taş duvarlıdır. 60–70 cm. genişliğindeki taş duvar, esas taşıyıcı gibi görünse de, asıl taşıyıcı ahşap iskelettir. Ahşap iskeletli çerçeve sistem ve yığma taş duvarın oluşturduğu bu karma sistem, Akseki'ye özgüdür ve Anadolu'da geleneksel dokularda benzerine rastlanmaz[390].

Evler inşa edilirken öncelikle sert zemin, 30-40 cm. derinliğinde kazılır ve yöreye özgü, şekilsiz yassı taşlarla, temeli oluşturacak kuru duvar örülür. Taş duvarın dikine, 50-60 cm. aralıklarla kısa ahşaplar atılır ve bunların ucu, 20-25 cm. dışarıda bırakılır. Bu kısa parçaların üzerine, taş duvarın iç ve dış yüzünde, ahşap hatıl, duvar boyunca geçmeli olarak oturtulur. Düzensiz sıralarla oluşturulan kuru taş duvar, 50-

[390] http://www.floor.com.tr/dugmeli_devam.htm

60 cm. yükseldikten sonra aynı sistem tekrarlanır. Duvar yükseldikçe, duvar hizasından dışarı taşan kısa ahşapların üzeri basamak olarak kullanılır ve iskeleye ihtiyaç duyulmaz[391].



Fotoğraf 2.62. İlçe Merkezinde Eski Evlerle Çok Katlı Yapılar Yan Yana Görülebilmektedir.



Fotoğraf 2.63 İlçe Merkezinde Yan Yana Görülebilen Eski Ve Yeni Yapılara Başka Bir Örnek.

[391] http://www.floor.com.tr/dugmeli_devam.htm

İki ahşap hatıl arası *"destur"* olarak isimlendirilirken, taş duvarda dikine atılan kısa parçalara yöre halkı *"düğme"* adını vermekte ve bu sistemle yapılan evlere de *"düğmeli ev"* denmektedir. Yatayda birbirine bağlanan ahşap iskelet, düşeyde de ahşap dikmelerle birbirine bağlanarak sağlamlaştırılır. Pencere ve kapı boşluklarına göre yaklaşık 2 m arayla yerleştirilen ahşap dikmeler, çatıya kadar düğmelere, çatıda ise merteklere bağlanır. Böylece ahşap iskeletin stabilitesi sağlanmış olur. Hatıl ve ahşap dikmeler için çam veya sedir tercih edilirken, düğmelerde ardıç ağacı kullanılır.



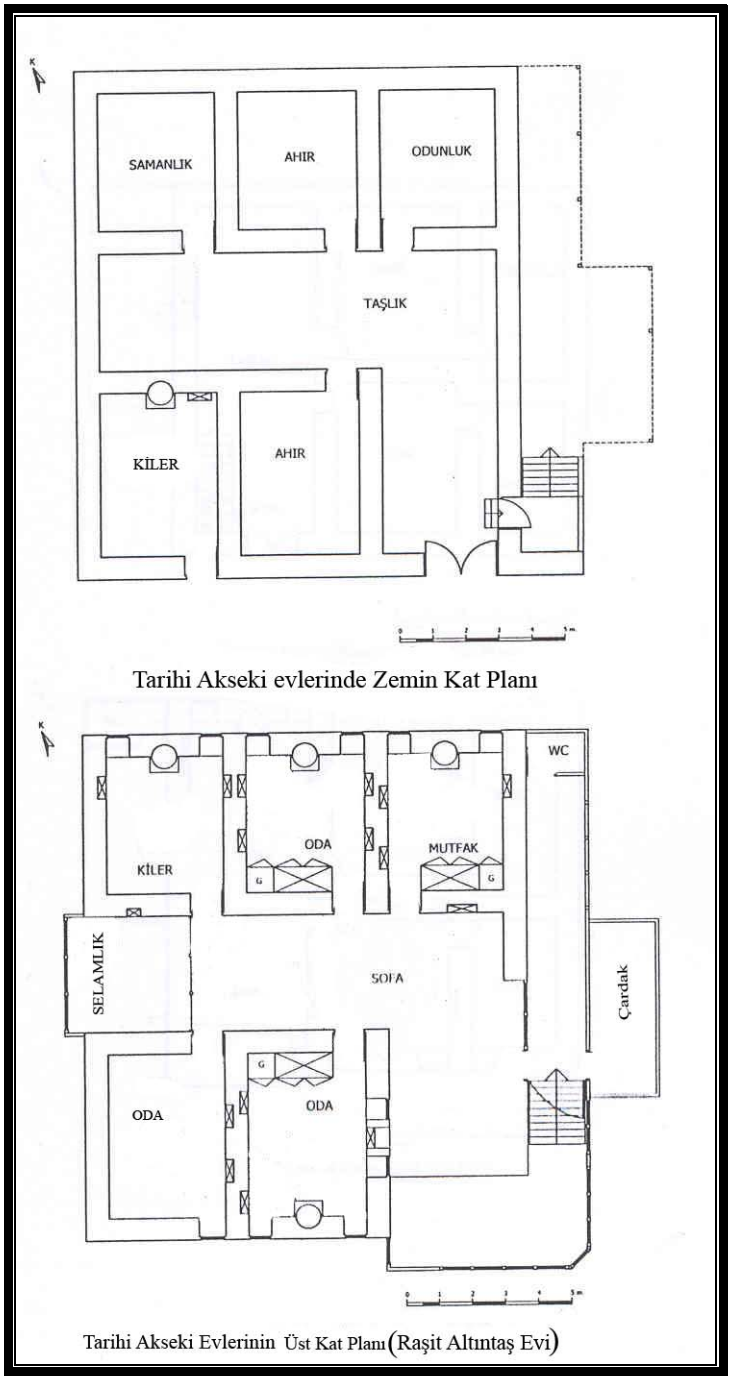
Fotoğraf 2.64. Belenalan Köyünde Restore Edilmiş Düğmeli Evden Bir Görünüm

Ahşap iskeletli taş duvar sisteminde döşemeleri taşıyan ahşap kirişler, ahşap hatılların üzerine ve 40-45 cm. aralıklarla döşenir. Taş duvarın 20-25 cm. kadar içine yerleştirilen ahşap kirişlerin üzerine yine boylu boyunca ahşap hatıl çakılır. Duvar köşelerine gelindiğinde, ahşap hatıllar, çift sıra ve birbirlerine dik olarak atılırlar. Buna halk arasında "pişduvan" denmektedir. Kapı ve pencere açıklıklarının üzerinde bir nevi lento görevi gören ahşap hatıllar ise "dökkü" olarak anılmaktadır[392].

Çatı örtüsünde kiremit kullanımından önce ve halen ahşap yonga levhalar kullanılmaktadır. Yonga levhalar, eğimli çatı merteklerinin üzerine, eğime paralel ve

[392] http://www.floor.com.tr/dugmeli_devam.htm

şaşırtmalı olarak dizilirler. Fakat çoğu zaman tamir edilmesi veya değiştirilmesi gerektiği için yerini kiremide bırakmıştır.

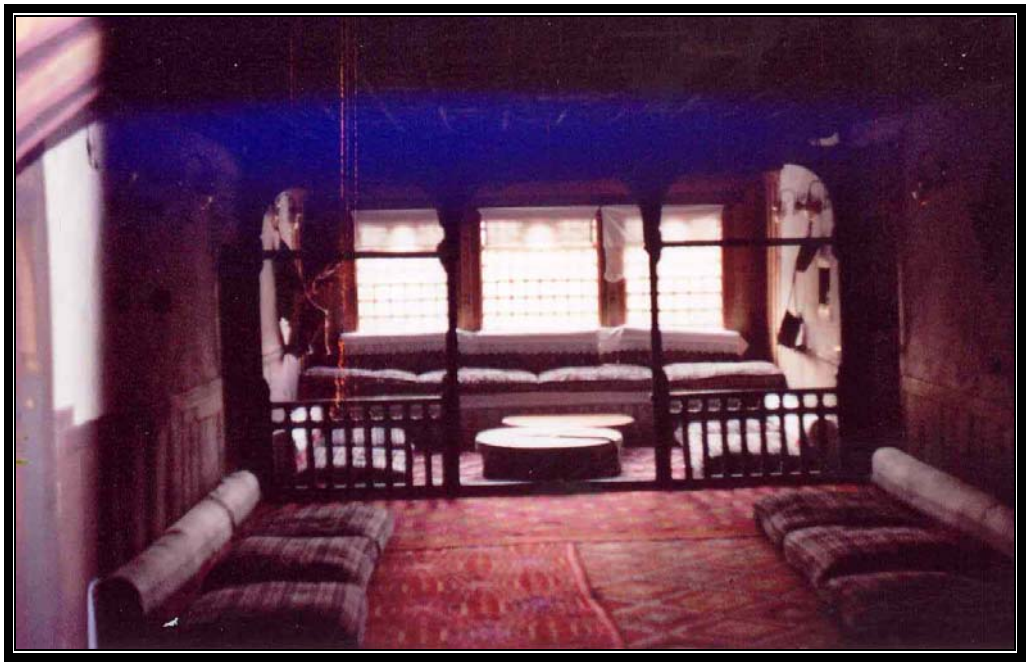


Şekil 2.5. Tarihi Akseki Evlerinin Planlarından Bir Örnek (AKKAYA 2005'den Değiştirlerek)

Düğmeli evlerin iç mekânları yöreye has özellikler sergilemekle beraber, Yörük kültürünün izlerini de taşımaktadır. Genellikle ahır olarak kullanılan evlerin

giriş katlarının, bazı örneklerde odunluk, samanlık ve ahır olarak bölümlere ayrıldığı da görülmektedir. Evlere girdikten hemen sonra üst katlara çıkan ahşap merdivenden asıl yaşam alanlarına geçilir. Geleneksel Akseki evleri iç, dış ve orta sofalı olmak üzere üç tipte inşa edilir[393]. Evlerin bu plan tipleri oda sayıları üzerinde belirleyici olmuştur. Dış sofalı evlerde oda sayısı iki olurken, dış sofalı eyvanlı olanlarda oda sayısı beşe kadar çıkmaktadır. İç ve orta sofalı evlerde ise bu sayı dörde düşmektedir[394]. İç ve orta sofalı evlerde sofaların uçlarında çıkmalar bulunabilmektedir. Bu çok yaygın olmamakla beraber görülebilen bir özelliktir.

Orta ve iç sofalı evlerde sofanın bir tarafı ve özellikle de evdeki bütün insanları görebilecek şekilde *köşk* olarak tarif edilen sekiler bulunmaktadır. Modern meskenlerde büyük salon veya odaların açıldığı büyük hollere tekabül eden bu geniş sofalar, yörede *"selamlık"* bölümü olarak bilinmekte ve özellikle de aile bireylerinin toplandığı, yemeklerin yendiği, misafirin ağırlandığı evin ortak kullanım alanını oluşturmaktadır (Fotoğraf 2.65).

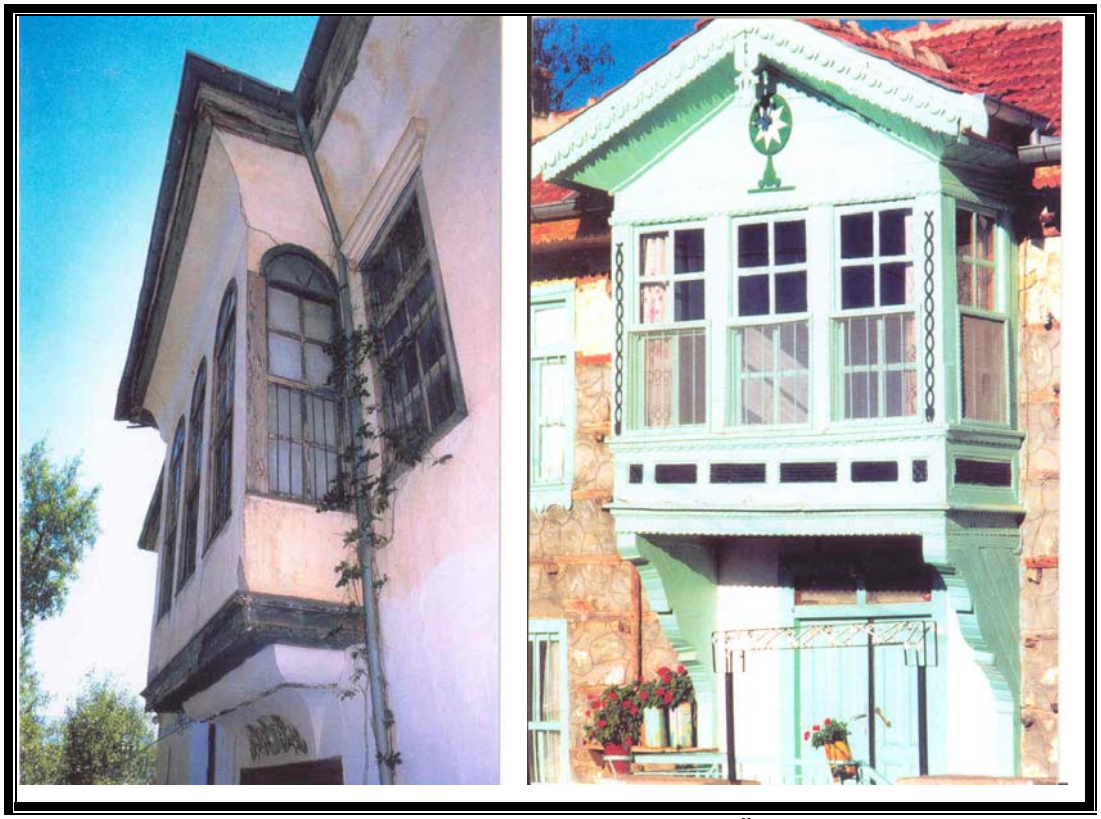


Fotoğraf 2.65. Evlerin ortasında bulunan "selamlık" bölümünden bir görünüm

Geleneksel Akseki evlerinin önemli unsurlarından biri de, çıkma olarak da tarif edilen cumbalarıdır (Fotoğraf 2.66). Bu çıkmalar ahşap direkler üzerinde taşınmaktadır. Bunların üstü çatıdan bağımsız olarak kiremitle kaplıdır. Bu çıkmalar

[393] AKKAYA, N.,2005, a.g.e., s. 91-92
[394] AKKAYA, N.,2005, a.g.e.,s.91

üstünde genellikle ahşap kafesli dıştan kepenkli pencereler bulunmaktadır. Çıkması ortada bulunan evlerde, çıkma genellikle giriş kapısını üstündedir. Bu çıkmalar yukarıda da belirtildiği gibi iç sofa veya orta sofa çıkması şeklindedir[395].



Fotoğraf 2.66. Tarihi Akseki Evlerindeki Çıkmalardan Örnekler

Tarihi Akseki evlerinde, ahşap süslemeler yoğun şekilde kullanılmıştır. Evlerin özellikle insan yaşamı için ayrılan bölümleri ve dış cephesi, işlemesi son derece zor, yoğun işçilik isteyen motifler ortaya çıkarılarak süslenmiştir. Bu yüzden evlerin değeri bir kat daha artmaktadır. Akseki evlerindeki bu süslemeler (ahşap tavan, lambalık, şerbetlikler, taş işçiliği, ahşap işçiliği vs) son derece değerlidir[396].

Tarihi Akseki evlerindeki süslemeler, iç mimaridekiler ve dış mimaridekiler olarak ayrılmaktadır. Dış mimari süslemelerinde, kafesli çıkmalar önemlidir. Akseki'deki tarihi evlerin pencerelerindeki parmaklılıklara *"trabzan"* veya yöresel deyimiyle *"dırbızan"* adı verilmektedir. Yöredeki meskenlerin pencerelerinde son derece işlemeli trabzanlar olduğu gibi, birbirine geçmeli basit kafes şekilli trabzanlar

[395] AKKAYA, N.,2005, a.g.e.,s.97
[396] BAŞARIR, B., Akseki, Hacıgüzeller Evi. İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstirüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi

da görülebilmektedir[397]. Akseki'deki evlerin çıkma yüzeyleri bol pencereli ve zengin süslemelidir. Çıkma altları panolar halindeki tahtalarla çevrilidir. Genellikle yüzeyleri oyma olarak değişik motif ve kompozisyonlarla süslenmiştir. Çıkmanın pencereli bölümü ince çıta çerçeveler ile taksim edilmiş olup, üçlü pencere düzenine sahiptir.

Evlerdeki iç mimarinin süslemesi daha önemlidir (Fotoğraf 2.67). Özellikle kapılar ve diğer ahşap yüzeyler değişik motifler kullanılarak son derece titizlikle süslenmiştir. Hatta bazı eski evlerdeki kapıların, evler koruma altına alınmadan önce, köylerden çalınarak taşındığı bilinmektedir. Evlerde sanatın zirvesine çıkan ahşap işçiliğinin özgün özelliklerini taşıyan pencere, pencere kafesleri, tavan, dolap vb elemanlar, bazen de evlerin sahipleri tarafından sökülüp satılır. Bu elemanları sökülen evler ise kısa sürede tahrip olup yıkılmaktadır[398].



Fotoğraf 2.67. Tarihi Evlerin İç Mekân Ve Tavan Süslemelerinden Örnekler

[397] KUNDURACI, O., 2002, Batı Toroslarda Bulunan Geleneksel Türk Evlerinde Ahşap Süsleme. Türkler Ansiklopedisi, cilt.18, s.265-272, Yeni Türkiye Yayınları, ANKARA

[398] ESENGİL, R., 2001, Akseki-İbradı Havzası Projesi. Mimarlar Odası Mimarlık Dergisi S.298, s.58, ANKARA

İç mimarideki süslemelerden en önemlilerinden biri tavan süslemeleridir. Bu evlerde zaman içinde odalardaki diğer birimler gibi, tavanlarda da bir süsleme programı gelişmiştir. Bu nedenle tavan süslemeleri, geçmişten günümüze kadar gelişerek devam eden bir çizgiyi gösteren önemli bir değerdir. Yöredeki eski tip evlerin ahşap tavanları bitkisel ve geometrik motifler kullanılarak son derece titizlikle süslenmişlerdir[399]. Tarihi Akseki evlerinin korunması ve geleceğe taşınması yöredeki kültürel mozaiğin gelecek nesillere aktarılabilmesi için son derece önemli olacaktır.

2.1.5.2.Yeni Tip Meskenler

Yurdumuzda endüstrinin gelişmesi, her alanda olduğu gibi meskenler üzerinde de etkisini göstermiştir. Bu çerçevede meskenlerin yapı malzemeleri değişmiş ve doğal şartların etkisi azalmıştır. Akseki İlçesinde modern yapı malzemesi olarak belirttiğimiz; demir, çimento vb malzemelerin kullanıldığı modern tarzdaki evler, hem köylerde hem de Akseki ilçe merkezinde görülebilmektedir. Akseki'nin köylerinde yapılan yeni tip konutlar, genellikle gurbette çalışan maddi durumları müsait şahıslar tarafından inşa edilmiştir. Bu yapıların bazıları eski baba evlerinin yerine, onların yıkılmasından sonra yapılmakta iken bazıları da babadan kalma evlerin hala kullanılabilecek durumda olmasından dolayı, eski evlerin uygun konumlarındaki boş arazilerine yapılmaktadır.

Kırsal kesimde bir avlunun içinde babadan kalma evin yakınındaki boş bir alana konut yapanlar, genellikle köylerde yaşayan, buralarda tarım, hayvancılık ve ormancılık gibi faaliyetlerle geçimlerini sürdürenlerdir. Bu şekildeki yeni meskenler, 2-3 katlı ve zemine yakın bölümleri depo olarak kullanılabilecek tarzda inşa edilirler. Bu evlerdeki zemine yakın ve yaklaşık 4-5 m yükseğe çıkabilen depo bölümünün üzerinde, asıl yaşam sahasını oluşturan oturma alanları inşa edilmektedir. Bu meskenlerde alt katların depo görevi görecek şekilde inşa edilmesinde; eski alışkanlıklar ve yöredeki ekonomik faaliyetler etkili olmuştur. Eski tip meskenlerde zemin katın ahır olarak kullanılmasını hatırlatan bir durum olan bu özellikteki depolar, bazen hayvanların kış geçirebilecekleri bir ahır, bazen kışlık ihtiyaçların

[399] YARAR, S., 2001, Geleneksel Akseki Evlerinde Tavan Süslemeleri. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Ensititüsü Arkeoloji-Sanat Tarihi Anabilim Dalı Sanat Tarihi Bilim Dalı Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s.2, ANKARA

bırakıldığı bir kiler, bazen de yakacak ihtiyacı odunun konulduğu bir mağaza görevi görebilmektedir.



Fotoğraf 2.68. Menteşbey Köyündeki Yeni Tip Meskenlerden Bir Örnek



Fotoğraf 2.69. Akseki'nin Köylerindeki Yeni Tip Meskenlerden Örnekler

Köylerde yeni tip mesken inşa eden gurbetçilerin evlerinde ise zemin katındaki mağaza bölümlerine rastlanmamaktadır. Bu tip yeni meskenler, 2-3 katlı ve tamamı yaşam alanı olarak inşa edilmiş konutlardır. Bu tip konutlarda bazen birden fazla banyo ve tuvaletin bulunmasında da, aileden gurbete giden kardeşlerin, yaz aylarında aynı zamanlarda köye geldiklerinde çok sayıda nüfus ile de rahat edebilecekleri bir mekân yaratmak isteği etkili olmuştur. Her bir katının bir başka

aile tarafından kullanıldığı bu meskenlerde yemek yeme, oturma, misafir ağırlama gibi işlemler, genellikle en büyük aile üyesinin oturmuş olduğu birinci veya giriş katında yapılmaktadır. Konutun diğer katları genellikle geceleri kullanılmaktadır. Bu yeni tip evlerde oda sayısı aile büyüklüğüne göre değişmekle beraber, her katta en az 3 oda ve diğer fonksiyonel kısımlar (mutfak, tuvalet, banyo) mevcuttur. Oda sayılarının belli bir değerin altına düşmemesini nedeni, yukarıda da söylendiği gibi, aynı anda oldukça fazla sayıda insanın yaşamasını gerektiren durumların ortaya çıkabilmesidir.

Akseki'de ilçe merkezinde bulunan yeni tip meskenler de yapılış tarzı ve kullanılan malzemeler açısından, kırsal kesimdeki modern meskenlerle aynı olmasına karşılık, ilçe merkezinde kat sayılarının arttığı görülür. Özellikle polye tabanına doğru ilerleyen ve kooperatif usulü ile inşa edilen konutlar ortalama dört katlı olarak yapılmışlardır. Bu meskenlerde, günümüz aile yapısına hitap edecek şekilde üç oda bir salon tarzında fonksiyonel şekilde inşa edilmişlerdir.



Fotoğraf 2.70. İlçe Merkezinde Eski Yapı Tarzından İzler Taşıyan Yeni Tip Bir Mesken

İlçe merkezinde modern tarzlı tek katlı evler de bulunmaktadır. Eski Akseki olarak tabir edebileceğimiz ve bugün büyük çoğunluğu sit alanı içerisinde kalan

yamaçta kurulmuş meskenler, gerek sit alanı içerisinde belli kuralların dışında inşaat yapılamamasından gerekse de bireysel isteklerden doğmuşlardır. Çoğunlukla sit alanı içerisinde kalan tek katlı modern meskenlerin bazıları, eski tip konutların yıkılıp yerlerine yenilerinin yapılması bazıları da eski tip konutların günümüz ihtiyaçlarına göre düzenlenmesiyle oluşturulmuşlardır.

2.1.5.3. Dönemlik yerleşmelerdeki meskenler

Türklerin hayat tarzı olarak yerleşik hayat ve göçebeliği beraberce sürdürmeleri ve Selçukluların Orta Asya'dan Anadolu'ya taşıdıkları ikili yaşam biçimi, bu yaşam biçiminin evleri olan çadırlar ve devamlı konutları beraberce incelenmesini gerekli kılmaktadır[400]. Akseki İlçesindeki dönemlik yerleşmelerde ve bu yerleşmelere ulaşmak için yaya olarak kat edilen yollardaki konaklama yerlerinde, ilginç meskenler bulunmaktadır. Bu meskenleri devamlı olanlar ve geçici olanlar olarak ayırt etmekte fayda vardır.

Sahada göçerlik bir yaşam tarzıdır. Özellikle kışları sahile yakın köylere inen, yazları da Akseki İlçesi yaylalarına çıkan Yörük aşiretleri, bu yolculukları sırasında kendilerine özgü yaşama kültürlerini de taşırlar. Ayrıca göçebe olmanın bir gereği olarak hayatlarını şekillendirip, ihtiyaçları olan bütün malzemeleri gibi meskenlerini de taşırlar.

Yörük aşiretlerinin eskiden beri en bilinen meskenleri çadırdır. Çadır, tarih öncesi devirlerden beri hayvanlarına otlak bulabilmek için göç ederek yaşamak zorunda kalan kavimlerin kullandıkları veya korunmak amacıyla, güvenli bir yer arayan toplulukların, kolayca kurup sökebildikleri, taşıma kolaylığı olan ve ihtiyaca göre çeşitli boy ve biçimlerde imal edilebilen meskenlere verilen isimdir[401]. Anadolu'da en bilinen çadır türü *"kara çadır"*dır. Keçi kılından bükülmüş ipliklerin *"ıstor"* veya *"kilistor"* denilen yer tezgâhlarında dokunan kumaşların direkler üzerine takılmasıyla yapılır[402]. Çadır örtüsü yahut çul, 60-70 cm. eninde 8-9 m

---

[400] BAKIR, İ., 1993, Teke Yöresi Konutlarında Yaşatılan Selçuklu Mimarlık Gelenekleri. Antalya IV. Selçuklu Semineri Bildirileri, 13-14 Mart 1992, Antalya Valiliği Yayınları, s.11-24, Orkun Ofset Tesisleri, ANTALYA

[401] ONUK, T.,2002, Orta Asya'dan Günümüze Çadır Sanatı. Yörük ve Türkmenlerde Günlük Hayat Sempozyumu Bildirileri 17-18 Mayıs 2002. s. 177-185, ANKARA

[402] JOHANSEN, U., 1978, Güney Anadolu Göçebe Çadırları. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, Yıl.1, s. 48, ANKARA

uzunluğunda parçaların yan yana getirilip dikilmesiyle meydan getirilir. Her parçaya *"kanat"* adı verilir. Bir çadırda 14-18 kanat bulunur. Bazen de çadır çulu iki parça olur. Örtünün yapıldığı keçi kılı, koyun yününden daha serttir. Yün kadar ince ve sık dokunmaz. Aynı zamanda, yüne nazaran ateşe daha dayanıklıdır, kolayca alevlenmez. Bundan dolayı, çadır içinde daha rahat ocak yakılıp, yemek pişirilebilir. Çadır örtüsünün pamuk ipliği yahut kendirden dokunanları da vardır. Fakat kıl dokumaları, yağmur suyunu çabuk akıtır ve çabuk kurur. Soğuğa karşı daha dayanıklıdır[403]. Bugün Türkiye'de kökenleri Orta Asya'ya dayanan Türkmenler, yüzyıllardır Akdeniz Bölgesinde geniş bir şekilde yayılmış olarak sürülerine yeni otlaklar bulabilmek için göçebe karakterlerini devam ettirirler. Mevsimlik göçler için yazın Torosların yüksek yaylalarına çıkıp, kışın ise deniz kenarına ovalarına inerler[404] [405]. Bu hareketleri sırasında en kolay kurup sökebildikleri meskenleri çadırlardır.

Anadolu'da uzun yıllar devam eden göçebe yaşamın en önemli meskeni olan çadır, Osmanlı İmparatorluğun'da da fonksiyonunu devam ettirmiştir. Özellikle seferler sırasında padişahın konakladığı meskenin çadır olması, Osmanlılar zamanında da çadırın önemini ortaya çıkarmaktadır.

Çadırlar tıpkı bir evin odaları gibi, çeşitli fonksiyonları yerine getirebilir. Çadırın ortasında bulunan direk, çadırın içini adeta 4 oda şeklinde böler ve her köşe ayrı bir fonksiyon için kullanılır. Günümüzde artık çok az olarak rastlanan *kara çadırlar*, eski fonksiyonel özelliklerini de kaybetmişlerdir. Çadırın yerinde gelişen mesken ise, ahşap direklerin çivi ile birbirine tutturularak üzerinin naylon veya sac örtü ile kaplanmasından meydana getirilen barakalardır. Kara çadırların içerisi bütün evsel hareketlerin gerçekleştirildiği bir mekân iken, günümüzde oluşturulan naylon örtülü ahşap barınaklar, kara çadır kadar fonksiyonel değildir. Göçebe Yörükler bu şekildeki dönemlik yerleşmeleri, göç yollarında ve konakladıkları yerlerde meydana getirirler.

Bugün Akseki İlçesinde eski kara çadırların yerini alan bir başka mesken şekli de, yan duvarlarının taştan, çatısını bazen sac, bazen ahşap bazen de çadır bezi kullanılarak oluşturulan taş barınaktır (Fotoğraf 2.71). Bu mesken de kara çadırın

[403] ONUK, T.,2002, a.g.e.,s.183
[404] DULKADİR, H., 1987, İçel Kültürü., s.25
[405] JOHANSEN, U., 1978, a.g.e.,s.48

yerini almış olsa da yapımından kullanılan malzemelerin taşınmaya uygun olmamasıyla kara çadırdan ayrılır. Yani burada anlatılan geçici meskenlerin sadece çatılarını örten çadır bezi veya naylon örtüsü taşınabilmekte, sac örtü ile meskeni oluşturan diğer yapı malzemeleri taşınamamaktadır.



Fotoğraf 2.71. a) Çatısında Ahşabın Tutucu Olarak Kullanıldığı Bir Taş Mesken B) Çatı Örtü Malzemesi Olarak Sac Ve Çadır Bezinin Kullanıldığı Taş Mesken C) Çatı Örtüsü Olarak Naylonun Kullanıldığı Taş Mesken D)Çatı Örtüsü Olarak Çadır Bezinin Kullanıldığı Taş Barınak

Bunlardan ahşap iskeletli olanlarına yörede orman üst sınırından daha alçak seviyelerde rastlanır (Fotoğraf 2.72). Bu ahşap iskeletli meskenler daha çok göçebe aşiretlerin yol boyunca birkaç günlüğüne konakladıkları yerlerde meydana getirilmektedir. Göç sırasında hayvanları gerek otlatmak gerekse de dinlendirmek için konaklamanın gerektiği yerlerde, hareket edilen mevsimlerin (Eylül, Mayıs) insanların geceyi dışarıda geçirmelerine uygun olmamasından dolayı, kapalı yer bulma ihtiyaçları doğmaktadır. Bu nedenle, yakın çevreden temin ettikleri ağaç dallarını birbirine tutturup üzerlerini de yanlarında getirdikleri çadır bezi veya naylon

örtü ile örterek birkaç günlük meskenler meydana getirirler. Bu konaklama yerinde işleri bittiğinde ise meskende kullandıkları örtü malzemesini alıp, bir sonraki konaklayacakları yere taşırlar.



Fotoğraf 2.72. Göçebelerin Göç Zamanında Çadır Bezi Kullanarak Mesken Oluşturdukları Ahşap İskeletler Genellikle Bütün Yıl Ayakta Kalır.

Bu geçici meskenlerden yan duvarlarında ağaç dallarının yerine taş kullanılanlarına ise ormanın üst sınırından yukarda, genelde 2000 m.den yüksek yaylalarda rastlanır. Bu meskenlerin oluşturulmasında yakın çevreden temin edilen taşlar yan duvarları meydana getirirlerken bunların yerden fazla yükselmemesi ve genellikle bir taraflarının korunaklı bir yamaca veya tepeye dayanması kendilerine has özellikleridir. Bulundukları coğrafi konumdan şiddetli rüzgârların meydan gelebilmesinden dolayı, yere yakın olarak inşa edilen bu meskenlerin uzaktan görünmeleri oldukça güçtür. Taş kulübeler olarak tarif edilen bu meskenlerin üzerlerinde ise naylon örtü kullanılmamakta, buraları çadır bezi ve daha çoğunluk olarak da saç örtü ile kapatılmaktadır. Hayvanlar aracılığı ile taşınarak getirilen sac parçaları geri götürülmemekte, sonbaharda geriye doğru göç başlamadan önce meskenin üzerinden sökülüp, gelecek yıl gelindiğinde kullanılmak üzere uygun yerlerde saklanmaktadır.

Bu ahşap ve taş iskeletli yayla meskenlerinden ahşap olanlarının eklentileri bulunmazken, daha uzun süre kullanıma yönelik olan taş meskenlerin kuzuluk, sütlük, ağıl ve kiler gibi eklentileri bulunmaktadır. Hayvancılığa yönelik olarak kurulan bu meskenlerin eklentileri de hâkim ekonomik faaliyete uygun şekilde gelişmiştir. Bu eklentilerden *kuzuluk*, yeni doğan küçükbaşların beslendiği; *sütlük*, üç tarafı taş duvar ile çevrili sabahları hayvanların sütlerinin sağıldığı; *ağılda*, hayvanların geceleri barındığı ve özellikle kurt gibi yırtıcılara karşı korunduğu dört tarafı taş duvarla çevrili üzeri açık hayvan barınaklarına tekabül etmektedir (Fotoğraf 2.73).

Bu eklentilerden *kiler* ise, asıl yaşam alanı olan taş meskenin çok küçük inşa edilmesinden dolayı, hayvanlardan elde edilen malzemelerin (peynir, yoğurt vb) ve insanların günlük yaşamlarını devam ettirebilmeleri için gerekli malzemelerin saklandığı, ondan biraz daha büyük ve fiziki olarak aynı olan bir yapıdır. Bu meskenin insanların yaşadığı asıl taş meskenden biraz daha büyük yapılmasının nedeni, bazen havanın aşırı soğuması ve yağışlı olması sırasında özellikle yavru küçükbaşları barındırmak için kullanılmasından ileri gelmektedir.



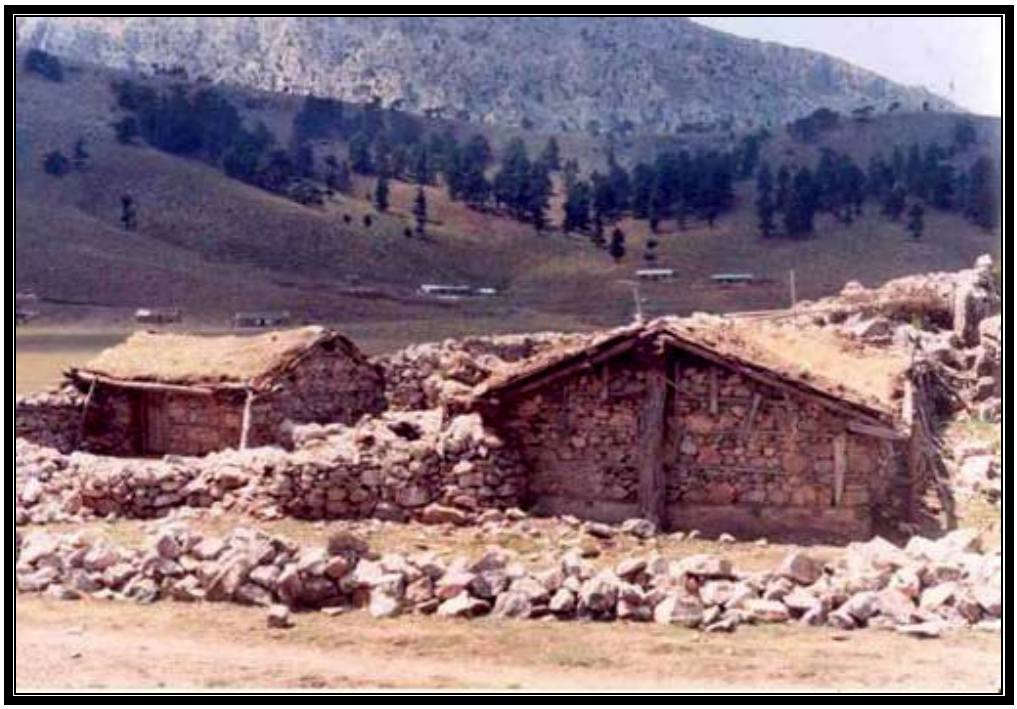
Fotoğraf 2.73. Küçükbaş Hayvanlardan Süt Sağma Taş Duvarla Çevrili Sütlükte Yapılır

Bu taş meskenlerin iç organizasyonları yerlerini aldıkları kara çadırın durumunu andırır. İçeriye dar bir kapıdan girildikten sonra girişin hemen sağındaki köşe, mutfak olarak kullanılmakta ve burada pişirme işleri için yine taşlardan bir ocak bulunmaktadır. Ocağın hemen yanında yemek pişirmek için kullanılan malzemelerden sonra, meskenin bütün duvarlarının etekleri *"yük"* adı verilen içlerinde bilumum hayvansal ve insani eşyaların bulunduğu çuvallar sıralanmaktadır. Göçebe yaşamda eşyalar, onları küçük parçalar halinde taşımanın mümkün olduğu çuvallar içerisinde taşındığından, bütün duvarın önünü kaplayıp iç mekânı iyiden iyiye daraltan bu çuvalların üzerleri, bazen bir örtü ile kapatılarak oturma yeri gibi kullanılmaktadır.

Taş meskenler oldukça yüksek seviyelerde kurulduklarından ısınma probleminden dolayı, en fazla 6-9 m^2 olarak inşa edilirler. Bu kadar küçük boyutlarda inşa edilen meskenlerde doğal olarak yaşam oldukça zorlaşmaktadır. Ataerkil aile yapısı bulunan bu göçebe Yörükler, uzun süreli kalacakları konaklarına geldiklerinde, bazen iki ayrı yaşama meskeni inşa etmekte ve evli oğul ile ailesi, ikinci taş meskende kalmaktadır. Bu gibi durumlarda da yine ataerkil aile yapısının bir özelliği olarak, yemekler baba evinde pişirilip yenilmekte sadece geceleri ayrı kalınmaktadır.

Yaylalarda oluşturulan meskenler arasında kalıcı olanları da vardır. Aslında mera kanunu gereği kalıcı konutların yapılması yasak olsa da, göçebelerden ziyade özellikle yaylacılar, araçların ulaşabildiği yaylalarda kaçak olarak da olsa kalıcı meskenler inşa etmişlerdir. Bu tip kalıcı meskenler, eski tip ve yeni tip olmak üzere ayırt edilebilir. Eski tip yayla meskenleri yakın çevreden temin edilen taş malzeme ile inşa edilmiş olup, taşlar arasında bağlayıcı harç olarak hiçbir malzeme kullanılmamıştır. Esasen yapılışları düğmeli evlere benzese de duvarlarında ahşabın daha az kullanılması, tek odalı olmaları, bazılarının toprak damlı olmaları gibi özellikleri ile onlardan ayrılırlar. Bu meskenler tek odalı, beşik çatılı ve bazıları toprak bazıları sac örtü malzemesi ile kaplı, son derece doğal ve ilgi çekici meskenlerdir. Bu meskenlerden çatısında toprak örtüsü kullanılanlarının çatı malzemesi olarak çapları oldukça büyük ardıçların kullanılması, sahada bitki örtüsüne ve orman alanlarının tahribinin nedenlerinden birini oluşturmaktadır. Bu

evlerin fonksiyonel kullanılışları da yukarda belirtilen taş meskenlerle hemen hemen aynı olduğu için, burada tekrar üzerinde durulmayacaktır.



Fotoğraf 2.74. Yayla Yerleşmelerinde Taştan İnşa Edilmiş Eski Tip Konutlar

Yaylalarda oluşturulan yeni tip meskenler ise daha çok sayfiye amaçlı yaylaya çıkan aileler tarafından inşa edilmektedir. Bu meskenlerin yapımında çimento harcı veya sac kullanılır. Yılın sadece belli döneminde ve hatta bazı yıllar hiç kullanılmayan bu meskenler, elbette ki devamlı yerleşmelerdeki yeni tip meskenler kadar fonksiyonlu değillerdir. Özellikle hukuki statüsü tam olarak netlik kazanmamış yayalardaki sacdan yapılmış yeni tip meskenler ise dikkat çekicidir. Bu meskenler, ahşap veya demir iskeletin dıştan saclarla kaplanmasıyla oluşturulur. Yörenin geleneksel yapı tarzından farklı inşa edilen bu sac meskenler, genellikle tek katlıdır ve tuvaletler meskenin dışına taşınmıştır.



Fotoğraf 2.75. Yaylalarda Sacdan Yapılmış Meskenlere Bir Örnek

Sonuç olarak, Akseki İlçesinde bulunan gerek devamlı yerleşmelerdeki, gerekse dönemlik yerleşmelerdeki meskenler, kendilerine has özellikleri ile ilgi çekicidirler. Bu meskenleri ortaya çıkaran nedenler yörenin fiziki şartlarının yanısıra sosyal, ekonomik ve kültürel durumudur. Birer beşeri değer olan tüm meskenlerin geleneksel yapılarının korunması, hem kültürel zenginliğimizin nesilden nesile aktarılması hem de doğal turistik kaynaklarımızın çeşitlenmesi açısından oldukça önemlidir.

2.2.Nüfus Coğrafyası

2.2.1. Giriş

Nüfus, bazen bir güç kaynağı bazen de gelişmenin önünde bir engel gibi görülüp, devamlı olarak araştırmalara konu olmuştur. Bu bağlamda bir taraftan nüfusa bağlı politikalar geliştirilmiş, diğer taraftan sırf nüfus miktarlarına güvenilerek savaşlar yapılmış, çoğu zaman da büyük nüfus kitleleri anlaşmazlıkların sebebi olmuştur. Bugün bir takım ülkelerde nüfus, kalkınmanın önünde bir engel, diğerlerinde ise varlığına ihtiyaç duyulan bir olgudur. Çünkü günümüz dünyasında nüfusu fazla olan ülkeler ve bölgeler genellikle gelişmemiş veya az gelişmiş yerler iken, nüfusu az ve nüfusa ihtiyaç duyan yerler ise gelişmiş ülkelerdir[406]. Ancak her iki grupta yer alan ülkelerde kendi durumlarından hoşnut değillerdir. Çünkü yaşadığımız yüzyılda gelişmemiş ülkelerdeki yüksek nüfus, bir güç olmaktan çıkıp, gelişmenin önünde bir engel durumuna gelmiştir. Bu gibi ülkelerde nüfus artış hızı, kalkınma hızından çok daha fazladır. Bunun sonucunda, artan üretimin büyük bir bölümü yaşama standardını dengelemek için harcanmakta ve gelişme engellenmektedir[407]. Buna karşılık dünya üzerinde nüfusu fazla olmayan ülkeler, çoğunlukla genç nüfusa ihtiyaç duyar. Belli bir ölçüde gelişmiş olan bu ülkeler, genç nüfusa olan ihtiyaçlarını çoğu zaman başka ülkelerden göç almak suretiyle gidermeye çalışırlar. Karşılıklı anlaşmaya dayalı ama diğer taraftan da zorunlu sebepleri olan bu göç hareketi, zamanla çok ciddi toplumsal sorunlar da ortaya çıkarmıştır. Nüfus miktarı ve sahip olunan imkânlar arasındaki dengesizlikler bazen bir ülke içinde dahi gözlenebilmektedir. Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde fazla sayıda çocuğa bakabilecek olan kesimle, daha az sayıda çocuğa bakabilecek olan kesimle, daha az sayıda çocuk besleyebilecek olan kesim arasında çocuk sahibi olma bakımından sahip olunan imkânlarla ters orantı vardır. Bu şekildeki plansız nüfus yapısıyla eğitim, barınma ve istihdam gibi ilk akla gelen konular dahi çözüme kavuşamamaktadır.

Her ne şekilde olursa olsun bir yerdeki nüfusun miktarı ve dağılışı her zaman merak konusudur. Ülke yönetimindekiler içinse bu konu, meraktan çok öte,

---

[406] TANOĞLU, A., 1965, Dünya'da Nüfus Artışı ve Doğurduğu Problem. İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enst. Dergisi, C. 8, S.15, s.40-59, İSTANBUL

[407] KARADAĞ, A., 1999, Türkiye'nin Kalkınmasında Bir Güç Kaynağı: Nüfus. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Ege Coğrafya Dergisi, S.10, s.293-304, İZMİR

yatırımların planlamasının yapılacağı bir kriter olarak düşünülmüştür. Bununla beraber herhangi bir sahada nüfus üzerine yapılan araştırmalar, tam doğru sonuçlar vermekten uzaktır. Çünkü nüfus durağan değil, aksine her an değişen bir olaydır. Nüfusun bu hareketliliği, bazen doğumlar ve ölümler bazen de yer değiştirmelere bağlı olarak meydana gelir. Nüfus miktarını ortaya koyabilmek gibi, nüfus hareketlerini de tam olarak izleyebilmek mümkün değildir. Bugün için insanları bulundukları yerlerde saymak ve bir sonraki sayım dönemine kadar o yerdeki nüfus miktarını ya aynı kabul etmek, ya da çeşitli matematiksel işlemler kullanıp yaklaşık olarak hesaplamakla, doğru sonuçlara ulaşılması pek de mümkün değildir.

Bu genel kanaatler gözetilerek Akseki ilçesinde nüfus, iki grup altında incelenecektir. Sahada şehir özelliği taşıyan herhangi bir yerleşme bulunmadığından, şehir ve kır nüfus ayrımı yapılamamıştır. Bunun yerine; yurdumuzda şehir karakteri göstermeyen ilçe merkezlerinin nüfuslarını, kendilerine bağlı olan köylerden ayrı olarak ele alabilmek için, *ilçe merkezi nüfusu* tanımının kullanılabileceği önerisi[408] dikkate alınıp, ilçe merkezi nüfusu (Akseki Kasabası Nüfusu) ve kırsal kesim nüfusu olmak üzere iki ana gruplandırmaya gidilmiştir. Araştırma sahasında 48 adet idari yönetim merkezi bulunmaktadır. Bunlardan biri ilçe merkezi geri kalan 47'si de, içlerinde belediye örgütlü yerleşme olanlar da dâhil, kırsal kesim yerleşmeleri nüfusu olarak değerlendirilecektir.

2.2.2.Akseki'de nüfusun gelişimi

Akseki ilçesi, beşeri coğrafya bakımından da kendine has özelliklere sahiptir. Bu nedenle pek çok yönüyle Akdeniz bölgesinin genel karakterinden ayrılır. Örneğin Akdeniz Bölgesi kıyı yerleşmeleri turizm faaliyetlerinin gelişmesine bağlı olarak sürekli göç alırken, Akseki ilçesi tam aksine sürekli göç vermektedir. Bu şekliyle de Akdeniz Bölgesinin genel karakteristiğinden ziyade, ülkemizin en fazla göç veren Doğu ve Güneydoğu bölgelerinin özelliklerini yansıtır.

Toros Dağlarının yüksek kesiminde yer alan Akseki İlçesinde, geçim kaynakları oldukça sınırlıdır. İnsanlar genelde günlük ihtiyaçlarını karşılayacak uğraşlarla hayatlarını geçirmek zorunda kalmışken, dışarıya yapılan göç, onlar için

[408] ÖZAV, L., 2000, Dünden Bugüne Sivaslı İlçesinin Nüfus Artışı. Atatürk Üniversitesi K.K.E.F. Doğu Coğrafya Dergisi, S.3, s.155-168, ERZURUM

bir umut olmuştur. Bu nedenle Akseki İlçesinin nüfus hareketleri üzerinde, göç olaylarının birinci derecede etkili olduğu söylenmelidir. Buna karşılık, Cumhuriyetin ilk yıllarında Akseki İlçesi nüfusunun yurdumuzun pek çok yöresinin aksine yüksek sayılabilecek bir seviyede olması, yerleşmenin eski önemini kaybetmiş yerler arasında anılmasını da zorunlu kılmaktadır. Kuşkusuz bu durum 1950 sonrasında bölgenin ekonomik yapısında gerçekleşen hızlı değişimlerle ilgilidir.

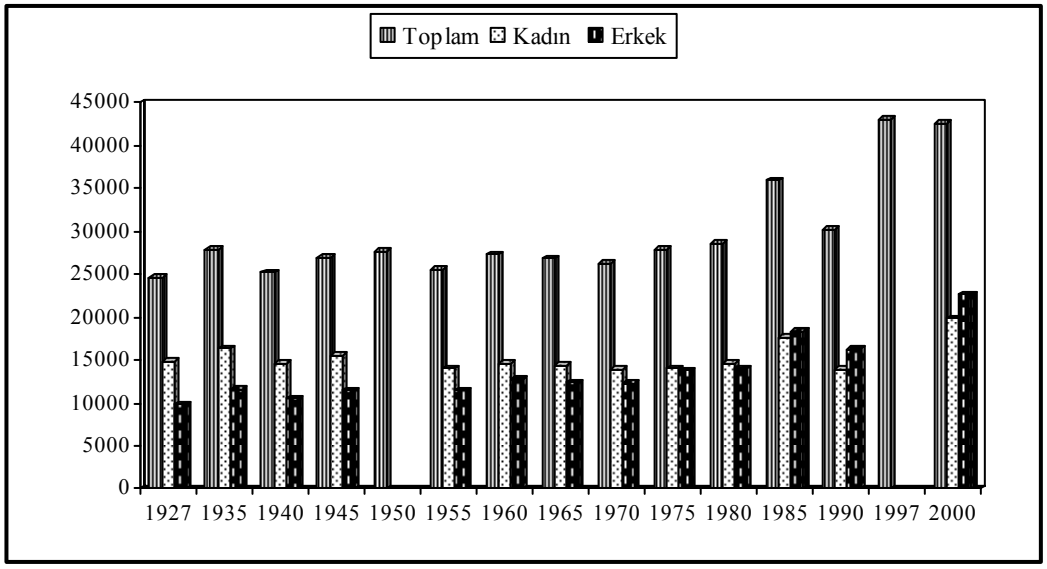
Tablo 2.20. Sayım Devrelerine Göre Akseki İlçesinin Toplam Nüfusu ve Yıllık Artış-Azalış Oranları

Sayım Yılları	Erkek	Yıllık Artış ve Azalış Oranı(%)	Kadın	Yıllık Artış ve Azalış Oranı(%)	Toplam Nüfus	Yıllık Artış ve Azalış Oranı(%)
1927	9799		14805		24604	
1935	11546	2,05	16351	1,24	27897	1,57
1940	10534	-1,83	14617	-2,24	25151	-2,07
1945	11435	1,64	15484	1,14	26919	1,35
1950					27686	0,55
1955	11450	0,02	14041	-0,97	25491	-1,65
1960	12668	2,02	14633	0,82	27301	1,37
1965	12409	-0,40	14384	-0,34	26793	-0,37
1970	12233	-0,28	13928	-0,64	26161	-0,47
1975	13809	2,42	13992	0,09	27801	1,21
1980	14008	0,28	14595	0,84	28603	0,56
1985	18284	5,38	17637	3,8	35921	4,59
1990	16275	-2,32	13954	-4,67	30229	-3,46
1997					42912	7,15
2000	22660	3,36	19807	3,57	42467	-0,32
Ortalama (1927-1997)		1,28		0,4		0,78

Kaynak: D.İ.E. Verilerinden Yararlanarak Hazırlanmıştır

Akseki İlçesinin nüfusu, 1927-2000 yılları arasında, çok az bir artış göstermiş ve artış miktarı oransal olarak iki kata dahi bulmamıştır (Tablo 2.20). Bu da Akseki İlçesindeki Cumhuriyetin ilk yıllarındaki nüfusun, bugüne göre yüksek sayılabilecek bir değerde olduğunu göstermektedir. Gerçekten de 1927 yılında Antalya ilinin 206270 kişilik nüfusunun yaklaşık %12'si (24604) Akseki İlçesinde yaşarken, 2000 yılında bu oran sadece %2,4 olarak gerçekleşmiştir. Elbetteki bu durum sadece Akseki İlçesi nüfusunun artış oranı ile değil, Antalya'nın aldığı göçle de ilgilidir. Ayrıca bunda Akseki İlçesinin yoğun şekilde göç vermesinin de etkisi büyüktür. Nitekim 1927 ve 1935 yıllarında Akseki İlçesi, Antalya'nın Alanya'dan sonraki en

fazla nüfuslanmış ikinci ilçesi iken, günümüzde 14 ilçesi bulunan Antalya ilinin en fazla nüfuslanmış 9'uncu ilçesi durumundadır.



Şekil 2.6. Akseki İlçesi'nde Toplam Nüfusun Sayım Yıllarına Göre Değişimi

1935 yılında yapılan ikinci nüfus sayımına kadar geçen devrede, Akseki İlçesinin toplam nüfusu yıllık %1,57 oranında artmıştır. 1927'de 21949 olan ilçe nüfusu, 1935'de 24419'a yükselmiştir. İlk bakışta doğal artış gibi algılanan bu oran üzerinde, sayım sisteminden ve saha şartlarından kaynaklanan nedenler belirleyici rol oynamıştır. Dönemin artış oranı %10'dur. Artışın yüksek olmasının sebepleri arasında, 1927 yılında yapılan ilk nüfus sayımında sayılmayan bazı kimselerin, nihayet 1935'de sayılabilmeleri de bulunmaktadır. Akseki İlçesi gibi yaylacılık ekonomisinin olduğu bir sahada, sayım günlerinde bütün insanları ikametgâhlarında bulmak mümkün değildir. Nitekim göçebelerin önemli bir sayıya ulaştığı Akseki'de, bazı sayımlarda, göçebe nüfus olarak ayrılan nüfus miktarı karşımıza çıkmaktadır. Birinci sayımda sayılmayanların 1935 nüfusuna eklenmesi, yıllık nüfus artış hızının olağan halinden daha yüksek değerler göstermesine neden olmuştur. Gerçekten de 1927 yılında yapılan ilk nüfus sayımında, ülke genelinde 400 bine yakın bir nüfusun sayılmadığı bilinmektedir[409]. Hal böyle olduğunda, Akseki İlçesinin nüfus hareketleri üzerinde dış etkenlerin de büyük rol oynadığı belirtilmelidir.

[409] DOĞANAY, H., Türkiye Beşeri Coğrafyası. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları: 2982, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi: 877, Eğitim Dizisi:10, s.153, Milli Eğitim Basımevi, İSTANBUL

Periyodik nüfus sayımlarının üçüncüsü olan 1940 nüfus sayımı sonuçlarına göre, Akseki İlçesi toplam nüfusunda ciddi bir azalış göze çarpar. Bu devrede nüfus, yıllık %2,07 oranında azalmıştır. Toplam nüfusun bu azalışında, 15.06.1936 tarihinde yürürlüğe giren kanunla, Akseki İlçesine bağlı Eksere köyünün Gündoğmuş adıyla yeni bir ilçe merkezi haline getirilip ayrılması ve bazı köylerin bu yeni oluşturulan ilçeye bağlanması etkili olmuştur. Zaten Cumhuriyet devrinde mülki idare taksimatında yapılmış değişikliklerin çoğu pratik düşüncelerle bazı köylerin ayni vilayet içinde veya başka vilayette bir kazadan ötekine bağlanması şeklinde vukuu gelmiştir[410]. Bu tarihte Akseki'den ayrılan idari merkezler ise sırasıyla; ilçe merkezi haline getirilen Eksere (İlçe merkezi haline dönüştürülürken ismi de değiştirilerek Gündoğmuş olmuştur), Güneycik, Kalacık, Karabul, Karadere, Karaisa, Kozağacı, Pepelik, Serinyaka, Sinirfe, Seniz, Sümbüle ve Ümitli köyleridir. Bu idari ünitelerin tamamı Akseki İlçesinin Güzelsu nahiyesinden ayrılmışlardır[411]. Bu devredeki azalışın cinsiyetlere göre dağılımı yapıldığında kadın nüfusun daha yüksek bir oranda azaldığı, bu durumun da Akseki İlçesinden ayrılan köylerdeki kadın nüfus fazlalığından kaynaklandığını söylemek yanlış olmaz. Gerçekten de 1936 yılında ayrılan köylerde 1935 sayımı sonuçlarına göre 1285 erkek, 1879 kadın nüfus bulunmaktaydı.

Akseki ilçesinin nüfusu İkinci Dünya Savaşı ve daha sonraki 1945-1950 sayım devrelerinde sırasıyla %1,35 ve %0,55 oranında artışlar göstermiştir. 1950-1955 sayım devresinde toplam nüfustaki %1,65'lik azalışı, Akseki İlçesinden dışarıya yapılan göç hareketleriyle açıklanabililr. Bu devreden sonra göç hareketinin birkaç yıl duraklaması ile nüfus olağan seyrini kazanmış ve 1955-1960 devresinde yıllık %1,37 oranında artmıştır. 1960-1970 yılları arası, ülkemizden yurt dışına göç hareketinin başladığı bir devredir. Akseki ilçesinin nüfusu bu dönemlerde sırasıyla % 0,37 ve %0,47 oranlarında azalış göstermiştir. Zaten bu azalış içerisinde, toplamda erkek nüfusun daha az sayıda olmasına karşılık, azalış oranı içerisindeki payının fazla olması da, sahadan dışarıya yapılan göç hareketini kanıtlamaktadır.

---

[410] DARKOT, B., 1961, Türkiye'nin İdari Coğrafyası Üzerine Düşünceler. İstanbul Üniv. Coğrafya Enst. Derg. C.6, S.12, s.35-46, İSTANBUL

[411] Muhtelif Yıllarda İdari Taksimatta Yapılan Değişiklikler Sebebi ile; İl ve İlçelerin Nüfus Düzeltmeleri (1935- 1965), 1968, İmar ve İskan Bakanlığı Planlama İmar Genel Müdürlüğü Bölge Planlaması Dairesi Yayını, s.234, Nüve Matbaası, ANKARA

Akseki ilçesinin nüfusu 1970-1975 devresinde %1,27 oranında artış göstermiştir. Bu oranının gerçekleşmesinde, erkek nüfus artış oranının katkısı dikkat çekicidir. Gerçekten de %2,42 oranında gerçekleşen erkek nüfustaki bu artış, 1960-1970 yılları arasında sahadan göç edenlerden bazılarının bir kaç yıl içerisinde geri dönmeleriyle alakalıdır. Çünkü erkek nüfustaki bu denli artış dışardan katılım olmadan açıklanamaz. 1975-1980 sayım devresinde de olağan şekilde artan nüfus miktarı, 1980-1985 sayım devresinde yıllık %4,59'luk artışıyla 73 yıllık dönemdeki en yüksek ikinci artış oranına ulaşmıştır.

Bu yüksek yıllık artışın hemen akabinde ki 1985-1990 sayım devresinde ise Akseki ilçesinin nüfusu, 73 yıllık devrenin en yüksek yıllık düşüş hızını yakalamıştır. Bu devrede nüfus %3,46 oranında azalmıştır. Bu azalış nüfusun normal seyri değildir. Bunun en önemli nedeni İbradı nahiyesinin, Aydınkent adıyla yeni bir ilçe olarak ayrılmasıdır. İbradı nahiyesi ile birlikte Akşahap, Başlar, Çınardibi, Gümüşdamla, Kepez, Kepezbeleni, Kuyucak, Menteşbey, Minareli, Ormana, Sinanhoca, Ürünlü, Üzümdere köylerinin de Akseki İlçesinden ayrılarak yeni oluşturan ilçeye bağlanmaları, Akseki ilçesinin önemli miktarda nüfus katbetmesine neden olmuştur.

1997 nüfus tespitinde ise Akseki ilçesi toplam nüfusu, periyodik sayımların yapıldığı sayım devreleri içerindeki en yüksek yıllık artış hızına erişmiştir. 1990-1997 yılları arasındaki 7 yıllık devrede nüfus, yıllık %7,14 oranında artarak 42912'ye erişmiştir. Bu dönemde artış üzerinde dışardan katılımlar etkili olmuştur. 1990 nüfus sayımında İbradı ilçesi içerisinde sayılan; Akşahap, Çınardibi, Gümüşdamla, Kepez, Kepezbeleni, Kuyucak, Menteşbey, Minareli ve Sinanhoca köyleri 1997 nüfus tespitinde tekrar Akseki ilçesi içerisinde sayılmışlardır. Ancak bu dönemdeki yüksek artış sadece dıştan katılımlarla açıklanamaz. Çünkü 1997 yılında dışarıdan katılan köylerden 7142 kişi eklenirken, toplam artış 13338 kişi olarak gerçekleşmiştir. Bu yüksek artış miktarı üzerinde, yerleşmelerin nüfuslarında yapılan abartılar da rol oynamıştır. Özellikle belediye örgütüne kavuşmak isteyen Güçlüköy nüfusunun 791'den 2112'ye, Süleymaniye nüfusunun da 758'den 3123'e yükselmesi oldukça dikkat çekicidir.

2.2.2.1.Kırsal Nüfus

Devlet İstatistik Enstitüsü verilerinden 1927 sayımındaki kırsal nüfusunun miktarı tespit edilebilirken, nüfusun yerleşmelere göre dağılımına ulaşmak mümkün olmamıştır. Bu nedenle kırsal yerleşmelerin nüfusları 1935 yılından itibaren değerlendirilmiştir. Akseki İlçesinde kırsal nüfus içerisinde ele alınan yerleşmelerin sayısı, 1935 yılından 2000 yılına kadar olan bölümde azalmıştır. Akseki idari sınırları içinde, 1935 yılında 65 adet kırsal yerleşme varken, 2000 nüfus sayımında kırsal yerleşmelerin sayısı 47'ye düşmüştür. Bu farklılığın nedeni, 1936 yılında oluşturulan Gündoğmuş İlçesine 13, 1988 yılında oluşturulan İbradı ilçesine de önce 14 daha sonra sadece 5 adet idari ünitenin Akseki İlçesinden ayrılıp bağlanmasıdır. 1990 nüfus sayımında ise sadece 38 adet yerleşme kırsal nüfus içerisinde değerlendirilmiştir. Çünkü 1990 sayımında İbradı ilçesi içerisinde sayılan 9 köy yerleşmesi, 1997 nüfus tespiti ve 2000 sayımlarında tekrardan Akseki ilçesi içerisine alınmıştır (Tablo 2.21).

Tablo 2.21 Akseki İlçesi Kırsal Nüfusunda Sayım Yıllarına Göre Nüfusun Gelişimi

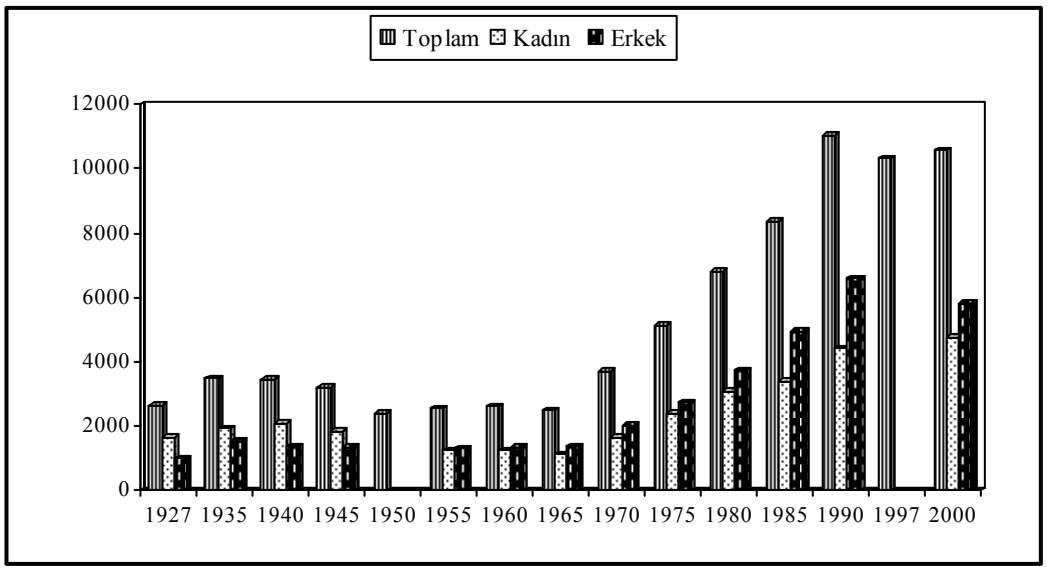
Sayım Yılı	Erkek	Yıllık Artış Hızı (%)	Kadın	Yıllık Artış Hızı (%)	Toplam	Yıllık Artış Hızı (%)
1927	8805		13144		21949	
1935	10015	1,61	14404	1,14	24419	1,33
1940	9160	-1,78	12540	-2,77	21700	-2,36
1945	10075	1,90	13638	1,68	23710	1,77
1950					22918	-0,67
1955	10131	0,05*	12800	-0,63*	22931	0,01
1960	11319	2,21	13374	0,87	24693	1,49
1965	11025	-0,52	13253	-0,18	24258	-0,36
1970	10211	-1,53	12255	-1,56	22466	-1,54
1975	11063	1,6	11597	-1,10	22660	0,17
1980	10280	-1,46	11508	-0,15	21788	-0,78
1985	13340	5,26	13518	3,23	26958	4,28
1990	9679	-6,53	9527	-7,13	19206	-6,91
1997					32594	11,07
2000	16855	5,83	15049	9,76	31904	-0,71
Toplam		0,95		0,18		0,52

* 1945-1955 arasındaki 10 yıllık süreye ait yıllık artış hızı

Kaynak: D.İ.E. verilerinden yararlanarak hazırlanmıştır

Akseki İlçesinde kırsal nüfusun genel artışları incelendiğinde, pek çok kırsal yerleşmenin nüfuslarının 1935 sayımına göre büyük oranlarda gerilediği görülür. Ülkemizde yerleşme bakımından en önemli özelliklerinden biri, köy sayısının çokluğudur. Cumhuriyetin ilk yıllarında 1935'de, yurdumuzun toplam nüfusunun %83'ü kırsal yerleşmelerde yaşarken bugün bu oran %40'ların altına inmiştir. Ancak

buna karşılık köy sayısı artmıştır. Kapalı ekonomik karakterleri olan köyler kendi kendilerine yetemedikleri zaman, sayıları azalmasa da nüfuslarında azalmalar meydana gelmiştir[412].



Şekil 2.7. Akseki İlçesindeki Kırsal Nüfusun Sayım Yıllarına Göre Değişimi.

Akseki İlçesinde kırsal yerleşmelerin toplam nüfusu 1927 yılında 21949 iken, 2000 yılı nüfus sayımında bu değer 31904'e yükselmiştir. Aradan geçen 73 yıllık sürede Akseki İlçesi kırsal nüfusu yıllık, %0,5 gibi çok düşük bir nüfus artış hızı göstermiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında kırsal nüfusun en dikkat çeken özelliği cins yapısıdır. Akseki İlçesi kırsal nüfusunun 1927'de % 40,1'i erkek, %59,9'u kadın nüfustan oluşmaktaydı. Ülke genelinde olduğu gibi, Akseki İlçesinde de Cumhuriyetin ilk yıllarında erkek nüfus azlığı, kadın nüfus fazlalığı olması, savaştan çıkmış bir toplum için gayet doğaldır. İkinci nüfus sayımının yapıldığı 1935'de, Akseki İlçesi kırsal yerleşmelerinin nüfusu, yıllık %1,33 artış sağlayarak 24419'a yükselmiştir. Bu artış içerisinde erkek nüfusun yıllık artışı daha yüksektir. Erkek nüfustaki fazla artış, doğumların genel karakteri ve savaş sonrası köylerine dönenlerle açıklanabilir.

Akseki İlçesinde kırsal nüfus, 1940 sayımında azalış göstermiştir. Kırsal nüfusun azalması, yukarıda açıklandığı gibi, Akseki İlçesinden ayrılan 13 adet köy yerleşmesi ile alakalıdır. Akseki İlçesinden ayrılan 13 idari ünitenin 1935

[412] SELEN, H.S., 1945, Türkiye'de Köy Yerleşmeleri ve Şehirleşme Hareketleri. Türk Coğrafya Dergisi. S.VII-VIII, s.97-108, İSTANBUL

sayımındaki toplam nüfusları 3164 kişidir. Bu nüfusun %59'u kadın, %41'ide erkek nüfustan oluşmaktaydı. Akseki İlçesi kırsal nüfusunun 1935-1940 sayım devresindeki azalışı içerisinde, erkek nüfusun azalış oranı yıllık %1,78 iken, kadın nüfusun azalış oranı %2,77 kadardır. Bu farkın ortaya çıkmasında, Akseki İlçesinden ayrılan 13 idari ünitedeki kadın nüfusun fazla olması etkili olmuştur. 1935-1940 sayım devresinde Akseki İlçesinden ayrılan köy yerleşmelerinden dolayı eksilen nüfusun yanı sıra, Akseki İlçesine katılan nüfus da bulunmaktadır. Sadece 1940 sayımında kırsal nüfus içerisinde ayrılan ve D.İ.E. verilerinde *göçerler* olarak kaydedilen 756 nüfus, ilk defa dikkate alınıp toplam kırsal nüfus içerisinde sayılmıştır. Bu göçebe nüfusun 411'i erkek nüfustan, 345'i kadın nüfustan oluşmaktaydı. Bunların tamamı da Merkez, Cevizli, Güzelsu ve İbradı bucakları dahilinde gösterilmektedir. Nüfus sayımı içinde ayrı ele alınan göçebeler, Akseki İlçesinde yapılan yaylacılık faaliyetlerinin bir sonucudur. Kırsal nüfus içerisinde bir defaya mahsus olmak üzere ayırt edilen göçebe nüfusu, diğer sayım devrelerinde görmek mümkün olmadığı için yıllara göre ne şekilde değişiklik gösterdiğini analiz etme imkânına sahip değiliz. Ancak ülkemizde nüfus sayımlarının Ekim ayının son pazar günü yapıldığı düşünülürse, göçebelerin hala daha Akseki İlçesi sınırları içerisinde bulunmaları, yaylacılık faaliyetlerinin hangi aylara kadar devam ettiğinin ortaya çıkarılması açısından önemlidir.

Tablo 2.22. 1940 yılında Akseki İlçesi İçersinde Sayılan Göçebelerin Dağılışı

Merkez Bucağı			Cevizli Bucağı			Güzelsu Bucağı			İbradı Bucağı		
E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T
19	18	39	83	103	186	70	45	115	239	179	418

Kaynak. D.İ.E. verileri.

1940-1945 sayımında Akseki İlçesinde kırsal nüfusunun yıllık artış hızı %1,77 kadar olmuştur. Tüm dünyanın içinde bulunduğu savaş ortamında nüfus artış oranları düşerken, Akseki İlçesinin kırsal kesiminde artmıştır. Gerçektende, Türkiye genelinde bu dönemin yıllık nüfus artışının %1 civarında kaldığı düşünülürse, Akseki İlçesi kırsal nüfusunun, Türkiye ortalamasının üstünde gerçekleşen yıllık nüfus artışı dikkat çekicidir. Bu devrenin kadın ve erkek artış oranları birbirine yakın olmakla beraber, erkek nüfusun biraz daha yüksek artış göstermesi, önceki yıllarda Akseki İlçesinden dışarıya yapılan çalışma amaçlı göç hareketinin kısmen durduğu, hatta geri dönme eğilimlerinin başladığı, Akseki İlçesi dışında olan erkek nüfusun bu

dönemi memleketlerinde geçirdikleri izlenimi vermektedir. Örneğin Bucakalan'nın nüfusu 1940 da 92 kişi iken 1945'de 159'a yükselmiş ve 1950 de tekrar 62 kişiye düşmüştür. Aynı şekilde Erenyaka'nın nüfusu 1940'da 363 kişi iken, 1945'de 524'e yükselmiş ve 1950'de tekrardan 354'e düşmüştür. Günümüzde İbradı ilçesine bağlı olan Ormana'nın 1940'da nüfusu 1254 iken, 1945'de 2864'e yükselmiş, 1950'de ise tekrardan 1551'e düşmüştür. Ancak bu örneklerin benzerleri, farklı şekilde de görülmektedir. Şöyle ki, 1940 yılında Akseki İlçesi kırsal nüfusu içerisinde sayılan İbradı'nın nüfusu 1401 iken, bu nüfus 1945'de 1982'ye yükselmiş ve bu dış kaynaklı artışın etkisi 1945'den sonraki sayım devrelerinde de kendini göstererek nüfusu bu yüksek seviyesinde tutmuştur. Bir başka deyişle İbradı, 1940-1945 yılları arasında aldığı göçleri 1945'den sonrada bünyesinde tutabilmiştir. Bilindiği üzere II. Dünya Savaşı yılları ülkemizde oldukça zor geçmiş, zaman zaman şehirlerde ekmek bulmak bile güç olmuştur (Tablo 2.23). Bu devrede Akseki Kasabasında da nüfusun azalmış olması, ilçe merkezinden köylere doğru bir hareketin varlığını ortaya çıkarır. Gerçekten de kırsal potansiyeli yüksek olan bazı sahalarda, nüfusun kırlara doğru yöneldiği, bunun sonucunda Akseki İlçesinde olduğu gibi kırsal nüfusun arttığı, ilçe ve il merkezlerin nüfuslarındaki artışların ise durduğu hatta yer yer gerilediği istatistik verilerinden anlaşılabilmektedir. Bunlara ilave olarak, 1940 yılında Akseki İlçesi kırsal nüfusu içinde sayılan 756 göçebenin de 1945 sayımında kırsal nüfusa dâhil edilmedikleri düşünülürse, kırsal nüfusun bu dönemdeki gerçek yıllık artış hızının daha yüksek değerler göstermiş olması aşikârdır. Bu yüksek nüfus artışı, ilçe merkezinden ve ülkemizin diğer yerlerinden, Akseki İlçesi köylerine bir nüfus hareketinin olduğunu göstermektedir.

Tablo 2.23 Akseki'deki İlçesindeki Köylerin Sayım Yıllarına Göre Nüfus Miktarları.

Köyler	1935	1940	1945	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1997	2000
Akşahap	628	707	558	492	539	503	442	400	287	227	229	*	204	155
Alaçeşme	227	158	146	150	137	152	91	120	95	63	48	104	111	95
Aşağıaşıklar	200	227	244	262	205	181	152	138	123	114	100	80	81	142
Bademli	661	717	953	1150	1077	1102	1256	1054	1076	1068	687	2529	2300	2230
Başlar	225	225	253	267	450	476	619	751	959	929	981	İbradı'ya Bağlandı		
Belenalan	239	232	69	187	109	84	108	78	79	60	46	29	26	58
Bucakalan	93	92	159	62	48	40	44	40	37	59	59	120	50	148
Bucakkışla	159	166	181	173	166	152	141	111	96	102	104	67	53	43
Büyükalan	519	437	420	327	260	235	225	171	166	163	138	80	75	85
Ceceler	564"	284	250	295	364	358	393	398	363	306	318	166	255	396
Cemerler	527	433	385	353	334	334	338	275	302	223	190	192	166	171
Cendeve	182	168	176	176	201	202	207	203	182	179	171	108	133	116
Cevizli	779	903	889	1134	1201	2352	2580	1733	1726	2490	3963	5320	7745	7737
Çaltılıçukur	205	250	274	269	324	320	308	263	225	200	208	253	183	205

Çanakpınar	373	345	321	320	276	248	178	188	180	140	91	66	45	57
Çınardibi	128	135	142	162	196	178	116	139	140	98	269	∗	201	183
Çimiköy	817	811	973	759	693	677	612	529	435	640	517	285	274	227
Çukurköy	219	254	271	288	325	362	346	342	329	334	303	273	201	201
Değirmenlik	241	258	350	347	417	416	469	431	505	499	480	369	1099	469
Dikmen	186	198	174	200	153	138	131	114	126	87	224	260	40	32
Dutluca	241	253	248	217	206	203	192	204	165	117	117	103	58	66
Eksere	595	Gündoğmuş Adıyla 1936 yılında yeni bir ilçe merkezi haline getirildi												
Emiraşıklar	219	239	249	249	233	223	193	206	205	179	332	400	320	319
Erenyaka	309	363	524	354	373	381	349	272	246	220	143	122	125	126
Geriş	411	418	309	350	221	197	235	203	197	178	125	137	172	296
Güçlüköy	362	426	459	626	568	746	692	708	632	685	665	791	2112	1640
Gümüşdamla	504	686	537	524	571	656	552	619	610	649	1003	∗	1034	1755
Güneycik	256	Gündoğmuş'a Bağlandı												
Güneykaya	400	378	522	533	535	506	540	584	535	587	548	514	449	441
Günyaka	206	216	229	277	279	281	310	264	208	167	128	111	186	314
Güzelsu	700	644	733	604	616	560	491	398	339	304	223	492	243	208
Hocaköy	432	420	424	465	498	541	589	526	489	501	444	393	441	402
Hüsamettinköy	161	155	155	139	125	146	119	95	84	73	162	173	117	132
İbradı	1875	1401	1982	2012	2086	2447	2473	2522	2292	2417	3309	İlçe Olr Ayrıldı		
Kalecik	175	Gündoğmuş'a Bağlandı												
Karabul	113	Gündoğmuş'a Bağlandı												
Karadere	454	Gündoğmuş'a Bağlandı												
Karaisa	125	Gündoğmuş'a Bağlandı												
Karakışla	258	284	268	348	378	364	488	414	402	499	485	370	294	328
Kepez	486	512	527	504	629	616	565	521	502	524	561	∗	509	486
Kepezbeleni	214	210	253	314	386	361	217	300	233	283	261	∗	162	92
Kozağacı	266	Gündoğmuş'a Bağlandı												
Kuyucak	695	859	786	894	909	1279	1190	1353	2644	1230	3453	∗	4572	4841
Mahmutlu	423	384	406	389	378	346	335	300	290	223	229	214	136	176
Menteşbey	461	498	512	463	458	419	366	307	240	222	332	∗	148	242
Minareli	194	209	219	223	183	169	134	118	145	118	111	∗	43	76
Ormana	1685	1254	2864	1551	977	1066	741	828	818	821	1256	İbradı'ya Bağlandı		
Pepelik	103	Gündoğmuş'a Bağlandı												
Pınarbaşı	269	299	339	423	394	447	462	478	417	387	316	274	197	218
Sadıklar	322	302	288	248	252	216	186	154	125	104	114	220	125	149
Salihler	158	158	185	255	265	261	430	214	155	183	112	241	395	516
Sarıhacılar	270	250	184	129	132	95	67	53	57	50	32	37	18	120
Sarıhaliller	179	137	191	176	159	142	134	109	124	83	89	77	106	52
Senir	364	Gündoğmuş'a Bağlandı												
Serinyaka	166	Gündoğmuş'a Bağlandı												
Sinanhoca	132	155	162	167	204	238	235	232	228	298	366	∗	269	217
Sinirfe	268	Gündoğmuş'a Bağlandı												
Susuzşahap	258	294	320	317	361	243	221	202	128	119	197	168	71	199
Süleymaniye	425	464	562	578	652	574	597	607	644	666	671	758	3123	2002
Sünbüle	124	Gündoğmuş'a Bağlandı												
Taşlıca	446	453	329	353	393	412	482	551	563	654	537	574	563	541
Ürünlü	575	634	710	673	807	804	687	525	448	439	355	İbradı'ya Bağlandı		
Ümütlü	155	Gündoğmuş'a Bağlandı												
Üzümdere	189	202	203	195	239	263	273	284	233	168	227	İbradı'ya Bağlandı		
Yarpuz	625	737	843	975	979	981	957	837	831	659	903	2736	2771	3200

∗ Bu sayım yılında yeni ilçe haline getirilen İbradı içerisinde sayılmışlardır.
Kaynak. D.İ.E. nüfus sayımı sonuçlarından yararlanılmıştır.

Akseki İlçesi kırsal nüfusu, 1950 sayımında azalmıştır. Bu devrede nüfus, yıllık %0,67 oranında azalmıştır. Bu azalışın nedeni savaş yıllarında köylerine dönen insanların, savaş bittikten sonra köylerinden ayrılmaları, hatta önceden köyde olan

bir kısım nüfusunda bu harekete katılmasıdır. 1955 nüfus sayımında çok az artış gösteren Akseki İlçesi kırsal nüfusu, 1960 sayımında ise yıllık %1,49 oranında artmıştır. Bu devrede kırsal nüfus 1762 kişi artarken, bu artışın 1151 kişisi yani %65'lik bölümü sadece Cevizli'de meydana gelmiştir. Cevizli'deki bu artış, dıştan katılımlarla alakalıdır. Cumhuriyetinin 10.yılı kutlamaları çerçevesinde, 1933 yılında düzenlenen etkinlikler sırasında çıkan yangın nedeniyle, Cevizli'nin hemen tamamı yanmıştır. Bu yangından sonra köyden ayrılan nüfusun gittikleri yerlerde, özellikle Akseki ilçe merkezinde geçimlerinin zor olmasından dolayı geri dönmeleri ile alakalıdır.

Akseki İlçesinde kırsal nüfusu 1965 ve 1970 sayımlarında azalmış, 1975 sayımında hemen hemen hiç değişmemiş, 1980 sayımında ise tekrardan azalış göstermiştir. Bu dönemlerde Akseki İlçesine bağlı durumda 52 kırsal yerleşme bulunmaktaydı. 1965 nüfus sayımında mevcut kırsal yerleşmelerin 31'inde nüfus azalış göstermesine rağmen, bu azalış kırsal nüfusun tamamına sadece 435 kişi olarak yansımıştır. Bu sayım yılında bazı yerleşmelerdeki nüfus hareketleri dikkat çekicidir ve 1965 sayım yılının değerlerinin oluşmasında rol oynamıştır. Bu yılda Salihler köyü nüfusu 261'den 430'a çıkarak en yüksek oranlı artışı gerçekleştirirken, Ormana köyü 1960-1965 devresinde nüfusunun %30'unu kaybetmiş ve 1066 olan nüfus 741 kişiye düşmüştür. 1955-1960 devresinde önemli bir artış gösteren Cevizli'nin nüfusunda da bu dönemde yine %10 kadar artış gerçekleşmiştir. Bu artışın sayısal değeri 228'dir ve toplam nüfus içerisindeki oranların ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Yine Alaçeşme köyü nüfusunun %40 kaybetmiş, Ormana'da da ciddi bir nüfus azalışı meydana gelmiştir. 1965 sayım yılında Gümüşdamla, Çınardibi ve Kepezbelen köylerindeki nüfus düşüşleri de dikkat çekici değerler gösterir.

Bu sayım devresinde nüfusu fazla miktarda azalış gösteren köylerin birbirlerine göre konumları da dikkat çekmektedir. Gerçekten de araştırma sahasının batısında Manavgat Çayı vadisine yakın konumda bulunan yerleşmelerin aşırı derecede nüfus kaybettikleri gözlenir. Buradan da, konumları itibariyle birbirine yakın olan yerleşmelerde meydana gelen nüfus hareketlerinin, birbirlerinden bağımsız olmadığı ve birbirlerini etkilendiği çıkarımına ulaşılabilir.

1970 sayımında, Akseki İlçesine bağlı 52 kırsal yerleşmeden 34'ünün nüfusu azalış göstermiştir. Bu dönemde kırsal yerleşmelerin yıllık nüfus azalış hızı %1,54'tür. Azalışın kadın ve erkek nüfuslarda yaklaşık oranlarda gerçekleşmesi, buna yol açan sebeplerin düzenli hale gelen göç olayı ve azalan nüfusa paralel olarak düşen doğum oranları olduğunu gösterir. Yani göç olayının aile boyutunda gerçekleştiği anlamı taşımaktadır. Bu sayım yılında da bazı kırsal yerleşmelerde, dikkat çekici nüfus hareketleri meydana gelmiştir. Örneğin bir önceki sayımda yüksek artış yüzdesi gösteren Salihler köyü nüfusu %50 oranında azalmıştır. Yine Cevizli 1960 ve 1965 sayımlarında yüksek artış yüzdelerine sahipken, bu sayım yılında nüfusunun %32'sini kaybetmiştir. Buradan yola çıkarak, araştırma sahasındaki kırsal yerleşmelerde Cumhuriyet tarihi boyunca nüfusun ciddi şekilde hareketli olduğu ve bu hareketliliğin de yörenin sosyo-ekonomik yapısından kaynaklandığı söylemek yanlış olmayacaktır.

Yörede dönemden döneme değişen ekonomik arayışlar ile yoğun şekilde yapılan yaylacılık faaliyetleri, ayrıca dışarıya göç eden insanların sayım günlerinde gelip köylerinde sayılmaları, birbirini takip eden iki sayım yılında dahi dikkat çekici boyutlardaki bu nüfus hareketliliğini ortaya çıkarmıştır. Bunlara ilaveten, sayım günlerinde özellikle kırsal yerleşmelerde sokağa çıkma yasağının tam anlamıyla uygulanamaması, asıl ikamet yerleri köyler olan ancak sayım günlerinde Akseki, Manavgat gibi yerleşmelerde bulunan öğrencilerin varlığı gibi sebepler düşünüldüğünde, sahada dönemden döneme değişen sosyo-ekonomik şartların nüfus hakkında tam doğru sonuçlar elde etmeyi güçleştirdiği anlaşılmaktadır. Cevizli ve Salihler köylerinin 1960-1965-1970 sayım yılları için yukarıda verilen ekstrem özellikleri, nüfus üzerindeki bu gibi faktörlerin etkisinin anlaşılması için önemlidir.

Akseki İlçesinde kırsal nüfusu, 1970-1975 sayım devresinde yatay bir seyir izlemiştir. Bu devrede nüfus artış hızı, yıllık %0,17 gibi oldukça düşük bir değerde kalmıştır. Devrenin en önemli özelliği; erkek nüfusun artış, kadın nüfusun azalış göstermiş olmasıdır. Bu dönemin ülke içinde siyasi istikrarsızlık, ülke dışında da Kıbrıs Barış Harekatının gerçekleştirildiği yıllara tekabül etmesi, ekonomik bir durgunluğa sebep olmuş, bunun sonucunda da 1940-1945 devresinde olduğu gibi, kırsal alanlara doğru bir nüfus hareketi meydana gelmiştir. Gerçekten de bu dönemde

kırsal nüfus içerisinde erkek nüfusun artmış olması, ülke içerisinde çalışan erkek nüfusun köylerine dönmeleri ile açıklanabilir.

Akseki İlçesinde kırsal nüfus, 1985 nüfus sayımında oldukça ciddi bir artış yaşamıştır. Bu devredeki artış, yıllık %4,28 kadar olmuştur. Bu sayımın verileri ayrıntılı olarak incelendiğinde nüfusun önemli miktarda arttığı yerleşmelerin, genellikle belediye örgütüne kavuşmak isteyen ve arttırılmış nüfusları neticesinde bugün belediye örgütüne kavuşmuş yerleşmeler olduğu anlaşılır. 1985 sayımında en ciddi nüfus artışı Kuyucak'ta meydana gelmiştir. Bu devrede Kuyucak nüfusu 1230'dan 3453 kişiye çıkmıştır. Nüfus, yaklaşık 3 kat artmıştır. Bu artışın doğal yollarla olmadığı açıktır. Ayrıca bu devre boyunca Kuyucak köyüne dıştan herhangi bir katılımın da olmaması, artışın suni yollarla gerçekleştiğini ortaya çıkarır. Kuyucak'tan başka Gümüşdamla, Ormana ve Cevizli nüfusu yüksek değerlerde artış gösteren yerleşmelerdir. 1985 sayımında en fazla nüfus kaybı ise Bademli'de yaşanmış, nüfus %35 oranında azalarak 1068'den 687 kişiye düşmüştür.

Akseki İlçesin kırsal nüfusunda, Cumhuriyet devri boyunca yaşanan en önemli azalış, 1990 nüfus sayımında gerçekleşmiştir. Kırsal nüfus yıllık %6,91 oranında azalarak ilk defa, 20000 kişinin altında bir değer göstermiştir. Bu düşüşün nedeni, kırsal nüfus içinde ele alınan bazı köylerinin Akseki İlçesinden ayrılarak İbradı'ya bağlanmasıdır. Bu devreye nüfus kaybı damga vurmasına rağmen, bazı yerleşmelerde meydana gelen yüksek artışlar, azalışın oranını nispeten sınırlamıştır. Örneğin Bademli'nin nüfusu yaklaşık 4 kat artarak 687'den 2529 kişiye çıkmıştır. Hemen akabinde Bademli'nin belediye örgütüne kavuşması ise bu artışın nereden kaynaklandığını göstermektedir. Bu artış suni yollarla, yani gerçekte Bademli'de yaşamayan nüfustan kaynaklanmıştır. Akseki İlçesinde özellikle belediye örgütüne kavuşmak isteyen yerleşmelerden dışarıya göç edenler, sayım günlerinde köylerine gelip buralarda sayılmak gibi bir alışkanlık geliştirmişler, bunun sonucunda ortaya çıkan yüksek nüfus miktarları da belediye örgütlerinin kurulmasını sağlamıştır. Yine 1990 sayım yılında nüfusları %100'den fazla artan Güzelsu ve Salihler köyleri ile nüfusu %100'e yakın seviyede artan Sadıklar köyünün nüfus artış oranları dikkat çekmektedir. Bu köylerde ki nüfus artışları da Bademli'de meydan gelen artışın sebepleri ile aynıdır.

Akseki İlçesi kırsal nüfusu, sayım dönemleri içerisindeki en yüksek yıllık artış hızına, 1997 yılı nüfus tespiti sonuçlarına göre ulaşmıştır. Zaten Akdeniz Bölgesinde, 1990-1997 döneminde %1,93 ile ülke ortalamasının üzerinde bir artış gerçekleşmiştir. Bu artış üzerinde Antalya ve Mersin illerinin ayrı yerleri vardır. Özellikle Antalya'da, turizm yatırımlarının artmasıyla 1985-1990 ve 1990-1997 yıllarında nüfus yıllık %4'den fazla artmıştır. Nitekim 1990-1997 döneminde Türkiye'de nüfusu en hızlı artan il Antalya olmuştur[413]. Ancak Akseki İlçesindeki artış, il genelindeki bu artışla benzer özellikler taşımaz. Akseki İlçesi kırsal nüfusunun 1990-1997 devresindeki yıllık artış hızı %11,07'dir. Bu artış yüzdesinin ortaya çıkmasının iki nedeni vardır; bunlardan birincisi, 1990 nüfus sayımında İbradı içerisinde sayılan köy yerleşmelerinden 9 tanesinin tekrardan Akseki'ye bağlanması, ikincisi ise yerleşmelerin belediye örgütüne kavuşma isteğidir. 1997 nüfus tespiti sonuçlarına göre, idari taksimatta yapılan değişikler ile Akseki İlçesi kırsal nüfusuna 7142 kişi katılmıştır. Bu devrede nüfusun 13338 kişi arttığı düşünüldüğünde ise artışın, yaklaşık %53'ünün dıştan katılımlarla gerçekleştiği anlaşılır. Bu dönemde de bazı yerleşmeler yüksek artış oranları ile dikkat çeker. Bunlar arasında Süleymaniye %412, Değirmenlik %297 ve Güçlüköy %267'lik artışları ile ilk akla gelen yerleşmeler olarak sayılabilirler.

Akseki İlçesi kırsal nüfusu, 1997-2000 yılları arasında yıllık %0,7 azalış hızı ile yataya yakın bir seyir izlemiştir. Buna karşılık, yerleşmelerin nüfusları ayrı ayrı incelendiğinde bu dönemin Cumhuriyet tarihinde zaman aralığının en kısa olduğu sayım devresi olmasına rağmen, artı ve eksi yönde belirgin nüfus hareketlerinin meydana gelebildiği bir dönem olduğunu da gösterir. Bu dönemde dikkati çeken artı yöndeki nüfus hareketleri arasında; Yarpuz nüfusunun 2771'den 3200'e, Sususşahap nüfusunun 71'den 199'a, Sarıhacılar nüfusunun 18 kişi iken 6 kattan fazla artarak 120'ye, Gümüşdamla nüfusunun %75 artarak 1034'den 1755'e yükselmesi sayılabilir. Yine Bucakalan nüfusu 50'den 148'e, Belenalan nüfusu %100'ün üzerinde artarak 26'dan 58'e çıkmıştır.

Bu dönemde bazı yerleşmelerde ise eksi yönde nüfus hareketleri meydana gelmiştir. Nüfusu azalmış olan kırsal yerleşmeler arasında; Değirmenlik (1099'dan

[413] IŞIK, Ş., 1999, 1997 Nüfus Tespiti ve Türkiye Nüfusu Üzerine Bazı Yeni Gözlemler. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Ege Coğrafya Dergisi, S.10, s.149-172, İZMİR

469'a), Güçlüköy (2112'den 1640'a), Kepezbelen (162'den 92'ye), Sarıhaliller (nüfus %50 fazla azalarak 106'dan 52'ye), Süleymaniye (nüfus %35 azalarak 2002'ye) gibi yerleşmeler en dikkat çekenlerdir. Buradaki nüfus kayıplarının çoğu bir önceki sayım devresinde yüksek artış gösteren yerleşmelerde meydana gelmiştir. Ancak özellikle Süleymaniye'de olduğu gibi, nüfus sayısının 2000 kişinin hemen üzerinde tutunduğu belediye örgütlü yerleşmelerin nüfusları üzerinde, dışsal etkilerin rol oynadığı bu verilerden bir kez daha anlaşılmaktadır.

Yurdumuzda periyodik sayımların yapıldığı dönemde araştırma sahasındaki kırsal yerleşmeler içerisinde en fazla nüfus artışı %993'lük oran ile Cevizli'de meydana gelmiştir (Tablo 2.24). Akseki İlçesinde 1935 yılına göre nüfusu 5 kattan fazla artan 3, nüfusu 3 kattan fazla artan 8 yerleşme bulunmaktadır. Bu 8 yerleşmeden 5'ini oluşturan; Bademli, Güçlüköy, Kuyucak, Yarpuz, Süleymaniye gibi yerleşmelerin yakın zamanlarda belediye örgütüne kavuşmuş olmaları dikkat çekicidir. Geri kalan 3 yerleşmeden Cevizli, yine belediye örgütüne sahip kırsal yerleşme iken diğer ikisi, Gümüşdamla ve Salihler köylerinin de belediye örgütü talep ediyor olmaları nüfus artışlarının nereden kaynakladığını göstermektedir. Bu yerleşmelerden Cevizli bir tarafa bırakılırsa diğerlerinin tamamı, gerek yaşam şekilleri ve imkânları, gerekse de gerçek nüfus büyüklükleri yönünden muhtarlıkla yönetilebilecek yerleşmelerdir.

Tablo 2.24. Akseki İlçesinde Nüfusu Artan Yerleşmeler Ve Artış Oranları.

Köyler	1935	2000	Artan nüfus oranı (%)	Köyler	1935	2000	Azalan nüfus oranı (%)
Bademli	661	2230	337	Günyaka	206	314	152
Bucakalan	93	148	159	Karakışla	258	328	127
Cevizli	779	7737	993	Kuyucak	695	4841	696
Çınardibi	128	183	142	Salihler	158	516	326
Değirmenli	241	469	194	Süleymaniye	425	2002	448
Emiraşıklar	219	319	145	Sinanhoca	132	217	164
Güçlüköy	362	1640	453	Taşlıca	446	541	121
Gümüşdamla	504	1755	348	Yarpuz	625	3205	512
Güneykaya	400	441	110				

Kaynak. D.İ.E. Nüfus Sayımı Sonuçlarından Yararlanılmıştır

Bununla beraber yukarıda verilen artış örneklerinin tam tersi durumunda olanlarını da görmek mümkündür (Tablo 2.25). Bazı yerleşmelerin nüfusları oransal olarak oldukça ciddi azalışlar göstermiştir. Nüfus 1935 yılına göre oransal olarak en

fazla Büyükalan köyünde azalmıştır. Bu köy, nüfusunun %83'ünü kaybetmiştir. Daha pek çok köy yerleşmesi de buna yakın oranlarda nüfus kaybına uğramıştır.

Tablo 2.25. Akseki İlçesinde Nüfusu Azalan Yerleşmeler Ve Azalış Oranları.

Köyler	1935	2000	Azalan Nüfus Oranı	Köyler	1935	2000	Azalan nüfus oranı
Akşahap	628	155	75	Güzelsu	700	208	70
Alaçeşme	227	95	58	Hocalar	438	402	54
A.aşıklar	200	142	29	Hüsamettin	161	132	17
Belenalan	239	58	75	Kepezbelen	214	92	57
Büyükalan	519	85	83	Mahmutlu	423	176	54
Bucakkışla	159	43	72	Menteşbey	461	242	47
Ceceler	527	171	67	Minareli	194	74	61
Cendeve	182	116	36	Pınarbaşı	269	218	18
Çimiköy	817	227	72	Sadiklar	322	149	53
Çuköyköy	219	201	8	Sarıhacılar	270	120	55
Dikmen	186	32	82	Sarıhaliller	179	52	73
Dutluca	241	66	72	Susuşşahap	258	199	22
Erenyaka	309	126	59	Çanakpınar	373	57	84
Geriş	411	296	27				

Kaynak. D.İ.E. Nüfus Sayımı Sonuçlarından Yararlanılmıştır

Sahada nüfusu en fazla azalan köyler arasında, Bucakalan ve Dikmen dikkat çeken örneklerdir. Bunlardan Dikmen'in nüfusu 1990 sayımında 260 iken, 1997'de 40 kişiye düşmüştür. Dikmen'deki bu azalışı, 1997 nüfus tespitinden önceki iki sayımda olağandan yüksek gerçekleşen nüfus artışlarının, geri dönmesi şeklinde yorumlanabilir. Gerçektende 1985 ve 1990 nüfus sayımlarında Dikmen köyü nüfusunda oldukça yüksek artışlar yaşanmıştır. Dikmen'deki nüfus hareketlerine bakıldığında 1980-1985 devresinde %300'lere yaklaşan artışların, 1990'da da devam ettiği, ancak 1997 sayımında aynı nüfusun sahada bulunmadığı, bunun neticesinde de ciddi bir nüfus kaybı varmış izleniminin ortaya çıktığını belirtmek gerekir.

Akseki İlçesi kırsalında yukarıda verilen ekstrem örneklerden başka, nüfusu 1935 ve 2000 yılı sayımlarında aynı olan iki köy yerleşmesi de bulunmaktadır. Bu köyler Kepez ve Çaltılıçukur köyleridir. Bu yerleşmelerin bugünkü nüfusları ile 1935 yılı nüfuslarının aynı olması, yerleşmelerde dışarıya göçün olmadığı fikrini ortaya çıkarmaz. Çünkü aradan geçen 73 yıllık dönemde nüfusun olağan büyümesi düşünüldüğünde, bu köylerin 2000 yılı nüfus sayımındaki değerlerinin daha fazla olması beklenirdi. Bu yerleşmelerin yüksek sayılabilecek miktarlarda nüfusa sahip

olmaları, nispeten gelir elde edilebilen hayvancılık ve ormancılık gibi faaliyetlerin yapıldığı sahalar olmalarından ileri gelmektedir.

Tüm bu beşeri müdahalelere rağmen Akseki İlçesinde nüfusu 1935'den 2000 yılına kadar gayet normal seyir izleyen köyler de bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi Taşlıca Köyüdür. Taşlıca Köyünün Murtiçi mevkiinden geçen Konya-Antalya devlet karayolu, bu kesime bir ticari canlılık kazandırmıştır. Çevre köylerden de göç alan Taşlıca, Murtiçi mevkiindeki işyerleri sayesinde, yörenin ticaret merkezi durumuna gelmiştir. Öyle ki, Akseki İlçesinin güney yarısında kalan köy yerleşmelerindeki nüfusun toplandığı bir yer olan Murtiçi, gerek yol kenarındaki satıcıları, gerekse de daimi ticarethaneleriyle Konya-Antalya karayolu üzerinde önemli bir merkezdir. Taşlıca'dan başka nüfus seyri belli bir düzen içerisinde günümüze gelen; Güneykaya, Günyaka, Hüsamettinköy, Karakışla ve Sinanhoca gibi köyler, dışarıya verdikleri göçün yanı sıra, belli sayıda nüfusun da köyde devamlı olarak yaşayabildiği yerleşmelerdir. Bütün bu yerleşmelerin kendilerine has ekonomik özellikleri vardır ve bu özellikleri de belirli miktarda nüfusu tutabilmelerinde etkili olmuştur.

Akseki İlçesi kırsal nüfusunun yıllara göre gösterdiği değişiklikler gözetilerek şu genel özellikleri çıkarılabilir:

•2000 nüfus sayımında Akseki İlçesi idari alanı içerisinde değerlendirilen 47 adet yerleşmenin 28'inin nüfusu, 1935'deki nüfuslarından daha düşük değerler göstermektedir; 17'sinin nüfusu artmış, 2 yerleşmenin nüfusu da aynı değerde kalmıştır,

•Kırsal nüfusun toplam değerinin 1927 sayımında 21949 olup, 2000 sayımında sadece 31904 kişiye yükselmesi, önemli bir göç hareketinin yaşandığını göstermektedir. Gerçekten de 1927'de 20 binin üzerinde değere sahip olan kırsal yerleşmelerin, günümüzde yaklaşık 100 bin nüfus barındırması beklenirdi,

•Artışların meydana geldiği yerleşmelerin hemen hepsinin nüfusu üzerinde beşeri müdahalelerden söz edilmektedir. Nüfusu artan yerleşmelerin çoğunluğunun, 1980 yılından sonra yüksek oranlı artışlar yaşadığı, bu sayede de belediye örgütüne kavuşmuş oldukları düşünüldüğünde, sahada meydana gelen suni artışların nedeni ortaya çıkmaktadır. Oysa sayımlarına müdahale yapılmayan kırsal yerleşmelerin bugünkü nüfusları, 1935 nüfuslarından genellikle daha düşük değerler gösterir.

Ülkemizde belediye örgütlerinin oluşturulmasında yerleşmelerin nüfus büyüklüklerinin dikkate alınmasından dolayı, pek çok yöremizde büyük nüfus yanılgıları ortaya çıkmıştır. Akseki İlçesinin kırsal kesiminde son iki sayımda sadece belediye örgütüne sahip yerleşmelerin yüksek nüfus artışı yaşamış olmaları, sahanın bütünüyle uyuşmayan bir özelliktir. Bu nedenle *yalancı nüfus* olarak tarif edilebilecek olan, sadece sayım gününde köylerine gelen nüfus iyi bir şekilde ayırt edilip, gerçek nüfus sayısına ulaşılmalıdır. Akseki İlçesindeki köyler, özelliklede kış aylarında çok az nüfus barındırır. Bazı yerleşmeler hemen tamamen boşalır ve 20-30 hatta 8-10 kişi ancak ikamet eder. Köylerin nüfuslarında devamlı oturanların az oluşu, yöre nüfusu ile ilgili yanıltıcı sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Bu yerleşmeler, sadece yaz aylarında 10-15 günlük süreler için köylerine gelenler tarafından yoğun şekilde nüfuslandığı halde, mevcut sayım sistemi ile bütün yıl aynı nüfusu barındırıyorlarmış gibi işlem görmektedirler.

2.2.2.2. Akseki Kasabası Nüfusu

İlçe merkezi durumundaki Akseki Kasabasının nüfusu, 1927 yılında sadece 2655 kişi kadardı. Bu nüfus, 2000 yılında 10563'e ulaşmıştır. Aradan geçen zamanda 3,9 kat artan ilçe merkezi nüfusu, toplam nüfus ve kırsal nüfusla karşılaştırıldığında en yüksek artış gösteren grubu oluşturur. Yurdumuzda yapılan ilk nüfus sayımı olan 1927 sayımında, Akseki İlçesi toplam nüfusunun %89,2'si kırsal, %10,8'ide ilçe merkezi nüfusundan oluşurken, 2000 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre, Akseki İlçesindeki toplam nüfusun %75,2'si kırsal, %24,8'i de (10563 kişi) ilçe merkezi nüfusundan oluşmaktadır. Bu durum, Türkiye genelinde 1960'lardan günümüze doğru artan şehirleşme hareketinin bir sonucudur. Yani Akseki ilçesi nüfusunda da, ülkemiz genelinde olduğu gibi, kırsal kesimden ilçe merkezine doğru bir hareket söz konusudur. Akseki ilçe merkezi, fonksiyonel özellikler bakımından, şehir karakteri göstermiyor olsa da, bir idari merkez olması ve çevresindeki yerleşmelere eğitim, sağlık vb hizmetleri kısmen de olsa sunabilmesi gibi nedenler, nüfusunun toplam nüfus ve kırsal nüfusa göre daha yüksek oranda artış göstermesine sebep olmuştur.

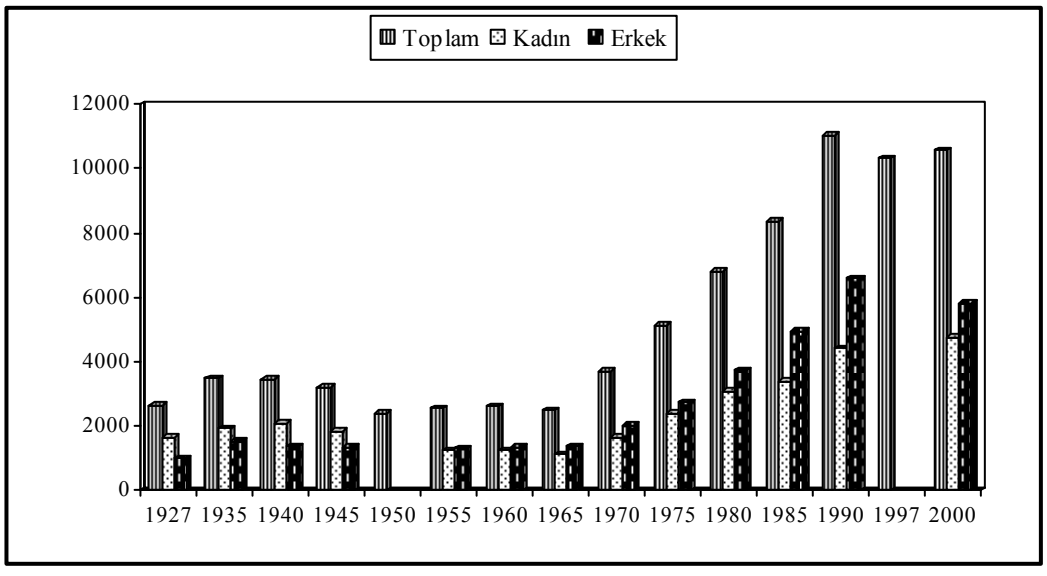
Akseki ilçe merkezi nüfusunun yıllara göre değişimi de kırsal nüfus ve toplam nüfusa göre oldukça farklıdır (Tablo 2.26). Bu tip nüfus verisinin yıllara göre seyri, ülkemizdeki genel durumla oldukça uyumludur. Örneğin Akseki ilçe merkezi nüfusunda 1940 yılından itibaren genel bir azalma eğilimi, 1970 yılından itibaren de,

yüksek artış hızları ile gerçekleşen, artış eğilimi vardır ve bu durum, nüfusun ülkemizdeki genel gidişatına uygundur. Bunlara ilaveten 1927 yılında Akseki ilçe merkezinin %62,5'i kadın, % 37,5'de erkek nüfustan oluşmaktaydı (Şekil 2.8). Görüldüğü gibi kadın ve erkek nüfuslarının oranı da, genç cumhuriyetin ilk yıllarında ülke genelinde görülen durumla benzerlik göstermektedir.

Tablo 2.26. Akseki İlçe Merkezinde Sayım Devrelerine Göre Nüfus Miktarları (1927-2000)

Sayım Yılları	Erkek	Yıllık Artış Hızı (%)	Kadın	Yıllık Artış Hızı (%)	Toplam	Yıllık Artış Hızı (%)
1927	994		1661		2655	
1935	1531	5,56	1947	1,99	3478	3,41
1940	1374	-2,16	2077	1,29	3451	-0,15
1945	1360	-0,20	1849	-2,32	3209	-1,45
1950					2384	-6,03
1955	1319	-0,30*	1241	-4,08*	2560	1,42
1960	1349	0,44	1259	0,29	2608	0,36
1965	1384	0,50	1121	-2,32	2505	-0,8
1970	2022	7,76	1673	8,21	3695	7,97
1975	2746	6,21	2395	7,31	5141	6,72
1980	3728	6,20	3087	5,12	6815	5,71
1985	4944	5,71	3409	1,98	8353	4,09
1990	6596	5,84	4427	5,28	11023	5,61
1997					10308	-0,91
2000	5805	-1,27	4758	0,71	10563	0,81
Ort. (1927-2000)						2,54

* 1945-1955 arasındaki 10 yıllık süreye ait yıllık artış hızı
Kaynak: D.İ.E. verilerinden yararlanarak hazırlanmıştır



Şekil 2.8. Akseki İlçe Merkezinde, Nüfusun Sayım Yıllarına Göre Değişimi.

Akseki ilçe merkezi nüfusu 1935 yılına gelindiğinde, yıllık ortalama %3,41'lik artış hızıyla 3478 kişiye ulaşmıştır. Bu rakam içerisinde erkek nüfusun artış hızı %5,56 gibi çok yüksek bir oran gösterirken, kadın nüfusun artış hızı ise %1,99'da kalmıştır. Erkek nüfustaki bu artış doğal yollarla açıklanamayacağından, dışarıdan ilçe merkezine doğru gerçekleşen bir nüfus hareketini ortaya çıkarmaktadır. Gerçektende o dönemde hem eğitim hem de yönetim, ticaret vs gibi fonksiyon alanlarında çalışmak amacıyla köylerden ilçe merkezine gelenlerin genellikle erkeklerden oluşması artış oranını etkilemiştir. Bu sayım devresinde merkez nüfusu arttıran faktörler arasında, Cevizli'de 1933 yılında meydana gelen yangından sonra Akseki ilçe merkezine gelip yerleşenler de etkilidir. 1940 yılına gelindiğinde, ilçe merkezi nüfusundaki artışının durduğu, hatta yıllık %0,15 oranında düştüğü görülmektedir. Nüfusun azalmasındaki en büyük etken, 1939 yılında Akseki'de meydana gelen yangındır. Akseki'nin hemen hemen yarısını etkileyen yangından sonra evlerini kaybeden bir kısım nüfus, Akseki'den göç etmiştir. Bu göç olayının kalıcı olduğu bilinmektedir. Bugün Akseki'den uzakta özellikle Batı Karadeniz'de Akseki adını taşıyan mevkiler ve Akseki soyadını taşıyan insanları bulmak mümkündür. Buralardaki nüfus, 1939 yangınından sonra bölgeye giden ancak dönmeyen Aksekililerdir. 1940 yılında yapılan nüfus sayımındaki azalış içerisinde, erkek nüfusun yıllık %2,16 oranındaki düşüşü dikkat çekmektedir. Bu verilerden 1939-1945 yılları arasında meydana gelen II. Dünya Savaşı dolayısıyla askere alımların arttığı, buna bağlı olarak da erkek nüfusta bir azalmanın meydana geldiği anlaşılmaktadır.

İkinci Dünya Savaşı yıllarını içeren 1940-1945 devresi nüfusunun izlenebildiği 1945 sayımı değerleri incelendiğinde, Akseki ilçe merkezi nüfusundaki düşüşün devam ettiği, ancak bu devrede en fazla düşüşün kadın nüfusta meydan geldiği anlaşılır. Bu devrede nüfus yıllık %1,45 oranında azalırken, kadın nüfustaki düşüşün yıllık hızı %2,32 kadar olmuştur. Aynı devrede kırsal nüfusta artışların görülmesi ise Akseki ilçe merkezinde meydana gelen nüfus kayıplarının bir kısmının, kırsal alanlara doğru olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Çünkü bu devrede kırsal nüfus içerisinde meydan gelen dikkate değer artışlar, nüfusun doğal hareketinden çok, dıştan katılımlara bağlanmalıdır. Tekrardan hatırlatmak gerekirse 1939 yangınından sonra ilçe merkezinde meydana gelen göç hareketinin bir kısmı da köylere doğru

olmuş ve bu devrede kırsal nüfus artış göstermiştir. Bununla beraber 1940- 1945 devresinde tüm Türkiye'de nüfus artış hızları düşmüştür. Türkiye nüfusu, cumhuriyet tarihi boyunca en düşük yıllık artış hızını %1'lik değerle bu devrede yaşamıştır. Ancak Akseki ilçe merkezi nüfusunun yıllık artış hızında meydana gelen yavaşlama, hatta eksi değerlerin ortaya çıkması, ülkenin içinde bulunduğu koşullarla ilgili olduğu kadar nüfusun yaş yapısı ile de ilgilidir. Burada 1935 sayımı sonuçlarına göre hazırlanan dar aralıklı nüfus piramidinde dikkat çeken bir özelliğin üzerinde durulması gerekir. 1935 yılındaki bu piramit incelendiğinde tüm Türkiye'de ve Akseki'nin bağlı olduğu Antalya'da, 15-19 yaş aralığındaki nüfusun normalden daha düşük olduğu görülür. Yaş gruplarından 5-9, 10-14 ve 20-24 ile 25-29 aralıkları piramidin alt yaş gruplarını bariz şekilde genişletirken, bunların ortasında kalan 15-19 yaş grubundaki düşük değer dikkat çekicidir. 1935 sayımında, 15-19 yaş grubundakilerin sayıca düşük olması, bu yaş dilimindeki nüfusun 1916-1920 yılları arasında doğmuş olmaları ve o yılların, savaş yılları olması nedeniyle, doğumların düşük, buna karşılık çocuk ölümlerinin de fazla olmasıyla alakalıdır. 1935 sayımında 15-19 yaş aralığında olan kadın ve erkek nüfus, 1940-1945 devresinde 10 yıl yaşlanarak 25-29 yaş grubunu oluşturmuştur. Dolayısıyla bu nüfusun en fazla doğurgan olduğu 25-29 yaş grubuna 1940-1945 sayım devresinde ulaşması, doğum sayılarında düşüş meydana getirmiş ve nüfus artış hızı da buna göre şekillenmiştir[414]. Birinci Dünya Savaşı ve İstiklal Savaşı yıllarına tekabül eden 1916-1920 yıllarına ait nüfus eksikliğinin, gelecek devirlere tesir etmemesi imkânsızdır. Aslında bu özelliği I ve II Dünya savaşlarını yaşayan tüm ülkelerin nüfuslarında görmek mümkündür[415]. Öyleyse Türkiye genelinde 1940-1945 yıllarındaki yıllık nüfus artış hızının düşük değerler göstermesinde sadece II Dünya savaşının olumsuz etkisi değil, aynı zamanda anne-baba olabilecek nüfusun niceliği ile de alakalı bir durumdur. Bu ayırıcı özellik Akseki kırsal nüfusunda, dıştan katılımların olması dolayısıyla gözlenememiş olsa da, ilçe merkezi nüfusu içerisinde net şekilde izlenebilmektedir. O halde bu devrede meydana gelen düşüşler üzerinde nüfusun anne-baba niceliğinin de etkili olduğu söylenmelidir.

---

[414] DARKOT, B., 1961, Türkiye'nin Nüfus Hareketleri Üzerinde Yeni Gözlemler. Türk Coğrafya Dergisi, S.21, s.1-15, İSTANBUL

[415] TÜMERTEKİN, E., ÖZGÜÇ, İ., 2002, Beşeri Coğrafya İnsan-Kültür-Mekan. Çantay Kitabevi., s.246-248, İSTANBUL

Aynı şekilde anne-baba olabilecek nüfusun niceliği, ülke nüfusunun genelini kapsayan nüfus piramidini de doğrudan etkilemiştir. Türkiye nüfusunun 1955 yılı sayım sonuçlarına göre yapılan nüfus piramidinde, 35-39 yaş aralığındaki nüfus, diğer yaş aralıklarından oldukça düşük kalmıştır. 1955 yılında 35-39 yaş diliminde olanların 1916-1920 yılları arasında doğanlar olduklarına göre, Anadolu'nun içerisinde bulunduğu savaş durumlarının nüfus üzerindeki etkisinin uzun yıllar sürdüğünü anlaşılmaktadır[416].

Akseki ilçe merkezi nüfusu, toplam nüfus ve kırsal nüfus kadar dalgalı bir seyir izlemez. İlçe merkezi nüfusunda 1940-1955 yılları arasına yayılan 4 sayım devresinde düşüşler, 1970 ve sonrası sayımlarda ise önemli artışlar göze çarpmaktadır. Bunlardan 1940 yılından itibaren başlayan düşüşlerin temel nedenlerini yukarıda sayılanlara ilaveten, 1945 ve 1950 yılından sonra artan Akseki'den dışarıya yapılan göçleri de ekleyebiliriz. Ancak 1970 sayımından itibaren 1990 sayımına kadar geçen devrede, karşılaşılan yüksek yıllık artış hızlarının, doğal yollarla gerçekleştiğini söylemek akılcı olmaktan uzaktır. Zaten bölgeden dışa hareketlerin iyiden iyiye arttığı 1970 yılından itibaren, nüfus artış hızları tedrici olarak azalmalı ve en sonunda da eksi yönde seyir izlemeliydi. 1970 yılından itibaren Akseki ilçe merkezinin nüfusunu arttıracak gerçek yatırımlar yapılmamıştır, büyük nüfus grupları için iş imkânı saylayan alanlar yoktur, öyleyse bu artışlar abartıdan başka bir şeyle açıklanamaz. Bu devre boyunca Akseki'ye nüfus katılımları, sadece okullarda okumak için gelen öğrenciler ve idari hizmetlerde çalışmak için gelen kamu görevlilerinden ibarettir. Burada da ülkemiz genelinde karşılaşılan genel bir sorun, çalışma sahasında gerçek nüfus değerleri hakkında bilgi edinmemize engel olmaktadır. Milli gelirden daha fazla pay almak maksadıyla nüfus sayımlarında yapılan abartılar, özellikle 1980 yılından sonraki sayımların güvenirliliğini azaltmaktadır. Burada okullara köylerden gelen yatılı öğrencilerin katılımlarının da, ilçe merkezi nüfuslarında kalıcı gerçek artışlardan ziyade, sadece eğitim öğretim süresince artışlara sebep olmasının da çözülmesi gerekli bir diğer nüfus sorunu olduğu gerçeği de göz ardı edilmemelidir. Özellikle Akseki gibi, idari hizmet alanı çok geniş alanları kapsamasına rağmen henüz kasaba hüviyetinden sıyrılamamış,

[416] 2000 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun sosyal ve Ekonomik Nitelikleri. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Yay. No: 2759, s.31, ANKARA

bununla beraber yaz aylarında tatilciler, kış aylarında da yatılı okullarda okuyan öğrenciler sayesinde nüfusu yüksek çıkan yerleşmelerin, *yalancı nüfus* olarak tarif edilebilecek olan bu kalabalıkları büyük demografik yanılgılara yol açmaktadır.

Yüksek artış oranları ile 1990 yılına kadar gelen Akseki ilçe merkezi nüfusu, 1997 nüfus tespitinde ise yıllık %0,91 oranında azalış göstermiştir. 1990 sayımında 10000 psikolojik sınırını aşan Akseki ilçe merkezi nüfusu, bu yıldan sonra yapılan 1997 nüfus tespiti ve 2000 nüfus sayımlarında 10000 nüfusun üzerinde tutunarak, daha önceki yıllarda ki artışla ilgili abartı yorumlarımızı haklı çıkarmıştır. Çünkü saha çalışmalarımızı yürüttüğümüz 2004-2005-2006 yıllarındaki sağlık ocakları hane halkı belirleme anketlerine göre Akseki merkez nüfusunun, (asker nüfus ve yatılı öğrenciler hariç tutulduğunda) sadece 2365 kişi kadar olduğu anlaşılmaktadır. Bu iki değer karşılaştırıldığında ilçe merkezi nüfusunun gerçeğinden yaklaşık 4 kat fazla bir değer taşıdığı ortaya çıkmaktadır.

2.2.3.Göçler

İlk çağlardan itibaren göçlerin en önemli nedenleri arasında, yaşanılan yörelerdeki ekonomik kaynakların yetersiz kalması ilk sıralarda yer alır[417]. İnsanların, yaşamlarını sürdürebilmek için gerekli ihtiyaçlarını temin etmede karşılaştıkları güçlükler ve daha rahat yaşama istekleri, onları daima göç etmeye zorlamıştır. Özellikle nüfusun büyük bölümünün tarımla uğraştığı ülkelerde, tarım alanları aynı kalırken nüfusun artması, aynı miktar araziden giderek daha fazla insanın yararlanmasını zorunlu kılmış, bu ise insan-çevre arasındaki dengenin bozulmasına ve bir kısım insanın geçim sıkıntısına düşerek yer değiştirmesine neden olmuştur[418].

Türkiye'de de 1950'li yıllardan itibaren başlayan, bazı yıllarda da artış gösteren, iç göç olayları yaşanmaktadır. Türkiye nüfusunda uzun yıllar hüküm süren kırsal nüfus fazlalığı ve bu nüfusun yüksek doğurganlık hızı, nüfusla ilgili sorunların öncelikle kırsal alanlarda ortaya çıkmasına ve giderek yoğunlaşmasına neden

[417] MUTLUER, M., 2003, Uluslar Arası Göçler Ve Türkiye. Çantay Kitabevi, s. 11, İSTANBUL
[418] SERGÜN, Ü., 1974-1977, Türkiye'de Nüfus Artışı ve Sorunları. İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enst. Derg. S.20-21, s.211-222, İSTANBUL

olmuştur[419]. Özellikle 1950-1960 devresinde, Türkiye nüfusu içerisinde önemli bir paya sahip olan kırsal kesimin yüksek doğurganlık hızı, aynı topraktan faydalanan insan sayısını arttırmış ve bunun sonucunda tarım alanları üzerinde meydana gelen nüfus baskısı, yeni açılan iş sahalarına doğru bir hareket başlatmıştır. İşte bu nedenle kırdan kente göçler, tüm Türkiye'de 1950'lerden sonra hız kazanmıştır[420]. Başta sadece ekonomik nedenlerden kaynaklanan bu göç olayları, zamanla çeşitli sosyal sorunlardan da etkilenerek miktarını ve boyutunu genişletmiştir. Özellikle son 20-25 yılda, göçün sebepleri arasına; Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde terör sonucu oluşan güvenlik sorunları, büyük kalkınma projeleri ve doğal afetler gibi çeşitli nedenler de eklenmiştir[421].

Toros dağlarının oldukça yüksek kesiminde yer alan Akseki ilçesi, geçim kaynakları bakımından çoğu yerinde sınırlı potansiyele sahiptir. İlçe, uzun yıllar boyunca yüksek miktarda göç vermesi ile adını duyurmuştur. Akseki İlçesinden ayrılıp, yurdun çeşitli yerlerine yerleşen insanların sayısı, resmi olmayan rakamlarla 100 binden fazladır.

Bu nedenle Akseki İlçesi ile göç ve gurbetçilik bir arada anılmaktadır. Akseki İlçesinden yapılan göçlerin birinci ve en önemli sebebi ekonomik şartlardır. Sahanın ekonomisinin tarım ve hayvancılığa dayalı olmasına karşılık, tarım topraklarının yetersiz, hayvancılığın verimsiz, ormancılık faaliyetlerinin de devamlı bir gelir getirmekten uzak oluşu, insanların göç etmesini zorunlu kılmıştır. Akseki İlçesinden özellikle Ege ve Marmara Bölgelerine, devamlı yaşam alanlarını değiştirmek için yapılan göçler, gidilen yerlerde Aksekili mahallelerin, köylerin ve derneklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Özellikle Kıyı Ege'deki Aydın'ın hemen bütün ilçeleri ile İzmir'in güneyde kalan ilçelerinde, Aksekili mahalleler oluşmuş ve esnaf grupları ortaya çıkmıştır. İstanbul'da da özellikle Kasımpaşa ve çevresi ciddi bir Aksekili nüfus barındırmaktadır. Ayrıca, Zonguldak'a kadar uzanan göçler de iç göç olayının uç noktalarını oluşturması bakımından önemlidir (Tablo 2.27).

---

[419] TÜMERTEKİN, E., 1968, Türkiye'de İç Göçler. İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayını No.54, s.19-22, İSTANBUL

[420] KASARCI, R., 1996, Türkiye'de Nüfusun Gelişimi. Ankara Üniv. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Derg. S.5, s.247-266, ANKARA

[421] TÜRKİYE GÖÇ ve YERİNDEN OLMUŞ NÜFUS ARAŞTIRMASI RAPORU 2005. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, s.15, ANKARA

Köyleri boşalan, nüfusu giderek yaşlanan Akseki İlçesinden, ülke içine yapılan göç olayının tarihi, sanılandan çok eskidir. Ancak Akseki kültürü, insanının göç etmesine rağmen, özünü ve memleketini unutmayan ender kültürler arasındadır. Öyle ki, Akseki İlçesinden göç eden herkes, yılda bir defa da olsa memleketine gelmekte ve yerleşmelerinin yaşaması için çaba sarf etmektedir. Son yıllarda pek çok köyde yapılmaya başlanan yaz şenlikleri de, köylerinden ayrılan insanların aynı tarihlerde köye gelerek birbirlerini görebilmelerini ve kaynaşmalarını sağlayan önemli kültürel faaliyetler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 2.27. Akseki İlçesinden Dışarıya Gerçekleşen Göçlerin Gidilen Merkezlere Göre Dağılımı (1925-2005)

Göç Edilen Yer	Göç Eden Aile Sayısı	Yüzdesi (%)	Göç Eden Nüfus	Yüzdesi (%)
İstanbul	6500	56,5	25000	53,6
İzmir	1700	14,8	7500	16,1
Antalya	1500	13,0	6500	14,0
Aydın	1200	10,6	5000	11,9
Konya	180	1,6	800	1,8
Manavgat	130	1,1	750	0,4
Muğla	60	0,5	250	0,5
Salihli	55	0,5	120	0,4
Zonguldak er	50	0,4	180	0,2
Denizli	50	0,4	200	0,4
Manisa	35	0,3	150	0,3
Bursa	30	0,2	110	0,2
Ankara	20	0,1	80	0,2
Toplam	11510	100,00	46640	

Kaynak: Sahada Yapılan Anket Sonuçları

Akseki İlçesinden yapılan göçlerin en önemli merkezi İstanbul'dur. İstanbul, 1950'li yıllardan itibaren artan bir göç dalgası ile ülkemizin her yerinden göç almıştır. Öyle ki, 1950 yılında İstanbul'da yaşayanların %48'i İstanbul doğumlu değilken, 1960'da İstanbul'da yaşayıp, İstanbul doğumlu olmayanların oranı %70'lere çıkmıştır[422]. Ancak, Akseki İlçesinden İstanbul'a yönelik göçler çok daha erken tarihlerde başlamıştır. Özellikle Kasımpaşa semtinde çeşitli ticari işlerle uğraşan Aksekililer, kurdukları dernekleri sayesinde birbirileriyle de iletişim halindedir. İstanbul'a göç eden Aksekililer, büyük oranda ticaret, daha az oranda da

[422] ÖNGÖR, S., 1961, 1950-1955 Devresinde Türkiye'de İç Göçler. Türk Coğrafya Dergisi S.21, s.63-74, İSTANBUL

sanayi sektörlerinde istihdam bulmuşlardır. Bu durum tüm Türkiye'deki göçlerin genel karakteri ile de uyumludur. Çünkü Türkiye genelinde göç eden nüfusun yarıdan fazlası hizmetler, daha az oranı sanayi ve en az oranı da tarım sektöründe istihdam edilmektedir[423].

Araştırma sahasında özellikle Cevizli'nin çevresindeki kırsal yerleşmelerden dışarıya yapılan göçler, genellikle İstanbul'a yönelik olarak gerçekleşmiştir. Cevizli ve çevresindeki köylerden İstanbul merkezli yapılan göçler o kadar yoğundur ki, özellikle yaz aylarında İstanbul-Cevizli arası günde karşılıklı iki otobüs seferi düzenlenmektedir. Akseki Kasabasına doğrudan seyahat eden herhangi bir şehirlerarası otobüs firması olmadığı düşünüldüğünde, Cevizli'nin idari olarak bağlı bulunduğu Akseki ilçe merkezinden, bazı özellikleri bakımından, daha geniş bir etki/etkilenme sahasına sahip olduğu söylenebilir. Cevizli ve çevresindeki Çınardibi, Gümüşdamla, Salihler, Susuzşahap gibi köyler İstanbul'a çok ciddi sayılarda göç vermiş yerleşmelerdir. Bunlardan Salihler köyünden yaklaşık 600, Susuzşahap köyünden yaklaşık 300 ailenin İstanbul'da bulunduğu düşünüldüğünde, yörenin İstanbul bağlantısının çok uzun yıllara dayandığı anlaşılır. Gerçekten de Cevizli yöresinden İstanbul'a yapılan göçlerde 2 ve çoğu ailede ise 3. kuşak nesiller ortaya çıkmıştır. Bu insanlar Aksekili olma özelliklerini koruyarak, aynı zamanda İstanbul kültürüne de adapte olmuşlardır. Yurdumuzda özellikle 1980'li yıllardan sonra hız kazanan iç göç faaliyetine bağlı olarak, gerek göçe katılan insanların gerekse de göç alan yerleşmelerin bu sosyal hareketten kaynaklanan bazı sorunlarla karşılaştıkları bilinir. Ancak, Aksekililer için böyle sorunlar pek söz konusu değildir. Çünkü Aksekililer, gittikleri yerde artık yerli halk kadar oralı olmuşlar, taşınmaz mallar edinmişler ve o sahaları benimsemişlerdir. Akseki İlçesinde iç göç olayına katılan insanların gittikleri yerlerde yapıcı özellikler göstermeleri ve ticari kabiliyetleriyle öne çıkmaları, Akseki Kasabası için de iyi bir vitrin oluşturmuştur. Akseki insanının yaşadığı yere çabuk uyum sağlaması göç olayına devamlılık getirmiş, bunun sonucunda Akseki'de ve özellikle de köylerde çoğunlukla yaşlı nüfus kalmıştır.

Akseki İlçesinden Ege Bölgesine yapılan göçler de oldukça önemlidir. Özellikle İzmir ve Aydın il merkezleri ile ilçelerine yönelen göçler son derece dikkat

[423] GARİPAĞAOĞLU, N., 1999, Türkiye'de Göç Eden Nüfusun Ekonomik Faaliyet Kollarına Dağılımı. Türk Coğrafya Dergisi S:34, s.63-71, İSTANBUL

çekicidir. Akseki Kasabasından güneyde Murtiçi (Taşlıca) merkez alınacak olursa; Hocaköy, Kepezbelen, Alaçeşme, Sadıklar, Güzelsu yerleşmeleri, Ege bölgesine yapılan göç olayında ön plana çıkarlar. Ege bölgesinin kıyı kesimine yönelik bu göç hareketinin, İstanbul'a yönelen göç hareketinden ayrılan yönleri vardır. Ege Bölgesine yapılan göçler, önceleri mevsimlik işgücü göçü karakteri göstermekte iken, daha sonradan devamlı şekle dönüşmüştür. Mevsimlik iş gücü göçlerinin belli başlı nedenleri vardır. Bunlar; farklı iklim tiplerinin mekânlar üzerindeki değişik etkileri, tarımda ölü devrenin varlığı, kırsal kesimde geleneksel tarımla uğraşanların ticari tarımla uğraşanlara göre sayıca fazla olması, kır ve kentin çeşitli iş kollarında ve belli dönemlerde ek iş gücüne ihtiyaç duyması gibi nedenler olarak sıralanabilir[424]. Yurdumuzda mevsimlik işgücü hareketinin en belirgin özelliği, göçe katılanların belirli kültür bitkileri tarımının yapıldığı veya inşaat sektörünün yoğunluk kazandığı alanlara yönelmesidir[425]. Araştırma sahasında da *çapaya gitmek* olarak tabir edilen mevsimlik göç ile insanlar, 1930-1970 yılları arasında, Ege Bölgesinin tarım potansiyeli yüksek il ve ilçelerine gidip, çeşitli kültür bitkilerinin tarımında çalışmışlardır. Başlangıçta sadece ilkbahar aylarındaki pamuk çapası işinde çalışmak için yapılan mevsimlik hareketin boyutları, daha sonraki yıllarda kısmen değişmiştir. Çünkü ilkbahar aylarında pamuk çapası için gidilen Tire, Ödemiş, Aydın ve Nazilli'nin köylerinde kış aylarında yapılan, maki sahalarının çapa ile sökülüp tarım alanı haline getirilmesi işlerinde de Akseki, Bozkır, Hadim, Taşkent gibi ilçelerden gidenler çalışmaya başlamışlardır. Bu da mevsimlik göçün, Mayıs-Haziran ve Aralık-Şubat dönemlerinde olmak üzere yılın iki devresine yayılmasına neden olmuştur. Günümüze gelindiğinde ise ilkbahar aylarındaki pamuk çapası için yapılan mevsimlik göç olayı durmuşken, kış aylarındaki maki sahalarını çapa ile sökülüp tarım sahasına dönüştürme işlerinde çalışmak için gidip gelmeler çok az da olsa devam etmektedir. Böylece uzun zaman boyunca yılın yaklaşık beş ayını Ege Bölgesindeki il ve ilçelerde geçiren insanlar için, daha sonraları bu sahalara devamlı olarak yerleşme fikri çok zor gelmemiştir. Bu insanlar özellikle 1960'lardan sonra

[424] ŞEN, E., 1984, Türkiye'de Mevsimlik İş Gücü Göçleri Üzerine Düşünceler. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Ege Coğrafya Dergisi, S.2, s.1-7, İZMİR

[425] MUTLUER, M., 1992, Edremit Yöresi Kırsal Alanında Nüfus Hareketlerine Neden Olan Faktörler. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Ege Coğrafya Dergisi, S.6, s.119-152, İZMİR

geri dönmeyerek yerleşmişler ve bugün bazıları iki, bazıları da üçüncü kuşak olarak bu yerlerde kök salmışlardır.

İzmir'in güney ilçelerinden Tire, Bayındır, Ödemiş; Aydın'ın Nazilli, Çine; Manisa'nın Salihli, Turgutlu en çok gidilen yerlerdir. Bu sahalar bugünde, İstanbul'dan sonra Aksekililerin en fazla bulundukları yerleri oluşturmaktadır. Bu yerleşmelerden Salihli, Tire, Nazilli ve Çine Cumhuriyetin ilk yıllarından beri tarımın yoğun olarak yapıldığı yerler olmaları nedeniyle, ciddi bir Aksekili nüfus barındırırken, bugün bu sahalardaki Aksekililer, mahalleler hatta köyler meydana getirmişlerdir.

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren mevsimlik işçi olarak gidilen Ege Bölgesinin il ve ilçeleri, zamanla gidilip de dönülmeyen gurbet memleketleri, ikinci yurtlar olmuşlardır. Aksekililer bu yerlerde devamlı olarak yaşamaya başladıktan sonra, ekonomik özellikleri de değişmiştir. Ticarete yatkınlıkları ile bilinen Aksekililer, esnaf grupları içine girerek küçük dükkânlar açmışlar, kısa zaman içinde de seri üretim yapan atölyeler hatta fabrikalara sahip olmuşlardır. Ticaret hacimleri büyüyen Aksekililer ilçelerden çıkarak; İzmir, Aydın ve Manisa gibi büyük il merkezlerine taşınıp yerleşmişlerdir. Bugün İzmir gibi büyük bir şehrin en hareketli yerlerinden olan Kemeraltı Çarşısında, Aksekili onlarca esnafın bulunması, aslında gıpta edilecek bir ticari başarının sonucudur. İzmir'de sadece küçük esnaf olarak değil, yüzlerce istihdam yaratan tekstil sektörünün hazır giyim üretimi bölümünde faaliyet gösteren, sahibi Aksekili olan 15'den fazla firmanın bulunması da Toroslardan gelen bu insanların neler yapabildiklerinin anlaşılması açısından oldukça güzel örnekler oluşturmaktadır.

Akseki İlçesinden Ege Bölgesine yapılan göçlerde bazı yerleşmelerdeki ekstrem örnekler de göze çarpmaktadır. Örneğin Alaçeşme köyünden yaklaşık 300 hane Aydın Çine'de, Hocalar köyünden yaklaşık 200 hane İzmir Tire'de bulunmaktadır. Aynı şekilde Aydın Nazilliye bağlı olan Akseki köyünün de isim benzerliği açısından araştırma sahamıza bir bağlantının olabileceği de akla gelmektedir[426].

[426] ÖZEY, R.,2005, Akseki Köyü'nün Coğrafyası. Marmara Coğrafya Dergisi. S.11, s.1-26, İSTANBUL

Akseki İlçesinden yapılan göçlerin yöneldiği yerler arasında Antalya il merkezi ve Manavgat da oldukça önemlidir. Antalya il merkezi bağlı bulunulan idari merkez olması nedeniyle, Manavgat ilçe merkezi de konumu itibariyle Akseki İlçesinden yapılan göçlerin çekim merkezi olmuştur. Bununla beraber Manavgat'a yönelen göç hareketinin başlaması çok eski değildir. Bilindiği gibi Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren Akseki'nin gölgesinde kalan Manavgat ilçesi, turizm yatırımlarının artması ile gelişim göstermiş ve Akseki için bir çekim merkezi haline dönüşmüştür. Antalya şehrinde bulunan 1500 civarında Aksekili aile de ticaretin her kolunda istihdam bulmuştur. Antalya'da özellikle manifatura işleri ile uğraşan çok sayıda Aksekili aile vardır.

Akseki İlçesinden ülke içine yapılan göçlerden Karadeniz Bölgesine yönelik olanlar da dikkat çekmektedir. Sakarya'nın Akyazı ilçesi Taşbulak köyünde ve Zonguldak'ta Aksekililerin bulunduğu bilinmektedir. Zonguldak iline yapılan göçler Cendeve, Aşağıaşıklar ve Geriş gibi yerleşmelerden, Ereğli ilçesindeki maden ocaklarında çalışmak amacıyla yapılmış göçlerdir. Bilindiği gibi Zonguldak ve özellikle Ereğli ilçesi sahip oldukları kömür ocakları sayesinde, ülkemizin değişik yerlerinden göç alan yerleşmeler arasında bulunurlar[427].

Akseki İlçesinden büyük merkezlere yönelen göçlerin yurdumuzun diğer bölgelerindeki göçlerden yapısal olarak ayrılan bazı yönleri vardır. Bu ayrımların en önemlisi yurdumuzun genelinde görmeye alışkın olduğumuz kademeli göçün, Akseki ilçe merkezinde meydana gelmemesidir. Kademeli göç, kırsal kesimden iç göç olayına katılan insanların, öncelikle yakınlarında iyi bildikleri bir merkeze göç edip, belli bir süre burada kaldıktan sonra tekrar daha büyük bir merkeze göç etmeleri şeklinde gelişen göç hareketidir. Başka bir anlatımla kademeli göç, kırsal alandan yapılan göçlerin öncelikle bağlı bulunulan, eskiden beri ticari ve idari hizmetlerin alındığı ilçe merkezlerine, oradan da ülkenin diğer bölgelerine ulaşan göç hareketi olarak tarif edilmektedir. İç göç olayının bu tip kademeli şekilde meydana gelmesindeki temel neden, insanların yaşadıkları köylerinden ayrılmalarında öncelikle iyi bildikleri, nispeten alışkın oldukları yerleri tercih etmeleridir. Ancak Akseki ilçe merkezine yapılan göç olayının miktarı oldukça düşüktür ve hali hazırda

[427] KARAKUZULU, Z., 2002, Karadeniz Ereğli İlçesinin Coğrafyası. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Beşeri ve İktisadi Coğrafya Anabilim Dalı Yayımlanmamış Doktora Tezi Erzurum.

sadece 55 ailenin göç ettiği tespit edilmiştir. Bu, Akseki köylerinde çok fazla olan nüfus hareketlerini yansıtmayan bir değerdir. Göç hareketinin bu denli fazla olduğu bir sahada, normal şartlar altında, ilçe merkezinin daha fazla göç alması beklenmeliydi.

Akseki ilçe merkezine bağlı bulunan köylerden göç gelmemesinin ve dolayısıyla kademeli göçün görülmemesinin çeşitli nedenleri vardır. Bunlar;

-Akseki İlçesinden dışarıya yapılan göç olayının başlama tarihinin oldukça eski olması: bu sayede insanların akrabalık bağları ile bağlı oldukları yakınlarının da Akseki İlçesinden uzak merkezlerde bulunmaları, kırsal kesimden doğrudan dış merkezlere göçün meydana gelmesini hem kolaylaştırmış hem de cesaretlendirmiştir,

- Akseki ilçe merkezinin Cumhuriyetin ilk yıllarına göre oldukça sönük bir ticari hayata bürünerek geçmişteki önemi azalmış yerleşmeler arasına girmesi,

-Özellikle ilçe merkezinden güneydeki ve kuzeydeki pek çok köy yerleşmesinin ilçe merkezine uzak olmaları ve ticari ilişkilerini çevre ilçe merkezleriyle gerçekleştirmeleri: Akseki'nin fonksiyonelliği, güneyde kendinden uzakta bulunan pek çok köy yerleşmesi için, bir idari merkez olmaktan ileri gidememiştir. Bu yerleşmeler ticari ilişkilerini çoğunlukla Manavgat'la yapmışlar, ve göç olayında da Manavgat, bu yerleşmeler için kısmen de olsa kademeli göçün ilk merkezini oluşturmuştur.

Bu gibi sebeplerden dolayı, Akseki İlçesinden yapılan göçün kademe noktalarını bazen Manavgat ilçe merkezi ve Antalya il merkezinin bazen de Ege Bölgesindeki küçük ilçelerin oluşturduğu söylenebilir. Örneğin Aydın-Çine, İzmir-Tire, İzmir-Bayındır, Manisa-Salihli gibi ilçe merkezleri, Akseki kırsalından gelen insanların rahatlıkla adapte olabildikleri yerlerdir. Bu insanların bazılarının ise belli zaman sonra İzmir, Aydın gibi daha büyük merkezlere göç ettikleri de bilinmektedir. Öyleyse Kıyı Ege'de bulunan çeşitli ilçe merkezlerinin, Akseki'deki bazı köy yerleşmeleri ile Akseki ilçe merkezine oranla daha büyük etkileşimde bulundukları dahi söylenebilir.

Akseki ilçesinin güney yarısı ile kuzey yarısında yer alan yerleşmelerin göç verdiği yerler birbirinden ayrılır. İlçe merkezinden kuzeyde bulunan kırsal yerleşmelerde genellikle İstanbul merkezli göçler meydana gelirken, güneyde bulunan yerleşmelerde İzmir merkezli göçler meydana gelmiştir. Bu ayrıma istinaden

Akseki İlçesinin kuzey yarısı Marmara'ya, güney yarısı da Ege Bölgesine göç etmiştir denilebilir. Ancak bu genel karakterin içerisinde bazı istisnalarda bulunmaktadır. Örneğin, Akseki Kasabasından kuzeydeki Cevizli'ye yakın konumda bulunan Ceceler köylüleri, bulundukları yörenin aksine Aydın iline göç etmişlerdir. Ceceler köyünden yaklaşık 300 hane nüfus, Aydın iline yerleşip bir de dernek kurmuşlardır.

Akseki ilçesinden yurtdışına yapılan göç olayı iç göç olayı kadar rağbet görmemiştir. Bunda da Akseki insanının Türkiye içerisinde göç ettikleri yerlerde çalışma imkânı bulmaları ve hayat standartlarını yükseltmeleri esas rolü oynamıştır. Gerçekten de Akseki insanının, çoğu zaman yurt dışına gitmeye ihtiyaç hissetmemesi bu yerleşmelerde yurt dışı göçün fazla gelişmesine engel olmuştur.

Yurtdışına yapılan göçler içerisinde birinci sırayı ülkemizin genelinde olduğu gibi Almanya almıştır (Tablo 2.28). Toplam göç eden ailelerin % 89'u gibi çok yüksek bir bölümü Almanya'ya göç etmiştir. Bu değerlerin ortaya çıkmasında Almanya'nın, Türk işçilerini Avrupa'da ilk kabul eden ülke olmasının da rolü vardır. Almanya'dan sonra Hollanda, Fransa göç edilen diğer Avrupa ülkeleri olurken, Akseki'den Avustralya'ya göç eden aileler de ilçe nüfusunun göç hareketini oldukça uzak mesafelere taşımışlardır.

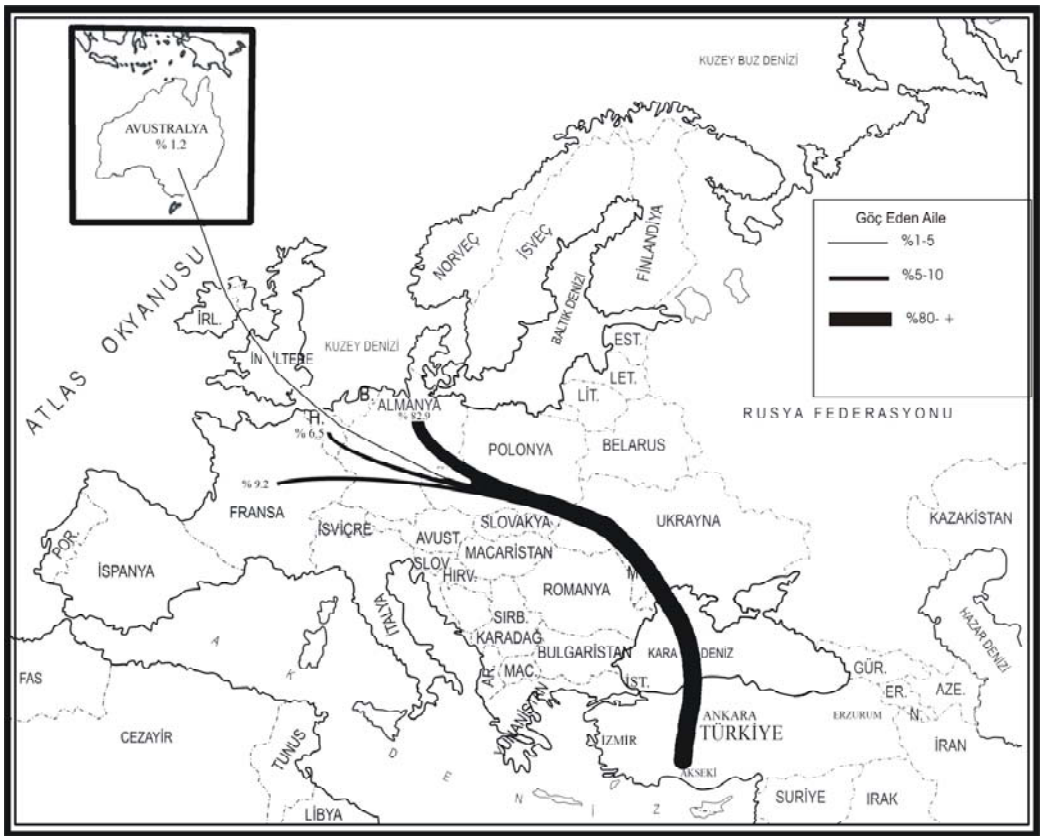
Tablo 2.28. Akseki İlçesinden Yurtdışına Gerçekleşen Göçlerin Gidilen Merkezlere Göre Dağılımı (1925-2005).

Göç Edilen Yer	Göç Eden Aile Sayısı	Yüzdesi (%)
Almanya	190	82,9
Fransa	21	9,2
Hollanda	15	6,5
Avustralya	3	1,2
Toplam	229	

Kaynak. Sahada yapılan anket sonuçlarından hesaplanarak hazırlanmıştır.



Harita 2.7. Akseki İlçesinden Yurtiçine Yapılan Göçlerin Yoğunluklarına Göre Dağılımı



Harita 2.8. Akseki İlçesinden Yurt Dışına Yapılan Göçlerin Dağılımı

Akseki ilçesinden yurtdışına yapılan göçler içerisinde Mısır'a yapılan göçleri ayrı incelemek gereklidir. Çünkü Cumhuriyet döneminde gerçekleşmeyen ancak hâla

daha izlerine rastlanan bu göçün, özellikle Çimi Köyü için ayrı bir yeri vardır.

Akseki'de 1754-1789 yılları arasında yöneticilik yapan Yeğen Mehmet Paşa'nın kurduğu nüfuz uzun süre etkili olmuştur. Yeğen Mehmet Paşa, Mısır'a vali olarak görevlendirildiğinde birçok Aksekilinin de Mısır'a taşınmasına, ticari işler sahibi olmalarına yardımcı olmuştur. Bu da Akseki ile Mısır arasında, doğrudan gelişen bir ilişki ortaya çıkarmıştır. Bugün Çimi köyünden hâla Mısır'da akrabaları olanlar bulunduğu gibi, bu köyden Mısır'a gidip gelmeler de devam etmektedir.

Göç eden Aksekililer için ekonomik düzeylerinin göstergesi olarak, köylerine modern malzemelerden yeni evler yaptırmak, önemli bir gelenek haline gelmiştir. Özellikle yurt dışında olan Aksekililer ile İstanbul ve İzmir gibi yerleşmelerde büyük esnaflar arasında yer alan Aksekili nüfus, doğup büyümeseler de bağlı oldukları köylerinde son derece modern meskenler yaptırarak ekonomik düzeylerini olduğu kadar Akseki sevgilerini de ortaya koyarlar.

Günümüzde ise Akseki İlçesinden dışarıya yönelen nüfus hareketleri, daha çok yakın merkezleri tercih etmektedir. Özellikle Ege ve Marmara'ya yönelen göçler neredeyse bitme noktasına gelmiş, sadece önceden buralara yerleşen Aksekililerle evlenerek, Ege ve Marmara'ya giden kadın nüfustan kaynaklanan bir hareket kalmıştır. Buna karşılık, Antalya merkez ile Manavgat ve kısmen de kuzeyde sınır komşusu olan Seydişehir ve Beyşehir ilçeleri, Aksekililerin son yıllarda gittikleri yerler arasında ön plana çıkan yerleşmelerdir.

Akseki İlçesi için anlatılması gereken diğer bir göç hareketi de yaylacılık için yapılan mevsimlik göçlerdir. Akseki ilçesi nüfusunun önemli bir bölümü ülke içindeki çeşitli büyük merkezlere göç ettiği için, ilçede geniş alanlar nüfustan yoksun kullanılmayan meralar haline gelmiştir. Bu yüzden Akseki İlçesi, özellikle kıyıya yakın olan yerleşmeler için, yaz aylarında hem sayfiye hem de hayvancılık amaçlı yaylacılık faaliyetlerine uygun ortamlar sunmaktadır.

Akseki İlçesi dikey yönde bir yaylacılık faaliyeti vardır ve bu faaliyetin büyük çoğunluğunu Manavgat ilçesine bağlı köylerden gelen yaylacılar gerçekleştirir. Manavgat'ın Karaöz, Ahmetler, Demirciler, Gençler, Gebece ayrıca Gündoğmuş ilçesinin Kalecik köyünden gelen yaylacılar, Akseki İlçesinde mevsimlik nüfus hareketlerine neden olmaktadır. Akseki İlçesinden de Kepez, Geriş, Cendeve, Çukurköy, Karakışla, Susuşahap gibi köy yerleşmelerinden yaylacılık için

hareket eden nüfus kitleleri vardır. Akseki İlçesinin kuzeyinde bulunan Gidengelmez Dağları, dikey yönde gelişen yaylacılık faaliyetinin kuzey sınırını oluştururken, buradan itibaren doğuya doğru devam eden yaylalar Bozkır, Hadim, Taşkent arazilerine kadar uzanmaktadır. Akseki İlçesinde yaz aylarında ciddi bir mevsimlik nüfus hareketi görülür. Bu nüfus hareketinin ortaya çıkmasında insanların farklı amaçlar doğrultusunda Akseki İlçesine gelmeleri etkili olmaktadır. Tatillerini köylerinde geçirmek için gelenler, kıyıdaki alçak köylerden yaylacılık için gelenler, son yıllarda gelişmeye başlayan Akseki'de ikinci ev edinme geleneğine bağlı olarak sayfiye amaçlı Akseki'ye gelenler düşünüldüğünde, Akseki İlçesinin nüfus miktarının yaz aylarında kış aylarına oranla, özellikle de kırsal kesimde, ciddi miktarlarda arttığı söylenebilir. Bu nüfus hareketleri köylerin ayrı ayrı tarihlerde yapmış oldukları şenlik dönemlerinde daha da net izlenebilir. Akseki ilçesi kış aylarında ne kadar seyrek nüfusluysa, yaz aylarında da o denli kalabalık nüfuslu bir hal almaktadır. Ancak bu nüfus hareketinin mevsimlik karakterde olduğu ve daimi nüfusmuş gibi değerlendirilemeyeceği de unutulmamalıdır.

2.2.4.Nüfusun sosyal ve ekonomik nitelikleri

2.2.4.1.Yaş ve cinsiyet yapısı

Nüfusun cins yapısı genel anlamda kadın erkek oranını ifade etmekte olup, 100 ya da 1000 kadına düşen erkek sayısı olarak tanımlanmaktadır[428]. Bir ülke nüfusunda, toplam olarak veya yaş gruplarına göre kadın-erkek nüfusundaki dağılış, yalnız demoğrafya yönünden değil, sosyal ve ekonomik yönden de büyük önem taşır. Örneğin evlenecek yaştaki kadın ve erkek nüfuslarında ortaya çıkacak bir oransızlık, evlenmeler hususunda güçlüklerin oluşmasına ve bazı sosyal sorunlara neden olabilir[429]. Kadın ve erkek nüfusundaki dengesizlik, cinslerin yaradılışındaki farklılık nedeniyle toplumsal, ekonomik, siyasal, askeri pek çok sorunun gündeme gelmesine yol açabilir. Doğurgan çağdaki kadın noksanlığı doğum oranının gerilemesine, genç ve ergin erkek nüfus azlığı, çalışma hayatının, en azından bazı sektörlerinin sekteye uğramasına ya da Türkiye gibi askerliğin belli bir dönemde erkek nüfusa yükümlülük

[428] TÜMERTEKİN. E., 1994, Beşeri Coğrafya'ya Giriş. İstanbul Üni. Yay. No:3819, Edebiyat Fakültesi Yay. No: 246, s.185, İSTANBUL
[429] TANDOĞAN, A., 1998, Demografik Temel Kavramlar ve Türkiye Nüfusu. Lega Kitabevi, s.110, TRABZON

olduğu ülkelerde, ülke savunmasının zaaf gösterilmesine ve ek önlemler alınmasına neden olabilir[430].

Türkiye'de nüfusun yaş ve cinsiyet yapısı incelendiğinde, Cumhuriyetin ilk yıllarındaki cinsiyet yapısının değiştiği, aradan geçen 80 yıllık sürede erkek nüfusun bariz şekilde arttığı görülmektedir. Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye genelinde olduğu gibi Akseki İlçesinde de, uzun yıllarını savaşlarla geçirmiş olmanın bir sonucu olarak cinsiyet yapısının kadınların lehinde olması son derece doğaldır. Ancak sonraki yıllarda, ülkenin içerisinde bulunduğu politik ve ekonomik şartların yöreden yöreye değişen karakterleriyle, kadın ve erkek nüfus farklılaşmasının yaşandığı da görülmektedir. Yörelerin ekonomik yapısı ve ülkenin içerisinde bulunduğu politik şartlar, bölgelerin cinsiyet oranlarını etkilemiştir.

Genel olarak bakıldığında, Cumhuriyetin ilk yıllarına göre günümüzde erkek nüfusun oransal olarak fazla olduğu anlaşılır. Bu şekilde bir fazlalığın ortaya çıkması ise, doğumların ve doğal ölümlerin kendilerine has durumları ile kontrol dışı gelişen bir istatistiktir. 1927'den beri, nüfusun daha çok erkek cinsiyetinde artmasının sebebini açıklayabilmek hemen hemen imkânsızdır. Bununla beraber herhangi bir yörede nüfusun cinsiyet yapısını etkileyen en önemli faktörlerden biri de göç hareketidir. İnsanların genellikle zorunlu sebeplerle yaptıkları göçler, cinsiyet oranlarını şekillendirmektedir. Bunlardan başka büyük nüfus kitlelerini hareket ettiren ekonomik yatırımlar, askeri merkezler, yatılı okullar, politik göçlerle zorunlu iskân edilen yerler, yörelerin cinsiyet yapısı üzerine etkili olan faktörlerdir. Ülkelerin içerisinde bulunduğu olağanüstü koşullar, savaşlar, seferberlik halleri ayrıca doğal afetler, göçmen kampları, sürgün bölgeleri, ayaklanmalar vs toplumsal olaylar da yörelerin cinsiyet yapısını değiştiren faktörler arasında sayılmalıdır.

Akseki'de nüfusun cinsiyet oranı araştırılırken toplam nüfus, kırsal nüfus ve ilçe merkezi nüfusu ayrı ayrı ele alınıp irdelenmiş ve bu üç nüfus grubu birbirleriyle kıyaslanmıştır.

Akseki ilçesinde uzun yıllar kadın nüfus fazlalığı hâkim olmuştur. İlk nüfus sayımının yapıldığı 1927 yılından itibaren, 1985 yılına kadar olan devrede kadınların oldukça fazla olduğu göze çarpar. Bu devre içerisinde cinsiyet oranının en düşük olduğu sayım yılı 1927'dir. Uzun yıllar savaşan bir toplumda savaşın hemen

[430] ÖZGÜR, M., 1998, Türkiye Nüfus Coğrafyası. GMC Basın-Yayın Ltd.Sti, s.67, ANKARA

akabinde, kadın nüfus fazlalığı olması son derece doğaldır. Ancak, Akseki İlçesinin 1927 yılındaki cinsiyet oranının sadece savaşla açıklanabilmesi mümkün değildir. Çünkü Akseki gibi Torosların üzerindeki Antalya'ya bağlı diğer ilçelerin nüfuslarında da erkek nüfus azlığı, kıyı ilçelerinde ise erkek nüfus fazlalığı vardır ve bu durumu da sadece savaşla açıklamak yeterli olmamaktadır. 1927 yılında Antalya genelinde ortaya çıkan cinsiyet oranları, çalışma amaçlı göç hareketlerinin daha o yıllarda etkili olduğunu gösterir. Toroslar üzerindeki yerleşmelerde göç, Türkiye geneline göre çok daha erken başlamış ve sonuç olarak toplam nüfus içerisinde ciddi oranda bir erkek nüfus azlığını ortaya çıkarmıştır. Nitekim aynı yılda yurdumuzun cinsiyet oranı %93, Antalya ilinin cinsiyet oranı % 85,5 iken, Akseki ilçesinde cinsiyet oranı %66,2 gibi oldukça düşük bir seviyede gerçekleşmiştir.

Tablo 2.29. Akseki İlçesinde Sayım Dönemlerine Göre Toplam Kadın-Erkek Sayıları ve Nüfusun Cinsiyet Oranları (1927-2000).

Sayım Yılı	Erkek Nüf.	%'si	Kadın nüf.	%'si	Top. Nüfus	Cins.Or. (%)
1927	9799	39,8	14805	60,2	24604	66,2
1935	11546	41,3	16351	58,7	27897	70,6
1940	10534	41,8	14617	58,2	25151	72,1
1945	11435	42,4	15484	57,6	26919	73,8
1950					27686	
1955	11450	44,9	14041	55,1	25491	81,5
1960	12668	46,4	14633	53,6	27301	86,5
1965	12409	46,3	14384	53,7	26793	86,2
1970	12233	46,7	13928	53,3	26161	87,8
1975	13809	49,6	13992	50,4	27801	98,7
1980	14008	48,9	14595	51,1	28603	96,0
1985	18284	50,9	17637	49,1	35921	103,7
1990	16275	53,8	13954	46,2	30229	116,6
1997					42912	
2000	22660	53,3	19807	46,7	42467	114,4

Kaynak: D.İ.E. Verilerinden Hazırlanmıştır.

Cumhuriyet tarihi boyunca Akseki İlçesi nüfusunun cinsiyet oranı, hemen bütün sayım yıllarında, bir önceki sayım devresine göre artmıştır. Cinsiyet oranı 1985 yılından sonra %100'ü aşmış ve en yüksek oranına %116,6 ile 1990 sayımında ulaşmıştır. Bu değerlerden, Cumhuriyet tarihi boyunca Akseki ilçesindeki en önemli artışların erkek nüfusta gerçekleştiği, hatta erkek nüfusun 1927 ile 1990 yılları arasındaki devrede oransal olarak iki kata yakın arttığı anlaşılmaktadır. Çünkü 1927 yılında cinsiyet oranı yaklaşık %66,5 iken, 1990 yılında %116,6' ya yükselmiştir.

Son yapılan 2000 yılı sayımında da Akseki İlçesinin cinsiyet oranındaki yüksek seviye devam etmektedir. Ancak bu değerlerin ortaya çıkması, elbetteki doğumların genel karakteri ile açıklanamaz. Bu değerler üzerinde, yerleşmelerin nüfuslarında yapılan abartıların yanıltıcı etkisi oldukça büyüktür.

Tablo 2.30. Akseki Kasabasının Sayım Devrelerine Göre Cinsiyet Oranları

Sayım Yılları	Erkek	Kadın	Cinsiyet Oranı
1927	994	1661	59,8
1935	1531	1947	78,6
1940	1374	2077	66,1
1945	1360	1849	73,5
1950			
1955	1319	1241	106,3
1960	1349	1259	107,1
1965	1384	1121	123,4
1970	2022	1673	120,8
1975	2746	2395	114,6
1980	3728	3087	120,7
1985	4944	3409	145,0
1990	6596	4427	149,0
1997			
2000	5805	4758	122,0

Kaynak: D.İ.E. Verilerinden Hazırlanmıştır.

Akseki Kasabası nüfusundaki cinsiyet oranları, toplam nüfustaki cinsiyet oranlarına pek benzemez. Bu grup nüfusun cinsiyet oranları çok dalgalı bir seyir izlemektedir. Nitekim 1927'de, Akseki Kasabası nüfusu cinsiyet oranının, toplam nüfus cinsiyet oranından daha düşük olmasına rağmen, kısa sürede farkın kapandığı hatta erkek nüfus lehinde değiştiği görülmektedir. 1940 yılına gelindiğinde ise, ilçe merkezi nüfusunun cinsiyet oranı tekrardan düşmüştür. 1935-1940 devresindeki bu düşme hareketi, askere alımların artması ile açıklanabilir. Bu devrenin cinsiyet oranı bir önceki devreye göre 12 puan birden gerileyerek, Cumhuriyet dönemi boyunca 1927'den sonraki görülen en düşük cinsiyet oranına ulaşmıştır. Ülkemizde ilk yoğun şehirleşme hareketlerinin başladığı 1950'li yılların başından itibaren ilçe merkezi nüfusunun cinsiyet yapısı da değişmiştir. Gerçekten de ilçe merkezi nüfusunun cinsiyet oranları 1945'de 73 iken, 1955'de 106.3'e yükselmiştir. Bu devrede ilçe merkezindeki erkek nüfus artışında, 2. Dünya Savaşının sona ermesi ile seferberlik halinin ortadan kalkması sonuncu terhis olan asker nüfus rol oynadığı gibi, kırsal

kesimden ilçe merkezine yönelen az sayıdaki nüfus hareketi ve okulların kapasitelerinin artması da etkili olmuştur. Nitekim kapalı bir kültürle yetişen Akseki köylerinde kız çocuklarının okuması da o yıllarda gereksiz görülür ve okuyan nüfus daha çok erkeklerden oluşurdu.

Akseki ilçe merkezinde 1955 yılından sonra daima erkek nüfus fazlalığı vardır. Bununla beraber 1980-1985 devresinde bu değer daha da artmıştır. Bu devrenin sonunda Akseki ilçe merkezinde cinsiyet oranı %145'e, 1990 da ise %149'a yükselmiştir. 1980-1985 yılları arası ülkemizde ikinci bir şehirleşme dönemi olarak ayırt edilebilir. Bu devre kırsal nüfusun azaldığı buna karşılık şehirli nüfusun arttığı bir dönemdir[431]. Bunun neticesinde idari olarak çevresindeki yerleşmelerin merkezi konumunda olan yerleşmeler, yani ilçe veya il merkezi olanla, çoğunlukla işgücünü oluşturan erkek nüfusu kendilerine çekmişler, bunun sonucu olarak ta hemen tüm Anadolu'da 1985 yılı cinsiyet oranlarında erkeklerin fazlalığı ortaya çıkmıştır.

Bu dönemde şehirleşme hareketinin en fazla olduğu bölge Güneydoğu Anadolu, ikinci sırada ise araştırma sahamızın içerisinde yer aldığı Akdeniz bölgesi gelmektedir[432]. O halde Akdeniz bölgesinin tamamında kırlardan merkezi yerleşmelere doğru bir nüfus hareketinin olduğu ve bu hareketin sonucunda yerleşmelerin cinsiyet oranlarının değiştiği aşikârdır. Zaten Akseki'nin bağlı olduğu il merkezi olan Antalya genelinde, en yüksek cinsiyet oranlarının 1985 ve 1990 yıllarında gerçekleşmesi de Akseki ilçe merkezindeki cinsiyet oranlarıyla bir paralellik göstermektedir. Bu dönem öğrenci yurtlarının açılmaya başladığı, hizmetler sektörünün geliştiği ve ticari aktivitenin arttığı yıllardır ve ilçe merkezi cinsiyet yapısında belirgin bir erkek nüfus fazlalığı ortaya çıkmıştır. Nüfus gruplarına göre cinsiyet oranlarını gösteren grafik incelendiğinde, ilçe merkezi nüfusunun cinsiyet oranının daha 1955'de 100'ü aştığı ve bir daha bu sınırın altına inmediği görülür. Aynı grafikte toplam nüfus ve kırsal kesim nüfusunun grafik eğrileri incelendiğinde ise, toplam nüfusun 1985 yılında, kırsal nüfusun ise 1990 yılında 100'ün üzerinde değerlere ulaştığı anlaşılır. O halde Akseki ilçesi sınırları içerisinde 1955'den önce bütün nüfus gruplarında kadın nüfus fazlalığı varken, 1955-1990

[431] ÖZGÜR, M., 1998, a.g.e., s.59, ANKARA
[432] ÇETİK, S.,1992, Türkiye Şehir ve Köy Nüfusunun Yaş ve Cinsiyet Yapısı (1980-1985). Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Sosyal Planlama Genel Müdürlüğü Planlama Dairesi, s.43, ANKARA

yılları arası ilçe merkezinde erkeklerin, köylerde ise kadınların fazlalıkta olduğu, 1990'dan sonra da her iki nüfus grubunda da erkeklerin fazla olduğu dönemlerin ortaya çıktığı anlaşılır.

Akseki İlçesi kırsal nüfusunun cinsiyet oranları ise toplam nüfus cinsiyet oranı ile oldukça büyük benzerliklere sahiptir (Tablo 2.31). Toplam nüfus da olduğu gibi Akseki İlçesi kırsal nüfusunda da uzun yıllar kadın nüfus fazlalığı görülmüştür. Bu durum Akseki İlçesi kırsal alanlarının ekonomik potansiyeli ve göç ile alakalıdır.

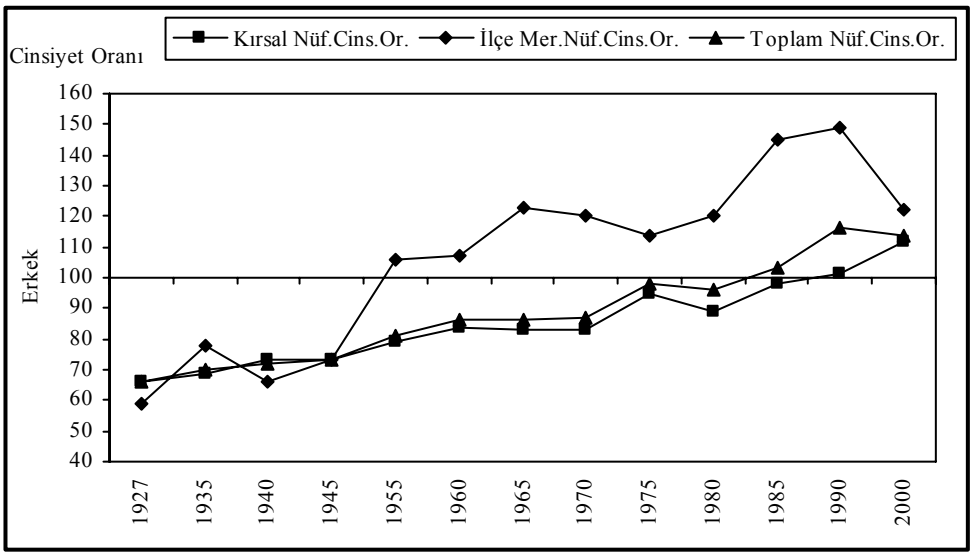
Tablo 2.31. Akseki İlçesi Kırsal Nüfusunun Sayım Devrelerine Göre Cinsiyet Oranları

Sayım Yılları	Erkek	Kadın	Cinsiyet oranları
1927	8805	13144	66,9
1935	10015	14404	69,5
1940	9160	12540	73,0
1945	10075	13638	73,9
1950			
1955	10131	12800	79,1
1960	11319	13374	84,6
1965	11025	13253	83,2
1970	10211	12255	83,3
1975	11063	11597	95,3
1980	10280	11508	89,3
1985	13340	13518	98,6
1990	9679	9527	101,5
1997			
2000	16855	15049	112,0

Kaynak: D.İ.E. Verilerinden Yararlanarak Hazırlanmıştır

Kırsal nüfusun yıllara göre cinsiyet oranları incelendiğinde, en düşük değerlerin diğer nüfus gruplarında olduğu gibi, 1927 yılında gerçekleştiği anlaşılır. Bu yıldaki cinsiyet oranı toplam nüfusun 1927 yılındaki cinsiyet oranı ile hemen hemen aynı değeri göstermektedir. Bu yıldan sonra 1990 sayımına kadar geçen sürede kırsal nüfus içersinde daima kadın nüfus fazlalığı olmuş, bu durumda yörenin bir türlü yerli ekonomiye geçememesi ve önü kesilemeyen göçlerle ilişkilendirilmiştir. Toplam nüfusun seyri içerisinde, erkek nüfusun devamlı bir artış gösteriyor olmasına karşılık, kırsal alandaki erkek nüfusun devamlı olarak kadın nüfustan az miktarda kalması, bu sahalardan dışarıya yönelik göç olayına çoğunlukla erkek nüfusun katıldığını göstermektedir. Çalışmak için köylerden ayrılan nüfusun öncelikle erkek nüfus olması, kadınların ise köydeki ekonomik umutların tamamen

kesildiği, gidilen yerlerde yaşamı bütün yıl sürdürebilecek bir istihdam bulunduğu zaman köyden ayrılması, ancak 20 yy'ın sonuna doğru dengelenen bir cinsiyet oranı ortaya çıkarmıştır. Akseki İlçesinde kırsal nüfus ile ilçe merkezi nüfusu düşünüldüğünde, ilçe merkezi nüfusunda erkeklerin, kırsal nüfusta ise kadınların fazla olması, yöredeki nüfus hareketinin nedenleri hakkında da açık bir fikir vermektedir (Şekil 2.9).



Şekil 2.9. Akseki İlçesindeki Çeşitli Nüfus Gruplarında Cinsiyet Oranının Yıllara Göre Değişimi (100 kadına düşen erkek sayısı)

Nüfusun yaş yapısını ortaya koyabilmek için dar ve geniş aralıklı olmak üzere iki tür nüfus gruplandırması yapılır. Bunlardan geniş aralıklı olanı bilindiği gibi 0-14, 15-64 ve 65-+ olarak ayırt edilen ve genellikle herhangi bir nüfus kitlesinin işgücü potansiyelini ortaya koymak için yapılan gruplandırmadır. Nüfusun dar aralıklı gruplandırması ise 0-4 yaş grubuyla başlayıp, her dört yıllık yaş dilimini bir grup kabul ederek devam eden gruplandırmadır. Dar aralıklı nüfus gruplandırması da herhangi bir nüfus kitlesinin olağan veya olağandışı hareketlerini, demografik yapının geçmişten günümüze ne şekilde geliştiği, gelecekte ise nasıl şekillenme eğilimi göstereceğinin ortaya konulması açısından önemlidir. Hakikatte nüfusun yaş

gruplarına göre dağılımı işgücü kapasitesi, gıda ve hizmetlere olan ihtiyaç, aile tipleri, ölüm ve doğum oranları ile göçler bakımından da önem taşımaktadır[433].

Nüfusun yaş ve cinsiyet yapısı en ayrıntılı ve görsel şekilde nüfus piramitleri ile gösterilebilir. Ülke ya da bölgelerin nüfus piramitlerine bakılarak o alandaki nüfus hareketleri hakkında bilgi sahibi olunabilir. Hatta nüfusun yaş ve cinsiyet yapısını bir arada gösteren bu piramitlerin o alanın demografik yapısı yanında, toplumsal-ekonomik tarihi hakkında bilgi verdiği de kabul edilmektedir[434].

Akseki nüfusunun dar ve geniş aralıklı gruplandırması kırsal, ilçe merkezi ve toplam nüfus olarak ayrı ayrı ele alınıp bu çerçevede değerlendirmeler yapılacaktır.

Akseki'deki her üç nüfus grubunun da dar aralıklı yapısı incelendiğinde, hiçbir nüfus aralığının payının %10'un üstüne çıkmadığı görülür. Genel olarak dar aralıklardaki nüfus sayıları, içerisinde bulundukları nüfus grubunun en fazla %5 ile %10'u arasında bir değerini temsil etmektedir. Özellikle toplam nüfus ve kırsal nüfusun dar aralıklı nüfus yapısı incelendiğinde, nüfus aralıklarının yüzde olarak ağırlıkları %4 ile %8 arasında değiştiği ve sadece toplam nüfustaki 85+ aralığında ağırlığın %2'nin altına düştüğü görülür. Bunun dışındaki hiçbir nüfus aralığının oranı %2'nin dahi altına düşmez. Dar aralıklı nüfus gruplarının bu dağılımları ile özellikle toplam nüfus ve kırsal nüfusta, aralıklar arasında farkın ortadan kalktığı, herhangi bir aralığın baskın duruma geçmediği bunun da sık rastlanabilen bir durum olmadığı belirtilmelidir. Dar aralıklı nüfus gruplarının bu özelliği de toplam nüfus ve kırsal nüfus piramitlerinin daha çok dikdörtgen şekilli olmasına neden olmuştur.

İlçe merkezi nüfusunun dar aralıklı yapısı incelendiğinde ise, diğer nüfus türlerinin aksine, aralıklar arasında farkların olduğu göze çarpar. İlçe merkezinde en yüksek sayıda nüfusu bulunduran 30-34 yaş grubu ile, en az nüfusun bulunduğu 85+ grubu arasında yaklaşık 30 kat fark vardır. Dar aralıklı nüfus gruplandırmasının ekstrem noktaları arasında bu denli farkın bulunması da bu nüfus grubuna ait piramidin nispeten üçgen şekilli olarak oluşmasına sebep olmuştur.

Akseki ilçe merkezinde nüfusun dar aralıklı gruplandırması incelendiğinde en fazla nüfusun, 30-34 yaş grubunda olduğu görülür. İlçe merkezinde bu grubun öne çıkmasının, yerleşmenin fonksiyonel özelliğinden kaynaklandığı söylenebilir. Bir

[433] TÜMERTEKİN. E., ÖZGÜÇ, N., 1998, Beşeri Coğrafya İnsan, Kültür, Mekan. Çantay Kitabevi, s.282, İSTANBUL
[434] TÜMERTEKİN. E., ÖZGÜÇ, N., 1998, a.g.e. s.284,

hizmet kasabası niteliğinde olan yerleşme, bu sektörde istihdam yarattığı için çalışma çağı nüfusu içerisinde kalan 30-34 ve 35-39 yaş grupları en kalabalık nüfus grupları olarak öne çıkmıştır. Akseki ilçe merkezinin nüfus piramidinde 0-4 yaş grubu nüfusun azaldığı ve doğum oranlarının sürekli düştüğü görülmektedir. İlçe merkezi nüfusu 15-19 yaş aralığına kadar nispeten standart şekilde artış gösterirken, 20-24 yaş grubu erkek nüfusunun düşmesi, bu yaş dilimindeki erkek nüfusun askerlik yükümlülüğünden dolayı sahadan ayrıldığını akla getirmektedir. Nitekim 0-4 ile 15-19 yaş grupları içerisinde daima erkek nüfus fazlalığı varken, 20-24 yaş grubunda ise kadın nüfus fazlalığı ile karşılaşılması bu düşünceyi doğrulamaktadır.

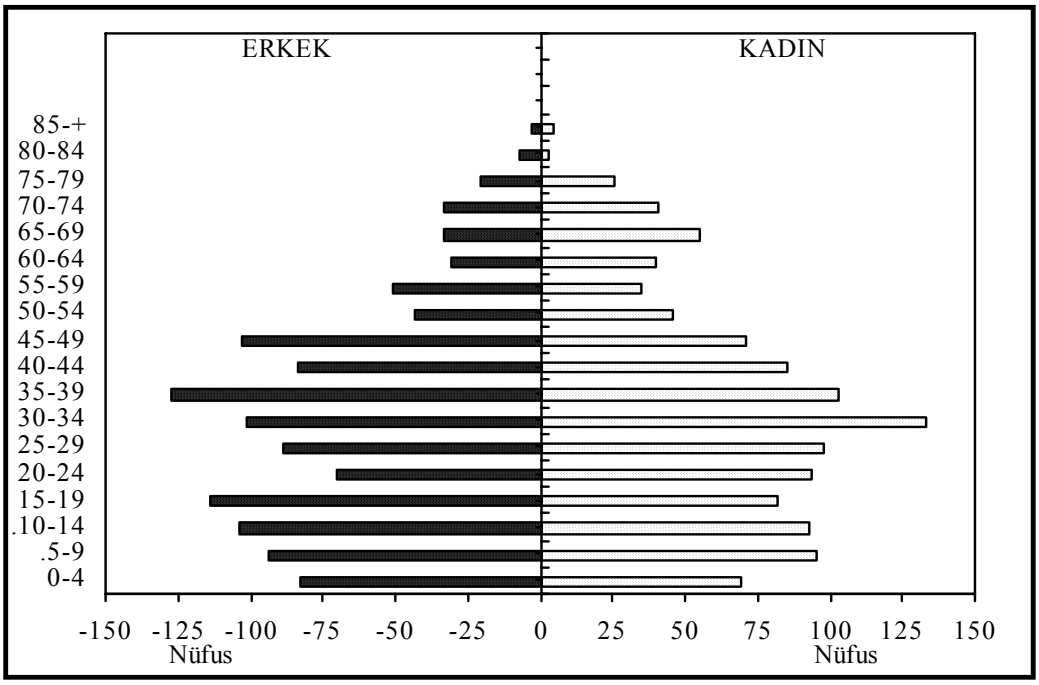
Tablo 2.32. Akseki'de İlçe Merkezi Nüfusunun Dar Aralıklı Gruplandırılması (2006)

Yaş Grubu	Erkek	%'si	Kadın	%'si	Toplam	%'si
0-4	83	54,7	69	45,3	152	6,4
5-9	94	50,0	95	50,0	189	8,0
10-14	104	52,3	93	47,2	197	8,3
15-19	114	58,2	82	41,8	196	8,3
20-24	70	42,7	94	57,3	164	7,0
25-29	89	47,6	98	52,4	187	7,9
30-34	101	43,2	133	56,8	234	9,9
35-39	127	55,3	103	44,7	230	9,8
40-44	84	50,0	85	50,0	169	7,1
45-49	103	59,2	71	40,8	174	7,4
50-54	43	48,4	46	51,6	89	3,8
55-59	51	59,4	35	40,6	86	3,7
60-64	31	43,7	40	56,3	71	3,0
65-69	33	37,5	55	62,5	88	3,7
70-74	33	44,6	41	55,4	74	3,1
75-79	21	44,7	26	55,3	47	1,9
80-84	7	70,0	3	30,0	10	0,4
85-+	3	37,5	5	62,5	8	0,3
Toplam	1191	50,4	1174	49,6	2365	100,0

Kaynak: Merkez Sağlık Ocağı Hane Halkı Belirleme Anketleri (2005)

Buna mukabil Akseki ilçe merkezinde nüfusundaki dar aralıklı nüfus gruplarından 20-24 yaş grubuyla başlayan erkek nüfus azlığı, 30-34 yaş grubunda sona ermektedir. Yani Akseki ilçe merkezinde, 20-34 yaşları arasında kalan nüfus içerisinde erkek nüfusun payı daha azdır. Bu durumda sahadan dışarıya çalışmak için gidenlerin, yani bir göç hareketinin olduğunu kanıtlamaktadır. İlçe merkezi nüfusu içerisinde, 0-4 ve 15-19 grupları arasındaki erkek nüfusun durumu ile 20-24 ve 35-39

grupları arasındaki erkek nüfusun durumu birbirine çok benzemektedir. Bu benzerlik sahada doğum oranlarının azalması ve 20 yaş grubundaki askerlik yükümlülüğü nedeniyle sahadan ayrılanlarla bir azalma meydana gelmesi ve askerlikten hemen sonra bölgeden dışarıya yapılan göçten kaynaklanmaktadır. Nitekim ilçe merkezinde erkek nüfus olarak 5-9 yaş grubunda 104 kişi bulunurken, 25-29 yaş grubunda 89 kişi, 10-14 yaş grubunda 104 kişi, 30-34 yaş grubunda 101 kişi bulunmaktadır. Sahada göç hareketinin en fazla meydana geldiği dönem, 20-30 yaş aralığıdır. Bu yaş aralığındaki nüfus hareketinin sonucu olarak doğumların ve 0-10 yaş grubu nüfusunda azalma ortaya çıkmaktadır. Doğumların azalmasında anne-baba olma potansiyeli en yüksek olan 20-30 yaş aralığının sayıca az olmasının etkisi büyüktür. Nitekim 20-30 yaş aralığı ile 0-10 yaş aralığının benzerliği, anne-baba olabilecek yaştaki insanlardan özellikle erkeklerin göçe katılması ile alakalıdır.



Şekil 2.10. Akseki'de İlçe Merkezinde Nüfusun Dar Aralıklı Nüfus Pramidi

Akseki ilçe merkezi nüfusunun dar aralıklı piramidi incelendiğinde, erkek nüfustaki standart hareketlerin kadın nüfusta aynı şekilde görülmediği anlaşılır. Nitekim 0-4 yaş grubu bir tarafa bırakılırsa, 5-9 ve 25-29 yaş grubu arasında kalan bölümde kadın nüfus sayısı birbirine çok yakındır. Aynı yaş gruplarında bulunan erkek nüfusa oranla kadın nüfusun daha az hareketli olduğu gözlenir. Erkek nüfusta 35-39 yaş grubunda görülen yüksek nüfus kitlesi, kadın nüfus için daha erken yaşta

ve daha yüksek olarak gerçekleşmektedir. Kadın nüfusun dar aralıklı gruplandırılmasında en yüksek değere 30-34 yaş grubunda ulaşılır.

Akseki ilçe merkezi nüfus piramidinde dikkati çeken hareketlerden bir diğeri de 50-54 yaş grubundan itibaren gerçekleşen hızlı düşüşlerdir. 0-4 yaş grubu dikkate alınmazsa 50-54 yaş grubuna kadar bütün yaş gruplarının ilçe merkezi nüfusu içerisindeki ağırlığı %7'den daha yüksek iken, 50-54 yaş grubundan itibaren yaş gruplarının ilçe merkezi nüfusu içindeki oranları, yarı yarıya düşerek %4'ün altına inmektedir. Bu durum gerçekte 1950-1954 yılları arasında doğanları kapsadığından, bu azalışın tarihsel bağlarını da düşünmek gerekir. 1950-1980 yılları arasında sahadan dışarıya göç hareketlerinin oldukça yoğun olması ve bu göç hareketine katılanların 20-35 yaş aralığında bulunması, 1935-1955 aralığında doğanların 1980'lere kadar sahadan göç ettiklerini ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle Akseki ilçe merkezi nüfusunda 1955 ve öncesi doğanları kapsayan 50 yaş üstündeki nüfus gruplarında oldukça dikkat çekici bir nüfus azalması karşımıza çıkmaktadır.

Akseki İlçesi kırsal nüfusunun yaş grupları arasına hemen hemen eşit dağılmasından dolayı, kırsal nüfus piramidinin bilinen türlerin dışında bir düzende ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Şekil 2.11). Daha önce de ifade edildiği gibi kırsal nüfus içinde hiçbir yaş grubunun oranı, %2'nin altına düşmediği gibi, hiçbir yaş grubu da %9'luk bir değere ulaşamamaktadır. Bu da piramidin üçgen şeklinin bozulmasına neden olmuştur.

Akseki İlçesi kırsal nüfusunun piramidi genel olarak incelendiğinde, sahaya has özellikler dikkate değerdir (Tablo 2.33). Örneğin dar aralıklı yaş yapısı içinde nüfusun en fazla olduğu grup 70-74 yaş grubudur. Bu grubun toplam kırsal nüfus içerisindeki oranı ise %8,3'dür. Yaş gruplarının kırsal nüfus içerisindeki oranları dikkate alındığında en düşük değerlerin piramidin iki ucunda olduğu gözlenir. Gerçektende 85-+ grubu ile 0-4 yaş grubu kırsal nüfus içerisinde en az nüfus barındıran gruplardır. Bunları şekillendiren etkiler ise, doğumların hızlı bir şekilde azalış eğilimine girmesi ve 80 yaş üstü nüfusta ise artan ölüm oranlarıdır. Ülkemizde özellikle 1990 yılından itibaren doğum kontrol yöntemleri ile doğum oranlarının düşmesine bağlı olarak, nüfus piramitlerinin 15-19 yaş grubuna kadar olan bölümünde tabana doğru bir daralma görülmektedir. Akseki İlçesi kırsal nüfus piramidinde de gözlenebilen bu daralma, 15-19 yaş grubunda sona erer. Akseki İlçesi

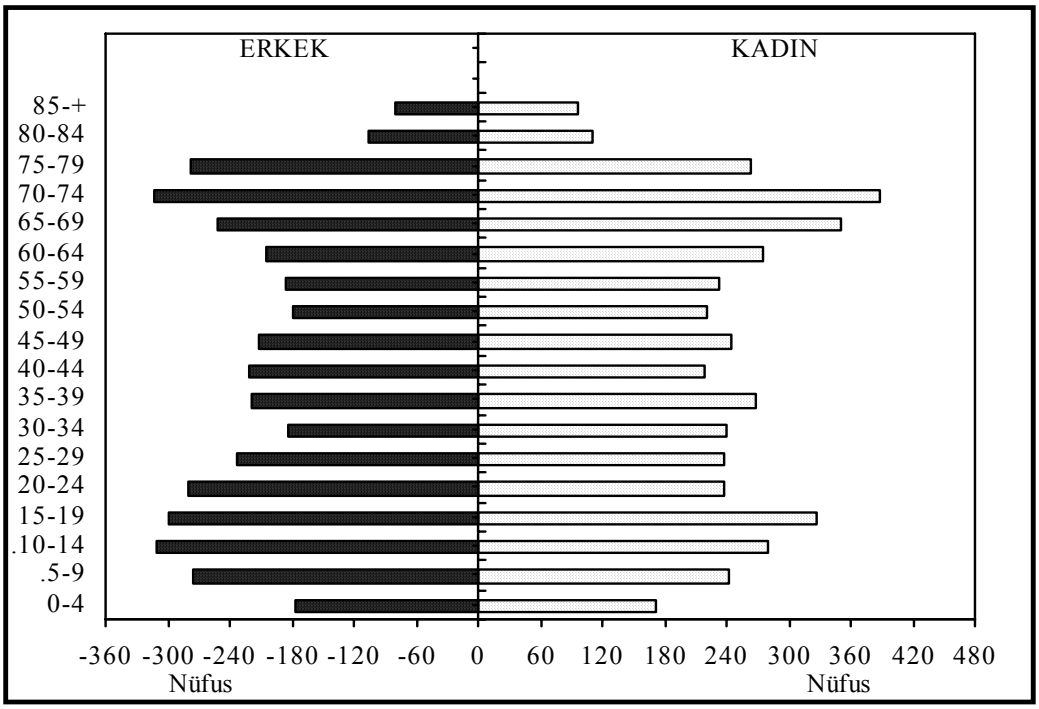
kırsal nüfusu içinde 15-19 yaş grubu, 70-74 yaş grubundan sonra en fazla nüfusun bulunduğu gruptur. Bu grubun toplam kırsal nüfus içindeki oranı ise, %7,5 kadardır. 15-19 yaş grubunda dikkati çeken hususlardan bir diğeri de, kadın nüfusun daha fazla olmasıdır. Akseki ilçe merkezi nüfusuyla tam tersi bir durum gösteren bu özellik, her iki piramit karşılaştırıldığında bu yaş grubunda erkek nüfusun hareketli olduğunu, ama kadın nüfusun genelde yerinde kaldığını ortaya koymaktadır.

Tablo 2.33. Akseki İlçesi Kırsal Nüfusunun Dar Aralıklı Gruplandırılması (2006)

Yaş Grubu	Erkek	%'si	Kadın	%'si	Toplam	%'si
0-4	177	50,9	171	49,1	348	4,1
5-9	275	53,2	242	46,8	517	6,1
10-14	311	52,8	279	47,2	590	7,0
15-19	300	47,8	328	52,2	628	7,5
20-24	281	54,2	238	45,8	519	6,2
25-29	233	49,5	238	50,5	471	5,6
30-34	184	43,5	239	56,5	423	5,0
35-39	220	45,1	268	54,9	488	5,8
40-44	221	52,3	219	49,7	440	5,2
45-49	211	46,4	244	53,6	455	5,4
50-54	179	44,9	220	55,1	399	4,7
55-59	186	44,4	233	55,6	419	5,0
60-64	205	42,8	275	57,2	480	5,7
65-69	252	41,9	350	58,1	602	7,2
70-74	314	44,8	388	55,2	702	8,3
75-79	278	51,3	264	48,7	542	6,5
80-84	107	49,4	110	50,6	217	2,6
85-+	79	45,2	96	54,8	175	2,1
Toplam	4013	47,7	4402	52,3	8415	100,0

Kaynak: Murtiçi, Kuyucak, Cevizli, Geriş sağlık ocakları hane halkı belirleme anketleri (2005)

Akseki İlçesi kırsal nüfusunda 20-34 yaş aralığı da ilçe merkezi ile tam zıt özellikler göstermektedir. İlçe merkezi nüfusu içinde 20-24 yaş aralığında azalış gösteren erkek nüfusun, 35-39 yaş grubuna kadar artış gösterdiği görülürken, kırsal nüfus içinde 15-19 yaş grubundan itibaren azalmaya başlayan erkek nüfusun, 30-34 yaş grubuna kadar devamlı olarak azaldığı izlenmektedir. Bu durumda kırsal alandan çalışmak amacı ile yapılan göç hareketini ortaya çıkarmaktadır.



Şekil 2.11. Akseki İlçesi Kırsal Nüfusunun Dar Aralıklı Nüfus Pramidi.

Akseki İlçesi kırsal kesim nüfusu içerisinde erkek nüfus 20-34 yaş aralığında devamlı olarak azalırken, kadın nüfusun hemen hemen aynı kalması bu yaş grubunda nüfus hareketlerinin belli bir süreden sonra durağan hale geldiğini, özellikle evlilik olayları gerçekleştikten sonra kadın nüfusun kırsal yerleşmelerden hemen ayrılmadığını gösterir. Özellikle 25-39 yaş aralığında devamlı olarak kadın nüfusun fazla olması, günümüzde göçlerin karakterinin farklı olduğunu, öncelikle erkek nüfusun çalışmak için köyden ayrıldığını ortaya çıkarır. Bunda kırsal yerleşmelerde yaşamın daha kolay, yaşam gereksinimlerinin daha az ve kolay karşılanabiliyor olması ile büyük şehirlerde karşılaşılan zorlukların giderek artması da rol oynamaktadır. Akseki İlçesi kırsal nüfusu içinde çocuk nüfus bir tarafa bırakıldığında, 20-24, 40-44 ve 75-79 yaş grupları dışındaki bütün nüfus gruplarında kadın nüfus fazlalığı görülür. Kırsal nüfusun toplamında da %52'nin üzerinde bir kadın nüfus bulunmaktadır. Kırsal alanda erkek nüfusun en düşük olduğu yaş grubu, %41,9'luk oranı ile 65-69 yaş grubudur.

Akseki İlçesi kırsal kesim nüfusunun dikkati çeken en önemli özelliği ise yaşlı nüfusun fazlalığıdır. Özellikle 60 yaş üzeri nüfus, toplam kırsal nüfusun 1/3'üne yakın bölümünü (% 32,4) oluşturmaktadır. Bu özellik daha da ifade edileceği gibi, bağımlı nüfus oranını da oldukça arttırmıştır. Akseki İlçesi kırsal kesim nüfusu

içerisinde öne çıkan yaşlı nüfus fazlalığı piramitte incelenirse, aslında yaşlı nüfustaki artışın 50-54 yaş grubundan itibaren başladığı dikkati çeker. İlçe merkezi nüfusu ile düşünüldüğünde tam tersi bir özellik olan bu durumun ortaya çıkmasında, diğer il ve ilçelerde emekli olan nüfus kitlesinin köylerine dönüş yaptıklarını ve emeklilik günlerinde çoğunlukla köylerde olduklarını göstermektedir. Nüfusun bu cinsiyet yapısının ortaya çıkması üzerinde, insanların halen mevsimlik karakterli de olsa çalışmak için başka yerlere gitmelerinin de etkisi vardır. Akseki ilçesinden gurbette çalışanların sayıları düşünüldüğünde bu tip bir nüfus hareketine katılanların sayısı çok az olmakla beraber, zaten düşük olan kırsal kesim nüfusu içerisinde ciddi bir değer oluşturdukları anlaşılır. Kırsal nüfus içerisinde 50-54 yaş grubundan itibaren artmaya başlayan nüfusun en yüksek değeri 70-74 yaş grubunda ulaşıldıktan sonra önce yavaş, 80 yaşından itibaren de hızlı bir düşüş gerçekleşmektedir. Bu da sahada ortalama yaşın hangi değerlere ulaştığını ve ölümlerin hangi yaşlarda yoğunluk kazandığı hakkında fikir vermektedir.

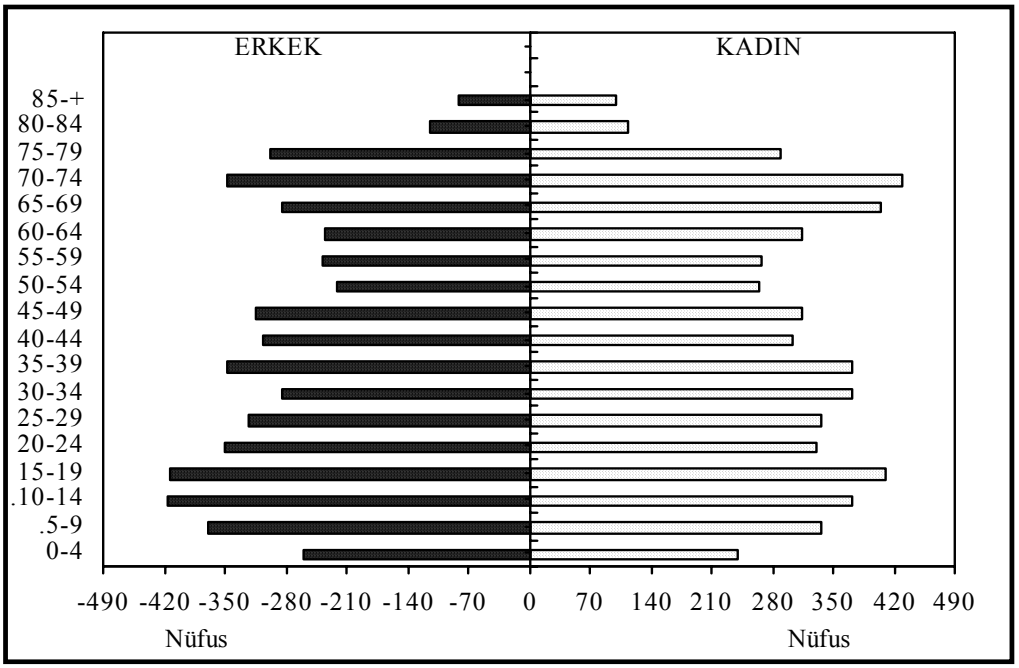
Akseki İlçesi kırsal kesim nüfusu ile toplam nüfusunu gösteren piramitler incelendiğinde, her ikisinin de birbirine oldukça benzediği görülmektedir. Çünkü toplam nüfus içinde kırsal nüfusun payı yaklaşık olarak %80, ilçe merkezi nüfusunun payı ise %20 kadardır. Akseki İlçesi toplam nüfusunun dar aralıklı yaş yapısı incelendiğinde nüfusun, kırsal nüfusta olduğu gibi, yaş grupları arasına fazla bir farklılık göstermeden yayıldığı anlaşılır (Tablo 2.34). Toplam nüfusun dar aralıklı dağılımı incelendiğinde, en az nüfus miktarının %1,7 ile 85-+ yaş grubunda iken, en fazla nüfus miktarının ise %7,7 ile 15-19 yaş grubunda olduğu görülür. Toplam nüfus piramidinde de diğer nüfus gruplarının piramitlerinde olduğu gibi, 20-24 yaş aralığından tabana doğru bir daralma söz konusudur. Bu daralma tabiî ki doğum oranlarının azalması ile alakalıdır. Ancak bu yaş grubunda dikkati çeken en önemli özellik, erkek nüfusun fazla olmasıdır. Doğumların genel karakterinden ortaya çıkan bu fazlalığı, bilimsel olarak açıklayabilmek şu an için mümkün değildir. Toplam nüfusun 25-39 yaş grupları arasında kalan kesiminde ise kadın nüfus fazlalığı ortaya çıkarken, 40-44 nüfus grubunda tekrardan çok azda olsa erkek nüfus fazlalığı, 45-49 yaş grubunda ise her iki cinsiyetin %50'lik paylar ile eşitlikleri gözlenmektedir. Buna karşılık toplam nüfus piramidindeki 15-19, 30-39, 65-69 ve 70-74 yaş gruplarındaki dikkate değer kadın nüfus fazlılıklarından ilki, doğumların yıldan yıla

değişen karakterleri ve özellikle kırsal kesimde 15 yaşından itibaren nüfusun hareketlenmesiyle, ikincisi çalışma çağı nüfusunun Akseki İlçesinden dışarıda olmasıyla, diğerleri de kadınlarda daha yüksek olan ortalama yaş ile açıklanabilir.

Tablo 2.34. Akseki İlçesindeki Toplam Nüfusun Dar Aralıklı Gruplandırılması (2006)

Yaş Grubu	Erkek	%'si	Kadın	%'si	Toplam	%'si
0-4	260	52,0	240	48,0	500	4,6
5-9	369	52,3	337	47,7	706	6,5
10-14	415	52,8	372	47,2	787	7,3
15-19	414	50,3	410	49,7	824	7,7
20-24	351	51,4	332	48,6	683	6,3
25-29	322	49,0	336	51,0	658	6,1
30-34	285	43,4	372	56,6	657	6,1
35-39	347	48,4	371	51,6	718	6,7
40-44	305	50,1	304	49,9	609	5,6
45-49	314	50,0	315	50,0	629	5,8
50-54	222	45,5	266	54,5	488	4,5
55-59	237	47,0	268	53,0	505	4,7
60-64	236	42,9	315	57,1	551	5,1
65-69	285	41,4	405	58,6	690	6,4
70-74	347	44,8	429	55,2	776	7,3
75-79	299	50,8	290	49,2	589	5,5
80-84	114	50,0	113	50,0	227	2,1
85-+	82	44,9	101	55,1	183	1,7
Toplam	5204	48,3	5576	51,7	10780	100

Kaynak. Akseki'deki Sağlık Ocaklarının Hane Halkı Belirleme Anketlerinin Sonuçları.



Şekil 2.12. Akseki İlçesindeki Toplam Nüfusun Dar Aralıklı Nüfus Pramidi.

Toplam nüfusun 45 yaş diliminden daha yukarda olan yaş gruplarından sadece 75-79 yaş grubunda erkek nüfusun biraz daha yüksek, diğerlerinde ise daima

kadın nüfus miktarının fazla olduğu gözlenir. Özelikle 65-69 yaş aralığındaki kadın nüfus fazlalığı, kırsal nüfus, ilçe merkezi nüfusu ve toplam nüfus içerisinde ayrı ayrı gözlenebilmektedir. Bu durumun sebeplerini, Akseki İlçesinin tarihsel göç süreci içinde aramak gereklidir. 2005 yılında 65-69 yaş aralığında yer alanlar 1936-1940 yılları arasında doğmuşlardır. Bu insanların göçe katılabilecekleri 20-35 aralığındaki yaşlara geldiklerinde, 1955-1970 yıllarına rastladığı ve bu yılların ülkemizde ve Akseki İlçesinde yoğun göç hareketlerinin olduğu döneme tekabül ettiği düşünülürse, 65-69 yaş grubundaki kadın nüfus fazlalığı bir nebze olsun açıklanabilir. Kırsal nüfus içerisinde 50-74 yaşları arasında bulunan kadın nüfus fazlalıkları ise dikkate değerdir. Akseki İlçesi toplam nüfusunun dar arlıklı gruplandırmasına göre kadınların oranı %51,7, erkeklerin oranı ise %48.3'dür. Akseki İlçesi, burada verilen kadın-erkek sayılarına göre göç veren tipik bir sahadır. Bununla beraber yaşlı nüfusun toplam nüfus içerisindeki fazlalığı düşünüldüğünde, yaşlı insanların normalden fazla olduğu bir yöre olduğunu da belirtmek gerekir. Nitekim ülkemizin genelinde görülen genç ve dinamik nüfus yapısı, Akseki İlçesinde kısmen gözlenmekle beraber yaşlı nüfusun oranı oldukça dikkat çekmektedir. Bu durum Akseki İlçesinin, insanların zorunlu nedenlerle ayrıldıkları, ancak fırsat bulduklarında yaşamak için tekrar memleketlerini seçtikleri, yöresine bağlı insanların memleketi olduğunu göstermektedir.

Akseki İlçesinin nüfus piramitleri şekilsel olarak incelendiğinde, özellikle toplam nüfus ve kırsal nüfus piramitlerinin, arı kovanı şeklindeki düşük doğum ve ölüm oranları ile (dar bir taban, en gençten en yaşlıya doğru yaş grupları arasında farkın çok az olduğu) daha çok gelişmiş ülkelerde görülen piramit şekillerine benzediği anlaşılır[435]. Grafik tanımı gelişmiş ülkelere uygun olsa da, bu piramitlerin bahsedilen şekilleri almaları tabiî ki sahanın gelişmişliği ile değil, yaşamın sosyo-kültürel özellikleri ve nüfus hareketleri ile alakalıdır. İlçe merkezi nüfusunun piramidi ise diğer nüfus piramitlerinden kısmen farklıdır. Akseki ilçe merkezi nüfusunun dar aralıklı piramidi incelendiğinde, doğum oranlarının düştüğü, buna karşılık yaşlı nüfusun da kısmen azaldığı bir şeklin meydana geldiği görülür.

Herhangi bir sahanın özellikle çalışma çağı nüfusu ve bağımlı nüfus oranlarının belirlenmesi için geniş aralıklı nüfus (0-14, 15-64, 65-+) gruplandırmaları

[435] TÜMERTEKİN. E., ÖZGÜÇ, N., 1998, a.g.e. s.284

üzerinde de çalışmak gerekir. Bir bölge veya ülke de ekonomik olarak faal nüfus veya çalışma çağı nüfusunun oranları; üretimin miktarı, çeşidi ve gayri safi milli hâsılanın ortaya çıkmasında belirleyici olan etkenlerdendir. Çalışma çağı nüfusu ne kadar fazla ve istihdamı mümkün ise, milli hâsıla üzerinde o denli olumlu etki yaratmaktadır. Aksi hallerde, ülkemizde olduğu gibi, çalışma çağı nüfusunun tam olarak istihdam edilememesi, zaten sınırlı miktarda olan üretimden daha fazla sayıda kişinin beslenmesini zorunlu hale getirir ki, bu da ülkelerin gelişmesi önündeki en büyük engellerden biridir. Ayrıca gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi, çalışma çağı nüfusunun erken emekli olması da sosyal güvenlik sisteminde büyük açıklara yol açabilir. Zaten 15-64 yaş olarak belirtilen çalışma çağı nüfusunun gerçekte 25 yaştan sonra üretime katılabiliyor olması, 15-25 yaş aralığında bulunanların büyük oranda işsiz, bazılarının da askerlik ve yüksek öğretim gibi alanlarda yer almasıyla aslında bağımlı nüfus kategorisinde oldukları da düşünüldüğünde, çalışan insanların ne kadar çok kişiye bakmak zorunda kaldıkları aşikardır[436]. Bir de buna 40'lı yaşlardaki insanların emekli olması eklendiğinde, bilimsel çalışmalarda aktif nüfus olarak değerlendirdiğimiz 15-64 yaş grubunun gerçeği yansıtmadığı ortaya çıkmaktadır. Yörelerin toplam milli hâsılaya yaptıkları katkı ve bu milli hâsıladan aldıkları paylar düşünüldüğünde, yurdumuzun pek çok bölümünde bağımlılık oranları, bugünkünden çok daha yüksek değerler gösterecektir.

Akseki İlçesi toplam nüfusunun geniş aralıklı gruplandırması incelendiğinde, 65-+ nüfus grubunun en geniş paya sahip olduğu, bu grup nüfusun toplam nüfus içerisinde %58,7'lik bir değer gösterdiği anlaşılır (Tablo 2.35). İkinci sırada ise 0-14 yaş grubu yer almaktadır. Çalışma çağı nüfusu veya aktif nüfus olarak tarif edilen, 15-64 yaş grubunda yer alanların oranları ise, sadece %22,8 kadar olup oldukça düşük bir değer göstermektedir. Bağımlı nüfus olarak ayırt edilen 0-14 ve 65-+ nüfus guruplarının toplam nüfus içerisinde %77,2'lik bir paya sahip olması, bağımlılık oranlarını oldukça yükseltmiştir. Gerçekten de, Akseki ilçesinde nüfusun bağımlılık oranı %337 gibi inanılması zor bir değer gösterir. Bu durumun ortaya çıkmasında, çalışma çağı nüfusunun göç etmesi, ortalama yaşın yüksek, ölüm oranlarının düşük olması belirleyici rol oynamıştır. Özellikle 65-+ grubunda yer alan insanların

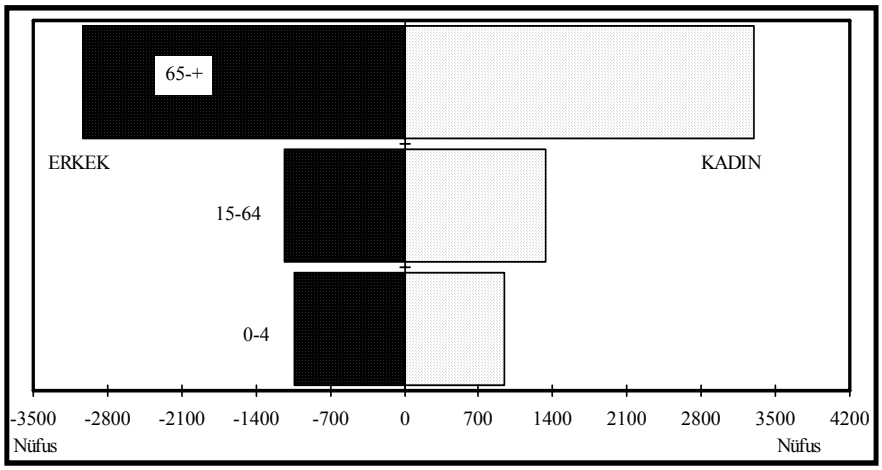
[436] HADİMLİ, H.,2001, Hınıs Kasabasının Coğrafyası. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi, s.68, ERZURUM

çoğunun emekli olması, ayrıca Akseki İlçesinde üretime katılma imkânlarının çok az olması, görmeye pek alışkın olmadığımız bir bağımlılık oranını karşımıza çıkarmıştır. Türkiye genelinde bağımlılık oranının %60 civarında seyrettiği düşünülürse, Akseki İlçesindeki bağımlılık oranının ne denli yüksek olduğu daha iyi anlaşılabilir.

Tablo 2.35. Akseki İlçesindeki Toplam Nüfusun Geniş Aralıklı Gruplandırılması (2006)

Yaş Grubu	Erkek	%'si	Kadın	%'si	Toplam	%'si
0-14	1044	52,3	949	47,7	1993	18,5
15-64	1127	45,7	1338	54,3	2465	22,8
65-+	3033	47,4	3289	52,6	6322	58,7
Toplam	5204	48,3	5576	51,7	10780	100

Kaynak. Akseki İlçesindeki Sağlık Ocaklarının Hane Halkı Belirleme Anketlerinin Sonuçları



Şekil 2.13. Akseki İlçesindeki Toplam Nüfusun Geniş Aralıklı Piramidi.

Bu geniş aralıklı nüfus gruplandırmasından çıkan sonuca göre; Akseki İlçesi nüfusunun yarısından fazlası yaşlılardan, sadece 1/5'i çocuklardan, 1/4'ü ise orta yaşlı nüfustan meydana gelmektedir. O halde Akseki İlçesi, göç hareketinden dolayı nüfusunun çoğunluğu yaşlı yörelere çok güzel bir örnek oluşturmaktadır. Yaşlanan nüfusa bağlı olarak düşen doğum oranları, Akseki İlçesi nüfusunun gelecekte tabandan itibaren çok daha hızlı şekilde azalacağı düşüncesini akla getirmektedir. Ayrıca bu oranlar Akseki İlçesindeki ekonomik faaliyetleri sürdüren aktif nüfusun 15-64 yaş grupları değil aksine, 65+ yaş grubunun olduğunu da göstermektedir. Bu da ülkemizin genelinde olduğu gibi Akseki İlçesinde de çalışma çağı nüfusunun 15-

64 çağı olmadığını, aksine hem bu yaşın üstündeki hem de altındaki nüfusun aktif olarak üretime katıldığını göstermektedir.

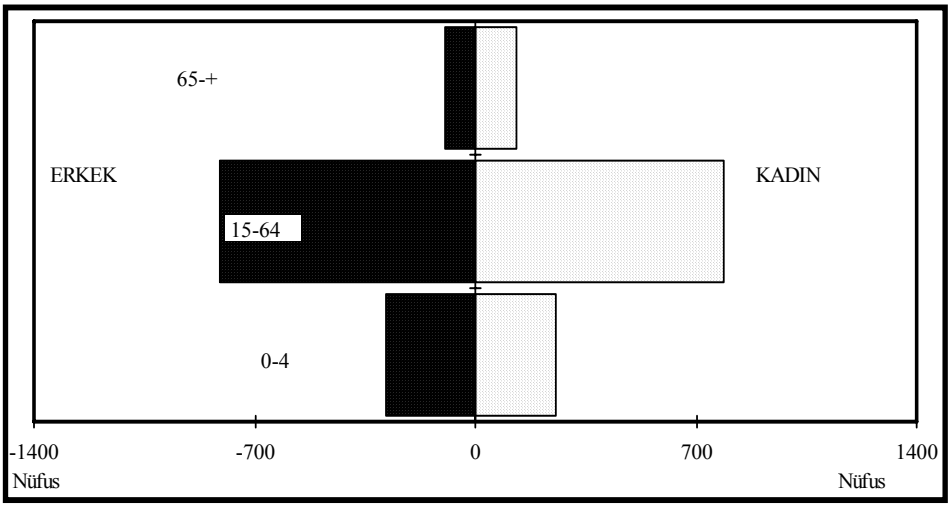
Akseki ilçe merkezi nüfusunun geniş aralıklı yaş yapısı incelendiğinde ise, toplam nüfus ve kırsal nüfusun genel özellikleriyle zıt bir durum ortaya çıkmaktadır (Tablo 2.36). Akseki ilçe merkezi nüfusunun geniş aralıklı yaş yapısında en büyük pay 15-64 yaş aralığına aittir. Geniş aralıklı gruplandırmada nüfusun %67,6'sı 15-64 yaş gurubunda yer alırken, nüfusun %10'dan daha az bir bölümü 65-+ grubunda yani yaşlı nüfus kategorisinde bulunmaktadır. Toplam nüfus ve kırsal nüfus geniş aralıklı yaş gruplandırmasıyla tamamen çelişen bu durumun ortaya çıkmasında, ilçe merkezinin belli bir sayıda çalışma çağı nüfusu istihdam etmesi etkili olmuştur. Akseki ilçe merkezi genel fonksiyonları itibariyle bir ticaret kasabası özelliği taşımaktadır. Bu nedenle Akseki Kasabası, hizmetler fonksiyonunun karşılığı olan küçük işyerlerinin bulunduğu ve bu işyerlerinde çalışanların yaşadığı, buna bağlı olarak da çalışma çağı nüfusunun arttığı bir yerleşmedir. Ayrıca ilçe merkezinde bulunan kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanların da bu aktif nüfusun yükselmesinde etkili olduğu unutulmamalıdır.

Tablo 2.36. Akseki'de İlçe Merkezi Nüfusun Geniş Aralıklı Gruplandırılması (2006)

Yaş Grubu	Erkek	%'si	Kadın	%'si	Toplam	%'si
0-14	281	52,2	257	47,8	538	22,8
15-64	813	50,8	787	49,2	1600	67,6
65-+	97	42,7	130	57,3	227	9,6
Toplam	1191	50,4	1174	49,6	2365	100,0

Kaynak. Akseki Merkez Sağlık Ocağı Hane Halkı Belirleme Anketlerinin Sonuçları.

Akseki ilçe merkezinde çalışma çağı nüfusunun artmasına bağlı olarak, bağımlılık oranı azalmaktadır. Gerçekten de %300'lerin üstünde yer alan toplam nüfusun bağımlılık oranı, ilçe merkezi nüfusu içerisinde %47,8 gibi Türkiye ortalamasının dahi altında bir değer göstermektedir. Bu bağımlılık oranı göz önüne alınarak, ilçe merkezinde çalışma çağına gelmiş olan nüfus kitlesinin ya istihdam edildiği ya da göç hareketine katılarak başka yerleşme birimlerine gittiği anlaşılır. Bu durum da, Akseki insanının ne kadar çalışkan olduğunun göstergelerinden biridir.



Şekil 2.14. Akseki'de ilçe merkezi nüfusun geniş aralıklı piramidi

2.2.4.2.Nüfusun eğitim ve kültür durumu

Akseki İlçesi, özellikle kırsal kesiminde, insanların yaşamlarını zorlukla sürdürebildikleri, istihdam alanları kısıtlı olan, Torosların yüksek kesiminde kurulmuş yerleşmelere tipik bir örnek oluşturur. Ülkemizin, Cumhuriyetin ilk yıllarından beri tarım toplumu karakterinde olması, istihdamın büyük ölçüde tarımda tutulmasına ve insanların karşısına ilk ekonomik uğraş olarak tarım sektörünün çıkmasına sebep olmuştur. Ancak, Akseki İlçesi gibi tarım yapılabilecek toprakların çok az olduğu, bunun sonucunda da tarım sektörünün istihdam kapasitesinin düştüğü bölgelerin insanları ise çareyi, ya ticarete yönelmekte ya da okuyup bir kamu kuruluşuna girmekte bulmuşlardır.

Bu bağlamda Türkiye genelinde, insanların geçimlerine tarımdan kolaylıkla sağlayabildikleri, 1985-1990 yıllarına kadar, şehirlerde yaşayan nüfus ile yeterli tarım arazisine sahip olmayan bölgelerdeki nüfus, orta ve lise eğitimine devam etmekteydi. Kıyı Ege, Kıyı Akdeniz, Güney Marmara vb tarımsal potansiyeli yüksek yörelerdeki nüfusta ise, zorunlu eğitimden sonra eğitim-öğretime devam etmek gibi bir temayül yok denecek kadar azdı. Genellikle tarımda istihdam edilen bu bölgelerdeki insanlar, okuyup bir kamu kuruluşuna yerleşmek amacıyla yaşadıkları yerleri terk etmeyi pek tercih etmezlerdi. Bu nedenle, Doğu Karadeniz, Orta ve Batı Toroslar gibi dağlık bölgeler, yurdumuzda bugün dahi, kamu kurum ve kuruluşlarına en çok işgücü sağlayan yöreler olarak karşımıza çıkmışlardır. Özellikle Doğu

Karadeniz illeri nüfusuna kayıtlı pek çok vatandaşımız, yurdumuzun çeşitli yerlerindeki kamu kurum ve kuruluşlarında istihdam edilmiştir.

Akseki ilçesinde ise insanlar, yaşamlarını sürdürmek için eğitim-öğretime yönelmenin yanında, bundan daha çok oranda ticarete yönelmişlerdir. Esas itibariyle Akseki İlçesinden dışarıya göçle giden insanların pek çoğu ticaretle uğraşmaktadır. Her iki istihdam alanı karşılaştırıldığında ise Akseki İlçesinden göç etmiş nüfusun, Doğu Karadeniz illerinde ki gibi kamu personeli olma eğilimi yerine, ticaretle uğraşma alışkanlığı daha fazladır. Hal böyle olmakla beraber, ilçe dışında yaşayan Aksekililer de düşünüldüğünde, bir yüksek öğretim kurumunu bitirerek bu sayede istihdam bulmuş oldukça fazla sayıda Aksekili nüfus da vardır. Örneğin sadece Sadıklar köyü nüfusuna kayıtlı olup, milli eğitimde öğretmen olarak çalışanların sayısı 100'e yakındır. Eğitim-öğretim faaliyetleri bakımından da geçmişteki önemi bir hayli azalmış olan Akseki'de, değerli ilim adamları da yetişmiştir. Bunlardan belki de en önemlisi, Türkiye'nin üçüncü Diyanet İşleri Başkanı olan, Ahmet Hamdi AKSEKİ'dir.

Akseki, Cumhuriyetin ilk yıllarında, bugünkünden çok daha fazla ve kalitede (!) eğitim-öğretim imkânına sahipti. Dönemin en fazla nüfuslanmış ilçelerden biri olması nedeniyle, belli sayıda ve kalitede kamu hizmetlerini alabilirken, günümüzde eğitim kadrolarının zorunlu görev olarak gittikleri, adeta sürgün olarak gördükleri bir merkez haline gelmiş olması son derece talihsizliktir. Günümüzde okul çağı nüfusunun çok az olduğu, bazılarında da hiç olmadığı Akseki köylerinde, eski eğitim öğretim kurumları taşımalı eğitimin hizmete girmiş olmasıyla kullanılamaz durumdadır. Okula ve okuyana nispeten daha duyarlı olan Sadıklar gibi bazı köyler ise eski okulları korumuşlardır.

Tablo 2.37. Akseki İlçe Merkezinde 6 Yaş Ve Üzeri Nüfusun Okuryazar Oranları.

	Toplam Nüfus	Oku.Yaz. Bilmeyen	Oku.-Yaz. Bilen	Okur-yazar Oranı
Erkek	5400	280	5121	94,8
Kadın	4379	398	3982	90,9
Toplam	9779	675	9103	93,1

Kaynak. D.İ.E. 2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, Antalya.

Akseki ilçe merkezinin okuma yazma oranı, 2000 yılı nüfus sayımı verilerine göre %93,1'dir. Halkın okuma yazmaya karşı oldukça duyarlı olduğu bilinmektedir. Günümüzde Akseki ilçesinde; 6 ilköğretim okulu, 1 çok programlı lise, 1 normal lise, 1 meslek yüksek okulu ve 1'de sağlık yüksek okulu bulunmaktadır.

Akseki İlçesindeki 6 ilköğretim okulundan Yarpuz, Kuyucak ve Fersinalanı Ali Erdem İlköğretim Okulları birleştirilmiş sınıflı ilkokullardır (Tablo 2.38). Cevizli, Taşlıca Ahmet Hamdi Akseki, 60 Yıl Dr. A.Başoğlu İlköğretim Okulları ise 1.sınıftan 8. sınıfa kadar eğitim-öğretimin yapıldığı okullardır (Tablo 2.39). Birleştirilmiş sınıflı ilkokullarda sadece 1-5. sınıflar okutulmakta, 6-7-8. sınıfları ise yine taşımalı eğitime katılmaktadırlar.

Tablo 2.38. Akseki İlçesindeki Birleştirilmiş Sınıf İlköğretim Okullarının Öğrenci Öğretmen Sayıları (2006-2007 Öğretim Yılı)

Okulun Adı	Öğretmen Sayısı	Erkek Öğrenci	%'si	Kız Öğrenci	%'si	Toplam	%'si
Kuyucak İlkokulu	2	16	61,5	10	38,5	26	34,2
Fersinalanı Ali Erdem İlkokulu	2	17	51,5	16	48,5	33	43,4
Yarpuz İlkokulu	1	9	52,9	8	47,1	17	22,4
Toplam	5	42	55,2	34	44,8	76	100

Kaynak. İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Verilerinden

Akseki'de, zorunlu eğitimde bir ülke politikası olarak devam edilen taşımalı sistemle, öğrenciler belli merkezlere taşınmaktadır. Akseki sınırları içerisindeki 3 ilköğretim okulu, eğitime taşıma merkezi olarak hizmet etmektedir. Akseki'de zorunlu eğitim çağında okula devam etmeyen çocuk yoktur. Halkın günümüzdeki bilinç düzeyi eğitim öğretimde, kız-erkek ayrımı yapılmasını engeldir.

Tablo 2.39. Akseki İlçesindeki Taşıma Merkezi İlköğretim Okullarının Öğrenci Öğretmen Sayıları (2006-2007 Öğretim Yılı)

Okulun Adı	Öğretmen Sayısı	Erkek Öğrenci	%'si	Kız Öğrenci	%'si	Toplam	%'si
60.Yıl Dr. A.Başoğlu Y.İ.B.O.	31	298	55,5	238	44,6	536	46,2
Cevizli İlköğretim Okulu	14	180	62,9	106	37,1	286	24,6
Taşlıca Ahmet Hamdi Akseki İlköğretim Okulu	15	174	51,3	165	48,7	339	29,2
Toplam	60	652	56,1	509	43,9	1161	100

Kaynak. İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Verilerinden

Taşıma merkezi okullardan Akseki ilçe merkezinde bulunan 60.Yıl Dr.Abdurrahman Başoğlu İlköğretim Okulu, hem ilçe merkezinin hem de yakınlarda bulunan 19 köyün öğrencilerine eğitim-öğretim hizmeti veren bir kurumdur (Tablo 2.40). İçerisinde bulunduğumuz 2007 yılı itibariyle 536 öğrenciye sahip olan okulun, toplam 128 kişi kapasiteli yatılı pansiyonu bulunmaktadır. Yine aynı yıl itibariyle 173 öğrencinin taşınarak getirildiği okulda, 2'si sözleşmeli olmak üzere 33 öğretmen ve 6'da diğer personel bulunmaktadır.

Tablo 2.40. Akseki İçesindeki Taşıma Merkezli Okullar ve Öğrencilerin Getirildiği Köyler (2006)

Okulun Adı	Öğrencisi Taşınan Köyler
60.Yıl Dr. Abdurrahman Başoğlu Y.İ.B.O	Akşahap, Emiraşıklar, Sarıhaliller, Sadıklar, Dikmen, Büyükalan, Bucakalan, Sarıhacılar, Aşağıışıklar, Geriş, Alaçeşme, Çimi, Menteşbey, Minareli, Cendeve, Sinanhoca, Dutluca, Hüsamettinköy, Çanakpınar
Cevizli İlköğretim Okulu	Ceceler, Çınardibi, Günyaka, Salihler, Susuşşahap, Gümüşdamla, Bademli, Süleymaniye, Değirmenlik
Taşlıca Ahmet Hamdi Akseki İlköğretim Okulu	Çukurköy, Mahmutlu, Cemerler, Erenyaka, Kepez, Kepezbeleni, Güneykaya, Güzelsu, Çaltılıçukur, Pınarbaşı, Hocaköy

Kaynak. İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Verilerinden.

Akseki ilçesinin kuzey yarısındaki en önemli ilköğretim okulu, Cevizli İlköğretim Okuludur. Bu okulda ise 2007 yılı itibariyle, 286 öğrenci öğrenim görmekteydi. Bu yılda okulda 13 öğretmen, 1 okul öncesi öğretmen, 2'de idari hizmetleri karşılayan personel bulunmaktaydı. Taşıma merkezi olan Cevizli İlköğretim okuluna 9 köyden toplam 121 öğrenci, taşımalı sistemle getirilip eğitim öğretim hizmetlerinden faydalandırılmaktadır.

Akseki ilçe merkezinden güneydeki en önemli ilköğretim okulu ise, Taşlıca Ahmet Hamdi Akseki İlköğretim okuludur. Okul taşıma merkezi olup, 2007 yılında 339 öğrenciye hizmet vermekteydi. Bu okulda da eğitim öğretim hizmetleri 14 öğretmen ve 2 idari personelin özverili çalışmaları ile devam etmektedir. 2005-2006 eğitim-öğretim yılında Taşlıca çevresinde bulunan 13 köyden, toplam 183 öğrenci taşımalı sistemle getirilmekteydi. Taşlıca (Özellikle Murtiçi kesimi); merkezi konumu, Konya-Antalya karayoluna yakınlığı, ticari hayatın varlığı gibi nedenlerle

çevresindeki köylerin merkezi durumuna gelmiş olma özelliğini, eğitim-öğretim hizmetlerini de bünyesine toplayarak bir kat daha arttırmıştır.

Akseki ilçe merkezinde ve Cevizli Kasabasında birer çok programlı lise bulunmaktadır (Tablo 2.41). Bunların içerisinde Ticaret Lisesi, Kız Meslek Lisesi ve İmam Hatip Lisesi vardır. Eskiden oldukça önemli bir nüfus barındıran ilçede, hemen tüm eğitim öğretim alanlarından kuruluşlar bulunmaktadır. 1990'lı yıllara kadar Manavgat'a ait bazı köylerdeki öğrencilerin, öğrenim için Manavgat yerine Akseki'de yatılı imkânına sahip okullara gönderildikleri ancak son yıllarda bu eğilimin hemen tamamen ortadan kalktığı bilinmektedir.

Tablo 2.41. Akseki İlçesindeki Liselerde Öğrenci Öğretmen Sayıları (2006-2007 Öğretim Yılı)

Okulun Adı	Öğretmen Sayısı	Erkek Öğrenci	%'si	Kız Öğrenci	%'si	Toplam	%'si
Akseki Şahinler Çok Programlı Lisesi	44	240	45,5	287	54,5	527	91,4
Cevizli Kaya Özen Lisesi	3	31	64,5	17	35,5	48	8,6
Toplam	47	271	47,1	304	52,9	575	100

Kaynak. İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Verilerinden

Akseki İlçesindeki eğitim-öğretim faaliyetlerinin en önemli sorunu, yeterli sayıda ve çeşitli branşta öğretmenin bulunamamasıdır. Akseki İlçesindeki ilk ve orta dereceli okullarda 2007 yılı itibariyle, 1237 ilköğretim öğrencisi bulunmasına karşılık, 575 lise öğrencisinin bulunması, ailelerin temel eğitimden sonra çocuklarını Akseki İlçesindeki başka merkezlere gönderdiklerini göstermektedir. Öğrencilerin lise eğitimi için Akseki İlçesindeki başka merkezleri seçmelerinde, liselerdeki branş öğretmeni eksikliği öne çıkan sebeptir. Bu nedenle Akseki İlçesindeki okumak için tercih edilen en önemli merkezler; Manavgat ve Antalya'dır. Özellikle Manavgat'ta lise çağında pek çok Aksekili öğrenci bulunmaktadır. Bu öğrenciler eğitim öğretim sezonunu ya yatılı okullarda, ya bir yakınlarının yanında, ya da ailelerinin kiraladıkları evlerde geçirirler. Aileler çocuklarının eğitimi için gerekli fırsatları yaratmaktadır. Geçim kaynakları kısıtlı olan Akseki İlçesinde insanlar tüm yaşamları ve varlıklarını, çocuklarını okutmak için harcarlar. Bu ve benzeri örnekler, Akseki İlçesinin özellikle kırsal kesiminde, insanların hayat tarzlarını, çocuklarının daha iyi

bir eğitim almaları için onlara göre şekillendirdiğini kanıtlamaktadır. Gerçekten de son yıllarda gerek Akseki İlçesindeki, gerekse de Manavgat ve Antalya'daki eğitim kurumlarında okuyan Aksekili öğrencilerin, üniversite sınavındaki başarıları giderek artmaktadır. Bu durumun ortaya çıkmasında ise, ailelerin eğitime verdikleri önem ve bu konuda yaptıkları özveri en temel etkendir.

Tablo 2.42. Akseki İlçe Merkezinde Okuma Yazma Bilen Nüfusun Mezuniyet Durumları

	Okul Bitirmeyen	İlkokul mezunu	İlköğretim mezunu	Ortaokul mezunu	Lise Mezunu	Y.Okul Mezunu	Bilinmeyen
Erkek	988	1578	225	849	1132	347	2
Kadın	963	1516	133	399	801	169	1
Toplam	1951	3094	358	1248	1933	516	3

Kaynak. D.İ.E. 2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, Antalya.

Akseki ilçe merkezinde ilk ve orta dereceli bu okullardan başka, yükseköğretimle ilgili okullar da bulunmaktadır. Akseki İlçe merkezinde Akdeniz Üniversitesi bünyesinde kurulmuş olan bir Sağlık Yüksekokulu, bir de Meslek Yüksekokulu bulunmaktadır. Akseki Sağlık Yüksekokulu, 10.10.1996 tarih ve 96/8655 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile kurulmuştur. Eğitim-öğretime 1997 yılında başlayan okulun mekân ihtiyacı için Akseki Sağlık Meslek Lisesi'nin binası 20 yıl süreliğine üniversiteye devredilmiştir. Türkiye'nin hemen her bölgesinden gelmiş olan öğrenciler, bu okulda *hemşirelik lisans eğitimi* almaktadır. Okulda 5 öğretim görevlisi ve diğer işlerde çalışan 2'si sözleşmeli 9 idari personel bulunmaktadır.

Akseki Meslek Yüksekokulu ise, 4 bölümde öğretime devam etmektedir. Bu bölümler; Muhasebe, Mobilya ve Dekorasyon, Elektrik, Bilgisayar Teknolojisi ve Programlamadır. Yüksekokul ilk defa 2003-2004 öğretim yılında, Elektrik ve Mobilya Dekorasyon bölümleri ile öğretime başlamış, 2005-2006 öğretim yılı başında da Muhasebe ve Bilgisayar Teknolojileri ve Programlama bölümlerine öğrenci almıştır. Her bölümün 40 öğrenci kontenjanı vardır. Yüksekokul'da, 8 öğretim görevlisi ve 4 okutman olmak üzere toplam 12 akademik personel bulunmaktadır. İdari hizmetlerin 10 personel tarafından yürütüldüğü yüksekokul

öğrencileri için, 216 yatak kapasiteli Akdeniz Üniversitesi Sağlık Kültür Spor Daire Başkanlığına bağlı bir de öğrenci yurdu bulunmaktadır.

Akseki İlçesindeki eğitim-öğretim faaliyetlerinin en büyük sorunu yeterli öğretmen bulunamamasıdır. İlçe merkezinin il merkezine olan uzaklığı, deniz seviyesinden yüksekliği ve coğrafi özelliklerinden dolayı insanlara cazip gelmemesi, öğretici kadrolarının ilçede kalmasını zorlaştırmaktadır. İlçenin özellikle Antalya imajıyla ters düşen iklimi, öğretmenlerin burada kalmasını güçleştirir. İlçe genelinde 2006 yılı itibariyle, yaklaşık 100 öğretmen bulunmaktadır. Bu öğretmenlerin hemen tamamı Akseki İlçesinde ikamet ederken, günübirlik olarak Manavgat'tan gelip gitmeler de söz konusudur. Ancak, Akseki İlçesinin çetin kış şartlarından dolayı zaman zaman ulaşım problemi ile karşılaşması ve Manavgat'la olan mesafe bu şekildeki gidiş gelişleri minimum seviyeye indirmektedir. Genç nüfusun oldukça az olduğu Akseki ilçesinde, eğitimin fiziki mekân sorunu hemen hemen yoktur. En büyük eksiklik olarak 2005-2006 yıllarında bir öğretmen evinin olmaması görülmüştür. İlçede öğretmenler için kalacak yer çeşitliliğinin sağlanması ve sosyal aktivitelerin yaratılması, eğitim öğretim kadrolarının daha istekli olarak Akseki'ye gelmesine yardımcı olabilecektir.

Akseki Kasabasında bir sürücü okulu, bir dershane ve iki özel yurt bulunaktadır. Özellikle köylerden günü birlik gelip girmelerin zor ve ekonomik olmadığı lise çağlarındaki öğrenciler, ya liselerin pansiyonlarında ya da özel yurtlarda barınırlar. Akseki İlçesindeki liselerin pansiyon kapasiteleri arttırılmalı ve öğrencilerin öncelikle buralarda kalmaları sağlanmalıdır.

Akseki Kasabasında aktif olarak çalışan Halk Eğitim Merkezi de bulunmaktadır. Merkez, 60.Yıl Dr.Abdurrahman Başoğlu İlköğretim Okulundan boşalan binada hizmet vermektedir. Halk eğitim merkezinde; bir müdür, bir müdür yardımcısı, iki kadrolu usta öğretici ve bir hizmetli görev yapmaktadır. Akseki Halk Eğitim Merkezinde halkın eğitim ve kültürel düzeyini attırmak için çeşitli kurslar düzenlenir. Bunlar arasında; boyama, el sanatları, 40 yama, birinci kademe okuma yazma, ikinci kademe okuma yazma, avcılık, atıcılık, arıcılık, tavukçuluk, sığır besiciliği, meyvecilik, kilim dokumacılığı, karate, judo, matematik, İngilizce ve bilgisayar gibi kurslar bulunmaktadır. Bunlardan en önemlileri el sanatlarına yönelik

olanlardır. Özellikle dokumacılık kursu ilgi görürken, halk oyunları, tiyatro ve koro çalışmaları ile ilçenin kültürel yaşantısına katkı yapılmaktadır.

Akseki İlçesi kültürel hayatında son yıllarda yoğunlaşarak artan en önemli faaliyet festivallerdir. Özellikle Akseki İlçesinden göç edenlerin büyük ilgi gösterdikleri festivaller, insanların tatillerini ayarladıkları, akrabaların birbirlerini görme fırsatı buldukları ve özellikle gurbettekilerin, memleketlerinde bir-iki gün geçirmelerine vesile olan oldukça önemli kültürel aktivitelerdir. Festivaller aynı zamanda çeşitli etkinliklere de sahne olmaktadır. Yerel ve ulusal sanatçıların da davet edildiği festivaller, Anadolu'da son yıllarda yeni gelişen bir turizm türü olan festival turizmine de hizmet etmektedir. Özellikle ulusal ses sanatçılarının katıldığı festivaller, çevre il ve ilçelerden de katılımcılar çekerek, yılın büyük bölümünde görülemeyen kalabalıkları ortaya çıkarırlar.

Tablo 2.43. Akseki ve köylerinde Düzenlenen Festivaller ve Yaklaşık Tarihleri

Festivalin (Şenliğin) Adı	Festivalin Yapıldığı Yer	Festivalin Tarihi	Düzenleme Kurulu
Kervan Günü	Ceceler Köyü	29-31 Haziran	Ceceler Köyü Yrd.Der.
Bademli Şenliği	Bademli Beldesi	Temmuz'un 4.Haftası	Bademli Bel.ve Yrd.Der
Dayanışma Şenliği	Akseki	Temmuz'un 4.Haftası	Köy Derneği-Köy Muh
Kardelen Festivali	Çimi Köyü	Ağustos'un 1.Haftası	Çimi Köyü Yrd.Der
Ayran Festivali	Cevizli Beldesi	Ağustos'un 1.Haftası	Cevizli Belediyesi
Başak Festivali	Salihler Köyü	Ağustos'un 2.Haftası	Salihler Köyü Yrd.Der.
Pilav Günü	Yarpuz Köyü	Ağustos'un 2.Haftası	Yarpuz Köyü Yrd.Der.
Erik Festivali	Günyaka Köyü	Ağustos'un 2.Haftası	Günyaka Köyü Yrd.Der
Akseki Yaz Festiv.	Akseki	Ağustos'un 2.Haftası	Akseki Belediyesi
Geleneksel Alaçeşmeliler Günü	Alaçeşme Köyü	Ağustos'un 3.Haftası	Köy Muhtarlığı
Bal Festivali	Kuyucak Beldesi	Ağustos'un 4.Haftası	Kuyucak Belediyesi
Elma Festivali	Kepezbelen Köyü	Ağustos'un 4.Haftası	Köy Muhtarlığı-Komite
Cendeve Köyü Şenliği	Cendeve Köyü	Ağustos'un 4.Haftası	Cendeve Köyü Yrd.Der

Kaynak. http://aksekinet.com/

Akseki ilçesindeki festivallerin tarihlerin, 25 Haziran ile 30 Ağustos arasına yayılmıştır (Tablo 2.43). Özellikle Ağustos ayında birkaç gün arayla festivaller düzenlenmektedir. Festivallerin tarihleri belirlenirken komşu köylerin festival tarihleri de dikkate alınıp, civar köyler içinde uygun tarihler seçilmektedir. Festival tarihleri her yıl aynı döneme denk gelmekte, yıldan yıla ancak 1-2 gün değişmeler gösterebilmektedir. Akseki ve köylerinde düzenlenen festivallerin en eski olanı, Cevizli Ayran Festivalidir. Halkın festival alanında toplanarak piknik yaptığı, belediyenin organize ettiği faaliyetlere katıldığı ve yine belediyenin dağıttığı yemeklerin yendiği bu gün, bütün Cevizli'liler için yılın beklide en önemli gününü oluşturmaktadır. Cevizli Ayran Festivali, 38 yıllık geçmişi ile yörenin en önemli kültürel aktiviteleri arasında ön plan çıkmaktadır.

2.2.4.3.Aile büyüklükleri

Bir hane içinde yaşayan kişilerin sayısı o hane halkının büyüklüğünü vermektedir. Türkiye'de ortalama hane halkı büyüklüğü 4-5 kişi aralığında değişirken bu ortalama değerlerden eksi ve artı yönde sekmeler meydan gelebilmektedir[437]. Yerleşmelerin aile büyüklükleri üzerinde ekonomik faaliyetler ve sosyo-kültürel özelikler belirleyici rol oynar. Ataerkil yapının görüldüğü bölgelerde aile büyüklükleri artarken, bu düzenin bozulduğu, kişilerin daha bireyci olduğu, refah seviyesinin arttığı toplumlarda aileler küçülmektedir. Gelir düzeyi artan bölgelerde de aileler küçülürken, ekonomik olarak gerileyen veya gelişme kaydedemeyen bölgelerde ise aileler ya aynı kalmakta ya da daha da büyümektedirler. Türkiye'deki ailelerin ise ekonomik nedenlere bağlı olarak küçüldüğü söylenebilir.

Yurdumuzun dört bir tarafında farklı kültürel özelliklerde aile yaşamları vardır. Bazı bölgelerde evlilik kurumunun oluşturulmasındaki ilk şart, yeni evlenen çiftlerin ayrı bir eve taşınması iken, bazı bölgelerde ise böyle bir şart aranmaksızın anne-babalarla aynı evde de yaşam sürdürülebilmektedir. Bu tip davranışların yurdun doğusu ile batısı arasında tam tezat örnekleri görülebilirken, araştırma sahasında ekonomik nedenlerde dolayı küçülen aile yapısı ile karşılaşılmaktadır. Akseki İlçesinde ailelerin küçülmesi, çalışabilir nüfusun evden ayrılmasıyla söz konusu olur.

[437] ÖZÇAĞLAR, A., KASARCI, R., 1996, Türkiye'de Hanehalkı Sayılarının Coğrafi Dağılışı ve Kır Kesimi Hanehalkı Sayısının Ekonomik Faaliyete Göre Ayrımı. Ankara Üniv. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Derg. S.5, s.1-28, ANKARA

Göçe bağlı olarak aile büyüklüklerinin küçülmesi, sadece evden ayrılan bireylerin sayısı ile değil, aynı zamanda göçün meydana getirdiği sosyal değişikliklerden de kaynaklanmaktadır. Gerçekten de tarım toplumundan hizmet ve endüstri toplumuna, köy hayatından şehir hayatına geçiş, göçe katılarak köyden şehre giden genç yetişkinlerde, daha düşük üreme ve daha küçük aileler oluşturmayı beraberinde getirmektedir[438].

Akseki ve köylerinin aile büyüklüğü dikkat çekecek kadar küçüktür. İlçenin ortalama aile büyüklüğü 2,9 kişidir. Öyle ki bazı köylerde aile büyüklükleri 2'nin dahi altında kalmaktadır. Özellikle kırsal kesimde, çalışma çağına gelmiş erkek nüfusun büyük merkezlerdeki yakınların yanına gönderilmesi, kız çocuklarının da dışarıdan birileriyle evlendirilmesiyle aile büyüklüğü, çekirdek aileden dahi küçük bir yapıya bürünmektedir.

Nüfusun yaş yapısında da görüldüğü gibi Akseki İlçesi, yaşlı nüfusun çoğunlukta olduğu bir yerdir. Akseki İlçesinin köylerinde genç nüfus kalmamıştır. Öyle ki bazı köylerde 40-45 yıldan beri düğün dahi yapılmadığı söylenmektedir. Genç nüfusun göçü ve yaşlıların ölümleriyle, Akseki İlçesinde aile sayısı ve büyüklüğü her geçen gün daha da azalmaktadır.

Sağlık ocakları tarafından yapılan hane halkı belirleme anketleri, sahadaki gerçek nüfusun ve aile sayısının tam ve doğru bir şekilde ortaya çıkarılmasını sağlar. Akseki ilçesinde, 2006 yılı sağlık ocakları verilerine göre, toplam 3681 hane ve 10780 nüfus bulunmaktadır. Bu hanelerden sadece %19'1'i ilçe merkezinde (703 hane), geri kalanları da kırsal kesimde yer alır.

Kırsal kesimdeki en fazla aile sayısı ise Cevizli'dedir. Cevizli'de toplam 337 hane yer alırken, bu hanelerde de devamlı olarak 754 nüfusun yaşadığı tespit edilmiştir. Akseki İlçesinin köyleri arasında en küçük aile büyüklüğü değerine ise, Günyaka köyünde rastlanır. Günyaka'da bulunan mevcut 52 hanede 54 nüfus yaşamaktadır. Gerçektende her aile de hemen 1 kişinin yaşadığı Günyaka köyünde, 35 yaşından küçük sadece 10 kişinin bulunması, bu değerin oluşmasında hangi sebeplerin etkili olduğunu açıkça göstermektedir. Gerçekten de köyde sayılan 54 kişiden en az 44'ü 35 yaş ve üzerindedir. Yani köyde çocuk nüfusun ve çalışma çağının başlarında olan genç nüfusun yok denecek kadar az olması, aile yapısının da

[438] ÖZGÜR, M., 1998, Türkiye Nüfus Coğrafyası. s.13, ANKARA

çekirdek aileden dahi küçük değer göstermesine sebep olmuştur. Akseki İlçesi kırsal kesiminde aile büyüklüğünün en yüksek değerine, Karakışla köyünde ulaşılır. Aile büyüklüğünün 4,4 kadar olduğu bu köyde, nüfusun kısmen tutunmuş olduğu görülür. Zaten dışarıdan göçle gelerek Akseki İlçesi arazisine yerleşmiş olan bu köyün halkı, köyü çok kolay terk etmemekte ve çevredeki ekonomik şartları zorlayarak göç olayına nispeten direnmektedir. Gerçekten de 64 hanede 285 nüfusun yaşadığı Karakışla Köyünde nüfusun yarıdan fazlası (163 kişi), 35 yaşın altındadır. Bu nüfus yapısı Akseki'nin diğer köylerinde alışılmış bir durum değildir. Bu durum Karakışla köyünde çalışma çağındaki nüfusun, diğer komşu köyler kadar göçe katılmadığını kanıtlamaktadır

Tablo 2.44. Akseki İlçesindeki Yerleşmelerin Hane Sayıları, Nüfusları ve Aile Büyüklükleri.

Köyler	Hane	Nüfus	Aile Büyü.	Köyler	Hane	Nüfus	Aile Büyü.
Akşahap	39	100	2,5	Gümüşdamla	120	271	2,2
Alaçeşme	10	32	3,2	Güneykaya	116	408	3,5
Aşağıışıklar	21	38	1,8	Günyaka	52	54	1,0
Bademli	128	291	2,2	Güzelsu	53	114	2,1
Belenalan	8	18	2,2	Hocaköy	115	374	3,2
Bucakalan	38	125	3,2	Hüsamettinköy	12	20	1,6
Bucakkışla	13	33	2,5	Karakışla	64	285	4,4
Büyükalan	26	87	3,3	Kepez	120	471	3,9
Ceceler	33	70	2,1	Kepezbeleni	38	129	3,3
Cemerler	34	85	2,5	Kuyucak	182	471	2,5
Cendeve	30	76	2,5	Mahmutlu	44	122	2,7
Cevizli	337	754	2,2	Menteşbey	39	111	2,8
Çaltılıçukur	58	128	2,2	Minareli	9	28	3,1
Çanakpınar	15	44	2,9	Pınarbaşı	66	165	2,5
Çınardibi	31	83	2,6	Sadıklar	29	73	2,5
Çimiköy	66	183	2,7	Salihler	47	110	2,3
Çukurköy	64	192	3,0	Sarıhacılar	4	13	3,2
Değirmenlik	84	229	2,7	Sarıhaliller	15	45	3,0
Dikmen	10	33	3,3	Sinanhoca	59	224	3,7
Dutluca	27	66	2,4	Susuzşahap	34	67	1,9
Emiraşıklar	35	85	2,4	Süleymaniye	124	357	2,8
Erenyaka	32	83	2,5	Taşlıca	197	658	3,3
Geriş	38	104	2,7	Yarpuz	97	262	2,7
Güçlüköy	165	602	3,6	**Toplam**	**2978**	**8415**	**2,8**

Kaynak. Sağlık Ocağı Verilerinden Düzenlenmiştir.

Akseki Kasabası nüfusunda aile büyüklüğü, köylere nazaran nispeten yüksektir. Merkezdeki 4 mahallede toplam 703 hane ve 2365 nüfus yaşamaktadır. Buna göre Akseki ilçe merkezinin ortalama hane halkı büyüklüğü, 3,3 kadar olup, çekirdek aile yapısını yansıtır düzeydedir. Bu aile büyüklüğü ülke ve il ortalamasına göre düşük olsa da, köylerden daha yüksek olması, ailelerin en azından çekirdek aile yapılarına sahip ve korumakta olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Bunda yaşanılan yerin ilçe merkezi olması ve çocukların, en azından ilköğretimlerinin bittiği devreye kadar, ailelerinin yanında kalması etkili olmuştur.

Akseki ve köylerinde yoğun bir göç hareketi vardır, bu nedenle aileler oldukça küçülmüştür. Aslında yöre, gerek sosyal yapı gerekse de ekonomik şartlar bakımından ataerkil aile düzenine yakın ve alışık olsa da, sahanın mevcut ekonomik yapısı buna imkân vermemektedir. Akseki'ye bağlı köylerin nüfusları ve hane sayıları dikkate alındığında, bu alanda da ortalama aile büyüklüğünün 2,8 olduğu anlaşılır. Bu değer 2000 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre 4.5 olan Türkiye geneli hane halkı büyüklüğünün ve ortalama 5.2 olan Türkiye geneli köylerin ortalama hane halkı büyüklüğünün ayrıca 4.0 olan Antalya il geneli hane halkı büyüklüğünün oldukça altındadır. Gerçi bu ortalama değerlerin de ne kadar doğru olduğu tartışılmalıdır. Çünkü bu ortalama değerleri veren Devlet İstatistik Enstitüsü, Akseki ilçe merkezi hane halkı büyüklüğünü 5,6 olarak ve Akseki ilçe merkezi hane sayısını da 1536 olarak vermektedir. İnsanların geçimlerini sağlayacak büyük tarımsal gelirlerin elde edilmediği, istihdam yaratan sanayi kuruluşlarının olmadığı Akseki ilçe merkezinde, ortalama hane halkı büyüklüğünün 5,6 olduğunu ilan etmek ancak sadece belli verilerde güvenli olabilen yanlış bir sayım sisteminin sonucudur. Oysa Akseki'nin büyük oranda dışa bağımlı ekonomik yapısı ile bu kadar nüfusu bünyesinde tutmuş olması zaten imkânsızdır.

Tablo 2.45. Akseki İlçe Merkezi'nde Mahallelerin Hane Sayıları, Nüfusları ve Aile Büyüklükleri.

Mahalle Adı	**Hane Sayısı**	**Nüfusu**	**Aile Büyüklüğü**
Demirciler	305	1064	3,4
Hacılyas	166	530	3,2
Boğaz	153	515	3,3
Fakılar	79	256	3,2
Toplam	703	2365	3,3

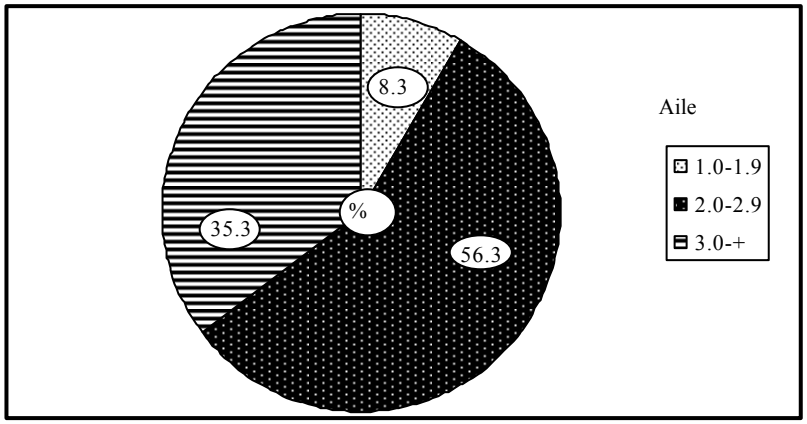
Kaynak. Sağlık Ocağı Verilerinden Düzenlenmiştir.

Akseki'de, ilçe merkezi dâhil 48 idari ünite vardır. Bunların ortama hane halkı büyüklüklerinin gruplandırması yapıldığında, yerleşmelerin büyük çoğunluğunda hane halkı büyüklüğünün 2.0-2.9 arasında olduğu görülür. Bu da sahadaki hanelerde yaşayan kişilerin ortalama yaşları hakkında dahi bilgi verebilmektedir. Çünkü ortalama hane halkı büyüklüğünün, örneğin 2 olduğu bir yerleşme de, çocuk ve genç nüfusun fazla olması beklenemez. Aynı şekilde ortalama hane halkı büyüklüğünün 3'den büyük olmadığı yerleşmelerde, insanların çocuk edinme alışkanlıklarından, yerleşmedeki çocuk sayısına kadar çeşitli verileri tahmin etmek mümkün olabilmektedir. O halde hane halkı büyüklükleri iyi etüt edildiği takdirde, en az diğer sosyal göstergeler kadar, nüfusun yapısı ve hareketleri konusunda doğru fikirler edinilmesi mümkündür.

Tablo 2.46. Akseki İlçesindeki Yerleşmelerin Aile Büyüklüğü Gruplarına Göre Dağılışları (2006)

Aile Büyüklüğü	Yerleşme Sayısı	%'si
1.0-1.9 arasında olanlar	4	8,3
2.0-2.9 arasında olanlar	27	56,3
3.0-+ olanlar	17	35,6

Kaynak. Sağlık Ocakları Verilerinden Düzenlenmiştir.



Şekil 2.15. Akseki İlçesindeki Yerleşmelerin Aile Büyüklüğü Gruplarına Göre Dağılışları (2006)

2.2.4.4.Nüfusun sağlık durumu

Akseki ilçesi temiz havası, doğal hayatı ve özellikle doğal besin maddeleri ile iç içe olan yapısı sayesinde, insanların çok fazla ve ciddi sağlık sorunları yaşamadıkları bir yerdir. Akseki İlçesinde yöresel beslenme alışkanlıkları ya da, coğrafi ortam şartlarından ileri gelen sağlık sorunlarına pek rastlanmaz. Zaten sahada ortalama ömrün yüksek, yaşlı nüfusun da fazla olması, insanların doğal ortamla olan uyumlu ilişkilerini göstermektedir. Elbette ki bu durum yöredeki sağlık hizmetlerinin

aksatılmasını gerektirmez. Bu yüzden insanların sağlık hizmetlerinden yeterli ve gerekli şekilde yararlanabilmeleri için gerekli yatırımların yapılması kaçınılmazdır.

Özellikle geri kalmış toplumlarda görmeye alışkın olduğumuz, hastalanmadan doktora ve hastaneye gitmeme alışkanlığı, Türk toplumunun da önemli özelliklerindendir. Hal böyle olduğunda, ancak 1980'li yıllardan itibaren gelişmeye başlayan ana-çocuk sağlığı konusu da uzun yıllar ihmal edilmiştir. Toplumların gelişmişlik düzeyleri ile ilgili istatistikî bilgiler verilirken incelenen bebek ölüm hızları, toplumların sağlık hizmetlerinin göstergesi olarak alınabilmektedir. Yurdumuzda 1970'li yıllardan günümüze doğru bebek ölüm hızlarının düşmesi, sağlık sektöründe arttırılan yatırımların karşılığı olarak görülmelidir. Örneğin 1967 yılında Türkiye'de canlı doğan her 1000 çocuktan 150'si 1 yaşını doldurmadan ölürken, 1997 yılına gelindiğinde her 1000 canlı doğumdan sadece 43'ü ölmekteydi[439]. Akseki İlçesinin bebek ölüm hızları ile ilgili genel bilgi vermesi açısından ilçenin bağlı olduğu Antalya il genelindeki değerler incelenmiştir. Antalya ili bebek ölüm hızı bakımından, Türkiye genelinden daha düşük değerler göstermektedir. Örneğin 1970 yılı Türkiye genelinde bebek ölüm hızı %0150 iken, Antalya ilinde bu değer %0113 olarak gerçekleşmiştir. Yine 1985 yılında Türkiye bebek ölüm hızı %0109 iken, Antalya'da %085'dir. Son nüfus sayımının yapıldığı 2000 yılında ise Türkiye'de bebek ölüm hızı %043'e düşmüşken, Antalya'da bu değer %032 olarak gerçekleşmiştir[440] [441]. Bu sonuçlar da Antalya ilinin, Türkiye genelinden farklı olarak sağlık yatırımlarından gerekli desteği daha iyi aldığının ve beslenme şartlarına sahip olduğunun, dolayısıyla da daha az sağlık sorunları ile karşılaştığını göstermektedir.

Akseki ilçesi içerisinde yer aldığı Coğrafi bölgenin kendine sunduğu doğal şartlardan oldukça faydalanmıştır. İnsanların doğa ile iç içe olan yaşamları bütün hayatları boyunca devam etmektedir. Ayrıca ilçe insanının çalışkan ve hareketli olan karakteri de yöre halkının çok ciddi sağlık sorunlarını ile karşılaşmasının önüne geçmiştir.

---

[439] D.İ.E. 200 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri TÜRKİYE, s.38, ANKARA

[440] D.İ.E. 200 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri TÜRKİYE, s.52, ANKARA

[441] D.İ.E. 200 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri ANTALYA, s.50, ANKARA

Ancak içerisinde yaşadığımız çağda, düzenli olarak sağlık hizmeti almak, hasta olmadan da doktora gitmek toplumumuzun kazanması gereken bir alışkanlıktır. Bu alışkanlığın sağlanabilmesi için insanların bilinçlendirilmesi ve buna paralel olarak gerekli tedbirlerin alınıp, yatırımların yapılması bir zorunluluktur.

Akseki, tıpkı eğitim hizmetlerinde olduğu gibi, sağlık hizmetlerinde de personel kıtlığı çekmektedir. 1991 yılında hizmete açılan Akseki Devlet Hastanesinin 50 yatak kapasitesi, bugün için ihtiyaca cevap vermekle birlikte, hastanenin donanımsız ve personelsiz olması, halk sağlığı konusundaki en önemli problemdir. Bugün (2006 yılı) Akseki Devlet Hastanesinde 8 hemşire, 5 pratisyen hekim, 3 uzman doktor (dahiliye, genel cerrahi, çocuk), 1 diş hekimi bulunmaktadır. Hastane acil personel ihtiyacını sözleşmeli personelle gidermektedir. Bu çerçevede, yaklaşık 10 sözleşmeli personelin çalıştığı hastanede, sadece 1 idari personeli bulunmaktadır. Hastanede, orta ve küçük ölçekli birkaç tür ameliyat yapılabilmektedir. Yatılı hastalar için dahi yeterli yemek çıkarılamayan hastanede, çalışanlar özverili bir şekilde görevlerini yapmakta, bu imkânsızlıklara ve yoğun çalışma temposuna rağmen acil hizmeti de vermektedirler.

Akseki, konum itibariyle Ankara'yı, Antalya'ya bağlayan en kısa karayoluna sahiptir. Bu karayolunda yaz ve kış devamlı olarak yoğun bir trafik akışı gerçekleşmekte ve akabinde sık sık kazalar meydana gelmektedir. Sırf bu nedenle dahi, Akseki Devlet Hastanesinin uzman personel ve donanım ihtiyacı hızlı bir şekilde karşılanmalıdır. Bunun için Akseki, kalkınmada öncelikli doğu-güneydoğu il ve ilçelerine tanınan ayrıcalıklardan yararlanmalıdır.

Akseki'de Devlet Hastanesinden başka, sağlık hizmeti veren ilçe sınırları içerisinde 5 adet sağlık ocağı bulunmaktadır. Akseki Merkez, Cevizli, Kuyucak, Geriş ve Murtiçi sağlık ocakları, insanlar tarafından birer hastane olarak algılanan bu ocaklar, yöre nüfusu için faydalı çalışmalar yaparlar. Devlet hastanesinin yükünün önemli ölçüde azaltıldığı bu sağlık ocaklarında da, en önemli sorunlar donanım ve nitelikli personel eksikliğidir. Akseki İlçesi, insanının doğa ile iç içe olan yapısı nedeniyle, yurdumuzda sağlık hizmetleri alma bakımından sosyal güvenlik sektörüne en az yükü olan yöreler arasındadır. Yukarıda da belirtildiği gibi özellikle kırsal kesimde yaşayanlar, küçük rahatsızlıklar için doktora gitmeyi fuzuli görmekte ve çoğu zaman kocakarı ilaçları ile hastalıklarına derman aramaktadırlar. Yer yer

sakıncalı sonuçlar doğurabilse de, son yıllarda doğal tıp alanı olarak adlandırılmaya başlanan, doğadan elde edilen ürünlerle hastalıkların tedavi edilmeye çalışılması, araştırma sahasında uzun yıllardır olan bir alışkanlıktır. Kaldı ki Akseki'de kocakarı ilacı olarak tarif ettiğimiz bu yöresel ilaçların hemen tamamı, doğal besinlerden elde edilen ve özellikle kış ayarlında vücut direncini arttıran pekmez gibi yiyecek ve gıdalardan öteye gitmemektedir.

2.2.5. Nüfus dağılışı ve yoğunlukları

Coğrafi çevre pek çok beşeri olayı şekillendirdiği gibi, nüfus dağılışı üzerinde de belirleyici etkilere sahiptir. Herhangi bir sahadaki nüfusun dağılışı, öncelikli olarak fiziki ve beşeri coğrafya şartlarının kontrolü altındadır.

Akseki ilçesinde fiziki coğrafya şartlarından, jeolojik ve jeomorfolojik özellikler nüfus dağılışı üzerinde oldukça etkilidir. Arazinin dağlık ve engebeli yapısı, pek çok alanın nüfus bakımından boş kalmasına, nüfusun genellikle karstik çukurların kenarında, tepelerin arasındaki dar düzlüklerde ve çoğu zaman su kaynaklarına yakın konumlarda toplanmasına neden olmuştur. Fiziki coğrafya şartlarından iklim de, nüfus dağılışı üzerinde etkili olur. Akseki İlçesinde devamlı yerleşmelerin 1300 m'den daha yükseğe çıkamamasının esas nedeni, iklim özellikleridir. Bu mesafeden daha yukarıda, iklimin yaşamı oldukça güçleştirmesi, devamlı yerleşmelerin belli mesafelerden daha yükseğe çıkmasını engellemiştir. Öte yandan, sahanın ortalama yükseltisinin fazla olması ve pek çok yerleşmenin 700 m.den yüksekte yer alması, nüfus sayısı ve yoğunluklarının yaz aylarında artmasına neden olur. Akseki İlçesiden Antalya ve Manavgat gibi yakın merkezlere göç edenler, yaz aylarında kıyının nemli ve boğucu havasından uzaklaşıp Akseki'ye dönerler. Bu da yükselti ve iklim özelliklerinin, sahanın nüfus miktarı ve dağılışı üzerinde etkili olduğunu kanıtlayan örneklerden bir diğeridir.

Akseki ilçesi, Toroslar üzerinde yükseltisi fazla, dağlık bir alanda yer alır. Bu yüzden kır nüfusunun dağılışı üzerinde en büyük etkiye sahip olan coğrafi faktör belki de yükseltidir. Yükselti, kır insanının temel faaliyetlerinde doğrudan etkili olan iklim, toprak ve bitki örtüsü gibi faktörlere tesir edip, onların kısa mesafelerde

değişik özellikler göstermesine neden olarak, nüfus dağılışında belirleyici bir rol oynar[442].

Araştırma sahasında nüfusun yükselti kademelerine göre dağılışı incelendiğinde, toplam nüfusun %65,9'unun (28014 kişi) 1001-1250 m yükselti kuşağında yaşadığı anlaşılır (Tablo 2.47). Akseki İlçesindeki nüfusun sadece %0,5'i (217 kişi) 500 m.den alçakta yaşarken, %8,1'i (3447 kişi) 501-750 m, %12,2'si (5191 kişi) 751-1000 m, % 13,3'üde (5598 kişi) 1251 m'den yüksekte yaşamaktadır. Buna göre Akseki İlçesi nüfusunun %79,2'si, 1000 m.den yüksekte yaşar ki, bağlı bulunduğu il merkezinin deniz seviyesinden sadece 40 m yüksekte olduğu düşünüldüğünde dahi, Akseki İlçesinin il içerisinde ne kadar farklı bir yere sahip olduğu anlaşılır.

Tablo 2.47. Akseki İlçesinde Yerleşmelerin, Arazinin Ve Nüfusun Yükselti Basamaklarına Göre Dağılımı (2000).

Yükselti Basamağı (m)	Yüzölçümü (km^2)	%'si	Yerleşme Sayısı	%'si	Nüfusu	%'si	Ort.Nüf. Büyüklüğü	Aritmetik Nüf. Yoğ.
251-500	30,6	2,4	1	2,1	217	0,5	217	7
501-750	132,3	10,3	10	20,8	3447	8,1	344	26
751-1000	146,4	11,4	19	39,6	5191	12,2	273	35
1001-1250	319,6	24,8	15	31,2	28014	65,9	1867	87
1251-1500	215,8	16,8	3	6,3	5598	13,3	1866	26
1501-1750	118,7	9,3	-					
1751-2000	139,7	10,9	-					
2001-+	181,9	14,1	-					
Toplam	1285	100	48	100	42467	100		

Kaynak. Nüfus verileri, D.İ.E. 2000 Nüfus Sayımı Genel İdari Bölünüşünden, Yüzölçümleri ise, 1/100000 ölçekli topografya haritası üzerinden yapılan ölçümlerle hesaplanmıştır.

Akseki İlçesindeki nüfusun dikey dağılışına bakıldığında, devamlı yerleşmelerin de üst sınırı bulunmuş olur. İlçe merkezinin kuzeyinde yer alan Ceceler, araştırma sahasında deniz seviyesine göre en yüksekte bulunan yerleşmesidir. Yaklaşık 1350 m'deki bu yerleşmeden daha yüksekte, devamlı olarak yaşayan nüfus bulunmamaktadır. Yaylacılık faaliyetine katılanların yaşam alanı olarak seçtikleri 1350 m.den yüksek kuşaklar, sadece yaz aylarında nüfuslanmaktadır. Akseki İlçesindeki yaylalarda yaşayan nüfus, deniz seviyesinden oldukça yükseklere çıkabilmektedir. Örneğin Akseki ilçesinin güneydoğu kesiminde

[442] SERGÜN, Ü., 1994, Türkiye'de Kır Nüfusunun Yükselti Kademelerine Göre Dağılışı. İstanbul Üniv. Deniz Bilim. Ve Coğrafya Enst. Bülteni S.11, No.1, s.17-22, İSTANBUL

deniz seviyesinden 2400 m yüksekte bulunan Bozloğan Yaylasına çıkan yaylacılar, yaz mevsimindeki nüfus dağılışının ekstrem örneklerini oluştururlar.

Akseki İlçesindeki nüfusun dağılışı üzerinde su kaynaklarının da etkisi vardır. Çatlaklı kalkerlerin yaygın olarak bulunduğu sahada, geniş alanların sudan yoksul olması da nüfus dağılışını doğrudan etkilemiştir. Akseki ilçesindeki, yükseltisi 900 m'den fazla olan pek çok yerleşmede, su sorunu vardır. Bu nedenle kaynakların bulunduğu dağ etekleri ve akarsu vadileri, nüfusun yerleşmesi için en ideal alanları oluşturmaktadır. Ancak Akseki İlçesinndeki nüfusun % 80'nine yakın bölümünün, su noksanlığına rağmen, 1000 m'den yüksekte yaşaması, beşeri faktörlerin etkilerini göstermektedir.

Bir sahadaki ekonomik faaliyet türleri, tarihi yerleşmeler, eski yollar ve yerleşmelerin tarihsel özellikleri, nüfus dağılışını etkileyen beşeri coğrafya şartları olarak belirtilebilir. Akseki İlçesinde nüfusun dağılışını etkileyen beşeri coğrafya şartları arasında, ekonomik ve tarihi özellikler öne çıkar. Özellikle kırsal nüfus, ekonomik olarak geçimini sağlayabildiği alanlarda toplanmıştır. Örneğin, yerleşmelerin yoğunluk kazandığı Manavgat Çayı vadisine yakın konumlar, ormancılık faaliyeti ile geçinen nüfusun toplandığı sahalardır. Aynı şekilde, Cevizli gibi tarım yapılabilen konumlarda ve Murtiçi gibi, ticari canlılık yaşayan yerlerdeki nüfusun dağılışı üzerinde de, ekonomik şartlar belirleyici olmuştur. Akseki İlçesinde, eski kervan yolları ve eski ticaret merkezlerinin konumları da nüfusun dağılışını etkileyen tarihsel faktörler olarak belirtilebilir. Özellikle İlvat (Bucakalan, Belenalan ve Büyükalan köyleri) köylerinin bulunduğu kesimde, birbirine yakın konumlarda büyük köylerin kurulmuş olması, bu sahanın tarihsel özellikleri üzerinde durulmasını zorunlu kılar. Burasının eskiden *"Akseki Pazarı"* olarak bilinen bir ticaret sahası olması, bölgedeki nüfus varlığının tarihsel sebeplerini ortaya çıkarır. Günümüzde, tarihsel özelliğini kaybetmiş olan bu sahadaki yerleşmelerin, insanlar tarafından hala kullanılıyor olması, nüfus dağılışı üzerinde tarihsel süreçlerin de etkili olduğunu kanıtlamaktadır.

Akseki İlçesinde ilçe merkezi dışında kalan yerleşmelerin ortalama nüfus büyüklüğü, 678 kişidir. Bu değer 2000 yılı Türkiye ortalama köy büyüklüğünden (636 kişi) fazla, Antalya il genelindeki köylerin ortalama nüfus büyüklüklerinden ise (1247 kişi) oldukça düşüktür. Antalya ilinin kıyı ilçelerinde, köylerin nüfus

büyüklükleri fazladır. Özellikle iklim şartlarının olumlu etkileri ile yılın hemen tamamına yayılan tarımsal faaliyetler, kıyı ilçelerindeki köylerin nüfus büyüklüklerini arttırmıştır. Buna karşılık tarımsal potansiyelin zayıf olduğu Akseki İlçesi gibi yüksek ilçelerde ise, köylerin ortalama nüfus büyüklükleri il geneline göre oldukça düşük değerler gösterir. 2000 yılı nüfus sayımına göre, Akseki İlçesideki köylerin ortalama büyüklüğü 678 kişi olsa da, köylerin %88,9'unun nüfusu bu ortalama değerden daha düşüktür. Gerçekten de, Akseki İlçesindeki 39' köyün nüfus büyüklüğü ortalama değerden düşük iken, sadece 8 yerleşmenin nüfus büyüklüğü ortalama değerden yüksektir. Nüfus büyüklükleri ortalamanın üstünde olan 8 yerleşmeden 7'sinin belediye örgütlü yerleşme olması, bu yerleşmelerin nüfuslarında yapılan abartıların, pek çok nüfus istatistiğinde olduğu gibi, ortalama nüfus büyüklüğü değerinin de yüksek çıkmasına yol açtığı söylenebilir.

Akseki ilçe merkezi dışındaki yerleşmelerde en yüksek nüfus miktarı, Cevizli'de karşımıza çıkar. Araştırma sahasında en düşük nüfusa sahip yerleşme ise 32 kişilik nüfus değeri ile Dikmen köyüdür. Öte yandan nüfusu 300'ün altında kalan 29 yerleşme bulunmaktadır. Görüldüğü üzere Akseki İlçesinde nüfus bakımından küçük köyler çoğunluktadır.

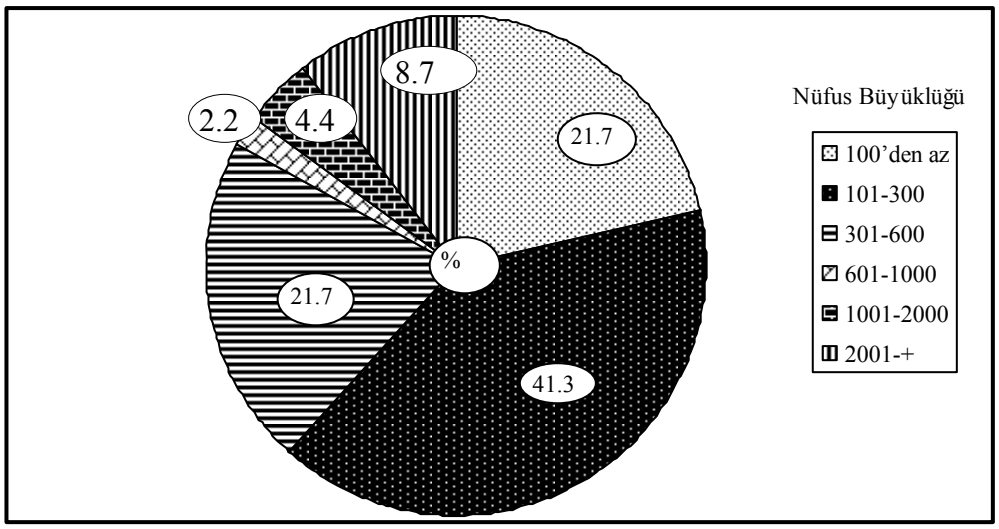
Nüfusun sahada dağılış düzeni kadar nüfusun ne kadar yoğunlukta olduğu da önemlidir. Nüfusun yoğunluğu aynı zamanda yaşam alanlarının planlanması, yerleşmelerin fiziksel özelliklerinin ortaya çıkması ve yerleşmelerin kapasitelerini yansıtılması açısından da fikir verebilmektedir. Akseki'de aritmetik, tarımsal ve fizyolojik nüfus yoğunlukları hem genel olarak ilçe bazında hem de köyler bazında ayrı ayrı ele alınıp incelenmiştir.

Tablo 2.48. Akseki'deki Köy Yerleşmelerinin Nüfus Büyüklüklerine Göre Gruplandırılması

Nüfus Büyüklükleri	Yerleşme Sayısı	%'si
100'den az	10	21,7
101-300	19	41,3
301-600	10	21,7
601-1000	1	2,2
1001-2000	2	4,4
2001-+	4	8,7
Toplam	46	100,0

Kaynak. D.İ.E. 2000 Genel Nüfus Sayımı İdari Bölünüş.

Nüfus yoğunluğu hesaplanmasında kullanılan arazi büyüklüğü açısından Akseki İlçesinde birbirinden farklı iki değer karşımıza çıkmaktadır. Akseki ilçesinin yüzölçümü 1285 km^2 kadardır. İzdüşüm alana karşılık gelen bu değere göre, Akseki ilçesi genelinde aritmetik nüfus yoğunluğu 33 kişi/km$^{2'}$dir. Ancak arazideki jeomorfolojik birimler gözetilerek yapılan hesaplamaya göre, Akseki ilçesinin gerçek alan yüzölçümü ise 1762,5 km$^{2'}$dir. Gerçek alan dikkate alındığında, Akseki ilçesinin aritmetik nüfus yoğunluğu ise 24 kişi/km^2 olarak karşımıza çıkmaktadır. Görüldüğü gibi, araştırma sahasında gerçek alan ile izdüşüm alan arasındaki fark oldukça fazladır. Bu farkın yüksek olmasının nedeni, sahanın oldukça engebeli bir yapıya sahip olmasıdır. Araştırma sahasının özellikle kenar kuşakları, son derece dağlık ve engebeli bir görünüm sergiler. Bu topoğrafik şartlar kullanım dışı alanları arttırmış, tarım topraklarının miktarını ise azaltmıştır.

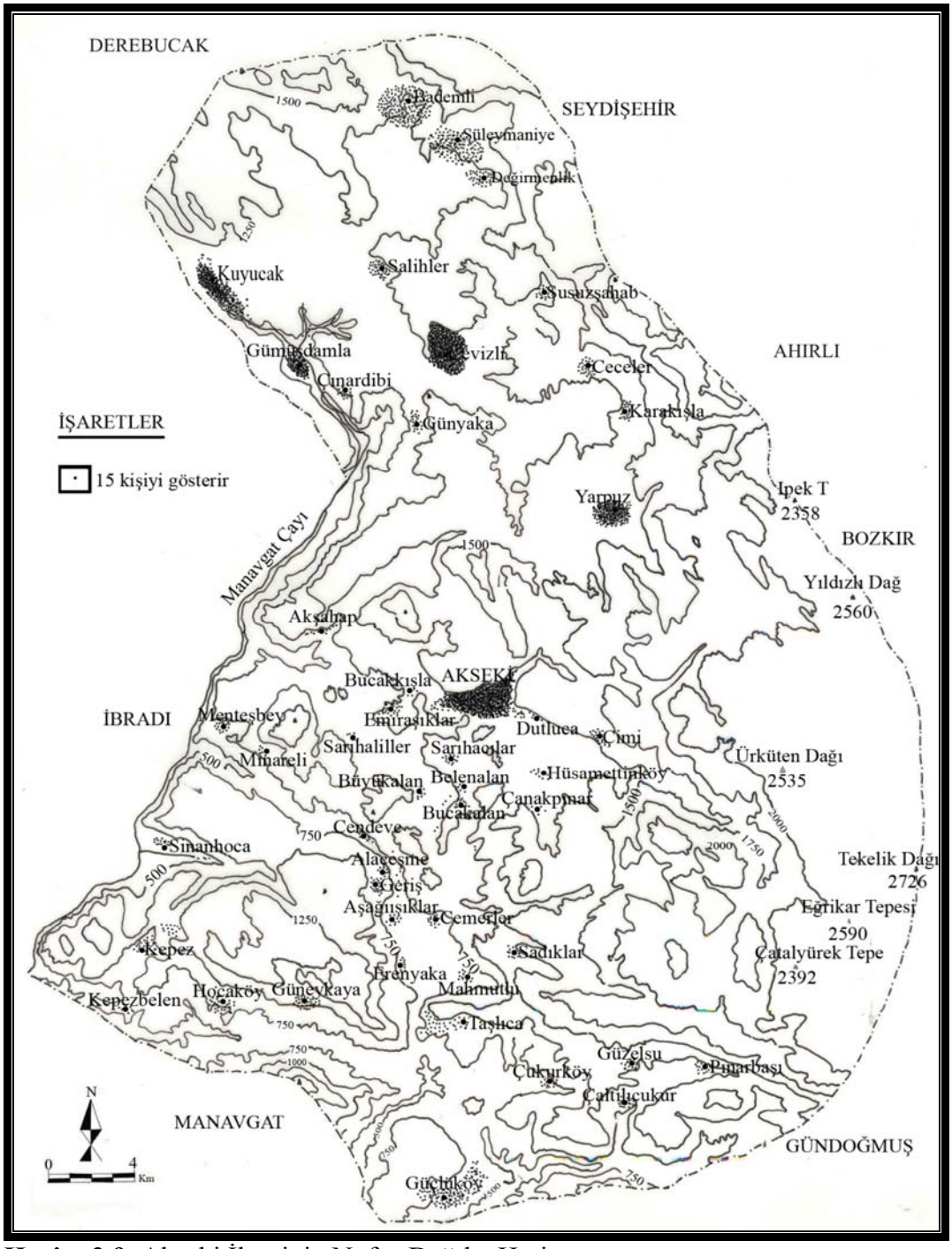


Şekil 2.16. Akseki'deki Köy Yerleşmelerinin Nüfus Büyüklüklerine Göre Gruplandırılması

Akseki, pek çok coğrafi özelliği gibi nüfus yoğunlukları konusunda da, bağlı olduğu il merkezinin genel karakterine ve kendisine komşu olan kıyı ovalarındaki duruma pek benzemez. İlçenin nüfus yoğunluğu 33 kişi/km^2 kadar iken, bu değer Antalya kıyı ovalarında 230 kişi/km$^{2'}$den fazladır[443]. Akseki'de, aritmetik nüfus yoğunluğunun yerleşmelere göre durumu incelendiğinde, pek çok yerleşmenin aritmetik nüfus yoğunluğunun, ortalama aritmetik nüfus yoğunluğu değerinden düşük olduğu görülür. Akseki ilçe merkezi ile beraber sahada, 48 idari ünite bulunmaktadır. Bu idari ünitelerden 43'ünün nüfus yoğunluğu, Akseki ilçesinin

[443] BALCI AKOVA, S., 1994, Antalya Körfezinin Kuzeyinde Yer Alan Kıyı Ovalarında Nüfus Özellikleri. Türk Coğrafya Dergisi, S.29, s. 419-442, İSTANBUL

ortalama aritmetik nüfus yoğunluğu olan 33 kişi/ km^{2}'den daha düşüktür. Sadece Akseki ilçe merkezi, Cevizli, Aşağıışıklar, Emiraşıklar ve Süleymaniye'de nüfus yoğunlukları ortalama değerin üzerine çıkmaktadır.



Harita 2.9. Akseki İlçesinin Nüfus Dağılış Haritası

Akseki İlçesindeki idari üniteler içerisinde en yüksek aritmetik nüfus yoğunluğu, 187 kişi/km^{2} ile ilçe merkezine aittir. Bu değerin ortaya çıkmasında,

yerleşmenin Akseki ilçesinin idari merkezi olması yanında, barındırdığı nüfus miktarı da etkili olmuştur. Akseki ilçe merkezi dışında, aritmetik nüfus yoğunluğu nispeten yüksek yerleşmeler, genellikle belediye örgütüne sahip yerleşmelerdir. Bu yerleşmelerde aritmetik nüfus yoğunlukların fazla olmasının temel nedeni, nüfuslarının yüksek ve abartılı olmasıdır.

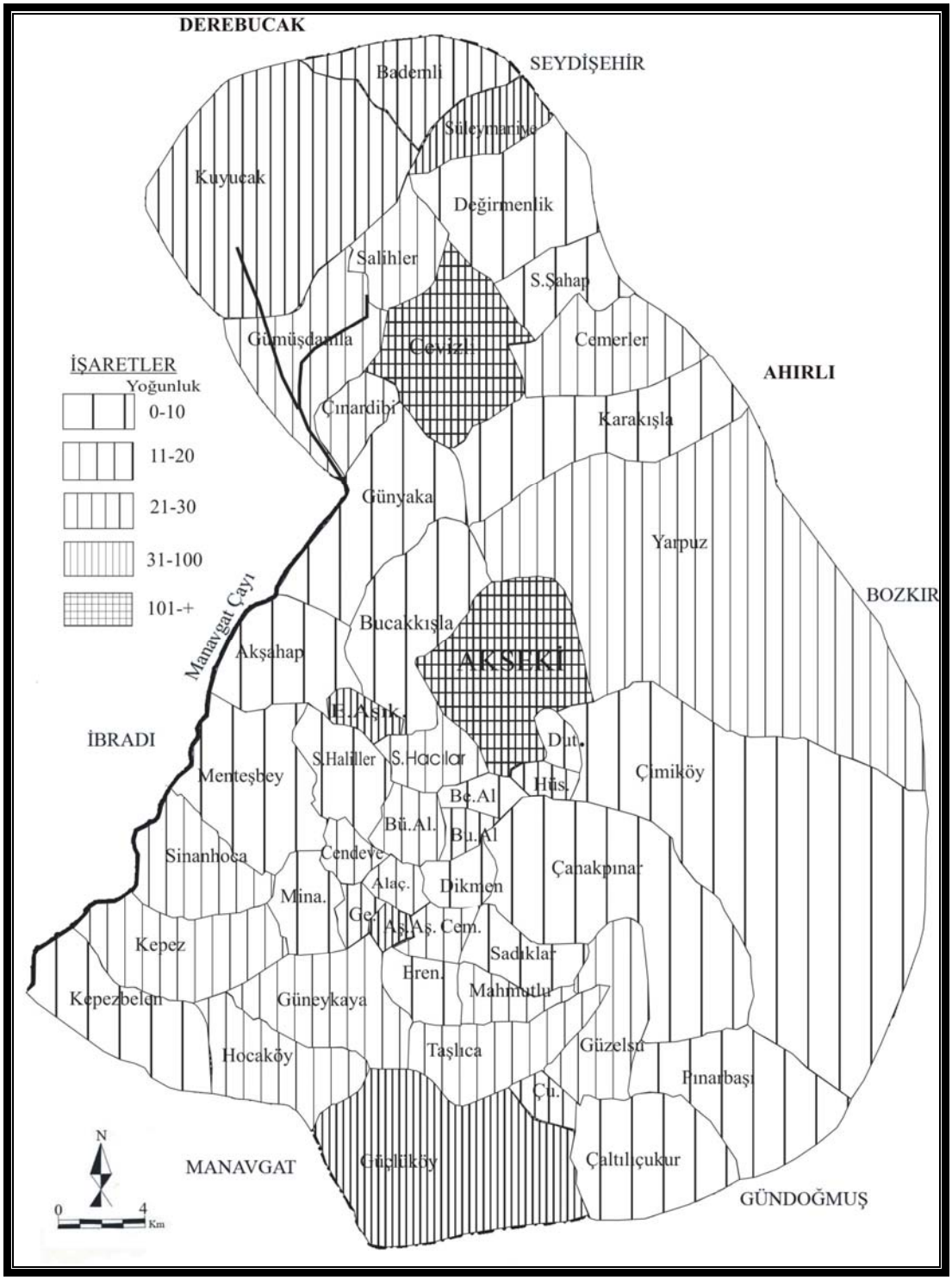
Akseki İlçesinindeki köylerin çoğunluğunda, oldukça düşük aritmetik nüfus yoğunluklarına rastlanır. Köylerdeki aritmetik nüfus yoğunluklarının bu kadar düşük olmasında, göç hareketine bağlı olarak köy nüfuslarının azalmış olması esas nedendir. Aritmetik nüfus yoğunluğunun en düşük olduğu yerleşmeler; 1,2 kişi/$km^{2'}$lik yoğunluğu ile Çanakpınar, 1,4 kişi/$km^{2'}$lik yoğunluğu ile Dikmen ve 2,0 kişi/$km^{2'}$lik yoğunluk değeri ile de Bucakkışla köyleridir. Bu köylerden Çanakpınar'da, aritmetik nüfus yoğunluğunun düşük çıkmasının nedeni, arazisinin geniş ve nüfus miktarının düşük olmasıdır. Dikmen ve Bucakkışla köylerinde aritmetik nüfus yoğunluklarının düşük çıkmasının nedeni ise, yoğun göç olaylarından dolayı nüfuslarının oldukça düşmüş olmasıdır. Burada ortaya çıkarılan değerlerden anlaşıldığı üzere, Akseki ilçesinde geniş alanlar düşük aritmetik nüfus yoğunlukları ile nüfus bakımından boş halde bulunmaktadır.

Akseki ilçesinin aritmetik nüfus yoğunluğu yükselti kademelerine göre değişmektedir. Buna göre aritmetik nüfus yoğunluğu en yüksek değerine, 1000-1250 m yükselti kuşağında ulaşır. Nüfusun %65,9'unun yaşadığı 1000-1250 m yükselti kuşağının aritmetik nüfus yoğunluğu, 87 kişi/km^2'dir. 1000-1250 m yükselti kademesinde sadece 15 yerleşme bulunmasına karşılık, Akseki ilçe merkezi ile Cevizli, Kuyucak ve Bademli gibi belediye örgütlü yerleşmelerinde bu kuşakta yer alması, nüfusun miktarıyla beraber yoğunluğunu da arttırmıştır. Sahada aritmetik nüfus yoğunluğunun en düşük olduğu yükselti kademesi, 250-500 m kuşağıdır. Nüfusun %0,5'inin yaşadığı ve sadece bir köy yerleşmesini bulunduğu (Sinanhoca) bu kuşağın aritmetik nüfus yoğunluğu, 7 kişi/ km^2'dir.

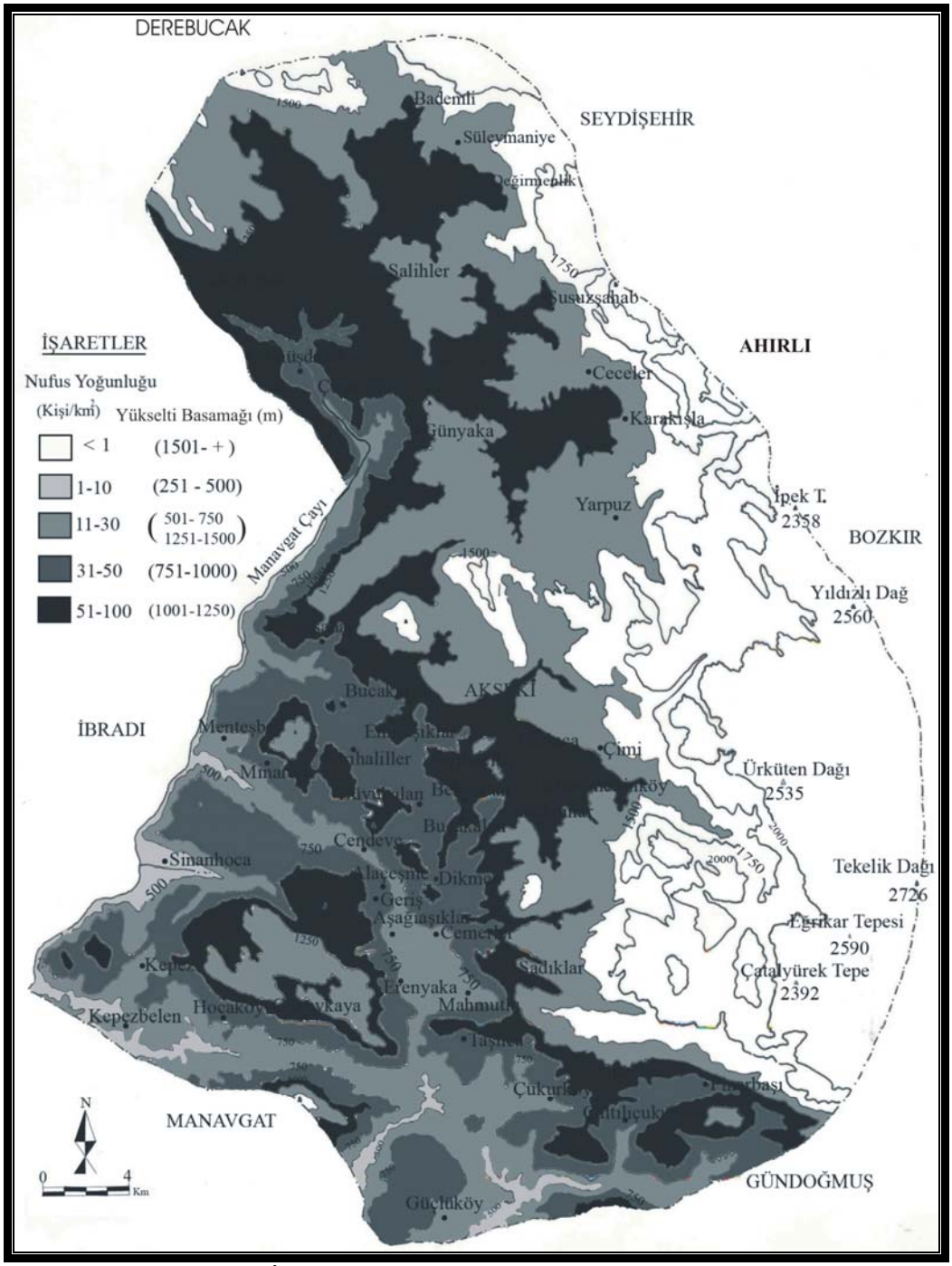
Tablo 2.49. Akseki İlçesindeki Yerleşmelerin Aritmetik, Fizyolojik ve Tarımsal nüfus Yoğunlukları

Köyler	Nüfusu	Gerçek Alan	Aritmetik Nüf.Yo	Nüfusu	Tarımsal Alan	Fizyolojik Nüf. Yoğ	Tarımsal Nüfus	Tarım Alanı	Tarımsal Nüf. Yo
Akşahap	155	26,4	6	155	2,5	62	141	2,5	57
Alaçeşme	95	8,0	12	95	1,6	59	90	1,6	56
Aşağıaşıklar	142	3,2	44	142	1,4	101	122	1,4	87
Bademli	2230	84,7	26	2230	13,0	171	2101	13,0	162
Belenalan	58	7,2	8	58	0,8	72	58	0,8	72
Bucakalan	148	6,8	22	148	1,4	105	135	1,4	96
Bucakkışla	43	21,0	2	43	1,6	27	43	1,6	27
Büyükalan	85	7,0	12	85	2,3	37	80	2,3	35
Ceceler	396	35,9	11	396	1,9	208	326	1,9	171
Cemerler	171	9,3	18	171	2,0	85	151	2,0	75
Cendeve	116	7,1	16	116	2,0	58	104	2,0	52
Cevizli	7737	72,9	106	7737	15,0	516	7087	15,0	472
Çaltılıçukur	205	25,6	8	205	2,1	98	193	2,1	92
Çanakpınar	57	47	1,2	57	1,1	52	54	1,1	49
Çınardibi	183	13,6	13	183	1,0	183	88	1,0	88
Çimiköy	227	132,3	2	227	4,4	51	202	4,4	46
Çukurköy	201	9,0	22	201	2,4	84	190	2,4	79
Değirmenlik	469	61,2	8	469	2,6	180	379	2,6	146
Dikmen	32	22,5	1,4	32	2,0	16	30	2,0	15
Dutluca	66	7,4	9	66	2,6	25	60	2,6	23
Emiraşıklar	319	9,3	34	319	2,8	114	239	2,8	85
Erenyaka	126	18,3	7	126	0,2	630	86	0,2	430
Geriş	296	14,0	21	296	1,0	296	246	1,0	246
Güçlüköy	1640	50,8	32	1640	3,4	482	1520	3,4	447
Gümüşdamla	1755	92,6	19	1755	6,1	288	1625	6,1	266
Güneykaya	441	32,1	14	441	1,3	339	316	1,3	243
Günyaka	314	34,1	9	314	2,3	136	244	2,3	107
Güzelsu	208	17,2	12	208	3,0	69	163	3,0	54
Hocaköy	402	30,6	13	402	1,2	335	322	1,2	268
Hüsamettinköy	132	6,3	21	132	1,6	82	120	1,6	75
Karakışla	328	65,1	5	328	9,2	36	315	9,2	34,2
Kepez	486	35,4	14	486	7,8	62	444	7,8	56
Kepezbeleni	92	36,7	3	92	1,7	54	80	1,7	47
Kuyucak	4841	176,4	28	4841	7,5	645	4439	7,5	591
Mahmutlu	176	10,3	17	176	2,8	63	161	2,8	57
Menteşbey	242	31,8	8	242	3,5	69	201	3,5	57
Minareli	76	22,5	3	76	5,3	14	65	5,3	12
Pınarbaşı	218	22,3	10	218	2,4	91	186	2,4	77
Sadıklar	149	16,1	9	149	2,0	74	97	2,0	48
Salihler	516	26,6	19	516	0,9	573	216	0,9	240
Sarıhacılar	120	10,3	12	120	1,2	100	110	1,2	92
Sarıhaliller	52	16,8	3	52	3,2	16	52	3,2	16
Sinanhoca	217	18,0	12	217	2,8	77	196	2,8	70
Susuzşahap	199	29,7	7	199	1,7	117	170	1,7	100
Süleymaniye	2002	23,8	84	2002	3,9	513	1912	3,9	490
Taşlıca	541	30,6	18	541	6,9	78	541	6,9	78
Yarpuz	3200	180,6	18	3200	6,5	492	3000	6,5	461
Akseki Merk.	**10563**	**56,4**	**187**	10563	25	422	465	25	19

Kaynak. D.İ.E. 2000 Nüfus Sayımı Sonuçları ve 1/100000 Ölçekli Topoğrafya Haritasından Yapılan Ölçümler, APK Daire Başkanlığı Köy Envanterleri



Harita 2.10. Akseki İlçesinin İdari Alanlara Göre Aritmetik Nüfus Yoğunluğu Haritası



Harita 2.11. Akseki İlçesinde Yükselti Basamaklarına Göre Nüfus Yoğunluğu Değerleri

Akseki İlçesinde tarımsal nüfus yoğunluğu incelendiğinde ise, değerin aritmetik nüfus yoğunluğundan oldukça farklı olduğu görülür. Tarımsal nüfus yoğunluğunun ilçe genelinde yüksek çıkmasının nedeni, tarım yapılabilen arazi varlığının oldukça düşük olmasıdır. Akseki İlçesinin gerçek alanı yaklaşık 1762 km^{2}'dir. Bu alanın sadece 182,9 km^{2}'lik kesimi yani %10,3'ü, tarım yapılabilen

araziden oluşmaktadır. Tarımsal nüfusun fazla, tarım arazisinin az olması neticesinde ise tarımsal nüfus yükselmiştir. D.İ.E. 2000 yılı nüfus sayımı sonuçları üzerinden değerlendirme yapıldığında tarımsal nüfus yoğunluğu 159 kişi/km^2 olarak ortaya çıkar.

Türkiye'de 1 km^2 tarım alanından geçinmek zorunda kalan çiftçi nüfus, her zaman Avrupa ülkelerinden oldukça yüksek çıkmıştır. Tabiî ki bunda ekili dikili arazilerin varlığı yanında nüfusun çok büyük bir kesiminin uzun yıllar boyunca tarımda istihdam edilmesinin de etkisi bulunmaktadır[444]. Yerleşme birimlerine göre tarımsal nüfus yoğunlukları incelendiğinde, aritmetik nüfus yoğunluğunda olduğu gibi tarımsal nüfus yoğunluğunun da belediye örgütüne sahip yerleşmelerde fazla olduğu görülür. Akseki İlçesindeki köylerde, tarım yapılabilen arazilerin toplam araziye oranı oldukça düşüktür. Araştırma sahasındaki yerleşmelerden polye kenarında bulunan, Akseki ilçe merkezi ile Cevizli'nin tarımsal arazisi nispeten fazladır. Bu yerleşmelerden Cevizli'de, tarım arazisinin fazla olmasına rağmen tarım nüfusunun da yüksek olması, tarımsal nüfus yoğunluğu arttırmıştır. Bununla beraber, tarım arazisi varlığına rağmen tarımsal nüfusun az olduğu Akseki ilçe merkezinin tarımsal nüfus yoğunluğu, 19 kişi/km^2 gibi oldukça düşük bir değerde gerçekleşmiştir.

Akseki İlçesindeki yerleşmeler içerisinde en düşük tarımsal nüfus yoğunluklarına; Minareli (12 kişi/ km^2), Sarıhaliller (16 kişi/ km^2) ve Dikmen (15 kişi/ km^2) köylerinde rastlanır. En düşük tarımsal nüfus yoğunluğu değerlerinin bu köylerde oluşmasın nedeni, gerek gerçek nüfuslarının gerekse de tarımsal nüfuslarının düşük olmasıdır. Yerleşmelere göre en yüksek tarımsal nüfus yoğunlukları ise; Kuyucak (591 kişi/ km^2), Süleymaniye (490 kişi/ km^2), Yarpuz (461 kişi/ km^2), Güçlüköy (447 kişi/ km^2) ve Erenyaka'da (430 kişi/ km^2) gerçekleşmiştir. Görüldüğü gibi bu yerleşmelerden Erenyaka hariç diğerleri, belediye örgütüne sahip yerleşmelerdir. Bu yerleşmelerin 2000 nüfus sayımında nüfuslarının yüksek olması yanında; Yarpuz, Kuyucak, Güçlüköy ve Süleymaniye'nin coğrafi konumları itibariyle, ilçeyi sınırlayan kenar kuşaktaki dağlık alanlara yakın bulunmaları, tarım alanlarının miktarını daha da azaltmıştır. Yüksek tarımsal nüfus

[444] TANOĞLU, A.,1945, Türkiye'de Çiftçi Nüfus Yoğunluğu Meselesi. Türk Coğrafya Dergisi, Yıl.III, S.VII-VIII, s.107-118, İSTANBUL

ve düşük arazi varlığı bu yerleşmelerin tarımsal nüfus yoğunluklarını oldukça yükseltmiştir. Bu yerleşmelerden Erenyaka'da, tarımsal nüfus yoğunluğunun yüksek çıkmasının nedeni ise, tarımsal arazinin 0,2 km^2 gibi çok küçük bir alana tekabül etmesidir. Bu nedenle tarımsal nüfusu sadece 86 kişi olan Erenyaka'da tarımsal nüfus yoğunluğu, 430 kişi/ km^2 olarak gerçekleşmiştir.

Akseki İlçesinindeki bütün yerleşmelerde tarımsal nüfus yoğunlukları, aritmetik nüfus yoğunluğundan yüksek değerler gösterir. Değerlerin bu şekilde ortaya çıkmasındaki en önemli etken, yerleşmelerin gerçek alanları içerisinde tarımsal alanlarının oldukça az bir değere sahip olmalarıdır. Toplam arazi içerisinde tarımsal alanların oldukça düşük seviyelerde kalması, iki nüfus yoğunluğu arasında farkların yüksek olmasına neden olmuştur. Nüfusun çoğunluğunun tarım dışı sektörde istihdam edildiği ilçe merkezi bir tarafa bırakılırsa, nüfusun çoğunluğunun tarımda istihdam edildiği köy yerleşmelerinde dahi aritmetik ve tarımsal nüfus yoğunlukları arasında farklar dikkat çekmektedir. Akseki İlçesinde; aritmetik ve tarımsal nüfus yoğunluk değerleri arasındaki farkların en dikkat çekici olduğu yerleşmeler; Erenyaka, Kuyucak, Salihler, Güçlüköy, Gümüşdamla, Güneykaya, Hocaköy, Susuzşahap ve Yarpuz'dur.

Akseki İlçesinde fizyolojik nüfus yoğunluğunun değeri de oldukça yüksektir. Nüfusun tamamını tarımla uğraşıyor gibi gösteren bu tip nüfus yoğunluğunun Akseki ilçesinin genelini kapsayan değeri, 232 kişi/ $km^{2'}$dir. Toplam nüfusun tarım arazisine bölünmesiyle elde edilen fizyolojik yoğunluğun en fazla olduğu yerleşmeler; Kuyucak (645 kişi/ km^2), Erenyaka (630 kişi/ km^2), Sarıhaliller (573 kişi/ km^2), Cevizli (516 kişi/ km^2), Süleymaniye (513 kişi/ km^2), Yarpuz (492 kişi/ km^2), Güçlüköy (482 kişi/ km^2), Akseki İlçe Merkezi (422 kişi/ km^2) ve Günyaka (339 kişi/ km^2)'dır. Fizyolojik nüfus yoğunluğu en düşük olan yerleşmeler ise Minareli (14 kişi/ km^2), Sarıhaliller (16 kişi/ km^2) ve Dutluca (25 kişi/ km^2) köyleridir. Hatırlanacağı üzere bunlardan Minareli ve Sarıhaliller, tarımsal nüfus yoğunluğunun da en düşük olduğu yerleşmelerdi. Bu yerleşmelerde fizyolojik nüfus yoğunluğunun da düşük olmasının nedeni, toplam nüfuslarının oldukça az olmasıdır. Burada Akseki ilçe merkezinin fizyolojik nüfus yoğunluğu üzerinde özellikle durulması gerekir. Tarımsal nüfus yoğunluğu oldukça düşük olan ilçe merkezinin, fizyolojik nüfus yoğunluğu yüksek bir değer gösterir. Bunun nedeni ise, ilçe merkezinde nüfusun

çoğunluğunun geçimini tarım dışı sektörlerden sağlamasıdır. Bu nedenle ilçe merkezinde tarımsal nüfus yoğunluğunun düşük, buna karşılık fizyolojik nüfus yoğunluğu yüksek bir değer gösterir. Bu nedenle ilçe merkezi nüfusu hariç diğer yerleşmelerde tarımsal nüfus yoğunluklarıyla fizyolojik nüfus yoğunlukları birbirine yakındır. Çünkü nüfuslarının tamamına yakını tarımdan geçinmektedir.

Bunlara ilaveten Akseki İlçesi köy yerleşmelerindeki nüfusun tamamı, tarımsal faaliyetlerle uğraşmaz. Tarımsal nüfus yoğunluğunun tahmin edilenden daha düşük çıkmasına neden olan bu grup içerisindekilerden bazılarını emekli olanlar, bazısı ticaretle uğraşanlar ve bazılarını da geçimlerini ormancılık sağlayanlar oluşturmaktadır. Bu nedenle bazı köy yerleşmelerinde tarımsal nüfus yoğunluğu ile fizyolojik yoğunluklar arasında farklar ortaya çıkmaktadır. Cevizli, Kuyucak gibi belediye teşkilatına sahip yerleşmelerde bu yoğunluk farkının ortaya çıkmasında hizmetler sektöründe istihdam edilenlerle emekliler etkili olurken, Çınardibi, Gümüşdamla, Salihler, Günyaka gibi yerleşmelerde ise ormancılıkla geçimlerini sağlayan nüfus, tarımsal nüfus yoğunluğu ile fizyolojik nüfus yoğunluğunun farklı çıkmasında etkili olmuştur.

3.EKONOMİK COĞRAFYASI

Ekonomik coğrafya, insanın yaşamını kazanma faaliyetlerinin yer yer gösterdiği benzerlik ve ayrılıkları ile faaliyetlerin mekânla olan ilişkisini araştıran coğrafyanın bir dalıdır[445]. Ekonomik coğrafya, coğrafyanın interdisipliner bir bilim olduğunun en güzel göstergesidir. Çünkü iktisat, ekonomi, istatistik, ziraat gibi birçok bilimden yararlanarak ortaya konulan ekonomik coğrafya çalışmaları, mekânın sadece coğrafi özelliklerini değil, aynı zamanda zirai, iktisadi, sosyolojik vs pek çok özelliğinin de bir arada düşünülmesini gerektirir. Ekonomik yaşantı üzerinde sayılan beşeri faktörlerden başka, doğal faktörlerin de belirleyici etkisi vardır. Özellikle tarımsal ekonomilerin bulunduğu sahalarda, doğal çevre özellikleri iyi bilinip insan faaliyetleri de buna göre şekillendirilmelidir. Bu nedenle ekonomik coğrafya çalışmalarında arazinin yapısı ve kullanılışı üzerinde durulması bir zorunluluktur. Çünkü her şeyden önce, üzerinde ekonomik aktivitelerin gerçekleştirilebileceği iyi şekilde etüt edilmiş bir mekânın bulunması gerekir.

3.1.Genel Arazi Bölünüşü ve Kullanımı

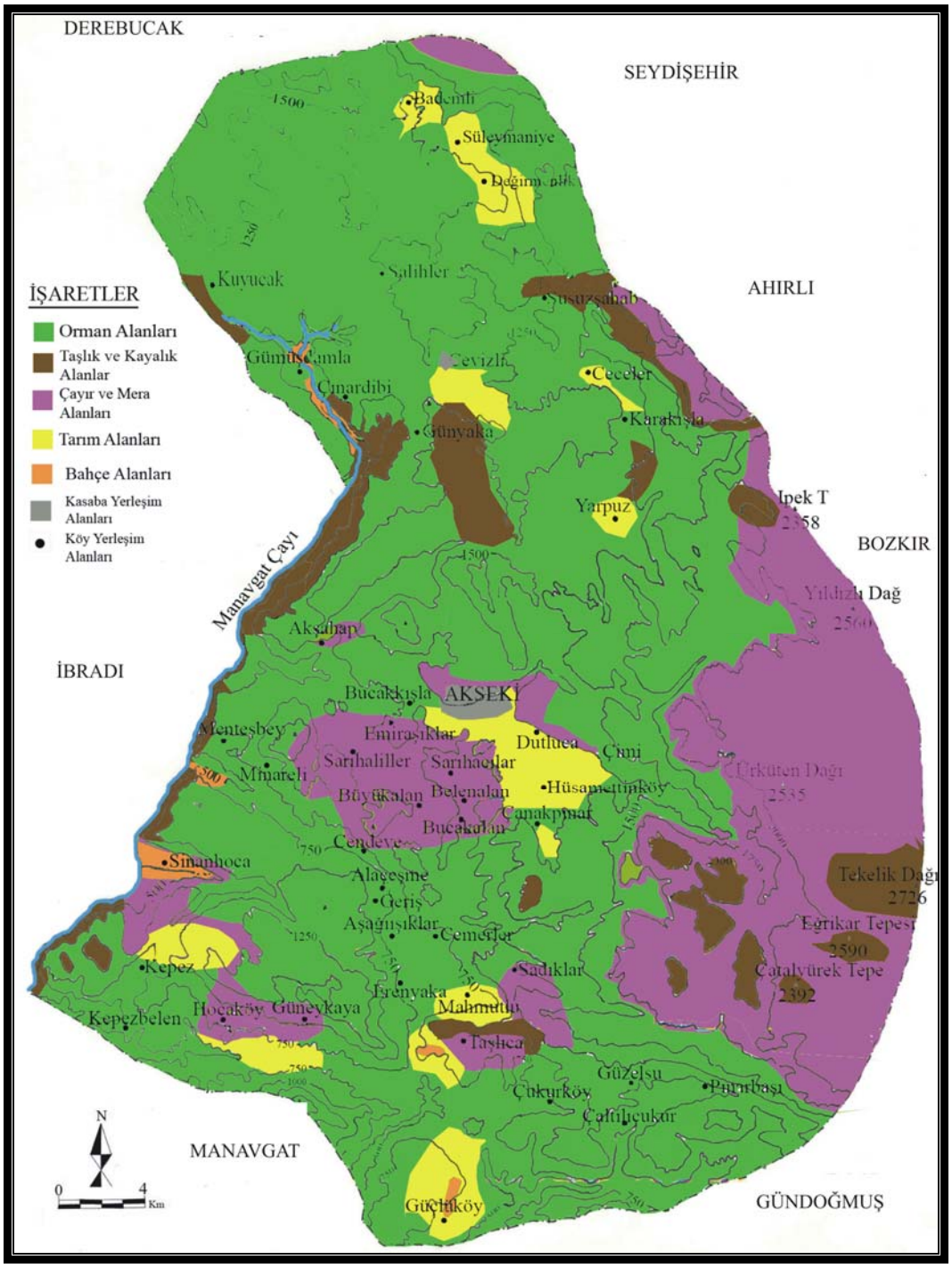
Akseki İlçesi, oldukça dağlık ve engebeli bir jeomorfolojik yapıya sahiptir. Bu yüzden sahanın genel arazi kullanılışı üzerinde en belirleyici olan faktör, doğal çevre şartlarıdır. İlçede insanların verimli şekilde kullanabileceği alanlar, oldukça dar sahalıdır. Tarım arazileri büyük çoğunlukla, fazla geniş olmayan karstik çukurlukların tabanları ile eski veya güncel vadilerin tabanlarındaki dar alanlı sahalardan oluşur. Arazide geniş alanların orman örtüsü ile kaplı olması da, tarım arazilerinin yanı sıra çayır-mera olarak ayırt edilen arazinin miktarını azaltmıştır.

Tablo 3.1. Akseki İlçesinin Genel Arazi Bölünüşü

Arazi Türü	Orman Alanları	Kullanım Dışı Alanlar	Tarım Alanları	Çayır-Mera Alanları	Yerleşim Yerleri	Toplam
Dekar	1237241	282295	176824	56608	9554	1762522
%si	70,1	16,1	10,1	3,2	0,5	100.0

Kaynak. 1981 Köy Hizmetleri APK Daire Başkanlığı Tarafından Yapılan Köy Envanter Çalışmasındaki Aynı Tür Arazilerin Değerleri Toplanarak Hesaplanmıştır.

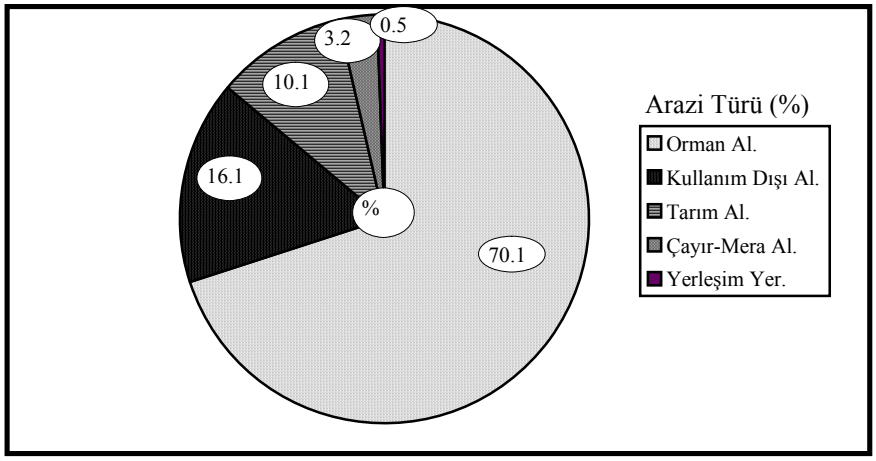
[445] TÜMERTEKİN, E., ÖZGÜÇ, N., Ekonomik Coğrafya, Küreselleşme ve Kalkınma. Çantay Kitapevi, s.4-6, İSTANBUL



Harita 3.1. Akseki İlçesinin Arazi Kullanım Haritası

Akseki İlçesinde gerçek alanın arazi kullanılış sınıflarına göre dağılımı yapıldığında, en büyük payın, orman arazilerine ait olduğu görülür. İlçede toplam arazinin yaklaşık %70'i orman alanlarından ibarettir. Sahada kullanım dışı arazilerin de miktarı fazladır. Özellikle insanların ulaşmasının zor olduğu yüksek ve engebeli kesimler ile kayalık sahalar, kullanım dışı alan olarak ayırt edildiğinden, toplam arazi

içerisinde bu sınıf arazinin miktarını arttırmıştır. Akseki İlçesinde kullanım dışı ananlar toplam arazinin yaklaşık %16'sına tekabül etmektedir.



Şekil 3.1. Akseki İlçesinin Genel Arazi Bölünüşünün Oransal Dağılımı

Tablo 3.2. Köy ve Belediye Yönetim Alanlarının Arazi Kullanımına Göre Göre Bölünüşü.

	Arazi Kullanışı Durumu (da)					
Köy ve Belediye Yönetim Alanları	Orman Alanı	Tarım Alanı	Taşlık Kayalık	Çayır-Mera	Yerşleşim Alanı	Toplam
Akşahap	27542	2331	3400	538	282	34093
Alaçeşme	5395	1550	1000	-	100	8045
Aşağışıklar	1200	1350	600	-	50	3200
Bademli	53528	13055	12062	5700	375	84720
Belenalan	4889	881	906	450	130	7256
Bucakalan	4713	1469	656	150	87	6375
Bucakkışla	2805	1600	2250	1800	100	21000
Büyükalan	2350	3395	700	300	250	6995
Ceceler	28969	1875	4831	-	225	35900
Cemerler	7200	2000	-	-	100	9300
Cendeve	5040	2000	-	-	150	7190
Çaltılıçukur	18430	2100	3750	1250	70	25600
Çanakpınar	38718	1125	5081	1900	38	47006
Çınardibi	10706	1059	1794	-	94	13663
Çimiköy	51094	4406	66412	10100	294	132306
Çukurköy	6520	2400	-	-	80	9000
Değirmenlik	53970	2618	3013	1450	112	61163
Dikmen	20440	2000	-	-	60	22500
Dutluca	4600	2655	-	-	155	6393
Emiraşıklar	2805	2845	2300	1200	150	9300
Erenyaka	14400	1350	600	-	50	18250
Geriş	7750	1000	3800	1200	250	14000
Güçlüköy	41470	3400	4500	1300	130	50800
Gümüşdamla	80831	6093	5444	-	225	92593
Güneykaya	23572	1320	5163	1870	200	32125
Günyaka	27542	2331	3400	538	282	34093

Güzelsu	13730	3100	240	-	130	17200
Hocaköy	20000	1250	7715	1450	200	30615
Hüsamettinköy	4169	1554	480	-	190	6393
Karakışla	43805	9275	8688	3100	188	65056
Kepez	21940	7800	5370	-	250	35360
Kepezbelen	28320	1750	6500	-	150	36720
Kuyucak	120757	7550	43923	8900	230	181360
Mahmutlu	6650	2800	750	-	100	10300
Menteşbey	18010	3540	9750	-	250	31550
Minareli	11065	5300	4950	1050	150	22515
Pınarbaşı	14750	2350	3700	1300	100	22300
Sadıklar	14000	2000	-	-	100	16100
Salihler	25126	998	362	-	130	26556
Sarıhacılar	6932	1290	990	1000	100	10237
Sarıhaliller	7355	3195	4700	1300	200	16750
Sinanhoca	11070	2780	4000	-	150	18000
Susuzşahap	27512	1743	81	200	120	29656
Süleymaniye	3943	17375	2081	-	394	23793
Taşlıca	23900	6900	-	-	200	30600
Yarpuz	153138	6611	14976	5500	388	180612

Kaynak. 1981 Köy Hizmetleri APK Daire Başkanlığı Tarafından Yapılan Köy Envanter Çalışmasındaki

3.1.1.Orman alanları

Akseki ilçesinde geniş alanlar orman örtüsü ile kaplıdır. Orman alanı içerisine, makiliklerden iyi korunmuş sedirlere kadar pek çok türün yayılış sahası dâhildir. Bu nedenle orman alanlarının alt sınırı, ilçe arazisinin deniz seviyesine en yakın yeri olan yaklaşık 300 m.den başlayıp sahanın güney yarısında 1750 m, kuzey yarısında ise 1850 m.de sona ermektedir. Araştırma sahasında insanların ulaşmasının güç olduğu yüksek, eğimli sahalardaki orman örtüsü iyi korunmuş haldedir. Genel olarak yerleşim yerlerinin yakınlarında bulunan doğal orman sahaları ise tahrip edilmiştir. Hem ormancılık ekonomisi, hem de doğal yaşam için önemi büyük olan bu alanların miktarı, her geçen gün azalmaktadır. Yurdumuzun pek çok bölgesinde rastlanılan tarım alanı elde etmek için ormanların tahrip edilmesi olayına Akseki İlçesinde çok rastlanmamasına karşılık, yörede hâkim olan küçükbaş hayvancılık ekonomisi, orman alanlarının daralması ve vasıflarının değişmesindeki en büyük nedendir. Bundan başka ormancılıkla geçinen köylerde bazen meydana gelen kaçak kesimler, ormanlardan ürün toplayanların ormanın kendi kendini yenilemesini sağlayacak türlerin sayısını ve çeşidini azaltmaları da orman alanlarının daralmasındaki diğer nedenlerdir. Genel olarak Akseki ilçesinin sınırını meydana

getiren kenarlardaki yüksek kuşaklar, orman örtüsünün en iyi korunabildiği kesimlerdir.

Bu çerçevede Akseki İlçesinde yüzölçümü geniş köylerin, orman alanlarının da geniş olduğu görülmektedir. Bu da ormanların sahanın tamamına yayılmış olmasından kaynaklanan bir durumdur. Orman alanlarının en fazla kesintiye uğradığı yerler, Akseki ilçe merkezi ile karayolu boyunca uzanan İlvat köylerinin (Belenalan, Bucakalan, Büyükalan köyleri) bulunduğu merkezi kesimdir. Bu sahada eskiden beri var olan beşeri aktiviteler, orman alanlarının tahribine yol açarak, aynı sahanın mera alanlarına sebep olmuştur.

3.1.2.Tarım alanları

Akseki İlçesindeki tarım alanlarının miktarı toplam arazinin yaklaşık %10'una tekabül etmektedir. Mevcut tarım alanları ise genellikle, karstik çukurluklar ve depresyon içerisindeki dar ve düz alanlardan ibarettir. Özellikle Akseki ve Cevizli polyeleri tarım alanlarının en geniş olduğu kesimleri meydana getirirler. Yörede tarım alanlarının bulunduğu polyelerin dışındaki karstik çukurluklar, fluviyo karstik depresyonlar ile çeşitli tip ve büyüklükteki dolinlerdir. Bunlar arasında Değirmenlik depresyonu, Murtiçi ve Fersinalanı tarım yapılabilecek en geniş sahaları oluştururlar. Tarım arazisi gibi ayırt edilebilecek ancak, yükselti koşullarından dolayı tarımın yapılamadığı bazı yüksek karstik çukurluklar ise genellikle çayır mera alanı olarak değerlendirilir.

Tarım alanlarının bulunduğu ikinci coğrafi konum ise vadi tabanlarıdır. Sahada genel olarak dar ve derin yarılmış bir vadi şebekesi olmasına karşılık yer yer genişleme eğilimi göstermiş olan bu vadi tabanları, özellikle sebze tarımının yapılabildiği yerlerdir. Manavgat vadisi yatağına yakın konumda bulunan Kuyucak, Gümüşdamla, Çınardibi köyleri, tarım alanları içerisinde vadi tabanlarındaki dar alanlı düzlükler de değerlendirilmiştir. Manavgat çayı vadisinden başka, sahanın orta ve güney kesimlerindeki çoğunluğu mevsimlik karakterli akarsuların vadi kenarı düzlükleri de sahadaki önemli tarımsal alanlar olarak ayırt edilebilir. Hangi coğrafi konumda bulunursa bulunsun, Akseki İlçesindeki tarımsal işletmelerin alansal büyüklükleri oldukça küçüktür. Bu da tarımsal verimliliği olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca tarım alanlarının büyük çoğunluğu su erozyonu ile karşı

karşıyadır. Akdeniz Bölgesinin tamamını ilgilendiren bu sorun, yörenin doğal şartlarından ileri gelmekte ve tarım alanlarının varlığı ile verimliliğini olumsuz etkilemektedir[446].

3.1.3.Çayır-mera alanları

Ülkemizde mera alalarından yararlanma genellikle iki şekilde olmaktadır. Bunlardan birincisi; yerleşmelerin yakınında hayvanların günübirlik gidip gelebildikleri meralar, ikincisi ise yılın belli döneminde hayvanların götürüldüğü ve oralarda yayla gibi geçici yerleşmelerin de oluşturulduğu dönemlik kullanımlardır[447]. Akseki İlçeside tahmin edilenden daha dar alanlı olan çayır-mera alanları, genellikle orman vasfını yitirmiş sahalardan ibarettir. Akseki İlçesindeki alçak aşınım yüzeyleri üzerinde kalan bu mera alanlarının, toplam arazi içindeki oranı sadece %3,2 kadardır. Orman alanlarının tahrip edildiği alçak sahalardan başka, ormanın üst sınırından yüksekte kalan bir kısım arazi de çayır-mera alanları olarak ayırt edilmektedir. Genellikle dağ göçebeleri tarafından kullanılan bu yüksek çayır-mera alanları, küçükbaş hayvan yetiştiriciliği ve arıcılık için uygun sahaları meydana getirmektedir. Çayır-mera alanları olarak ayırt edilebilecek alanlardan bir diğeri ise, bazıları orman üst sınırından da yukarıda olan dolinlerin tabanlarıdır. Yörede *"koyak"* adı verilen pek çok dolinin taban ve yamaçları, çayır-mera alanı olarak kullanılmaktadır. Çayır-mera alanlarının azlığı, sahada orman örtüsünün çok geniş alan kaplamasından kaynaklanır. Pek çok alanın orman sınıfında tutularak korunması mümkün olabilmiştir. Ancak özellikle göçebe Yörüklerin, mera alanı olmayan pek çok orman alanında da hayvan otlatması, gerek orman gerekse de mera alanlarının zararına gelişen bir durumdur. Bunun sonucunda çayır-mera alanlarının vasfı da giderek bozulmuştur. Özelikle geç otlatma ve hayvanların mera alanlarından indirilmesinin gecikmesi, çayır-mera alanlarının vasıflarının bozulmasında etkili olmaktadır. Akseki İlçesinde sıkı bir mera denetimi yapılmalıdır. Aksi takdirde, sahada görülebilen pek çok çayır-mera bitkisi yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Hayvanların Ağustos

---

[446] AKSOY, T., KÖSEOĞLU, T., 1990, Akdeniz Bölgesinde Tarım Alanlarının Yanlış ve Amaç Dışı Kullanımı. Akdeniz Bölgesinde Tarımsal Verimlilik Sorunları Sempozyumu 7-9 Kasım 1990 ANTALYA, Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları:433, s.87-95F, ANKARA

[447] KODAY, S., 2005, Doğu Anadolu Bölgesinde Hayvancılık. Atatürk Üniversitesi Yayı. No:949, Fen-Edeb. Fak Yay. No:104, Araştırma Serisi No:74, s.18, ERZURUM

ayından itibaren, çayır mera bitkilerinin toprak altında kalan soğanlarını yemeleri, mera alanları için geleceğe yönelik en önemli sorunlar arasındadır.

3.1.4.Kullanım dışı alanlar

Bu tip alanlar genellikle çıplak kaya yüzeylerinden oluşmaktadır. Genel arazi kullanılışı içerisinde kullanım dışı alanların yüksek bir paya sahip olması, jeolojik ve jeomorfolojik özelliklerin bir sonucudur. Araştırma sahasının jeolojik yapısında büyük yer tutan kalker üyenin geniş alanlarda yüzeye çıkması, kullanım dışı sahaların miktarını arttırmıştır. Bu tip alanlar en fazla olarak, orman üst sınırından yüksekte yayılış gösterir. Orman sınırının üzerinde daha şiddetli bir yüzeysel erozyona maruz kalan sahalar, aynı zamanda yıllık amplitüd değerinin yüksek olduğu ve fiziksel parçalanmanın artıp, moloz birikimlerinin olduğu kesimlerdir. Yükselti, bakı ve jeolojik şartların bir sonucu olan bu alanlar, hemen tamamıyla kullanım dışında kalsalar da, bazı Yörük aşiretleri tarafından yer yer konaklama yeri olarak kullanılabilirler. Çünkü bu sahaların yoğunluk gösterdiği kenar kuşaklar, aynı zamanda yayla alanları ile çakışmaktadır. Bu yüzden kullanım dışı alanlar, yakınlarında bulunan çayır-mera alanlarında ekonomik faaliyetler yürüten Yörük nüfusun, mevsimlik yerleşmesine sahne olarak kısmen de olsa fonksiyonel bir kullanıma sahne olmaktadır. Ancak gerek yüksekte bulunmaları gerekse de kaya yuvarlanmaları gibi kütle hareketlerinin sıklıkla görülmesi, bu tip yerlerin insan ve hayvan yaşantısı için uygun yerler olmadığını göstermektedir. Çünkü bazen hayvan sürülerinin neden olduğu kaya düşmesi ve moloz yuvarlanması gibi kütle hareketleri, aynı sürü içinde daha aşağıda yürüyen diğer hayvanlara ve insanlara zarar verebilmektedir. Bu tür yerlerin tamamen kullanım dışı kalması gerekirken, özellikle çayır-mera alanlarının verimsizleştiği Ağustos ortasından itibaren, sürü sahipleri tarafından son çare olarak kullanılmaları söz konusu olabilmektedir. Yörede en çok yetişen küçükbaş türünü keçilerin oluşturması, bu kayalık ve moloz sahalarının sürüler tarafından kısa bir süre de olsa kullanılmalarını sağlamaktadır. Bilindiği gibi oldukça çetin arazi şartlarında yaşayabilen keçi sürüleri, bu araziden de kolayca faydalanabilmektedir.

3.1.5.Yerleşim yerleri

Akseki ilçesindeki toplam arazinin sadece %0,5'i yerleşim yeri olarak kullanılmaktadır. Sahadaki yerleşmelerin toplu dokulu ve nüfus yoğunluklarının da düşük olması, yerleşme alanlarının genişlemesinin önüne geçmiştir. Araştırma sahasındaki en geniş yerleşim yeri, yaklaşık 1100 da'lık alanı ile Akseki ilçe merkezi olurken, köylerin yerleşim alanları oldukça küçüktür. Bununla beraber son yıllarda yazlık ihtiyaca yönelik yapılan yerleşim yerleri, bu grup arazinin miktarını bir derece arttırmış olsa da, yörenin uzun yıllardan beri nüfus bakımından boşalması ve yeni yerleşim alanlarının açılmaması, pek çok köyün alansal büyüklük değerinin, Cumhuriyetin ilk yıllarındaki değerinden daha düşük kalmasına sebep olmuştur. Sadece Akseki ilçe merkezinde yeni yerleşmeye açılan Demirciler Mahallesi ile Cevizli'de 1933'den sonra kurulan Atatürk Mahallesi, yerleşmelerin tarihsel yayılış alanlarından farklılık gösteren yerleri olarak ayırt edilebilirler. Ayrıca köylerde günümüz ihtiyaçlarına yönelik yeni konutlar yapılmış olsa da, bunların pek çoğunun eski konutların yıkılıp onların yerlerine yapılmaları, yerleşim alanlarının genişlemesine engel olmuştur.

3.2.Tarımsal Faaliyetler

Türkiye bir tarım ülkesi olarak uzun yıllar kendi kendine yetebilir durumdayken, son zamanlarda bazı tarımsal ürünlerde dışa bağımlı hale gelmeye başlamıştır. Tarımsal potansiyelin oldukça yüksek olduğu ülkemizde, yanlış tarım politikaları ve tarımdaki planlama eksikliği, sadece üretim kaybına değil aynı zamanda sosyal sorunlara da neden olmuştur. Tarımsal üretimde meydana gelen eksilme, kazançlardaki gerileme, büyük nüfus kitlelerini yerlerinden hareket ettirerek, pek çok olumsuz sonuçları ortaya çıkan şehirlere doğru göç hareketini başlatmıştır. Bu hareket sonucunda kırsal alanlar boşalmış, şehirler kalabalıklaşmış, işsizlik artmış, buna karşılık önceden tarımsal üretime katılan pek çok saha da artık işlenemez hale gelmiştir. Akseki İlçesi de bu sahalardan biridir. Bugün ilçe arazisi içinde tarımsal alan vasfına sahip yerlerin çoğunluğu, nüfus yokluğundan dolayı herhangi bir üretimde değerlendirilemez. İlçenin uzun yıllardan beri yoğun şekilde göç vermesi, tarımla uğraşacak nüfusun azalmasına ve yaşlanmasına sebep olmuştur. Bu da büyük bir üretim kaybıyla beraber tarımsal üretim karakterinin de değişmesine

neden olmuştur[448]. Akseki İlçesinde yaşlı nüfusun çoğunlukta olması, bu nüfus yapısının tarımsal faaliyetlere katılabileceği, daha çok dikili alanlara yönelen bir tarımsal karakter ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle pek çok tarımsal alanda hem doğal, hem de beşeri şartların gereği bağcılık ve meyvecilik ön plana geçmiştir. Akseki İlçesi, tarım potansiyeli yüksek olmayan bir ilçedir. Mevcut 176824 da.lık tarım alanının ise sadece 60910 da.'ı yani %34,4'ü ekip-dikme faaliyetleri için kullanılmaktadır. Bu arazinin yaklaşık 54120 da.'ı tarla ürünlerin, 4060 da.'ı da dikili alanlara ayrılmıştır. Sahadaki tüm tarımsal faaliyetlerin alanı dikkate alındığında ilçe arazisindeki tarımsal alanların sadece 1/3'nün kullanıldığı, geri kalan bölümünün ise gerek nüfus yokluğundan gerekse doğal şartların çeşitli ve çok dönemli tarımsal faaliyetlere izin vermemesinden dolayı boş kaldığı anlaşılmaktadır.

Yörede mevcut tarımsal faaliyetler, genellikle ekstansif metotlarla yapılmaktadır. Özellikle ekili alanlardaki tarımsal faaliyetler, bu yöntemle sürdürülmektedir. Dikili alanlarda ise nispeten modern teknikler kullanılır. Nitekim bağcılık konusunda entansif yöntemlere doğru bir geçiş söz konusudur. İlaçlama, budama ve gübreleme işlemleriyle yapılan bağcılık faaliyeti her geçen gün artmaktadır.

Akseki İlçesinde tarımın en önemli sorunlarından birisi de, sulama imkânlarının kısıtlı olmasıdır. Bu nedenle ilçede 3 sulama kooperatifi kurulmuştur. Ancak Değirmenlik, Murtiçi ve Kuyucak'taki sulama kooperatiflerinden sadece Murtiçi'ndeki aktif olarak çalışmaktadır.

3.2.1.Ekili alanlar

Akseki İlçesinde ekili alanların miktarı, 54120.da. kadardır. Bu ekili alanların 53850 da.'ı tarla ürünleri geri kalan 270 da.ı da sebze yetiştiriciliği için kullanılmaktadır. Görüldüğü gibi Akseki İlçesinde tarımsal faaliyetlere konu olan arazinin yaklaşık %91'ini ekili alanlar oluşturur. Bu alan içerisinde tarım ürünlerinin çeşidi fazla değildir. Arazinin sınırlı, sulama imkânlarının kısıtlı olduğu araştırma sahasında insanlar, en kolay yetiştirebilecekleri ve en çok ihtiyaç duydukları tarım ürünlerine yönelmişlerdir. Bu çerçevede en fazla yetiştirilen tarla ürünü tahıllardır.

[448] ÖZÇATALBAŞ, O., GÜRGEN, Y.,1990, Akdeniz Bölgesinde İşgücü Verimliliği Açısından Tarımsal Nüfusun Durumu ve Sorunları. Akdeniz Bölgesinde Tarımsal Verimlilik Sorunları Sempozyumu 7-9 Kasım 1990 ANTALYA, Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları:433, s.47-57, ANKARA

Tahıllar içerisinde ise buğday en çok yetiştirilen üründür. Yörede kuru tarım karakterinin hâkim olması ve tarımının nispeten fazla emek istememesinden dolayı birinci sırayı buğday tarımı almıştır. İlçede 43700 da. arazide buğday ekimi yapılmaktadır. Sahada hâkim olan buğday türü kışlık buğdaydır. Toplam ekili arazilerin %80'i buğday tarımına ayrılmıştır. Yörede tarım yapılabilen her köyde buğday yetiştirilmektedir. Özellikle karstik çukurlukların tabanlarındaki düz alanlar, buğday tarımı için ayrılmaktadır.



Fotoğraf 3.1. Akseki İlçesinde Ekimi En Fazla Yapılan Tarım Ürünü Tahıllardır.

Araştırma sahasındaki Akseki Polyesi, en geniş üretim alanı olarak dikkat çekmektedir. Sahadaki Cevizli Polyesinde ise Cevizli göletinin sulamaya imkân vermesinden dolayı buğday tarımı yerine kavun-karpuz ve ayçiçeği tarımı yapılmaktadır. En çok buğday yetiştiren köyler arasında Emiraşıklar, Sarıhaliller, Karakışla, Kepez gibi tarımsal arazisi nispeten geniş olan köyler sayılabilir. Sahada tarımın üst sınırı genellikle buğday tarımı ile çizilmektedir. Ceceler ve Yarpuz gibi köylerde 1300 m'nin biraz üstüne çıkabilen buğday tarlaları, ilçede en yükseğe çıkabilen ekim alanlarını oluşturur. Yörenin tarımsal alanı çok az olduğu için insanlar bulabildikleri en küçük düzlükleri bile buğday tarımı için

değerlendirmektedir. Özellikle dolinlerin tabanlarında dar alanlı olan ekinlikler dikkat çekicidir. Araştırma sahasında en fazla tarımı yapılan ürün buğday olsa da, elde edilen ürünün sadece ailelerin kendi ihtiyaçlarını karşılamaya yöneliktir.

Araştırma sahasında ekilen bütün ürünlerin verimleri oldukça düşüktür. Buğdayda dekara 130 kg, arpada ise dekara 120 kg kadar olan ortalama verim, Türkiye ortalamalarının oldukça altında kalmaktadır. Sahada verimin düşük kalmasında, gübrelemenin yeterince yapılmaması veya çok az yapılması, ekstansif metotların kullanılması ile yükselti ve iklim gibi doğal şartların etkili olduğu söylenebilir.

Tahıllar içerisinde gerek üretim gerekse de alan bakımından ikinci sırayı arpa almaktadır. Öncelikle yörede hâkim ekonomik faaliyet olan hayvancılık için ekimi yapılan arpanın, buğdaydan daha esnek istekleri olması açısından da tercih edildiği sahalar vardır. Özellikle bazı yüksek kesimlerde daha erken olgunlaştığı için arpa, buğdaya nazaran daha çok tercih edilmektedir.

Yörede tahıl tarımının en büyük sorunlarından biri yabani hayvanların verdiği zararlardır. Özellikle domuz, tahıl tarlalarını yoğun şekilde tahribe uğratmaktadır. "*Gidengelmez Yaban Hayatı Koruma Sahası"* yakınında bulunan Susuzşahap, Değirmenlik, Süleymaniye ve daha kuzeydeki Karakışla, Ceceler gibi köylerdeki tahıl tarlalarına domuzlar büyük zarar vermektedir. Bu köylerin yaban hayatı koruma sahasına yakın olmaları ve bu sahalardaki yaban domuzlarının izinsiz avlanmasının yasak olması, köylülerin domuzlarla mücadele etmesini engelleyip büyük maddi zararlar ortaya çıkarabilmektedir. Zaten geçim kaynakları son derece kıt olan sahada, var olan ürünlerinin büyük bölümünü de domuzlara kaptıran köylü nüfus, av koruma sahalarının tarım alanlarından daha uzak bölgeleri kapsamasını talep etmektedir.

Tarla ürünleri içerisinde tarımı yapılan diğer bir ürün grubu ise baklagillerdir. Tahıllarda olduğu gibi, genellikle aile ihtiyaçlarına yönelik olarak üretimi yapılan baklagillerden sadece nohut, bir ölçüde ticari tarıma konu olabilmektedir. Ancak bunu yapan aile ve köy sayısı da oldukça azdır. Belenalan, Bucakalan gibi köylerde yapılan nohut tarımı, sahadaki tarımsal ürün çeşidini arttırmaktadır. Baklagiller arasında en fazla yetiştirilen türlerden diğeri de fasulyedir. Fasulye tarımı, sulama imkânından dolayı, özellikle Manavgat Çayı vadisi kenarındaki dar alanlı tarımsal sahalardaki oldukça yaygındır (Fotoğraf 3.2). Gümüşdamla, Kuyucak, Çınardibi,

Kepez, Kepezbelen gibi köyler fasulyenin en fazla yetiştirildiği yerleşmeler arasındadır.



Fotoğraf 3.2. Manavgat Çayı Vadisinde Yoğun Şekilde Fasulye Tarımı Yapılmaktadır.

Tarla ürünleri içinde yem bitkilerinin de ekimi yapılmaktadır. Bu grup içerisinde fiğ, burçak ve yonca ekimi en fazla yapılan ürünlerdir. Bunlardan fiğ ve burçak kuru yem olarak hasat edilirken, yonca yeşil ot olarak hasat edilmektedir. Fiğ ve burçak hayvanların ahırlarda geçirdikleri zamanlarda kullanılır. Bu üç yem bitkisi içinde fiğ en geniş ekim alanına sahip olan ürünken, ortalama veriminin düşük olması ekim alanının genişlemesine engel olmaktadır.

Kuru tarım sahalarının en önemli ürünlerinden olan susamın 1000 dekarlık bir alanda ekimi yapılmaktadır (Fotoğraf 3.3). Yılda ortalama 80 ton üretilen susam, ticareti konu olan ender tarla ürünleri arasındadır. Ancak susamın doğal şartlara daha çok bağımlı olması, ekim alanlarının sınırlı kalmasına neden olmuştur. Son yıllarda Akseki İlçesindeki üretim miktarında artış görülen ürünlerden biri de ayçiçeğidir. Özellikle Cevizli Polyesinde tarımı yapılan ayçiçeğinin, yörenin güneşlenme süresinin uygun olmasından dolayı daha geniş alanlara yayılabilmesi mümkündür

(Fotoğraf 3.4). Yılda yaklaşık 50 da.lık alanda 5 ton civarında ürün alınan ayçiçeğinden, genel olarak çerezlik olarak yararlanılmaktadır.



Fotoğraf 3.3. Dolinlerin Tabanlarında Susam Tarımı da Yapılmaktadır.



Fotoğraf 3.4. Cevizli Polyesinde Ayçiçeği Tarımı Yapılmaktadır.

Tablo 3.3. Akseki İlçesinde Yetiştirilen Tarla Ürünlerinin Türleri ve Miktarları

Ürünler		**2006**			**Ürünler**		**2006**		
		Ekiliş da.	**Verim kg/da**	**Üretim (Ton)**			**Ekiliş da.**	**Verim kg/da**	**Üretim (Ton)**
Tahıllar	Buğday	43700	130	5681	**Yem Bitkileri**	Fiğ	750	120	90
	Arpa	3250	120	390		Burçak	340	120	41
	Darı	900	65	59		Yonca	100	-	720
	Mahlut	1800	75	135		-	-	-	-
Toplam		**49650**		**6265**			**1190**		**851**
Baklagiller	Bakla	30	130	4	**Yağlı Tohum.**	Susam	1000	80	80
	Nohut	1820	75	137		Ayçiçeği	50	100	5
	Fasulye	50	80	4	**Toplam**		**1050**		**85**
	Mercimek	50	200	5	**Yumrulu Bitkiler**	Patates	10	1500	15
Toplam		1950		150	**Toplam**		10		15

Kaynak. Antalya Tarım İl Müdürlüğü Verilerinden Hazırlanmıştır.

Akseki İlçesinde sulama imkânının bulunabildiği vadi içi kesimlerindeki dar tarım alanlarının en önemli ikinci ürünü patatestir. Bu sahalarda patates ve fasulye tarımı birlikte yapılmaktadır. Yılda yaklaşık 15 ton kadar üretimi yapılan patates, tamamen ailelerin kendi ihtiyaçlarına yöneliktir.

Akseki İlçesinde yaklaşık 270 dekar sebze alanı bulunmaktadır. Ticari amaca yönelik olmayan sebzecilik, aile ihtiyaçları için yapılmaktadır. Su kaynakları bulunabilmesinden dolayı daha çok Manavgat Çayı vadisi içerisindeki dar alanlarda yapılan bu faaliyette taze fasulye, kabak, patlıcan ve dometes gibi birincil ürünler daha yüksek oranda yetiştirilmektedir. Sahanın orta ve doğu kesimlerinde su kaynaklarının yokluğundan, aile ihtiyaçlarına yönelik olarak dahi sebzecilik yapmak pek mümkün değildir. Sadece yaz aylarında, su sorununu kısmen çözmüş olan bazı köylerdeki evlerin bahçeleri aile ihtiyaçlarına yönelik birkaç türden oluşan sebze tarımına sahne olmaktadır. Ancak bu da ailenin bütün ihtiyaçlarını karşılamaktan uzaktır.

Tablo 3.4. Akseki İlçesinde Yetiştirilen Sebzelerin Türleri ve Miktarları

Ürünler	**2005**			**2006**		
	Ekiliş da.	**Verim kg/da**	**Üretim (Ton)**	**Ekiliş da.**	**Verim kg/da**	**Üretim (Ton)**
Ispanak	10	500	5	10	500	5
Pırasa	10	500	5	10	500	5
Taze fasulye	50	1400	70	50	1400	70
Bamya	20	100	2	20	100	2
Kabak	40	1600	64	40	1600	64
Hıyar	10	500	5	10	500	5
Patlıcan	40	1000	40	40	1000	40
Domates	50	1500	75	50	1500	75
Biber	30	800	12	30	800	12
Taze soğan	10	500	5	10	500	5
Toplam	270		283	270		283

Kaynak. Antalya Tarım İl Müdürlüğü Verilerinden Hazırlanmıştır.

Dikili alanlar konusunda da değinileceği gibi, Akseki İlçesinin köy evlerinde rastlaılan avlular, eve gelen su kaynağından yararlanabilmek amacıyla, sebze ve meyciğin yapıldığı en önemli alanlardır. Sebzeciliğin evlerin bahçelerinden çıkıp tarlalara taşındığı yerler olarak Murtiçi, Gümüşdamla, Kepez, Güzelsu, Güçlüköy, Kuyucak, Cevizli, Çınardibi, Sinanhoca, Bademli gibi köyler sayılabilir. Yılda yaklaşık 283 ton sebzenin üretildiği araştırma sahasında, bahçelerde sebzecilik yapılabilen Murtiçi, Güçlüköy gibi aynı zamanda karayolunun geçtiği yerleşmelerde, yol kenarındaki seyyar tezgâhlarda sebze ve meyvelerin satışını yapmaktadır.

Ekili alanlar içerisinde Akseki İlçesine özgü bir üretimden bahsetmek gereklidir. Latince adı *Galanthus* olan kardelen soğanı, Akseki ilçesinde doğal olarak bulunmaktadır. İlkbahar aylarında, soğanını elde etmek için doğadan toplanan Galanthus'un, ekolojiden yok olmaya başlaması nedeniyle toplanması yasaklanmıştır. Bunun üzerene Galanthus'un doğal yetişme alanı olan Akseki ve çevresinde ekimi yapılmaya başlanmıştır (Fotoğraf 3.5a). Özellikle Gümüşdamla ve Pınarbaşı köylerinde yapılan Galanthus ekiminin, Gümüşdamla'da yapılanı istatistiklere girmeye başlamıştır. Gümüşdamla köyünde yaklaşık 15 dönüm arazide 20 ailenin uğraştığı kardelen soğanı ekimi, son yıllarda yöreye bir ekonomik kazanç

sağlamıştır. Gümüşdamla köyünde 2 şirket tarafından dağıtılan tohumların Aralık-Ocak aylarında ekimleri yapılmakta, bundan 4 yıl sonra ise hasat gerçekleştirilmektedir. Mayıs ayında yapılan hasatla elde edilen kardelen soğanı, sanayide yardımcı ürün olarak kullanılmaktadır.



a) **b)**

Fotoğraf 3.5 a) Hasat Zamanından Sonra Arazide Kalmış Kardelen Çiçeği b) Mevsiminde Yüzeye Çıkmış Kardelen (Kaynak.www.batem.gov.tr)

3.2.2.Dikili alanlar

Akseki İlçesindeki tarım alanları içerisinde dikili arazilerin kapladığı alan, yaklaşık 6790 da.'dır. Mevcut dikili alanların %'60'ı yani yaklaşık 4060'da.'ı bağ alanlarından oluşmaktadır. Araştırma sahasında dikili alanların en önemli ürünü bağlardır. Yurdumuzda üzüm asması yetiştirilen arazi bölümlerine *"bağ"* denildiği gibi bazen, diğer meyvelerin yetiştirildiği alanlara da *"bağ"* denildiğine rastlanmaktadır[449]. Bu yüzden hemen belirtmek gerekir ki Akseki İlçesinde *"bağ"* kelimesiyle tarif etmeye çalıştığımız alanlar, üzüm asması yetiştirilen arazi bölümleridir. Akseki İlçesinde son yıllarda giderek artan bağcılık, ekonomik amaçlı olarak yapılabilen en önemli tarımsal faaliyettir. İlçenin bağ alanları, 1980 yılına göre son 25 yılda iki katına çıkmıştır. 1981 yılında 2194 dekar olan bağ alanları, 2006 yılı içinde 4060 da.a çıkmıştır. Bu kazanılan alan, hem mevcut tarımsal arazilerde hem de kullanılmayan tarımsal arazilerde bağ alanları oluşturularak elde edilmiştir. O halde son 20 yıl içinde sahada azalan ve daralan ekili alanların yerini, hemen tamamıyla bağlar almıştır.

[449] BULUT, İ., 2006, Genel Tarım Bilgileri ve Tarımın Coğrafi Esasları (Ziraat Coğrafyası). Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, s.31, ANKARA



Fotoğraf 3.6. Murtiçi'ndeki Bağlardan Bir Görünüm



Fotoğraf 3.7. Kış Aylarında Budaması Yapılmış Bir Bağ

Aslında sahadaki bağ alanlarında da sulama ihtiyacı bulunmakla beraber, bazı alanlarda verim düşük olmasına rağmen, sulama yapmadan da bağcılık yapılabilmektedir. Ancak ticari değeri yüksek olan bağlar ise sulama yapılabilen

sahalarda bulunur. Araştırma sahasında bağ alanlarına en geniş olarak sahanın güney yarısında rastlanmaktadır. En fazla bağ alanları Taşlıca (Murtiçi kesiminde), Güçlüköy, Kepez, Pınarbaşı, Geriş, Gümüşdamla, Çukurköy, Menteşbey, Çaltılıçukur, Mahmutlu, Aşağıışıklar, gibi köylerde bulunmaktadır. Buna karşılık sulama imkânlarının bulunmadığı Bucakalan, Büyükalan, Sarıhacılar ve Dutluca gibi köylerde de dar alanlı bağlara rastlanmaktadır. Bağcılık sahanın özellikle güney yarısında yapılıyor olsa da, en kuzeydeki yerleşmeler olan Bademli, Ceceler, Yarpuz çevresinde de bağları görmek mümkündür. Günümüzde bağcılığın en fazla geliştiği yerler ise, Taşlıca(Murtiçi) ve Güçlüköy'dür. Bunlara ilave olarak Manavgat vadisine bağlanan yan kolların açmış oldukları vadilerin içlerinde bulunabilen nispeten korunaklı alanlar da bağcılık için uygun sahalar oluşturur. Sahada bir sınır vermek gerekirse 1000 m.den alçak olan kesimlerde, ticari amaçlı olarak bağcılık yapmaya uygun iklim şartları bulunmaktadır. 1000 m.den yüksek alanlarda ise vadi içi gibi korunaklı kesimler, bu tarımsal faaliyet için kullanılabilir. Araştırma sahasında en fazla gelir getiren tarımsal faaliyet olması açısından bağcılığa özel bir önem verilmelidir. Özellikle yörenin doğal şartlarına uyumlu şekilde yetişen bağ alanları genişletilebilir. Tarımsal alan vasfına sahip olan geniş alanlar bağlar dikilip tarıma kazandırılabilir.

Yörede hem beyaz hem de siyah üzüm olmak üzere iki tip üzüm yetişmektedir. Bu üzümlerin çoğunluğu yaş olarak tüketilmekte iken, son yıllarda gelişmeye başlayan şarapçılık için de kullanılmaya başlanmıştır. Özellikle antik yerleşme *"Kotenna"*dan adını alan şaraplar, yöredeki bağcılığın gelişmesi açısından da önemlidir. Bağ alanlarının arttırılması ve şarapçılık için yatırım yapılması yörenin zayıf olan tarımsal potansiyelinin arttırılması için de önemli olacaktır.

Günümüzde perakende ve toptan olmak üzere satışa sunulan üzümlerin bir kısmı, yol kenarındaki tezgâhlar ile Murtiçi ve Güçlüköy gibi ticari merkezlerdeki satılmaktadır. Özellikle Manavgat'tan gelen tüccarlara toptan satışlar yapılır. Ağustos ayının ilk günlerinden itibaren başlayan üzüm hasadı, yöredeki yüksek kesimlerde Eylül sonlarına kadar devam edebilmektedir. Ancak özellikle Ağustos ayının 5-30'u arası günler, yörede hem üzüm hem de incir meyvelerinin yetiştiği bolluk dönemi olarak tanımlanabilir.

Araştırma sahasında bağcılıktan başka ticari amaç için nispeten ekstansif metotlarla oluşturulmuş başka dikili alanlar bulunmamaktadır. Ancak Akseki İlçesinde hiç azımsanmayacak derecede badem ve elma ağaçlarına da rastlanır. İlçede 18800 meyve veren 3600 meyve vermeyen olmak üzere toplamda 22400 badem ağacı bulunmaktadır (Fotoğraf 3.7). Ancak bu ağaçların araziye rasgele yayılmış olmaları, düzenli bir tarımının yapılmaması, elde edilmesi mümkün maddi kazançların önüne geçmektedir.



Fotoğraf 3.7. Akseki İlçesinde Ender Olarak Topluluk Oluşturan Badem ve Erik Ağaçları.

Akseki İlçesinde 1000 m.den alçak alanlardaki, özellikle orman vasfını yitirmiş meralarda badem ağaçları doğal yollarla yetişmektedir. Yörede Minareli, Menteşbey, Hocaköy, Güneykaya, Kepez daha kuzeyde ise; Bademli, Ceceler, Süleymaniye, Değirmenlik gibi köylerin arazilerinde oldukça fazla sayıda badem ağacına rastlanmaktadır. Ancak kontrollü bir tarımsal faaliyete konu olmayan bademler, ticari değerden uzaktır. Yörede oldukça iyi şekilde gelişme gösteren badem ağaçlarının ıslah edilmesi, büyük kazançlar sağlayabilecektir. Doğal yetişme şartlarına uymuş ve çoğu yerde kendiliğinden yetişen bu ağaçların, bakımı yapıldığında verimlerinde artış olması muhtemeldir. Hatta ve hatta Akseki İlçesinde

güney yarısında 1000 m.den alçakta kalan binlerce dekar boş tarım alanlarının, badem ağaçları ile kaplanması yörenin kırsal kesimi için önemli bir gelir kaynağının kapısını açacaktır. Zaten badem gibi, çok erken çiçek açan ve ilkbahar donlarından etkilenebilen meyveler, Torosların güney yamaçları ile eşik sahalarında rahatlıkla yetişebilmektedir[450].

Yörede, elma ağaçlarının sayısı da önemlidir. Badem ağacı kadar çok olmayan elma ağaçları, genellikle yerleşmelere yakın konumlarda ve evlerin cıbalarında (avlu) bulunmaktadır (Fotoğraf 3.8). Akseki İlçesindeki eski evlerin oldukça geniş avluları vardır. Bu avlular, eğer evde yaşayan varsa ve su sorunu da yoksa genellikle, elma ağaçları ile doldurulmuştur. Çoğunluğu ticari amaca yönelik olmadan, insanların aile ihtiyaçları için yetiştirilen bu elma ağaçlarının sayısı oldukça fazladır. Bazen bir bahçede 5-8 ağaç bulunabilmektedir. Bu şekildeki kalabalık bahçelerden elde edilen elmalar ise çok az da olsa bir ticari faaliyete konu olabilmektedir. Bu ürünler genellikle, Manavgat veya Antalya'dan gelen tüccarlara toptan olarak satılmaktadır.

Yörede elma ve badem gibi çok sayıda bulunabilen bir başka meyvede armuttur. Akseki ilçesi içerisinde yaklaşık 6800 adet armut ağacı bulunmaktadır. Bu ağaçların yarından fazlası meyve verir durumda iken, diğer kısmı meyve vermemektedir. Badem gibi yörenin hemen her kesimine dağılmış olan armutların da doğal istekleri çok seçici değildir. Ticari aktiviteye çok az konu olabilen armut meyvesinin çoğunluğu, bulundukları konumlarda telef olmaktadır.

Armutla benzer özellikleri sahip diğer bir meyvede eriktir. Akseki İlçesinde bademden sonra en fazla sayıda ağaca sahip olan erik de, doğal yollardan kendi kendine yetişmektedir. Yörenin tarımsal potansiyeli, ekili alanlarda ve tarla ürünlerinde kısıtlı olsa da meyvecilik potansiyeli nispeten yüksektir. Özellikle iklimin bir geçiş tipi karakterinde olması, yazların Akdeniz kıyısı kadar sıcak kışların İç Anadolu kadar soğuk geçmemesi, yöre için meyveciliği önemli hale getirmiştir. Ancak özellikle ilçeden dışarıya yapılan göç olayından dolayı bu faaliyet de gelişememiştir. Badem, erik, armut ve elma ağaçlarının entansif metotlar kullanılarak

[450] PEKMEZCİ, M., BAKTIR, İ., KAYNAK, L., UZUN, İ., KUZU, Ş., 1990, Akdeniz Bölgesi Meyveciliğinin Bugünkü Durumu ve Gelişme Olanakları. Akdeniz Bölgesinde Tarımsal Verimlilik Sorunları Sempozyumu 7-9 Kasım 1990 ANTALYA, Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları:433, s.161-169, ANKARA

planlı bir üretime tabi olmaları, tarımsal geliri arttıracak en önemli kaynaklar olarak görülmelidir. Sahada toprak örtüsünün zayıf, tarıma uygun alanların da çok az olması yanında su kaynaklarının da yetersiz kalması, yörenin doğal şartlarına uymuş badem, armut ve erik gibi meyveler için sorun teşkil etmemektedir. Bu nedenle meyvecilik, bağcılıkla beraber, önemli bir üretim alanı olarak planlanmalıdır. Bu konu, köylerde yaşayan az sayıdaki insan için alternatif bir gelir kaynağı olarak sunulabir.



Fotoğraf 3.8. Bir Evin Cıbasında (Bahçesinde) Elma, Zeytin, Ceviz ve Üzüm Asmaları Yan Yana Görülebilmektedir.

Akseki İlçesinde, ihtiyaca yönelik tahıl üretimi ve sebzecilikten arta kalan alanların meyve ağaçları ile kaplanmasında bir doğal engel bulunmamaktadır. Özellikle zaten var olan badem ve erik ağaçlarından, sadece yıllık bakımlarının yapılması ile ciddi bir maddi gelir sağlaması muhtemeldir. Bademin çerez sanayinin en pahalı ve önemli ürünlerinden olması, pazar sorununu da ortadan kaldırmaktadır.

Tablo 3.5. Akseki İlçesinde Yetiştirilen Meyve Türleri ve Miktarları

Ürünler		**Kapladığı Alan (Da)**	**Ağaç Sayısı**			
			Meyve Veren	**Meyve Verme.**	**Ağaç Baş. Orta. Verim Kg**	**Üretim Ton**
Yumuşak Çekirdekli	Armut	100	3500	3300	16	56
	Ayva	10	650	400	15	9,75
	Elma	660	6100	5200	50	305
Toplam		**780**	**10250**	**8900**		**370,75**
Taş Çekirdekli	Erik	-	10500	4500	28	294
	Kayısı	20	400	100	5	2
	Kiraz	120	2900	450	17	49,3
	Kızılcık	-	9500	2500	12	114
	Şeftali	110	2000	2800	15	30
	Vişne	-	150	100	12	1,8
	Zeytin	130	16050	3900	8	128,4
Toplam		**380**	**41500**	**14350**		**619,5**
Turunçgiller	Portakal	10	150	270	5	0,75
Sert Kabuklular	Antep Fıstığı	210	4200	4200	0,5	2,1
	Ceviz	10	800	600	80	64
	Badem	450	18800	3600	5	94
Toplam		**670**	**23800**	**8400**		**160,1**
Üzümsü Meyveler	Dut	-	1500	500	13	19,5
	İncir	900	18500	8100	5	92,5
	Nar	-	2000	500	20	40

Kaynak. Antalya Tarım İl Müdürlüğü Verilerinden Hazırlanmıştır.

Akseki İlçesinde meyve ağaçları oldukça çeşitlidir. Akdeniz bölgesinde olmasın rağmen, doğal şartlarından dolayı çok az miktardaki portakalın dışında turunçgillerin yetişmediği ilçede, yıllık 2 tonu biraz geçen üretimiyle Antep fıstığı dikkat çekmektedir. Bunlardan başka yine doğal olarak yetişen kızılcık meyvesinin yanında, 25000 civarındaki incir ağaçları kapladığı 900 da.lık alanlarıyla, en geniş sahalı ikinci meyve türünü oluşturmaktadır.

Akseki İlçesindeki İncir alanları da üzüm gibi, maddi gelir sağlayan dikili sahalar arasında yer alır. Mevcut incir üretiminin yaklaşık %10'u yaş olarak, geri kalanları ise kurutularak tüketilmektedir. Kurutulma işlemi ya güneşe sererek, ya da iplere dizerek yapılır. İncirin ticarete konu olan kısmı ise üzümden farklıdır. Çünkü incirin ticareti, toptan satmak şeklinde değil daha çok perakende olarak, Manavgat ve

Antalya'daki pazarlarda gerçekleştirilmektedir. Ayrıca incir ticareti gurbetteki Aksekililer tarafından, gidilen yerlerdeki yakın dost ve komşularla da yapılabilmektedir. İlçedeki Güçlüköy, Çukurköy, Erenyaka, Mahmutlu, Geriş köylerinde daha çok bulunan incir ağaçları, toplu tarlalar şeklinde değil, küme küme parçalar halinde veya doğada dağınık halde bulunmaktadır. Zaten incirde ağaç başına veriminin çok düşük olmasının sebebi de çoğunluğunun tamamen doğanın kontrolünde kendiliğinden yetişmiş olmasıdır. Yörede siyah ve yeşil olmak üzere iki türü yetişen incirin, ticari kabiliyeti nispeten fazladır. Bu nedenle kırsal kesim halkı, incir tarımı bakımından bilinçlendirilip daha fazla ürün elde edilmesi sağlanabilir. Sahanın özellikle 750 m.den alçakta kalan kesimleri incir yetişmesi için uygun doğal şartlara sahiptir.

3.3.Hayvancılık

Akseki İlçesinin tarım toprakları bakımından fakir olması, insanların tarımdan başka geçim kaynaklarına yönelmelerini gerektirmiş, mevcut coğrafi şartlara göre de yapılabilecek en uygun ekonomik faaliyet olarak hayvancılık ortaya çıkmıştır. Bununla beraber, Akseki İlçesindeki hayvancılık faaliyetleri de beklenilen düzeyde değildir. Çünkü Akseki İlçesi yaz mevsiminde, hayvancılık için uygun otlak ve meralara sahip olsa da, kış mevsiminde çoğu yerinde pek uygun ortamlar sunmaz. Hal böyle olduğunda da hayvancılıkla uğraşanlar kışı, ya kendi köylerindeki kapalı mekânlarında ya da ilçenin Manavgat'a yakın yerlerindeki kışlaklarda geçirmek zorunda kalırlar. Bu şartlar da hayvancılıkla uğraşanların sayısını azaltmıştır.

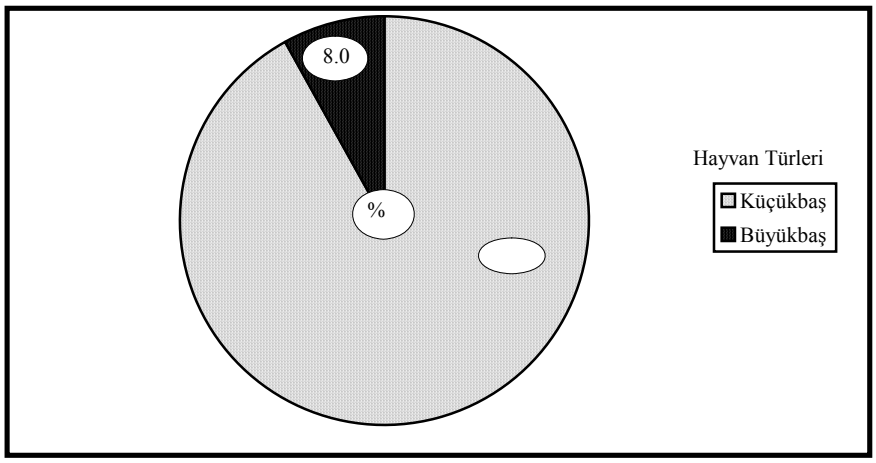
Her şeye rağmen hayvancılık, araştırma sahasının en önemli geçim kaynaklarından birini oluşturur. Hayvancılık, tıpkı tarımsal faaliyetlerde olduğu gibi göç hareketlerine bağlı olarak azalan nüfus sayısıyla orantılı şekilde azalmıştır. Yörenin özellikle yaz aylarında hayvan yetiştirmeye çok uygun olması, orman üst sınırından daha yukarda çayır ve mera alanlarının bulunması, yaylacılık faaliyetinin gelişmiş olması ve tarım alanlarının kısıtlı olması hayvancılığın en önemli ekonomik faaliyet olarak ortaya çıkmasına neden olmuştur. Buna karşılık günümüzde, geçimini sadece hayvancılıkla sağlayan ailelerin sayısı oldukça azalmıştır.

Tablo 3.6. Akseki İlçesindeki Yerleşmelerin Hayvan Sayıları

Köyler	**B.baş**	**K.Baş**	**Toplam**	**Köyler**	**B.baş**	**K.Baş**	**Toplam**
Akseki Merk.	52	250	302	Güçlüköy	114	3500	3614
Akşahap	15	450	465	Gümüşdamla	68	450	518
Alaçeşme	21	50	71	Güneykaya	52	450	502
Aşağıaşıklar	7	50	57	Günyaka	21	350	371
Bademli	128	350	478	Güzelsu	0	900	900
Belenalan	7	100	107	Hocaköy	12	650	662
Bucakalan	12	300	312	Hüsamettinköy	9	100	109
Bucakkışla	5	50	55	Karakışla	185	1250	1435
Büyükalan	28	305	333	Kepez	165	3750	3915
Cevizli	78	250	328	Kepezbeleni	21	750	771
Ceceler	38	450	488	Kuyucak	179	3350	3529
Cemerler	15	350	365	Mahmutlu	5	100	105
Cendeve	28	300	328	Menteşbey	38	500	538
Çaltılıçukur	1	600	601	Minareli	6	150	156
Çanakpınar	12	650	662	Pınarbaşı	42	1315	1357
Çınardibi	21	400	421	Sadıklar	6	500	506
Çimiköy	13	750	763	Salihler	11	500	511
Çukurköy	15	750	765	Sarıhacılar	5	500	505
Değirmenlik	71	700	771	Sarıhaliller	13	50	63
Dikmen	4	350	354	Sinanhoca	111	2800	2911
Dutluca	3	25	28	Susuzşahap	38	500	538
Emiraşıklar	13	15	28	Süleymaniye	98	1700	1798
Erenyaka	5	50	55	Taşlıca	79	1050	1129
Geriş	13	100	113	Yarpuz	145	1050	1195
Toplam					2028	33860	35888

Kaynak. Akseki İlçe Tarım Müdürlüğü Verileri

Hayvancılığın çeşitli türleri vardır. Bunlardan akla ilk gelenler büyükbaş ve küçükbaş hayvancılıktır. Sahada toplam 36790 olana büyük ve küçükbaş hayvanların %92'si, yani yaklaşık 338602'ı küçükbaş hayvanlardan oluşmaktadır. Eskiden beri kırsal kesimdeki insanların hayatını, hayvancılık ekonomisi belirlemiştir. Konutların düzeni, devamlı ve geçici yerleşmelerin nüfusu, mevsimlik insan hareketleri, kullanılan eşyalar, yaşam yerlerinin seçilmesi en yaygın ekonomik faaliyet kolu olan hayvancılığa göre şekillenmiştir. Bunun yanı sıra Akseki İlçesindeki hayvancılık ekonomisi, dışarıya yapılan göçlerin nedenlerinden de biridir. Yurdumuzda hayvancılık ile uğraşanların rekabet güçlerinin azalması ve hayvancılığın eskisi kadar gelir getirmemesi, kırsal kesimdeki göçleri tetikleyen nedenler arasındadır.



Şekil 3.2. Akseki İlçesindeki Hayvanların Türlerine Göre Dağılımı

Eldeki çalışmada Akseki ilçesinde büyük etkilere sahip olan hayvancılığın bugünkü durumu, istatistik verileri göz önüne alınarak değerlendirilmiştir. Akseki İlçesinde arazinin sadece %3,2'sinin çayır-mera arazisi olmasına rağmen, orman alanlarının da hayvancık faaliyeti için kullanılıyor olması, bu faaliyete hitap eden sahaların miktarını gayri resmi olarak arttırmaktadır.

3.3.1.Küçükbaş hayvancılık

Akseki İlçesinde hayvancılık denildiğinde ilk akla gelen faaliyet türü küçükbaş hayvancılıktır. İlçede arazinin son derece engebeli olması ile büyükbaş hayvanların beslenebileceği uzun boylu otların bulunmaması gibi doğal etkenler, küçükbaş hayvancılığı ön plana çıkarmıştır. Akseki İlçesinde 2006 yılı rakamlarına göre 33860 küçükbaş hayvan bulunmakta iken, bu rakamın % 98,1'i yani yaklaşık 33860'ı kıl keçisinden oluşmaktadır. Anlaşıldığı üzere Akseki İlçesindeki küçükbaş hayvanlar içerisinde de kıl keçisinin sayıca büyük bir üstünlüğü vardır. Daha öncede belirtildiği gibi, sahanın doğal şartları bu sonucu doğuran yegâne sebeptir. İl tarım müdürlüğü verilerine göre, Akseki İlçesindeki küçükbaş hayvanların sadece 610'u koyundan oluşmaktadır. Ancak şunu hemen belirtmek gerekir ki, ilçe arazisi içerisindeki küçükbaş hayvan sayıları, özellikle yaz aylarında yaklaşık 2 kat artmaktadır. Çünkü yukarıda verilen rakamlar, sadece Akseki ve köylerindeki hayvan sayılarıdır. Yani yaylacıların ve dağ göçerlerini sürüleri bu sayıya dâhil değildir. Bu eksik düşünüldüğünde, özellikle Manavgat'taki kıyı köylerinden binlerce küçükbaş

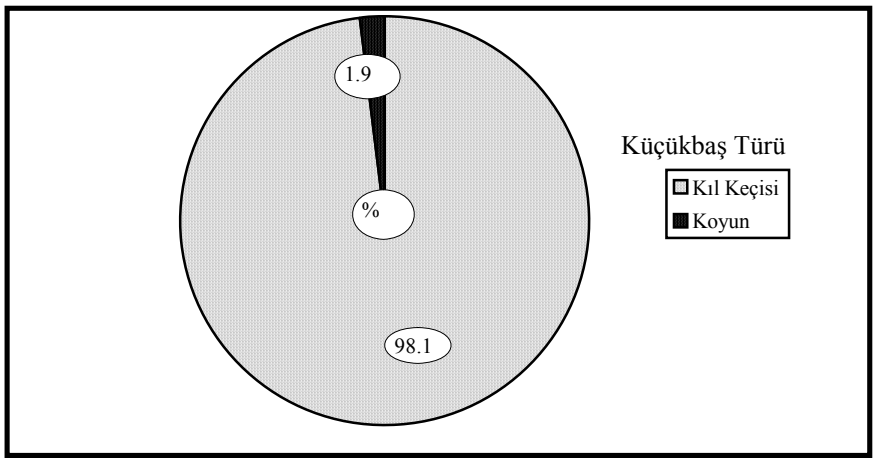
hayvanın Akseki yaylalarına geliyor olması, bu rakamın koyun sayılarını 10-12 kat arttırarak 6-7 binlere, kıl keçisi sayısını da 10 bin kadar arttırarak 40-45 binlere çıkmasına sebep olmaktadır. O halde yaz aylarında Akseki ilçesi sınırları içerisindeki küçükbaş hayvan sayısının, yaklaşık olarak %50 oranında arttığını tahmin etmek gerçekçi olacaktır.

İlçede doğal şartlardan başka beşeri faktörler de küçükbaş hayvancılığı teşvik etmektedir. Yöreye yerleşmiş olan Türkmenlerin ve Yörük aşiretlerinin genellikle göçebe bir yaşamdan gelmiş olmaları ve bu şekil yaşamda küçükbaş hayvanın daha çok tercih edilmesi, araştırma sahasında küçükbaş hayvancılık faaliyetinin yoğunluk kazanmasındaki bir diğer nedendir. Ayrıca küçükbaş hayvancılığın tamamen doğal şartlara bağlı olarak yapılabilmesi, örneğin kış mevsiminde kışlaklara götürülerek yine açık havada ahır ihtiyacı ve yem masrafı olmadan beslenebilmesi, maliyetlerin düşmesine ve küçükbaş hayvancılığın tercih edilmesin neden olmaktadır.

Tablo 3.7. Akseki İlçesinde Yıllara ve Türlere Göre Küçükbaş Hayvan Sayıları

2004			2005			2006		
Kıl Keçisi	Koyun	Toplam	Kıl Keçisi	Koyun	Toplam	Kıl Keçisi	Koyun	Toplam
44250	600	44850	39800	580	40380	33250	610	33860

Kaynak. Antalya İl Tarım Müdürlüğü Verilerinden



Şekil 3.3. Akseki İlçesindeki Küçükbaş Hayvanların Türlere Göre Dağılımı (2006)

Araştırma sahasındaki küçükbaş hayvan sayıları her geçen yıl azalmaktadır. Bu azalışın en önemli nedeni, Akseki İlçesindeki doğa koruma alanlarının genişletilmesidir. Özellikle ormanlık alanların çok titizlikle korunması ve kıl keçisinin bu alanlara girmesinin yasaklanması, bu türün sayıca azaltımasına neden

olmuştur. Akseki İlçesinde 2004 yılından 2006 yılına gelene kadar kıl keçisi sayısı, %25 oranında azalmıştır. Keçi sayısındaki azalışa karşılık, koyun sayılarında herhangi bir artış yoktur. Bu durum da, sahada koyun besiciliğinin keçiye alternatif olarak görülmediği ve keçi sayısındaki azalmanın, toplam hayvansal ürün kapasitesini azalttığının göstergesidir.

Akseki İlçesindeki hayvan sayılarındak meydana geeln azlış il genelinde de görülebilmektedir. İl genelinde mera alanlarının tarıma açılması, meraların düzensiz kullanılması, yem açığının bulunması ve kamu yatırımlarının eksikliğinden dolayı hayvan sayıları giderek azalmaktadır[451].

Akseki İlçesindeki köyler içinde en fazla sayıda küçükbaş hayvana sahip olanlar sırasıyla; Kepez (3750), Güçlüköy (3500), Kuyucak (3350) ve Sinanhoca (2800) köyleridir. Bu köylerin coğrafi konumları incelendiğinde Sinanhoca ve Kuyucak'ın Manavgat Çayı Vadisi içerisinde, Güçlüköy ve Kepez'inde sahanın en güneyinde Manavgat-Akseki sınırına oldukça yakın konumda oldukları görülür. Bu yerleşmelerde küçükbaş hayvan sayılarının fazla olması, hem nüfuslarının yüksek olması, hem de Manavgat'ın dağ köylerindekine benzer bir hayat tarzının hâkim olmasından ileri gelmektedir. Bütün bu köyler, hemen güneydeki Manavgat'ın köyleri ile ortak bir kültüre ve yaşam biçimine sahiptir. Yörede dağ göçebeliği ve yaylacığın en fazla yapıldığı Manavgat'ın dağ köyleri ile olan kültürel bağlar ve özellikle Güçlüköy ve Kepez'in güneydeki yerleşmelerle olan bağlantıları, benzer ekonomik faaliyetler yürütmelerine sebep olmuştur. Göçebe Yörük kültürünün etkili olduğu bu köyler, hayvancılık faaliyeti olarak da küçükbaş hayvancılığı tercih etmektedir.

Akseki İlçesindeki köylerin küçükbaş hayvan sayıları incelendiğinde, bunların köylerdeki insan nüfusuyla paralellik gösterdiği anlaşılır. Nüfusu fazla olan köyde hayvan sayısı da fazla, nüfusu az köylerde hayvan sayısı da azdır. Bu da yörede kalan insanların birincil ekonomik faaliyet olarak hayvancılığı, özellikle de küçükbaş hayvancılığı tercih etmelerinden ileri gelmektedir. İlçede en az sayıda küçükbaş hayvan bulunan köyler ise Emiraşıklar ve Dutluca köyleridir. Bu köylerin

[451] ANTALYA İLİ ÇEVRE DURUM RAPORU, 2000, Antalya Valiliği Çevre İl Müdürlüğü. S.320, ANTALYA

20'yi bulmayan küçükbaş hayvan sayıları, yerleşme ekonomilerinde önemli bir yer tutmaz.

Araştırma sahasının küçükbaş hayvan sayıları il geneliyle karşılaştırıldığında, Antalya ilinin 2006 yılı itibariyle 717641 kadar olan küçükbaş hayvan sayısının, sadece %4,7'sinin Akseki'de bulunduğu anlaşılır. İl genelinde en fazla sayıda küçükbaş hayvan bulunan ilçeler Korkuteli ve Manavgat'tır. Korkuteli, ildeki toplam küçükbaş hayvan sayının yaklaşık %28,5'ini (205000), Manavgat ise (110809) %15,4'ünü barındırmaktadır. Bu iki ilçeden Korkuteli ile benzer coğrafi şartlara sahip, Manavgat ile de sınır olmasına karşılık, Akseki ilçesinde küçükbaş hayvan sayısının bu kadar düşük kalmasının nedeni, yörenin nüfustan yoksun olmasıdır. İlçenin özellikle küçükbaş hayvan potansiyelinin yüksek olmasına karşılık, uzun yıllar devam etmiş olan göç hareketi ile köylerin boşalması, küçükbaş hayvancılığı da olumsuz etkileyen faktörler arasındadır.

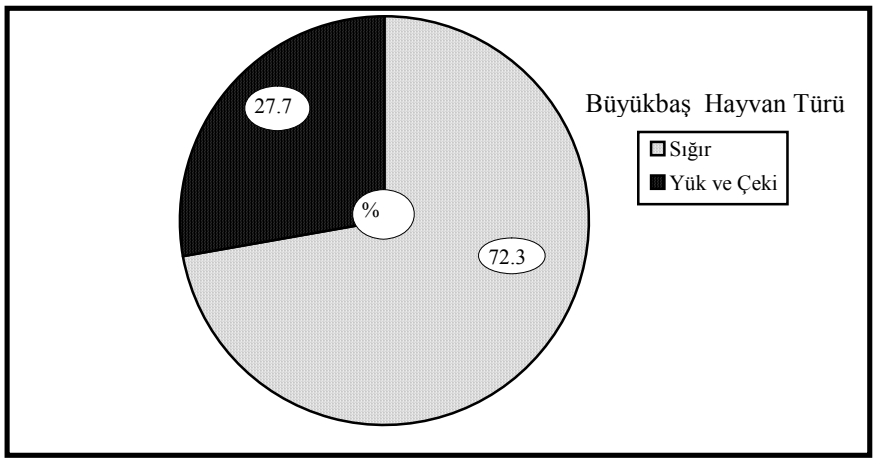
3.3.2.Büyükbaş hayvancılık

Yöredeki hayvancılık faaliyetleri içinde büyükbaş hayvancığın oranı oldukça düşüktür. Akseki İlçesinde 2006 yılı itibariyle toplam 36790 olan büyük ve küçükbaş hayvan sayısının, sadece %7,9'u büyükbaş hayvanlardan oluşmaktadır. Büyükbaş hayvan sayılarının yıllara göre değişimi incelendiğinde ise, küçükbaş hayvancılıkta olduğu gibi, sayıların giderek düştüğü görülmektedir. Özellikle 2005'den 2006'ya geçişte büyükbaş hayvan sayılarının %13 oranında azalması dikkat çekicidir. Bu azalış, yöredeki hayvancılık ekonomisinde değişiklik olmaya başladığını göstermektedir. Araştırma sahasında tarımsal faaliyetlerden yeterince gelir elde edemeyen yöre halkının en büyük maddi kaynağı olan hayvancılığın önemi de giderek azaltmaktadır. Bu durum da ülkemiz genelindeki tarım ve hayvancılık faaliyetinin giderek terk edilmesi geleneğine uyan bir davranıştır.

Tablo 3.8. Akseki İlçesinde Yıllara ve Türlere Göre Büyükbaş Hayvan Sayıları

2004			2005			2006		
Sığır	Yük ve Çeki	Toplam	Sığır	Yük ve Çeki	Toplam	Sığır	Yük ve Çeki	Toplam
2450	1150	3600	2420	1083	3503	2120	810	2930

Kaynak. Antalya İl Tarım Müdürlüğü Verileri



Şekil 3.4. Akseki İlçesindeki Büyükbaş Hayvanların Türlerine Göre Dağılımı (2006)

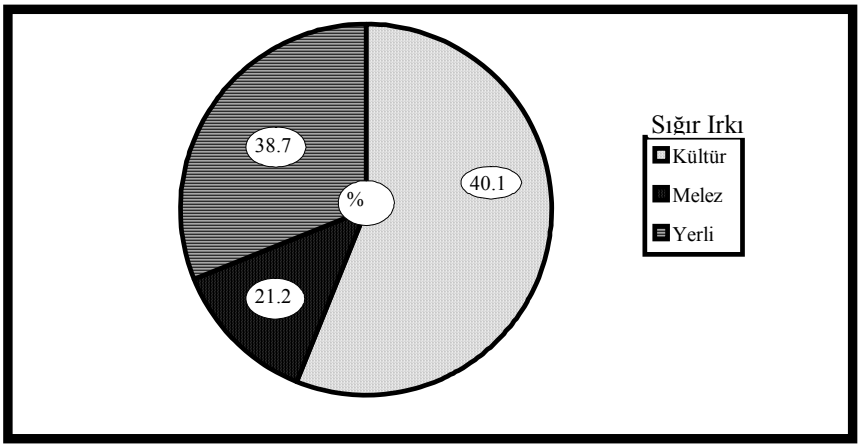
Büyükbaş hayvanların türlere göre dağılışı da dikkat çekicidir. 2006 yılında sahada bulunan büyükbaş hayvanların %27'6'sı, 2005 yılında ise %30,9'u yük ve çeki hayvanlarından oluşmaktadır. Buna göre büyükbaş hayvanların yaklaşık 1/3'ü, yük ve çeki hayvanlarından oluşmaktadır ki, bu da sığır yetiştiriciliğinin ne kadar düşük bir seviyede olduğunu gösteren işaretlerden biridir. 2006 yılı itibariyle Akseki İlçesindeki yerleşmelerin gerçek hane sayısının 2978 kadar olduğu düşünüldüğünde, 2120 olan sığır sayısıyla her eve bir hayvan dahi düşmemektedir. Oysa bu değer küçükbaş hayvan sayılarında hane başına yaklaşık 11 hayvana tekabül etmektedir. Sahada yerleşmelerde de büyükbaş ve küçükbaş hayvan sayılarının birbirlerine oranı, bazen 1'e 100 kadar olmaktadır. Yani yerleşmelerde 1 büyükbaş hayvana karşılık 100 küçükbaş hayvan yetiştirilebilmektedir. Örneğin Sarıhacılar köyünde 5 büyükbaş hayvan varken 500 küçükbaş hayvan bulunmaktadır.

Yörede büyükbaş hayvan yetiştirenler, genelde yılın tamamında köylerde kalabilen ailelerdir. Arıcılık, yaylacılık ve göçebelik ile uğraşan aileler, kendilerinin bu faaliyetlerine engel olduğu için büyükbaş hayvan sahibi olmaktan kaçınırlar. Çünkü büyükbaş hayvanlar, dağlık arazide uzun mesafeler yürüyemediğinden çoğu zaman köyde bırakılırlar. Bu da yaylaya gitmesi gerekenlerden birinin, köyde kalmasını gerektirir ki bu pek tercih edilen bir durum değildir.

Tablo 3.9. Akseki İlçesinde Büyükbaş Hayvan Türlerinin Irk ve Cinslerine Göre Dağılışı (2006)

Sığır				**Yük ve Çeki Hayvanı**			
Kültür	Melez	Yerli	Toplam	At	Katır	Eşek	Toplam
850	450	820	2120	290	210	310	810

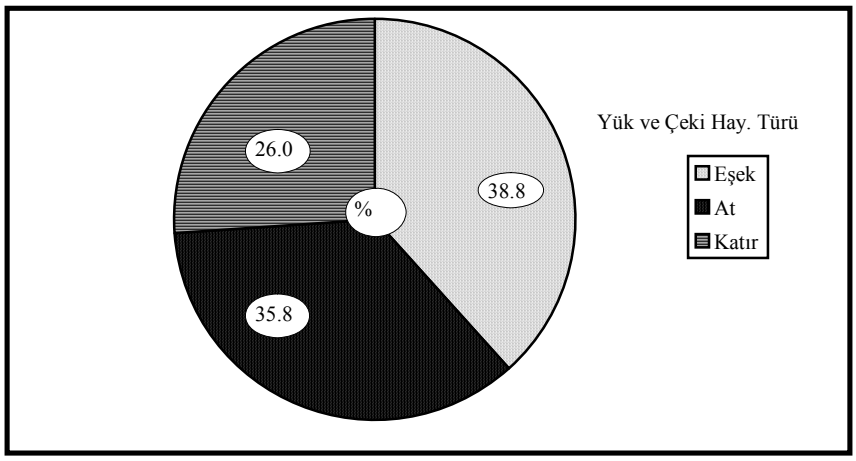
Kaynak. Antalya İl Tarım Müdürlüğü Verileri



Şekil 3.5. Akseki İlçesindeki Sığırların Irklara Göre Dağılımı

İlçedeki sığırların 2006 yılı itibariyle ırklara göre dağılımı yapıldığında ise, %38,7'sinin yerli ırk, %40,1'inin kültür ırkı, %21,2'sinin de melez olduğu anlaşılır. Sığır ırkları arasında et ve süt veriminin düşük olduğu yerli ırkın ciddi bir sayıda bulunması, yörede büyükbaş hayvancılığın gelişmesini engelleyen faktörlerden biri olarak görülebilir. Hayvan ırklarının ıslah edilmesi, büyükbaş hayvan sayılarını arttırmasa dahi, verimliliğin arttırılması açısından önemli olacaktır. Bu nedenle yerli ırk sığırlardan kurtulmak, yerlerine kültür ırkı sığırları yetiştirmek gerekmektedir.

Araştırma sahasında büyükbaş hayvan sayıları içerisinde tek tırnaklı olarak da tarif edilen, yük ve çeki hayvanlarının sayısı dikkat çekicidir. Akseki İlçesinde bu tür hayvanların sayısının fazla olmasında, sahanın topoğrafik yapısı ve ekonomik faaliyet kolları belirleyici olmuştur. Motorlu taşıtların gidemediği bazı yaylalara ve tarlalara gidip gelme işi ile yüklerin taşınması ve tarım alanlarının sürülmesinde de yük ve çeki hayvanlarından yararlanılması, bu tür hayvanların sayısını arttırmıştır. Ayrıca eğimli alanlarla, dolinlerin tabanlarındaki ve vadi içlerindeki dar alanlarda bulunan tarımsal faaliyetler için de traktörün yerine yük ve çeki hayvanlarının kullanılıyor olması bu tür hayvanların sayısını arttıran diğer nedenler olarak sayılabilir.



Şekil 3.6. Akseki İlçesinde Yük Ve Çeki Hayvanlarının Türlere Göre Dağılışı (2006)

Yük ve çeki hayvanlarının türlere göre dağılım incelendiğinde, birbirlerine yaklaşık sayılarda olduğu görülmektedir. Bunlardan katırlar, daha dayanıklı olduklarından yüksek yaylalara yük taşımada, atlar hem eşya taşıma hem çift sürme, eşekler ise daha çok yakın mesafelerdeki taşıma işlerinde kullanılmaktadır. Sahada 48 ayrı idari ünite olmasına rağmen bunların sadece 24'ünde toplam 77 traktörün bulunması, yük ve çeki hayvanlarına olan ihtiyacı arttırmaktadır.

3.3.3.Arıcılık

Yurdumuzda insanların, tarım ürünleri ve klasik hayvancılıktan yeterli gelir elde edememesi, onları alternatif ekonomik faaliyet arayışına itmiştir. Bu alternatif faaliyetler arasında ilk akla gelen ise çoğunlukla arıcılık olmuştur. Bu nedenle son zamanlarda yurdumuzdaki bazı yöreler, ürettikleri bal miktarları ve kalitesi ile adlarını duyurmaya başlamışlardır[452]. Bu çerçeve de Akdeniz Bölgesi gibi hem yüksek dağ kuşaklarına hem de deniz kıyısına sahip bölgeler, arıcılığın her mevsim yapılabildiği sahalar olarak ön plana çıkmışlardır.

Araştırma sahasının Orta ve Batı Torosların birbirine temas ettikleri konumda bulunması, yıllık yağış miktarının 1000 mm.nin üzerine çıkması ve bitki çeşitliliğinin fazla olması, özellikle yaz aylarında arıcılık için uygun ortamlar oluşturmaktadır. Bu nedenle Antalya İl Tarım Müdürlüğünce Antalya ili genelinde arıcılığa uygun olan

[452] BULUT, İ., ZAMAN, M., 2003, Erzurum'da Arıcılığın Coğrafi Esasları ve Türkiye Arıcılığındaki Yeri. Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Derg. C.3, S.31, s.141-157, ERZURUM

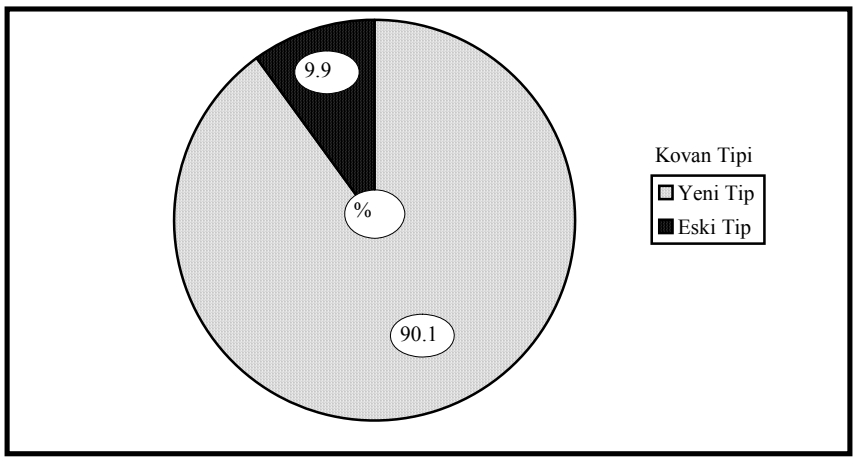
yüksek ilçelere bazı yıllar arılı kovan dağıtılmıştır. Bu çerçeve de İbradı, Korkuteli ve Akseki ilçelerindeki çiftçilere, 1995-2001 yılları arasında toplam 5930 adet arılı kovan verilerek teknik arıcılığın geliştirilmesi amaçlanmıştır. 1999-2001 yıllarında toplam 1810 adet Kafkas Irkı ana arı dağıtılarak mevcut arı ırkının ıslahına yönelik de çalışmalar yapılmıştır[453].

Yöredeki yaylacılık faaliyeti ile aynı alanlarda yürütülebilen arıcılık, Gidengelmez Dağları, Tekelik Dağı, Otlu-Gidefi Dağları ve Kuyucak kuzeyinde Kızıldağ gibi belli alanlarda yoğunluk kazanmıştır. Arıcılık faaliyetinin Akseki köyleri için önemi başlı başına bir geçim kaynağı olmaktan ziyade, tamamlayıcı bir ekonomik faaliyet olmasıdır. Arıcılıkla uğraşanlar ya yazları yaylaya çıkanlar ya da başka hiçbir işi olmayıp köyde yaşayanlardır. Bunlar sahip olabildikleri birkaç kovanla bu faaliyeti yürütürler. Sahada geçimini tamamen arıcılıkla sağlayan aile yoktur. Ancak yörenin arıcılık faaliyeti için ciddi bir potansiyeli vardır. Bu faaliyetin ticari amaçlarla geliştirilmesi, yöre ekonomisine önemli katkı sağlayacaktır.

Tablo 3.10. Akseki İlçesinde Yıllara Göre Kovan Sayıları

2004			2005			2006		
Eski tip	Yeni Tip	Toplam	Eski tip	Yeni Tip	Toplam	Eski tip	Yeni Tip	Toplam
50	3919	3969	450	4094	4544	400	4020	4420

Kaynak. Antalya İl Tarım Müdürlüğü Verileri



Şekil 3.7. Akseki İlçesinde Arı Kovanlarını Tiplerine Göre Dağılımı (2006)

Akseki ilçesinde mevcut arı kovanlarının yaklaşık %10'u eski tip kovanlardan, geri kalanları ise fenni kovanlardan oluşmaktadır. En fazla kovanı

[453] Antalya Tarım Master Planı 2002, s.277

bulunan yerleşme ise Akseki ilçe merkezidir. Bunun da nedeni, yukarıda belirtildiği gibi, arıcılık ile uğraşanların profilinde gizlidir. Bu dağılım, arıcılık faaliyetinin bir geçim kaynağı olarak görülmesinden ziyade, birkaç kovana sahip olunarak, yaz aylarında kendilerine bir uğraş bulmak ve en azından ailenin yıllık bal ihtiyacını karşılamak isteyen kişiler tarafından yürütüldüğünün en güzel göstergesidir. En fazla sayıda kovana sahip olan köyler ise Gümüşdamla, Kuyucak ve Çimi'dir. Her üç köyünde arazisinin geniş olması, arılarının götürebilecekleri kendilerine ait yaylarının bulunması, göçebe arıcılık yapmak zorunda olmamaları gibi faktörler, bu köylerde kovan sayısını arttırmıştır. Yaz aylarında yaylalara götürülen arılar, kış aylarında köylerde tutulmaktadır. Akseki İlçesinde arı kovanına sahip olan ancak devamlı olarak ilçede oturmayıp sadece yaz aylarında gelen şahısların arıları, kış aylarında köyde kalan ve birkaç kovan arısı bulunan bir akraba veya komşunun arıları yanında bırakılmaktadır.

Akseki İlçesindeki arıcılık faaliyetinin en dikkat çeken özelliği, ilçeye yaz aylarında dışarıdan gelen göçebe arıcılığın gelişmiş olmasıdır. Özellikle kuzeyde Süleymaniye, Değirmenlik, Susuzşahap, Bademli; güneyde Çaltılıçukur, Çimi, Güzelsu, Sadıklar gibi köylerin arazilerine Manavgat'ın köylerinde yaşayan göçebe arıcılar yerleşmektedir. Muhtarlıktan izin alarak, köy arazilerinin uygun yerlerine yerleşen göçebe arıcılar, bir yaz boyunca sadece bir köyün arazisinde değil, birkaç köyün arazisini gezebilirler. Bu göçebe arıcıların hareketleri de dağ göçerlerinin hareketlerine benzer. Haziran başlarında sahanın güney yarısındaki nispeten alçak kesimlere yerleşen arıcılar, yaz ayı sonlarına doğru, ot formasyonunun yeşil ve çiçekli kalmasını takip ederek, kuzeye ve yükseğe doğru çıkarlar. Geyran Yaylası, Zomana Yaylası, Aldürbe Yaylası, Zilan yaylası, Süleymaniye kuzeyindeki Yellice Yaylası ve Bademli kuzeyindeki yüksek kesimler ile Susuzşahap Köyünün Gidengelmez Dağında kalan arazileri, göçebe arıcıların yerleştikleri yerler arasındadır. Bu çerçevede Ahmetler, Gençler, Gebece, Karaöz gibi Manavgat'ın köyleri yanında, Akseki ilçesinin güney yarısında kalan Kepez, Sinanhoca ve Kepezbelen gibi köylerden de belli sayılarda arı kovanı, kuzeydeki Gidengelmez Dağlarına getirilmektedir.

Akseki ilçesindeki yerli arıcılar ile göçebe arıcılar arasında, yerli arıcıların göçebe arıcıları ilçeye arı hastalığı taşıdıkları yönündeki suçlamaları nedeniyle

devamlı olarak anlaşmazlıklar yaşanmaktadır. Yörede arıcılık ile ilgili hastalıklar, bazı yıllar kovan sayılarını oldukça azaltmaktadır. Arılarda görülen en tehlikeli hastalık v*aroa zararlısı*dır. Erkek arıları larva halindeyken yiyen bu zararlı, yetkili kuruluşlara bildirilmesi zorunlu olan parazitlerdendir. Bu hastalık ancak kovanlar yakılarak suretiyle durdurulabilmektedir. Ayrıca arılarda Amerikan ve Avrupa Yavru Çürüklüğü hastalıkları da görülebilen rahatsızlıklar arasındadır.



Fotoğraf 3.9. Gidengelmez Dağlarındaki Arıcılar Orman Üst Sınırına Yakın Yüksek Konumlara Yerleşirler

Arıcıların doğada karşılaştıkları en büyük tehlike yaban hayatının yırtıcı türleridir. Özellikle ayılar bazı yıllar arı kovanlarına büyük zararlar verebilmektedir. Bu yüzden arıcılık yapan insanlar, kovanlarının yakınlarına kurdukları barınaklarda yaşayarak özellikle geceleri kovanlarını beklerler. Bu barınaklar, yaylacıların geçici meskenlerinde olduğu gibi, naylon ve çadır bezi ile birbirine bağlanan ahşapların üzerinin örtülmesi ile oluşturulan basit meskenlerdir. Ancak yaylacılar ve dağ göçerlerinin meskenlerin de görülen yakın çevrenin etkisi, bu arıcı barınaklarında görülmez. Genellikle modern malzeme diyebileceğimiz naylon ve sanayi ürünü çadır bezleri, konum ve coğrafi şartları ne olursa olsun arıcı barınaklarında kullanılmaktadır. Akseki ilçesi sınırları içerisine dışarıdan ne kadar kovan

getirildiğini tespit etmek mümkün olmamıştır. Çünkü bu göçebe arıcılar, yukarıda da belirtildiği gibi, aynı yıl içinde 15 -20 günlük zaman diliminde birkaç noktaya yerleşirler. Ancak, Akseki içerisinde 4300'den fazla olan kovan sayısından daha yüksek bir sayıda kovanın dışarıdan getirildiği söylenebilir.

Tablo 3.11. Akseki İlçesindeki Yerleşmelerin Sahip Oldukları Arı Kovanı Sayıları (2006).

Köyler	**Kovan Sayısı**	**Köyler**	**Kovan Sayısı**	**Köyler**	**Kovan Sayısı**
Akseki Merk	1067	Çimiköy	345	Kepez	140
Akşahap	34	Çukurköy	213	Kepezbeleni	50
Alaçeşme	-	Değirmenlik	47	Kuyucak	470
Aşağıaşıklar	2	Dikmen	-	Mahmutlu	13
Bademli	1	Dutluca	65	Menteşbey	-
Belenalan	-	Emiraşıklar	9	Minareli	4
Bucakalan	14	Erenyaka	15	Pınarbaşı	201
Bucakkışla	-	Geriş	13	Sadıklar	94
Büyükalan	-	Güçlüköy	100	Salihler	-
Cevizli	102	Gümüşdamla	558	Sarıhacılar	-
Ceceler	-	Güneykaya	36	Sarıhaliller	12
Cemerler	-	Günyaka	14	Sinanhoca	204
Cendeve	8	Güzelsu	41	Susuzşahap	-
Çaltılıçukur	199	Hocaköy	36	Süleymaniye	85
Çanakpınar	40	Hüsamettinköy	-	Taşlıca	133
Çınardibi	10	Karakışla	30	Yarpuz	15
Toplam					4320

Kaynak. Akseki İlçe Tarım Müdürlüğü Verileri

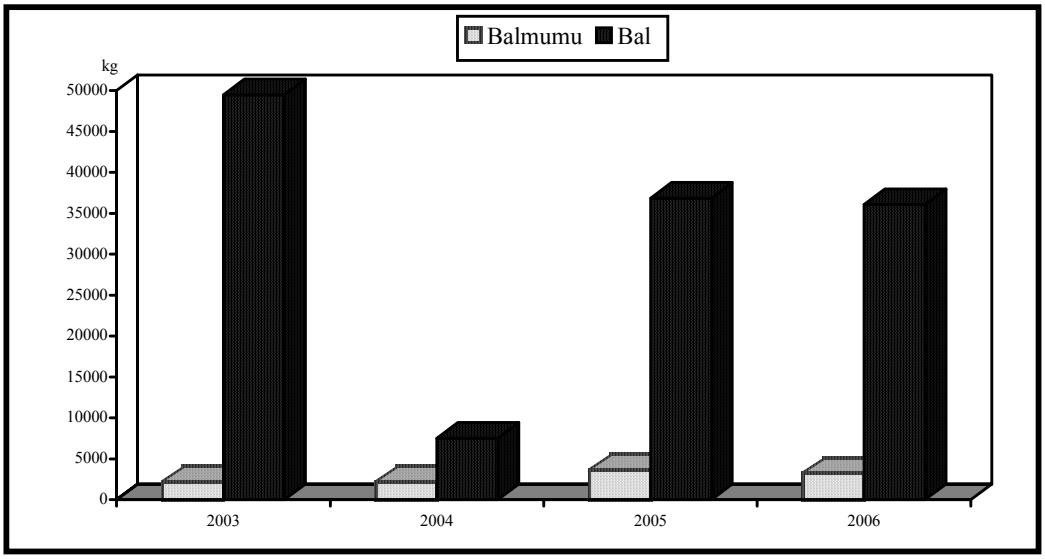
Tablo 3.12. Akseki İlçesinde Yıllara Göre Bal ve Balmumu Üretimleri

2003			**2004**			**2005**			**2006**		
Balmu. (kg)	**Bal (kg)**	**Top**	**Balmumu (kg)**	**Bal (kg)**	**Top**	**Balmumu (kg)**	**Bal (kg)**	**Top**	**Balmumu (kg)**	**Bal (kg)**	**Top**
2200	49500	51700	2200	7500	9700	3635	36845	40480	3216	36080	39296

Kaynak. Antalya İl Tarım Müdürlüğü Verileri

Antalya ilinin toplam bal üretimi yıllara göre değişmekle beraber, hemen hiç bir yıl 2000 tonun altına düşmemektedir. 2005 yılında 2388 ton, 2006 yılında 2026 ton bal üretimi gerçekleşen il genelinde Akseki İlçesinin payı, oldukça düşüktür. Yörede bal üretimi incelendiğinde kovan başına yıllara göre değişmekle beraber 8-12 kg bal, 0,5-1 kg arasında da balmumu elde edilmektedir. Akseki İlçesindeki bal üretimi üzerinde, doğal şartlar belirleyici olur. Bu nedenle bal üretiminde bazı yıllar, ciddi düşüş ve artışlar izlenebilmektedir. Örneğin 2003 yılında yaklaşık 51 ton bal ve

balmumu elde edilmişken, 2004 yılında üretim miktarının 9,7 tona düşüp, 2005'de tekrardan 40 tonun üzerine çıkması, doğal şartların gösterdiği değişikliklerden kaynaklanmaktadır. Akseki'de ilkbahar ve yaz yağışlarının miktarı ve düzeni, yörede bal üretimini belirleyen yegâne etmendir. Sahada yağışın az olduğu yıllarda çiçeklenme süresi kısalmakta ve bal üretimi düşmektedir. İlkbahar yağışlarının mevsim normallerinde gerçekleştiği ve yaz aylarında da en azından yüksek kesimlerin belli miktarlarda yağış alabildiği yıllar, bal üretiminin arttığı yıllar olarak karşımıza çıkar. Akseki ilçesinde bal üretiminin doğal şartlara bu kadar bağlı olmasının nedeni, sahadaki yerli arıcıların göçebe arıcılık yapmamalarıdır. Yerli arıcılar, iklimsel ve mevsimsel durum ne olursa olsun, bilinen yerlerin dışına kovan götürmezler. Bu da üretimin tamamen doğal şartların kontrolünde gerçekleşmesine neden olmaktadır.



Şekil 3.8. Akseki İlçesinde Yıllara Göre Bal ve Balmumu Üretimleri

3.3.4.Kümes hayvancılığı

Akseki İlçesindeki kümes hayvancılığında da ticari bir amaç yoktur. Yöredeki aileler, genelde kendileri için yeterli sayıda kümes hayvanı beslerler. İlçe sınırları içerisinde yaklaşık 12500 adet yumurtacı tavuk bulunmaktadır. Bunun dışında etçi tavuk, ördek, hindi ve kaz gibi kümes hayvanları beslenmemektedir. Ailelerin yumurta ihtiyaçlarına yönelik olarak az sayıda beslenen kümes hayvanlarından yılda yaklaşık 1.900 000 adet yumurta elde edilmektedir. Kümes hayvanlarının sayısının

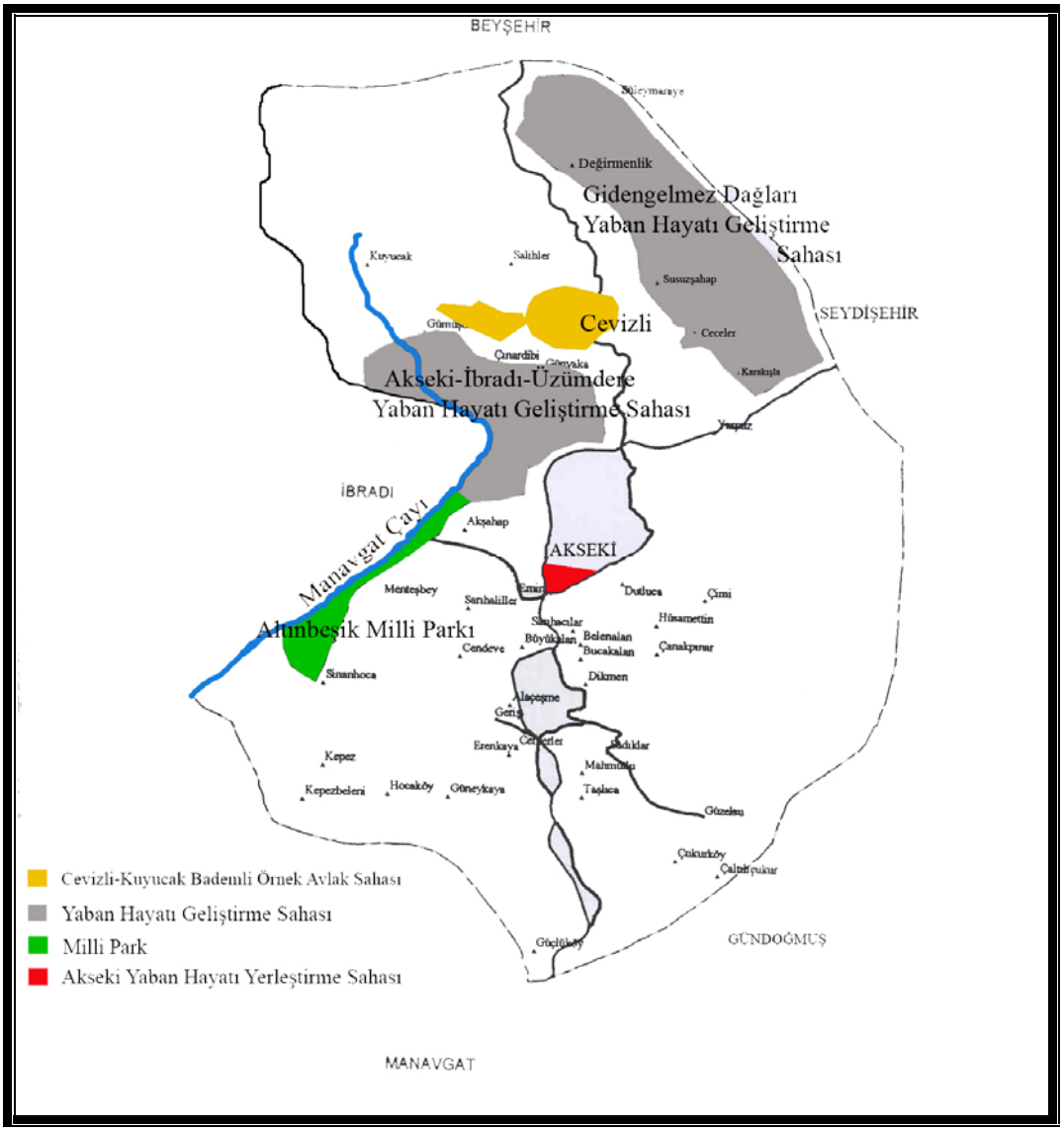
az olmasında bu hayvanların beslenmesinde ihtiyaç duyulacak yem teminin güç olması en önemli nedendir.

3.4. Avcılık -Toplayıcılık ve Balıkçılık

Araştırma sahası yaban hayatı bakımından oldukça zengindir. Sahada Büyük av hayvanlarından yaban keçisi (bezoar), yaban domuzu ve ayı gibi türler bulunurken, küçük av hayvanlarından da keklik, doğan, atmaca, tavşan ve sincap bulunmaktadır. Bu türlerden özellikle yaban keçisi avcılığı oldukça ilgi çeken bir av türüdür. Ender av hayvanları arasında yer alan yaban keçisinin avcılığı, kontrollü bir şekilde yapılmaktadır.

Yörede bulunan yaban hayatı geliştirme sahaları ve örnek avlaklar kontrollü avcılığın yapıldığı yerlerdir. İlçede 2007 yılı itibariyle bir yaban hayatı yerleştirme sahası, iki yaban hayatı geliştirme sahası ve bir de örnek avlak bulunmaktadır. Yaban hayatı geliştirme sahaları; av ve yaban hayvanlarının ve yaban hayatının korunduğu, geliştirildiği, av hayvanlarının yerleştirildiği, yaşama ortamını iyileştirici tedbirlerin alındığı ve gerektiğinde özel avlanma planı çerçevesinde avlanmanın yapılabildiği sahalardır. Örnek avlaklar ise; Devlet avlakları ve genel avlaklar içinde bakanlıkça belirlenecek esaslara göre ayrılan ve işletilen veya işlettirilen avlakları tarif etmek için kullanılan tabirdir[454]. Yaban hayatı yerleştirme sahaları ise iki şekilde tanımlanır; bunlardan birincisi "Bir türün belirli büyüklükteki bir popülâsyonunun, insanlar tarafından bir amaç için bilinçli olarak veya istemeden doğal yayılış alanı dışına çıkartılıp başka bir alana yerleştirilmesini" ikincisi ise "yeniden yerleştirme" olarak tarif edilen, "insan aktiviteleri veya doğal afetler sonucu doğal yayılış alanının bir kısmından yok olmuş veya yok edilmiş bir türün bu alanlara tekrar yerleştirilmesini"[455]ifade etmektedir. Akseki İlçesindeki yaban hayatı yerleştirme sahası bu ikinci tanım kapsamına girmektedir.

[454] http://www.arpacik.net/yonetmelikler/Sirkuler.htm
[455] http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/23417.html



Harita 3.2. Akseki'deki Koruma Alanları (Baytekin 2006'dan Yararlanarak)

Akseki İlçesindeki av korumalı alanlarından *"Gidengelmez Dağları Yaban Hayatı Geliştirme Sahası"* yaklaşık 16157 hektardır[456]. Saha 7/9/2005 tarih ve 2005/9453 Sayılı Kararname ile yaban hayatı geliştirme sahası haline getirilmiştir. 2004 yılı envanter sayımına göre sahada, 1846 adet yaban keçisinin yanında, yaban domuzu, ayı, tilki, kurt, atmaca, vaşak, keklik, şahin, sincap ve porsuk bulunmaktadır. Sahanın sınırları kuzeyden; Bulamaç kazanı mevkiinden maden yolunu takiben Elmesut Yaylası ve Keçili Köyüne, buradan Maden yolunu takiben Susuzşahap Yaylası, Doğudan; Susuzşahap Yaylasından başlayarak Gölyeri mevkii, Karakışla Yaylası, Nodarhanı, Alabacel ve Güzelinkuyu mevkiilerinden geçen

[456] www.antalya-cevreorman.gov.tr/content.php?menulevel=4&contentidx=121 - 41k

patikaya takiben Ürkütentepe: Güneyden; Ürkütentepe'den sırtı takiben Hanife suyu mevkii, Akyalı Tepe, Erdoğdu Tepe ve Kızılkarlık mevkiine, yine sırtı takiben Çataltaş Tepe; Batıdan; Çataltaş Tepeden sırtı takiben Kartansokmağı Tepe, Tıngırtepe, Dışkırantepe ve Seydişehir Maden yoluna, bu yolu takiben Çataloluk çeşmesine ve Elmalı Yaylaya, buradan patikayı takiben Küçükyayla ve Döşemeyayla, Döşemeyayladan koyun otlamaz mevkii ve Kozbucağı mevkiine uzanan hat, Kırkoluk pınarı ve Bulamaç kazanı mevkii ile çevrili saha içinde kalan Gidengelmez Dağları, Akdağ, Zintaşıtepe, Şerif Dağı sırtları, Değirmenlik Yaylası ve Esereyrek Dağları olarak çizilmektedir[457].

Akseki İlçesindeki ikinci yaban hayatı geliştirme sahası ise *Akseki-İbradı-Üzümdere yaban hayatı geliştirme sahasıdır*. 2004 yılı itibariyle 1215 yaban keçisinin yaşadığı sahada, yaban domuzu, keklik, tavşan, porsuk ve sincap bulunmaktadır[458]. Yaklaşık 20000 hektar olan sahanın sınırları Gümüşdamla Köyünden başlayarak Gümüşdamla-İbradı yolunu takiben Görenci Gediği ve Alıplı Çesmesine, buradan Enerli Tepesi, Ardıçlıgedik, Cebeciçalı Tepesi, Aktepe, Katranlıtop Tepesi, Kalbur Tepesi ve Hondos Mağarasından Karıncalı Tepesi, Kitara Tepesi, Yukarıgurgur Tepesi, Karasay Tepeleri, Bağrıaçık, Değirmen, Altınbeşik Tepesi, Seledardı Tepesi, Emiremlik Tepesi, Mısırlı Tepesi, Mısırlı Tarlası ve Ürünlü-Manavgat (Avoson yolu) yoluna, Ürünlü –Manavgat yolundan Pirnosbeleni Sırtı ve Manavgat Çayını geçerek Gözleyi Taşına daha sonra Sinanhoca Köy Yolunu takiben Ilıkpınar Deresine, Ilıkpınar Deresinden Tepe dağı, Erenler Tepesi, Saylı Gözet Tepesi, Karasu Pınarı, Ayrıntıras Tepesi, Kale Tepesi, Yakacak Çeşmesi, Tuzlukaya Tepeleri, Karini Mağarası, Kayaağıl Çukuru, Karaçalı Dağı, Kocapelit Tepesi, Hüdede Tepelerini takiben Türbe Boğazı, Gökpuslu Tepesi, Suğla, Kayabaşı Tepesi, Yazıalanı Çukuru, Karoğtuğu Tepesi, Türbe Tepesi, Tahancı Koyağı, Ulusivri Tepesi, (Yaylacık Yangın Gözetleme Kulubesi) ve İmrasan Gediğinden eski Akseki-Konya yolunu takiben Manavgat-Konya Devlet Karayolunu (Zomana mevkii'ni) geçerek Cevizli Beldesi yoluna, Cevizli beldesi yolunun Arapkırıldığı

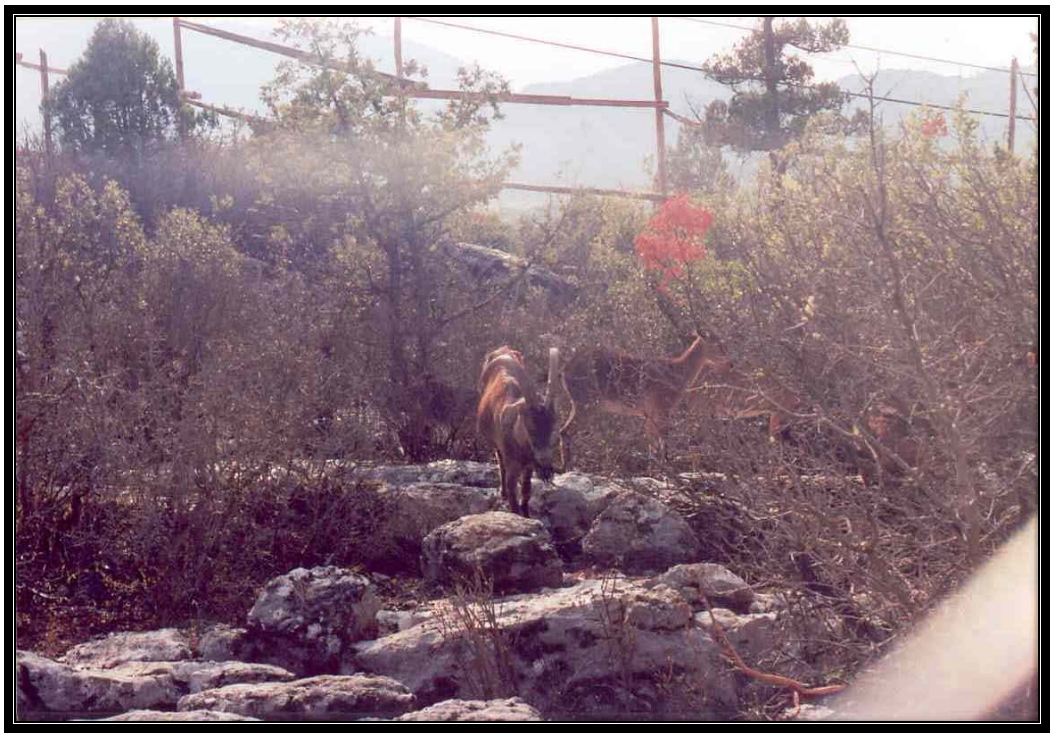
[457] http://www.marlafm.com/cgi-bin/yabb2/YaBB.pl?num=1171571960
[458] BAYTEKİN, C., 2004, Akseki İlçesinin Turizm ve Rekreasyon Potansiyelinin Peyzaj Planlama İlkeleri Doğrultusunda Belirlenmesi. Akdeniz Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s.37, ANTALYA

mevkiinden Koyun Gediği, Gezengi Alanı ve Güzyaka Tepesini takiben Günkaya Köyüne, buradan sırtı takiben Çınardibi Köyüne ve köy yolunu takiben Gümüşdamla Köyü ile çevrili Üzümdere vadisi (Manavgat çayı vadisi), Aktepe, Kalbur Tepesi, Hörtepek Tepesi, Kopmuş Tepesi, Ulu tepe, Koçuçtuğu Tepesi, Sivri Tepe, Cinlidağ, Sarıdağ, Türkler Dağı, Karaçalı Dağı ve Tepe Dağı arasında kalan kesim olarak çizilmektedir[459].

Akseki İlçesinde 2007 yılı itibariyle örnek avlak alanı da bulunmaktadır**.** ***"****Cevizli-Kuyucak-Bademli Örnek Avlağı"* olarak ayırt edilen saha yine Cevizli sınırları içinde olup, 30.05.2004 tarihinde ilan edilmiştir. Alanı 3529.5 ha.dır. Avlak işletmesi, özel sektöre 07.04.2005 tarihinde ihale ile 9 yıllığına kiraya verilmiştir[460]. Bu avlak içerisinde av yaptırma hakkı bu firma tarafından kullanılmaktadır. Ancak gerek devlet avlağı gerekse özel şirketlere devredilen avlak sahası olsun, hepsinin koruması, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü tarafından yapılmaktadır. Bu çerçevede Doğa Koruma ve Milli Parklar Akseki Mühendisliği'ne bağlı 10 bekçi görev almaktadır.

Akseki'de 2007 yılı içinde 1 Ağustosta başlayan dağ keçisi avlanma sezonu, 31 Mart 2008 de sona erecektir. Bu sezon içinde Gidengelmez Dağları av sahasında yabancı avcılara 20, yerli avcılara 5, Batı Trakya Türklerine 1 ve mahalli avcılara 4 olmak üzere toplam 30 dağ keçisi, Kuyucak beldesindeki toplam 20 bin hektarlık av sahasında ise yabancılara 3, Türk vatandaşlarına 2 olmak üzere toplam 5 yaban keçisi avlandırılacaktır.

[459] http://www.marlafm.com/cgi-bin/yabb2/YaBB.pl?num=1171571960
[460] http://www.antalya-cevreorman.gov.tr/content.php?menulevel=4&contentidx=122



Fotoğraf 3.10 Alipaşa Konağı Treking Merkezinin Bahçesinde Tutulan Yaban Keçileri

Yaban keçisi avcılığı son derece titiz kontrollerle yapılmaktadır. Yabancı avcı turistler, Orman Bakanlığınca A Grubu Seyahat Acentelerine verilen Av Turizmi İzin Belgesi ile avlanabilirler. Avlanacak yaban keçisinin belli kriterleri sağlaması gereklidir. Bu kriterler şu şekildedir; avlanacak hayvan en az yedi yaşında ve erkek olmalı, ayrıca boynuz uzunluğu 90 cm.den az olmamalıdır. Bu kriterlerin sahada sağlanabilmesi için çeşitli yollar bulunmuştur. Bunun en kolay yolu ise hayvanın boynuzundaki halkaları saymaktır. Eğer hayvanın boynunda 7 halka varsa, bu hayvan en az 7 yaşındadır ve avlanabilir. Bu kriterlerin dışında av gerçekleşirse büyük maddi cezalar uygulanmaktadır. Nitekim 2007-2008 av sezonu içinde ceza olarak yabancı avcılardan 5 bin YTL, yerli avcılara ise 3175 YTL alınmaktaydı. Ayrıca kaçak olarak dağ keçisi avlayan kişiler de uyruklarına bakılmaksızın 6 bin YTL maddi cezaya çarptırılırlar. Kontrollü avcılıkta genellikle 4 kişi olarak ava çıkılır. Bunların 1'i avcı, 1'i yöreyi iyi bilen genellikle yakın köylerde yaşayan av rehberi, 1'i Orman Bakanlığına bağlı görevli, diğeri de eğer avcı yabancı ise seyahat acentesi tarafından temin edilen çevirmendir. Aynı av kadrosu yaban domuzu avcılığı içinde geçerlidir.

Araştırma sahasında yaban domuzu avcılığında ise belli bir sayı yoktur. Yörede yaban domuzları fazla olduğu için avcılığına yıl boyunca izin verilmekte, hem erkek hem de dişi bireyler avlanabilmektedir. Domuz avında vurulan hayvan başına da belli bir ücret ödenmektedir. Bu ücret 2007 yılı için domuz başına en az 300 YTL olmak üzere, vurulan domuzun diş uzunluğuna göre değişmektedir. Bunun için av sırasında vurulan domuzun başı kesilerek konaklama yerine getirilir. Burada bakanlık görevlileri nezaretinde, genellikle avda rehberlik yapan köylüler tarafından, domuzun başı sıcak suda haşlanarak dişleri çıkartılır. Çıkartılan dişin uzunluğu alındıktan sonra elde edilen ölçüye göre belli bir ücret avcıdan talep edilir.

Akseki İlçesinde bir de yaban hayatı yerleştirme sahası bulunmaktadır. 740 hektarlık alan kaplayan saha, doğudan Akseki Kasabası, batıdan ise Konya-Antalya karayolu ile sınırlanmaktadır. Yaklaşık 100 kadar kaya kekliğinin salındığı arazide, doğal yollarla yetişen kınalı keklik ve yaban domuzu bulunmaktadır[461]. 2007 yılı içinde de Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğünce yetiştirilen 60 keklik Akseki'de doğaya salıverilmiştir.

Akseki İlçesinin batı sınırını oluşturan Manavgat Çayı Vadisi, doğal yapısı ile birçok canlıya ev sahipliği yapmaktadır. Vadinin araştırma sahamız içerisinde kalan büyük kesiminin, yaban hayatı yetiştirme sahası ve Altınbeşik Milli Parkının içerisinde kalmasından dolayı, oltayla balık avcılığı da kontrollü şekilde yapılmaktadır. Özellikle Alipaşa konağında konaklayan turistlere, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğünden alınana izinle olta balıkçılığı yaptırılmaktadır. Aynı şekilde Manavgat'taki acenteler vasıtasıyla, Manavgat Çayı vadisi boyunca doğa yürüyüşüne katılan yerli ve yabancı turistlere de özel izinle olta balıkçığı imkânı sunulmaktadır. Görüldüğü üzere sahada balıkçılık anlamında iki balık çiftliğinin dışında, ekonomik bir aktiviteden söz etmek mümkün değildir. Bu çiftliklere ilaveten Murtiçi Değirmen Restoran, Kuyucak Subaşı Restoran gibi tesislerin balık havuzları olsa da bunlar, kendi işletmelerinin ihtiyaçları için balıkçılık faaliyeti yürütmektedirler.

Akseki ilçesinin özellikle köylerinde yaşayan halk için önemli bir ekonomik kaynak olan toplayıcılık faaliyetlerinden de bahsedilmelidir. Akseki ilçesinde toplayıcılık faaliyeti kapsamında mantar, adaçayı, defne yaprağı ve bitki soğanı en

[461] BAYTEKİN, C., 2004, a.g.e. s.39

fazla elde edilen ürünlerdir. Toplayıcılık faaliyeti ile elde edilen bu ürünler, yerel halk için yılın belli dönemlerinde yegâne geçim kaynağını oluşturmaktadır. Özellikle ilkbahar aylarındaki kuzugöbeği mantarı ve yaz ayarlındaki ada çayı, kekik, acı yavşan, altın otu, kantaron, böbrek otu, tots lalesi, mercan köşkü gibi yerel adlarla anılan ürünlerin toplayıcılığı oldukça önemlidir.



Fotoğraf 3.11 İlkbahar Aylarında Toplayıcılığı Yapılan Kuzugöbeği Mantarı

Akseki yöresinde 1990'lı yılların başlarına kadar toplayıcılık faaliyetine konu oluşturan en önemli ürün, yörede *"çiçek soğanı"* veya *"nergis soğanı"* olarak adlandırılan kardelen soğanı toplayıcılığı idi. Ancak türün yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalması, bu toplayıcılık faaliyetinin 1991 yılından itibaren yasaklanmasına neden olmuştur. Ancak yinede kaçak yollarla kardelen soğanı toplama işi devam etmektedir. Yasaklamadan ortaya çıkan arz eksikliği ise yukarıda da belirtildiği gibi bazı köylerin Kardelen soğanı yetiştirme faaliyetini ortaya çıkarmıştır. Kardelen ilkbahar başlarında beyaz renkli, sarkık ve çan şeklinde çiçekler açan yumrulu bir bitkidir. Yumrularında çocuk felci aşılarının yapımında kullanılan *Galestamin* isimli bir alkoloit bulunmaktadır. Kardelen, 1990'lı yılların başlarına kadar yılda yaklaşık 35 milyon adetlik ihracatı ile Türkiye'nin ihraç ettiği soğanların başında gelmekteydi[462]. Bitkiye olan bu yoğun talep onun çok hızlı şekilde doğadan kaybolmaya başlamasının yegâne sebebidir.

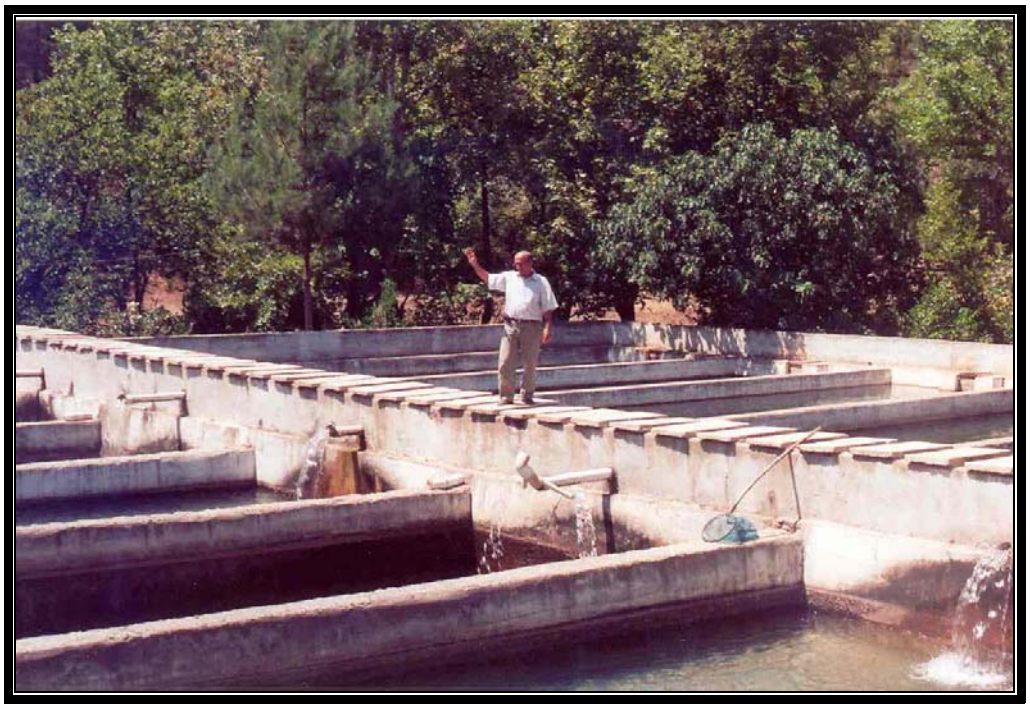
[462] ÖNAL, S., 1990, Akdeniz Bölgesinde İkincil Orman Ürünlerinden Yararlanma Olanakları. Akdeniz Bölgesinde Tarımsal Verimlilik Sorunları Sempozyumu 7-9 Kasım 1990 ANTALYA, Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları:433, s.283-290, ANKARA



Fotoğraf 3.12. Kardelen Soğanları (Kaynak: Zerrin Karakuzulu Tarafından Yayıma Verilen *"Sarıvelilerde Kardelen Üretimi"* Adlı Makaleden Alınmıştır)

3.4.1.Kültür Balıkçılığı

Akseki ilçesindeki kültür balıkçılığı faaliyeti Sinanhoca ve Gümüşdamla köylerinde bulunan alabalık çiftliklerinde yürütülmektedir. Bunlardan Gümüşdamla'da bulunan çiftlik, Manavgat Çayının ilk kaynaklarından olan Alihoca suyu üzerinde yer alır. İlçedeki en önemli alabalık çiftliği ise Sinanhoca Köyünde bulunmaktadır.



Fotoğraf 3.13. Sinanhoca Köyündeki Aslandede Alabalık Çiftliğinden Bir Görünüm

Manavgat Çayı Vadisinde kurulmuş olan Aslandede Alabalık Çiftliğinde, 2005 yılında yıllık 50 bin olan kapasite, 2006 ve 2007 yılarında yıllık 100 bine yaklaşmıştır. Farklı ebatlarda 71 havuzu bulunan tesis, kış ve bahar aylarında 120 lt/sn, yaz ayarlında ise 30 lt/sn su kullanmaktadır. Yavruları üretip büyüttükten sonra satışını yapan tesisin en önemli müşterileri Manavgat'ta yer alır. Tesiste bir de lokanta işletmesi bulunmaktadır.

Tablo 3.13. Aslandede Alabalık Çiftliğindeki Havuz Sayısı ve Ebatları

Havuz Ebadı	16-4	2-9	1-5	25-30	3-8	0,5-2,5	Toplam
Havuz Sayısı	15	6	8	1	5	36	71

Kaynak. Arazi Çalışmaları sırasında yapılan sayımlar.

Gümüşdamla Köyünde bulunan diğer alabalık çiftliğinde ise 3-8 m ebatlarında 7, bir de oval şekilli olmak üzere 8 havuz bulunmaktadır. Aynı zamanda mesire alanı olarak da düzenlenmiş olan çiftlikte, eski bir su değirmeni ile lokanta da bulunmaktadır. Balıkların yavrulatıldığı çiftlikte, farklı boylardaki balıklar Manavgat ile Seydişehir ve Beyşehir ilçelerinde bulunan tüketicilere pazarlanmaktadır.

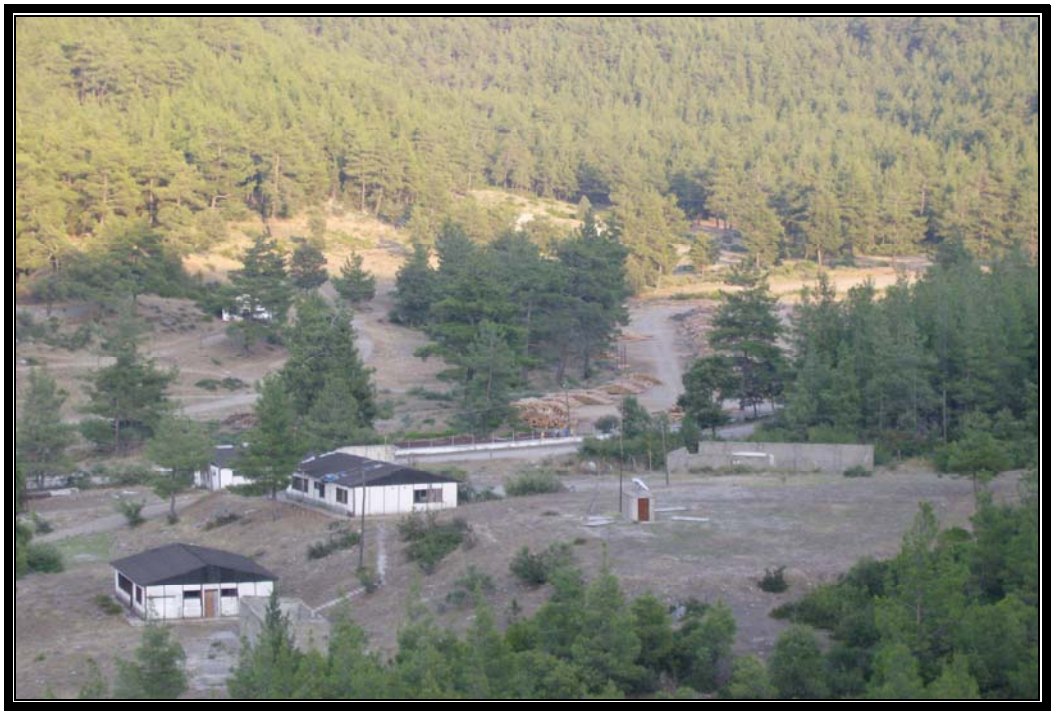
Akseki İlçe Tarım Müdürlüğü kayıtlarında üçüncü bir alabalık çiftliği görünse de, bu çiftlik aslında Gündoğmuş ilçesi Karadere köyündedir. Ancak sahanın Akseki ile ilişki içerisinde bulunmasından dolayı Akseki İlçe Tarım Müdürlüğü tarafından kayıt altına alınmıştır. Ancak bu durum bazı çalışmalarda alabalık çiftliğinin Akseki arazisindeymiş gibi değerlendirilmesine neden olmaktadır.

3.5.Ormancılık

Ormanlar sadece ağaç varlıkları ile değil aynı zamanda barındırdıkları canlı hayatıyla da önem taşırlar. Ormancılık, insanların orman ürünlerine ve hizmetlerine olan gereksinimlerini sürekli ve optimal olarak karşılamak amacıyla biyolojik, teknik, ekonomik, sosyal, kültürel ve yönetsel çalışmaların tümünü kapsayan çok yönlü ve sürdürülebilir bir etkinlik olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir deyimle ormancılık, biyolojik ve teknik özelliğinin yanında ekonomik, sosyal, kültürel ve yönetsel boyutu ön planda olan orman kaynakları yönetim mesleği olarak

algılanmaktadır. Ormancılık; orman kaynaklarına toplumun refahı doğrultusunda bilinçli müdahale etmektir[463].

Akseki İlçesindeki orman alanları için birden fazla değerle karşılaşılmaktadır. 1981 yılında Köy Hizmetleri APK Daire Başkanlığı kayıtlarına göre yörede orman varlığı yaklaşık 1237 km^2 iken, 1996 Orman amenajman raporlarında Akseki'deki orman varlığı 1134 km^2 olarak hesaplanmıştır. Antalya İl Tarım Müdürlüğü tarafından yürütülen STATİP projesi kapsamında CBS sistemleri ve uzaktan algılama metotları kullanılarak yapılan hesaplamalarda ise Akseki'deki orman varlığı yaklaşık 1357 km^2 olarak hesaplanmıştır. Buna göre Akseki arazisinin yaklaşık %70'i ormanlarla kaplıdır. Dolayısıyla ormancılık ekonomisi Akseki için oldukça önemlidir. Akseki'de hem asli orman ürünleri, hem de tali orman ürünleri olarak belirtilen ürünlerin hemen büyük çoğunluğu elde edilir. Bilindiği gibi asli orman ürünleri arasında tomruk, tel direği, maden direği, sanayi odunu, kâğıtlık odun, yakacak odun vb. ürünler yer alır. Tali orman ürünleri ise reçine, çıra, sığla yağı, defne, şimşir, kök odunu, defne, ada çayı, çam fıstığı, her çeşit bitki soğanı, mantarlar ve kozalak olarak sayılabilir. Akseki İlçesindeki orman alanlarından ormancılık kapsamında elde edilen en önemli asli ürünler, tomruk ve odundur.



Fotoğraf 3.14. Murtiçi Orman İşletmesi ve Kesimi Yapılan Orman Ürünleri

[463] VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı

Günümüzde ormanlardaki asli ürünlerden faydalanma, yapacak ve yakacak odun temin etme şeklinde olmaktadır. Bu çerçevede özellikle Manavgat Çayı Vadisi boyunca yerleşmiş olan Sinanhoca, Çınardibi, Gümüşdamla, Günyaka gibi köylerin yanı sıra Kepez, Taşlıca, Çukurköy gibi köylerde de ormancılık birincil faaliyet durumuna gelmiştir.

Tablo 3.14. Akseki İlçesinin Orman Varlığı

	Orman Türü	Verimli	Bozuk Or	Orm.Ala	Or.sız	Genel
Akseki	Kızılçam	30,130	41,275	71,405	23,695	95,100
	Karaçam	32,355	11,945	44,300	6,220	50,520
	Sedir,Göknar,	50,970	47,985	98,955	52,480	151,435
	Muhtelif	37,370	108,505	145,875	207,090	352,965
	Toplam	150,825	209,710	360,535	289,485	650,020
Geriş	Kızılçam	57,410	59,135	116,545	34,385	150,930
	Muhtelif	18,460	58,985	77,445	10,160	876,005
	Toplam	75,870	118,120	193,990	44,5445	238,535
Murtiç	Kızılçam	51,495	46,675	98,170	26,900	125,070
	Muhtelif	12,395	20,850	33,245	16,905	50,150
	Toplam	63,890	67,525	131,415	43,805	175,220
Cevizli	Kızılçam	22,185	12,340	34,525	7,080	41,605
	Karaçam	28,875	11,545	40,420	9,175	49,595
	Muhtelif	52,250	48,780	101,030	34,465	135,495
	Toplam	103,310	72,665	175,975	50,720	226,695
Bademli	Kızılçam	8,225	5,300	13,525	0,125	13,650
	Karaçam	35,725	40,645	76,370	21,095	97,465
	Baltalık	6,630	0	6,630	0,110	6,740
	Muhtelif	19,630	55,395	75,025	25,035	100,060
	Toplam	70,210	101,340	171,550	46,365	217,915
Kuyucak	Kızılçam	28,830	13,650	42,480	3,965	46,445
	Karaçam	17,535	4,645	22,180	5,105	27,285
	Muhtelif	14,135	21,915	39,050	12,980	49,030
	Toplam	60,500	40,210	100,710	22,050	122,760
	Akseki	524,605	609,570	1134,175	496,970	1631,145

Kaynak: Orman Amenajman Raporu (1996) ve Baydemir 2004'dan Yararlanarak

Ormanın asli ürünü olan yapacak ve yakacak odun elde etmek için kesim yapılacak bölgeler, orman işletilmesi tarafından belirlenmekte ve köylüler tarafından belirlenen orman sahalarındaki işaretlenen ağaçlar kesimi yapılmaktadır. Her yıl kaç m^3 ağacın kesileceği ve kesilecek olan ağaçlar, Orman İşletme Şefliği görevlilerince tek tek belirlendikten sonra, köylüler arasında kura ile paylaşımı yapılıp kesim gerçekleştirilir. Özellikle orman alanı geniş olup orman kesim işi ile uğraşılan

yerleşmeler, sahada nüfus miktarlarının nispeten fazla olduğu köylerdir. Gerçekten de bu köylere gidildiğinde, köydeki nüfus varlığı ve büyük taşıma araçlarının fazlalığı (Kamyon vb) dikkat çekmektedir. Orman kesimi ve taşımacılığı yapılan bu köylerde taşıma aracı olarak kamyonların kullanılması, yörede ağır tonajlı araç sayısını da arttırmıştır.

Orman alanlarının yöre ekonomisi için olan katkısı sadece asıl ve tali ürünlerin elde edilmesi şeklinde değil, mevsimlik işçi istihdamı açısından da oldukça önemlidir. Çünkü yöre halkı, mevsimlik işçi olarak ağaçlandırma, nakliye, yol yapımı, kesim gibi orman işlerinde çalıştırılarak önemli bir maddi kazanç elde etmektedir. Ekonomik önemi olan bu kesim faaliyetinden başka her yıl *"bakım kesimi"* denen başka bir kesim de yapılmaktadır. Ormandaki ağaçların hemen tamamının gözden geçirildiği bu dönemde, gerek ormanın devamlılığı gerekse de veriminin arttırılması için meyve bahçelerinin budamasına benzetebileceğimiz bir kesim yapılmaktadır.

Akseki ilçesi arazisinin geniş alanlarda nüfustan yoksun olması, orman alanlarının yine de önemli bir bölümünün (%46'sı) verimli orman kategorisinde yer almasını sağlamıştır. Yöredeki orman varlığının yaklaşık %33'ü kızılçam, %16'sı karaçam, %9'u sedir, göknar, ardıç karmaşığından, %42'si de muhtelif karışık orman alanlarından (kızılçam-meşe, ardıç-meşe, kızılçam-karaçam, meşe- ardıç-kızılçam karışıkları) oluşmaktadır. Görüldüğü üzere saha ormanlarının yaklaşık yarısı, saf çam topluluklarından oluşmaktadır. Zaten Antalya Bölgesi uzun yıllar, Türkiye'deki kızılçam varlığının 1/5'inin bulunduğu bir yer durumundaydı[464].

Ormanların yaklaşık yarısının verimli olmasına karşılık, yörede hâkim ekonomik faaliyetin hayvancılık, özellikle de küçükbaş hayvancılık olması, orman alanlarını tahrip eden en önemli faktördür. İlçedeki ormanlar usulsüz müdahale, aşırı otlatma gibi nedenlerden dolayı giderek bozulmuş ve bakıma muhtaç duruma gelmiştir. Yörede son yıllarda kıl keçisi sayısının azaltılmasına yönelik çalışmalar yapılsa da insanların eskiden kalma alışkanlıkları ve Akseki İlçesinin sadece kendi köyleri için değil, aynı zamanda Manavgat'ın köyleri için de yaylak alanı olması,

[464] ÖZDEMİR, T., 1990, Akdeniz (Özellikle Antalya) Bölgesinde Kızılçam (Pinus brutia) Ormanlarının Doğal Gençleştirme Olanakları ve Orman Bakımı. Akdeniz Bölgesinde Tarımsal Verimlilik Sorunları Sempozyumu 7-9 Kasım 1990 ANTALYA, Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları:433, s.251-266, ANKARA

uzun yıllardır devam eden bir tahribata neden olmuştur. Yörede orman alnalrına yönelen insan faaliyetleri de bu alnalrda büyük büyük tahribatlara neden olmaktadır. Bunu engellemek için ziraat hayatı canlandırılmalı ve turizm faaliyetleri geliştirilmelidir. Özellikle izinsiz otlatmanın önüne geçilmeli ve tarımda yem bitkilerinin yetiştirilmesine önem verilmelidir.

3.6.Ticaret

Akseki ilçe merkezindeki en önemli ekonomik faaliyet ticarettir. Ticari faaliyetler sadece ilçe merkeziyle sınırlı olmayıp, Konya-Antalya karayolunun geçtiği tüm yerleşme birimlerine bir canlılık kazanmıştır. Yörede tarımsal hayatın gelişememesi ve alternatif kaynakların yaratılamaması, yöre insanının eskiden beri ticarete yöneltmiştir. Özellikle Akseki'den göç eden nüfusun hemen tamamı ticaretle uğraşmaktadır. İzmir ve İstanbul gibi iki büyük merkezin yanı sıra Aydın, Nazilli, Salihli, Tire, Antalya gibi şehirlerdeki ticari hayatın içinde pek çok sayıda Aksekili vardır. Araştırma sahasında ise Akseki Kasabası ile Cevizli ve Murtiçi yerleşmelerindeki ticari faaliyet dikkati çekicidir. İlçe merkezinde 91, Cevizli'de 52, sadece bir mahalle olan Murtiçi'nde ise 27 ticari işyeri bulunmaktadır.

Bu merkezlerden başka ticari faaliyetlerin yoğun olduğu bir başka yerleşme ise Güçlüköy'dür. Murtiçi'nde olduğu gibi, karayoluna bağlı olarak ticarethanelerin sayısı artan Güçlüköy'de, özellikle karayoluna bağlı bir ticari faaliyet gelişmiştir. Burada hemen belirtmek gerekir ki bütün ilçe genelindeki ticaret çoğunlukla perakendeciliğe yönelik bir faaliyetlerdir. Toptan ticaretin hemen hemen hiç gelişmediği ilçede, işyerlerinin ilişki içinde oldukları toptancı merkezleri genellikle Manavgat, Beyşehir, Seydişehir gibi çevre ilçeler ve daha uzakta Antalya ve Konya gibi büyük merkezlerdir. Akseki ilçe merkezi hem bir idari merkez hem de yaklaşık 10 köyün ticari merkezi durumundadır.

Araştırma sahasının kuzeyinde bulunan Cevizli ise bir bucak merkezi olması ve merkezi konumu nedeniyle önemli bir ticari aktiviteye sahne olmaktadır. Ceceler, Çınardibi, Gümüşdamla, Susuşşahap, Karakışla ve Kuyucak gibi yerleşmeler, ticari ilişkilerini büyük çoğunlukla Cevizli Kasabası ile gerçekleştirirler. Bu yerleşmeler birincil ihtiyaçlarını Cevizli'den karşılamakta, buradan alamadıkları ticari hizmetler için de öncelikli olarak Beyşehir ve Seydişehir'i tercih etmektedirler. Sahanın

kuzeyinde bulunan Bademli, Süleymaniye ve Değirmenlik gibi yerleşmeler ise, eski Konya-Antalya yolunun da yakınlarından geçtiği dönemlerde, bağlı oldukları Akseki ilçe merkezi ile değil, kendilerine daha yakın olan Beyşehir ve Seydişehir'le ticari aktivitelerini gerçekleştirirlerdi. Cevizli Kasabası da eski Konya-Antalya yolunun yakınından geçmesi ile oldukça canlı iken, karayolunun 1992'de değiştirilen ve Cevizli'ye uğramayan yeni güzergâhından sonra yerleşme, ticari kayıplara uğramış eski önemini yitirmiştir.

Murtiçi, sahip olduğu özel konumu ile oldukça canlı bir ticarete sahne olur. Taşlıca Köyünün bir mahallesi olan Murtiçi, sadece karayolundan gelip geçenler için değil aynı zamanda, pek çok köyün de ticari merkezidir. Murtiçi'nde hem ulaşım sektörüne hem de günlük ihtiyaçlara yönelik perakende ticaret gelişme göstermiştir. Mahalle; Kepez, Kepezbelen, Hocaköy, Günüykaya, Çukurköy, Pınarbaşı gibi köylerin ilk olarak ticari aktivitede bulundukları merkezdir. Sadece bir mahalle durumunda olan Murtiçi'nde 27 ticari işyeri bulunmaktadır. Bu işyerlerinde yaklaşık olarak 42 kişi çalışmaktadır. Ancak sahadan yapılan göçlerle nüfusun azalması ve insanların alım gücünün düşmesi nedeniyle Murtiçi'indeki ticari aktivite de her geçen gün zayıflamaktadır.

Tablo 3.15. Murtiçi'ndeki Ticari İşyeri Sayıları ve Türleri (2006)

İşyeri Türü	Sayısı	İşyeri Türü	Sayısı
Oto Tamir.	1	Manav	2
Marangoz	3	Fırın	1
Kahvehane	1	Nalbur	3
Kasap	3	Lokanta	3
Bakkal	8	Berber	2
Petrol istasyonu	1	Hayvan Yemcisi	1

Kaynak. Arazide Yapılan Çalışmalarla Hazırlanmıştır.

Akseki İlçesinde ticaretin gelişme gösteren bir başka kolu da insanların yakın çevreden elde ettikleri doğal ürünleri ve az miktarda yetiştirmiş oldukları sebze ve meyveleri sattıkları yol kenarı tezgâhçılığıdır. Akseki'de yol kenarlarında, aylara göre değişmekle beraber, yaklaşık 20 kişi bulunmaktadır. Mayıs-Kasım arasında yapılabilen bu ticari faaliyet, özellikle Ağustos ve Eylül aylarında artmaktadır. Bu aylarda üzüm ve incir gibi meyvelerin yörede bol şekilde yetişmesi, yol kenarlarındaki tezgâhların sayısını arttırmaktadır. Bu tezgâhlara daha çok, araçların rahatça durabilecekleri konumlar olan Güçlüköy ve Murtiçi'nde sıklıkla rastlanır.

Tezgâhlarda yöresel ürünlerin satışı yapılmakla beraber en fazla üzüm satışı yapılmaktadır.



Fotoğraf 3.15. Akseki'de Yol Kenarındaki Tezgâhlarla da Ticaret Yapılmaktadır.

Aslında Konya-Antalya karayolunun, Akseki İlçesinden güneyde kalan kesiminde çok sayıda tezgâh bulunmakla beraber, bunların sadece Güçlüköy ve Murtiçi'nde bulunanları Akseki İlçesi içinde sayıldıklarından, satıcıların sayıları az gibi algılanmaktadır. Akseki ilçesinden güneyde, Manavgat'a ait Gençler ve kıyıya yakın kesimde Hacıobası gibi köylerde ise yol kenarındaki tezgâhların sayısı oldukça artmaktadır. Akseki İlçesinde ise Güçlüköy ve Murtiçi'nde çok sayıda bulunabilen yol kenarındaki tezgâhlar, Murtiçi'ndeki esnafın satışlarını olumsuz etkilemektedir. Çünkü yol kenarlarında tamamen kontrolsüz olarak yapılan bu ticaretle hem vergi kaybı ortaya çıkmakta, hem de tüm vergilerini vererek ticaret yapan esnafla haksız rekabet doğurmaktadır[465].

Sahada yol kenarlarındaki ticari aktivite sadece yöresel ürün satan tezgâhlarla ilgili değildir. Bu çerçevede Akseki ilçesi içerisinde Karayolu boyunca kurulmuş olan lokantaların da önemli bir yeri vardır. Antalya-Konya karayolunun Akseki

[465] HADİMLİ, H., BULUT, İ., 2002, Antalya'da Meyve-Sebze Ticareti ve Antalya Toptancı Haline Coğrafî Bir Yaklaşım. Atatürk Üniv. Doğu Coğrafya Derg. S.11, s.263-282, KONYA

ilçesine girdiği Güçlüköy ile ilçe sınırlarından ayrıldığı Yarpuz kuzeyine kadar olan kesiminde (Alacabel Geçidi), herhangi bir yerleşme ile bağlantısı bulunmayan yedi lokanta bulunmaktadır. Murtiçi, Güçlüköy ve Ömer Duruk Dinlenme Tesisindekileri de bu sayıya ilave ettiğimizde karayolu üzerindeki lokantaların sayısı 14'ü bulmaktadır. Akseki ilçesinde dinleme tesislerinden ve yerleşmelerden bağımsız olarak, sadece karayoluna hizmet veren, Murtiçi-Geriş arası (3), Ömer Duruk Petrol yanı (1), Cevizli yol ayrımı (1), Akseki-İbradı yol ayrımı (2) gibi konumlarda bulunan lokantalarda yaklaşık 37 kişi istihdam edilmektedir. Genellikle sahada çok bulunan keçi ve koyun gibi küçükbaş hayvanların da pazarı durumunda olan lokantalarda çalışanların, genellikle yerel işgücü oldukları belirtildiğinde, bu işyerlerinin saha için ne kadar önemi olduğu daha iyi anlaşılacaktır.

Akseki İlçesindeki ticaret alanları içerisinde Ömer Duruk Dinlenme Tesislerinin ayrı bir önemi vardır. Hemen hepsi yakın yerleşmelerden (Bucakalan, Belenalan, Büyükalan vb köyler ile Akseki Merkez) gelen yaklaşık 60 personelin çalıştığı tesiste 1 fırın, 2 lokanta, 2 market, 1 otobüs işletmesi, 1 kafeterya ve 1 petrol istasyonu bulunmaktadır. Aksekili merhum işadamı Ömer DURUK tarafından yaptırılıp şimdilerde varisleri tarafından işletilen tesis, şehirlerarası taşımacılık yapan seyahat şirketlerinin duraklama yerlerinden olması nedeniyle oldukça önemli bir ticari mekânı oluşturmaktadır.



Fotoğraf 3.16. Akseki İlçesinde Konya-Antalya Karayolu Üzerinde Bulunan Lokantalar Yola Oldukça Yaklaşmışlardır.



Fotoğraf 3.17. Konya-Antalya Karayolu Üzerindeki Ömer Duruk Dinlenme Tesisleri

3.7.Ulaşım ve Haberleşme

Akseki İlçesi, Selçuklu devrinden beri Konya havzasının Akdeniz kıyısı ile bağlantısını sağlayan yollar üzerinde bulunmaktadır. Eski kervan yollarının güzergâhı üzerinde bulunan ilçe, bugün de Konya havzası ve Ankara'yı Akdeniz(Antalya) kıyılarına bağlayan en önemli güzergâhlardan biridir.

İlçede ulaşım faaliyetine bağlı olarak pek çok iş kolu gelişmiştir. Örneğin ilçe merkezinde dahi bulmakta güçlük çekilen özellikle motorlu taşıtlara yönelik hizmet birimleri karayolu üzerinde gelişmiştir. Aynı şekilde karayolunda seyahat edenlerin ihtiyaçlarına yönelik çeşitli hizmet işyerleri de sayıca fazladır. Bununla beraber, Akseki ilçesinin bugünkü yatay gelişimini de yine ulaşım faaliyetleri belirlemektedir. İlçe merkezi 1990'lı yılların başlarından itibaren biraz uzağında kaldığı D-695 karayoluna doğru gelişme eğilimi içerisindedir.

Akseki İlçesinde oldukça iyi gelişmiş bir karayolu ağı mevcuttur. Köylerin tamamının ilçe merkezi ile bağlantısı asfalt yollarla sağlanmaktadır. Ancak sahadaki karayolları yörenin bazı doğal şartlarından kaynaklanan çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadır. Yörede karayolu güzergâhlarının takip edebileceği dağ arası kuşaklar ve depresyonların pek bulunmaması, ulaşım ağının kurulmasında çok ciddi maliyetler ortaya çıkarmıştır. Özellikle jeomorfolojik birimlerin genel olarak kuzeybatı-güneydoğu yönünde olması, karayollarını yüksek arazileri aşmak zorunda bırakmıştır. Yöredeki en önemli karayolu bilindiği gibi bütün tali güzergahların da bağlandığı yaklaşık kuzey-güne yönlü D-695 karayoludur. Ancak bu yönün yüksek kuşakları tam enine geçmek zorunda olması, yörede yüksek eğim değerlerine sahip bir karayolunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu nedenle D-695 karayolu kış aylarında zaman zaman kar yağışı ve buzlanmadan dolayı kapanabilmektedir. D-695 karayolunun Konya-Antalya güzergahındaki deniz seviyesinden en yükseğe çıktığı kesimleri Akseki ilçesi sınırları içerisindeki kalmaktadır. Akseki-Seydişehir sınırına yakın konumdaki Alacabel Geçidi, deniz seviyesinden yaklaşık 1800 m. yüksekte yer almaktadır. Kış aylarında çok yoğun kar yağışı alabilen Alacabel Geçici, sık sık kar ve buzlanmadan dolayı ulaşıma kapanmaktadır. Yörede ulaşım sadece ana karayolu güzergâhında değil, zaman zaman köy yollarında da aksayabilmektedir. Ulaşımda yaşanan bu sorunların en büyük sebebi kar yağışı ve seyelan olaylarıdır. Özellikle

Akseki Kasabasından kuzeyde kalan yerleşmelerden Cevizli bağlantılı köy yolları, kar nedeniyle kapanabilmektedir. Akseki'den güneyde kalan köy yerleşmelerinin yolları ise çok ender de olsa seyelan olayı nedeniyle önemli tahribatlara uğrayabilmektedir. Ancak hemen belirtmek gerekir ki, ulaşımda meydan gelen bu aksamalar çok uzun süreli değildir.

Konya-Antalya arasındaki bağlantıyı sağlayan D-695 karayolunun yüksek eğim değerlerini geçmesi, derin uçurumları ortaya çıkararak, bu kesimlerde meydana gelebilecek kazaların çoğunlukla ölümle sonuçlanmasında etkili olmuştur. Güçlüköy'ün güneyinde, Alacabel çevresinde, Akseki kuzeyindeki Sarıdağ kesiminde bu tip derin uçurumları görmek mümkündür. Karayollarının karşı karşıya kaldığı bir başka tehlike de kütle hareketleridir[466]. Yapımı yakın yıllarda tamamlanmış karayollarının yamaçları, henüz daha stabil bir karakter kazanmadıkları için, özellikle yağışlı mevsimlerde kaya düşmesi gibi kütle hareketlerinin görüldüğü yerlerdir. Doğal yollardan meydan gelen bu kaya düşmeleri bazen de hayvanlar tarafından da meydana getirilebilmektedir. Bugüne kadar kaya düşmelerinin çok ciddi bir kazaya neden olmadığı arazide, bu tehlikenin her zaman göz önünde bulundurulması gerekir.

Gerek D-695 karayolunun kış aylarında kapanması, gerekse de yörede çok sayıda trafik kazasının meydana gelmesi oto kurtarma sektörünün ortaya çıkmasına neden olmuştur. Sahada 4 oto kurtarıcının bulunması ulaşımın, hizmetler sektörü içerisinde hissedilen ağırlığının olduğu göstermektedir.

Akseki İlçesinde ulaşım faaliyetlerinin toplanma ve dağılma merkezi birkaç noktadan ibarettir. Tıpkı ticari faaliyetlerde olduğu gibi ulaşımda da, üç noktanın toplanma ve dağılma merkezi olduğu söylenebilir. Bu noktalar; merkezi kesimde Akseki Kasabası, kuzeyde Cevizli Kasabası ve güneyde Murtiçi'dir. Ulaşım güzergâhları bu üç noktada toplanıp buralardan dağılmaktadır.

Akseki ilçe merkezinden diğer merkezlere ulaşım, düzenli olarak yapılan minibüs seferleri ile sağlanmaktadır. Bu seferler genellikle Manavgat üzerinden, Antalya şehrine gerçekleştirilir. İlçenin imar planında yeri görülen ilçe garajı aktif değildir. Bu nedenle yakın zamanda D-695 karayolu üzerine, Akseki-İbradı yol

[466] BULUT,İ.,SEVİNDİ, C., HADİMLİ,H., ARTVİNLİ, E., 2004, *Erzurum-Artvin Karayolu'nda (Uzundere-Yusufeli Arası) Doğal Afetlerin (Kaya Düşmesi ve Çamur Seli) Ulaşıma Etkileri.* Atatürk Üniv. Fen-Edebiyat Fak. Sosyal Bilimler Derg, Sayı:32, ERZURUM

ayrımın bulunduğu konuma taşınması düşünülmektedir. Eğer bu taşınma gerçekleşirse, ilerleyen zamanlarda Akseki Kasabası ile karayolunun birleşmesi mümkün görünmektedir. Akseki Kasabasında ulaşım hizmetleri, belediyenin de bulunduğu iş hanında hizmet veren, iki firma tarafından gerçekleştirilir. Antalya'ya her saat bir minibüsün hareket ettiği ilçe merkezi ayrıca, Cevizli'den hareket edip Manavgat ve Antalya'ya seyahat eden bir firmanın da güzergâhı üzerinde bulunmaktadır. Tüm bunlardan başka, Akseki'nin büyük merkezlerle bağlantısı, yakınından geçen D-695 karayolunda seyahat eden şehirlerarası firmaların otobüsleri ile mümkün olmaktadır. Karayolunun ilçe merkezinden geçmemesine rağmen ilçeye 5 km mesafede bulunan Ömer Duruk Tesisleri, bu hizmet için en uygun mekânı oluşturmaktadır. Ömer Duruk Dinlenme Tesislerinde duraklayan firmalar ile Türkiye'nin her tarafına ulaşmak mümkündür. Görüldüğü üzere Ömer Duruk Dinlenme Tesisleri, aynı zaman yerleşmenin ulaşım hizmetlerinin de toplandığı bir merkez olma özelliğine sahiptir.

Ulaşım faaliyetleri açısından Cevizli Kasabasının da önemli bir yeri vardır. Eski Konya-Antalya karayolu üzerinde bulunan kasaba, bu yolun işlevini kaybetmesi ile biraz sönükleşmiş olsa da diğer hizmetlerdeki merkeziyet etkisi ile günümüzde hala oldukça önemli yere sahiptir. Göçler konusunda üzerinde durulduğu gibi Akseki'den kuzeyde bulunan Cevizli Bucağına bağlı köyler genellikle, Marmara Bölgesine göç etmişlerdir. Sadece İstanbul'da bu yöreden binlerce insanın bulunduğu bilinmektedir. Bu nedenle Cevizli'den İstanbul'a her gün iki otobüs firması tarafından doğrudan seferler düzenlenmektedir. Özellikle yaz aylarında her günde karşılıklı iki sefer düzenlenirken, kışın iki günde bir İstanbul-Cevizli otobüs seferleri gerçekleştirilmektedir. Bu seferler bazen Akseki İlçe Merkezine kadar güneye uzayabilmektedir. Akseki'den İstanbul'a en kısa güzergâhın kullanıldığı bu seferler, ilçenin İstanbul gibi büyük bir merkezle sorunsuz olarak ilişki kurabilmesi açısından oldukça önemlidir.

Akseki İlçesindeki köylerin ulaşım ise minibüs seferleri ile sağlanmaktadır. Genellikle düzenli olmayan bu seferler, Cuma ve Pazar günleri gerçekleşmektedir. Bununla beraber bazı köylere minibüse taşımacılığının olmadığı, D-695 karayoluna yakın olanlarının da buradan geçen ulaşım araçlarını kullandığını ve bazı köylere de sadece özel araçlarla ulaşmanın mümkün olduğunu belirtmek gerekir.

Akseki, bağlı olduğu il merkezine olan yaklaşık 150 km'lik mesafesi ile ilin en uzak ilçeleri arasındadır. Tarihi bağlarla bağlı olduğu Konya'ya ise 165 km'lik bir karayolu ile bağlanan ilçe merkezi, Manavgat'a 76, Seydişehir'e 66 km mesafede bulunmaktadır. ilçe sınırları içerisinde 92 km devlet yolu, 112 km il yolu, 34 km stabilize yol, 291 km asfalt kaplamalı yol, 31 km sanat yapılı tesviyeli yol, 107 km sanat yapısız tesviyeli yol bulunmaktadır[467].

3.8.Turizm

Türkiye, 20.yy'ın sonlarına doğru arttırdığı yatırımlarıyla, Akdeniz havzasının önemli turizm ülkelerinden biri olmuştur. Alanya'dan itibaren batıya doğru Bodrum-Marmaris'e kadar uzanan kıyılar, hem doğal çekicilikleri hem de turizme ve turiste yönelik yatırımları ile Dünyanın önemli turizm alanları arasındadır. Özellikle Antalya-Alanya arasında kalan ve içerisinde Belek, Side gibi turizm merkezleri barındıran bölüm, 1990'lı yılların sonlarından itibaren Türkiye rivierası olarak anılmaya başlanmıştır[468]. Türkiye rivierası, sahip olduğu doğal ve tarihi çekiciliklerini değerlendirerek her geçen gün daha da gelişmiştir. Bununla beraber, turizm faaliyetini riviera ile sınırlandırmamak, kıyı şeridinden iç bölgelere doğru yaymak bölgesel gelişim açısından önemli olacaktır. Akseki ilçesi, Türkiye rivierasının çok yakınında yer almasına karşılık, turizminden pek faydalanamamıştır. Akseki İlçesinin doğal ve beşeri turistik kaynakları, turizm faaliyetinin Türkiye rivierasının dışına çıkarılması ve yıl geneline yayılması için önemli bir potansiyel oluşturmaktadır.

Özellikle küresel ısınmanın etkisi ile Akdeniz havzasının deniz turizmindeki önemini zamanla kaybedeceğinin düşünülmesi, bu sahadaki ülkeler için yeni turizm kaynaklarına yönelmeyi zorunlu kılmıştır. Bu çerçevede Dünya turizm sektörünün 1980'li yıllardan itibaren yeni arayışlara yöneldiği bilinmektedir. Bunun sonucunda klasik olarak sürdürülen deniz turizminin yanı sıra, alternatif turizm türleri ortaya çıkarılmış ve tercih edilmeye başlanmıştır. Türkiye ise ancak 21.yy'ın başlarından itibaren bu arayışlara katılmıştır[469]. Yurdumuz; sahip olduğu coğrafi konumu,

---

[467] BAYTEKİN, c., 2004, a.g.e. s.34, ANTALYA
[468] DOĞANER, S.,2001, Türkiye Turizm Coğrafyası. Çantay Kitabevi, s.1, İSTANBUL
[469] AKOVA, İ., 1997, Alternatif Turizm olanakları ve Alanya. 7. Alanya Tarih ve Kültür Semineri 1996, ALSAV Alanya Tarih ve Kültür Semineri Yayınları III, s. 206-216, 2004, KONYA

yeryüzü şekilleri, iklim özellikleri, doğal bitki örtüsü, akarsuları, gölleri ve zengin kültüründen aldığı güçle bu talebi karşılayabilecek kaynaklara sahiptir. Bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de alternatif turizm kaynakları gün geçtikçe artan bir talep görmektedir[470].

Alternatif turizm faaliyetlerinde iki model öne çıkar. Bunlardan birincisi yeni alanların turizme açılması, diğeri ise mevcut turizm alanlarının yakınlarında alternatif kaynaklara yönelinmesidir. Türkiye gibi turizm yatırımlarına ayrılan payların yetersiz olduğu, yeni alanların hızlı bir şekilde turizme açılmasının mümkün olmadığı bir ülkede, dünyanın değişen turist profili ve isteklerine bir an önce uyum sağlayabilmek amacıyla bu modellerden ikincisine yönelmek daha faydalı olacaktır. Bu nedenle, yeni alanlar turizme açılana kadar, turisti getirebildiğimiz ve tutabildiğimiz yerin yakınlarında alternatifler aramak, ülkemizin dünya turizm sektöründeki yerini kaybetmemesi için önemlidir. Bunun için, Türkiye rivierasına yakın doğal ve kültürel zenginlikler iyi araştırılarak, öncelikle deniz turizmi için gelmiş olan turistlerin günübirlik turlarla rivieranın dışına çıkarılıp, alternatif kaynaklar değerlendirilmelidir. Akseki ilçesi de alternatif turizm kaynaklar bakımından oldukça zengindir. Bu turizm şekli, yörenin kendine has otantik özelliklerinin turizme daha fazla katılmasından dolayı yöre halkı üzerinde sosyo-ekonomik değişikliklere de neden olabilmektedir. Klasik turizm anlayışı olan yazın deniz-kum, kışın da kayak amaçlı turizm faaliyetleri dışında kaynaklara sahip olan araştırma sahasının alternatif turizm açısından önemi her geçen gün artmaktadır.

Alternatif turizm faaliyetleri arasında ekoturizm ve doğa turizmi önemli bir yere sahiptir. Doğa turizmi, doğaya nispeten daha az rahatsızlık veren turizm türüdür. Doğaya dayalı turizm, kırsal alanlarda yapılan rekreasyonal ve macera türü spor faaliyetlerini içine almaktadır. Doğa turizm faaliyetleri içerisine doğa yürüyüşleri, avcılık, dağcılık gibi faaliyetler girmektedir. Buna karşılık ekoturizm, nispeten dokunulmamış ya da bozulmamış doğal alanları; manzaralarını, yabani bitki ve hayvanlarını, mevcut kültürel özelliklerini inceleme, görme-öğrenme gibi belirli bir amaçla seyahat etmek şeklinde tanımlanmaktadır[471]. Ekoturizm son yıllarda gündeme gelen ve giderek gelişen bir faaliyettir. Ekoturizmin en önemli iki öğesi

[470] AKOVA, İ., 2004, Avrupa Birliğine Katılım Sürecinde Türk Turizmi. Türk Coğrafya Dergisi s.43, s.78, İSTANBUL
[471] ÖZGÜÇ, N., 1998, Turizm Coğrafyası, Özellikler-Bölgeler. Çantay Kitapevi, s.153, İSTANBUL

doğa ve kültürdür. Ekoturizmde çekicilikler doğal ve kültürel kaynaklar olarak ikiye ayrılır. Doğal çekicilikler arasında topoğrafya (dağlar, kanyonlar, mağaralar, volkanlar, plajlar), hidroloji (akarsular, göller, şelaleler, soğuk ve sıcak su kaynakları), yaban hayatı (memeliler, yabani kuşlar, böcekler), vejatasyon (orman ve meralar) yer alırken kültürel çekicilikler arasında gelenek ve görenekler, evler, eski yapılar, tarihi yerler bulunmaktadır. Doğa turizmi ile ekoturizm çoğu zaman birbirine karıştırılmaktadır. Doğa turizmi ile ekoturizmin amaç ve kapsam bakımından ayrılan yönleri olduğu gibi pek çok bakımdan birbirinden etkilenmeleri de söz konusudur. Bu nedenle doğa turizmi ve ekoturizm faaliyetleri yer yer bir arada da yürütülmektedir

Turizm, Akseki ilçesi için en önemli gelişme yollarından biridir. İlçenin oldukça geniş bir alana yayılmış olması doğal ve beşeri turizm potansiyelinin çeşitlenmesine ve artmasına neden olmuştur. Bununla birlikte Akseki İlçesinde, bilinen turizm faaliyetlerinin dışında daha çok ekoturizm ve doğa turizm faaliyetlerine rastlanmaktadır. Bu nedenle sahanın turistik değerleri alternatif turizm kapsamında ele alınacaktır.

3.8.1.Doğal turistik kaynaklar

Turizm, çeşitli alt sistemlerden oluşan bir bütündür. Doğal ve tarihi çevre değerleri ile ekonomik, sosyolojik ve kültürel faktörler turzim hareketinin başlangıç ve sınır noktalarını oluşturur[472]. Turizm sistemi içinde coğrafya ağırlıklı bir paya sahiptir. Çünkü gerek turist gönderen, gerekse de ev sahibi olan alanlar birer coğrafi mekân birimleridir[473]. Turizm potansiyelini saptama ile taşıma kapasitesi arasında iki taraflı bir ilişki ve karşılıklı yarar vardır. Turizm potansiyelinin belirlenmesiyle o yerin taşıma kapasitesinin ölçümü kolaylaşmış olur. Çünkü potansiyelin düşük ya da yüksek, güçlü ya da zayıf oluşuyla bağlantılı olarak taşıma kapasitesi de değişecektir. Diğer taraftan taşıma kapasitesi göz önüne alınarak yapılan bir turizm planlamasıyla,

[472] USLU, O., 1990, Turizm ve Çevresel Etkileri. Turizm ve Çevre Konferansı 3-5 Ekim 1990, Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını, s.19-47, ANKARA
[473] SOYKAN, F., 2000, Türkiye Coğrafyası ve Turizm Planlaması. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Ege Coğrafya Dergisi, S.11, s.39-56, İZMİR

turizm potansiyeli en rasyonel biçimde kullanılacak, böylece kullanımlardan doğacak her çeşit zararın önüne geçilecektir[474].

Akseki İlçesindeki doğal turistik kaynaklar arasında, topoğrafik şekiller, yaban hayatı ve vejetasyon özellikleri en önemli olanlarıdır. Topoğrafik kaynaklar olarak dağlar, vadiler ve mağaralar ayırt edilebilir. Dağlık sahalar topoğrafik özellikleri sebebiyle yerleşme ve iktisadi faaliyetler açısından pek çok olumsuzluğa sahip olmakla beraber, aynı zamanda birçok özgün potansiyeli de bünyesinde barındırmaktadır[475]. Bu alanlar özellikle sürekliliği olan kaynakları sunma yönleriyle öncelik taşırlar. Dağlık alanlar örneğin; temiz su temini, orman varlığı ve doğal bitki örtüsü yoluyla erozyonunu önlenmesi, hızlı akışlı akarsular yoluyla enerji üretimi, çeşitli tarımsal ve hayvansal ürün yetiştirme, doğal görünümleri nedeniyle rekreasyonel imkân sağlama ve biyolojik-doğal çeşitlilik gibi birçok önemli potansiyeli barındırabilmektedir [476]. İletişim ve ulaşım imkânlarının gelişmesiyle gün geçtikçe daha çok tanınan ve gidilen yerler olma özelliğini kazanmaya başlayan dağlık alanlarda önlem alınmadığı takdirde, kıyılarda görülen çevre sorunlarının yaşanması kaçınılmaz olacaktır. Ancak bu gün dağlık alanların en büyük şansı henüz daha çok yoğun kullanıma sahne olmadan önlem alınabilecek durumda olmalarıdır[477]. Bu yüzden dağlık alanların yönetiminde, turistlerin istekleri, yerel halkın ihtiyaçları ve doğal kaynakların korunması arasında bir denge sağlamak için çaba gösterilmelidir[478]. Akseki İlçesindeki dağlar da, turizm faaliyetleri açısından önemli bir potansiyel oluştur. Özellikle nispi yükseltileri fazla olan kuzeydeki Gidengelmez Dağları, güneydoğudaki Otluk ve Gidefi dağları, güneybatıdaki Beşik Dağı, Tepedağ, Gûlen Dağı doğa turizmi ve ekoturizm açısından önemli sahalar arasındadır. Bu dağlar doğa turizmi kapsamında treking, dağcılık, avcılık; ekoturizm

---

[474] SOYKAN, F., 2003, Coğrafi Çevrenin Turizm Amaçlı Değerlendirilmesinde Turizm Potansiyelini Saptamanın Önemi. Coğrafi Çevre Koruma ve Turizm Sempozyumu 16-18 Nisan 2003. Bildiriler Kitabı s.17-24, İZMİR

[475] ÜLKER, İ., 1987, Dünya'da ve Türkiye'de Dağ Turizmi. Turizm Kalkınma Bankası Turizm Yıllığı 1987, ANKARA

[476] BAKIRCI, M., 2005, Avrupa Birliği (AB) Uyum Sürecinde Türkiye ve Avrupa'da Dağlık Sahaların Kullanımına Yönelik Perspektif (Avrupa Dağlık Bölgeler Şartının Esasları). Atatürk Üniversitesi Doğu Coğrafya Dergisi, S.13, s.291-310, ERZURUM

[477] GÖNENÇGİL, B., 2003, Kullanım Açısından Dağlık Alanların Kullanımı ve Çözüm Önerileri. Coğrafi Çevre Koruma ve Turizm Sempozyumu 16-18 Nisan 2003. Bildiriler Kitabı s.55-63, İZMİR

[478] SOMUNCU, M., 2004, Dağcılık ve Dağ Turizmindeki İkilem: Ekonomik Yarar ve Ekolojik Bedel. Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Coğrafi Bilimler Dergisi C.2, S.1, s.1-22, ANKARA

kapsamında da flora ve faunaları ile turizm faaliyetlerini destekleyebilecek niteliklere sahiplerdir. Ayrıca Gidengelmez Dağları ile güneydoğudaki Papaz Dağı ve Tekelik dağları 1500 m'ye yaklaşan nispi yükseltileri ile kaya tırmanışları için uygun mekânlar da sunarlar.

Manavgat Çayı Vadisi, Akseki ilçesinin batı sınırını oluşturur ve doğal turizm kaynakları arasında yer alır. Sinanhoca köyünden itibaren kuzeye doğru uzanan vadi, Menteşbey köyü yakınlarında dar ve derin yarılmış şekli ile oldukça ilgi çekicidir. Bu kesimdeki Menteşbey Kanyonu, değerlendirilmesi gereken doğal bir çekim alanıdır. Vadi boyunca farklı boyutlarda görülebilen şelaleler ve bu şelalelerin önlerinde oluşan dev kazanlarının eşsiz görüntüler sunması, Manavgat Çayı Vadisinin önemini arttıran özellikleri arasındadır.



Fotoğraf 3.18. Manavgat Çayından Çeşitli Görünümler

Akseki İlçesi, içerisinde aşınım ve birikim şekilleri gelişmiş mağaralar bakımından oldukça zengindir. Bununla beraber pek çoğunun genellikle bir düdene tekabül eden dikey mağara karakterinde olması, bazılarının aktif mağara grubunda yer alması ve bazılarının da topoğrafik şekilleri itibariyle gezilip görülmelerinin mümkün olmaması, turizme kazandırılabilecek mağara sayısını azaltmaktadır. Türkiye'de ilk defa bir mağaraya bağlı olarak oluşturulan Altınbeşik Mağarası Milli

Park Sahası, 1988 yılına kadar Akseki İlçesi sınırları içerisinde bulunmaktaydı. Altınbeşik Mağarası, 1988'de büyük çoğunlukla Akseki İlçesinden ayrılarak yeni bir ilçe merkezi haline getirilen İbradı ilçesinin sınırları içerisinde kalmış olsa da, yöre ile olan sosyal bağlarının devam etmesi ve sahanın potansiyelini göstermesi bakımından önemlidir. Günümüzde ise Akseki İlçesi sınırları içerisinde kalan ve turizme kazandırılabilecek mağaralar arasında Kuyucak'taki Bağırcıkini Mağarası ile Subaşı Mağarası ve Süleymaniye'deki Karadağ Mağarası ilk akla gelenlerdir. Bu mağaralar bozulmamış doğal güzelliklerinin yanı sıra, şekilleri itibariyle beşeri faaliyetlere de imkân vermeleri turizm değerlerini arttırmaktadır.



Fotoğraf 3.19. Bağırcıkini Mağarası İçerisindeki Birikim Şekillerinden Görünümler

Akseki İlçesindeki topoğrafik zenginlikler arasında; karstik şekiller, özellikle de düden ve dolinler son derece önemlidir. Ülkemiz paleolitikten bu yana gittikçe yoğunlaşan bir tarzda yerleşmeye sahne olmuştur. Bu yüzden yıllardan beri topraklarımızın tamamında olduğu gibi karstik araziler de insan müdahalesi ile karşı karşıya kalmıştır. Zaten ülkemizde karstik alanların herhangi bir koruma ve planlamaya tabi tutulmadığından, bu sahaların ekosistemleri her geçen gün bozulmaktadır. Karstik sahaların korumaya yönelik planlanması bu doğal zenginliklerin orijinal şekillerini koruyabilmek açısından oldukça önemlidir[479]. Akseki Kasabasının doğu ve batısındaki plato yüzeyleri üzerinde birbirinden farklı karakterde gelişen dolin türleri, ekoturizm kaynakları olarak değerlendirilebilecek karstik şekiller arasında yer almaktadır

[479] ZEYBEK, H.İ., 2004, Türkiye'de Karstik Alanların Koruma Gerekliliği ve Alınabilecek Bazı Önlemler. Atatürk Üniversitesi Doğu Coğrafya Dergisi, S.11, s.93-116, ERZURUM

Sahada ekoturizm doğal çekicilikleri arasında en önemli olanları flora ve fauna özellikleridir. Akseki İlçesinde Toros sediri (Cedrus libani) ve Toros göknarı (Abies cilicica) ormanları bulunmaktadır. Özellikle sedir ormanları, ilçenin flora zenginliği açısından önem taşımaktadır. Sedir, göknar ve çamlardan oluşan karışık ormanlar, ekoturizm faaliyetine katılanlar için eşsiz manzaralar sunmaktadır. Sedir ormanlarının bulunduğu Güzelsu kuzeyindeki Katranlık mevkii ile Gidengelmez Dağları, bu tür flora zenginlikleri açısından öne çıkar. Yukarda sayılan ağaç türlerinden başka flora içerisinde yer alan otsu ve soğanlı türler de önemlidir. Özellikle ilkbahar aylarında 1000-1200 m seviyelerindeki karstik çukurlukların tabanlarında görülen çayırlar ve otsu türler bol çeşitleri ile ekoturizme kaynak oluşturur. Ayrıca endemik türler arasında olan Galanthus (kardelen) sahada ekoturizmin önemli flora kaynakları arasındadır[480]. Yörede Çimi Köyü, Geyran ve Aldürbe yaylalarında doğal olarak yetişen kardelen, uzun yıllar boyunca yoğun bir tahribata maruz kalmıştır. 1991 yılından itibaren koruma altına alınan kardelen, sedir ormanları ile beraber yörenin en önemli flora türlerini oluşturur.

Akseki İlçesinin fauna özellikleri de ekoturizm açısından önemlidir. Özellikle yaban keçisi (yöredeki adı ile geyik) (Şamua-Capra aegagrus erxleben) en önemli fauna zenginliğini meydana getirir. Koruma altında olan bu tür, Akseki ilçesinin yüksek kesimlerinde görülebilir. Gidengelmez Dağları, Kızıldağ, Papaz Dağı ve Tekelik Dağı bu türün en iyi izlenebildiği alanlardır. Yaban keçisinden başka domuz (Sus sucrofa), kurt (Canis lupus), ayı (Ursus artos), tilki (Vulpes vulpes), Sansar ((Martes spp), tavşan (lepus europaeus), kınalı keklik (Allectoris chukar), Şahin-kızıl şahin (Buteo buteo) gibi türlerde sahanın fauna bakımından zenginliğini kanıtlamaktadır. Bu canlıların kontrollü avcılığı önemli bir turizm girdisi sağlar. Gidengelmez Dağlarının eteğinde kurulmuş olan Değirmenlik Köyünde yöreye gelen yabancı avcılara rehberlik hizmeti veren kişiler bulunmaktadır. Bu tür faaliyetlerin kontrollü şekilde arttırılması, yörede daha fazla istihdam yaratabilecektir. Yılın sadece belli aylarında yapılabilen avcılık için daha fazla tanıtım yapılmalı, ancak bunu yaparken avlanan türlerin yok olmamasına da dikkat edilmelidir.

---

[480] BAKTIR, İ., 1996, Kardelenin (Galanthus elwesii) Doğal Yetiştirme Ortamında Soğandan Çoğaltılması Üzerine Bir Araştırma. Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Derg. Sayı. 9, s.342-346, ANTALYA

Akseki İlçesindeki fauna çeşitliliği Emiraşıklar köyünde kurulan hayvanat bahçesinde sergilenmektedir. Yörede doğal olarak yetişen yaban keçisi yanında, dışarıdan getirilen lama, devekuşu gibi türlerle oluşturulan hayvanat bahçesi, yörenin faunal bir çekim noktası olması açısından çok önemlidir.

Yörede bir başka ekoturizm etkinliği olarak, doğal bitki ve mantar toplayıcılığı da yapılmaktadır. Akseki İlçesinde bu tür ekoturizm faaliyetleri içinde uygun türler ve ortamlar vardır. Bu tür faaliyetler için, bitkilerden kekik, kantoron otu (Hyperigcum coris), böğürtlen; mantarlardan da kuzu göbeleği (Morchella esculanta) en önemli türleri oluşturur.

3.8.2.Beşeri turistik kaynaklar

Akseki İlçesinin beşeri turistik kaynakları da oldukça çeşitlidir. Bunlardan eski yerleşim yeri vb ören yerlerine ilçede sıklıkla rastlanabilmektedir. Bu çerçeve de yerleşme faaliyetlerinin tarihsel gelişimi bahsinde söz edilen tarihi yerlerden başka, biri Ceceler köyünün güneyinde diğeri de Süleymaniye'nin yaklaşık 6 km güneybatısındaki eski yapılar da sayılmalıdır. Yörede kale olarak anılan bu yapılar aslında; bulundukları coğrafi konumları, fiziksel yapıları ve yapı tekniklerindeki özelliklerinden dolayı birer gözetleme kulesini andırırlar. Akseki ilçesindeki eski yol güzergâhlarına yakın konumlarda bulunan bu yapıların, Roma döneminde Kule Çiftlik yapısı olarak yapılmış olabilecekleri de tahmin edilmektedir[481] (Fotoğraf 3.20 a,b). Alanya-Konya arasındaki tarihi kervan yolunun bugün görülebilen izleri ise önemli beşeri kaynaklardan bir diğeridir. Özellikle Selçuklular zamanında oldukça önemli olan kervan yolu, günümüzde Cendeve köyüne yakın kesimde iyi bir şekilde görülebilmektedir (Fotoğraf 3.21).

Bir sahadaki tarihi yerler, eski yapılar, evler, gelenek ve görenekler, kültürel ekoturizm kaynakları olarak değerlendirilir. Eski köy yeri, panayır yeri, tarihi yol güzergâhı, yöre halkı tarafından hatırlanan bir olaya mekân olmuş yerler, halen kullanılmayan ibadet alanları, eski bir savaş veya çatışma alanı, eşkiya durağı ve mezarlıklar tarihi yerlerdir ve ekoturizm değeri taşırlar. Araştırma sahası eski Konya-Alanya kervan yolu üzerinde yer almaktadır. Bu kervan yolunun bugün izlenebilen

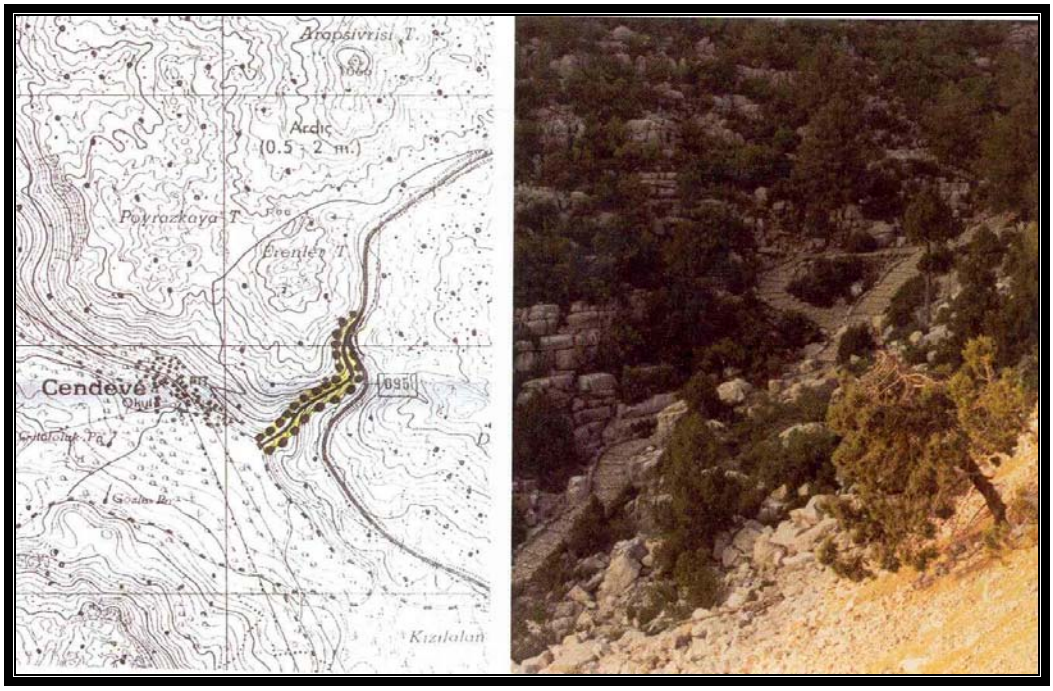
[481] ANTALYA KÜLTÜR ENVANTERİ, (Akseki, İbradı, Gündoğmuş, Gazipaşa) 2005, Antalya Valiliği, İl Özel İdare Kültür Yayınları: 2005/1, Envanter Dizisi:6, s.69, ANTALYA

bölümleri sahaya geliştirilebilecek treking turları için uygun mekân oluşturmaktadır. Ayrıca Çamdağı Mağarası ve Bağarcıkini Mağarası gibi yerlerde eski yaşam izleri, duvar resimleri, farklı dinlere ait işaretler önemli kültürel değerler arasında yer almaktadır.



a b

Fotoğraf 3.20 a) Ceceler Güneyindeki Kule B) Süleymaniye Güneybatısındaki Kule (Söyler Kalesi)



Fotoğraf 3.21. Cendeve Köyü Yakınında Görülebilen Tarihi Kervan Yolundan Görünüm



a) b)

c) d)

Fotoğraf 3.22. Bucakalan Köyünde Restore Edilip Turizme Açılmış Tarihi Bir Konak.

a)Konağın Avludan görünümü
b)Konağın dış cepheden görünümü
c-d) Turistlere yöresel yemeklerin sunulduğu amaca göre düzenlenmiş Bölümlerden Görünümler

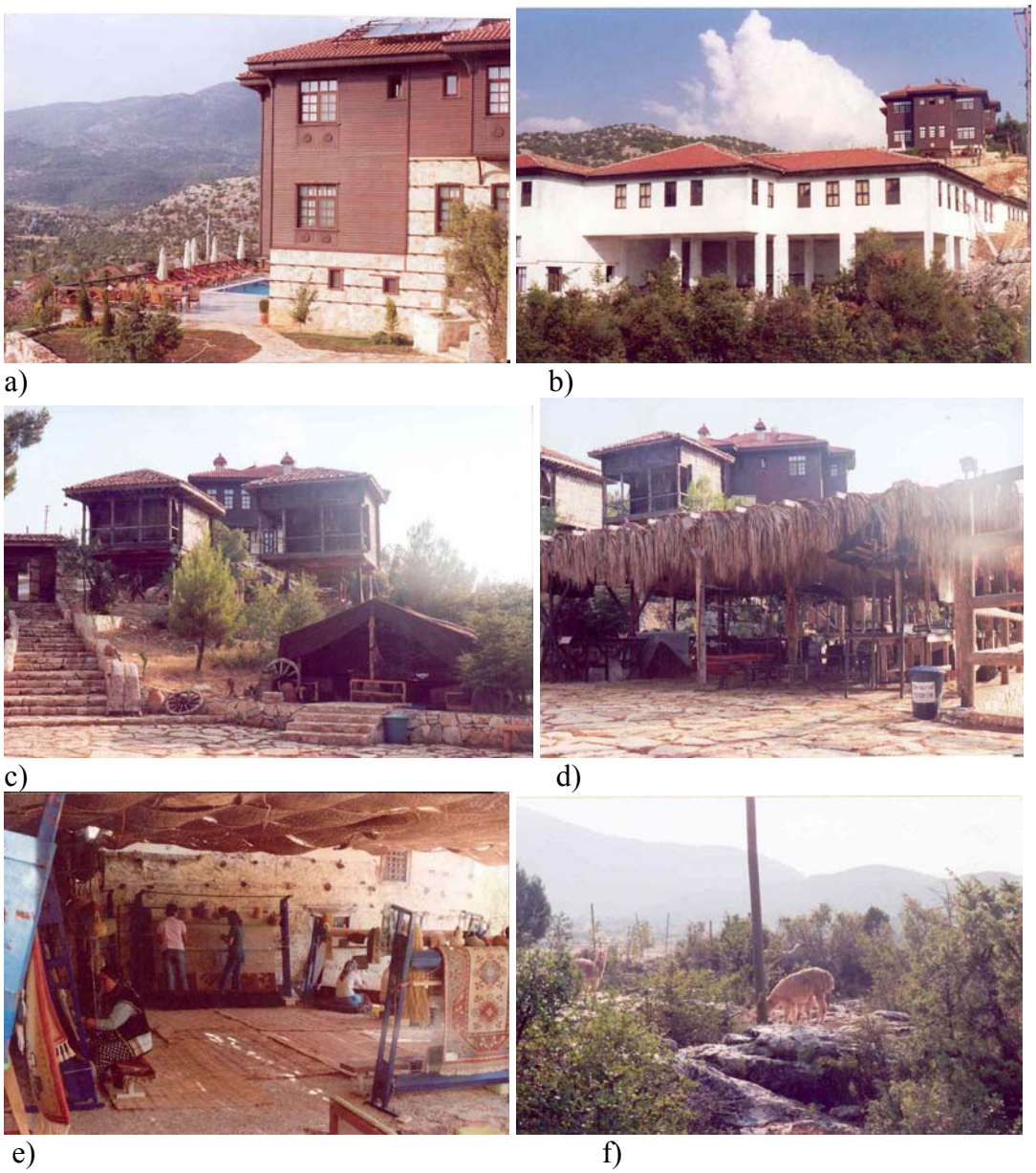
Turizmin beşeri kaynakları arasında, Akseki İlçesindeki tarihi konaklara ayrıca yer ayırmak gereklidir. Dönemlerinin varlıklı kişileri ve büyük aileleri tarafından inşa edilen konaklar, yöredeki göç neticesinde uzun yıllar boş kalmışlardır. Günümüzde bu konaklar, Çekül Vakfı ve Tarihi Kentler Birliğinin projesi olarak koruma altına alınmış ve bazıları turizme kazandırılmıştır. Günümüzde bu evlerin bazıları sadece gezilip incelenerek, bazıları da çeşitli yöresel yemekler sunarak turizme katkı yaparlar. Koruma altındaki Tarihi Akseki Evlerinin sayıları, her geçen gün artmaktadır. Günümüzde Akseki Kasabasında 51 ev koruma altına alınmışken, Bucakalan ve Sarıhacılar gibi köylerde de restore edilmeye bekleyen pek çok ev vardır. Bucakalan köyünde 2 ev, işadamı Ömer DURUK tarafından satın alınarak turizme açılmıştır (Fotoğraf 3.22). Haftanın belli günlerinde turistlerin

getirildiği Bucakalan Köyü, bu günlerde bir canlılık yaşamaktadır. Restore edilen konaklarda turistlere yemek sunulurken, yöresel el dokumaları vb ürünlerin satışı da köylüler tarafından yapılır. Bu evler, zamanın aile yapısı ile ev yaşantısının anlatılması ve turistlere sunulması açısından son derece güzel örnekler oluşturmaktadır. Tarihi Akseki evleri, kırsal turizm için de kaynak oluştururlar. Gerçektende bu evlerin otel ve pansiyon şeklinde düzenlenmesi, kırsal turizmin geliştirilmesi açısından önemli olacaktır. Emiraşıklar köyündeki Ali Paşa Konağı hariç tutulursa, diğer evlerde konaklama imkânı bulunmamaktadır. Bu olanağın yaratılarak insanların buralarda konaklatılması, kırsal turizm faaliyetlerini geliştirecektir. Kırsal tatil ya da çiftlik tatillerine mekân oluşturacak bu konaklar, turistlere treking, kuş gözlemi, bahçe işleri ile uğraşma, geleneksel yemekleri pişirme ve yeme imkânları sunarak da çekici kılınabilecektir.

Emiraşıklar köyünde 2005 yılında hizmete açılan Ali Paşa Konağı, turistlere 5 yıldızlı otel standarlarında konaklama imkânı veren önemli bir turizm merkezidir. Merkezde bulunan Lama-Alpaga ve Devekuşlarının tutulduğu hayvanat bahçesi, buraya olan ilgiyi arttıran nedenlerdendir. Ayrıca halı atölyesi, restaurant ve yöresel eşyaların sergilendiği müze, merkezin diğer önemli eklentilerini meydana getirir. Yılın her mevsiminde turist ağırlayan Ali Paşa Konağı, yöredeki turizm yatırımları için bir model olmalıdır. Toplamda 14 yatak kapasiteli olan Ali Paşa Konağı, özellikle doğa turizmi meraklılarını yılın her döneminde ağırlamaktadır (Fotoğraf 3.23).

Ekoturizm faaliyetleri arasına yerleştirilebilecek bir diğer aktivite de şenliklerdir. 2006 yılında 36.sı düzenlenen Cevizli Ayran Şenliğinden başka, 2000 yılından sonra gelişen bir eğilim olarak hemen hemen her köye yayılan şenlik kültürü, özellikle yerli halkın bir araya geldiği günler ve çeşitli aktivitelerin yapılması nedeniyle de yerli ve yabancı turizm faaliyetlerine potansiyel oluşturacak değere sahiptir (Fotoğraf 3.23). Zaten ülkemizdeki son yıllardaki eğilim de bu yöndedir. Karadeniz bölgesi başta olmak üzere yurdumuzun hemen her köşesinde

hem turizm hem de kültürel faaliyet ve eğlence için düzenlenen şenlikler alternatif turizm faaliyetleri arasında yerini almıştır[482].



a) b) c) d) e) f)

Fotoğraf 3.23. Emiraşıklar Köyündeki Ali Paşa Konağı Lama-Alpaga Çifliği ve Treking Merkezine Ait Görüntüler.

a)Restore edilerek otele çevrilmiş tarihi bir konak **b)**Merkezdeki Halı Atölyesi bulunduğu hizmet binası **c)** Merkezin Avlusunda Karadeniz Bölgesinden getirilip yerleştirilmiş Serenrderlerden görünüm. **d)** Turistlere yöresel yemeklerin sunulduğu amaca göre düzenlenmiş Avludan görünüm **e)** Halı Atölyelerinden görünüm **f)** Merkezdeki Lama çiftliği

[482] ZAMAN, M., 2001, Geleneksel Yayla Şenliklerinin Doğu Karadeniz Bölümü Yayla Turizminin Geliştirilmesindeki Rolü. Atatürk Üniversitesi Doğu Coğrafya Dergisi, S.6, s.187-214, ERZURUM



Fotoğraf 3.24. Akseki İlçesindeki En Eski Şenlik Olan Cevizli Ayran Festivalinden Çeşitli Görünümler

Yörede el sanatları da gelişme eğilimindendir. Özellikle yeni yeni açılmaya başlayan halıcılık kursları ve atölyeleri, yöreye turist hareketini sağlayan bir faaliyettir. Belenalan köyündeki halıcılık merkezi, günübirlik turistlerin ziyaret ettikleri yerler arasına şimdiden girmiştir. Emiraşıklar köyündeki halıcılık merkezinin de faaliyete geçmesi ile el sanatlarının öncülüğünde diğer alternatif faaliyetlerin sunulduğu bir turizm hareketi gelişmeye başlamıştır. Bu gibi yatırımların yöreye kattığı hareketlilik dikkate değerdir. Şimdileri sadece haftanın belirli günlerinde yabancı turistlerin geldiği bu merkezlerin, konaklama imkânları geliştirilmeli ve özellikle iç turizm faaliyetlerine de açılması sağlanmalıdır.

Yörede ekoturizm faaliyetine kaynak oluşturabilecek bir diğer özellik de geleneksel yaşam biçimi, yaylacılık ve göçebeliktir. Üstelik Akseki İlçesinde yaşayan halkın yaklaşık %96,7'si, sahadaki bu geleneksel yapının turizm için bir değer oluşturduğuna inanmaktadır[483]. Akseki İlçesi özellikle Manavgat'ın köylerinde yaşayan çoban ve hayvan sahibi ailelerin, yaylak yerlerini oluşturmaktadır. Bunlardan başka, göçebe Yörük aşiretlerinin yaşamları ve obaları ekoturizm faaliyetlerine destekleyici kaynaklardır. Kıl çadırda yaşam ve at sırtında gezmek, göçebe aşiretlerin hayat tarzıdır ve ekoturizm aktiviteleri arasına girmektedir.

[483] MASUROĞLU, S., 2006, Turizm Gelişmelerine Yerel Halkın Yaklaşımlarının Belirlenmesi: Akseki/Antalya Örneği. Akdeniz Üniv. Ziraat Fak. Derg. S.19, s.35-46, ANTALYA

Akseki İlçesi, doğa turizmi açısından da büyük bir potansiyele sahiptir. Yörede doğa turizm faaliyetlerinden avcılık, kar kayağı, manzara seyri ve doğa yürüyüşleri yapılabilecek faaliyetler arasındadır.

Türkiye, coğrafi yapısı, bitki örtüsü ve yaban hayatı bakımından av turizminin gelişmesine elverişli konumdadır. Av turizmine açılacak avlaklar, ülkemizin av hayvanı potansiyeli dikkate alınarak, Orman Bakanlığı (Milli Parklar, Av ve Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü) tarafından tespit ve ilan edilmektedir. Yabancı turist avcılar, Orman Bakanlığınca A Grubu Seyahat Acentalarına verilen Av Turizmi İzin Belgesi ile avlanabilmektedirler. Ayrıca, yabancı turist avcılar, Orman Bakanlığı Milli Parklar ve Av-Yaban Hayatı Genel Müdürlüğünce tescil edilen özel avlaklarda, sadece buralarda üretilip serbest bırakılan türleri de avlayabilmektedir. Seyahat acenteleri aracılığıyla avlanabilen yabancı turist avcılar, 6136 Sayılı Kanunun uygulanmasına ilişkin yönetmelik ve MAK'ın (Merkez Av Komisyonu) ilgili kararına göre, av tüfeği ve aksamını beraberlerinde getirebilmektedirler. Av İzin Belgeleri'nde; av partisine katılacak avcının adı, soyadı, uyruğu, yurdumuza giriş ve çıkış yapacakları gümrük kapıları ve tarihleri, avlanacakları yer, avlanma tarihleri ve avlayabilecekleri av hayvanı türleri ve sayıları belirtilmektedir.

Türkiye'de avlanılmasına izin verilen yaban hayvanlarının türleri ve avlanma süreleri yıldan yıla değişmektedir. Bu değişiklikler her yıl düzenlenen Merkez Av Komisyonu Kararları ile belirlenir. Büyük av hayvanlarından ayı, yaban keçisi (bezoar), yaban domuzu, vaşak, kurt, çakal ve tilkinin yerli ve yabancı avcılarca avlanmasına avlanma bedeli ödenmek koşuluyla izin verilmektedir. Bunların dışında kalan avların, yabancı avcılara avlatılması sadece özel avlaklarda mümkündür. Yabancı avcılar özel avlakların haricinde, yukarıda adı geçen av hayvanlarından başka av hayvanlarını avlayamazlar.

Avcılık açısından büyük bir potansiyel oluşturan Akseki İlçesindeki Gidengelmez Dağları, bu çerçevede değerlendirilmiş olmakla beraber, kapasite iyi bir şekilde kullanılamamıştır. Özellikle yabancı turistlerin rağbet gösterdiği yaban keçisi ve domuz avcılığı için son derece uygun ortam oluşturan Gidengelmez Dağlarında bu faaliyet miktarı istenilen düzeyde değildir. Dünyada en fazla gelir

bırakan turizm faaliyetleri arasında yer alan av turizm olanağı sonuna kadar kullanılmalıdır.



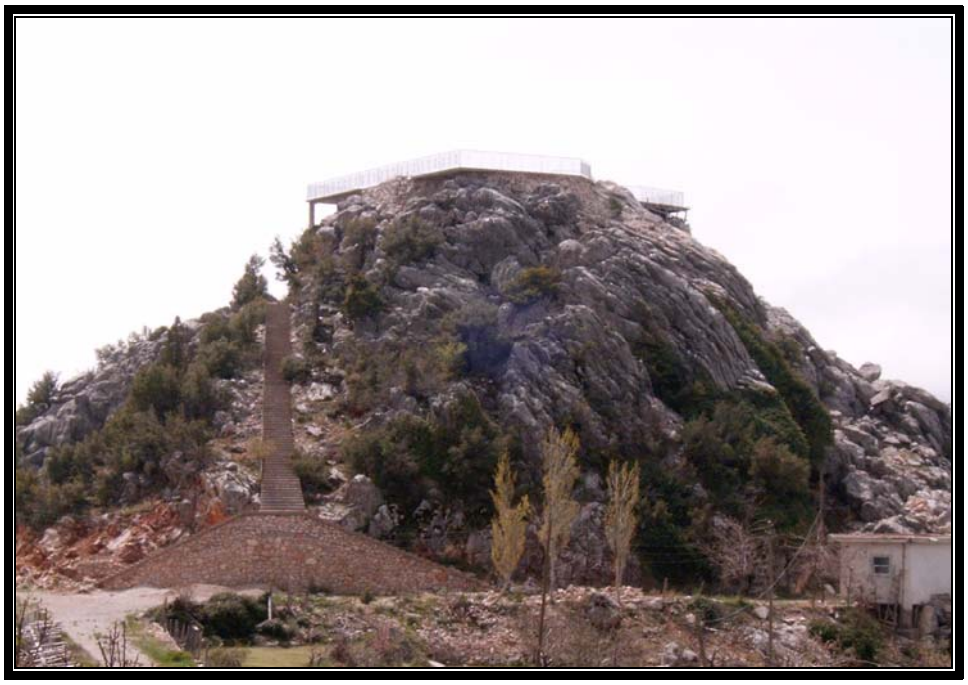
Fotoğraf 3.25. Gidengelmez Dağları Üzerinde Avcı Turistlere Hizmet Veren Akdağ Oteli

Akseki İlçesi, coğrafi konumu ve iklim özelliklerinden dolayı kış sporları için gerekli doğal koşullara sahiptir. Sahanın çok engebeli bir yapıda olması, kayak pisti olarak tasarlanabilecek yerlerin sayısını azaltmasına rağmen, Antalya'nın doğusunda bu tür sporlar için herhangi bir tesisin bulunmaması yatırım yapmayı cazip hale getirmektedir. Bu faaliyetler için uygun yerlerin başında Musa Dağındaki Çırlavık Yaylası ile Eğrikar Yaylasının bulunduğu kesim ile Andürbe Yaylası arasında uzanan eski buzul vadisi kayak pisti olarak düzenlenebilir. 1750 ile 2200 m arasında uzanış gösteren saha, karın yerde kalma süresi, kar kalınlığı ve pist olarak ayırt edilebilecek bölümünün uygunluğu ile kış sporlarına mekân oluşturabilecektir.

Manzara seyri de doğa turizmi faaliyetleri arasındadır. Özellikle karstik çukurların kenarları, yüksek dağların zirvesi ve konum olarak çevresine hâkim tepeler, bu turizm faaliyeti için uygun alanları oluşturur. Bu çerçevede, Güzelsu köyündeki manzara izleme yerinden (seyrangah) Akdeniz görülebilmektedir.

Günümüzde sadece yöre halkının öğleden sonraları vakit geçirmek için kullandığı bu yer, altyapı hizmetleri ile desteklenip bir turistik çekim merkezi haline getirilebilir.

Doğa yürüyüşleri için son derece uygun birkaç parkur çizilebilen Akseki İlçesi, aynı zamanda jip safari için de uygun karayollarına sahiptir. Yürüyüş parkuru oluşturulması açısından en önemli potansiyel Manavgat Çayı Vadisinde yer almaktadır. Sinanhoca köyünden kuzeye doğru Gümüşdamla Köyü hatta Kuyucak'a kadar oluşturulabilecek bir parkurda yürüyüşe katılacakların, birkaç farklı özelliği izleme olanağı da bulabilecek olmaları, parkurun çekiciliğini arttırmaktadır. Gümüşdamla köyünden, Alihoca kaynağına doğru yönelecek yürüyüş güzergâhı, yol boyunca Manavgat çayının farklı renklerini ve çok sayıda şelaleleri ile dev kazanlarında yüzme fırsatı yaratması açısından önemli bir alandır. Bundan başka Akseki Kasabasından güneydoğuya doğru, yayla yolu olarak tarif edilen kesimde Aldürbe yaylasına kadar, Akseki Kasabasından batıya Sarıhaliller köyü üzerinden plato alanından Menteşbey köyüne doğru, Cevizli'den Susuzşahap köyü ve Cevizli'den Değirmenlik-Süleymaniye köylerine doğru oluşturulacak doğa yürüyüş parkurları, bu faaliyetlere katılanlar için flora, fauna ve jeolojik çeşitlilikleri bir arada görebilecekleri, üstelik yol boyunca konaklama ve su ihtiyaçlarına giderebilecekleri sahalar olmaları açısından önem taşıyan potansiyel ekoturizm alanlarıdır.



Fotoğraf 3.26. Güzelsu Köyündeki Manzara İzleme Yeri(Seyrangah).

3.9.Sanayi

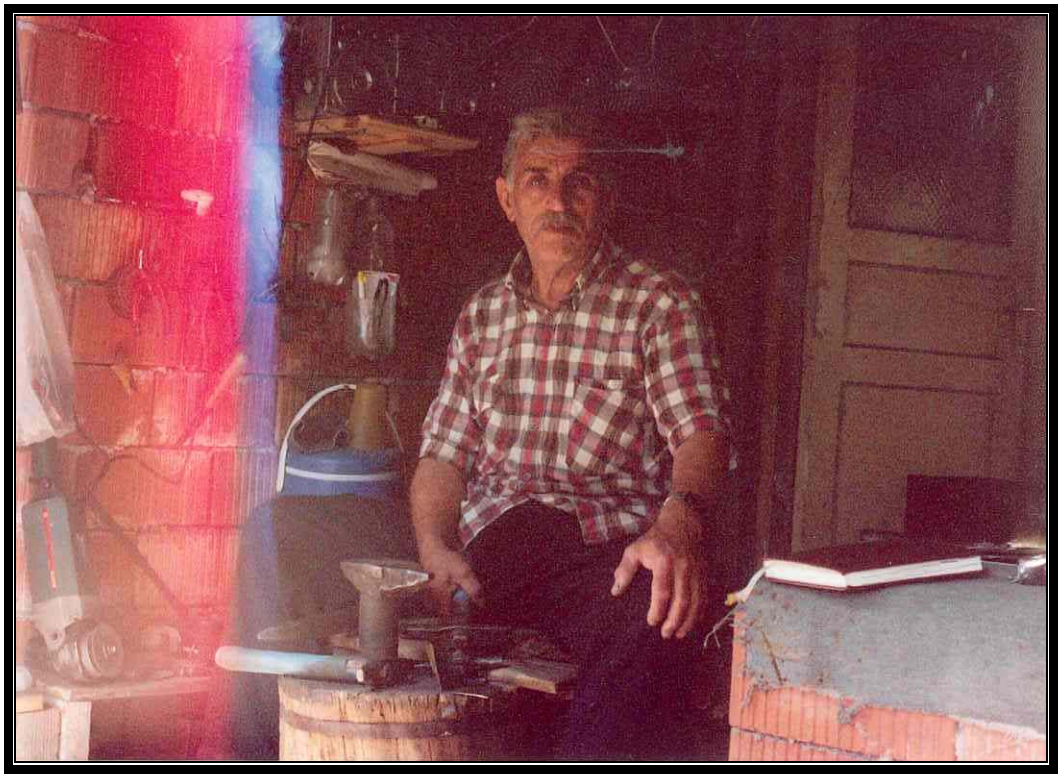
Akseki İlçesi, modern sanayi faaliyetlerinin gelişmediği bir yerdir. İlçede 2007 yılı itibariyle herhangi bir modern sanayi tesisi bulunmamaktadır. Sahada sanayi, atölye tipi ve ev tipi sanayi faaliyetleriyle temsil edilmektedir. İlçede sanayi özellikle ev tipi sanayi faaliyetleri olarak yürütülür. Bugün birkaç kişi ile temsil edilen geleneksel el sanatlarının geçmişteki önemleri azalmıştır. Bu çerçevede Akseki İlçesindeki en önemli el sanatlarının; dokumacılık (halıcılık), kaşıkçılık ve çancılık olduğu söylenebilir.

Ulaşım sistemindeki gelişme ile birlikte ekonomik gelişme ve iyileşmeler sonucu dışa açılmaya başlayan kapalı ekonomik yapıya sahip toplumların sürdürdükleri el sanatları, sanayi ürünleri ile rekabet edemediğinden zamanla yok olma noktasına kadar gelmişlerdir. Ancak, geçim kaynaklarının sınırlı olduğu bazı bölgelerde, alım gücünün de zayıf olması nedeniyle, toplumlar ihtiyaç duydukları el sanatlarını sürdürmeye devam etmişlerdir. Bunun yanında yöresel renk ve desenlere sahip orijinal kilim ve halıların, günümüz şehir toplumunun yoğun talebi sonucu sanayi ürünü dokumalarla rekabet imkânına kavuşması, sınırlı kaynakları dolayısıyla gelişemeyen ve göçlerle sürekli nüfus kaybeden yörelerde geleneksel el sanatlarından özellikle dokumacılığı önemli geçim kaynaklarından biri durumuna getirmiştir[484]. Özellikle Belenalan Köyündeki Halıcılık merkezinde ve Emiraşıklar Köyündeki Ali Paşa konağında yürütülen halıcılık faaliyetleri, yöre insanı için ciddi bir istihdam sağlamaya başlamıştır. El dokuması ürünlerin haftanın belli günlerinde bu işletmelere getirilen turistlere pazarlandığı halı atölyelerinde, yaklaşık 25 kişi istihdam edilmektedir. Bu insanlar Akseki ve İbradı'nın çeşitli köylerinden servislerle işyerlerine gelip gitmektedirler. Özellikle Bucakalan köyündeki tarihi konakları kapsayan turistik turların önemli uğrak yerlerinden biri de yukarı da sayılan halı atölyeleridir.

Akseki İlçesinde rastlanılan önemli el sanatlarından biri de çancılıktır. Çan, genellikle küçükbaş hayvanlara, onların sarp arazide gece karanlığında rahatça bulunabilmeleri ve yırtıcıları kendilerinden uzaklaştırmaları için takılan, gürültü yapan bir zildir. Akseki İlçesinin Cemerler köyünde eskiden 8-10 hanenin tek geçim

[484] KÖSE, A., 1997, Ormaniçi Köylerin Kalkındırılmasında Dokumacılığın Önemli Geçim Kaynağı Durumuna Geldiği Yörelere Bir Örnek: Kışla Deresi Vadisi. Atatürk Üniversitesi K.K.E.F. Doğu Coğrafya Dergisi, S.2, s.251-270, ERZURUM

kaynağı olan bu faaliyet, günümüzde sadece 1 kişi tarafından yürütülen kaybolmaya yüz tutmuş bir el sanatıdır. Bugün Cemerler köyünden Mehmet KÜÇÜKÇANCI tarafından Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarında gerçekleştirilen bu el sanatı, eskiden bütün bir yıl boyunca yapılırken şimdilerde, yukarda adı geçen zanaatkârın kış aylarında köyden göçmesi nedeniyle, sadece yaz aylarında gerçekleşmektedir. Günde 8-10 adet farklı büyüklükteki çan üretilebilen bu faaliyette, ham madde olarak levha ve benzin bidonu yapımında kullanılan normal sac kullanılmaktadır. Sac ham madde, Antalya ve Manavgat'tan temin edilmektedir. Bu faaliyet için kullanılan malzemeler; sacı kesmek için makas, şekil vermek için çekiç, üstünde metalin işlenildiği örs, parlatmak için kullanılan ispiral (pervane) ve ısıtmak için kullanılan körüktür. *Çan yapımı için önce sac kesilir. Daha sonra örsün üstünde şekil verilen sac, perçin çivisi kullanılarak yuvarlak şekilde oluşturulur. Körükte bakırla birlikte kaynak yapılarak izler kapatılır. Soğutulup ispiralle tarandıktan sonra dilleri takılan çana "ses vermek" olarak tanımlanan işleme geçilir. Çanın uçları dövülerek gerçekleştirilemeye çalışılan ses verme işi, oldukça hassas ve emek isteyen bir iştir. Ses vermek tamamlandıktan sonra çan kullanıma hazır hale gelir.*



Fotoğraf 3.27. Günümüzdeki Tek Çan Zanaatkârı Mehmet KÜÇÜKÇANCI ve Atölyesi

Günümüzde hayvan sayılarının azalmasından dolayı kullanım alanı daralan çanın ve çancılığın, önemi gittikçe azalan ve kaybolmaya yüz tutan geleneksel bir el sanatı olduğunu belirtmek gerekir. Artık Küçükçancı ailesiyle bütünleşen çancılığın son zanaatkârının da bu işi bırakması ile bu el sanatı da yöreden kaybolacaktır. Yurdumuzdaki pek çok el sanatı gibi çan sanatı için de çırak yetişmemektedir. Ekonomik getirisi git gide azalan el sanatlarında mevcut üyeler bu işleri bıraktıklarından pek çok zanaat tamamen kaybolacaktır.

Akseki İlçesindeki bir başka el sanatı da kaşıkçılıktır. Sahada Bademli köyü ile özdeşleşen bu faaliyet de diğerleri gibi oldukça azalmıştır. Kaşık basit olarak, bilhassa sulu ve küçük taneli yiyecek ve içecekleri ağza götürmeye yarayan saplı ve sapının ucunda enli ve çukurca bir haznesi veya kepçesi yahut da ağzı olan çeşitli maddelerden yapılabilen bir araçtır şeklinde tanımlanabilir[485]. Araştırma sahasındaki kaşıkçılık faaliyetinden kasıt, ağaç kaşık imalatıdır. Ağaç kaşıklar yıllardır Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde yapılagelmiştir ki Akseki (Bademli Köyü), Kaş (Davazlar Köyü), Gediz, Geyve, Taraklı, Bolu (Mudurnu, Göynük, Seben, Kıbrıscık), Kastamonu, Bergama, Bursa, Eskişehir, Anamur, Silifke bu hususta isim yapmış yörelerdir[486].



Fotoğraf 3.28. Bademli'de Sayıları Oldukça Azalan Kaşık Ustası ve Atölyesi

[485] EREN, N., 1984, Kaşık ve Kaşıkçılık. Arkeoloji ve Sanat Yayınları; El Sanatları, Folklor ve Etnografya Dizisi: 2, s.4, İSTANBUL
[486]EREN, N., 1984, a.g.e.,s.6,

Bademli'deki kaşıkçılık, eskiden önemli bir faaliyet iken, günümüzde oldukça azalmıştır. Önceleri tüm köyün geçim kaynağını oluşturan ağaç kaşıkçılık, günümüzde yaklaşık 15 aile tarafından yürütülmektedir. Kaşıkçılığın öneminin azalmasının en önemli nedenleri ise metal kaşıkların daha fazla kullanılma başlanması ve köyün yakınlarında ham madde bulmanın neredeyse imkânsız hale gelmesidir.

Ağaç kaşık imalatında şimşir, karaağaç, meşe, ardıç, gürgen hatta çam olmak üzere pek çok ağaç türü kullanılır. Ancak en değerli kaşıklar başta şimşir olmak üzere karaağaç ve gürgen gibi türlerden elde edilmektedir[487]. Kaşık yapımında kullanılan aletler de oldukça çeşitlidir. Bunlar; testere, keser, eğdi (çelikten yapılmış, uç kısmı yarım daire şeklinde olan kaşığın içindeki kaba kısımlarını almaya yarayan alettir), iç sıyrığı (çelikten yapılmış bu alet de kaşığın iç kesiminin ince işçiliği için kullanılır), törpü, bıçak ve zımparadır.

Bademli'de pek çok türde kaşık yapılmaktadır. Bunlar; çorba, pilav, hoşaf, tatlı, yemek, muhallebi, kahve, kavurma, dağıtım, süs ve oyun kaşıklarıdır. Bir kaşık yaklaşık 20-30 dakikada yapılabilirken, süslemeli kaşıklarda bu süre 35-40 dakikaya çıkabilmektedir. Köyde imal edilen kaşıklar Konya, İzmir ve Manisa'ya gönderilerek perakende ve toptan olarak satışa sunulmaktadır.

Bademli'de kaşıkçılıktan eskisi kadar gelir elde edilememesi kaşıkçı ustalarını alternatif el sanatlarına yöneltmiştir. Örneğin köyde yaşayan Hasan ERDOĞAN tarafından yapılmaya başlanan çam kozalaklardan çeşitli ev eşyaları yapma işi, kaşıktan elde edilen gelirin yerine geçmeye başlamıştır. Sepet, avize ve tabak altlığı gibi küçük malzemelerin yapıldığı çam kozalakları insanlar için yeni bir umut kapısı olmaya başlamıştır.

Araştırma sahasında ev tipi sanayi faaliyetleri kapsamında değerlendirilebilecek son örnek ise *andız pekmezi* imalatıdır. Pekmez kelimesi eski Türkçe *"bekmes"* kelimesinden gelir[488]. Genelde üzüm, dut, elma, kayısı ve zerdali gibi meyvelerden yapılan pekmezin araştırma sahasında keçiboynuzu ve andız gibi

[487] KUNDURACI, O., 1997, Akseki ilçesi Bademli Köyü Kaşıkçılığı. Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S.4, s.109-123, KONYA

[488] YETKİN, H., 1994, Alanya'da Pekmez ve Mamülleri. 4. Alanya Tarih ve Kültür Semineri, ALSAV Alanya Tarih ve Kültür Seminerleri, s.333-336, ALANYA

özel türleri vardır. Burada tamamen yöreye has bir tür olan andız pekmezi üzerinde durulacaktır.

En fazla Kuyucak ve az miktarda da Gümüşdamla köylerinde yapılan andız pekmezinin şeker hastalığı ile mide, hemoroid ve bağırsak rahatsızlıklarına şifa olduğuna inanılmaktadır. Son yıllarda özellikle Kuyucak'ın en önemli gelir kaynakları arasına giren pekmez, Andız ardıcı*(Juniperus drupacea)* ve Toros ardıcının meyvelerinden elde edilmektedir. Kış boyunca olgun andız kozalağı toplayan köylüler, Mayıs ve Haziran aylarında pekmez üretimine başlar. 10 kilogram andız kozalağından yaklaşık 2kilogram pekmez elde edilebilmektedir. Pekmez elde etmek için olgunlaşmış andız kozalakları ezildikten sonra suyun içinde dört gün bekletilir, bekletilen malzeme daha sonra tavalarda 24 saat kadar kaynatılarak pekmez elde edilir. Kuyucak'ta yılda yaklaşık 25-30 ton civarında elde edilen pekmez, genellikle toptan olarak köye gelen aktarlara satılmaktadır.



Fotoğraf 3.29. Andız Olarak Adlandırılan Ardıcın (*Juniperus drupacea*) Meyvesinden Bir Görünüm

3.10.Madencilik

Toros kuşağında değişik yaşta ve oluşum tipinde alüminyum ham maddesi bulunur. Bunlar Permiyenden Eosene kadar değişik yaş aralığında bulunmakta, değişik cevher tipleri (örneğin demirce zengin oluşuklar) içermektedir[489].

Akseki İlçesi eskiden beri boksit madenin bol olduğu bir yer olarak bilinir. Ancak boksit yataklarının ve boksit çıkarımının Akseki ilçesi için sanıldığı kadar önemi yoktur. Çünkü bugün irili ufaklı 70 kadar noktada boksit zuhuru olduğu bilinmekle beraber, bunlardan sadece Değirmenlik-Kızıltaş yataklarının ekonomik önemi bulunmaktadır. Daha çok Seydişehir ilçesi sınırları içinde kalan ve Seydişehir Aliminyum Tesislerine ham madde sağlayan boksit üretim alanları, yurdumuzun en önemli boksit üretim sahaları arasında yer almaktadır.

Aliminyum, demirden sonra en çok kullanılan, hafif, yumuşak, iletken ve uzun ömürlü bir metaldir. Yurdumuzda en çok Orta Toroslarda bulunan boksit cevherinden elde edilen alüminyum Seydişehir Alüminyum Tesislerinde üretilmektedir.[490]. Türkiye'de ekonomik olarak işletilen alüminyum kaynaklarının büyük bölümünü boksit, diyasporit ve zımpara yatakları oluşturmaktadır. Bu yatakların yapısal konumları, bölgesel dağılımları, jeolojik yaşları ve minerolojik yapıları dikkate alınarak başlıca yedi bölgede toplandıkları gözlenir. Bunlar;

1. Zonguldak Bölgesi Boksit Yatakları
2. Seydişehir-Akseki Bölgesi Boksit Yatakları
3. Bolkardağ Bölgesi Boksit Yatakları
4. Saimbeyli-İrfanbeyli Bölgesi Boksit Yatakları
5. Alanya Bölgesi Boksit Yatakları
6. Amanos Dağları Boksit Yatakları
7. Menderes Masifi Çevresindeki Zımpara ve Diyaspor Yatakları

Bu yatakların çoğunluğu "karst tipi" yataklardır ve Orta Toroslar'da yoğunluk gösteririler[491].

---

[489] ÖZTÜRK, H., HANILÇI, N.,1999, Doğansu ve Mortaş Boksit Yatağının Jeolojisi ve Sülfürlü Zonların Özellikleri, Orta Toroslar, Türkiye. M.T.A. Dergisi, S.121, s.185-197, ANKARA

[490] SOYKAN, F., MUTLUER, M., 1996, Türkiye'de Madencilik ve Maden Yataklarının Coğrafi Dağılışı. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Ege Coğrafya Dergisi, S.8, s.37-56, İZMİR

[491] UYSAL, A., 1992, Seydişehir Boksit Yataklarının Ekonomik Değeri ve Bölgenin Jeomorfolojisi İle İlgili Özellikleri. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Anabilim Dalı Coğrafya Bilim Dalı Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s.10, KONYA

Bazı çalışmalarda ayrı, bazı çalışmalarda tek başlık altında alınan Seydişehir-Akseki boksitleri, Üst Kretase kalkerleri içinde bir diskordans yüzeyi boyunca yataklanmıştır. Yatakların şekli çoğunlukla bir yüzeyi düz (yatağın tavanı), diğer yüzeyi ise bombeli (yatağın tabanı), çok engebeli, torbalaşmalar ve eşikler arz eden dairesel veya oval mercekler halindedir. Bu mercekler merkezi kısımlarında 40m ye varan kalınlıklar göstermelerine rağmen, kenarlara doğru tedricen azalarak son bulurlar. İçlerinde boksit yataklanmış bulunan bu çukurluklar ve cepler, Üst Kretasede meydana gelmiş bir regresyon esnasında, kalker yüzeyin karstifikasyonu neticesinde teşekkül etmiş olan dolinlerden ve uvalalardan başka bir şey değildir. Boksit yataklarının kalınlığı, genişliği ve dağılışı, bu fosilleşmiş karstik depresyonların ebatları, regresyon safhasındaki denize uzaklıkları ve deniz seviyesinden yükseklileri ile ilgili olarak değişmektedir[492].

Sahadaki boksit yataklarının şekli, dağılışı ve yapısı incelenecek olunursa, bunların geçmiş jeololik devirlerdeki karstlaşma ile ilgisi ortaya çıkar. Boksit yataklarının karasal bir ortamda, sıcak ve bol yağışlı tropikal iklim şartları altında Aliminyum ve demirce zengin kayaçların alterasyonu sonucu meydan gelebildiklerini yani, boksit yataklarının karasal kökenli olduğu savunulmaktadır[493]. Buna karşılık boksit yataklarında küçük Gasropot fosillerinin bulunması ve sedimanter yapıların varlığına dayanarak boksit cevherinin sulu bir ortamda, kırıntılı olarak çökeldiğini savunan araştırmalar da bulunmaktadır[494]. Ortaya atılan görüş ne olursa olsun, boksit yataklarının şekil unsurları dikkate alındığında bunların, boksit materyali ile dolu fosil dolinlerden başka bir şey olmadıkları söylenebilir[495].

Akseki boksitlerinde iki tip yataklanma görülür. Bunlar;

-Primer Yataklar; esas boksit yataklarıdır. Tamamen kireçtaşlarının arasında olup, çoğunlukla belirli bir yöne dalımlıdırlar. Masır, Toprakkapı, Kakalıktaş gibi yataklar bu gruptandır.

---

[492] GÜLDALI, N., 1973, Seydişehir ve Akseki Havalisindeki Torosların Paleokarstlaşması İle İlişkileri. Cumhuriyetin 50. yılı Yerbilimleri Kongresi Bildirileri, M.T.A. Yayınları, ANKARA

[493] GÖKSU, E., 1953, Akseki (Antalya) Boksit Yataklarının Jeoloji, Jönez ve Maden Bakımından Etüdü ve Diğer Türkiye ve Avrupa Boksitleriyle Mukayesesi. Türkiye Jeoloji Kurumu Bülteni, C.4, S.2, s.79-140, ANKARA

[494] ÖZLÜ, N., 1979, Akseki-Seydişehir Boksitlerinin Kökeni Hakkında Yeni Bulgular. Türkiye Jeoloji Kurumu Bülteni, S.22, s.215-226, ANKARA

[495] UYSAL, A., 1992, a.g.e.,s.38, KONYA

-Sekonder(Plaser) Yataklar, primer yatakların şekil ve yer değiştirmelerinden oluşmuşlardır. Plaserler, primer yataklardaki boksidin, suların tesiriyle az veya çok değişime uğratılması ve taşınarak ayrı bir yerde ya da ana yatağın kenarında veya üzerinde birikmesiyle oluşmaktadır. Kızılbayır, Kızılalan, Kavakarası, Kızılkuyu ve Ahmetağa Kuyusu yatakları bu gruba girmektedir. Akseki boksitlerinde en fazla görülen renkler; bal sarısı ve açık kiremit kırmızısıdır. Kirli beyaz, gri, açık sarı, koyu kırmızı ve vişne renkleri de sık sık görülür. Sekonder yataklar çoğunlukla koyu kırmızıdır[496].



Fotoğraf 3.30. Akseki-Seydişehir Sınırında Boksit Çıkarımı Yapılan Açık Arazi

Akseki boksit yatakları ilçe merkezine 4-30 km mesafede merkezin etrafına dağılmış durumdadır. Bütün boksit yatakları üç dağ silsilesinde toplanmıştır. Bunlar Seyran Dağları, Yelek Dağları ve Gidengelmez Dağlarıdır. Genel olarak 800-2000 m yükseltileri arasına yayılmış olan boksit yataklarına ilçe merkezinden güneyde pek rastlanmaz. Boksit yataklarının bulunduğu gruplara göre dağılımı ise şu şekildedir:

[496] BAHÇECİ, A., ÖZGÜN, M., EGE, E., 1975, Akseki Seydişehir arası Boksit Prospeksiyonu. M.T.A. Raporu No.3478, s.8, ANKARA

-Seyran Dağı Grubu; bu grubun bazı boksit zuhuru bölgeleri bugün İbradı ilçesi sınırları içerisinde kalmış olmakla beraber, kuzeyden güneye Akdağ, Sultançukuru, Masır, Boyalı, Miyarcık, Beşbaşı, Kayaağıl, Delikkarlık, Göynük, Kızılalan, Günyaka ve Gezeralan'da bulunmaktadır.

-Yelek Dağı grubu; ilçe merkezinin 4-15 km güneybatı ve batısında Güvercinlik, Kayaaltı, Süzekyanı, Ahmetağa Kuyusu, Körkuyu, Karahanlı Boğazı, Kocagözet, Çanak Yandığı, Kolayyer, Tepekinlik, Hundede, Kızılbayır, Taşarası ve Kırcaoba zuhurlarından oluşmaktadır.

Gidengelmez (Yarpuz Dağarlı) grubu ise; Akseki ilçesinin kuzey ve kuzeydoğusunda; Karataş, Kızılkuyu, Heseyeri, Kaklıktaş, Kavakarası ve Kuyudeşiği zuhurlarını kapsar[497].

Seydişehir-Akseki Boksit yatakları yedi ayrı yatakta işletilmektedir. Bu yataklar; Mortaş, Doğankuzu, Morçukur, Çatmakaya, Değirmenlik, Ağaçyolu, Morbelen yataklarıdır. Bunlardan sadece Değirmenlik Kızıltaş yatakları Akseki İlçesinde bulunmaktadır. Değirmenlik Kızıltaş boksit yatağı, birbirinden fayla ayrılmış kuzey ve güney olmak üzere iki bloktan oluşmuştur. Yatağın en kalın yeri 20 m'ye ulaşır. Üst yüzeyinin çapı ise 1,5 km kadardır. Yatakta 11 701 000 ton görünür 21 000 ton muhtemel, 1 233 000 ton mümkün olmak üzere 12 934 000 ton toplam rezerv olduğu tahmin edilmektedir[498].

Akseki İlçesinde maden olarak; linyit, dolomitik mermer, bitümlü şist[499] ve Güzelsu ile Çukurköy'de 1 milyon ton görünür rezervli taşkömürü yataklarının olduğu bilinmektedir[500] [501]. Ancak ekonomik olmadıkları için bunların işletilmesi tercih edilmez[502]. Akseki İlçesinde ayrıca, yol yapımı malzemesi üretilen bir de taş ocağı bulunmaktadır. Bu tür malzeme ocaklarında yerli halktan ziyade, dışarıdan gelen ve çadır gibi geçici meskenlerde kalan işçiler çalışmaktadır. Sadece cevher çıkarımı yapılan boksit madeninde ise şirketler tarafından Seydişehir ilçesinden

---

[497] GÖKSU, E., 1953, a.g.e.,s.88, ANKARA
[498] BAYSAL, O., ENGİN,N.A.,1976, Değirmenlik-Kızıltaş Boksit Yatağı. Yerbilimleri 2, s.140-160, ANKARA
[499] BAYTEKİN, C., 2004, a.g.e.,s.44, ANTALYA
[500] KARABULUT, Y., 2000, Türkiye Enerji Kaynakları. Ankara Üniversitesi Basımevi, s.17, ANKARA
[501] DOĞANAY, H., 1995, Türkiye Ekonomik Coğrafyası. Öz Eğitim Yayınları No:6, s.353, İSTANBUL
[502] Antalya İli Maden Ve Enerji Kaynakları, 2004, M.T.A Yayınları, ANKARA

getirilen işgücü çalıştırılmaktadır. Dolayısıyla madenciliğin Akseki İlçesinde yaşayan insanlar için önemli bir ekonomik katkı sağladığını belirtmek oldukça güçtür.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Akseki ilçesi, Orta Torosların batısında, Toros Dağlarının yüksek ve engebeli bir kesiminde yer alır. Toros Dağları, jeolojik ve jeomorfolojik özellikler bakımından karmaşık bir yapı sergiler. Genel olarak Mesozoik kalkerlerinden meydana gelen kütle, jeolojik-morfolojik açıdan ve kıvrım eksenlerinin değişen yönlerine göre Batı, Orta ve Doğu Toroslar olmak üzere üç kesime ayrılır. Bu dağların Eğirdir Gölü-Antalya çizgisi (Kırkkavak fayı) ile Ecemiş koridoru arasında, araştırma sahasını da içine alan bölümü, Orta Toroslar olarak tarif edilir. Sahanın yükselti ve eğim değerlerinin fazla oluşu, çoğu yerde beşeri faaliyetleri engellediği gibi, erozyonu da tetiklemiştir. Sahanın litolojik özelliklerinden dolayı zaten oldukça ince bir tabaka halinde bulunan toprak örtüsü, eğim değerlerinin yüksek olduğu kesimlerde hemen hiç tutunamamaktadır. Bunu önlemek için özellikle mera alanlarını ıslahı sağlanmalı, erken ve geç otlatmanın önüne geçilmelidir.

Araştırma sahasında genel tektonizmaya uygun olarak birçok fay, kıvrım, antiklinal, senklinal ve bindirmeler gelişmiştir. Saha içerisindeki en önemli yapısal unsurları, bindirmeler meydana getirir. Faylar ve antiklinaller, bindirmelere paralel olarak gelişmişlerdir. Hâkim tabaka doğrultularının da kuzeybatı-güneydoğu yönünde geliştiği görülmüştür. Genel bir değerlendirme olarak sıkışma yönleri KD-GB iken; kıvrım, fay, sürüklenim ve yapı elemanlarının yönleri KB-GD'dir. Bu da eskiden beri kuzey güney yönünde gelişen ulaşım faaliyetleri üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır. Çünkü kuzeybatı-güneydoğu istikametindeki yükseltileri geçmek zorunda kalan ulaşım ağları, çoğu yerde derin uçurumlar ve oldukça dik yamaçlara sahne olmuştur. Ayrıca topoğrafyanın bu yönü, hâkim rüzgâr yönlerini de etkileyerek ara yönlerden esen rüzgârların esme sayılarını arttırmıştır.

Araştırma sahası, Akdeniz Bölgesi içerisinde kalmasına rağmen, bazı iklim elemanları bakımından Akdeniz Bölgesinin genel özelliklerinden ayrılır. Bunun nedeni ise fiziki coğrafya şartlarıdır. Akseki İlçesi ve çevresinin iklimi, Akdeniz iklimi içerisinde seçilen bir yöreselklima özelliği gösterir. Çünkü Akseki, kıyıda yer alan yerleşmelerin ortalama sıcaklık değerlerinden yaklaşık 5-5,5 ^{o}C düşük, ortalama yağış değerlerinden ise 200-250 mm yüksek verilere sahiptir. Kuzeyinde bulunan Seydişehir ve İç Anadolu Bölgesinin genel karakterinden de sıyrılan yöre, Akdeniz Bölgesi ile İç Anadolu Bölgesi arasında bir geçiş özelliğine sahiptir. Sahanın iklim

özelliklerinden kaynaklanan en önemli sorunları; yağışların düzensiz olması ve kış aylarında zaman zaman meydana gelebilen aşırı kar yağışlarıdır. Yağış miktarının yüksek olmasına karşılık, yörede hâkim olan Akdeniz yağış rejiminin genel karakterine uygun olarak, en fazla yağışın kış aylarında meydana gelmesi, bu yağış miktarının beşeri faaliyetlere olumlu şekilde yansımasının önüne geçmiştir. Yağışların büyük bölümünün kış aylarına sıkışması ve sağnak karakterli olarak meydana gelmesi, erozyonu arttıran arttıran nedenelr arasındadır. Buna karşılık kış aylarında kar şeklinde meydan gelebilen yağışlar, özellikle Konya-Antalya karayolunda ulaşımın aksamasına sebep olabilmektedir. Kış aylarında bazı köy yolları da kar yağışı nedeniyle kapanabilmektedir.

Akseki İlçesindeki bitki katlarını, kesin çizgilerle birbirlerinden ayırmak oldukça güçtür. Sahada maki türleri 900 m yükseltilerine kadar çıkabilirken, vadi içlerine 1000 m seviyelerine kadar inmiş karaçamlar da bulunmaktadır. Aynı şekilde 1200 m seviyelerine kadar yükselebilen kızılçamlar, bulundukları yükselti kademeleri açısından oldukça ilgi çekicidir. Akseki İlçesi, Toros Göknarı ve Sedir ağaçlarının yurdumuzda en iyi gözlenebildiği yerler arasındadır.

Sahanın bitki türlerinden bahsederken Galanthus (kardelen) üzerinde ayrıca durulması gerekir. Yörenin ekolojik zenginlikleri arasında bulunan Galanthus'un soğanı, ilaç sanayinde hammadde olarak kullanılmaktadır. Bu yüzden uzun yıllar doğadan toplanarak satışı yapılan türün, yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalması, koruma altına alınmasını zorunlu hale getirmiştir. Bu yüzden Galanthus soğanı toplayıcılığı yasaklanırken, bu soğanları tarımsal yöntemlerle elde etmenin yoluna gidilmiştir.

Sahanın bitki örtüsü özellikleri, yoğun şekilde tahriple karşı karşıyadır. Akseki İlçesinde, ormanların odun üretimi için yoğun kullanımı, soğanlı bitkilerin toplanması nadir türleri ve yaşam alanlarını tehdit etmektedir. Özellikle, kardelen (Galanthus elwesii), akonit (Eranthis hyemalis), kekik (Thymus spicata), yabani orkide (Orchis sp.), adaçayı (Salvia sp.), sümbül (Muscari sp.) gibi bitkilerin popülasyonları aşırı toplanma yüzünden yok olma tehlikesi ile karşı karşıyadır. Yörede küçükbaş hayvancılığın hâkim olması da bu tahribi arttırmıştır. Özellikle kıl keçisi, ormanları aşırı derecede tahrip etmektedir. Bu yüzden sahadaki kıl keçisi sayısı azaltılmalı ve diğer türlerin artışına destek verilmelidir. İlçenin mera alanları

da kontrolsüz ve aşırı otlatma ile karşı karşıyadır. Özellikle yüksek yayla alanlarında karşılaştığımız geç otlatma, çayır ve mera türlerinin yoğun şekilde tahrip edilmesine neden olmaktadır. Bu tahribin önüne geçilmeli ve yayla alanlarından alçak mesafelere inilmesi için kesin tarihler belirlenerek, bunlara uyulması sağlanmalıdır.

Akseki İlçesindeki akarsuların karakterleri üzerinde birden fazla faktör etkilidir. Bunlardan biri de sahanın litolojik özellikleridir. İlçenin geniş alanlarda kalker yapıda olması, hem akarsu havzalarının oluşmasında, hem de drenaj şebekesinin ortaya çıkmasında belirleyici olmuştur. Nitekim Akseki İlçesinin batı ve güneybatısı Manavgat Çayı tarafından drene edilirken, güney ve güneydoğusu Karpuz Çayının kolları tarafından drene edilmektedir. Sahanın orta kesimi, doğusu ve kuzeydoğusunu içine alan çok büyük bölümünde ise herhangi bir yüzey drenajından bahsetmek mümkün değildir. Bu kesimler genellikle, polye ve fluviokarstik depresyonların yer aldığı, akarsuların kısa mesafelerde yeraltına intikal edip kayboldukları küçük endoreik havzalar karakterindedir.

Akseki İlçesinin hidroğrafya özelliklerinden kaynaklanan sorunlar, oldukça önemlidir. Sahanın geniş alanlarda çatlaklı kalkerlerden oluşması, özellikle 1000 m'den yüksek kesimlerde su kıtlığını ortaya çıkarmıştır. Bu sorunun çözümü için inşa edilen su sarnıçlarına sıklıkla rastlanmakla beraber bu tedbir, su kıtlığına kesin çözüm getirmekten uzaktır. Sahadaki su sorununu çözmek için Manavgat Çayına yakın konumlarda yüzeye çıkan ve yılın tamamında akış gösteren karstik kaynaklardan yararlanmak, maliyeti yüksek de soruna kesin çözüm getirmek için önemli olacaktır.

İlçenin yüksek kesimlerinde yaşanan su noksanlığı, zaman zaman köyler arasında da sorunlara neden olabilmektedir. Bir köyün arazisinden çıkan, ancak ihtiyaç fazlası olduğu için kullanılmayan ve bir düdenden yeraltına kaybolan bazı karstik kaynaklar, sorunun çözülmesinde etkili olabilecekken, kullanma hakkına sahip köylülerin izin vermemesinden dolayı, susuzluğun önün geçilememektedir. Gidengelmez Dağlarının eteğinde kurulmuş Değirmenlik köyündeki karstik kaynak, bu durumun en güzel örneğidir. Değirmenlik köylülerinin izin vermemesinden dolayı Susuzşahap gibi çevre köylerdeki susuzluk sorunu çözülememektedir. Benzer bir örnek Alihoca karstik kaynağından yaralanmak isteyen Salihler köyü için de geçerlidir.

Araştırma sahasının beşeri çevre özellileri incelendiğinde de bazı sorunların varlığı tespit edilebilir. Bu çerçeve de yerleşmelerin oldukça yoğun şekilde göç vermiş olması, en önemli sorundur. Gerçekten de, ekonomik kaynakların kısıtlı olmasından dolayı, yoğun bir göç olayının yaşandığı Akseki İlçesi, çoğu yerinde nüfustan yoksun alanların varlığı ve mevcut nüfusun da büyük bölümünün yaşlı nüfustan oluştuğu bir saha olarak karşımıza çıkmaktadır. Yerleşmelerdeki özellikle çalışma çağı nüfuslarının göç etmiş olması, sahanın imkânlarından yararlanmanın da önüne geçmiş, zaten kısıtlı olan ekonomik kaynakların değerlendirilmesi tamamen göz ardı edilerek, dışa bağımlı bir yaşantının temelleri atılmıştır.

Dışarıya yapılan göç sonucunda İzmir, Aydın, İstanbul ve Antalya gibi merkezlerde dernekler kurabilecek kadar çoğalan Aksekililer, bu yerlerin ticari yaşantılarında oldukça önemli roller oynamaktadır. Gerçekten de Aksekili insanların ticarete olan yatkınlığı, sahanın doğal yapısını çok fazla tahrip edilmesinin de önüne geçmiştir. Göç ettikleri yerlere kolaylıkla adapte olabilen Aksekililerin, elde ettikleri kazançlarının memleketlerine yansıması ise daha çok, yaşam alanı konutları inşa edilmesi şeklinde olmuştur.

Akseki ilçesinin günümüzdeki nüfusu, Cumhuriyetin ilk yıllarındaki değerinin henüz iki katına dahi çıkamamıştır. 1927 nüfus sayımı sonuçlarına göre bulunduğu bölgenin en kalabalık yerlerinden olan Akseki İlçesi, günümüze yaklaştıkça büyük nüfus kayıpları yaşayıp, eski önemini kaybeden yerler arasına girmiştir. Akseki İlçesindeki yerleşmelerin bazıları, 1927 yılındaki nüfuslarından dahi düşük değerler gösterirler. Hatta bazı yerleşmeler, özellikle kış aylarında, neredeyse tamamen boşalarak 8-10 kişinin yaşadığı yerler haline gelirler. Bununla berber ilçede, belediye örgütüne sahip yerleşmelerdeki nüfus abartıları azımsanmayacak derecede yüksektir.

Akseki İlçesindeki aile büyüklüğü değerleri de dikkat çeken nüfus özellikleri arasındadır. İlçede ortalama aile büyüklüğü 2,9 gibi oldukça küçük bir değer gösterir. Bu da sahadan dışarıya olan nüfus hareketinin en önemli göstergelerinden biridir. Bazı köylerde çekirdek aileden dahi küçük olan aile büyüklüğü değerleri, sahada daha çok yaşlı nüfusun kaldığının ispatlamaktadır.

Akseki İlçesideki nüfus yoğunlukları ve dağılışları incelendiğinde, nüfusun çoğunluğunun 1000-1250 m yükselti kademesinde yaşadığı anlaşılır. İlçe, pek çok

coğrafi özelliği gibi, nüfus yoğunlukları konusunda da bağlı olduğu il merkezinin genel karakterine ve kendisine komşu olan kıyı ovalarındaki duruma pek benzemez. İlçenin nüfus yoğunluğu 33 kişi/km^2 kadar iken, bu değer Antalya kıyı ovalarında 230 kişi/km$^{2'}$den fazladır.

Akseki ilçesi, antik dönemde Pisidya ve Pamfilya olarak bilinen bölgelerin sınırında bulunmakla beraber, büyük bölümüyle Pisidya'nın içinde yer almaktadır. Araştırma sahasındaki en önemli antik yerleşmeler; *Etenna, Kotenna, Erymna* ve *Manavua'dır.* Günümüzde bu antik yerleşmelerden sadece Kotenna Akseki ilçesi sınırları içinde kalırken, diğerleri ilçe sınırlarının dışında, ancak oldukça yakınında yer almaktadır. İlk çağda Akseki çevresinde yaşayan halk, büyük bir olasılıkla Homanadlardı. İlçenin antik dönem tarihi üzerinde kıyıdaki yerleşmeler, daha yakın tarihinde ise İç Anadolu ile Akdeniz arasında uzanan ticaret yolları etkili olmuştur. Ancak bölge hiçbir dönemde güneydeki Pamfilya ile ayrı düşünülmemiştir.

Araştırma sahasında 41 köy idari alanı ile yedi belediye yönetim alanı bulunmaktadır. Ancak ilçedeki bazı köylerin birbirlerine göre olan konumları ve nüfusları düşünüldüğünde, bunların birleştirilerek tek bir idari alan haline getirilmelerinde fayda vardır. Öyle ki bazılarında muhtarların dahi köyde oturmadığı az nüfuslu olan bu köylerden, İlvat köyleri olarak bilinen; Belenalan, Bucakalan ve Büyükalan köylerinin birleştirilerek tek bir muhtarlık altında toplanmaları planlama açısından yararlı olacaktır. İlçede yerleşme coğrafyası açısından iki kasaba, 46 köy ve 36 yayla bulunmaktadır. Bu köylerin beşi belediye teşkilatına sahiptir. Sahada genellikle toplu dokulu bir yerleşme formu hâkimdir. Yerleşmelerin kuruluş yerlerini büyük çoğunlukla doğal şartlar belirlemişken, beşeri şartlarında etkisi göz ardı edilemeyecek kadar büyüktür. Sahanın özellikle Konya-Alanya ve Konya-Antalya arasındaki eski kervan yollarının güzergâhında bulunması, bazı yerleşmelerin de tarihsel özelliklere dayalı olarak ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Akseki Kasabası, hizmet sektörünün ön plan çıktığı bir yerleşmedir. Buna karşılık kasabanın ticari hizmet etki bölgesi çok geniş değildir. Çünkü kuzeyde Cevizli, güneyde de Murtiçi ve Manavgat, ilçe merkezinin ticari etki bölgesinin daralmasına sebep olmuştur. Buna karşılık Akseki'nin idari hizmet etki bölgesi ise ilçe idari sınırlarını aşmaktadır. 1988 yılında ilçe merkezi haline getirilen İbradı'nın

adli hizmetleri Akseki Kasabasından alması, ilçe merkezinin idari hizmet alanını ilçe sınırlarının dışına taşırmıştır.

Araştırma sahasında dönemlik yerleşmeler; fiziki yapılarına ve buralardaki insanların yaşam şekilleri ile ekonomik uğraşlarına göre sınıflandırılmıştır. Sahada pastoral nomadizmin bir türü olan dağ göçebeliği, yarı göçebelik ve yaylacılık faaliyetlerini bir arada görmek mümkündür. Buna göre Akseki İlçesinde dönemlik yerleşme olarak, yaylacıların meydana getirdiği yayla yerleşmeleri ile dağ göçebeleri ve yarı göçebelerin oluşturdukları Yörük obaları sayılabilir.

Sahanın bir yaylacılık alanı olması, kış mevsimi dışında kalan yılın büyük bölümünde, göçebe hareketlere mekân oluşturmasına sebep olmuştur. Ancak bu hareketler, bazı sorunları da beraberinde getirmiştir. Özellikle Manavgat'a bağlı kıyı köylerinden, Akseki İlçesindeki yaylalara çıkan Yörükler ile bunların geçtikleri yerlerdeki yerli halk arasında, uzun yıllardır çözüme kavuşamayan pek çok sorun yaşanmaktadır. Günümüzde büyük yerleşim merkezlerinden hayvan sürülerinin yürütülerek geçmesine izin verilmediği Akseki İlçesimde, hayvancılığa bağlı yaylacığın ortaya çıkardığı sorunlardan biri de yayla alanlarının mülkiyet durumudur. Pek çok yaylanın ait olduğu köyün değil de başka bir köyün sınırları içerisinde bulunması, uzun yıllar devam eden yayla davalarını ortaya çıkarmıştır.

Akseki İlçesinde son yıllarda rekreasyonel yaylacılık faaliyetleri de gelişmeye başlamıştır. Özellikle ilçeden göç edenlerin, yaz aylarında tatillerini geçirmek için rağbet ettikleri rekreasyonel yaylacılık, henüz planlı bir faaliyet olmaktan uzaktır. Ancak, yörenin doğal yapısının korunmak şartıyla, bu tip yatırımlara mekân oluşturabilecek yerlerin mevcudiyetleri hatırlatılmalıdır.

Akseki İlçesinde ekonomik kaynaklar oldukça kısıtlıdır. Sahanın fiziki coğrafya şartlarının sonucu olarak tarımsal potansiyelinin düşük kalması, alternatif geçim kaynaklarının aranmasına sebep olmuştur. Ancak bulunan alternatif kaynakların da yeterli olmaması, göç hareketlerini tetiklemiştir. Sahanın tarımsal faaliyetleri ekili ve dikili alanlarla temsil edilmekle beraber bunlar, pek büyük önem taşımazlar. Yine de Akseki İlçesindeki en önemli tarımsal faaliyet olarak, bağcılığın önde geldiği söylenmelidir. Sahanın topoğrafik yapısından dolayı ekim yapılabilecek alanların çok geniş olmaması nispeten, dikili alanlar ile meyveciliği ön plana

çıkarmıştır. İlçede çok sayıda bulunabilen; badem, erik ve elma ağaçlarının kültüre alınması, sahanın tarımsal gelirlerini olumlu şekilde etkileyebilecektir.

Akseki İlçesi, Toros Dağları üzerinde bulunan ilçelerin genel özelliklerini yansıtarak sahip olduğu kısıtlı tarım alanları ve verim elde edilemeyen hayvan ırkları ile yıllardır gelişme gösterememiş yerleşmeler arasındadır. Antalya'nın Alanya'dan sonraki en eski ilçesi olan Akseki, alternatif kaynakların çeşitliliği ve doğallığı ile Türkiye rivierasındaki turizm faaliyetlerini destekleyebilecek niteliktedir. Saha ile Türkiye rivierası arasında kurulacak olan karşılıklı ilişkiden, Türkiye turizm sektörü karlı çıkacaktır.

İlçede ekoturizm ve doğa turizmi kaynakları açısından birkaç bölge ön plana çıkmaktadır. Bunlar arasında Manavgat Çayı Vadisi, en önemli olanlarından biridir. Manavgat Çayı Vadisi; kanyonları, şelaleleri, yaban hayatı, kaynakları vb özellikleri ile başlı başına bir ekoturizm çekim merkezi olarak değerlendirilebilir. Özellikle Gümüşdamla Köyü ve Ali Hoca kaynağına kadar uzanacak yürüyüş parkurları oluşturulmadır.

Akseki İlçesinin kuzeyindeki Gidengelmez Dağları, güneydoğudaki Tekelik ve Papaz dağları, doğa yürüyüşleri avcılık ve manzara seyri için uygun alanlardır. Bu bölgelerde doğayı bozmadan altyapı çalışmaları geliştirilmelidir. Özellikle avcılık ve dağcılık için uygun mekânlara sahip Gidengelmez ve Tekelik dağlarından, daha fazla yararlanılmalıdır. Ekoturizm faaliyetlerinde işgücü olarak yöre insanının kullanılması hem göçün önlenmesi, hem de ekoturizmin tam anlamıyla gerçekleştirilebilmesi için önemlidir.

Araştırma sahası yaban hayatı bakımından oldukça zengindir. Sahada büyük av hayvanlarından yaban keçisi (bezoar), yaban domuzu ve ayı gibi türlerin yanında, küçük av hayvanlarından da keklik, doğan, atmaca, tavşan ve sincap bulunabilmektedir. Bu türlerden özellikle yaban keçisi avcılığı, oldukça ilgi çeken bir av türüdür. Ender av hayvanları arasında yer alan yaban keçisinin avcılığı, kontrollü bir şekilde yapılmaktadır.

Akseki İlçesi, yurdumuzun az kullanılan yörelerinden biridir. Yörede uzun yıllar hâkim olan göç hareketleri, doğal dengenin bozulmasını önlemiş, çoğu yerinde boş olan bir arazi karşımıza çıkarmıştır. Akseki İlçesinde son yıllarda gelişen yazlık ev edinme geleneği, yörenin özellikle yaz aylarında çehresinin değişmesine neden

olmaktadır. Kırsal kalkınma planlarının uygulanabileceği Akseki İlçesinde doğal dengenin korunması, hemen güneyindeki kalabalık ve hareketli nüfus kitlelerinin ilgisini çekmesi bakımından önemlidir.

Akseki İlçesi, bazı yönleriyle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesindeki ilçe merkezlerini andırır. Özellikle coğrafi konumundan dolayı bazı kamu görevlilerinin görev almak istemedikleri ilçe, makûs tarihini değiştirmek için bir şeyler yapmak zorundadır. Bu çerçevede ilk önce, pek çok yönü ile farklılık gösterdiği Antalya ili yerine, pek çok ortak özelliği bulunan ve tarihi bağlarının güçlü olduğu, Konya'ya bağlanması düşünülebilir. Çünkü nitelikli kamu personellerinin pek çalışmak istemedikleri ilçe, bu sayede ihtiyacı olan personele sahip olabilecektir. Çünkü Akseki; bağlı olduğu Antalya iline tayin isteyen kamu personellerinin aklındaki Antalya portresine pek uymamaktadır. İnsanların Antalya'da görev yapmak istemelerinde etkili olan turizm yatırımları, sosyal hayat vb şartları, Akseki'de bulmak güçtür. Bu yüzden Antalya'ya atama isteyen kamu çalışanları, en azından denizden uzaklaşmak istememekte bu da Akseki için olumsuz düşüncelerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Oysaki Akseki, Konya'ya bağlı olsa, bu ilden gönderilecek kamu hizmetlilerinin hem denize, hem de Antalya-Alanya ve Manavgat gibi merkezlere yakın olma durumları ortaya çıkacağından, tercih edilerek gelinen bir yer olacaktır. Bu yüzden Akseki'nin Antalya yerine, karayolu mesafesi olarak aynı uzaklıkta bulunan Konya'ya bağlanması önerilebilir. Bundan başka yerleşmelerin dış dünyaya açılmaları ve kendilerini tanıtabilmeleri için kardeş şehirler oldukça önemlidir. Akseki'nin bir yabancı şehirle kardeş şehir ilişkisine girmesi, hem gelişmesi, hem de örnek alınması bakımından önemli olacaktır.

Yerleşmelerin kendilerini tanıtmalarında; isimlerine ek almaları veya tamamen değiştirmeleri ile yeni bir sembol seçmeleri veya sembollerini değiştirmeleri etkili olabilmektedir. Bu yüzden Akseki'nin, Galanthus'u sembol olarak alıp, hem kendisinin hem de türün gelişimine katkıda bulunabilecek potansiyele sahip olduğu belirtilmelidir.

KAYNAKÇA

ACAR,A.,1993, Akseki-Aydınkent Civarının Petrol Kapanlanmasında Etkili Olan Yapısal Özelliklerin Belirlenmesi. Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi Jeoloji Mühendisliği Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, ANKARA

AKAY,E., UYSAL,Ş., 1998, Orta Torosların Post-Eosen Tektoniği. M.T.A. Derg. S.108, ANKARA

AKKAYA, N.,2005, Akseki-İlvat Köyleri ve Çevresindeki Geleneksel Türk Evlerinin Mimari Süslemesi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, KONYA

AKOVA, İ., 1997, Alternatif Turizm Olanakları ve Alanya. 7. Alanya Tarih ve Kültür Semineri 1996, ALSAV Alanya Tarih ve Kültür Semineri Yayınları III, 2004, KONYA

……., İ., 2004, Avrupa Birliğine Katılım Sürecinde Türk Turizmi. Türk Coğrafya Dergisi s.43, İSTANBUL

AKSOY, T., KÖSEOĞLU, T., 1990, Akdeniz Bölgesinde Tarım Alanlarının Yanlış ve Amaç Dışı Kullanımı. Akdeniz Bölgesinde Tarımsal Verimlilik Sorunları Sempozyumu 7-9 Kasım 1990 ANTALYA, Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları:433, ANKARA

AKTAN, O., 1996, Antalya Çevresinde ve Güney Anadolu'da Depreşen ve Dinen Konar-Göçer Asabiyeti. I. Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo-Kültürel Yapısı (Yörükler) Sempozyumu. 25-26 Nisan 1994, Antalya. Kültür Bakanlığı: 1821, Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları:232, Seminer Kongre Bildirileri Dizisi:49, ANKARA

AKURGAL, E., 2000, Anadolu Uygarlıkları. Net Turistik Yayınlar A.Ş. Yayını, 7. Baskı, İSTANBUL

AKYOL, İ.H.,1944, Türkiye'de Basınç, Rüzgarlar ve Yağış Rejimi. Türk Coğrafya Dergisi, S.4-5, İSTANBUL

……., İ,H., 1947, Türkiye'de Akarsu Sistemleri ve Rejimleri. Türk Coğrafya Dergisi, S.IX-X, İSTANBUL

ALAGÖZ,C,A.,1944, Türkiye'de Karst Olayları Hakkında Bir Araştırma. Türk Coğrafya Kurumu Yayınları, No.1, ANKARA

……., C.A., 1984, Türkiye'de Yer Adları Üzerine Bazı Düşünceler. Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri 11-13 Eylül 1984. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yay. No:60, Seminer Kongre Bildiriler Dizisi:17, Başbakanlık Basımevi, ANKARA

……., C.A., 1993, Türkiye'de Yaylacılık Araştırmaları. Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Derg. S.2, ANKARA

ALBAYRAK, M., 1995, Akseki-Aydınkent (Antalya) Arasının Jeolojisi ve Petrol Olanakları. Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi Jeoloji Mühendisliği Anabilim Dalı Yayımlanmamış Doktora Tezi ANKARA

ANDREW, T., ROBERTSON, A.H.F., 2002, Beysehir-Hoyran-Hadim Nappes: Genesis And Emplacement Of Mesozoic Marginal And Oceanic Units Of The Northern Neotethys In Southern Turkey. Volume 159, Issue 5,

ARDEL,A., KURTER,A., DÖNMEZ,Y., 1969, Klimatoloji Tatbikatı, İstanbul Üniv Yay. No: 1123, Edeb. Fak. Coğrafya Enst. Yay. No.40, İSTANBUL

ARDOS, M.,1971, Aşınım Satıhları ve Peneplenlerle Münasebetleri. Türkiye Jeomorfologlar Derneği Jeomormoloji Derg.Yıl:3, Sayı:3, ANKARA

……..,M.,1996, Türkiye'de Kuvaterner Jeomorfolojisi.Çantay Kitabevi, 2.Baskı, İSTANBUL

ARINÇ, K., 1995, Geçmişteki Önemi Azalmış Kent Yerleşmelerine Bir Örnek: BİTLİS. Atatürk Üniversitesi K.K.E.F. Doğu Coğrafya Dergisi, S.1, ERZURUM

……., K., 2006, Türkiye'nin Coğrafi Bölgeleri; Kıyı Bölgeleri. Atatürk Üniv. Fen-Edebiyat Fak. Coğrafya Serisi, ERZURUM

ARPAT, E., ÖZGÜL, N.,1972, Orta Toroslarda, Geyikdağı Yöresinde Kaya Buzulları. M.T.A. Derg. S.80, ANKARA

ATALAY, İ., 1973, Toros Dağlarında Karstlaşma ve Toprak Teşekkülü Üzerine Bir Araştırma. Jeomorfoloji Der. S.5, ANKARA

……., İ., 1982, Toprak Coğrafyası. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Yayınları No.8, İZMİR

……., İ., 1984, Mescit Dağının Glasyal Morfolojisi. Ege Üniv. Edebiyat Fak. Ege Coğrafya Derg. S.2, İZMİR

……..,İ., 1986, Uygulamalı Hidrografya. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No:38, İZMİR

……., İ., 1987, Sedir (Cedrus Libani A.Rich) Ormanlarının Yayılış Gösterdiği Alanlar ve Yakın Çevresinin Genel Ekolojik Özellikleri İle Sedir Tohum Transfer Rejiyonlaması. Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü Yayını Genel No.663, Seri No.61, ANKARA

……..,İ., 1987 Türkiye Jeomorfolojisine Giriş. Ege Üniversitesi Edebiyat Fak.Yay. No: 9, (Genişletilmiş 2. baskı) İZMİR

……..,İ., 1990, Vejatasyon Coğrafyasının Esasları. T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İZMİR

……..,İ.,1994, Türkiye Vejatasyon Coğrafyası. Ege Üniversitesi Basımevi, İZMİR

……., İ., 2002, Türkiye'nin Ekolojik Bölgeleri. Orman Bakanlığı Yayın No:163, Meta Basımevi, İZMİR

……., M.,1993, Türkiye'nin Flora Bölgeleri ve "Anadolu Diagonali"ne Coğrafi Bir Yaklaşım. Türk Coğrafya Dergisi S.28, s.225-248, İSTANBUL

……..,M.,1996, Göller Yöresi Batı Kesiminde Bitki Toplulukları ve Dağılışları. İstanbul Üniv. Edeb. Fak. Coğrafya Böl., Coğrafya Derg. S.4, İSTANBUL

BAHAR, H., 1998, İlkçağda Orta Anadolu ile Akdeniz bölgesi Arasında Alanya'nın Stratejik Rolü. 8. Alanya Tarih ve Kültür Semineri, ALSAV Alanya Tarih ve Kültür Semineri Yayınları III, 2004, KONYA

BAHÇECİ, A., ÖZGÜN, M., EGE, E., 1975, Akseki Seydişehir Arası Boksit Prospeksiyonu. M.T.A. Raporu No.3478, ANKARA

BAKIR, İ., 1993, Teke Yöresi Konutlarında Yaşatılan Selçuklu Mimarlık Gelenekleri. Antalya IV. Selçuklu Semineri Bildirileri, 13-14 Mart 1992, Antalya Valiliği Yayınları, Orkun Ofset Tesisleri, ANTALYA

BAKIRCI, M., 2005, Avrupa Birliği (AB) Uyum Sürecinde Türkiye ve Avrupa'da Dağlık Sahaların Kullanımına Yönelik Perspektif (Avrupa Dağlık Bölgeler Şartının Esasları). Atatürk Üniversitesi Doğu Coğrafya Dergisi, S.13, ERZURUM

BAKTIR, İ., 1996, Kardelenin (Galanthus elwesii) Doğal Yetiştirme Ortamında Soğandan Çoğaltılması Üzerine Bir Araştırma. Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Derg. Sayı. 9, ANTALYA

BALCI AKOVA, S., 1994, Antalya Körfezinin Kuzeyinde Yer Alan Kıyı Ovalarında Nüfus Özellikleri. Türk Coğrafya Dergisi, S.29, İSTANBUL

BARKAN, Ö. L., 1968, Edirne Askeri Kasamsına Ait Tereke Defterleri (1545-1659), Belgeler, III, İSTANBUL

BAŞAR, M., 1969, Manavgat-Homa Baraj Etüdü Dahilinde Yapılan Speolojik Çalışmalar. Türkiye Jeomorfologlar Derneği Jeomormoloji Derg. S.1, ANKARA

BAŞARIR, B., Akseki, Hacıgüzeller Evi. İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enst. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İSTANBUL

BAYKARA, T., 1989, Selçuklu Devrinde Antalya'nın İdari Durumu. Antalya 3. Selçuklu Semineri Bildirileri, 10-11 Şubat 1989, Antalya Valiliği Yayınları, Matbaacı Ofset Tesisleri, İSTANBUL

……..., T., 2001, Selçuklu Devri Türk Şehrinin Temel Özellikleri. I. Uluslar arası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi Bildiriler Kitabı 1.Cilt, KONYA

BAYSAL, O., ENGİN,N.A.,1976, Değirmenlik-Kızıltaş Boksit Yatağı. Yerbilimleri 2, ANKARA

BAYTEKİN, C., 2004, Akseki İlçesinin Turizm ve Rekreasyon Potansiyelinin Peyzaj Planlama İlkeleri Doğrultusunda Belirlenmesi. Akdeniz Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, ANTALYA

BİLGİN, T., Kaz Dağı ve Üzerindeki Periglasyal Şekiller Hakkında. Türk Coğrafya Dergisi, S.20, İSTANBUL

BLUMENTHAL, M., 1947, Seydişehir-Beyşehir Hinterlandındaki Toros Dağlarının Jeolojisi. Jeolojik Harita Materyalleri, M.T.A. Yayınlarından Seri D, No: 2, ANKARA

……., M., 1949, Batı Torosların Örtü Lomboları. Türkiye Jeoloji Kur. Bült. 2, ANKARA

……., M., 1951, Recherches Geologiques dans le Taurus Occiden-Tal, dans I'arriere- pays d'Alanya. MTA yayını, Seri L, No: 5, ANKARA

……., M.M., 1953, Toroslar'da Yüksek Aladağ Silsilesinin Coğrafyası, Stratigrafisi ve Tektoniği Hakkında Yeni Etüdler. M.T.A. Ens. Yay. No. 136, ANKARA

……., M.M., 1956, Yüksek Bolkarların Kuzey Kenar Bölgelerinin ve Batı Uzantılarının Jeolojisi. . M.T.A. Ens. Yay. No. 156, ANKARA

BOSCH, c.e., 1957, Pamfilya Tarihine Dair Tetkikler. Türk Tarihi Kurumu Yayınları V. Seri No.17, Çeviren Sabahat ATLAN, ANKARA

BRAUDEL, F., II.Felipe Döneminde Akdeniz ve Akdeniz Dünyası 1. İmge Kitapevi, ANKARA

BULUT, İ., 1992, Beşeri ve İktisadi Coğrafya Açısından Bir Araştırma Erbaa Ovası ve Çevresi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enst. Yayımlanmamış Doktora Tezi, ERZURUM

……., İ., 1996, Sorgun Yöresi Köy ve Mevkii Adlarının Kaynakları. Akademik Araştırmalar Sosyal Bilimler Dergisi. Yıl. 1, S.3, ERZURUM

…….,İ., 1998, Şehir Coğrafyası Açısından SORGUN. Atatürk Üniversitesi Yayınları No. 877, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Yayınları No.96, Araştırma Serisi No.36, ERZURUM

……., İ., 2006, Genel Tarım Bilgileri ve Tarımın Coğrafi Esasları (Ziraat Coğrafyası). Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, ANKARA

……., İ., DOĞANAY, İ., GİRGİN, İ., Ballıca Mağarasının Turistik Önemi. 15. Türkiye Jeoloji Bilimsel ve Teknik Kurultayı Bildirileri, Ayrı Basım, ANKARA

……..,İ., ZAMAN, M., 2003, Erzurum'da Arıcılığın Coğrafi Esasları ve Türkiye Arıcılığındaki Yeri. Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Derg. C.3, S.31, ERZURUM

……..,,İ.,SEVİNDİ, C., HADİMLİ,H., ARTVİNLİ, E., 2004, *Erzurum-Artvin Karayolu'nda (Uzundere-Yusufeli Arası) Doğal Afetlerin (Kaya Düşmesi ve Çamur Seli) Ulaşıma Etkileri.* Atatürk Üniv. Fen-Edebiyat Fak. Sosyal Bilimler Derg, Sayı:32, ERZURUM

BULUT, S., 2005, Likya - Pamfilya - Pisidya Sınır Bölgesinden Sıradışı İki Zeytinyağı İşliği. SUNA & İNAN KIRAÇ Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yıllığı ADALYA Derg., S IV, ANTALYA

CAPPS,S.R., 1910, Rock Glacier in Alaska. Journal of Geologie.XVIII, 359, 375

CEYLAN, S., 2001, Burdur Gölü Kıyılarında Kışla Yerleşmeleri. Atatürk Üniversitesi Doğu Coğrafya Dergisi, S.6, ERZURUM

CORTE, A., 1976, Rock Glacier. Biulten Peryglacjalny, 26,

ÇELİK,G.,1999,Osmanlı Devleti'nin Nüfus ve İskân Politikası. Bilim ve Sanat Vakfı, Dîvân İlmi Araştırmalar Derg. Yıl:4, Sayı:6, İSTANBUL

ÇETİK, S.,1992, Türkiye Şehir ve Köy Nüfusunun Yaş ve Cinsiyet Yapısı (1980-1985). Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Sosyal Planlama Genel Müdürlüğü Planlama Dairesi, ANKARA

ÇEVİK, N., 1999-2000, Tarih ve Arkeolojisi İle Melas Vadisi. SUNA & İNAN KIRAÇ Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yıllığı ADALYA Derg., S. IV, ANTALYA

ÇİÇEK, İ., 1995, Türkiye'de Kurak Dönemin Yayılışı ve Süresi (Thornthwaite Metoduna Göre). Ankara Üniv. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi. S. 4, ANKARA

ÇİMRİN, H., 2005, Kuruluşundan Günümüze Antalya Kent Kronolojisi. Antalya Sanayi ve Ticaret Odası Yayınları, ANTALYA

……..., H., 2006, Bir Zamanlar Antalya, Tarih-Gözlem ve Anılar. Antalya Sanayi ve Ticaret Odası Yayını, ANTALYA

ÇİNER, A.,2003, Türkiye'nin Güncel Buzulları ve Geç Kuvaterner Buzul Çökelleri. Türkiye Jeoloji Bülteni cilt.46, S.1, ANKARA

……., B., 1961, Türkiye'nin İdari Coğrafyası Üzerine Düşünceler. İstanbul Üniv. Coğrafya Enst. Derg. C.6, S.12, İSTANBUL

……., B., 1961, Türkiye'nin Nüfus Hareketleri Üzerinde Yeni Gözlemler. Türk Coğrafya Dergisi, S.21, İSTANBUL

DAVİS,P.H.,1965-1985, Flora of Turkey and The Aegea Islands. University Press, Edinburgh, Vol.1, EDİNBURG

DEMİRTAŞLI, E., ERENLER, F., BİLGİN, A.Z., ÇATAL, E., ARMAĞAN, F., SERDAROĞLU, M., AKSOY, Ö., ALTUĞ, S., DİRİK, K., 1977, Manavgat Köprülü Bölgesinin Temel Jeoloji İncelemesi. 31. Türkiye Jeoloji Bilimsel ve Teknik Kongresi Özetleri, ANKARA

DEMİRTAŞLI,E.,1987, Batı Toroslarda Akseki-Manavgat ve Köprülü Arasında Kalan Bölgenin Jeolojik İncelemesi. M.T.A. Rap. No:8779, ANKARA

DENKER, B., 1960, Güneydoğu Toroslarda Göçebelik. Türk Coğrafya Dergisi, Yıl.XVI, S.20, İSTANBUL

DEYNOUX, M., CİNER, A., BÖREKÇİOĞLU, E., 1999, Hummock Moraines in the Namaras and Susuam Valleys, Central Taurids, SW Turkey. Qaternary Science Reviews, 18,

DİKİCİ, M., 1998, Anadolu'da Türkler, Anadolu'ya Türk Göçleri. Burak Yayınevi, İSTANBUL

DİZDAR, M,Y.,2003, Türkiye'nin Toprak Kaynakları. TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Teknik Yayınlar Dizisi No:2, ANKARA

DOĞAN, N.Ş., 1994, Konya'dan Antalya-Alanya'ya Uzanan Kervan Yolları Hakkında Bazı Düşünceler. 4. Alanya Tarih ve Kültür Semineri, ALSAV Alanya Tarih ve Kültür Seminerleri, ALANYA

DOĞAN,U.,1993, Seydişehir Güneybatı'sında (Batı Toroslarda) Karst. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, ANKARA

……., U., 1996, Polye ve Fluvio-Karstik Depresyonlar (Seydişehir'in Güneybatısından Örnekler). Ankara Üniv. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi. S.3, ANKARA

…….,, U., 1997, Gidengelmez Dağlarında Doğal Ortam ve İnsan İlişkisi. Ankara Üniv. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi. S.6, ANKARA

…….,, U., 1997, Suğla Ovası ve Çevresinin Fiziki Coğrafyası. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı Yayımlanmamış Doktora Tezi, ANKARA

…….,, U., 2002, Manavgat Nehri Havzasının Jeomorfolojik Evrimi. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt22, Sayı 2, ANKARA

……..,,U.,2004, Dolin Sınıflamasında Yeni Yaklaşımlar. Gazi üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt.24, S.1, ANKARA

DOĞANAY, H., 1995, Türkiye Ekonomik Coğrafyası. Öz Eğitim Yayınları No:6, İSTANBUL

……., H., 1997,Türkiye Beşeri Coğrafyası. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları: 2982, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi: 877, Eğitim Dizisi:10, Milli Eğitim Basımevi, İSTANBUL

DOĞANAY, H., ZAMAN, S., 2004, Oba-Yayla Yerleşmelerine Tipik İki Örnek: Çambaşı ve Turnalık Obaları (Ordu İli). Türk Coğrafya Derg. S.43, İSTANBUL

DOĞANER, S.,2001, Türkiye Turizm Coğrafyası. Çantay Kitabevi, s.1, İSTANBUL

DOĞU, A.F., ÇİÇEK, İ., GÜRGEN, G., TUNÇEL, H., SOMUNCU, M., 1994, Göller (Hunut) Dağında Buzul Şekilleri, Yaylalar, ve Turizm. Ankara Üniv. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve uygulama Merkezi Dergisi. S.3, ANKARA

……..,A.F, ÇİÇEK, İ., GÜRGEN, G., 1994, Orta Toroslarda (Seydişehir-Gülnar) Karstlaşma Tipleri. Ankara Üniv. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi. S.3, ANKARA

……..., A.F., ÇİÇEK, İ., GÜRGEN, G., TUNÇEL, H., SOMUNCU, M., 1997, Bulut –Altıparmak Dağlarında Buzul Şekilleri (Doğu Karadeniz Bölümü). Ankara Üniv. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi. S.6, ANKARA

DÖNMEZ, Y., 1985, Bitki Coğrafyası. İstanbul Üniversitesi Yayınları No.3319, Coğrafya Enstitüsü Yayınları No. 3213, İSTANBUL

DULKADİR, H., 1987, İçel Kültürü., MERSİN

DUMONT,J.F.,1976, Isparta Kıvrımı ve Antalya Naplarının Orijini; Torosların Üst Kretase Tektojenezi ile Oluşmuş Yapısal Düzeninin Büyük Bir Dekroşman, Trastorik Arızayla İkiye Ayrılması Varsayımı. M.T.A. Derg. S.86, ANKARA

DURAN, A., 1997, Otluk ve Gidefi Dağlarının Flora ve Vejatasyonu. Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi, ANKARA

……..., A., Flora of Tuzaklı, Gidefi Mountains and Surroundings (Akseki). Turkish Journal of Botany, TUBİTAK. www.tubitak.gov.tr., S.25, ANKARA

DURUKAN, A., 1989, Selçuklu Dönemi'nde Ticaret Hayatı ve Antalya. Antalya 3. Selçuklu Semineri Bildirileri, 10-11 Şubat 1989, Antalya Valiliği Yayınları, Matbaacı Ofset Tesisleri, İSTANBUL

EKMEKÇİ, E., 1999, Anamas-Akseki Paraotoktonunda (Orta Toroslar) Kretase-Tersiyer-Çökellerinin Biyostratigrafisi. Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi Jeoloji Mühendisliği Anabilim Dalı Yayımlanmamış Doktora Tezi, ANKARA

EMİROĞLU, M., 1973, Türkiye Orman İçi Kırsal :Yerleşmeleri ve Bolu Örneği. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Coğrafya araştırmaları Enst. Coğrafya Araştırmaları Dergisi S.5-6, ANKARA

……., M., 1975, Türkiye'nin Coğrafi Bölgelerine Göre Şehir Yerleşmeleri ve Şehirli Nüfus. Ankara Üniv. D.T.C.F. Coğrafya Araş. Dergisi , S.7, ANKARA.

……., M.,1977, Bolu'da Yaylalar ve Yaylacılık. Ankara Üniversitesi. D.T.C.F. Yay. No:72, ANKARA

ENHOŞ, M.,1974, Akseki ve Aksekililer, İSTANBUL

ER, T., 1994, Sosyo-Kültürel Değişim Sürecinde Batı Alanya Yörükleri. 4. Alanya Tarih ve Kültür Semineri, ALSAV Alanya Tarih ve Kültür Seminerleri, ALANYA

ERCENK, G., 1992, Pamphylia Bölgesi ve Çevresi Eski Yol Sistemi. Türk Tarih Kurumu Belleten Dergisi, C.LVI, S.216, İSTANBUL

……., G., 1993, Alanya ve Çevresi Eski yol sistemi ve Ali Köprüsü. 3. Alanya Tarih ve Kültür Semineri 1996, ALSAV Alanya Tarih ve Kültür Seminerleri, ALANYA

……., G.,1995, Alanya Bölgesindeki Bazı Yer Adlarında "Hz Ali Motifi". 5. Alanya Tarih ve Kültür Semineri, ALSAV Alanya Tarih ve Kültür Seminerleri, ALANYA

EREN, N., 1984, Kaşık ve Kaşıkçılık. Arkeoloji ve Sanat Yayınları; El Sanatları, Folklor ve Etnografya Dizisi: 2, İSTANBUL

ERİNÇ, S., 1957, Türkiye'de Akarsu Rejimlerine Toplu Bakış. Türk Coğrafya Dergisi, Yıl.XIII S.17, İSTANBUL

……., S., 1960, Konya Bölümünde ve İç Toros Sıralarında Karst Şekilleri. Türk Coğrafya Dergisi, S.20, İSTANBUL

……., S., 1965, Türkiye'de Toprak Çalışmaları ve Türkiye Toprak Coğrafyasının Ana Çizgileri. İstanbul Üniversitesi Coğrafya Ens. Dergisi Cilt.8, S.15, İSTANBUL

……., S.,1965, Yağış Müessiriyeti Üzerine Bir Deneme ve Yeni Bir İndis. İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü, Yay., No:41, İSTANBUL

……., S., 1973, Türkiye'nin Şekillenmesinde Neotektoniğin Rolü ve Jeomorfoloji-Jeodinamik İlişkileri. Türkiye Jeomorfologlar Derneği Jeomorfoloji Derg. S.5, ANKARA

……., S., 1996, Klimatoloji ve Metodları. Genişletilmiş 4. Baskı, Alfa Basım Yayın ve Dağıtım, İSTANBUL

……., S.,2001, Jeomorfoloji II (Güncellenmiş 3. Baskı). Der yayınları, No:294, İSTANBUL

……., S., BİLGİN, T., 1956, Türkiye Drenaj Tipleri. İ.Ü. Coğrafya Ens. Dergisi, S.7, İSTANBUL

ERLAT, E., 1997, Türkiye'de Günlük Yağışların Şiddeti Üzerine Bir İnceleme. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Ege Coğrafya Dergisi, S.9, İZMİR

EROL, O., 1983, Türkiye'nin Genç Tektonik ve Jeomorfolojik Gelişimi. Türkiye Jeomorfologlar Derneği Jeomorfoloji Derg. Sayı:11, ANKARA

ESENGİL, R., 2000, Neden Akseki. Sanatsal Mozaik Derg. S.35, İSTANBUL

……., R., 2001, Akseki-İbradı Havzası Projesi. Mimarlar Odası Mimarlık Dergisi S.298, ANKARA

GARİPAĞAOĞLU, N., 1999, Türkiye'de Göç Eden Nüfusun Ekonomik Faaliyet Kollarına Dağılımı. Türk Coğrafya Dergisi S.34, , İSTANBUL

GÖKBULAK, F., 1998, Hayvan Çiğnemesinin Toprağın Hidro-Fiziksel Özellikleri Üzerindeki Etkileri. İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Derg. Seri A, Cilt 48, S.2, İSTANBUL

GÖKSU, E., 1953, Akseki (Antalya) Boksit Yataklarının Jeoloji, Jönez ve Maden Bakımından Etüdü ve Diğer Türkiye ve Avrupa Boksitleriyle Mukayesesi. Türkiye Jeoloji Kurumu Bülteni, C.4, S.2, ANKARA

GÖNENÇGİL, B., 1993, Antalya'da Fön Rüzgarları ve Gelişim Koşulları. Türk Coğrafya Dergisi S.28, İSTANBUL

……., B., 2003, Kullanım Açısından Dağlık Alanların Kullanımı ve Çözüm Önerileri. Coğrafi Çevre Koruma ve Turizm Sempozyumu 16-18 Nisan 2003. Bildiriler Kitabı, İZMİR

GÖNEY, S., 1967, Mengen Havzasındaki Köy Meskenleri. İstanbul Üniv. Coğrafya Ens. Derg. Cilt.8, S.17, İSTANBUL

GÖYÜNÇ, N., 1996, Osmanlı Belgelerinde Konut Terminolojisi. Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İSTANBUL

GÜLDALI, N., 1973, Seydişehir ve Akseki Havalisindeki Torosların Paleokarstlaşması İle İlişkileri. Cumhuriyetin 50. yılı Yerbilimleri Kongresi Bildirileri, M.T.A. Yayınları, ANKARA

……., N., 1976, Akseki Polyesi, Toroslar'ın Karstik Bölgelerindeki Dağarası Ovalarının Oluşumu ve Gelişimi. Türkiye Jeoloji Kurumu Bülteni c.19, ANKARA

……., N., NAZİK, L., ÖNAL, Ö., 1980, Akseki Seydişehir Yörelerinin Önemli Mağaraları. M.T.A. Rap. No.6704, ANKARA

GÜLENSOY, T., 1993, Alanya-Antalya Yöresinde Türk Yer Adları. 3. Alanya Tarih ve Kültür Semineri, ALSAV Alanya Tarih ve Kültür Seminerleri, ALANYA

GÜMÜŞ, M., 1977, Meteoroloji Sözlüğü. T.C. Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Devlet Meteoroloji Genel Müdürlüğü Yayını, ANKARA

GÜMÜŞTEPE, A.F., Konya Ovasında Geçici Kır Yerleşmeleri ve Yayla Yaşamı. Türk Coğrafya Dergisi, S.29, İSTANBUL

GÜNAL, N., 2001, Türkiye'de Yöresel Olarak Sakız Elde Edilen Bitkiler. Türk Coğrafya Dergisi, S.36, İSTANBUL

GÜNAY, G., 1985, Karst Groundwater Studies in Manavgat River Basin, Turkey. Karst Water Resources. IAHS Publ. No.161, pp. 333-342, LONDON

GÜNER, İ., 1995, Iğdır Ovası ve Çevresinde Yaylacılık. Atatürk Üniversitesi K.K.E.F. Doğu Coğrafya Dergisi, S.1, ERZURUM

GÜNEYSU,C.,1993, Batı Toroslarda Neotektonik Hareketlerin Karstlaşma Üzerindeki Etkileri ve Karstlaşmanın Evrimi (Eğirdir-Beyşehir-Antalya Karst Alanı). Türk Coğrafya Dergisi, S.28, İSTANBUL

GÜRBÜZ, M., 1999, Dibek Dağlarında Kar Suyuna Bağlı Olarak Yapılan Yaylacılık. Türk Coğrafya Dergisi S.34, İSTANBUL

GÜZEL ,A., 1994, Milli Mücadele Yıllarında Antalya. X. Türk Tarih Kongresi (22-26 Eylül 1986 Ankara) Kongreye Sunulan Bildiriler Kitabı. C.VI, Türk Tarih Kurumu Yay. ANKARA

HACISALİHOĞLU, İ.Y., 1995, Geleneksel Türk Şehri: Safranbolu. Türk Coğrafya Dergisi, S.30, İSTANBUL

HADİMLİ, H.,2001, Hınıs Kasabasının Coğrafyası. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi, ERZURUM

……., H., BULUT, İ., 2002, Antalya'da Meyve-Sebze Ticareti ve Antalya Toptancı Haline Coğrafî Bir Yaklaşım. Atatürk Üniv. Doğu Coğrafya Derg. S.11, KONYA

HOEPFNER, W.,1996, Klasik Dönemde Konut ve Toplum. Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İSTANBUL

HOŞGÖREN,M.Y., 1973, Ardıçyayla Mevkii-Camimaktaı Tepe-Çukuroluk Tepe-Taşyatak Tepe (Domaniç Dağları) Arasında Yer Alan Karstik Saha ve Şekiller Hakkında. Jeomorfoloji Dergisi, S.5, ANKARA

……., Ş., 1992, Ezine-Bayramiç Çevresinde Kır Meskenleri. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Ege Coğrafya Dergisi, S.6, İZMİR

……..,Ş., 1999, 1997 Nüfus Tespiti ve Türkiye Nüfusu Üzerine Bazı Yeni Gözlemler. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Ege Coğrafya Dergisi, S.10, s.149-172, İZMİR

İLHAN, E., 1969, Türkiye Tektoniğinin, Jeomorfolojisi ile İlişkisi. Türkiye Jeomorfologlar Derneği Jeomorfoloji Derg., Yıl.1, S.1, ANKARA

İNANDIK, H., CÖNTÜRK, H., 1960, Türkiye Akarsularının Bazı Hidrolojik Özellikleri. Türk Coğrafya Dergisi, S.20, İSTANBUL

İNCE, H.,1992, Aydınkent (Akseki-Antalya) Yöresinin Jeolojisi. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, ANKARA

İŞKAN, H., ÇEVİK, N., 2000, Akseki Çevresi Arkeoloji ve Tarihi. ÇEKÜL Sanatsal Mozaik, S.35, İSTANBUL

JOHANSEN, U., 1978, Güney Anadolu Göçebe Çadırları. Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, Yıl.1, ANKARA

KARABORAN, H., 1984, Türkiye'de Mevkii Adları Üzerine Bir Araştırma. Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri 11-13 Eylül 1984. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yay. No:60, Seminer Kongre Bildiriler Dizisi:17, Başbakanlık Basımevi, ANKARA

KARABULUT, Y., 2000, Türkiye Enerji Kaynakları. Ankara Üniversitesi Basımevi, ANKARA

KARADAĞ, A., 1999, Türkiye'nin Kalkınmasında Bir Güç Kaynağı: Nüfus. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Ege Coğrafya Dergisi, S.10, İZMİR

KARAKUZULU, Z., 2002, Karadeniz Ereğli İlçesinin Coğrafyası. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Beşeri ve İktisadi Coğrafya Anabilim Dalı Yayımlanmamış Doktora Tezi, ERZURUM.

KARANJAC, J.,ALTUG, A., 2003, Karstic spring recession hydrograph and water temperature analysis: Oymapinar Dam Project, Turkey. Journal of Hydrology, Volume 45, İssues 3-4 1980,

KARANJAC, J.,GÜNAY, G.,1980, Dumanli Spring, Turkey — The Largest Karstic Spring in the World?. Journal of Hydrology Volume 45 issues 3-4, LONDON

KARPAT, K.H., 2003, Osmanlı Nüfusu (1830-1914) Demografik ve Sosyal Özellikleri. Tarih Vakfı Yurt Yayınları No:133, İSTANBUL

KASAPLIGİL, B., 1952, Türkiye'de Akdeniz İklim Tipinin Hakim Olduğu Bölgelerde Orman Vejatasyonu. İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Derg. Cilt:II, S.2, İSTANBUL

KASARCI, R., 1996, Türkiye'de Nüfusun Gelişimi. Ankara Üniv. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Derg. S.5, ANKARA

KEÇER,M., TÜFEKÇİ,K.,1986, Beyşehir Gölü Yakın Güneyi Karst Jeomorfolojisi ve Karstik Parametrelerin İncelenmesi. Jeomorfoloji Dergisi S.14, ANKARA

KESER,N.,2005, Bezirgan Polyesi ve Yakın Çevresinin Karst Jeomorfolojisi. Türk Coğrafya Dergisi. S.42, İSTANBUL

KETİN, İ.,1959, Türkiye'nin Orojenik Gelişimi. M.T.A. Enstitüsü Dergisi S.53, ANKARA

KOCA,H.,1995, Gözne'de Yayla Turizmi. Atatürk Üniversitesi K.K.E.F. Doğu Coğrafya Dergisi, S.1, ERZURUM

KOCAKUŞAK, S., 1995, Alanya'da Yerleşme Adlarının Özellikleri. Ankara Üniv. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, S.4, ANKARA

KOÇMAN, A., 1993, Türkiye İklimi. Ege Üniv. Edebiyat Fak. Yay No: 72, İZMİR.

KOÇYİĞİT,A.,1981, Isparta Büklümünde (Batı Toroslar) Toros Karbonat Platformunun Evrimi. T.J.K. Bülteni. C.24,S.2, ANKARA

KOÇYİĞİT,A.,1983, Hoyran Gölü (Isparta Büklümü) Dolayının Tektoniği. T.J.K. Bülteni C.26, ANKARA

KODAY, S., 1995, Olur'da (Erzurum) Geçici Yerleşme Şekilleri. Atatürk Üniversitesi K.K.E.F. Doğu Coğrafya Dergisi, S.1, ERZURUM

……., S., 1998, Trakya'da Köy Adlarında Coğrafyanın Etkisi. 28. Coğrafya Meslek Haftası 10-12 Haziran 1998, Bildiriler Kitabı, Yıl.2000, İSTANBUL

……., S., 2005, Doğu Anadolu Bölgesinde Hayvancılık. Atatürk Üniversitesi Yayı. No:949, Fen-Edeb. Fak Yay. No:104, Araştırma Serisi No:74, ERZURUM

KODAY,Z.,1995, Hopa İlçesi'nin Coğrafyası. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilimdalı Yayımlanmamış Doktora Tezi, ERZURUM

……., Z., 1999, Akarca Yaylası. Türk Coğrafya Dergisi, S.34, s. İSTANBUL

KONYALI, İ.H.,1946, Alanya Tarihi. İSTANBUL

KOPAR, İ., 2001, Yukarı Zamantı Çayı Havzası'nın Fiziki Coğrafyası. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi, ERZURUM

KORAY, Ö., 2006, Anadolu'da Selçuklu Kentler Sistemi ve Mekansal Kademelenme. METU JFA, V.2006/2, ANKARA

KÖSE, A., 1997, Ormaniçi Köylerin Kalkındırılmasında Dokumacılığın Önemli Geçim Kaynağı Durumuna Geldiği Yörelere Bir Örnek: Kışla Deresi Vadisi. Atatürk Üniversitesi K.K.E.F. Doğu Coğrafya Dergisi, S.2, ERZURUM

KUNDURACI, O., 1997, Akseki ilçesi Bademli Köyü Kaşıkçılığı. Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S.4, KONYA

……..……., O., 2002, Batı Toroslarda Bulunan Geleneksel Türk Evlerinde Ahşap Süsleme. Türkler Ansiklopedisi, cilt.18, Yeni Türkiye Yayınları, ANKARA

KURT, H., 2002, Eynif Polyesi. Marmara Coğrafya Dergisi. S.3, Cilt.1. İSTANBUL

KUTLUK, H., AYTUĞ, B., 2004, Plant of Turkey "Grid by Grid" C4. Birlik Ofset Yayıncılık., Cilt.C4, S.IV, ESKİŞEHİR

LLOYD, S., 1998, Türkiye'nin Tarihi, Bir Gezginin Gözüyle Anmadolu Uygarlıkları. Çeviri. Ender Varillioğlu, 9. Baskı, Tubitak Yayınları, ANKARA

LOUİS, H.,1956, Die Entstehung der Poljen und İhre Sfellung in der Kastabtragung auf Grund von Beabachtungen in Taurus. Erdkunde. C.X. s.33-53

MASUROĞLU, S., 2006, Turizm Gelişmelerine Yerel Halkın Yaklaşımlarının Belirlenmesi. Akdeniz Üniv. Ziraat Fak. Derg. S.19, ANTALYA

MARTİN, C., 1969, Akseki Kuzeyindeki Bir Kısım Torosların Stratigrafik ve Tektonik İncelemesi. M.T.A. Derg. S.72, ANKARA

……., C.,1969, Akseki Kuzeyindeki Bir Kısım Torosların Stratigrafik ve Tektonik İncelemesi. M.T.A. Derg. S.72, ANKARA

METİN,T.,1993, Seydişehir Güneydoğusunun Tektono-Stratigrafisi. ODTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, ANKARA

MOĞOL, H., 1997, Alaiye'de Yörük Göçü ve Tarihi Kaynağı. 6. Alanya Tarih ve Kültür Semineri 1996, ALSAV Alanya Tarih ve Kültür Semineri Yayınları III, 2004, KONYA

MONOD,O.,1978, Güzelsu-Akseki Bölgesindeki Antalya Napları Üzerine Açıklama (Orta Batı Toroslar, Türkiye). T.J.K. Bülteni C.21, ANKARA

……., O., KUZUCUOĞLU, C., ARAL, İ. O., 2006, A Miocene Palaeovalley Network in the Western Taurus, Turkey. Turkish Journal of Earth Sciences Vol.15, pp:1-23, Copyright- ANKARA

MUTLUER, M., 1992, Edremit Yöresi Kırsal Alanında Nüfus Hareketlerine Neden Olan Faktörler. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Ege Coğrafya Dergisi, S.6, İZMİR

……..,..., M., 1999, Türkiye'de Bölgesel Dengesizlikler ve Bölge Planlama Çalışmaları Üzerine Gözlemler. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Ege Coğrafya Dergisi, S.10, İZMİR

……., M., 2003, Uluslar arası Göçler Ve Türkiye. Çantay Kitabevi, İSTANBUL

NAZİK, L., 1992, Beyşehir Gölü Güneybatısı ile Kembos Polyesi arasının Karst Jeomorfolojisi. İstanbul Üni. Deniz Bilimleri ve Coğrafya Ens. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İSTANBUL

NEBERT, K., 1964, Güneybatı Toroslarda Kuzey Hareketleri (Akseki Güneyi). MTA Derg. S.62, ANKARA

OAKES,H.,1958, Türkiye Toprakları. Türk Yüksek Ziraat Mühendisleri Birliği Neşriyatı. Syı.18, Ege Üniversitesi Matbaası, İZMİR

OCAKVERDİ, H., 1984, Seydişehir Kuğulu Bataklığının (Konya) Fitososyolojik Yönden İncelenmesi. Selçuk Üniv. Fen-Edeb. Fakültesi, Fen Dergisi, S.3, KONYA

……., H., 1984, Seydişehir Maden Bölgesi (Konya) ve Çevresinin Florası. Selçuk Üniv. Fen-Edeb. Fakültesi, Fen Dergisi, S.3, KONYA

OKUDAN, A., 2002, Antalya-Akseki Yöresi Kırmızı Kahverengi Akdeniz Toprakları ile Kireçsiz Kahverengi Orman Topraklarının Erozyona Karşı Duyarlılığı. Süleyman Demirel Üniv. Fen-Bilimleri Ens. Orman Mühendisliği Anabilim Dalı Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, ISPARTA

ONUK, T.,2002, Orta Asya'dan Günümüze Çadır Sanatı. Yörük ve Türkmenlerde Günlük Hayat Sempozyumu Bildirileri 17-18 Mayıs 2002. ANKARA

ORHONLU, C., 1987, Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskanı. Eren Yayıncılık ve kitap Ltd. Şti. Yayını, İSTANBUL

ÖNAL, S., 1990, Akdeniz Bölgesinde İkincil Orman Ürünlerinden Yararlanma Olanakları. Akdeniz Bölgesinde Tarımsal Verimlilik Sorunları Sempozyumu 7-9 Kasım 1990 ANTALYA, Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları:433, ANKARA

ÖNGÖR, S., 1961, 1950-1955 Devresinde Türkiye'de İç Göçler. Türk Coğrafya Dergisi S.21, İSTANBUL

ÖZAV, L., 2000, Dünden Bugüne Sivaslı İlçesinin Nüfus Artışı. Atatürk Üniversitesi K.K.E.F. Doğu Coğrafya Dergisi, S.3, ERZURUM

ÖZCAN, K., 2005, Ortaçağda Anadolu'nun İdari Coğrafyasına Bakış Anadolu'da Selçuklu İdari Birimleri. Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Coğrafi Bilimler Dergisi C.3, S.1, ANKARA

ÖZÇAĞLAR, A., KASARCI, R., 1996, Türkiye'de Hanehalkı Sayılarının Coğrafi Dağılışı ve Kır Kesimi Hanehalkı Sayısının Ekonomik Faaliyete Göre Ayrımı. Ankara Üniv. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Derg. S.5, ANKARA

……., A., 1996, Türkiye'nin İdari Coğrafyası Bakımından Köy, Bucak, İlçe, İl ve Belde Kavramı Üzerine Düşünceler. A.Ü.D.T.C.F. Coğrafya Araştırmaları Dergisi, S.12, ANKARA

……., A., 1996, Türkiye'de Belediye Örgütlü Yerleşmeler (Kasabalar, Şehirler). Ekol Yayınevi, ANKARA.

……., A., 1997, Türkiye'de Belediye Örgütlü Yerleşmelerin Coğrafi Dağılışı. Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Derg. S.6, ANKARA

……., A., 2005, Türkiye'de Mülki İdare Bölümlerinin İdari Coğrafya Analizi. Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Coğrafi Bilimler Dergisi C.3, S.1, ANKARA

……., A., 2006, Coğrafya'ya Giriş, (Sistematik, Kavramlar, Yöntemler). Hilmi Usta Matbaacılık, ANKARA

ÖZÇATALBAŞ, O., GÜRGEN, Y.,1990, Akdeniz Bölgesinde İşgücü Verimliliği Açısından Tarımsal Nüfusun Durumu ve Sorunları. Akdeniz Bölgesinde Tarımsal Verimlilik Sorunları Sempozyumu 7-9 Kasım 1990 ANTALYA, Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları:433, ANKARA

ÖZDEMİR, M.A., KARDOĞAN, S., 1996, Türkiye'de İl Merkezlerinin Coğrafi Mekanla İlişkileri. Fırat Üniv. Sosyal Bilimler Derg. Cilt. 8, S.2, ELAZIĞ

ÖZDEMİR, T., 1990, Akdeniz (Özellikle Antalya) Bölgesinde Kızılçam (Pinus brutia) Ormanlarının Doğal Gençleştirme Olanakları ve Orman Bakımı. Akdeniz Bölgesinde Tarımsal Verimlilik Sorunları Sempozyumu 7-9 Kasım 1990 ANTALYA, Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları:433, ANKARA

ÖZDEMİR, Ü., 1998, Beşeri ve İktisadi Coğrafya Açısından Bir Araştırma: SAFRANBOLU PLATOSU. Atatürk Üniv. Sosyal Bilimler Enst. Yayımlanmamış Doktora Tezi, ERZURUM

ÖZDEMİR, M, 2006, Bolaman Çayı Havzası'nın Coğrafyası. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları XXVII. Dizi-Sayı 6, ANKARA

ÖZEY, R., 2005, Akseki Köyü'nün Coğrafyası. Marmara Coğrafya Dergisi S.11, s.1-26, İSTANBUL

ÖZGÜÇ, N., 1998, Turizm Coğrafyası, Özellikler-Bölgeler. Çantay Kitapevi, İSTANBUL

ÖZGÜL, N.,1976, Torosların Bazı Temel Jeolojik Özellikleri. Türkiye Jeo. Kur. Bül. C. 19, ANKARA

ÖZGÜR,M., 1996,Yeni İlçe Merkezlerimizin Fonksiyonel Bakımdan Gösterdiği Özellikler . Ankara Üniversitesi D.T.C. Fak. Coğrafya Araştırmaları Der. Sayı:12, ANKARA

……, M., 1998, Türkiye Nüfus Coğrafyası. GMC Basın-Yayın Ltd.Sti, ANKARA

ÖZKAYNAK, K., 1954, Akseki Kazası, ANKARA

ÖZLÜ, N., 1979, Akseki-Seydişehir Boksitlerinin Kökeni Hakkında Yeni Bulgular. Türkiye Jeoloji Kurumu Bülteni, S.22, ANKARA

ÖZTÜRK, H., HANILÇI, N.,1999, Doğansu ve Mortaş Boksit Yatağının Jeolojisi ve Sülfürlü Zonların Özellikleri, Orta Toroslar, Türkiye. M.T.A. Dergisi, S.121, ANKARA

ÖZTÜRK, N., 1999, Alanya'nın Türkler Tarafından Fethi ve Sonrasına Dair Bazı Düşünceler. 9. Alanya Tarih ve Kültür Semineri, ALSAV Alanya Tarih ve Kültür Semineri Yayınları III, 2004, KONYA

PEKCAN,N.,1995, Karst Jeomorfolojisi. Filiz kitabevi, İSTANBUL

PEKMAN, A., 1973, Son Kazı ve Araştırmaların Işığı Altında Perge Tarihi. Türk Tarih Kurumu Yayını VII Seri-S.64, Antalya Bölgesinde Araştırmalar S.9, Türk Tarih Kurumu Basımevi, ANKARA

PEKMEZCİ, M., BAKTIR, İ., KAYNAK, L., UZUN, İ., KUZU, Ş., 1990, Akdeniz Bölgesi Meyveciliğinin Bugünkü Durumu ve Gelişme Olanakları. Akdeniz Bölgesinde Tarımsal Verimlilik Sorunları Sempozyumu 7-9 Kasım 1990 ANTALYA, Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları:433, ANKARA

RAMSAY, W.M., 1960, Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası Çev. Mihri PEKTAŞ. Milli Eğitim Basımevi, ANKARA

……., S., 1984, İnsan Adlarından Kaynaklanan Yer Adlarımız. Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri 11-13 Eylül 1984. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yay. No:60, Seminer Kongre Bildiriler Dizisi:17, Başbakanlık Basımevi, ANKARA

……., S., 1996, Doğu Alanya'daki Bazı Yer Adlarına Üzerine. 6. Alanya Tarih ve Kültür Semineri, ALSAV Alanya Tarih ve Kültür Semineri Yayınları III, 2004, KONYA

……., S., 1997, Batı Alanya'daki Bazı Yer Adlarına Üzerine. 7. Alanya Tarih ve Kültür Semineri, ALSAV Alanya Tarih ve Kültür Semineri Yayınları III, 2004, KONYA

SARAÇOĞLU, H., 1990, Bitki Örtüsü Akarsular ve Göller. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları Öğretmen Kitapları Dizisi:177, ANKARA

SAZAK, Ş., 2001, Türkiye'nin Nüfus ve İskan Tarihinde Anadolu Selçuklu ve Osmanlı Devletinde Zorunlu Nüfus Hareketi ve İskan Politikası. I. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi Bildiriler Kitabı II.Cilt, KONYA

SELÇUK BİRİCİK,A.,1997, Girdev Polyesi. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Marmara Coğrafya Dergisi. S.1, İSTANBUL

SELEN, H.S., 1945, Türkiye'de Köy Yerleşmeleri ve Şehirleşme Hareketleri. Türk Coğrafya Dergisi. S.VII-VIII, İSTANBUL

SERGÜN, Ü., 1974-1977, Türkiye'de Nüfus Artışı ve Sorunları. İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enst. Derg. S.20-21, İSTANBUL

……..., Ü., 1986, Kocaeli Yarımadasında Kırsal Yerleşme. İstanbul Üniv., Edebiyat Fak., Yay No.2029, Coğrafya Ens. Yay. No. 82, İSTANBUL

SEVGİ, C., 1984, Adana İlinin Kuzeydoğu Kesiminde Yaylacılık: Kozan, Feke, Saimbeyli, Kadirli, Ceyhan ve Osmaniye. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Ege Coğrafya Dergisi, S.2, İZMİR

SERGÜN, Ü., 1994, Türkiye'de Kır Nüfusunun Yükselti Kademelerine Göre Dağılışı. İstanbul Üniv. Deniz Bilim. Ve Coğrafya Enst. Bülteni S.11, No.1, İSTANBUL

SEVİM, M., 1955, Batı Toroslarda Arazi Şekli ve Kalker Topraklarının Ağaç Yetiştirme Değerleri Hakkında Bazı Müşahadeler. Orman Fakültesi Dergisi, C. 5, No.1, İSTANBUL

SEVİN, V.,2001, Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I. Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları VI. Dizi-Sayı 50, ANKARA

SEYİRCİ, M., 1993, Manavgat, Alanya, Gazipaşa Yörükleri ve Göç Yolları. 3. Alanya Tarih ve Kültür Semineri 1996, ALSAV Alanya Tarih ve Kültür Seminerleri, ALANYA

SEZER, L.İ.,1990, Türkiye'de Ortalama Yıllık Sıcaklık Farkının Dağılışı ve Kontinentalite Derecesi Üzerine Yeni Bir Formül. Ege Üniv. Edeb. Fak. Coğrafya Der., Sayı:5, İZMİR

……., L.İ.,1996, Açık Hava Şartlarında Buharlaşma Üzerine Yeni Bir Formül Denemesi. Ege Coğrafya Derg. S.8, İZMİR.

SOMUNCU, M., 2004, Dağcılık ve Dağ Turizmindeki İkilem: Ekonomik Yarar ve Ekolojik Bedel. Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Coğrafi Bilimler Dergisi C.2, S.1, ANKARA

……..., M., 2005, Aladağlar, Yaylacılık ve Dağ Göçebeliği Konusunda Bir Araştırma. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, ANKARA

……..., F., MUTLUER, M., 1996, Türkiye'de Madencilik ve Maden Yataklarının Coğrafi Dağılışı. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Ege Coğrafya Dergisi, S.8, İZMİR

……..., F., 2000, Türkiye Coğrafyası ve Turizm Planlaması. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Ege Coğrafya Dergisi, S.11, İZMİR

……..., F., 2003, Coğrafi Çevrenin Turizm Amaçlı Değerlendirilmesinde Turizm Potansiyelini Saptamanın Önemi. Coğrafi Çevre Koruma ve Turizm Sempozyumu 16-18 Nisan 2003. Bildiriler Kitabı, İZMİR

SÖZER, A.N., 1972, Kuzeydoğu Anadolu'da Yaylacılık. İş Matbaacılık ve Ticaret, ANKARA

STRABON, Antik Anadolu Coğrafyası (Geographika: XII-XIII-XIV). Çev. Adnan PEKMAN, 1993, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İSTANBUL

SÜMBÜL, A., 1989, Evliya Çelebi Gibi Geze Geze, Akseki Kazası ve Köyleri. Yaylacılık Matbaası, İSTANBUL

SÜMER, F.,1992, Oğuzlar. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İSTANBUL

SÜR, A., 1977, Alanya'nın İklimi. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları No: 270, ANKARA

……, A., 1980, Lokalklima ve Mikroklima. Coğrafya Araştırmaları Dergisi. Ankara Üniv. D.T.C.F. Coğrafya Araştırmaları Ens. Yay. S.9, ANKARA

……, A.,1994, Karstik Yerşekilleri ve Türkiye'den Örnekler. Ankara Üniv. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi. S.3, ANKARA

ŞAHİN, F., 2006, Erzin İlçesinin Coğrafyası. Aktif Yayınevi, İSTANBUL

ŞAROĞLU, F., BORAY, A., ÖZER, S., KUŞCU, İ., 1983, Orta Toroslar Orta Anadolu'nun Güneyinin Neotektoniği İle İlgili Görüşler. Türkiye Jeomorfologlar Derneği Jeomorfoloji Derg. Sayı:11, ANKARA

ŞEFİK, Y., 1964, Kızılçam (Pinus brutia) Kozalak ve Tohumu Üzerine Araştırmalar. İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Derg. Seri:A, Cilt:XIV, S.2, İSTANBUL

ŞEN, E., 1984, Türkiye'de Mevsimlik İş Gücü Göçleri Üzerine Düşünceler. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Ege Coğrafya Dergisi, S.2, İZMİR

……., M., 1997a, 1/250 000 Ölçekli Türkiye Jeoloji Haritaları Antalya Paftası. Jeolojik Etütler Dairesi No. 3, ANKARA

……., M., 1997b, 1/250 000 Ölçekli Türkiye Jeoloji Haritaları Isparta Paftası. Jeolojik Etütler Dairesi No: 4, ANKARA

……., M., 1997b, 1/250 000 Ölçekli Türkiye Jeoloji Haritaları Isparta Paftası. Jeolojik Etütler Dairesi No: 4, ANKARA

…….,M., GEDİK,İ., DALKILIÇ,H., SERDAROĞLU,M., BİLGİN,A.Z., UĞUZ,M.F., BÖLÜKBAŞI,A.S., KORUCU,M., ÖZGÜL,N.,1996, Isparta Büklümü Doğusunda, Otokton ve Allokton Birimlerin Stratigrafisi (Batı Toroslar). M.T.A. Enst. Derg. S.118, ANKARA

…….,M.,DALKILIÇ,H.,GEDİK,İ.,SERDAROĞLU,M.,METİN,S.,ESENTÜRK, K.,BÖLÜKBAŞI,A.S,ÖZGÜL,N., 1998, Orta Toroslarda Güzelsu Koridoru ve Kuzeyinin Jeolojisi. M.T.A. Enst. Derg. S.120, ANKARA

ŞENGÖR, A.M.C.,1980, Türkiye Neotektoniğinin Esasları. TJK yay. S.11, ANKARA

……., A.M.C., YILMAZ,Y.,1983, Türkiye'de Tetis'in Evrimine Levha Tektoniği Açısından Bir Yaklaşım. T.J.K. Yer Bil. Özel Dizisi, No.1, ANKARA

ŞENSEDDİN SAMİ,1306 (1889) Kamusül-Alam, C. 2,

TANDOĞAN, A., 1998, Demografik Temel Kavramlar ve Türkiye Nüfusu. Lega Kitabevi, s.110, TRABZON

……., A.,1945, Türkiye'de Çiftçi Nüfus Yoğunluğu Meselesi. Türk Coğrafya Dergisi, Yıl.III, S.VII-VIII, İSTANBUL

……., A., 1965, Dünya'da Nüfus Artışı ve Doğurduğu Problem. İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enst. Dergisi, C. 8, S.15, İSTANBUL

……., A.,1969, Nüfus ve Yerleşme. İstanbul Üniv. Yay. No: 1183, Edebiyat Fak. Coğrafya Enst. Yay. No:45, İSTANBUL

TATLI, A., 2004, Bitki Coğrafyası. Bizim Büro. KÜTAHYA

……..., A., 2004, Türkiye Vejatasyonu. 2. Baskı, Bizim Büro, KÜTAHYA

TEKOĞLU, R.,1999-2000, Pamfilya'nın Eski Halkları ve Dilleri. SUNA & İNAN KIRAÇ Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yıllığı ADALYA Derg., S .IV, ANTALYA

TEMUÇİN, E.,1990, Aylık Değişme Oranlarına Göre Türkiye'de Yağış Rejimi Tipleri.Ege Coğrafya Derg., S.5, İZMİR

TOLUN-DENKER, B., 1997, Yerleşme Coğrafyası, Kır Yerleşmeleri. İstanbul Üniv. Yay. No:2275, Coğrafya Enstitüsü Yay. No: 93, İSTANBUL

TUNCEL, M., 1967, Bakırçay Yöresinde Köy Tipleri. İstanbul Üniv. Coğrafya Ens. Derg. Cilt.8, S.17, İSTANBUL

TUNÇDİLEK, N., 1964, Türkiye'de Yaylalar ve Yaylacılık. İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enst. Derg. Cilt.7, S.14, İSTANBUL

……., N., 1967, Türkiye İskan Coğrafyası. İstanbul Üniv. Edebiyat Fak. Yay.1283, Coğrafya Enstitüsü Yay. No.49, İSTANBUL

……., N., 1984, Türkiye Köylerine Toplu Bir Bakış. İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Bülteni Cilt.1, S.1, İSTANBUL

TURAN, O., 1998, Selçuklular Zamanında Türkiye., *Siyasi Tarih Alp Arslan'dan Osman Gazi'ye 1071-1328*. Boğaziçi Yayınları, İSTANBUL

TÜMERTEKİN, E., 1968, Türkiye'de İç Göçler. İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayını No.54, İSTANBUL

……., E., 1973, Türkiye'de Şehirleşme ve Şehirsel Fonksiyonlar. İstanbul Üniv. Yay No: 1840, Coğrafya Enstitüsü Yay No. 72, İSTANBUL

……., E., 1994, Beşeri Coğrafya'ya Giriş. İstanbul Üni. Yay. No:3819, Edebiyat Fakültesi Yay. No: 246, İSTANBUL

……., E., ÖZGÜÇ, N., 1998, Beşeri Coğrafya İnsan, Kültür, Mekan. Çantay Kitabevi, İSTANBUL

……., E., ÖZGÜÇ, N., 2002, Ekonomik Coğrafya, Küreselleşme ve Kalkınma. Çantay Kitapevi, İSTANBUL

TÜRKTAŞ, M., 1999, Güney Anadolu'daki Yörük Aşiretlerinin Adları ve Yerleşim Bölgeleri. 9. Alanya Tarih ve Kültür Semineri, ALSAV Alanya Tarih ve Kültür Semineri Yayınları III, 2004, KONYA

UÇAR, H.H., UÇAR, A.A., 1990, Antalya İli Akseki İlçesi Sadıklar Köyü. Karınca Matbaacılık, İZMİR

USLU, O., 1990, Turizm ve Çevresel Etkileri. Turizm ve Çevre Konferansı 3-5 Ekim 1990, Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını, ANKARA

USTA, D., ÖZTÜRK, E.M., 2000, Gülendağ-Gündoğmuş Dolayının (Alanya O27-a3, a4, b4 ve O28 a4 Paftalarının) Jeoloji. MTA Jeoloji Etütleri Dairesi Rapor No: 10487, ANKARA

UYSAL, A., 1992, Seydişehir Boksit Yataklarının Ekonomik Değeri ve Bölgenin Jeomorfolojisi İle İlgili Özellikleri. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Anabilim Dalı Coğrafya Bilim Dalı Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, KONYA

ÜLKER, İ., 1987, Dünya'da ve Türkiye'de Dağ Turizmi. Turizm Kalkınma Bankası Turizm Yıllığı 1987, ANKARA

WAHRHAFTİG, C., COX,A., 1959, Rock Glacier in The Alaska Range. Geological Society of America Bulletin, 70, 386-436

YALÇINLAR, İ., 1967, Türkiye'de Bazı Şehirlerin Kuruluş ve Gelişmelerinde Jeomorfolojik Temeller. İstanbul Üniv. Coğrafya Ens. Derg. Cilt.8, S.17, İSTANBUL

……., İ.,1996, Türkiye'deki Akarsu ve Vadilerin Gelişmesinde Tektonik Etkiler. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Coğrafya Bilim ve Uygulama Kolu, Coğrafya Araştırmaları Dergisi, S.4, ANKARA

YARAR, S., 2001, Geleneksel Akseki Evlerinde Tavan Süslemeleri. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Ensititüsü Arkeoloji-Sanat Tarihi Anabilim Dalı Sanat Tarihi Bilim Dalı Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, ANKARA

YEDİYILDIZ, B., 1984, Türkiye'de Yer Adı Verme Usulleri ve Yer Adı Değişikliklerinin Tarihi Gelişimi. Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri 11-13 Eylül 1984. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yay. No:60, Seminer Kongre Bildiriler Dizisi:17, Başbakanlık Basımevi, ANKARA

YEŞİLÖZ, G., 2003, Gündoğmuş (Antalya) ve Çevresinin Florası. Selçuk Üniv. Fen Bil. Enst. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, KONYA

YETKİN, H., 1994, Alanya'da Pekmez ve Mamülleri. 4. Alanya Tarih ve Kültür Semineri, ALSAV Alanya Tarih ve Kültür Seminerleri, ALANYA

YILDIRIM, O.N., 2001, Akseki ve Aksekililik. Toplumsal Tarih Derg. S.2001-5, İSTANBUL

YILDIZ, H., 2000, Akseki Kent Merkezi. ÇEKÜL Sanatsal Mozaik, S.35, İSTANBUL

YILMAZ, Ö., 2001, Afyon ve Çevresinin Bitki Örtüsü. Türk Coğrafya Dergisi S. 37, İSTANBUL

YUVALI, A., 1993, Türkiye Selçukluları Döneminde Antalya'da Ticari Hayat. Antalya IV. Selçuklu Semineri Bildirileri, 13-14 Mart 1992, Antalya Valiliği Yayınları, Orkun Ofset Tesisleri, ANTALYA

YÜCEL, T., 1961, Türkiye'de Şehirleşme Hareketleri ve Şehirler. Türkiye Coğrafyası Dergisi, Yıl:XVI, Sayı:20, ANKARA

……., T., 1987, Türkiye Coğrafyası. Türk Kültürünü Araş. Enst. Yay.No.68, Seri:VII, S.5, ANKARA

……., T., 1988, Türkiye'de Kır Yerleşme Tipleri. Türk Kültürü Araştırmaları, Prof.Yaşar ÖNEN'e Armağan, Yıl:XXVI/1, ANKARA

ZAMAN, M., 2001, Geleneksel Yayla Şenliklerinin Doğu Karadeniz Bölümü Yayla Turizminin Geliştirilmesindeki Rolü. Atatürk Üniversitesi Doğu Coğrafya Dergisi, S.6, ERZURUM

……., M., 2007, Doğu Karadeniz Kıyı Dağlarında Yaylalar ve Yaylacılık. Atatürk Üniversitesi Yayınları No. 960, Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları No.105, Araştırma Serisi No.75, ERZURUM

ZAMAN, S., 2007, Fonksiyonel Değişim Sürecinde, Antalya Beydağları Yaylaları. Atatürk Üniversitesi Yayınları No. 967, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Yayınları No:125, Araştırma Serisi No.50, ERZURUM

ZEYBEK, H.İ., 2004, Türkiye'de Karstik Alanların Koruma Gerekliliği ve Alınabilecek Bazı Önlemler. Atatürk Üniversitesi Doğu Coğrafya Dergisi, S.11, ERZURUM

İNTERNET KAYNAKLARI

http://www.planetware.com/turkey/cevizli-tr-ant-sdc.htm

http://www.planetware.com/turkey/cevizli-tr-ant-sdc.htm

http://www.os-ar.com/modules.php?name=Encyclopedia&op=content&tid=501408&query= kervansaraylar,

http://www.suleymaniyebeldesi.com/index.php?pid=35

http://www.cekulvakfi.org.tr/icerik/haberDetay.asp?ID=355

http://www.floor.com.tr/dugmeli_devam.htm

http://www.arpacik.net/yonetmelikler/Sirkuler.htm

http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/23417.html

www.antalya-cevreorman.gov.tr/content.php?menulevel=4&contentidx=121 - 41k

http://www.marlafm.com/cgi-bin/yabb2/YaBB.pl?num=1171571960

http://www.marlafm.com/cgi-bin/yabb2/YaBB.pl?num=1171571960

http://www.antalya-cevreorman.gov.tr/content.php?menulevel=4&contentidx=122

ANONİM YAYINLAR

-VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı

-2000 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun sosyal ve Ekonomik Nitelikleri. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Yay. No: 2759, ANKARA

-D.İ.E. 2000 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri TÜRKİYE, ANKARA

-Muhtelif Yıllarda İdari Taksimatta Yapılan Değişiklikler Sebebi ile; İl ve İlçelerin Nüfus Düzeltmeleri (1935- 1965), 1968, İmar ve İskan Bakanlığı Planlama İmar Genel Müdürlüğü Bölge Planlaması Dairesi Yayını, Nüve Matbaası, ANKARA

-Antalya Tarım Master Planı 2002, ANTALYA

-Antalya İli Maden Ve Enerji Kaynakları, 2004, M.T.A Yayınları, ANKARA

-Antalya İli Çevre Durum Raporu, 2000, Antalya Valiliği Çevre İl Müdürlüğü. S.320, ANTALYA

-Antalya Kültür Envanteri, (Akseki, İbradı, Gündoğmuş, Gazipaşa) 2005, Antalya Valiliği, İl Özel İdare Kültür Yayınları: 2005/1, Envanter Dizisi:6, ANTALYA

-Topraksu 1970, Antalya Havzası Toprakları. Topraksu Genel Müdürlüğü Yayınları No, 235, Köy İşleri Bakanlığı yayınları, 145, Raporlar Serisi:23, ANKARA

-Türkiye Göç Ve Yerinden Olmuş Nüfus Araştırması Raporu 2005. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, ANKARA

ÖZGEÇMİŞ

İzmir'in Tire İlçesinde 1977 yılında doğdu. İlköğrenimini Akçaşehir Köyü İlkokulu'nda, Orta ve Lise öğrenimini de Tire Şehit Albay İbrahim Karaoğlanoğlu Lisesi'nde tamamladı. 12 Eylül 1994'de kayıt yaptırdığı Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü'nden 22 Haziran 1998'de mezun oldu. 28 Eylül 1998'de Yüksek Lisans Eğitimine başladıktan sonra, 07 Ocak 1999'da Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü'ne Araştırma Görevlisi olarak atandı. 2001 yılında *"Hınıs Kasabası'nın Coğrafyası"* adlı teziyle Yüksek Lisansını tamamlayan Hadimli, 2002 yılında Doktora öğretimine başladı. Hadimli, evli ve bir çocuk babasıdır.

Arş.Gör. Halil HADİMLİ